Volume de 182 feuillets

30 avril 1884

BIBL. DE L'UNIVERSITÉ
MS.
25

Incipit prologus rufini expositionis origenis sup epistam pauli ad romanos: ex latina ab eodem de gr̃o in latinum.

Volentem me paruo subiecerum nauigio hominū cuiusdam litteras transmittere & minutos de gr̃ecorum stagnis pisciculos legere. in altum fratris eraclii lucerne cura compellis: relictoq; ope quod in transferendis omeliis ad amanciensis habebam: suadesti ut nūc uocem decem horum uoluminum quib; epistam pauli ad romanos disserunt explicemus. In quib; ille dum sectatur apli sensum. in tam profundum pelagus afferē: ut metus ingens sit illuc eum sequi: ne magnitudine sensuum. uelut immanitate opprimamur undarum. Tum deinde nec illud aspicis: qđ tenuis in ē spē adimplendam cuius tam magnificam dicendi tubam. Sup oēs autem difficultates ē: quod interpolata sunt ipsi libri. Desunt enim apud pene omnium bibliothecas. Inuenitum sane: quo casu aliquanta ex ipso corpore uoluminis. & hactenus atq; in latino ope integram consequentiam dare non ē mei ingenij: sicut tu credis quib; exigis muneris fortasse diuini. Addis autem ne quid laboribus meis deest. ut omne hoc duodecim uoluminum corpus. qđ gr̃ecus sermo ad .xl. fere aut eo amplius milia ūsuum protendit ad breuitem. & ad media si fieri potest spacia coartem. Dura satis impia: et tamen ab eo qui pondus opis huius ferre nolit imposita. Adgrediar tamen: si forte orationibus tuis quę in tam grauem hominum impossibilia uidentur: aspirante domino possibilia fiant. Sicut iam si uidetur origenem qualiter interpretationem susceperit opus dirigat: audiamus. Explicit prologus rufini. Incipit prologus origenis.

Quod ceteris apti principiis perfectior putatur ad intelligendum hoc quę ad romanos scripsit. ex causis duabus uidetur fieri. Una qđ eloquiis horum nūdum consuetis & minus explicatis utitur: alia qđ questiones in ea plurimas mouet: & easpere pue quib; inuitentes hereticī astruere solent qđ unus cuiusq; gestorum causa sibi adpositum debeat: & ad naturę diuinitatem referri: & ex paucis huius epistę sermonibus: totius scripture sensum qui arbitrii libertatem concessam a deo hominī docet: conantur euertere. Propter quam deprecantur in primis omnes qui docet hominem scientiam. & qui dat prudentiam ubi sapientię ac intellectum. ut omnem hominem uementem in hunc mundum: intelligere parabolas et obscuros sermones dictaq; sapientium & enigmata: ita demum explanationes pauli ad romanos contingimus grandium: permittentes hęc quę abstudiosis obseruari solent qđ uidetur aptius in hac epistola prefectior fuisse quam in ceteris. Quoniam cum primam ad corinthios scribēret. erat quidem imaginibus plectus: aliquid tamen de se uelut nutabundus eloquitur cum dicit. Castigo corpus meum & seruituti subicio: ne forte cum aliis predicauerim: ipse reprobus efficiar. Sed quando philippenses hortans quodam in se minus adhuc esse illius quem per ea affectauit perfectionis ostendit cum dicit. conformari se morti eius: si quomodo occurrat in resurrectionem quę est a mortuis. Non enim dicet. si quomodo: si iam tunc resurrectio dubitata uideretur. Sed & inconsequentibus eiusdem epistę headem ostendit cum dicit. Non quod iam consecutus sim. aut iam perfectus sim: sequor autem ut comprehendam: in quo comprehensus sum a christo. ego me nondum arbitror comprehendisse. Quod si quis putat per humilitatem dictum: uideat inconsequentibus. quam magna de perfectis sui memorat dicens. Omnes autem: ea quidem quę retro sunt

BIBLIOTHEQUE DE L'UNIVERSITE DE FRANCE
IC. 114.
t. I, 97

obliuiscens. & ad ea que mante sunt me extendens: secm ꝓpositum sequor ad palmam. supne uocationis dī in xp̄o ihu. Et p̄ hoc dicit. Quicumq; g̃ ꝓfecti sum⁹: hoc sentiamus. In quos ostendit duplicē cē ꝓfectionem: unam que ē in expectatione uirtutum. secm quam dicit qđ nō sit ꝓfectus: & aliam cum ita quis ꝓficit. ut decidere nō possit. neq; retrorsum respicere: secm q̃m dicebat. Quicūq; g̃ ꝓfecti sum⁹: hoc sentiamus. Quoīm g̃ docebatur ꝓfectorē iam sectam ad corinthios sēpsisse q̃m ꝑmam? Ex his sine dubio qđ mea sēpta referuntur: cum dicit. Tribulationem patiūr: & nō angustiamur. Apportamur: & nō exportamur. Persecutionem patimur: & nō relinquimur. Deicimur: & nō p̄imus. Semper mortem ihu in corpore nr̄o manifestamus. Q̃ g̃ semp mortem ihu in corpore suo circumferebat: numquam utiq; in eo concupiscebat caro aduſ spm: & erat ei subiecta utpote mortificata ad similitudinem mortis x̄i. Qđ si dicat nob aliquis h uerī similia nō uidi qñ multum temporis int̄ ꝑmam epłam fuit ac sēdam: pot̄ & ex eo euidenter nosse re. quidē p̄ma epła electum eum qui fuerat incestus secle potuit⁹. & traditum sathane in interitum carnis: ut spūs saluus fiēt in diem dñi: in secta iam reuocat⁹ eccle membris associat⁹. Qđ utiq; nō faceret: nō processu temporis dignosim⁹ eo penitentie fine tus puidisset: & qđ iam caro traditum quē designarat apl̄s susceperisset: peccato scil et uicijs mortua: ut tandem uiuet dō. Cum g̃ tantum spacij fuit quo peccator incestus salutem spē. laudabit carnis tritu recepit: quoīm nō putandum ē multo uelociore cursu. aplm que ꝓfecta sunt assecutum? Sz in illis quidem iste ei fuit ꝓfectus. Quanto autem sublimior et eminentior sit: ad romanos sēbens ex ipsa epła sermonib; colligamus. in qua dicit. Qs nos sēparabit a caritate x̄i? tribulatio. an angustia. an psecutio. an fames. an nuditas. an periculum. an gladius? Sicut scriptum ē. Qa ꝓp̄ te mortificamur tota die: estimati sumus sicut oues occisionis. Sz in his omnib; supuincim⁹: ꝓp̄ eum q̃ nos dilexit. Certus sum enim: quia neq; mors neq; uita. neq; angli. neq; p̄incipat⁹. neq; potestates. neq; p̄sentia. neq; futura. neq; uirtus. neq; altitudo. neq; ꝓfundum: neq; ulla alia creatura potit nos sēparare a caritate dī: que ē in x̄o ihu domino nr̄o. Veritatem dico in x̄o. non mentior: testimonium mihi phibente conscientia mea in spū sancto. Numq̃d uidebar eadem sublimitate mentis chr̄isse: macero corpus meum & seruitutem subdō: ne forte cum aliis p̄dicauerim ipse reprobus efficiar: qua & hic dicit qua in his omnib; superamus: & certus sum enim quia neq; mors. neq; uita. neq; angli. neq; p̄incipatus & certa que desēpsit potēnt nos sēparare a caritate dī? Hīs g̃ nob ꝓpositis potumus. de sensu ei⁹ in hac epła. iam ꝓfectiore conceptis: etiā illud haud absurde ammonebim⁹ qđ uidet hanc epłam de corintho scribere: & alijs quidem pluribus indicijs: euidentius tamen ex eo qđ dicit. Commendo autem uob phebem sororem mr̄am ministram eccle que ē in chenchris. Chenchris enim dr̄ locus corintho uicinus: immo portus ipsius corinthi. & ex hoc apparet de corintho sēpta: & ex eo qđ dicit: salutat uos gaius hospes meus. De quo gaio scribens corinthijs commemorat dicens. Grās ago dō: qđ neminem ur̄m baptizaui: nisi crispum & gaium. Simile & inde datur indicium: ubi dicit. Salutat uos erastus arcarius ciuitatis. De quo erasto ad timotheum sēdam epłam scribens: dicit. Erastus remansit corintho. Ex quib; omnib; colligi certissima uidentur indicia: qđ de corintho sēpta sit. Illud sane non paruum erit ad intelligentie difficultatem: qđ multa de lege moysi in hac eadē conscribuntur epła: de uocatione circūcisi. de isrl secm carnem. et de isrl q̃ nō est secm carnem: de circumcisione carnis & corde: de lege spūali: & lege litterę. de lege

carnis & lege membrorum. de lege mentis et lege peccati: de natiuitate & exortu hominis: que singula p̄ diuisse sufficiat. In his enim contemptis habi uidetur epte. Hunc iam p̄sul uiam nob dominus aperire dignatus: ad explanationem ipsius festinemus.

De triplici nomine pauli.

Nob questio de nomine ipsi pauli uidetur exurgē: cur hic qui saulus dicebat ē in actibus aplorum nunc paulus dicatur. Inuenimus in sc̄pturis diuinis quib;dam uerum commutata uocabula: ut ex abram uocat̄ sit abrahan. & ex sarai sara: & ex iacob. isrl. In euangelijs quoq; ex symone petrus: & filij zebedei filij tonitrui nuncupati sunt. S; h ex p̄cepto dī legimus facta. Nusquam uero erga paulum inuenim tale aliquid gestum. De qua re: quib;dam uisum ē qđ pauli p̄consulis quem apud cyprum p̄fidei subiecerat uocabulum sibi apte sumpserit: ut sicut reges solent deuictis ubi gra parthis parthici. & gothis gothici nominari: ita & apte subiugato paulo paulus fuit appellatus. Qđ ne nos quidem usquequaq; euacuandum putamus: tam quia nulla talis in sc̄pturis diuinis consuetudo deprehenditur: magis ex his que in exemplo nr̄i sunt absolutionem quer̄amus. Inuenim g in sc̄pturis aliquanto binis. alios etiam tres usos ē nominib;: ut salomonem eundemq; iedidam dici. Sedechiam eundemq; ioachim. Oziam: eundēq; azariam. Alios q; plurimos in regnorum ut in iudicum libris: binis nominib; inuenie uocitatos. S; nec euangelia quidem hunc eundem renuunt morem. Iam matheꝰ ipse refert de se qđ cum transiret ihc. inuenit quendam sedentem ad theloneum matheum nomine. Lucas ū de eodem dicit: quia cum transiret ihc uidit publicanum quendam nomine leui. & dixit ei: sequē me. S; & idem matheus in catalogo aplorum dicit p̄ multa. matheꝰ publicanus & iacob; alphei. & lebeus: et simon cananeus. Marcus ū: ita refert. Matheus publicanus. & thomas & iacob; alphei: & tadeus. hunc eundem quem matheus lebeum: marcus tadeum posuit. Lucas ū: ita posuit. Matheus thomas. iacobus: & iudas iacobi. Igitur eundem quem matheus lebeum & marcꝰ tadeum dixit: lucas iudam iacobi sēpsit. Certum ē autem euuangelistas ñ errasse in nominib; aplorum. S; q moris erat binis ut tres nominib; uti breuit: unus eusdemq; uiri diuisa singula uocabula posuē. Secūm hanc g consuetudinem uidetur nob & paulus duplici usus ē uocabulo. & donec quidem gentib; p̄dicabat ministrabat. saulus ē uocatus: qđ & magis appellatione patrie unaculum uidebatur: paulus autem appellat̄ ē cum gentib; & gentib; leges ac p̄cepta constituit. Nam & hoc ipsum qđ sc̄ptura dicit. saulus autem qui & paulus euidenter ñ ei tunc p̄mum pauli nomen ostenditur impositum: s; tuncteris appellationis id fuisse designat. Hec ab ipso auctore omissa opis: nos quia id disertionis meritum uidebat exposcē: putauimus qđ ñ inconuenienter p̄miserim. Cetera iam de explanationum corpore quib; potimus compendijs exequemur.

Incipit liber primus origenis.

Saulus seruus ihu xp̄i.

De paulo iam dixim: nūc uidemus cur seruus dicat̄ is qui alibi scribit: non enim accepistis spm seruitutis rursum in timore: s; accepistis spm adoptionis in q clamamus abba pat̄: & rursum, quia estis filij. misit dns spm filij sui in corda nra clamantem abba pat̄. Itaq; iam ñ ē seruus: s; filius. Quom g cum etiam his quib; p̄dicabat dicit: quia iam non ē seruus s; filius ipse se seruum p̄fitetur. Sue id secūm illam humilitatem dicam putemus quam dominus docuit dicens: discite a me quia mitis sum & humilis corde non errabimus. Hoc enim p hoc ledetur uitas ubatus in paulo: dicit enim & ipse.

Nam cum lib sim ab omnibus. omnib; me ser
uum feci: seruit enim xpo non in spu seruitutis
sed in spu adoptionis: quia omni libtate nobi
lior est seruitus xi. Siue quasi imitator eius pro
nuntiet. quid dixerat: ecce ego sum in medio
uestrum non sicut discumbens sed sicut ministrans:
et eius qui semet ipsum exinaniuit formam
serui accipiens: ut sicut his qui in lege sunt
fit et ipse sub lege: et his qui sine lege sunt effi
citur etiam sine lege: ita et ipse pro his qui adhuc
serui sunt. et non per spm adoptionis in libtatem
perducti filiorum seruus efficitur: contrarium non
uidebitur. Ad hoc potest etiam illud addi. Ad corin
thios scribens idem apls. et de nuptiis ut castita
te precipiens. tamquam alieno nomine quedam de
libtate a seruitute interserit dicens. Seruus uo
catus es: nichil cures. Sed et si potes lib fieri:
magis utere. Qui enim uocatus est in domino
seruus: libtus est domini. Similiter et qui lib
uocatus est: seruus est xi. Pretio empti estis:
nolite fieri serui hominum. Que utique non
nullis contra racionem uidentur inserta. Quid
enim ad nuptiarum ut castitatis precepta com
memoratio seruitutis ac libtatis assumitur?
Sed nos sensum pauli ita intelligimus. quia seruum
dicit eum. qui iugali conditione constrictus est:
quia mulier non habet potestatem corporis sui sed uir
eius: et non habet potestatem uir corporis sui: sed uxor
eius. Propter quod et in aliis dicit de eis: quia non est
seruituti subiectus frater uel soror in talibus: scilicet quod in
aliis eos seruituti sciret esse subiectos. Est ergo seruus
uocatus qui in coniugio positus uenit ad xpm:
cui dicitur. Seruus uocatus es: nichil ad te attineat.
sed et si potes lib fieri: magis utere. Quod quia in
coniugib; alterius continentie libtas: alteri ge
nerat periculum castitatis. Non enim debent
nisi ex consensu ad tempus uacare orationi:
et iterum in id ipsum esse reuertendum: ne eos
temptet sathanas propter incontinentiam su
am. Is ergo qui pro nexu coniugii seruus uocatus
est: libtus est domini. Libtus quia neque ex integro lib: neque ex in
tegro seruus est. Si in ceteris uirtutib; lib fuerit:
si fidei pacientie. misericordie iusticie tenuerit lib
tatem: libtus domini appellatur: ut potequi
pro animi uirtutib; lib sit: et pro coniugali ne
cessitate sit seruus. Lib uero est: qui sine uxore
per puritatem continentie uenit ad xpm:
qui tamen seruus xi efficitur: dum ex in
tegro uirtutib; seruit. Paulus ergo sicut qui
dam tradunt cum uxore uocatus est. de qua
dicit ad philipenses scribens. Rogo etiam
te germane compar: adiuua illas que cum
ipsa sunt. Ex consensu lib effectus: seruum se
nominat xpi. Si uero ut aliis uidetur sine uxo
re: nichilominus qui lib uocatus est seruus est xi.
Quid autem est seruum esse xi. nisi quod est seruum esse
uerbi dei. sapientie. iusticie. ueritatis et omnium
omnino uirtutum que xpc est? Sed et illud
in hoc loco si uidetur addamus. quod sicut sci
entia que nunc datur sanctis per speculum
datur et in enigmate. et prophetia et cetera do
na sancti spc: ita et libtas que nunc sanctis
prestatur. nondum plena libtas est: sed uelut per
speculum et in enigmate. Et ideo sancti ser
uos se esse dicunt: ad comparationem illius li
btatis: que facie ad faciem tribuitur. Quin
etenim potest in carne positus quis adipisci
integram libtatem. ut in nullo iam serui
at carni: sicut nec adoptionem filiorum quis
in corpore positus habe ex integro potest. Atque uti
nam hoc saltem obtineri possit in uita mor
talium. ut seruus quis xi ex integro fiat:
non carni. non sanguini. non uane glorie. non cupi
ditati. non iracundie. non inuidie: sed qui soli xpo
id est omnib; simul uirtutib; seruiat. Hec de eo
quod scriptum est: paulus seruus ihu xi. Vocatus
apls. Nomen hoc. id est uocatus: quia ad omnes
pertinet qui in xpo credunt. generale potest uideri:
sed unusquisque secundum id quod in eo preuidet et eligit
deus: aut apls uocatus. aut propha. aut magis
ter. aut lib ab uxore. aut seruus in coniuge:
et pro diuersitate gratie completur illud quod scrip
tum est. Multi sunt uocati: pauci autem electi.
Sciendum tamen est quod possibile est aliquem
esse uocatum aplm. aut uocatum prophetam. aut
uocatum magistrum: et si neglexerit uocationis
sue gratiam decidere ex ea sicut et iudas qui apls
uocatus est et negligens uocationis sue gratiam.
ex apto factus est proditor. Et fuit quidem uocatus
apls: sed non fuit electus apls. Sed et ille propha qui

in tercio regnorum libro referatur quod fuisse de ieroboam: uocatus quia fuit. Sed autem & electe ipsum discretio: quinquidem panem phibitus manducare in uia: manducauit: et uitem pressus e a leone. Sunt & multa uocati magistri p omnes ecclas di: & uocati ministri. S; nescio qui in his electi magistri sint: & electi ministri. Sic & puto e quosdam uocatos quidem ut patiantur p e: non tamen electos, do e uocatos martires? s; u electos martires: ut sunt illi qui p tormentorum agones et carcerum u usq; ad finem in confessionis tolerantia pauerunt. Est & uocata uirgo. s; electa u uirgo: que scit u fuit sancta corpe & spu. Et e uocat pastor s; u electe pastor, qui p est quidem ggi & lacte el utitur? & tamen eius optatur: s; infirmum u requirit & claudum u colligit: & fortem u circumsebit in labore. Ita e & uocat abstinens s; u electus abstinens: scit qui ieiunat tristis & exterminans faciem suam. ut hominib; placeat. S; & p singulos grarum gradus simult inueniet multos quidem uocatos: paucos autem electos. Segregatus in euuangelium di. In paulo u so la genat uocatio. ad aptatum designatur: s; & electio primus secm di placentiam subsecuta. p hoc qd seggatus in euuangelium di: sicut & alibi ipse de se dicit. Cum autem complacuit do. qui me seggauit de utero matris mee: ut reuelaret filium suum in me. Qd tamen hereticj ad calumpniam uocant dicentes eum seggatum e ab utero matris sue: ob hoc qd in eo nature bonitas meruit. sic e contrario de his qui male nate sunt dr in psalmis: quia seggati se peccatores ex utero. Hos autem dicimus. qm neq; paulus fortuito aut naturali differentia electus e. s; electionis sue causas in semet ipso dedit ei. qui scit cuncta antequm fiant. Neq; peccatores qui sepantur a uentre: uidicij iniquitate sepantur. Denq; statum in consequentib; unde quid de his dicat sermo dominus. Septum e enim. Seggati sunt peccatores ab utero: eruauerunt a uentre locuti sunt falsa. Si intelligamus quem statum ut de uentre matris precedunt peccatores fuerunt ut locuti sunt falsa: partem intelligim qd iusti sepantur a uentre. Et paulus qd seggatus in euuangelium dr: & seggatus a uentre matris sue: causas in eo & mita quib; in hoc se ggari debuit. uidit ille quem u latet mens. Preuidit enim qd habundantia qm ceteri omes laboraturus esset in euuangelio: qd in fame et sitj. in frigore & nuditate: pieut lacunam. pieut flumnum. pieut maris, p dicaturus esset euuangelium x. sciens qd ue sibi esset si u euuangelizaret. & qd maceratus esset corpus suum et seruitutj subiectus: ne forte cum aliis p dicasset ipse reprob; efficeretur. Hec & mul ta alia his similia in eo de uentre matris puidens the: p his seggauit eum in euuangelio. Si enim ut hereticj putant ut sortis meto ut nature melioris progenies fuisset electus. numquam utiq; tumuisset. ne si mu corpis sui frena remisset euenire possit ut reprob; fiet: ut ne sibi futurum t p si euuangelizare cessasset. Denq; & ipse in consequentib; lacus differens dicit. qd eos quos plciuit & p destinauit conformes fieri imagini filij sui. euidenter offendens t qd eos qs plciuit do tales futuros: ut e se in passionib; conformarent: ipsos etiam conformes ac similes imagini eius p destinauit & glorie. Precedit & p sciencia di p qm noscuntur qui in se labores & uirtutes habituri sint et ita p destinatio sequatur. Hec tamen rursus p destinationis causa putabitur p sciencia. qd enim ap hominem uim cuiusq; mitum pensatur ex preteritis gestis: hoc ap deum iudicatur ex futuris. & ualde impius e qui in hoc u credit do: ut qd nos in preteritis uidemus: hoc ille uideat in futuris. Seggatus inquit in euuangelium di. In aliis locis scripture euuangelium x esse dicunt: sicut & marcus euuangelista scribit. Initium euuangelij ihu x: sicut scptum e in ysaia ppha. Verum qm xpc uerbum e. & in principio erat ap om & deus erat uerbum: unum atq; idem e dici euuangelium dei et euuangelium x: ut qua ipse dominus dicit.

qđ ego & pat unum sumus? & trēum dicit ad patrem. omnia mea tua sunt & tua mea: et glorificat sum in his. & euangelium pat euangelium filij ē. S; & paulus dicit euangelium meum qđ p̄dico inter gentes. Qđ fortassis ut hereses dicit? & tamquam in euangelio cohereas: quia & alibi etiam plurimorum dicit ēe euangelium sic ad galathas. s; & si reuelatum ē euangelium nr̄m ro ē omnium qui cohēdel sumus x̄r.

Verum & secm hoc qđ ipse p̄dicator eius ē: recte suum dicit ē paulus euangelium, qđ ante p̄miserat p̄phas suos: in sc̄pturis sc̄is. Vtrum simpliciter accipi debeat euangelium. p̄ sc̄pturas p̄phicas adeo remissum? an ad distinctionem alterius euangelij qđ ēnum dicit iohannes in apocalipsi qđ tunc reuelandum ē cum umbra transierit & ueritas uenit: & cum mors fuit absorta & ēnitas restituta? consideratio etiam tu qui legis cum ecclesiastis conuenire uidebuntur, etiam ēnī illi anni: de quib; p̄pha dicit. Et annos ēnios in mente habui? eiq; adungi pot̄. & ille lib ultr: in quo sanctorum no mina sc̄pta dicuntur. S; & illi libri q̄ ap̄ danielem cum iudicium consedisset apti sunt: ut qui ap̄ ezechielem p̄pham dēum & defecis dicuntur insc̄pti: omniaq; ñ ad finem spū di mui sc̄pta memorantur. De quib; quamuis periculosum uideatur cartulis committē: tamen ñ otiose p̄terunda sunt dicta sapientium & enigmata: s; subtili admodum mentis acie mq̄rentium res patuit? uelut p quoddam speculum contemplanda: ne forte si qui ūbum caro fact apparuit possis in carne, sic apls dicit. Qui manifestat ē in carne. iustificat ē in spū: apparuit angelis. Hoc qđ apparuit angelis, ñ extra sc̄m euangelium apparuit? sic nec nob quidem hominib; ad qs missum se dicit euangelizare pauperib; dimittē cap tiuis in remissione: & annunciare annum domini acceptum. Sic cum apparuit nob hominib; ñ sine euangelio apparuit? consequentia uidentur ostende: qđ etiam angelico ordini ñ sine euangelio apparuit: ullo fortassis qđ ēnum euangelium ab iohe memoratum supra eo cognouimus. Sic etiam in reliquis celestib; ordinib; tale aliquid ab eo gestum ēe suspicandum sit in ea qua singli quiq; sunt forma apparens eis. & annunciat pacem: q̄n quidem p sanguinem crucis sue pacificauit? ñ solum que in tra sunt s; et que in cel: etiam tu ap̄ teneat ipsum discretio. Qs p̄misit p̄phas suos: in sc̄pturis sanctis. Que de x̄r p̄dicata sunt p̄phas. hec etiam de euangelio p̄dicta ēe seruandum ē. q̄nuis marcus euangelista distinctionem facē uideatur x̄r & euangelij cum dicit. Quidam seruit patrem & matrem & cet̄a p̄ter me. ut p̄ter euangelium. Qs & supplie euangelij p̄missiones requirende sint: in p̄phis habundanter inuenies ut ē illud. Domin dabit ūbum euangelizantib; uirtute multa: & q̄n speciosi pedes euangelizantium bona. Ad hoc respicit? & in omnem terram exiuit sonus eorum & in fines orb tre ūba eorum: & uelociter currit sermo ei. S; et ecce ego mitto pastores multos? & uenatores multos: & capient eos sup omnem montem & sup omnem collem. Vbere mam p̄mittitur de euangelio qđ nunc paulus dicit? quia p̄misit dns p̄phas suos in sc̄pturis sanctis de filio suo: qui fili secm carnem quidem ex semine fact ē dauid. factus ē autem sine dubio ro qđ pus non erat secm carnem. Secm spm ū erat p us: & ñ erat q̄ndo ñ erat. Obseruandum ē enim quia ñ dicit qui p̄destinatus ē filius di in uirtute secm spm sanctificationis: s; qui destinat ē filius di. & nemo pot nos de hoc sermone curiosius: q̄n res patit̄ pscrutari. Quamuis enim in tabulis exemplarib; p̄destinatus uideat inueniri, tamen secm qđ interpretationis ueritas habet. destinatus sc̄ptum ē: non p̄destinatus. Destinat autem ille qui ē. p̄destinatur ū ille q̄ nondum ē: sic de his de quib; dicit apls. Qs autem p̄scierat: illos & p̄destinauit. Preclare q̄ & p̄destinari: possunt illi q̄ nondum fr

Ille autem qui ē & semp ē: n̄ p̄destinat̄
s; destinatur. Hec dicta sunt a nob̄ ꝓpter eos
qui in unigenitum filium d̄i impietatē
loquuntur: & ignorantes differentiam
destinati & p̄destinati. Putant enim int̄ eos
qui cum ante n̄ fuerint. p̄destinati st̄ ut
esset numerandus: qui numquam
p̄destinat⁹ ē ut esset filius. s; semp fuit sic̄ &
pater. Q̄ ḡ semp ē destinatur ut diximus:
non p̄destinatur. Q̄ autem p̄destinatur non
dum erat tunc cum p̄destinaretur: s; cepit
ex tempe. Necessaria ḡ distinctione apl̄s utit̄
eum qui ex semine dauid scd̄m carnem est
factū dicens. eum u̅ quem filium d̄i in uirtu
te scd̄m sp̄m sanctificationis: nominat
destinatum. & enim cum dixisset filiū
d̄i n̄ supfluo addidit in uirtute: indicans
p hoc qd̄ sub̄a filius sit scd̄m sp̄m sanctifica
tionis; xp̄c enim d̄i uirt⁹ & d̄i sapientia d̄r:
qui & uapor uirtutis d̄i & manatio glorie
omnipotentis purissima & splendor lucis et̄ne:
et imago bonitatis d̄i appellatur. S; requi
ritur si id qd̄ de semine dauid nascitur: se
cundum carnem ē: qd̄ u̅ in uirtute desti
natur scd̄m sp̄m sanctificationis filius dei: &
in sub̄a d̄i ē quom̄ accipiendum ē de ani
ma ihu. que hic nequaquam cum carne &
sp̄u sanctificationis: ut diuine uirtutis
sub̄a nominatur: de qua alibi ipse sal
uator dicit. quia t̄stis ē anima mea usq; ad
mortem: & nunc anima mea turbata ē
q̄m & a semet ipso posuit: immoq; usq;
ad infernum descendit: de qua & d̄r.
Non d̄elinques animam meam: in inferno.
Certum ē enim: quia h̄ n̄ de semine dauid
generata sit. Dic̄ enim quia qd̄ factum ē ex
semine dauid: scd̄m carnem ē. Q̄a ḡ neq; in
eo quidem scd̄m carnem ē. uidetur ad nu
merari: neq; in eo ubi destinatur fili⁹ d̄i
in uirtute scd̄m sp̄m sanctificationis: pu
to qd̄ consuetudine sua apl̄s utatur etiam
in hoc loco. sciens semp mediam ēē animā
inter sp̄m & carnem: ut aut iungē se car
ni & effici unum cum carne: aut sociare
se sp̄ui: & ēē unum cum sp̄u. Ex quo siq̄dē
cum carne sit: carnales homines fi
ant. Si u̅ cum sp̄u sp̄uales. & iccirco ex
t̄nsecus eam n̄ nominat: s; carnem tantum
ut sp̄m. Scit enim alteri eorum necessario
animam coherere: sic̄ & in his ad q̄s dicit.
Vos autem in carne n̄ estis: s; in sp̄u. & qui se
iungit mētrici. unum corpus ē: mētricem
hic carnem ut corp⁹ uocans. Q̄ autem se
iungit domino: unus sp̄c ē. Ita ḡ etiam
nunc sciens de anima ihu qd̄ sociata d̄no &
coherens ei: unus cum ipso fact⁹ sit sp̄c sc̄i
ficationis: n̄ eam nominauit ext̄nsecus ne
soluēt ihm. Qd̄ enim d̄s coniunxit: h̄o
n̄ separet. Sanctificationis u̅ sp̄c d̄r: se
cundum hoc qd̄ p̄bet omnib; sc̄itatem.
Sic̄ & alibi: de eo sc̄ptum ē. Qui factus est
sapientia nob̄ a d̄o & iusticia: & sc̄ificatio.
et redemptio. Verum occurrunt nob̄
quedam questiones acerrime commo
uentes: quom̄ uideatur xp̄c descendē
ex semine dauid: quem constat n̄ esse
ex ioseph natum: in quo ioseph series
ex dauid descendentis generationis ad
ducitur. Quib; occurrē q̄mnuis moles
tum sit scd̄m littē rationem: tamen res
pondetur a n̄ris: qd̄ maria que despon
sata ioseph antequam conuenirent inuen
ta ē in uterō h̄ns de sp̄u sancto: scd̄m legē
sine dubio contribuli suo & cognato con
iuncta ē. & quamuis dicatur ad eam ab
angl̄o quia & helisabeth cognata tua:
etiam ipsa pariet filium in senectute
sua: helisabeth autem ex filiab; aaron ēē
dicatur: tamen affirmatur a n̄ris qd̄
cognationis nomen. n̄ solum ad contri
bules s; ad om̄s qui sunt ex genē isrl. int̄
se inuicem competent̄ possit aptari.
sic̄ idem apl̄s de omnib; simul dicit: q̄
sunt cognati mei scd̄m carnem. Hec q̄
dem & alia his similia respondētur.
Verum q̄m sint ualida a d̄usum asser
tiones eorū qui nos de sc̄pturarum testi
moniis purgent: ꝓba tu qui legis.
Nob̄ tamen h̄ intelligenda scd̄m sp̄alem
ut allegoricam racionem magis uident⁹:

sēm qđ nichꝫ obest etiam qđ ioseph pater
x̄i dr: cum omnino ñ sit eius pat: quia in
generationib; a matheo refertur. qđ iosaphat
genuit ioram: & ioram genuit ouiam: in
quarto autem regnorum libro scptum est
qđ ioram genuit ochoziam. & ochozias ge
nuit ioas. & ioas genuit amasiam: amasias ũ
genuit azariam. ipsum qui in tdum ozias
nominatur: & azarias ioatham. hic ḡ ozias
qui & azarias cum in tcio regnorum libro
dicatur amasie ee filius: a matheo ioram fi
lius scribitur: trib; in medio generationꝫ pe
missis. Cuius rei dissertio etiam e qđ ñ sēm hīc
ioram si sēm spalem intelligentiam con
flat que ñ e nob nunc in transitu pulsanda:
in suo enim loco ugitur. Interim sufficit
nob ad eos qui adulantur respondē: qđ sic
the filiꝰ ioseph ee dr: ex quo ñ e geneatus:
et ozias genitus ex ioram: ex quo ñ e genit:
ita ex semine dauid sēm carnem xp̄e pot
accipi: ut quicquid rationis ut assertionis
in ioram pt̄ulerint & ioseph: hoc & in
dauid suscipiendum dicamus. Ex resur
rectione mortuorum ihu x̄ dominum nr̄m.
Quoꝝ quidem ꝯ qui sēm carnem factꝰ
ee dr ex semine dauid filiꝰ dī sit ex re
surrectione mortuorum: difficile ñ est
adūtere ei qui legit illud qđ scptum est.
Decebat enim eum p quem omnia & in
quo omnia multos filios in gliam addu
centem auctorem salutis eorum p passi
ones consummari. Finis autem passi
onum x̄i: resurrectio e. Et quia p resur
rectionem ultra iam ñ moritur. neq;
mors ei ultra ñ dominabitur: & rēum
dr. quia & si agnouimus xp̄m sēm
carnem s; nunc iam ñ nouimus: ideo
omne qđ e in x̄o iam filius dī e. Quomodo
autem hoc & ad eum qui filius dī in
uirtute destinatꝰ e referatur coartat
intelligentiam mām: ñ qđ p indissolu
bilem unitatem ubi & carnis. omnia
que carnis sunt adcubuerint & ubi: qm̄ &
que ubi sunt p̄dicantur in carne. Jam
ũ & xp̄m & dominum inuenim⁹ sepe ad
utramq; naturam referri: ut e illud: unus
dominus ihs xp̄s: p quem omnia. Cum
Si enim cognouissent: numq̄m deum ma
iestatis crucifixissent. Primum ḡ. ut p mogē
nitus: ex mortuis dr xp̄s. Sq; requirendum e si
solus e p mogenitus: ut p mtuus ex mortuis:
et ñ hīt aliquos secum etiam in p mtuatu par
tic ipos de quib; dicit apls: quia suscitauit nos
cum x̄o simulq; fecit sedē in celestib;. & ne forte
ḡei ith quos dicit exercitatos esse cum x̄o. & cum
eo sedē in celestib;. & ipsi p mogenti sunt ut p
mtui ex mortuis: sic & illi fuerunt: q̄ cum
ipso suscitati dicuntur: cum monumenta
aperta sunt & multorum sanctorum corpa
apparuerunt: & migrasse sunt in sanctam
ciuitatem. & de his talib; fortassis apls di
cit ee illam ecclam p mtuorum: qm̄ asep
tam memorat in cpt. Et quem accepimus
grām & aplatum ad obediendum fidei in
omnib; gentib; p nomine eius. Et xp̄m
accepisse se dicit grām & aplatum: utpote
mediatorem dī & hominum. Grām & apla
tum. Gra ad laborum pacientiam referenda e:
aplatus & ad p̄dicationis auctoritatem. Qa &
ipse xp̄s apls dr: id e missus a patre. Qui p̄pe
qui ad euuangelizandum pauplb; missum
se dicit. Omnia ḡ que sua sunt: dat etiam
discipls suis. Gra dr diffusa: in labijs ei.
Dat & apls suis grām cum qua laborantes
dicant habundantius ũ qm̄ omnes illi labo
rauit: ñ autem ego: s; gra dī mecum. Et q̄
de ipso dictum e hīntes ḡ pontificem et
aplm confessionis nr̄e xp̄m: dat discipls
suis dignitatem aplatus: ut & ipsi efficiant
apli dī. Neq; enim gentes que erant alienę
a testamento dī & cōfusione usq; credere po
tuerant euuangelio h p grām que apls fuerat
data: p qm̄ p̄dicantib; apls in fidem obedi
re dr: & in omnem tram de nomine x̄i so
nus gre eorum commendatur exisse: ita
ut ad eos qui rome sunt p ueniret ad
quos ait apls. In quib; estis & uos uoca
ihu x̄i. Paulus uocatus apls dr: & romani
uocati quidem ñ tamen apli: s; uocati ad
in obedientiam fidei. De duūtate autem

uocatorum: iam supius diximus. Omnibus qui
sunt rome dilectis dei: gratia uobis et pax a deo patre
nostro et domino ihesu christo. Benedictio hec pacis et gratie
quam dat dilectis dei. ad quos scribit apostolus paulus.
puto quia non sit minor quam fuit benedictio noe
in sem et in iafeth: que per spiritum impleta est erga eos
qui fuerant benedicti. Similiter et ea in qua bene
dictus est abraham a melchisedech. et iacob a patre
suo ysaac: et xii. patriarche qua benedicuntur a
patre suo israel: ut benedictio moysi qua benedixit
xii. tribus israel. Non ergo his omnibus inferiorem duco
hanc apostoli benedictionem: qua benedixit ecclesias
christi. Ait enim ipse de se. Puto enim quia et ego
spiritum dei habeo. In spiritu ergo scripsit apostolus: et in spiritu bene
dicit. Per ipsum igitur spiritum benedictionis capient hi qui
benedicuntur ab apostolo: si tamen digni inueni
antur super quos ueniat benedictio eius. Alioquin
fiet illud: quod scriptum est. Si fuerit ibi filius pacis:
pax uestra ueniet super eum: sin autem pax uestra ad
uos reuertetur. Quod scriptum est ergo de pace: hoc et de
gratia fiet: quia gratiam simul cum pace coniun
git. Sciendum tamen est quod hec apostoli consuetudo
scribendi: non erga omnes ab eo seruatur ecclesias.
Nam ad corinthios quidem in prima et secunda. et
ad galathas. et ad ephesios. et ad philipenses.
similiter scribit. Ad colosenses uero gratia uobis et pax a deo
patre nostro dicit: et non addidit et domino nostro ihesu
christo. Ad tessalonicenses uero prima: ita habet. Gratia uobis et
pax: et nil ultra. In secunda uero: gratia uobis et pax
a deo patre et domino ihesu christo. Ad timotheum pri
ma et secunda: gratia et misericordia. et pax a deo patre et
christo ihesu domino nostro. Ad titum uero: gratia et pax a deo
patre et christo ihesu saluatore nostro. Et quamuis curio
sior uideatur huiuscemodi obseruatio. tamen qui
nichil ociosum credit esse in scripturis diuinis etiam
horum differentias et diuersitates: non inanes puta
bit. Primum quidem gratias ago deo meo per ihesum christum
pro omnibus uobis: quoniam fides uestra annuntiatur in uni
uerso mundo. Quoniam ad quosdam scribens apostolus dicit
pro omnibus semper gratias agere: sicut et nunc ad ro
manos. Ad alios uero scribens gratias quidem agit: sed
non addidit pro omnibus. Obseruans inuenies quod
ubi dicit se pro omnibus gratias agere: culpas aliquas
graues aut probra in eos non exagerat. Ubi autem
notat aliquos ut arguit: non addit ad gratiarum
actionem quod pro omnibus gratias agat: sicut et ad
corinthios ut ad colosenses. Ad galathas uero
omnino nec ponit actionem gratiarum: quod
eos miratur tam cito transferri ab eo qui uoca
uit eos in aliud euuangelium. Prima ergo uox:
incipit a gratiarum actione. Agere autem deo gratias:
hoc est sacrificium laudis offerre: et ideo addit per
ihesum christum: uelud per pontificem magnum.
Oportet enim scire eum qui uult offerre
sacrificium deo: quod per manus pontificis debet
offerre. Sed et hoc quod dixit deo meo: non est
ociose accipiendum. Non enim uox ista
potest esse nisi sanctorum quorum deus dicitur sicut
deus abraham. ut ysaac. ut iacob. Non potest
dominum deum suum dicere is cui deus uenter
est. aut cui deus auaricia est. aut cui gloria seculi
et pompa mundi aut potencia rerum ca
ducarum: deus est. Quicquid enim unusquisque super
cetera colit: hoc illi est deus. Sed uideamus quid est
pro quo apostolus gratias agit deo suo. Quoniam inquit fi
des uestra annuntiatur: in uniuerso mundo.
In uniuerso mundo: simpliciter accipiamus.
Hoc uidetur designare quod in multis locis
mundi: hoc est terre huius eorum qui rome
sunt: fides et religio predicetur. Si uero ut in
nonnullis etiam in hoc loco mundus de
signatur: qui ex celo constat et terra atque
omnibus que in eis sunt: potest etiam illud
intelligi quod uirtutes de quibus dicitur. quia gau
dium habent super uno peccatore penitentiam
agente. multomagis de conuersione quoque et
fide romanorum letentur: nunciantibus sibi an
gelis illis: qui ascendunt et descendunt ad fi
lium hominis. Et ipsi enim mirantur de con
uersione gentium: et quod in omnem terram exi
uit sonus apostolorum christi ihesu. Denique et agones
eorum spectantes in hoc mundo letantur sicut
apostolus dicit. quia spectaculum facti sumus mundo:
et angelis et hominibus. Potest tamen et ita intel
ligi quod fides ista quam romani habent ipsa ea
demque sit et non alia: que in uniuerso mundo
annunciatur et creditur: que non solum in
terra sed et in celo predicatur. quia ihesus pacificauit per
sanguinem suum: non solum que in terra sunt sed et que
in celo: et in nomine eius omnia genu flectant:

ñ solum ꝯrestria ſ; & cęlestia & infernalia. &
hoc ē in unūſo mundo fidem ꝓdicare: ꝓ qm̃
omnis mundus ſtr subdatus dō. Obseruandum
sane ē quia ad hoc qđ dix̄ ꝑmum quidem non
reddidit ubi gra ut dicēt lecto autem: ſ; ut ꝓ du
xumus de elocutionib; minus sintis ñ forte uideat
in eo reddi cum dicit: nolo autem uos ignorare
frēs. Testis enim m̃ ē deus. cui seruio in spū meo:
in euuangłio filij eius. Deus testis ē sanctis suis. & &
ipsi testes sunt dī: secm̃ qđ dicit ꝓ abham. Erit
ñ testis: & ego testis dicit dominus. S; & salua
tor ad discipulos dicit. Eritis m̃ testes in hierlm. &
in samaria & in omnib; finib; tre: secm̃ illud qđ
scr̄ptum ē. Confessus sum in me: & ego confitebor
in eo coram patre meo. Videamus autem q̄d ē
qđ dicit cui seruio in spū meo? Seruire in spū
simile ñ uidetur ēe immo & amplius aliquid
q̄m adorare in spū: sic & ipse dominus dicebat
ad samaritanam mulierem. Mulier uenit
hora: & nunc ē q̄ndo ueri adoratores adorabunt
patrem: in spū & ueritate. S; paulus ñ solum
adorat in spū: uerum & deseruit in spū. Nam
adorare quis pot; & sine affectu. Deseruire
ū cui ē; quem constringit affectus. Deseruit q̄
aptus dō. ñ in corpe neq; in anima: ſ; in me
liore sui parte in spū. Hęc enim tria esse in
homine designat ad tessalonicenses scribens
cum dicit: ut integrum corpus ur̄m et
anima & spūs in die dñi nr̄i ihu xp̄i seruet.
Et daniel dicit. Laudate spūs & anime iusto
rum dominum. Aptus q̄ ubiq; spm̃ ꝓfert. & re
pudiat carnem: ut quę carnis sunt. Denq;
et legis plius spm̃ laudat: Litteram ū tam
q̄m carnem spernit cum dicit. Littera occidit:
spūs ū uiuificat. S; & cum dicit & enim in q̄
infirmabatur lex ꝑ carnem: dō filium suum
mittens in similitudinem carnis peccati: car
nem legis sine dubio legis litteram dicit. Ꝑ lit
teram namq; infirmabatur lex: ut ñ posset im
pleri. Qs enim implēt ut de sabbato qđ scr̄ptū ē.
ñ te mouebis de loco tuo in die sabbatorum. &
Quom̃ enim fieri potēat ut se aliquis penit
ñ mouēt de loco suo? Vt de legib; lepre in sta
mine. ut in pariete. ut in pellicula exorte &
multa alia in quib; secm̃ litteram tamquam se
cundum carnem infirmata ē lex. Propter̄ q̄ aptus
dicit: q̄ lex spūal ē. Qui q̄ legem intelligit ēe spūalem:
hic spū seruit dō. Vñ & ad alios dicit. Si enim se
cundum carnem uixeritis. morieminī: hoc ē secm̃
litteram quę occidit. Si autem spū actus carnis
mortificaueritis: uiuetis. Requirendum sane ē si &
patres antiqui. patriarche. ut apūs qui etiam ip
si fuerunt ꝑfecti in spū sancto seruire ēe credendi
sunt. Q̄a & abraham desiderauit ut uideret diem do
mini: & uidit & letatus ē. & moyses & helyas appa
ruerunt in gra colloquentes cum ihu in monte in q̄
ostenditur legem & apūs cum euuangłio con
sonare: & in eadem gra spūalis aspectus atq; intelli
gentia refulgē. Quoꝝ sine mīmissione memoriam
uīr̄i facio. semp in orationib; meis obsecrans si q̄m̃
tandem aliq̄ndo ꝓspum iter hab̄am in uoluntate dī
uenendi ad uos. Qđ sine intermissione ꝑficiunt;
sicut orare se dicit: mandati sui memor. complet
ope: q̄d sermone ñ ꝑficit. Qđ autem dicit obse
crare se si quom̃ tandem aliq̄ndo prosperum iter
hab̄at: ut in uoluntate dī ueniat ad romanos:
considerandum ē q̄d aptus dī ad opus sanctum. op̄
euuangłij proficiscens: expectat donec obse
crationib; implēt: ñ solum prosperum iter sibi
fieri: ſ; & i uoluntate dī prosperum fieri. Vñ et
multo magis nob quib; non ē ut opus ramm. ut
mītorum conscientia: cum aliq̄d agē dispo
mus: a dō temporis prosperitas postulanda ē.
Licet tamen q̄d etiam hoc uoluit intelligi aptus:
quia ñ semp temporis prosperitas dī uoluntate pfi
citur. Denq; & balaam iter habuit prosperum
eundi ad balac ut malediceret ꝑplexit; & ñ fuit
illa ex uoluntate diuina prosperitas. Et multa in
reb; seculi prosperis uidentur successib; & cruciant
in prosperitatib; suis: ſ; ñ ē tat prosperitas ex vo
luntate dī: ñ cum tale ē opus temporis nr̄i. quale
hic designat aptus. Desidero enim inquit uidē
re uos. ut aliq̄d uob tradam donum spūale ad
confirmandos uos: id ē consolari in uob ꝑ
eam quę mutuam ē fidem uram atq; meam.
Ꝑmo omnium discipē debem̃ opēre apticum
delectare fīs. ſ; ñ aliam ob causam ñ ut ut confe
ramus eis aliquid dom spūalis si possumus: ut
si ñ possumus ipsi ut capiamus ab his. S; ne
hoc enim ñ ē probabile desiderium circum

eundi fr̃s. Qđ autem dicit ut aliq̃d tradam
uob donum sp̃ale: uidetur indicare cĕ aliq̃d
qđ donum quidem sit: ñ tamen sp̃ale. Nam
donum fidei sine dubio sp̃ale ẽ: & donum sapi
entie & scientie & uirginitatis similit̃. Vbi aut̃
dicit de nuptijs & uirginitate loquens: si uĩ
quisq; pp̃um hr̃ donum a dō. alius sic: alius
autem sic. Donum quidem dicĕ ee etiam nupti-
q̃m sicut sc̃ptum ẽ a dō aptatur mulier uiro:
si ñ istud donum sp̃ale. Possum & alia multa do
na di dici ut diuicie: fortitudo corpis: ut forme
decor, ut regnum t̃reste. Sed dō enim etiam hō do
nantur: sicut & danieli dicĕ: quia ipse facit reges
et commutat: hr̃ ñ sunt hmōi dona sp̃alia. Beatus fr̃
illi quib; sp̃alem grām tradit uult aplus: ad con
firmationem fidei ut ultra iam ñ sint paruuli:
neq; circumferantur omni uento doctrine. Qđ
cum fiat a paulo: & ipse consolationem capit:
opus suum firmum & stabile uidens & illi con
solantur qui aplice gr̃e participes fiunt. Nolo
autem uos ignorare fr̃s: quia sepe ppositum
uenire ad uos. & phibitus sum usq; adhuc:
ut aliquem fructũ hām & in uob sic & in cet̃is
gentib;: & grecis & barbaris. sapientib; & insi
pientib; debitor sum: ita qđ in me promptũ
sum & uob qui rome estis euuangelizare. Est
quidem & ypbaton in hoc loco: ĕ & elocutio
nis defectio. Sed ypbaton hoc in possumus
reddĕ. Nolo autem uos ignorare fr̃s. q̃ sepe
ppositum uenire ad uos ut aliquem fructum hām
et in uob sic & in cet̃is gentibus: grecis ac bar
baris. sapientib; & insipientibus: & phibitus
sum usq; adhuc. Defectio ũ elocutionis hoc
in ad impletur. In eo ubi dicĕ & in cet̃is gentib;
grecis ac barbaris: sapientib; & insipientibus:
uidetur deesse quib;: ut ea que sequuntur sic
legantur: quib; debitor sum. & sic alius conse
quentia sic fructum habeo in cet̃is gentib; grecis
ac barbaris: sapientib; & insipientibus: quib;
debitor sum. Itaq; uidetur deesse quib; ut
ea sequuntur sic legantur: in me ẽ promptũ
sum uob qui rome estis euuangelizare. Nam
quam enim apud ullam gentem erubuit
pdicare euuangelium quia uirtus dei ẽ in eo:
ad salutem omni credenti: iudeo primum
et grẽco. Qa in euuangelio dei iustitia reuela
tur: ex fide in fidem: sicut scriptum est: Iustus
autem ex fide uiuit. Reuelatur autem ira dei de
celo super omnem impietatem & iniustitiam
hominum eorum qui ueritatem dei in iniustitia
detinent: quia quod notum est dei manifestum
est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inui
sibilia enim ipsius a creatura mundi per ea que
facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna
quoq; eius uirtus & diuinitas: ita ut sint inex
cusabiles. Eo quod cum cognouissent deum non
sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt:
sed euanuerunt in cogitationibus suis: & obscu
ratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim
se esse sapientes stulti facti sunt: & mutauerunt
gloriam incorruptibilis dei in similitudinem
imaginis corruptibilis hominis & uolucrum &
quadrupedum & serpentium. Propter quod
& tradidit illos deus in desideria cordis eorum
in immunditiam ut contumelias faciant corpo
ribus suis in semetipsis. Qui commutauerunt
ueritatem dei in mendacium: & colluerunt &
seruierunt creature potius quam creatori qui
est benedictus in secula. Propterea tradidit
illos deus in passiones ignominie. Nam femine
eorum immutauerunt naturalem usum in eum
usum qui contra naturam est. Similiter autem
& masculi relicto naturali usu femine exarserunt
in desideriis suis in inuicem masculi in masculos
turpitudinem operantes & mercedem quam
oportuit erroris sui in semetipsis recipientes.
Et sicut non probauerunt deum habere in
notitia tradidit illos deus in reprobum sensum
ut faciant ea que non conueniunt repletos omni
iniustitia malitia fornicatione auaritia nequi
tia plenos inuidia homicidio contentione dolo
malignitate susurrones detractores deo odibiles
contumeliosos superbos elatos inuentores malo
rum parentibus non obedientes insipientes in
compositos sine affectione sine fedre sine mise
ricordia. Qui cum iustitiam dei cognouissent
non intellexerunt quoniam qui talia agunt
digni sunt morte non solum qui ea faciunt sed
etiam qui consentiunt facientibus. Propterea
inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas in
quo enim iudicas alterum teipsum condemnas
eadem enim agis que iudicas. Scimus autem
quoniam iudicium dei est secundum ueritatem
in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc o
homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis
quoniam tu effugies iudicium dei. An diuitias
bonitatis eius & patientie & longanimitatis
contemnis ignorans quoniam benignitas dei ad
penitentiam te adducit. Secundum autem
duritiam tuam & impenitens cor thesaurizas
tibi iram in die ire & reuelationis iusti iudicii
dei qui reddet unicuique secundum opera sua.
His quidem qui secundum patientiam boni
operis gloriam & honorem & incorruptionem
querunt uitam eternam. His autem qui ex
contentione & qui non acquiescunt ueritati
credunt autem iniquitati ira & indignatio.
Tribulatio & angustia in omnem animam
hominis operantis malum. Iudei primum &
grẽci. Gloria autem & honor & pax omni
operanti bonum. Iudeo primum & grẽco.
Non enim est personarum acceptio apud deum.
Quicumque enim sine lege peccauerunt sine
lege & peribunt. Et quicumque in lege peccauerunt
per legem iudicabuntur. Non enim auditores
legis iusti sunt apud deum sed factores legis
iustificabuntur. Cum enim gentes que legem
non habent naturaliter ea que legis sunt faciunt
eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex.
Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus
suis testimonium reddente illis conscientia ipso
rum & inter se cogitationum accusantium aut
etiam defendentium. In die cum iudicabit deus
occulta hominum secundum euuangelium meum
per ihm xp̃m. Ecce tu iudeus cognominaris &
requiescis in lege & gloriaris in deo & nosti
uoluntatem & probas utiliora instructus ex
lege confidis teipsum ducem esse cecorum lumen
eorum qui in tenebris sunt eruditorem insipien
tium magistrum infantium habentem formam
scientie & ueritatis in lege. Qui ergo alium do
ces teipsum non doces. Qui predicas non furan
dum furaris. Qui dicis non moechandum moe
charis. Qui abominaris idola sacrilegium facis.
Qui in lege gloriaris per preuaricationem legis
deum inhonoras. Nomen enim dei per uos blas
phematur inter gentes sicut scriptum est. Circum
cisio quidem prodest si legem custodias. Quod
si preuaricator legis es circumcisio tua preputium
facta est. Si ergo preputium legis iustificationes
custodiat nonne preputium illius in circumcisio
nem reputabitur. Et iudicabit id quod ex natura
est preputium legem consummans te qui per
litteram & circumcisionem preuaricator legis es.
Non enim qui in manifesto iudeus est neque
que in manifesto in carne est circumcisio. Sed
qui in abscondito iudeus est & circumcisio cordis
in spiritu non littera cuius laus non ex homini
bus sed ex deo est. Quid ergo amplius iudei
est aut quis utilitas circumcisionis. Multum
per omnem modum. Primum quidem quia
credita sunt illis eloquia dei. Quid enim si
quidam illorum non crediderunt. Numquid
incredulitas illorum fidem dei euacuabit. Absit.
Est autem deus uerax omnis autem homo men
dax sicut scriptum est. Ut iustificeris in sermo
nibus tuis & uincas cum iudicaris. Si autem
iniquitas nostra iustitiam dei commendat quid
dicemus. Numquid iniquus deus qui inducit
iram. Secundum hominem dico. Absit. Alioquin
quomodo iudicabit deus hunc mundum. Si enim
ueritas dei in meo mendacio abundauit in gloriam
ipsius. Quid adhuc & ego tamquam peccator
iudicor. Et non sicut blasphemamur & sicut
aiunt quidam nos dicere quod faciamus mala
ut ueniant bona. Quorum condemnatio iusta
est. Quid ergo precellimus eos. Nequaquam.
Causati enim sumus iudeos & grecos omnes
peccato esse sicut scriptum est. Quia non est
iustus quisquam non est intelligens non est
requirens deum. Omnes declinauerunt simul
inutiles facti sunt non est qui faciat bonum
non est usque ad unum. Sepulchrum patens
est guttur eorum linguis suis dolose agebant
uenenum aspidum sub labiis eorum quorum
os maledictione & amaritudine plenum est.
Uelox pedes eorum ad effundendum sanguinem
contritio & infelicitas in uiis eorum & uiam
pacis non cognouerunt non est timor dei ante
oculos eorum. Scimus autem quoniam quecum
que lex loquitur his qui in lege sunt loquitur
ut omne os obstruatur & subditus fiat omnis
mundus deo. Quia ex operibus legis non iusti
ficabitur omnis caro coram illo. Per legem enim
cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia
dei manifestata est testificata a lege & prophetis.
Iustitia autem dei per fidem ihu xp̃i in omnes
et super omnes qui credunt in eum. Non enim
est distinctio. Omnes enim peccauerunt & egent
gloria dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius
per redemptionem que est in xp̃o ihu. Quem
proposuit deus propitiationem per fidem in
sanguine ipsius ad ostensionem iustitie sue
propter remissionem precedentium delictorum
in sustentatione dei. Ad ostensionem iustitie
eius in hoc tempore ut sit ipse iustus & iustifi
cans eum qui est ex fide ihu xp̃i. Ubi est ergo
gloriatio tua exclusa est. Per quam legem
factorum. Non sed per legem fidei. Arbitramur
enim iustificari hominem per fidem sine operibus
legis. An iudeorum deus tantum nonne & gen
tium. Immo & gentium. Quoniam quidem unus
deus qui iustificat circumcisionem ex fide &
preputium per fidem. Legem ergo destruimus
per fidem. Absit. Sed legem statuimus. Quid
ergo dicemus inuenisse abraham patrem nostrum
secundum carnem. Si enim abraham ex operibus
iustificatus est habet gloriam sed non apud deum.
Quid enim scriptura dicit. Credidit abraham
deo & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem
qui operatur merces non imputatur secundum
gratiam sed secundum debitum. Ei autem qui
non operatur credenti autem in eum qui iusti
ficat impium reputatur fides eius ad iustitiam
secundum propositum gratie dei. Sicut & dauid
dicit beatitudinem hominis cui deus accepto
fert iustitiam sine operibus. Beati quorum
remisse sunt iniquitates & quorum tecta sunt
peccata. Beatus uir cui non imputauit dominus
peccatum. Beatitudo ergo hec in circumcisione
manet an & in preputio. Dicimus enim fidem
abrahe reputatam ad iustitiam. Quomodo ergo
reputata est in circumcisione an in preputio.
Non in circumcisione sed in preputio. Et signum
accepit circumcisionis signaculum iustitie fidei
que est in preputio ut sit pater omnium credentium
per preputium ut reputetur & illis ad iustitiam.
Et sit pater circumcisionis non his tantum qui
sunt ex circumcisione sed & his qui sectantur
uestigia fidei que est in preputio patris nostri
abrahe. Non enim per legem promissio abrahe
aut semini eius ut heres esset mundi sed per
iustitiam fidei. Si enim qui ex lege heredes sunt
exinanita est fides & euacuata est promissio.
Lex enim iram operatur. Nam ubi non est lex
nec preuaricatio. Propterea ex fide ut secundum
gratiam firma sit promissio omni semini non ei
qui ex lege est tantum sed & ei qui ex fide est
abrahe qui est pater omnium nostrum sicut
scriptum est quia patrem multarum gentium
posui te. Ante deum cui credidit deum qui
uiuificat mortuos & uocat ea que non sunt tam
quam sint. Qui contra spem in spem credidit
ut fieret pater multarum gentium secundum
quod dictum est sic erit semen tuum. Et non
infirmatus est fide nec consyderauit corpus suum
iam emortuum centum fere annorum & emor
tuam uuluam sare. In repromissione quoque
dei non hesitauit diffidentia sed confortatus est
fide dans gloriam deo. Plenissime sciens quia
quecumque promisit deus potens est & facere.
Propter quod & reputatum est illi ad iustitiam.
Non scripta sunt autem propter illum tantum
quia reputatum est illi ad iustitiam. Sed & nos
propter nos quibus reputabitur credentibus in
eum qui suscitauit ihm dominum nostrum a
mortuis qui traditus est propter delicta nostra
& resurrexit propter iustificationem nostram.
Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad
deum per dominum nostrum ihm xp̃m per quem
& habemus accessum per fidem in gratiam istam
in qua stamus & gloriamur in spe gloriae filio
rum dei. Non solum autem sed & gloriamur in
tribulationibus scientes quod tribulatio patien
tiam operatur. Patientia autem probationem
probatio autem spem. Spes autem non confundit
quia caritas dei diffusa est in cordibus nostris
per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ut
quid enim xp̃s cum adhuc infirmi essemus
secundum tempus pro impiis mortuus est. Vix
enim pro iusto quis moritur nam pro bono forsitan
quis audeat mori. Commendat autem deus
caritatem suam in nobis quoniam cum adhuc
peccatores essemus xp̃s pro nobis mortuus est.
Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine
ipsius saluabimur ab ira per ipsum. Si enim
cum inimici essemus reconciliati sumus deo per
mortem filii eius multo magis reconciliati salui
erimus in uita ipsius. Non solum autem sed &
gloriantes in deo per dominum nostrum ihm xp̃m
per quem nunc reconciliationem accepimus.
Propterea sicut per unum hominem peccatum
in hunc mundum intrauit & per peccatum mors
& ita in omnes homines mors pertransiit in quo
omnes peccauerunt. Usque ad legem enim
peccatum erat in mundo peccatum autem non
imputabatur cum lex non esset. Sed regnauit
mors ab adam usque ad moysen etiam in eos qui
non peccauerunt in similitudinem preuaricationis
adam qui est forma futuri. Sed non sicut delictum
ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui
sunt multo magis gratia dei & donum in gratia
unius hominis ihu xp̃i in plures abundauit.
Et non sicut per unum peccatum ita & donum.
Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem
gratia autem ex multis delictis in iustificationem.
Si enim unius delicto mors regnauit per unum
multo magis abundantiam gratie & donationis
& iustitie accipientes in uita regnabunt per
unum ihm xp̃m. Igitur sicut per unius delictum
in omnes homines in condemnationem ita & per
unius iustitiam in omnes homines in iustificationem
uite. Sicut enim per inobedientiam unius hominis
peccatores constituti sunt multi ita & per unius
obedientiam iusti constituentur multi. Lex autem
subintrauit ut abundet delictum. Ubi autem
abundauit delictum superabundauit gratia ut
sicut regnauit peccatum in mortem ita & gratia
regnet per iustitiam in uitam eternam per ihm
xp̃m dominum nostrum. Quid ergo dicemus
permanebimus in peccato ut gratia abundet.
Absit. Qui enim mortui sumus peccato quomodo
adhuc uiuemus in illo. An ignoratis fr̃s. Scientibus
enim legem loquor quia lex in homine dominatur
quamdiu uiuit. Nescitis quoniam quicumque
baptizati sumus in xp̃o ihu in morte ipsius bap
tizati sumus. Consepulti enim sumus illi per
baptismum in mortem ut quomodo surrexit xp̃s
a mortuis per gloriam patris ita & nos in nouitate
uite ambulemus. Si enim complantati facti sumus
similitudini mortis eius simul & resurrectionis
erimus. Hoc scientes quia uetus homo noster
simul crucifixus est ut destruatur corpus peccati
ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus
est iustificatus est a peccato. Si autem mortui
sumus cum xp̃o credimus quia simul etiam uiuemus
cum xp̃o. Scientes quia xp̃s resurgens ex mortuis
iam non moritur mors illi ultra non dominabitur.
Quod enim mortuus est peccato mortuus est semel
quod autem uiuit uiuit deo. Ita & uos existimate
uos mortuos quidem esse peccato uiuentes autem
deo in xp̃o ihu. Non ergo regnet peccatum in
uestro mortali corpore ad obediendum desideriis
eius. Neque exhibeatis membra uestra arma
iniquitatis peccato sed exhibete uos deo tamquam
ex mortuis uiuentes & membra uestra arma
iustitie deo. Peccatum enim uobis non dominabitur
non enim estis sub lege sed sub gratia. Quid ergo
peccabimus quoniam non sumus sub lege sed sub
gratia. Absit. Nescitis cui exhibetis uos seruos
ad obediendum seruos estis cui obeditis aut
peccati in mortem aut obedientie in iustitiam.
Gratias autem deo quoniam fuistis serui peccati
obedistis autem ex corde in eam formam doctrine
in quam traditi estis. Liberati autem a peccato
serui facti estis iustitie. Humanum dico propter
infirmitatem carnis uestre. Sicut enim exhibuistis
membra uestra seruire immunditie & iniquitati
ad iniquitatem ita nunc exhibete membra uestra
seruire iustitie in sanctificationem. Cum enim
serui essetis peccati liberi fuistis iustitie. Quem
ergo fructum habuistis tunc in quibus nunc
erubescitis. Nam finis illorum mors. Nunc
autem liberati a peccato seruiti autem facti deo
habetis fructum uestrum in sanctificationem
finem uero uitam eternam. Stipendia enim
peccati mors. Gratia autem dei uita eterna in
xp̃o ihu dño nostro. An ignoratis fr̃s. Scientibus
enim legem loquor quia lex in homine dominatur
quamdiu uiuit. Nescitis quoniam quicumque
baptizati sumus in xp̃o ihu in morte ipsius bap
tizati sumus. Consepulti enim sumus illi per
baptismum in mortem ut quomodo surrexit xp̃s
a mortuis per gloriam patris ita & nos in nouitate
uite ambulemus. Si enim complantati facti sumus
similitudini mortis eius simul & resurrectionis
erimus. Hoc scientes quia uetus homo noster
simul crucifixus est ut destruatur corpus peccati
ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus
est iustificatus est a peccato. Si autem mortui
sumus cum xp̃o credimus quia simul etiam uiuemus
cum xp̃o. Scientes quia xp̃s resurgens ex mortuis
iam non moritur mors illi ultra non dominabitur.
Quod enim mortuus est peccato mortuus est semel
quod autem uiuit uiuit deo. Ita & uos existimate
uos mortuos quidem esse peccato uiuentes autem
deo in xp̃o ihu. Non ergo regnet peccatum in
uestro mortali corpore ad obediendum desideriis
eius. Neque exhibeatis membra uestra arma
iniquitatis peccato sed exhibete uos deo tamquam
ex mortuis uiuentes & membra uestra arma
iustitie deo. Peccatum enim uobis non dominabitur
non enim estis sub lege sed sub gratia. Quid ergo
peccabimus quoniam non sumus sub lege sed sub
gratia. Absit. Nescitis cui exhibetis uos seruos
ad obediendum seruos estis cui obeditis aut
peccati in mortem aut obedientie in iustitiam.
Gratias autem deo quoniam fuistis serui peccati
obedistis autem ex corde in eam formam doctrine
in quam traditi estis. Liberati autem a peccato
serui facti estis iustitie. Humanum dico propter
infirmitatem carnis uestre. Sicut enim exhibuistis
membra uestra seruire immunditie & iniquitati
ad iniquitatem ita nunc exhibete membra uestra
seruire iustitie in sanctificationem. Cum enim
serui essetis peccati liberi fuistis iustitie. Quem
ergo fructum habuistis tunc in quibus nunc
erubescitis. Nam finis illorum mors. Nunc
autem liberati a peccato seruiti autem facti deo
habetis fructum uestrum in sanctificationem
finem uero uitam eternam. Stipendia enim
peccati mors. Gratia autem dei uita eterna in
xp̃o ihu dño nostro. An ignoratis fr̃s. Scientibus
enim legem loquor quia lex in homine dominatur
quamdiu uiuit. Nescitis quoniam quicumque
baptizati sumus in xp̃o ihu in morte ipsius bap
tizati sumus. Consepulti enim sumus illi per
baptismum in mortem ut quomodo surrexit xp̃s
a mortuis per gloriam patris ita & nos in nouitate
uite ambulemus. Si enim complantati facti sumus
similitudini mortis eius simul & resurrectionis
erimus. Hoc scientes quia uetus homo noster
simul crucifixus est ut destruatur corpus peccati
ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus
est iustificatus est a peccato. Si autem mortui
sumus cum xp̃o credimus quia simul etiam uiuemus
cum xp̃o. Scientes quia xp̃s resurgens ex mortuis
iam non moritur mors illi ultra non dominabitur.
Quod enim mortuus est peccato mortuus est semel
quod autem uiuit uiuit deo. Ita & uos existimate
uos mortuos quidem esse peccato uiuentes autem
deo in xp̃o ihu. Non ergo regnet peccatum in
uestro mortali corpore ad obediendum desideriis
eius. Neque exhibeatis membra uestra arma
iniquitatis peccato sed exhibete uos deo tamquam
ex mortuis uiuentes & membra uestra arma
iustitie deo. Peccatum enim uobis non dominabitur
non enim estis sub lege sed sub gratia. Quid ergo
peccabimus quoniam non sumus sub lege sed sub
gratia. Absit. Nescitis cui exhibetis uos seruos
ad obediendum seruos estis cui obeditis aut
peccati in mortem aut obedientie in iustitiam.
Gratias autem deo quoniam fuistis serui peccati
obedistis autem ex corde in eam formam doctrine
in quam traditi estis. Liberati autem a peccato
serui facti estis iustitie. Humanum dico propter
infirmitatem carnis uestre. Sicut enim exhibuistis
membra uestra seruire immunditie & iniquitati
ad iniquitatem ita nunc exhibete membra uestra
seruire iustitie in sanctificationem. Cum enim
serui essetis peccati liberi fuistis iustitie. Quem
ergo fructum habuistis tunc in quibus nunc
erubescitis. Nam finis illorum mors. Nunc
autem liberati a peccato seruiti autem facti deo
habetis fructum uestrum in sanctificationem
finem uero uitam eternam. Stipendia enim
peccati mors. Gratia autem dei uita eterna in
xp̃o ihu dño nostro.

que ē xp̄c: quem frequentius pat̄ purgat agricola: & ideo fructum plurimum affert. Purgat autem eum in laboribus. in tribulationibus: in persecutionibus. Sunt enim alij palmites qui in uite quidem permanent: fructum uero non ferunt sed sunt aridi: ex quibus sunt illi qui nomine quidem permanent in xp̄o: operibus autem & actibus infructuosi inueniuntur et aridi. qui dicuntur excidi a patre: & in ignem mitti. Sic enim primus adam uitis quedam ~~uitis~~ fuit & radix humani generis que attulit quosdam quidem palmites fructuosos ut seth. enos. enoch. & reliquos usque ad noe: alios autem infructuosos et inutiles ut cain. & omnem que ex ipso procreata ē stirpem: ita & in xp̄o qui ē nouissimus adam: sunt quidam palmites fructuosi. uelut in uite uera fructificantes: quidam uero aridi & a patre agricola excidendi. Sed & illud obseruandum ē quod singulari numero apostolus bonorum nominat fructum sic & alibi: fructus autem spiritus caritas. gaudium. pax: opera autem carnis que ex probrat pluraliter profert. Quod siquis obiciet illud quod in psalmo scriptum ē labores fructuum tuorum manducabis pro bono & pluraliter dictum sciendum ē quod sicut is qui margaritas negociabitur plures: inueniens unam preciosam uendidit omnes & emit illam unam: ita quis a pluribus fructibus incipiens ad unum perfectionis tendere debet fructum. Requirendum nunc ē quomodo apostolus grecis & barbaris: sapientibus et insipientibus debitor ē. Quod enim ab ipsis acceperat: unde eis debitor fieret. Arbitror diuersis quidem gentibus unde eum effectum ēē debitorem: quod omnium gentium linguis eloqui accepit per gratiam sancti spiritus sic & ipse dicit. Omnium uestrum magis linguis loquor. Quia ergo linguarum noticiam non per se quis. sed per his quibus predicatum ē accipit. debitor omnibus illi efficitur: quorum accepit a deo lingue noticiam. Sapientibus autem efficitur debitor per hoc quod accepit sapientiam in misterio absconditam: quam perfectis & sapientibus loquetur. Quomodo autem & insipientibus? In quo pacientie gratiam & longanimitatis accepit. Summe & enim pacientie ē: ferre insipientium motus. Gratissime autem: addidit in consequentibus. Ita quod in me ē promptum: & uobis euuangelizare. Promptum se ēē testatur. quia & alibi dicit: si uolens hoc ago mercedem habeo. Promptus enim quis ē prudentibus loqui? De insipientibus uero sciendum ē illud quod dicit. Si autem inuitus dispensatio mihi credita ē. Et ue enim mihi ē: si non euuangelizauero. Non enim erubesco euuangelium. Virtus enim dei ē in salutem omni credenti. Multa quidem probra aduersus euuangelium: in inicio predicacionis exorta sunt. Sed paulus pacientiam didiceat a prophetis dicentibus. Nolite uinci obprobriis eorum: neque cedatis sprecionibus eorum. Et sciebat quia euuangelium predicaret. non in suasoriis humane sapientie uerbis: sed in uirtute spiritus. Diffiniens ergo quid sit euuangelium: pronuntiat. Virtus enim inquit dei ē in salutem omni credenti: iudeo primum & greco. Quod dixit uirtus dei ē in salutem: uidetur ostendere quasi sit aliqua uirtus dei que non sit ad salutem sed ad perditionem. Scit quippe & in propheta scriptum ēē. Et erit uirtus mea magna. & iterum in psalmis dicit. In uirtute tua: disperde illos. Et ideo hic dicit uirtus dei in salutem. Videndum ē ergo ne forte propter istas uirtutum dei differentias: dextera & sinistra in deo appelletur: ut uirtus in salute dextera eius: et uirtus in qua disperdit sinistra dicatur. Sed & illud attendendum ē ne forte quia xp̄c uirtus dicitur dei euuangelium uirtus dei: xp̄c sicut alia multa. ita etiam euuangelium intelligi debeat. & eternum forte quod dicitur euuangelium. de ipso dici sentiendum ē. Omni inquit credenti: iudeo primum & greco. Greci primo duabus appellationibus omne hominum censuerant genus. id ē ut grecum dicentes ēē unum quemque ut barbarum: & distinctio eorum tal fuerat: ut omnis qui grecus non ēēt barbarus habetur. Sed multo ueriore distinctione utitur paulus. iudeos primum di

cens. & p̄modum g̃cos: postremos barbaros.
Cum enim g̃ci quia ipsi legib; utebantur:
om̄s reliquos tamq̄m sine legib; uiuentes bar
baros appellauint: merito iudei etiam ipsis g̃cis
ab ap̄lis p̄feruntur: quia & ante ipsos legib; ui
uere cep̄unt: & leges eorum a dō & n̄ ab hominib;
p̄mulgate sunt. Justicia enim dī: reuelatur ex
fide in fidem. Justicia dī in euuangl̄io reuelat̄.
p̄ id qd̄ a salute nullus excipitur: siue iude⁹
siue g̃cus: siue barbarus ueniat. Omnib; enim
eque saluator dicit. Venite ad me om̄s qui la
boratis: & onerati estis. De fide autem in fide
iam sup̄ius diximus: quia & p̄or p̄pl̄s in fide
erat quia credid̄at dō: & moysi famulo ei⁹. Ex q̄
fide nunc ad fidem euuangl̄ij transijt. Qd̄ autē
dicit ex testimonio abacuc p̄phe q̄ iust⁹ ex
mea fide uiuit: siue is qui in lege ē ut etiam
euuangl̄ijs credat: siue is q̄ in euuangl̄ijs ē ut
etiam legi credat & p̄phis. Alterum enim sine
altero: integritatem n̄ h̄t uite. Reuelat̄ enim
ira dī de celo in omnem impietatem & iniq̄
tatem hominum: qui ueritatem in iniquitatē
detinent. Propterea quia qd̄ notum ē dī: ma
nifestum ē in ill̄. Ds̄ enim ill̄ manifestauit.
De ira dī plenius dictum ē a nob̄ in alijs lo
cis: paucis tamen etiam in p̄senti dicetur.
Ḡ ira dī nunc reuelari d̄r n̄ in parte aliq̄:
s; in omnem impietatem & iniquitatem. Nec
tamen in omnes homines: s; in illos solos qui
ueritatem in iniquitate detinent. Detinent
quidem: s; in iniusticiam eam detinent. Quib;
etiam dicit manifestum ēē id qd̄ notum ē dei.
ostendens ēē aliquid dī qd̄ notum sit: & ali
quid eius qd̄ ignotum sit. Dicit ḡ reuelari
iram dī is qui ueritatem in iniquitatem deti
nent. Que reuelant̄ de obscuris & reconditis:
: ad noticiam p̄feruntur. Quia ḡ & hic n̄ igno
rantib; ueritatem: s; tenentib; eam. licet
male tenentib; ira dī d̄r reuelari de celo: ui
detur qd̄ rationem & scientiam ut iram
dī manifestatam dicat ēē his quib; ueritas
nota ē licet eam in iniquitate detineant.
qd̄ quidem ut ex consequentib; declarat̄.
de sapientib; huius mundi. & eruditis
phylosophis dici intelligitur. Qui cum
ueritatem & iusticiam dī cognouissent: n̄ si
cut dn̄m magnificauerunt aut gr̄as ege
runt: s; euanuerunt in cogitationib;
suis. conuersi ad idola. Dicentes se ēē sa
pientes: stulti facti sunt. Quia commuta
uerunt gl̄iam incorruptibil̄ dī in simili
tudinem imaginis hominis: & uolucrum
et quadrupedum & serpentium. In quib;
etiam hoc ostendit ap̄ls: qd̄ ea quidem
que ad sapientes sc̄li de ueritatis scientia
p̄uenerunt. dō reuelante p̄uenerunt.
S; dum aut uane gl̄ie student. aut adu
lantur erroribus uetustatis. aut metu p̄n
cipum refrenantur: dampnationis sue
ipsi iudices fiunt. A quib; ueritas qua deo
reuelante cognouerunt: aut exclusa lib
tate contegitur: aut gestorum iniq̄tate
denegatur. Ita ḡ dī ira uidetur intr̄dum
uirtus ipsa que p̄est penarum ministris.
et que supplicia infert peccatorib; dici:
sic̄ significari estimo in eo qd̄ refertur:
quia iram dī commouerat dauid: ut iu
bēt ioab numerare p̄pl̄m. S; & ministri
ei⁹ significantur ac socij: in eo qd̄ d̄r. im
misit in eos iram furoris sui. tribulationem
et iram p̄ angl̄os malos. Intr̄dum etiam ip
sius conscientie cum delinquim⁹ ultores
et uindices stimuli ira appellantur: sic̄
idem ap̄ls dicit: recondes t̄ ipsi iram in
die ire. & alibi. Inter se inuicem cogi
tationib; accusantib;. aut etiam de
fendentib;: in die cum iudicabit ds̄
occulta hominum. S; & tribulationis ut
temptationis afflictio ira dī nominatur:
sic̄ & iob dicit. Ira autem dei ē: in cor
pore meo. Cur autem de celo n̄c ira d̄r
reuelari? Fortassis ad distinctionem al
terius ire que non ē de celo: ut est
illud. Furor draconum uinum eorū:
et furor serpentium insanabilis. Aut
forte qd̄ ipsi aduersum quos sermo dirigit̄.
n̄ ignorantia s; in scientia ueritatis peccare
dicuntur: ideo in eos sc̄do pena diri
gitur. Inde enim penarum minister
accipit potestatem: ut certe q̄ sp̄alia

nequicie adversum que nobis certamen est in
celestibus esse dicuntur: consequenter in
eos qui ab his separantur ira dei de celo
dicitur iaculari: velut si dicamus quia
ignita in eos tela inde vibrantur: et
vulnera quibus in peccata currunt inde
suscipiunt. Hii vero qui tocius veritatis expertes
sunt. velut qui nichil habent commune cum
celo et luce: iram vel viciorum suorum
passionumque vel demonum. quibus se sponte
subdiderunt: perferunt. In omnem impietatem
et iniquitatem hominum: qui veritatem
in iniquitate detinent. Impietas in deum
peccare est: iniquitas in homines. In deum ergo
et in homines peccant: qui veritatem in
iniquitatem detinent. Quam veritatem ag-
novisse credendi sunt homines: naturalibus
et a deo anime insitis rationibus. Quibus tantum
prudentie concessum est: ut quod notum
est dei id est quod agnosci de deo potest. per con-
iecturam creature ex his que vidi pos-
sunt: invisibilia eius agnoscerent. Hoc ex
pacto iustum erit iudicium dei etiam
erga eos qui ante adventum christi cum po-
tuerint deum agnoscere. ab eius cultu decli-
nantes ad imagines hominum adorandas:
et animalium deverterunt. Ut enim bre-
viter et omnium in unum collecta diffi-
nitione dicamus. adorare alium aliquem
preter patrem et filium et spiritum sanctum
impietatis est crimen: quia quod notum est dei
manifestum est in illis. Deus enim illis mani-
festavit. Iam et superius diximus quod notum
dei est hoc quod ex huius mundi consequentia
vel rationibus assequi possunt: sicut et ipse
apostolus ex consequentibus indicat dicens. In-
visibilia eius per ea que facta sunt con-
templari. Ignotum autem dei intelli-
gendum est ratio sube eius: vel nature.
Cuius que sit proprietas. puto quod non solum
nos homines sed et omnem lateat crea-
turam. Aut si aliquando tantus erit nature
rationabili profectus: ut in hanc quoque
possit pervenire noticiam: dei est nosse.
Tale enim aliquid mihi sperandum videtur

ex his que a salvatore dicuntur: quia fi-
lium nemo novit nisi pater. neque patrem quis
novit nisi filius: et cui voluerit filius revelare.
Non enim adderet. sed cui voluerit filius reve-
lare. nisi sciret aliquos esse quibus revelare ve-
lit. Invisibilia enim eius a creatura mundi
per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur.
et sempiterna eius virtus et divinitas. ut sint
inexcusabiles: quia cum cognovissent deum non
sicut deum magnificaverunt aut gratias egerunt:
sed evanuerunt in cogitationibus suis: et conte-
nebratum est insipiens cor eorum. Dicentes
enim se esse sapientes stulti facti sunt: et
immutaverunt gloriam incorruptibilis dei
in similitudinem imaginis corruptibilis
hominis et volucrum et quadrupedum et
serpentium. Pene iam de his singulis in supe-
rioribus dissertum est. Diximus enim hec quamvis
ad omnes homines quibus inest naturalis ratio
maxime tamen spectare ad sapientes huius
mundi. et eos qui philosophi nominantur
quibus precipue creaturas mundi: et omnia
que in eo facta sunt discutere disciplina
est: et per hec que videntur ea que non videntur
ratione colligere. Sciendum tamen est quod hic
invisibilia que nominat de creaturis di-
cit: de quibus et in alio loco idem apostolus
scribit. Quia omnia per ipsum. id est per ihesum
christum facta sunt: sive que in celo sunt
sive que in terra: visibilia et invisibilia.
Et ideo preterea que invisibilia dixit: addi-
dit et sempiterna eius virtus ac divinitas.
Virtus ergo dei que sempiterna est. et nichilominus
divinitas que sempiterna est: ex coniecturis
cognoscitur creature. Virtus est: quia re-
git omnia. Divinitas est: qua replet univer-
sa. Ex hoc ergo inex[illegible]cusabiles fiunt.
quia cum manifestante deo cognoverint
deum: non ut dignum est coluerunt aut gratias
egerunt: sed per cogitationum suarum va-
nitatem. dum formas et imagines requi-
runt in deo: in semet ipsis dei imaginem
perdiderunt. Et qui iactare se in luce se
sapientie videbantur: in profundas
stulticie tenebras devoluti sunt. Ideo enim

tam terrum. tam obscurum. tamq; tene
brosum. qm̃ glam dī ad corpalem & cor̃up
tibilem humane forme effigiem ūtere? ut
mouſ̃ hīs qui simulacra uenerantur diuī
ne maiestatis eminentiam. uolucrib; et
quadrupedib; & serpentib; exequare. &
hīo quib; causis iustissime utiq; tradidit
eos dē in desidijs cordis eorum in immun
dicias: ut contumelijs afficiant corpa sua in
semet ipsis qui commutauerunt ūritatem dī
in mendacium: & coluerunt & seruierunt
creature potius qm̃ creatori: qui ē benedict⁹
in secla. Quę singula qm̃uis iuxta ecclē fidē
consequenter explanari uideantur: qđ
p̃cedentib; culparum causis iure & mīto
deseruntur a dō hīs. qui ūritatem qm̃ dō re
uelante cognouerunt in iniquitate detine
tant: & p hoc qđ deseruit: tradantur desideri
is cordis sui. quorum desidia cordis h erant.
ut immundicia & contumelia afficiēt cor
pora sua in semet ipsis: & quali iudicio erga
diuinitatis usi sunt ueneratione: dū dei
incorruptibil gliam ad fedas & indignas
deducunt hominum ut animalium for
mas: tali etiam erga semet ipsos utantur
iure. ut rationabiles homines uiuant
more irrationabilium beluarum. Tamen
ab hīs requiramus qui dīn bonum negant
etiam iustum ē iudicem quid respon
deant de hīs quę dicit apl̃s: qđ tradi
dit eos dē in desidia cordis in immundiciā.
ut contumelia afficiant corpa sua. Videbit̃
enim in hoc ñ solum ipsorum ratio quę pe
nitus excluditur: ſ; & mīa responsio coarta
ri. Quosū enim iustum erit eum qui tra
ditur qm̃uis p̃ peccatis tradatur? tamen
ad concupiscentias tradi. & ad hoc
tradi ut immundicijs & concupiscentijs
afficiat corpus suum? Sic enim huic qui
ubi causa tenebris traditur ad penam?
imputari ñ pot̃ qđ in obscuro sit: & qui
igni traditur culpari p hoc ipso ñ pot̃
cur uratur? ita hīs qui desidijs traduntur.
ut contumelijs afficiant corpa sua ñ digne
iudebitur imputari: si in immundicijs et
in desidijs posita. corpa sua maculent con
tumelijs. Marchion g̃ & om̃s qui de scola
eius uelut serpentium germina pullu
larunt horum absolutionē ne extremo
quidem digito attingē audebunt: quippe
qui p̃ hmodi quęstiones uel instru
mentum. sicubi forte in eo tale aliquid
legerant abiecerunt. S; quid ei⁹ prosunt
cum similib; michomin⁹ noui instrum̃ti
questionib; p̃uocentur? Nos tamen qui
unum dīn bonum & iustum legis & pro
pharum & euangeliorum patrem ī
fatemur: eisdem explanationib; & in no
uo & in uetere testam̃to utimur: inuo
cantes eum qui posuit in sion lapidem
offensionis & petram scandali: ut ipse
nob p̃ sanctum spīm suum. offensionem &
scandalum lectionis aplice p qm̃ dubie
mentes ostendi uidentur: apperiat. Tre
quenter in scripturis inuenimus. & a nob
sepe dissertum ē: qđ homo. spē & corp⁹
et anima ēe dicatur. Verum cum dr
quia caro concupierit aduersus spīm. spe
autem aduersus carnem: media peuldu
bio ponitur anima. quę ut deliderijs
spē adquiescat: ut ad carnis concupis
centias uelnetur. & siquidem sē un
xerit carni: unum cum ea corpus in
libidine & concupiscentijs eius efficitur.
Si ū se sociauit spīi: unus cum ea spē
erit. Iccirco denq; de hīs quorum se
anime ex integro cum carne iunxerant:
dicit dominus in scripturis. Jam ñ p̃ma
nebit spe meus in hominib; istis: quia
caro sunt. De his autem quorum ani
ma fuerat sociata spīu: apl̃s dicit. Vos
autem ñ estis in carne: ſ; in spīu. Sunt
p̃tea sicut in multis locis scripture inue
nimus etiam utriusq; partis. ut utriusq;
rei factores quidam & adiutores angli.
Nam carnali concupiscentie aduersis
spīm fauet diabolus & angli eius: et
om̃s spāles nequicie ut ecclesijs. eunctq;
aduersum quos hominib; luctamen est
p̃incipatus & potestates: & mundi hui⁹

rectores tenebrarum. E contrario u̅ spu̅i
adu̅sum carnem decertanti. animamq; hu
manam que media ē ad se reuocare co
nanti: fauent & adiuuant angli boni. om̄s
illi de quib; dominus dicit. Qa angli eorum
uident faciem patris ur̄i: qui in celis ē. &
de quib; apls ad hebreos dicit. Nonne om̄s
sunt ministri sp̄c ad ministerium missi: ꝓpt̄
eos qui hereditatem capiunt salutis? Fa
uet & ipse dominus: quippe qui etiam ani
mam suam ponit ꝓ ouib; suis. S; ex utraq;
parte fauoris disciplina seruatur. Non enim
ui res agitur: neq; necessitate in alteram
partem anima declinatur. Alioquin nec
culpa ei. nec uirtus posset ascribi: nec boni
electio p̄mium. nec declinatio mali suppli
cium mereretur: s; seruatur ei in omnib; li
bertas arbitrij. ut in qd̄ uoluit ipsa declinet. sic
scriptum ē. Ecce posui ante faciem tuam
aquam & ignem: uitam & mortem. Vita g̅
xp̄c ē: & mors nouissimus inimicus qui ē dia
bolus. habet g̅ in arbitrio suo anima si uelit
eligē uitam xp̄m: aut in mortem diabolum
declinare. Qd̄ si agnoscens anima dn̄m xp̄m.
uitam suam amplexata n̄ fuit. nec sic dn̄m mag
nificauit aut gr̄as egit. s; euanuit in cogi
tationib; suis. & mutauit gl̄iam incorrup
tibilis dī. in similitudinē imaginis corruptilis
hominis: & uoluerum. & quadrupedū.
et serpentium: & in his omnib; declina
uerit ad carnem atq; eos qui carnis
desidijs fauent: derelinquetur sine
dubio & desertur ab his qui eam fauore
suo ut spu̅i iungētur animabant: & con
cedunt eam ut tradunt desidijs cordis sui
quib; carni sociatur & adhēt. Neq; enim
obsistentem eam ac reluctantem ad ea
que refugit ac respuit: reuocabunt.
Cuius rei imaginem si adhuc uidetur
obscura: tali quadam specie manifestiorē
planioremq; reddemus. Ponamus ēē aliq̄d
domicilium: in quo cum corpe & spu̅i
uelut cum duob; consiliarijs habitet ani
ma. Pro forib; u̅ huius domicilij astare pie
tatem. om̄sq; cum ea uirtutes: ex alia u̅

parte impietatem omnesq; luxuriarum ac
libidinum formas: & expectare anime
nutum. quem ex duob; ꝓforib; obseruan
tib; chorum introduci ad se desidēt quem
repelli. Nonne si spu̅i obtemperans. & meli
ori usa consiliario. pietatis & pudicitie ad se
euocauit chorum: ille alius sp̄tus repudiatq;
discedet? Si u̅ carnis usa consilijs. impieta
tis ad se & libidinis introduxit turmam:
omnis illa sanctitatis & pietatis corona cui
malorum anima consilium p̄tulit: iuxta
cum indignatione recedet: relinquens
eam desidio cordis sui. ut ignominia et
contumelijs afficiat corp̄ suum in semet
ipsa. Que commutauit uitatem dī in
mendacium & introducens ad se impietatis
infidelitatis p̄ncipem: colit & seruit po
tius creature q̄m creatori: qui ē bene
dict̄ in scla. Quib; sane ex causis anima
humana tanti huius discriminis tam anci
pitem subeat statum: n̄ ē p̄sentis loci dis
cutē. Eorum ē g̅ contumelijs afficē corpa
sua: qui deseruiunt simulacris. & eorum ē
colē creaturam: qui reliquerūt creatorem.
Nos autem qui nullam creaturam. s; pa
trem & filium & sp̄m sanctum colimus &
adoramus: sicut n̄ erramus in cultu. ita nec
in actib; quidem & conu̅satione peccem̄:
neq; imitemur eos qui contumelijs affi
ciunt corpa sua in semet ipsis. S; aspici
entes quia dicit apls. an nescitis q̄ corpa
ur̄a menbra xp̄i sunt. & iterum. q̄ corp̄
ur̄m templum ē sp̄c sancti. sic. ut m̄bra xp̄i
et templum sp̄c sancti corpa nr̄a in omni
sanctitate & puritate seruemus: q̄ n̄ so
lum digna anglorum ingressib; fiant.
uerum & habitatione sp̄c sancti: et
mansione patris ac filij qui dicit de eo
qui in mandatis suis p̄manet: ego et
pat̄ ueniemus & mansionem ap̄ eum fa
ciemus. Propterea tradidit illos dn̄s in passi
ones ignominie. Nam & femine eorum
immutauerunt naturalem usum: in eū
usum qui extra naturam ē. Similit̄ autem
et masculi relicto naturali usu femine accensi

sunt in desiderium sui in inuicem. masculi
in masculos turpitudinem operantes: & mer
cedem quam oportuit erroris sui in semet ipsis
receperunt. Et sicut non probauerunt deum habere in noti
ciam: tradidit illos deus in reprobum sensum.
ut faciant ea que non conueniunt repletos omni
iniquitate. malicia. nequicia. auaricia. plenos
inuidia. homicidijs. contentione. dolo. malig
nitate. susurratores. detractores deo odibiles.
contumeliosos. superbos. elatos. inuentores
malorum. parentibus non obedientes. insipientes.
incompositos sine affectione: sine misericordia.
Qui cum iusticiam dei cognouissent: non intellexerunt.
quam qui talia agunt digni sunt morte: non solum
qui faciunt illa: sed & qui consentiunt facientibus.
Propterea inexcusabilis es o homo. omnis qui iudicas.
In quo enim alium iudicas: te ipsum condempnas:
Eadem enim agis: que iudicas. Tercio in
uenimus ab apostolo positum tradidit illos deus.
et primo quidem traditionis causas dedit: quia
cum cognouissent deum non sicut deum magnifica
uerunt aut gratias egerunt. usque & serpentium.
Propterea inquit tradidit illos deus: usque corpora
sua. Secunde traditionis causam uidetur pre
mittere: cum dicit. Quia commutauerunt ueritatem
dei in mendacium: usque creatori. propter hoc
ait: tradidit illos deus in passiones ignominie.
Que tamen secunda traditio grauioribus flagicijs
uidetur obnoxia. Et enim femine inquit
eorum immutauerunt: usque extra natu
ram est. Similiter & masculi. Tercie quoque
traditionis causas uidetur dare: cum dicit
et sicut non probauerunt deum habere in noticiam.
tradidit illos deus in reprobum sensum.
ut faciant ea que non conueniunt reple
tos omni iniquitate malicia ceterisque sceleribus
que consequenter enumerat. Verum distinc
tiones iste causarum. non mihi uidentur satis
congruere: ad ea que singulis quibusque sub
iecta sunt crimina. Quomodo enim turpio
ribus flagicijs traditur is qui crature ser
uit magis quam ille qui gloriam incorrupti
bilis dei in similitudinem imaginis corrupti
bilis hominis. & uolucrum. & quadrupedum.

et serpentium mutauit? aut quomodo supra
utrumque horum uelut ex animi cuidam
traduntur malorum: hi qui non probauerunt
deum habere in noticiam? Unde magis mihi ui
dentur omnes hec cause que tradicionibus sin
gulis preferuntur in unum coaceruande. et
rursus traditionum species in unum ut
ubi causa ita dicamus. Quamquidem homines
mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in simi
litudinem imaginis hominum. & uolucrum.
et quadrupedum. & serpentium. & quia
commutauerunt ueritatem dei in mendacium.
et coluerunt & seruierunt creature potius
quam creatori. nec probauerunt deum habere in no
ticiam: propter hec omnia tradidit eos deus in
desideria cordis eorum in immundiciam ut
contumelijs afficiant corpora sua: & tradi
dit eos in passiones ignominie: ut femine
eorum immutarent naturalem usum in
eum qui extra naturam est. similiter autem &
masculi. Sed & tradidit eos deus in reprobum
sensum: ut faciant que non conueniunt:
quia erant repleti omni iniquitate. ma
licia. nequiciaque & auaricia. plenique erant
inuidia. homicidijs. contentione. dolo. et
ceteris que scripta sunt malis. quique cum
cognouissent iusticiam dei esse hanc ut qui
talia agunt digni sunt morte: non solum qui
faciunt illa sed & qui consentiunt facientibus:
et ideo pro his omnibus mali inexcusabiles erunt.
dum alios in his que ipsi agunt sceleribus &
iudicant & condempnant. De se enim pro
nunciat quis: cum de his que ipse com
mittit alium punit. Arbitror autem sufficere
ea que de tradicionis specie supradicta sunt:
quomodo deus tradere dicitur eos quorum actus et
animum a se declinantem. & indulgentem
uicijs abhorrescit ac deserit. & eadem re
petere superfluum puto. Duo sunt sane
que in hoc loco indicari reor: quorum al
terum designari uidetur ex altero. Certum
namque est quod siquidem tradidit deus ut in
desideria cordis sui. ut in passiones igno
minie. ut in reprobum sensum: continuo

tamq̃m in tra pessima & reproba omnis illa
in eo qui tradit̃r: legel̃ omnium surgat.
Et rursum si quis cum cognouit dñm non sic
dñm magnificet aut gr̃as agat: s; sit tal qua
lem p singla aplicus sermo deseripsit: dubiũ
ñ ẽ huiusmodi animam derelictam ee a dõ et
tradit̃am. Neq; enim possibile ẽ cum his mat
ẽ habitaculum dõ: aut h mala unde procedẽ
ubi habitat õs. Verum quia in his ḡb; unius
impietatis species enumerasse uidet̃r apls
ut eorum qui ydola colunt. ut eorum q̃ crea
ture deseruiunt potius q̃m creatori: s; et
eorum qui ñ p̃bauerunt dñm habe in notiã
in quorum p̃mo titulo promisce pagani.
in alio sapientes eorum & philosophi de
signant̃r: puto qđ in hoc ꝛcio indicentur
hereti ut creatorem dñm negantes: ut diuinis
blasphemias in excelsum loquentes. ō singli
quiq; horum quos supra diximus in cultu
diuinitatis errare: talib; malorum titulis
designant̃r. Nos qui uidemur in gr̃a ẽ
et fidem rectam tenẽ: consideremus nosmet
ipsos & omni circumspectione pensem̃. ne
forte solo ab his ueri cultus nomine sepa
reb; eis atq; acub; sociemur. Certum ẽ enim
quia qui ubi causa repletus ẽ iniquitate.
malicia. nequitia. auaricia. ñ p̃bauit dñm
habe in notiam: & ẽ de numero eorum
quos tradidit õs in reprobum sensum.
Et ideo cum quorum femine ut masculi re
licto naturali usu accendunt̃ in eum u
sum qui contra naturam ẽ: certum ẽ q̃
ex illorum numero sunt qui seruiunt
creature potius q̃m creatori: & quos
tradidit õs in passiones ignominie. s; &
si qiu immundicia contumelis afficiant
corpa sua ex illis sunt qui commutauer̃
gl̃am in corruptibil dõ: ñ quia grauiori
sacrilegio is qui iam fidel ẽ templum dõ q̃m
p̃fanus adhuc templum contaminat ydolor.
Non ẽ sane p̃tereundus. nec iste quidem
aplicus sermo in quo dicit: q̃m commuta
uerunt gl̃am incorruptibil dõ in similitu
dinem imaginis hominis ñ solum eos qui
idola colunt arguẽ. s; int̃ antropomorphitas
intelligendus ẽ computare. qui in gr̃a
posita imaginem corpoream hominis. dõ ẽ
imaginem dicunt: ignorantes illud qđ in ge
nesi sc̃ptum ẽ ad imaginem dõ factum ẽ
hominem: de quo homine sentiendum sit
ab apto mõstrari cum dicit. deponentes ue
terem hominem cum actib; suis: & induentes
nouum qui secm dm creatus ẽ. Audis q̃
nouum hominem dicit secm dm creatum:
hunc autem eundem nouum hominem alibi
interiorem hominem uocat: corruptibilem
ũ hunc cuius hic imaginem respuit: exte
riorem hominem nominat cum dicit.
Nam & si is qui foris ẽ homo nr̃ corrumpit̃:
s; qui int̃ ẽ renouat̃. & ut planius adhuc
eius sententiam sciant isti qui de imagine dõ
errant: audiant quem dicat ee apls homi
nem qui ad imaginem dõ creatus ẽ cum ad
colosenses hoc in scribit. Nolite mentiri inꝯ
spoliantes uos ueterem hominem cum actib;
suis: & induentes nouum qui renouatur
in agnitione secm imaginem eius qui crea
uit eum. Ex quib; euidenter ostenditur: qđ inte
rior homo qui p agnitionem renouatur:
ipse ad imaginem dõ creatus ẽ. Qui autem
exteriorem hominem id ẽ corpeum & corrup
tibilem ad imaginem dõ ee dicunt: cum
his ab apto sociatur: qui commutauer̃t
gl̃am dõ in similitudinem imaginis cor
ruptibilis hominis. Verum oportuit nec h
quidem in explanacione aplici sermonis
omitti: int & in hoc capto apli sic & in ceteris
plurimis. antropomorphite. id ẽ qui corpeã
hominis imaginem dõ ee imaginem di
cunt: communeros se & confitatos ee cogno
scẽt. s; nos iam in his commentariis p̃mi
uoluminis concludamus. ¶ Explicit liber
primus. Incipit secds. explanationis eiusdem
apli ad romanos.

Sicut
autem q̃m uidi
cum dõ ẽ secm ueritatem:
in eos qui talia agunt. Iudi

cium quidem dei secundum veritatem. non solum in
eos qui hec agunt que superius enumerata sunt.
verum et in omnis qui quo quo modo boni quod mali
ue gesserunt expectandum est: et credendum.
Sed illud est quod in loco hoc videtur ostendi: quia
solius dei sit secundum veritatem iudicium. Sunt
enim quedam que committuntur opere qui-
dem malo. animo autem non malo: ut si quis
ubi causa homicidium non voluntate commisit.
Et alia fiunt opere quidem bono. sed non animo
bono: ut si quis misericordiam non pro mandato dei.
sed ut laudetur ab hominibus faciat. Alia vero
sunt: in quibus sive in bono sive in malo
animus cum opere concordat. Et quia corda ho-
minum nosse solius dei est. et mentis secreta
dinoscere: iccirco ipse solus est qui secundum veri-
tatem potest habere iudicium. Sed requiritur
si erga eos quorum remisse iniquitates
sunt per baptismi gratiam vel quorum tecta
sunt per penitentiam peccata: vel quibus im-
putandum non est peccatum per martirii gloriam:
secundum veritatem videatur deus seruare iudi-
cium. Veritas quippe iudicii hoc postulat:
ut malus mala. et bonus recipiat bona.
Et quamuis dona et largitio dei. nequaquam
curiositatem discutientis admittant: ta-
men etiam in hoc quanta sit iudicii eius
veritas ostendamus. Communis professio est
bonum non debere puniri: nec malum con-
sequi bona. Si quis ergo sit ubi gratia qui egit
aliquando mala: certum est quia malus erat
tunc cum agebat mala. Is vero si prete-
ritorum penitens mentem suam corrigat
ad bona et bene agat. bene loquatur
beneque cogitet bene velit: qui hec agit
non tamen videtur bonus. et merito recipere bona?
Similiter et si ex bono quis convertatur ad
malum: non iam bonus quod fuit et non est
sed malus iudicabitur quod est. Actus enim sive
boni sive mali pertereunt: sed secundum sui quali-
tatem agentis mentem imaginantur et
formant: eamque vel bonam relinquunt
vel malam: seu pene seu premiis destinandam.
Erit ergo iniquum vel bonam mentem pro mal

gestis puniri: vel malum pro bonis actibus mune-
rari. Verum ut adhuc planius fiat quod dicimus:
addamus etiam hec. Ponamus esse animam in qua
habitet impietas. iniusticia. stulticia. luxu-
ria. et omnis multitudo malorum: quibus
scilicet ministram se famulamque subdidit. Quod si
in semet ipsam regressa hec anima. pietati rur-
sus et virtutibus mentis sue ianuam pandat:
nonne ingressa pietas. impietatem continuo
depellet? Similiter et iusticia iniusticiam tru-
det: et sapientia stulticiam: et sobrietas
luxuriam fugabit. Atque ita depulsis ex semet
ipsa habitatoribus barbaris: ciuile et legi-
timum virtutibus prebebit hospicium. Quomodo ergo
iam plenam virtutibus animam. iustum
erit de his arguere que gesserat: cum non-
dum esset amica virtutum. et de impietate
piam. de iniusticia iustam. de luxuria sobriam
condempnare? Hoc ergo modo etiam in his quorum
remisse sunt iniquitates et quorum tecta
sunt peccata: credendus est deus secundum veritatem
seruare iudicium. Existimas autem hoc
o homo omnis qui iudicas eos qui talia a-
gunt et facis illa: quia tu effugies iudicium
dei? Si omnia que lex loquitur his qui in
lege sunt loquitur. et que euuangelium
vel apostolus nunc loquitur. non principibus seculi. nec
regibus mundi: sed ecclesiarum rectoribus et prin-
cipibus loquitur: his videlicet qui iudicant
eos qui intus sunt id est episcopis. vel presbiteris et dia-
conibus: his ergo dicit ne existiment se effu-
gere iudicium dei si ea committant ipsi de
quibus alios iudicant et condempnant.
Et ideo oportet unumquemque de sua
prius conscientia iudicare: et tunc eiusquem
iudicat gesta discutere. Quod si fieret: omnis
penitus adeundi honoris ecclesiastici absci-
detur ambicio. sive iudicandos potius
quam iudicaturos hi qui presse volunt po-
pulis cogitarent. Nemo ergo existimet quod
effugere possit iudicium dei: sicut et propheta
dicit. Quo ibo a spiritu tuo. et a facie tua
quo fugiam? Et quia hec ad eos maxime
dicuntur. qui presunt iudiciis populorum: iccirco

et alibi dicit. q de domo dñi incipiet iudicium.
Et item alibi dominus dicit. In his qui approximant mihi sanctificabor: sic in nadab & abiud gestum est cum alienum ignem. id est non sacrum. dum mos attaribus obtaleret. Incipit g iudicium ab ipsis: flagellat enim deus omnem quem in numerum recipit filiorum.
Verum ut ego estimo. nec si posset quis debet uelle effugere iudicium dñi. Non uenite enim ad iudicium dñi: hoc est ad emendationem ut ad sanitatem ut remedium ibi uenire. Aut diuitias bonitatis eius & sustentationis et patientie contemptus? ignorans quia benignitas dñi ad penitentiam te adducit?
Diuitias bonitatis dñi ille agnoscere potest: q
considerat quanta in christ mala cotidie homines gerunt: & quos pene omnes deceptantes & simul mutuos facit: latam et spaciosam perditionis ambulant uiam: angusto uite tramite neglecto: & his omnibus dñm producentem solem suum cotidie & pluuias ministrantem. Si quis consideret quanta cotidie in dñm blasphemant: & in celum extendunt linguas suas. Jam quid de fraudib; de uiris. de sceleste. de sacrilegiis. & practicis dicam? Quibus tamen omnibus in hoc loco illi uidentur in scelere proferri: qui alios iudicantes ipsi committunt que in ceteris puniunt.
Si quis g hanc bonitatem dñi & sustentacionem eius & patientiam contemptui: ignorat pq̃d ad penitentiam puocatur. Sustentatio ut a patientia hoc uidetur differre: qd qui infirmitate magis q̃m proposito delinquunt sustentari dñr. qui ut panaci mente exultant in delictis suis. ferri patienter dicendi sunt. Sic; sicut omnia in mensura stere dixit & ponderare & numerare: ita etiam patientie eius certa mensura est. Quam mensuram credendum est esse consumptam ut ab his qui diluuio pierunt: ut ab his qui in sodomis celesti igne uastati sunt. Vñ & de amorreis dicit. Non enim completa sunt peccata amorreorum: usq; nunc. Ferens g dixit patienter: & expectat unius cuiusq; penitentiam. Sic; non nos dissolua
uat hoc & tardos ad confessionem faciat: quia rursus patientie eius & sustentationis ita est mensura. Secundum duriciam autem tua et cor impenitens: thesaurizas tibi ipsi iram in die ire & reuelationis iusti iudicij dei. q̃ reddet unicuique secundum opera eius. Cor durum in scripturis dicitur dictum: cum mens humana uelut cera frigore iniquitatis obstricta: signaculum imaginis diuine non recipit. hoc idem alibi cor crassum appellatur: sicut cum dicit. incrassatum est cor ipsius huius. Contrarium est cor durum molle. qd in scripturis cor carneum nominatur: & crasso subole ut semine. qd aptis spalem hominem uocat eum qui examinat omnia. & cum quis sentit que bona sunt. & non agit bona: p duriciam cordis contemptum bonorum omnium habet credendus est. Crassitudo ut cordis est: ubi subtilitas et spiritalis intelligentie non recipitur sensus. & ita cor impenitens effectum: thesaurizat sibi ipsi iram in die ire & reuelationis iusti iudicij dei? dum bonum opus non agitur p duriciam: intellectus ut bonus p crassitudinem cordis excluditur. De ira autem dei & supplicium restari potuit: & in aliis locis sepe dictum est. Qd ut dicit thesaurizas tibi ipsi iram: considerandum est. Thesaurus appellatur: q
cum ut generis operes & diuicie congregant huius in scripturis significantiam explicem legimus. Dicitur enim in euuangelio. thesaurus est quidam in christ: in quo plebet dominus thesaurizari. Et alius in celo: in quo iubet fideles quosq; opes suas recondere. Et hic nunc aptis dicit ire thesauros. Omnes g homines per ea que agunt in hoc mundo: in uno aliquo ex istis tribus congregant thesauros. Aut enim infidet est quis & iniquus. et p duriciam cordis & cor impenitens. in thesauro ire actus suos recondit. aut ire uis est. & de ira sapit: ac de ira loquitur. Et cum ei attulerit ager fructus uberes: destruit horrea sua & maiora edificat. & thesaurizat in ira. Et ille quidem durus: hic autem stultus appellatur. dicit enim ad eum.

Stulte hac nocte repetent abste animam
tuam? & que parasti cuius erunt? Aut sapies
ē in dō diues. & in tra ambulans cōuersatione
hūt in cet: atq; omnia que agit digna sunt
regno celorum? & iste tat diuicias ūs suas thē
auros condit in cet. Sta g unusq; thesauri possessor & condit: pot alius quem
carnat alius ū animat homo? alius autem
spat appellari. Nunc tam uidemus qui ē
dies ire: quem hic apls nominat. Q tam
facilius dinoscitur: si de ea quid etiam re
liquē scripture indicent. requiram. Que g
ad psens exempla occurrē poterunt aptabi
mus: & ex his qui sit dies ire monstrabitur.
Scptum ē in amos pphā. Ve his qui desi
dant diem domni. Ut quid nob diem do
mni? & h ē tenebre: & nō lux. Quemadmo
dum si effugiat homo a facie leonis & oc
currat ei ursus & intret in domum suam.
et extendat manus suas ad parietem: et
mordeat eum serpens. Nonne tenebre sunt
dies domni? & nō lux & caligo que nō resplen
det? S; & iohel dicit ad sacerdotes: & eos qui
altari deseruiunt. Clamate ad dominum:
sine cessatione. Heu me. heu me in diem: quia
pe ē dies domni: & sic miseria ex miseria
uenet. & p pauca. Tuba canite in syon.
pdicate in monte sancto meo: & confun
dantur oēs qui habitant sup tram: quia
ad ē dies domni quia pe ē dies tenebra
rum & caligis: dies nubis & nebule.
Sic matutinum effundetur sup montes:
pls multus & fortis. Simit ei nō fuit a seclo:
et p ipsum nō erit usq; in annos seti seculorum.
Ante ipsum ignis consumens: & p ipsum
flamma accensa. Sic paradisus deliciarum
erit tra ante faciem eius: & p tergum ei camp
exterminij: & nullus ē qui euadat eum. Sic
aspectus equorum & sicut equites ita secuntur. Sic uox curruum
sup uticem montium insilient. S; & omnia
in consequentib; de eadem scbit: usq; ad
eum locum ubi dicit. Et dominus dabit
uocem suam ante faciem uirtutis sue:
quia ingens ē ualde multitudo castrorum ei &
ualida opa uboum eius. Propea qō magna
ē dies domni: magna & nobis ualde. & quis
erit idoneus? Sophonias ū: ita dic. Reuela
num a facie domni dī: quia pe ē dies dñi.
Et pparauit dominus uictimam suam: sanc
tificauit uocatos suos. & p pauca. Prope ē dies
domni magna: pe ē & uelox ualde. Vox diei
domni amara: & dira posita ē & ualida.
Dies ire dies illa. dies angustie & necessitatis.
dies calamitatis & pditionis. dies tenebrarum &
caliginis. dies nubis & nebule. dies tube et
clangoris. sup ciuitates munitas: & sup mu
ros excelsos. & afflictam homines. & ambula
bunt sic ceci: quia domno peccauerit. Et ef
fundam sanguinem eorum sic puluerem:
et carnes eorum ut stercora. Aurum eorum &
argentum eorum: nō poterit liberare eos in die
ire domni. In igne emulationis consumet
omnis tra: quia consummationem & festina
tionem faciet sup oēs qui habitant tram.
Isaias quoq; simlit memorat. Ecce enim dies
domni uenet insanabilis furoris & ire. ponē
orbem tre desertum: & peccatores pdet ex
eo. & p pauca. Celum enim furore ascendet
et tra mouebitur a fundamentis suis. Propter
furorem ire domni sabaoth: in die qua sup
uenit furor eius. His tot & talib; de die
ire testimonijs congregatis: puto qō ultra loc
hic expositione nō egeat. Euidenter enim
in his omnib; dies ire uindicte dies: & iudi
cij designatur. Inde demq; ad diem ire ad
dit apls: & reuelationis. Sic enim dic. In
die ire & reuelationis: iusti iudicij dī. Re
uelanda namq; ē omnia etiam in euan
gelio designatur: cum dr. Nichil occultum
qō nō manifestetur: nec coptum qō nō reue
letur. S; & apls in consequentib; humi
lit: dic. Cognationib; accusantib; aut
etiam defendentib;: in die cum iudicabit
dūs occulta hominum. In quo utiq; ostendit
occulta hominum reuelanda. si nō in die
qua iudicaturus ē deus: sic & ad corin
thios euidentius dic. Nolite ante tempus

inquit iudicare? usquequo ueniat dominus
qui illuminabit occulta tenebrarum: & ma
nifestabit consilia cordium. Quę utiq; omnia
de hac eadem die dici intelliguntur: in q̃
tenebre & meror. & ideirco futura dr: ppt̃ eos
qui multas peccorum uulneribus confossi ign̄s
remediis indigebunt: quo in tempe dicet̃
ad sanctos. Ego ppls meus intra in promp
tuaria tua: claude ostium tuum occultare
paululsp: donec transeat furor ire mee. In
quib; sermonib; quante dulcedinis bonitatis dī
occultentur: ppt̃ eos qui patientiam eī bo
nitatemq; contemptui habent: manifestare nō
opus ē. Requiritur sane a quibusdam cur
dies hic de quo supius bibliothecas phi
cas mouimus: in fine mundi statuat̃ sit: ut
omnes qui ab initio seculi usq; in finem ipsius
defuncti sunt: ad hunc ultimum diem
iudicandi reseruentur. Cuius rei uarias
causas: certum ē secretoribus misteriis
contegi. Quidam ū regis absconde bonū ē:
tamen ex planatione sua dicemus: q̃n
tum possibile ē pagine huic committere.
Multa sunt qui ex hac uita abeunt: uel
bonorum ut malorum p̃se quedam semi
na reliquer̃t: ex quib; qui sup sunt ho
mines: occasiones ut salutis ut pdicionis
accipiunt. Vbi gr̃a dixim: ut sunt omnes q̃
prauas sectas & alienas ado inter philoso
phos condiderunt: ut qui magica sacrilegia.
aut qui errores astrorum & decreta fin
xerunt: ut certe qui ap̃ nos auctores hēti
corum & p̃uorum dogmatum libros edi
dicere: ut etiam qui scismata in eccl̃ia
et scandala ac dissensiones optati sunt: e
contrario ū apicarum litterarum opus
pfecerūq; phas fuisse eccl̃ie & confusio ad
dñm. atq; emendatio seculi mundi: quo
rum omnium causę nō n̄ cum ipsius mundi
fine claudentur. & ideo n̄ esset iustum
iudicium dī: donec de his singulis uel
pfect̃ ut impedimenta penderent. Qđ &
apls significare uidetur: cum dic̃. Quo
rundam hominum peccata manifesta
sūt p̃cedentia ad iudicium: quibusdā aut & subsequunt̃. Jam
facta ex̃ corp̃ posita: ut sci q̃ ex fragilitate aliquo labora[illegible] pro
ad similitudinē angelor̃ q̃ saluti nr̃e ministria procurant
ut rursum peccatores etiā ipsi ex̃ corp̃ positi agunt
aliquid secūm pp̃ositū mentis siue ad angelor̃ michi
omn̄ similitudinē sinistror̃ cōpb̃ et ignē mit
tēdi dicant̃ a xp̃o: habeat & hoc q̃q: ī occultadi hanc tra
commenda misteria. Sufficiant ista de die iudi
et reuelatione. Nunc requiramus de iusto
iudicio dī: in quo reddet unicuiq; secūm
opa sua. Et p̃mo quidem excludantur here
tici qui dicunt bonas ut malas animas ī na
turas: & audiant quia n̄ p̃ natura unicuiq;
dī. s. p̃ op̃ib; sibi reddit. Sed in loco edificent
fideles: ne putent sibi hoc solum sufficere
posse qđ credunt: s. sciant iustum iudicium
dī reddere unicuiq; secūm opa sua. Sane q̃n
dic̃ in hoc ē iustum iudicium dī: ut unu
cuiq; reddat secūm opa sua: nō debemur ne
quaquam p̃ hoc sermone excludi posse
gentiles: si forte & ipsi bonum aliquid opent̃
et emendatius agant. S; & illud qđ in le
gis libris septem ē: huic sententie nō debet
adūsari. Dic̃ enim. Cum aduerterit se iust̃
a iustitia sua & fecerit iniquitatem secūm omn̄s
iniquitates quas fac̃ iniquus: omn̄s iustitie
eius quas fec̃ n̄ commemorabuntur: s. ī
lapsu eius quo lapsus ē & in peccatis suis
quę peccauit: in ipsis morietur. Dicent
enim. Si nichil ex iustitia iusti cum lapsus
fuit memorabitur: quom̄ unicuiq; reddet
dī secūm opa sua? S; uideamus ne forte
absolutionem sūm in se ipse sermo diuinus
inuenat: si obseruemus quom̄ septem ē
qđ dic̃ cum aūsus fuit iustus a iustitia sua.
et n̄ sufficeret cum diceret cum aūsus fuit
a iustitia sua: s; addidit: & fecit omnem
iniquitatem secūm omn̄s iniquitates quas
fac̃ iniquus. In quo uidetur latenter hui
modi misisse intellectum: ut si forte n̄
secūm omn̄s iniquitates quas fac̃ iniquus fecit
iustus: n̄ omn̄s iustitie eius de memoria
auferantur. Si ū omn̄s iniquitates fecit
quas iniquus agit: tunc demum omn̄s

iusticie in lapsu eius de memoria subtrahun
tur: h quamuis occultauit in scripturis spc scs
ppter hos qui diuicias bonitatis & pacientie
eius contempnunt: n tamen penitus abs
tulit quia & thesaurus in agro absconditus.
n quidem ab omnib; inuenitur ne facile di
ripiatur & pereat: inuenitur tamen a pru
dentib; qui possint ire & uendere omnia que
hnt & emere agrum illum. Et h g quamuis
abscondita sint in scripturis sic scriptum e. quam
magna multitudo dulcedinis tue domine
quam abscondisti timentib; te: tamen inue
niuntur ab his qui non solum iustum sed etiam
bonum ee dm legis & ppharum: ex his
que in scripturarum mistio sunt occulta
ta defendunt: ex quib; necessitas exegit
pauca patefacere exponenti aplicum sermo
nem quo ait: iusti iudicij di: qui reddet
unicuiq; scdm opa sua. his quidem qui se
cundum pacientiam boni opis gliam et
honorem & incorruptionem: querentib;
uitam etnam. his autem qui ex contentio
ne & qui diffidunt quidem uitati obtem
parant autem iniquitati: ira & indignatio tri
bulatio & angustia in omnem animam ope
rantis malum. iudei primum & greci. Gloria
autem & honor & pax omni opanti bonu:
iudeo primum & greco. Non enim psonarum
acceptio e: ap dm. Querentib; inquit glo
riam & honorem & incorruptionem pboni
opis pacientia uita etna dabitur: non so
lum iudeis quib; credita uidentur eloquia
di sed etiam grecis quia iustum e iudicium dei:
et non tantum iudeorum ds est: sed & gentiu
his u qui p contencionem mentis & ani
mi puitatem uitati n credunt sed iniquita
tem secuntur: redditur ira & indignatio.
tribulatio & angustia. n solum gentili sed et
iudeo: quia n e psonarum acceptio ap
dm. Hec quidem quantum ad sermonum or
dinem spectat: sed nunc que ad interiorem
sensum ptinent requiramus. his inquit:
qui p pacientiam boni opis. Qd dicit paci
entiam boni opis: ostendit laborem quen

dam & agones imminere. his qui bonum
opus facere uolunt. Luctamen e enim sic
et idem apls dic n aduersus carnem & sangui
nem. sed aduersum pncipatum & potestatem:
et mundi huius rectores que omnia
bono opi aduersantur: & ido pacientia ne
cessaria e quia scriptum e. In ura pacientia:
acquiretis animas uras. Videamus aute:
qd dic opus bonum. Dominus in euuan
gelio de ea muliere que alabastrum un
guenti effudit sup cap eius: pnuntiat q
bonum opus opata e in me: designans qd
qui uerbo di unguentum supfudit id e
qui opa cum uerbo sociauit: ille opus bo
num opetur. Odorat namq; efficitur
omni unguentorum suauitate replet
sermo: cum fuit ope & actib; exornat.
Nunc quidem gliam & incorruptionem re
quiram. Multis in locis scripture sancte
de gloria scribunt. Nam in exodo de moy
se dr: quia cum descenderet de monte:
glorificatus sit uultus eius. Hoc retexens
apls ad corinthios dic. Qd si ministerium
mortis in litteris formatum in lapidib;
factum e in glia. ita ut n possent intende
filij isrl in faciem moysi ppter gloriam
uultus eius que aboletur: quantomagis
ministerium spc erit in glia? Si enim in
ministerio dampnationis glia e. quantomagis
habundabit ministeriu iustitie in gla. Et p
pauca addit. Nos autem omis reuelata fa
cie gliam domini speculantes in eande
imaginem transformamur a gloria in
gliam: tanquam a domini spu. Est g que
dam glia scdm aplm que non glorifi
catur: ut illa que in uultu moysi fuit:
que dr ee destructa. Que legis littera in
telligi potest hns quidem gloriam pre
ceptorum: sed que glorificari n posset.
Est & alia gloria que pmanet: et
glorificatur in xo. Cum enim ascendisset
in montem cum petro & iacobo & io
hanne: transformatus ee in gloriam
scribitur. Et tunc apparuerunt inqt moyses

et helyas: colloquentes cum eo. Et quod os-
tenditur quia legis et prophetarum gloria tunc
apparuit: cum xpc fuisset transformatus
in gloria: ut illius gloria illuminata prophetia. et
lex amoto velamine littere intelligatur in spiritu.
Verum quia et in exodo dicitur. gloria dei replesse
tabernaculum testimonii: et iterum in dedica-
tione templi nichominus descendisse gloria-
am dei. et replesse domum fumo caligine
et nube: in quo utique ipsa adesse dei pre-
sentia designatur: illa in his putanda est
dici gloria de qua apostolus scribens ad hebreos dicit
de filio. quia sit splendor glorie et imago
expressa substantie eius: per quem hec declaratur ipsum
fontem glorie patrem dici ex quo splendor glorie filius generatur. cuius
participatione omnes creature gloriam habe-
re dicuntur. Sicut de his qui ex resurrectione sunt:
scribitur. Alia gloria solis: alia gloria lune: alia
gloria stellarum. Stella enim: ab stella dif-
fert in gloria. Hanc ergo gloriam que ex resurrecti-
one est qui requirunt. et honorem et incor-
ruptionem: illud sine dubio invenient
quod scriptum est. Seminatur corpus in igno-
minia: surget in gloria. Seminatur incor-
ruptione: surget in incorruptionem.
Et ideo inquisitor huius glorie. honoris et
incorruptionis: per pacientiam boni operis
vitam consequetur eternam. Verum quia de
gloria ut potuimus discussimus: videamus
quid et honor indicet. Quia qui ad eternam
vitam festinant: non solum gloriam sed et ho-
norem querunt. Scriptum est quia homo cum
in honore esset non intellexit: comparatus est iu-
mentis insipientibus et similis factus est illis.
Querit ergo illum honorem quem habebat
antequam comparetur iumentis insipien-
tibus: id est illum quem habebat in paradiso
antequam peccaret. honorem quo dei vocem
merebatur audire: honorem quo paradisi
fructibus et ligno vite fruebatur. Sed et
illud quod dicit apostolus reddite omnibus de-
bita. cui honorem honorem: ad hoc mihi
respicere videtur. Ego enim sic intelligo
honorem debitum reddi: si quod debetur

iustitie reddatur: nichil ex eius parte iniustitie concedatur. Similiter
et veritati. si quis sua sunt ita reddantur: ut nichil ex eius par-
tibus mendacio relinquatur. Sapientie quoque: innocentie. bo-
nitatique: si ita reddamus quis sua sunt. ut nichil ex eorum bonitate stulti-
cie. vel calliditati vel malicie permittamus.
Cum enim ubi gratia in iudicando vel perso-
nam potentis acceperis: vel pro amici gratia que
sunt vera suppresseris: non reddisti honorem
debitum iustitie nec veritati: sed de honorasti
iustitiam et fecisti contumeliam veritati.
Et cum xpc sit iustitia et sanctificatio et
veritas: eris similis illis qui xpm colaphis cici-
dunt. et qui in faciem eius conspuerunt:
et qui in calamo caput eius percutientes. vertici
eius imposuerunt spineam coronam. Quis
autem honor est qui his omnibus virtutibus
ab homine debetur in euvangeliis edo-
cemur. dicente domino: ut omnes ho-
norificent filium sicut honorificant patrem.
Honorificat ergo patrem et filium: qui ho-
norem dignum et studium defert sapien-
tie et iustitie et veritati: omnibusque his que
esse dicuntur xpc. hoc ergo modo querunt gloriam et
honorem. et incorruptionem: qui festi-
nant ad eternam vitam. Sed et incorruptio
quid indicet cito sciemus: si quod ei contra-
rium est discutiamus. Incorruptio: contra-
rium habet corruptionem. Corruptio ex duobus
modis accidere dicitur: corporaliter et spiritualiter.
Corporaliter accidit: cum evenerit illud quod
scriptum est. Si quis templum dei corrumpit:
corrumpet illum deus. Spiritualiter: cum il-
lud accidit quod nichominus apostolus dicit.
Vereor autem ne sicut serpens evam seduxit
astucia sua: corrumpantur sensus vestri
a simplicitate fidei que est in xpo ihu. Si quis ergo
ab his que supra diximus manserit cor-
pore et spiritu incorruptus: iste incorrup-
tionem querere dicitur: quo scilicet per hanc ob-
servare incorruptionem: illam que ex
resurrectione est in corruptionem consequi
mereatur. Quid autem datur hec requiren-
tibus: videamus. Vita inquit: eterna.
Illa de qua salvator docet: cum dicit.

hec ē autē ira eōꝝ: ut cognoscant te solum uerum dm: & quem misisti ihm xpm. p qđ ostendit: in agnitione dī & ꝯ ihu uite eōe manē subiam. Agnitio ū dī quom̄ habi possit: docemur in psalmis cum diē. Vacate & agnoscite: qm̄ ego sum dns. His aut qui ex contentione & qui diffidunt quidē ueritati: credunt autem iniquitati: ira & indignatio. & tribulatio. & angustia. Qui simpliciter h accipit: sufficiē credit ad intellectum. sedm ea que supra dicta sunt reddē dm unicuiq; sedm opa sua. Jo ē sicut illis q̄ p patientiam boni opis querunt glām et incorruptionem uitam reddit eōnam: ita et illis qui ex contentione diffidunt q̄dem ueritati: obtemperant autem iniquitati: iram et indignationem. tribulationemq; & angustiam reddat. S; qui in aplicis litteris p quos xp̄s loquitur: tota unum aut unum aplcm n̄ credit ociosum: asseuerabit n̄ perrogem aplo contigisse ut tali locutione uteretur dicens. Cui reddet his quidem qui p patientiam bom opis. glām et honorem querunt uitam eōnam: his ū qui ex contentione obtemperant iniquitati: n̄ dīe iram & indignationem ut & hoc referat̄ ac reddet qđ supius dixerat: S; ait ira et indignatio. tribulatio & angustia. Vñ qui spūalis ē & intelligit qui spūs loquatur in paulo: dicit. n̄ h aplm p impiam: S; p dīa nā ptiam consecutus: scit utiq; ostendēt ea quidem que sedm patientiam boni opis. querenti; glām & incorruptionem reddenda sunt: p dīm reddi. id ē uitam eōnam: ea ū que consequuntur eos qui p contentionem diffidunt quidem ueritati. obtemperant ū iniquitati: n̄ a deo dari eius dona utiq; pmanentia & ipso digna sunt: S; ex consequentia gestorum suorum in his qui operantur malum ira & indignatio tribulatio & angustia erit: sedm ea que thesaurizauerunt sibi ipsi. Nam utiq; sic ibi uitam eōnam casu accusatiuo pti lerat: ita & hic iram & indignationem tribulationemq; & angustiam casu accusatiuo pti lerat: si id ad reddendā dī pōnam referre uoluisset. Qđ & in aliis scripture locis similiter intelligitur designari: sic in primo libro regnorum ubi dicit dominus. Glorificantes me glorificabo: spnentes me spnent̄. In quo euidenter ostenditur dicē dīs eos qui glorificandi sunt p se glorificandos: de his ū qui spnendi sunt in reciduisse ad se. S; absolute dixisse qua spnentur. Si enim ut bona p semet ipsum p̄stat ita etiam mala p semet ipsum retribuet ds: consequens erat ut quom̄ dīe glorificantes me glorificabo ita dicet & spnentes me spnam. S; & in alio loco p apham simile quid uidetur ostendi: in eo qđ hi qui eunt in ignem n̄ a dō S; a semet ipsis eum inueniant accensum sic dicē ysaias. Ite in lumine ignis uri: & flamma qm̄ accendistis. Ut autem ad huc plamor bonum fiat dissertio: addent̄ etiam h. Si quis contra p̄ceptum medici. sumpsit malorum ciborum suci. & corpis turbata tempie. ut febres ut quos libet huiuscemodi incurrerit morbos: certum ē qđ n̄ p medicum s; p intemperantiam suam pestem langoris accepit. Si uero medici p̄cepta custodiens in sospitate p̄duret: utiq; p medicum dicetur habē grām sanitatis. Hoc in̄ g consequenter indebitur ds ipse p se reddē unicuiq; sedm opa sua que bona sunt: mala autem uenire intelligentur n̄ a dō. S; per pessimus intem panie sueis & crudā p̄uitate gestorum. Verum & hoc ipsum qđ dīe qui ex contentione diffidunt quidem ueritati: obtemperant autem iniquitati: malueri n̄ omittamus. In his enim singlis langores quidam anime ab aplo designantur: quorum medelam nemo inueniet: nisi p̄us morborum cognouit causas. & rōm diuinis scripturis eq̄rimus anime numerantur. & remedia describuntur: ut hi qui se aplicis subducunt disciplinis ex his que scripta sunt agnitas languorib;

suis: curati possint dicere. Lauda anima mea
dominum: qui sanat omnes languores tuos.
Unus ergo ex ceteris anime languor et quidem pes
simus. contentio esse intelligenda est: per quam
omne opus pravum geritur. Per hanc hereses
nascuntur. per hanc scismata. et omnia scandala
in ecclesiis generantur: dum hi qui apud semet
ipsos prudentes sunt et in conspectu suo sapi
entes: quicquid libuerit pro lege defendunt:
et inde sit ut diffidatur quidem veritati. ob
temperetur autem iniquitati. Diffidere porro
pro non credere: ut non obtemperare solet in scripturis
sanctis inveniri: sicut et in hoc loco. Quod forte
apercius latinus interpretari potuisset: si dixisset
qui non obediunt veritati sed obediunt iniquitati.
Omnis ergo qui alienum a veritate iter ingreditur:
nec sequitur eum qui dixit ego sum veritas:
diffidit veritati et inobediens est ei. Sic qui non
solum in actibus sed et in sensibus et in fide er
rant: quod maxime ex contentione contin
git. Sed et qui sapientie obsistunt. et iusticie
ac sanctificationi: Christo diffidunt: qui sicut veritas
est. ita et sapientia: ita et sanctificatio est. Non
obtemperare autem Christo qui iusticia est: hoc est
obtemperare iniquitati. et his actibus quos si
ne dubio consecuntur illa que scripta sunt:
ira et indignatio. tribulatio et angustia. De
ira sepe iam diximus: quod interdum ipse qui
ex peccati conscientia anime incutitur
cruciatus ira appelletur. Indignatio autem
ipsius ire tumor quidam significatur. et
per singula queque commotio: ut si verbi gratia
vulnus aliquot pessimum iram ponamus.
Huius autem tumor et distinctio: indig
natio vulneris appelletur. Tribulatio vero
quam subsequitur angustia non est simul putanda
illi tribulationi. de qua dicit apostolus: quia tri
bulatio pacientiam operatur. Illa enim talis
tribulatio angustiam non habet subsequentem: sicut
et ipse apostolus dicit. Tribulationem patimur:
sed non angustiamur. Immo vero non solum nul
lam angustiam tribulatio illa sanctorum: sed
latitudinem habet. Denique sicut dicit iustus. In
tribulatione dilatasti me. Huius latitudinis et

apostolus conscius sibi: ad corinthios scribit. Non an
gustiamini in me: sed angustiamini in visce
ribus vestris. Et addidit: dilatamini et vos. Ic
circo ergo deus de sanctis suis quos dilatari novit:
et habere intra cordis sui domicilium. spacia
longe lateque diffusa: dicit. Habitabo in eis: et
inambulabo. Hoc munus a deo inter cetera sapien
tie munera accepit et salomon: sicut scriptum est.
Et dedit inquit dominus sapientiam et
prudentiam salomoni multam valde: et
latitudinem cordis. In hac ergo sanctorum cor
dis latitudine non solum habitat: sed et inam
bulat deus. In peccatorum vero cordibus ubi angustie
sunt. quia locum dedit diabolo ingrediendi:
ingreditur quidem. sed non ut habitet neque ut in
ambulet: angustie enim sunt: sed ut lateat
tamquam in caverna. Est enim serpens. Sic ergo
in se infelix anima quam pessimus hic angustiis
obsedit. serpentino frigore rigens attrahitur
et coartatur: atque in omnes angustias cogitur.
Illa vero que obtemperat veritati: instar celi dila
tatur atque diffunditur: et solis iusticie il
lustratur radiis et aula sapientie ac veritatis
efficitur. Cur tamen ira et indignatio. iudeo
primum et grecorum? Quia et gloria et honor
ipsi primum. Prius enim illis credita sunt
eloquia dei: et ipsi dicunt. Beati sumus israel:
quia que placent deo nobis nota sunt. Et ideo
secundum euvangelii sententiam. servus qui cog
novit voluntatem domini sui et non fecit dig
na: plagis vapulabit multis. Hic iudeus.
Qui autem non cognovit grecus. id est gentilis:
vapulabit paucis. Inter est enim cognovisse
dominum. et cognovisse voluntatem dei: quia
cognosci deus a creatura mundi per ea
que facta sunt etiam a gentilibus potuit.
et sempiterna eius virtus: ac divinitas.
Voluntas vero eius. non nisi ex lege cognoscitur:
et prophetis. Verum quam et ad penam et ad
premium iudeos prefert: et grecos preponit apostolus:
requirendum est quos hic grecos quos iudeos
velit intelligi. Si illos dicit iudeos qui
adhuc sub lege sunt et ad Christum non ve
niunt: et christianos grecos id est qui ex gentibus

credunt: uidet cōtrā tōū ministerij uentre sentē
tiā. Quō enī illi p̄mi dicēt de q̄b; dictū ē ecce erūt p̄
mi nouissimi & ad quos tūm dicit: ecce
relinquetur uob domus uīa deserta? cum
cum accessisset ad ficulneam saluator. in
qua n̄ inuenit fructum. dīt̄ q; numq̄m
fructus ex te nascetur? & duo ppli in utēo
rebecce designabantur: ex quib; dr̄ quia
maior seruiet minori? & minor accep̄ bene
dictionis p̄matus. S; & alia sēm hoc in
munera in sēpturis inuenies. Si ū iudōs
nos id ē ianos appellat? & eos q̄ ex omni
gen̄e credidunt: quos ipse dīc in occul
to iudeos? restat ut g̃os gentiles illos di
cat: qui nondum crediderunt. S; q̄m
apls tantam spem gentib; nondum cre
dentib; ponit? cum ecclesiastica regula iu
deatur obstitē: que statuit ut n̄ quis renat̄
fuit ex aqua & spū sancto n̄ possit introire
in regna celorum? & tm̄ petrus in actib;
de xp̄o p̄nunciet dicens? neq; enim ē ali
ud ullum nomen sub celo in quo oporteat
saluos fieri? Quom̄ g̃ hic genus glorie &
honoris & pacis? sēdo p̄ iudeos loco para
cipes faciet? S; iudeamus ne forte illa que
solet bonitas & dulcedo dī abscondi in sēp
turis sanctis: aliquid etiam hic moliat̄
occultum. Tres n̄ hoc in loco ordines fe
cisse uidetur apls. Primo enim dicit de
his qui sēm patientiam bom opis? glo
riam & honorem & incorruptionem
querunt: q̄b ipsis reddidit dūs uitam
ētnam. Patientiam autem bom opis in
ultis ē certum ē: qui agones & certami
na pferunt pietatis. Qd tūp̄ exposi
mus euidenter de ianis dici: ap̄ quos
martires fiunt. Probatur autem etiam
p̄ hoc quod dūs dicit ad aplos: q̄ tbu
lationem habebitis in hoc mundo? et
mundus gratulabitur: uos autem luge
bitis. & addidit p̄ pauca. In uīa patien
tia: acquiretis animas uīas. xp̄i ang̃o
g̃ē p̄sturam pati in hoc sēculo & lugē: q̄
rum ē uita ētna. & uis scire q; nulli ē uita
ētna? n̄ eius qui credit in xp̄m? Audi
saluatoris ipsius uocem euidenter in eu
angeliis designantem. Hec ē autem uita
ētna? ut cognoscant te solum uerum dīm:
et quem misisti ihm xp̄m. Omnis g̃ quī
cognouit patrem solum uerum dīm & filī
um eius ihm xp̄m: alienus ē ab ētnitate
uite. Hec enim ipsa agnitio & fides: uita
ē designatur ētna. Est g̃ plurimus hic ia
norum locus? quib; p̄ patientiam bom opis
gl̃am & honorem & incorruptionem que
rentib; uita ētna reddetur? illa sine du
bio que dicit: ego sum uia ueritas & uita.
In x̄o autem qui uita ētna ē: bonorum est
omnis plenitudo. Sēdo in loco ponuntur
his qui ex contentione & qui difficilem
quidem uitam? obtemperant autem malis:
quib; ira & indignatio. tribulatio & angustia
immittet? id ē omni anime operanti malum:
iudeo p̄mum & g̃eo. His autem eisdem
etiam bonorum retributio? ē eo in loco pari
cum distinctiōe p̄nunciatur: cum dicē. Gloria
autem & honor & pax omni operanti bonū:
iudeo p̄mum & g̃eo. Qd ut ego cape pos
sum de iudeis & gentib; dicē: utiq; nondum
credentibus. Fiet enim fieri: ut ut ex his
qui in lege sunt si quis p̄suasione quidem
commotus x̄o n̄ credit? operatur tamen
q̄d bonum ē: iustitiam teneat: misericor
diam diligat? castitatem & continentiā
seruet: modestiam lenitatemq; custodi
at? atq; omne opus bonum operetur. hic
etiam si ueritatem n̄ bīt ētnam. quia credens
soli uero dō n̄ credidit & filio eius ihū
quem misit: tamen gloria operum eius
et honor & pax poterit n̄ pire. S; & g̃eo
id ē gentilis? qui cum legem n̄ hāt ipse
sibi ē lex ostendens opus legis in corde
suo. & naturali ratione immotus: sic
uidemus n̄ nullos in gentibus. ut iustitiā
teneat. ut castitatem seruet. ut pru
dentiam. temperantiam. modestiam q;
custodiat: iste licet alienus a uita ui
deatur ētna q̄ n̄ credit x̄o? & intrare n̄

possit in regna celorum? quia renatus ñ
ē ex aqua & spū sancto: uidetur qđ p hec
que dñr ab apło bonorum opum gram et
honorem & pacem. pđe penitus ñ possit.
Si enim sēm ea que in supioribus disserum⁹
uidetur apls condempnare gentiles? ex eo
qđ naturali intelligentia. cum cognouis
sent deum ñ sicut dñm magnificauerunt:
quoꝝ ñ putamus qđ etiam collaudare eos
possit & debeat? si qui in his cognoscentes
dñm sicut dñm magnificent? Dubitari ḡ ñ
puto qđ is qui pmalo ope condempnari
meruisset: idem si opatus cēt opus bonū
remuneratione bom opis dignus habēt.
Videl enim dicente apło quia oēs nossta
re oportet ante tbunal x̄ri: ut reportet un⁹
quisq; ppria corpis p ut gessit: sive bo
nū sive malum. Inde denq; ē qđ & in
hoc loco subiungit. Non enī psonarum
acceptio ē: apud dm. Qđ si adhuc ł dubiū
uidetur: audi & petrus quid in actib;
apłoum pnuntiet? cum ad gentilem
cornelium missset ingressus. Comptum in
quit habeo. qđ dēs psonarum acceptor
non ē: sed in omni loco & in omni gente
qui facit uoluntatem eius acceptus ē ei.
Sed obici nob pōt illud: qđ in euuangelio
dicē. Omnis qui credit in me ñ iudicat⁹?
qui autem ñ credit iam iudicatus ē: qm ñ
credidit in nomine unigeniti filii dei. Sed
uideamus quoꝝ ñ iudicamur: qui cre
dimus in xp̄m: ut sciamus quoꝝ & ille
iam iudicaturus sit qui ñ credidit. Num
quid nam putamus qui credidit in xp̄o? q
p hoc homicidium ut adulteriū commi
serit. aut falsum testimonium dixit. aut
aliquid huiusmodi gesserit que ñ unumqm
uidemus amittē etiam fidelis? q p his iam
ñ iudicabitur qui credidit in xp̄m? Cer
tum ē h omnia uenire ad iudicium. Et
ideo sic intelligendus ē dominus sermo qui
dicē qui credit in me ñ iudicabitur? quia se
cundum hoc qđ credidit ñ iudicabitur:
quasi incredulus & infidelis. De actib; ū
sius: sine dubio iudicabitur. Ita ḡ & ille iam
iudicatus ē qui ñ credidit: sēm hoc qđ non
credidit. Et sic credenti. si ēt insequens peccati
aliquid commiserit salua fide iudicium ma
net: ita & ñ credenti si quid boni opis egerit
excepta infidelitate remuneratio ñ pibit: ñ si
forte quis aliquid gue & inotabile uelit
obicē: ut dicat eum qui peccat computan
dum ñ ee inter credentes? qua si credat
quis ñ peccat. si ū peccat ex hoc ipso ar
guatur qđ ñ credat. Sed h quam dura sit
sententia: nulli ambiguum puto. Quot
enī quisq; inuentur in xp̄i qui ita uitam
suam libret? ut in nullo penitus delinq̄t.
Sed & iohannes apls in epla sua euidē
ter etiam opinionem huiusmodi notat cum
dicē. Si quis dicē qua peccatum ñ habet:
mendax ē hic. & ueritas in eo non ē. Siautē
confiteamur peccata nra: habemus aduoca
tum ap̄d patrem ihm xp̄m iustū: qui exorat p
peccatis nr̄is. Hec ḡ a nob in hoc loco p
ut potuimus discussa sunt: confidāntib;
etiam illud qđ dicē apls. An iudeorum dēs
tantum? Nonne & gentium? Immo et
gentium. Ut p h euidentior fiat explana
tio. quoꝝ uidei primo. deinde ḡes po
nuntur ab apło: sed tamen in arbitrio le
genti sit probare que dicta sunt. Nos
autem plura adduximus in tractatum:
ne quid de apli sensu indiscussum relin
quere uidemur. Quicunq; enim sine le
ge peccauerunt: sine lege & pibunt. Et
quotquot in lege peccauerunt: p legem
iudicabuntur. Nec enim auditores legis
iusti sunt ap̄d deum: sed factores legis iustifi
cabuntur. Cum dicat apls eos qui sine
lege peccauerunt sine lege pituros? rec
tius iterum de sola moysi lege intelligen
dum sit an & de lege ū: ut etiam de qua
cunq; humana lege? sub qua unumquēq;
mortalium unū ē contingit qđ sēm ipsam
iudicari possit qui in ea peccat: an qui ex
tra moysi legem ē etiam si sub aliqua le
ge uiuat? uelut extra legem positus cum

peccauit peat. Nam & ipse apls paulus cum dic
se his qui sine lege sunt quasi sine lege ee: & addi
dit cum utiq; sine lege n̄ essem. s; in lege eem
x̄: ostendit se in lege quidem moysi n̄ ee ee tn
men sub lege. S; & humane ut diximus leges. si
ad hoc ipsum reputari debeant: n̄ uideo. Na
turalis u̅ lex que communit omnib; hominib;
inest: considandum e si n̄ omnes pene faciat
in lege peccare sicm consequentib; dic. Cum
enim gentes que legem n̄ hnt: naturaliter
que legis sunt faciunt: hi legem n̄ hntes: ipsi
sibi sunt lex: qui ostendunt op legis scriptum
in cordib; suis. Nisi eos forte dicamus extra le
gem positos: qui neq; scptis legib; neq; consci
entiis & cogitationib; ꝓpriis reprehendentib; se
et arguentib; parent. Qui autem dic quot
quot in lege peccauerunt p legem iudi
cabuntur: utiq; qui in lege x̄ e p legem x̄:
et qui in lege moysi p legem moysi iudicabit.
Neq; qui sub lege x̄ e quamuis etiam legi moy
si suditus uideatur iudicari tamen scdm eam
putandus e. cur n̄ sit circumcisus: ut cur
sabbatum n̄ seruet. Qd & si iuxta legem moysi
putandus e iudicari: scdm hoc qd spalis lex e
iudicabitur. Hoc e enim n̄ auditorem legis s;
factorem iustificari. Qd u̅ grauiore senten
tia peuti uidetur is qui sine lege peccauit
qm̄ piturus pronunciatur cum utiq; & mi
seratione aliqua dignus uideatur: qui adiu
torio n̄ usus e legis: uideamus ne quid iterum
ut in ceteris docuimus diuine bonitatis. hic
lateat quam semp abscondit timentib; se.
Fortassis enim ob hoc sibi ꝓpensiorem curā
p his qui peunt in esse. ipse dominus in
euuangliis ostendit cum dic: quia uenit
filius hominis querē & saluare qd pierat.
Et iterum dic. Non sum missus: n̄ ad oues
que perierunt domus isrl. & dauid dic.
Erraui sicut ouis pdita: require seruum
tuum. S; & in euuanglo nna que pierat.
mundata domo inuenitur a muliere: &
gaudet pat sup filio iuniore penitente
qui mortuus fuerat & reuixit: pierat &
inuentus e: magis qm̄ sup eo qui n̄ pierat

nec inuentus est. Qui iunior filius ut ego ar
bitror: ipsam naturalem iam fugerat legem.
Hoc enim uidetur iudicari in eo qd consump
sit partem patrne sube que eum contingebat:
uiuendo luxuriose. S; & in ezechiele ꝓpha pasto
rib; imputatur: quia infirmum n̄ colligaue
rint: & qd pierat n̄ requisierunt. & p pauca ipse
dominus ait. & qd pit inquit: ego requiram.
Veruntamen obseruandum e qd in his omnib;
nusquam ds aliquem dr pdidisse: s; unus
quisq; ex se pati hoc qd pit ut in hoc ipso ait
sine lege & pibunt: & uenit filius hominis
querē qd pierat n̄ qd pdictat: & ad oues pditas
domus isrl. n̄ quas pdictat. & cum ipse domin
dic. Omnes inquit quos dedisti m̄ seruaui:
et nullus ex illis pit: n̄ dix nullum ex eis pdidi.
Sane sicubi pde ds dr: pbono magis inuenies
dictum: sicut cum dicit. pdam sapientiā
sapientium: & intellectum prudentium re
pbabo. Qd autem dic. quia quotquot in lege
peccauerunt p legem iudicabuntur: intuē
ne forte scdm uindictas has que in lege scpte
st quibus agebantur iudicia. ubi lapidari. ut
in ignem tradi. ut ciuitatem refugii adire:
ut alia huiusmodi pati uidebantur: ita sit &
iudicium futurum: qm̄quidem typo et
umbre celestium dnr hi deseruire qui sub
lege sunt: ne forte simili quadam ratione
agatur etiam futurum iudicium in eos
qui pruaricati fuerint legem. Cum g diu
sas in scpturis dici claruerit leges: si qui in
tantum omnes has refugit: ut etiam na
turalis lex ipsa que nulli fere defert ut
p duritiam ut p crassitudinem cordis ob
litterata in eo uideatur & abolita: de isto
potiudi dictū qd sine lege peat. Iudican
dus u̅ p legem dicatur is qui sub lege uiuit:
quia & apls contestatur omnem circum
cidentem se: quia debitor sit uniuse legis
faciende. Cum enim gentes que legem
non hnt. naturaliter que legis sunt faci
unt: hi legem n̄ hntes ipsi sibi sunt lex q
ostendunt op legis scptum in cordib; suis
testimonium reddente eis conscientia. et

inter se inuicem cogitationib; accusantibus
aut etiam defendentib;: in die cum iudicabit
deus occulta hominum: scdm euuangelium
meum p ihm xpm. Certum e qd gentes que
legem non hnt naturaliter que legis sunt face.
n p sabbatis ut neomeniis dicantur. ut sacrificiis que
in lege scripta sunt. n enim h lex in cordib; genti
um dr scripta: s; hoc e qd sentire naturaliter
possunt ubi gra. ne homicidium ne adulterium
faciant. ne furentur ne falsum testimonium
dicant: ut honorent patrem & matrem: et
horum similia. Fortassis & qd deus unus crea
tor sit omnium: scriptum e in cordib; genti
um. Magis tamen m uidetur h que in corde
scripta dnr cum euuangelicis legib; conuenire:
ubi cuncta ad naturalem referuntur equitatem.
Qd enim ita naturalib; sensib; proximum: qm
ut que nolunt sibi fieri homines. h ne faciant
aliis? Legi u moysi concordare lex naturalis se
cundum spm: n secundum litteram potest.
Nam que erit in hoc intelligentia natural.
ubi gra ut octaua die quis circumcidat infan
tem: aut cum lino simul ne lana texatur.
ut neq in die nouorum fermentatum aliqd
edat? Que cum aliquoties obiecissemus
iudeis. & exigemus ut si quid in his utilitatis
esset ostendent: scimus eos hoc solum respondere
solitos. quia ita uisum sit legislatori. Nos u
qui h omnia spaliter intelligenda sentimus.
iccirco & n auditores s; factores legis iusti
ficandos credimus: n legis secundum lit
teram. que utiq p impossibilitate sui.
n pot habe factorem. s; scdm spm p quem
solum m impli lex potit. Hoc e g op legis:
qd etiam gentes apls dicit imple natu
raliter posse. Cum enim agunt que le
gis sunt: scripta uidetur lex in cordibus
eorum a do n atramento s; spu dei uiui. Qd
autem dicit in cordibus: n e putandum
qr in menbro corpis qd cor appellatur
lex scripta dicatur. Vn enim caro aut tan
tos prudentie sensus possit emitte: aut
tanta memorie receptacula conuenire?
S; sciendum rationabilem anime uir
tutem cor solere nominari: testimonio sane
conscientie. uti apls dic eos qui descriptam
continent in cordib; legem. Vn necessarium
uidetur discute: quid istud sit qd conscientia
apls uocat: utrum ne alia sit aliqua suba
quam cor ut anima. Hec enim conscientia et
alibi dr. quia reprehendat n reprehendatur: et
iudicet hominem n ipsa iudicetur: sic ait
iohannes. Si conscientia inquit nra n rep
hendat nos: fiduciam habemus ad deum.
Et iterum ipse paulus dic alibi: quia gliatio
nra he: testimonium conscientie nre. Qa g
tantam eius in do libtatem qd bonis quidem
gestis gaudeat semp & exultet: in malis u n
arguatur: s; ipsam animam cui choeret re
prehendat & arguat: arbitror qd ipse sit spc
qui ab apto ee cum anima dr. scdm qd in
supiorib; edocuimus. uelut pedagogus ei
quidam sociatus & rector: ut eam de meli
orib; moneat ut de culpis castiget & arguat:
de quo & dicat apls quia nemo scit homi
num que sunt hois n spc hominis qui in ipso est:
ipse sit conscientie spc de quo dic: ipse
spc testimonium reddit spu nro. & forte
hic ipse spc e qui cohet animab; iustorum
que sibi in omnib; obedientes fuerint: et
ido scriptum e. Laudate spc: & anime ius
torum dominum. Si u inobediens ei ani
ma & contumax fuit: diuidetur ab ea p
excessum & separabitur. & ppt hoc puta dic
tum ee in euuangelo de malo uillico: qr di
uidet eum dominus: & partem eius cum
infidelib; ponet. Ipse fortassis e spc: de q
scriptum e. Quam incorruptibil e: spc in
omnib;. & scdm ea que supius diximus
quia diuiditur & separatur ab anima peccati
ce: ut illa cum infidelib; accipiat partem:
pot similiter his aptari & illud qd dictum e.
Erunt duo in agro: unus assumetur: et
unus relinquetur. & due ad molam: una
assumetur: & una relinquetur. Hec de eo
qd scriptum e: testimonium reddente con
scientia. Nunc uideamus: qd sequitur. &
inter se inuicem cogitationib; accusantib;

aut etiam defendentibus: in die cum iudica-
bit deus occulta hominum secundum eu
uangelium meum p ihm xpm. Rectum iu
dicium dei ee quis dubitet: ubi accusatores
et defensores adhibentur & testes? Et quid e
de hoc iusto dei iudicio nos homines capiam exe
plum: nec putemus umquam sine accusante
et defedente & testib; iustum habi posse iudi
cium. Deinde uidendum e quom in illa die cu
iudicabit deus occulta hominum. cogitationes
ut accusabunt animam ut defendent: non
utiq; ille cogitationes que tunc erunt: sed iste que
nunc sunt in nob. Cum enim siue bona siue
mala cogitamus: uelut in ceris ita in corde nro
tam bonarum quam malarum cogitationu
note quedam & signacula relinquuntur: q
in occulto nunc pectoris posita in illa reuela
ri dnr a nullo alio. n ab eo qui solus pot occulta
hominum scire: quorum signorum ut qua
rum notarum causas n late deum: etiam
nra conscientia contestabitur. Qd tamen iu
dicium. secundum euuangelium pauli: hoc
e qd paulus annuntiat p ihm xpm fiet. Pat
enim neminem iudicat: sed omne iudicium
dedit filio. Marcion tam & omnes q diuersis
figmentis uarias introducunt animarum natas:
hoc ex loco aptissime confutantur: cum a pau
lo dr deus occulta hominum iudicare p ihm
xpm: & ostenditur unum quemq; n nature
priuilegio: sed ppriis cogitationib; accusatum
ut excusatum. conscientie sue testimonio iudi
candum. Si autem tu iudeus cognominaris.
et requiescis in lege & gloriaris in do. et cognosci
uoluntatem eius. & probas utiliora instruc
tus p legem. & cfidis te duce ee cecor: lum eor
qui in tenebris sunt. eruditorem insipien
tium. magistrum infantium. hntem for
mam scientie & ueritatis in lege: qui u do
ces alium. te ipsum n doces? Qui pdicas
n furandum furaris? Qui dicis non me
chandum mecharis? Qui abhominaris
idola: sacrilegium committis? Qui in lege
gloriaris: p pruaricationem legis deum de
honoras? Nom enim di p uos blasphemat

inter gntes: sicut scptum e. Quemadmodu
in scpturis pphicis obseruauimus n solum di
centis psonam latent & subito commutari. ue
rum & eor ad quos sermo ut de quib; sermo
fit: ubi gra ut nc ex patris psona. nunc ex filii
ut spc sancti nunc etiam ex psona pphete.
aut aliorum quorumlibet aliqua dicant:
et nunc quidem sermo ad israliticam gentem.
nunc ad nationes exteras aut ad reges. & ad
mille alios dirigatur: ita m uidetur etiam
h ad romanos scpta ee epla: ut intdum & di
centis psona mutetur: & aliqndo quidem
paulus spalis loquatur: sic in multis eple lo
cis. aliqndo u paulus carnalis: sic ubi gratia
cum dic: ego quidem carnal sum uenun
datus sub peccato: ut ostendetur cum ad
ipsum locum domino dirigente uenimus.
Intdum u fit. & eorum psone ad quos sermo
e commutatio: ita ut nunc ad omnem ro
manorum dicatur ecclam: gras ago deo
meo p ihm xpm p omnib; uob: q fides
ura annuntiatur in uniuso mundo: in
aliis u n ad omnem ecclam. sed ad
omnem qui iudicat alium & ipse
facit ea que in aliis condempnat: & e inex
cusabil. Nunc autem neq; ad ecclam neq;
ad eum qui iudicat. fit sermo hic in q
dicit. si autem tu iudeus cognominaris
et requiescis in lege: & cetera usq; ad eu
locum & iudicabit qd ex natura e pputiu
legem pficiens te qui p litteram & cir
cumcisionem pruaricator es legis. Sic in
scpturis pphicis uigilanter oportet eu
intende qui uult intelligentiam eorum
que scpta sunt cape ut dicentium. ut ad
quas ut de quib; sermo fit psonis: ita
nunc in epla ad romanos agendum m ui
detur. Sed uideamus iam que sunt que dic
apls ad eum: qui cognominatur iudeus.
Primo autem hoc obseruandum e qd non
dix de eo si autem tu iudeus es. sed iudeus
cognominaris: quia n idem e esse iudeu.
et cognominari iudeum. Ipse & enim
paulus docet in consequentib; quam uere

iudeus sit ille. qui in occulto circumcisus
ē circumcisione cordis: qui spū n̄ litterale
gem custodit: cuius laus non ex hominib:
s; ex dō ē. Qui autem in manifesto in carne
circumcisus ē legem ad hoc obseruans ut
iudeatur ab hominibus: iste n̄ ē uere. sed
cognominatur iudeus. De his enim & ipse
apls dic̄. Videte circumcisionem. Nos enim
sumus circumcisio: qui spū dō seruimus. S; &
iohannes in apocalypsi: ita de quibusdam dic̄.
Qui dicunt se ēē iudeos: & n̄ sunt. Q̄s etiam de
sinagoga sathane: ēē pronuntiat. Sciendum
tamen ē: qd̄ iste qui in occulto & uere iudeus ē
ab illo iudas uocabulum trahat: de quo scr̄p
tum ē. Iuda te laudabūt frs tui: manus tue
sup dorsum inimicorum tuorum. Catulus leo
nis iuda: & cetā que in saluatorem dn̄m pro
phata sunt. Q̄ si claruit de differentiis pso
narum: & quis uere sit iudeus: quis autem
solo nomine cognominetur: iudeamus q̄
ad hunc qui se iactat ēē iudeum & n̄ ē. ser
mo aplicus dicat. Tu inquit qui iudeus
cogno [illegible] minaris. & omnem tibi req̄
[illegible] em in legis littera collocas et
[illegible] gloriaris in dō tamq̄m qui portio eius
sis & cui concessū sit scire uoluntatem dei:
et uelut pbandi gnarus iactas te scire posse
et discernē que sint utiliora & differentia.
ita ut n̄ solum que sint bona scias: uerum
etiam que sint meliora & utiliora discernas:
confidis quoq; qd̄ dux possis ēē cecorum:
nimirū ex illis ducib̄ de q̄bus dicebat dominus.
Ceci sunt: duces cecorum. Cecus autem si
ceco ducatum pstat: ambo in foueam cadunt.
Confidit q̄ ducem se ēē cecorum: lumen q̄
eorum qui in tenebris sunt. S; & ad istos ni
chominus dominus dic̄. Si autem lux que in
te ē tenebre sunt. ipse tenebre q̄nte sunt:
Confidunt tamen qd̄ eruditores sint insipi
entium. & magistri infantium: tamq̄m q̄ ex
legis littera formam scientie & ueritatis acce
pint. Et quia h̄ pfitentur quidem: non ta
men uere tenent: dic̄ ad eos apls. Qui q̄ doces
alium. te ipsum non doces: & q̄ pdicas non
furandum. tu aduentum & psentiam xp̄i
q̄ uniuerso mundo effulsit furaris: Qui di
cis non mechandum. in sinagogam ppli
dī adulterium committis. sermonem doc
trine puum & adulterinum ei supducens. &
collocas eam cum legis littera q̄ foris ē. cū
scr̄ptum de ea legas. quia omnis gl̄a filie
regis intrinsecus. & ad quam legis pphetā
nichominus dictum: n̄ occulte audieritis
plorabit anima uīra: Qui q̄ negas mechan
dum. tam graue adulterium committis. ut
adulterinum sensum introducas ad eam de qua
dictum legis a deo: ego te in desponsabo.
in fide & misericordia: Qui abominaris idola sacri
legium committis: uerum templum dei
qd̄ ē xp̄c ihc uiolans: Soluisti enim tem
plum dī: qd̄ in trib; dieb; resuscitatum ē
his qui credunt. S; & qui ex lege & pro
phis sermonem xp̄m pronuntiantem
furatur & occultat: ne ppls audiat & cre
dat: sacrilegium committit. & uere dei
templum uiolat. Idem quoq; hic q̄ cog
nominatur iudeus. & gloriatur in littera
legis moysi: pruaricator legis arguitur
cum n̄ credit xp̄o. Si enim credēt moysi:
credēt utiq; huic de quo moyses scr̄psit.
Propter istos q̄ tales qui dn̄r iudei & non
sunt: nomen dī blasphematur int̄ gn̄s:
n̄ solum p opib; eorum pessimis: s; & ppt̄
humilē & deiectam intelligentiam q̄m
h̄nt in lege & pphis. Ridicula namque
etiam ipsis gentib; fiunt: cum legis
litteram sequentes dicunt. Ne tetigeris.
ne gustauis. ne contaminauis: que sunt
omnia in corruptione. sedm mandata
et doctrinas hominum. Verum h̄ apls q̄
dem ad eum qui nomine n̄ ope iudeus ē
dic̄. Pertinē tamen etiam ad omnem ho
minem possunt: in quo nom̄ tantum
religionis & pietatis ē: opa autem et
scientia & fides deest: & idō maiori cura
h̄ in nob ipsis quam in his qui ad fidem xp̄i
n̄ ueniunt discutē debemus: ne q̄s nr̄m
qui p fidem xp̄i circumsionemq; in baptis

mo datam uerus ūdeus effect̃ē: & in lege x̄
requieſcit: glōriatur quoq; ſe idoloꝝ er
rore depulſo agnouiſſe deum: & eius ſibi
mnotuiſſe uoluntatem: ſcit enim pbare qđ
bonum & bñplacitum ē & pfectum & eo uſq;
puenit: ut & eſſet dux & doctor eccle. ad illu
minandos eos qui in ſcientia ceci ſunt: & inſ
truendos parulos in x̄o. ne is inquam talis
alios quidem uelit docē diſtricti: & de his
quos inſtruit ſummam diſcipline caſtitatis
erigē: ipſe ū incompte uicio & cupiditatis
urgeatur: ñ numquam etiam flammis oc
culte libidinis eſtuet. Ad huiuſmodi g̃ hom
nem aplicus ſermo hic competenter aptatur:
dicens ei. Tu qui docēs alium: te ipſum ñ docēs:
Qui pdicas ñ furandum furaris? Qui dicis ñ
mechandum mecharis? Qđ ſi etiam ut non
numquam fieri ſolet munera oblata dō: et
ſtipem muſis paupum datam. ad ꝓpa lucra
conūterit: recte ei dr. Qui abominaris idola:
ſacrilegium facis? Qui etiam apta incurrat
obprobria: & de auaricia cuius atq; inquiſi tu
dicuſ & temulentia. publicam iam teneat no
tam: dehonoratur deus in actib; eius: et
cum doctor eccle tal ē pplis innotuit: no
men dī blaſphematur in gentibus. Certa
ſunt enim: magiſtro ſimiles ēe diſcipulos.
Poſſunt tamen h eadem tēto loco etiam
hereticis aptari. Ipſi enim cognominant̃
ſam: & non nulli eorum etiam legem teuē
p quam inſtructi. doctores ecclesiarum ſe ēe
et magiſtros infantium profitentur: pbante
utiliora que late ab eccleſiaſticis dicunt. Ş; ut
qm̃ furantur uba dī & intellectum eorum
pūa expoſitione ſubripiunt: & adulterinum
fidei ſensum. ad ſponſam x̄i eccliam in re
gios thalamos inducūt: recte ad eos dr.
Qui pdicas non furandum furaris? Qui
dicis ñ mechandum mecharis? Et qui abo
minantur idola ſacrilegium committunt.
Preciosa uasa de templo dī. id ē uere fidei mar
garitas de ſcripturis ſanctis furantes. Per quos
nomen dī blaſphematur inter gēs: dum cas
ta & honeſta eccle dogmata: corrupta ac
turpib; maculāt hēreſ prauitatis erroribus.
Ex illis enim & infamicidij. & incesti. cetero
rumq; ſimilium ſcelerum pbra: ad mundiam
lancte religionis erecta ſunt. Sciendum tamē
ē: h aplm p ironiam dicē ad iudeos. Nec q;
enim qui uere requieſcit in lege & glatur
in deo & probat utiliora: h quę enumerata
ſunt facē credendus ē. Teſtimonium ſane
qđ poſuit. id ē nomen enim dī p uos blaſphe
matur inter gēs. de ýſaia ſumptum ē. Cir
cumciſio quidem pdeſt: ſi legem cuſtodias. s.
Si autem p̃uaricator legis ſis: circumciſio s.
tua p̃putium facta ē. Si g̃ p̃putium iuſtitias s.
legis cuſtodiat: nonne p̃putium illius in cir s.
cumciſione reputabitur. & iudicabit id qđ er s.
natura ē p̃putium legem pficiens: te qui p s.
littēam & circumciſionem p̃uaricator es le s.
gis? Non enim quum manifeſto iudeus ē: s.
neq; quę manifeſte ē in carne ē circumciſio: s.
ſ; qui in occulto iudeus ē & circumciſione cor s.
dis. qui in ſpū ñ littēa. cuius laus ñ ex homi s.
nib; ſ; ex deo ē. Quę ſit circumciſio quam s.
prodeſſe dicē aplus: ut quid prodeſt ut que
ler ſi cuſtodiatur diligentius requirendum
uidetur: ut cum h intelligimus poſſimus et
circumcidi. Quippe ſi prodeſt circumciſio
ſecundum ūbum apli dicentis. qua circum
ciſio prodeſt ſi legem cuſtodiat: ipſe aplus
in conſequentib; docet qua non ulla q̃ in
manifeſto in carne ē circumciſio: ſ; circumci
ſio cordis p ſpm. ñ plittēam facta: laudem hīt
non ab hominib; ſ; a dō. & alibi dicē. Videte
circumciſionem. Nos enim ſumus circumci
ſio: qui ſpū dō ſeruimus: & ñ in carne con
fidimus. Hęc ut opinor ē circumciſio quam
pdeſſe dicē aplus ſi legem cuſtodiat: ñ legem
littē cuius utiq; circumciſionem in carne ñ
recipit. ſ; legem ſpē ſecundum q̃m circumci
dis corde. Littēa enim occidit: ſpē autem
uiuificat. Qua & ler dī non refertur attra
mento ſcripta. ſ; digito dī qui ē ſpē eius: & ñ in
tabulis lapideis ſ; in tabulis cordis. Verum
poſſ nob obici. quia ſi aplus circumciſionē
prodeſſe dicē que utiq; aliud ñ intelligit ēē

quam anime purgatio & abiectio uicio
rum: quomodo adhuc addit ita demum pro
desse huiusmodi circumcisionem si legem
custodias. cum hec ipsa circumcisio non nisi ex legis
obseruantia fieri uideatur? Sed intuere ne
forte abscidere uicia & cessare a malis circum
cisionem significat: agere autem que bona
sunt. & efficere que perfecta sunt: custodire sit
legem. Neque enim in eo perfectio est si cessetur
a malo. sed in eo si agantur bona: sicut in psalmo
euidentius perdocemur cum dicit declina a ma
lo: & non hic stetit: sed addidit & fac bonum.
Similiter ergo & apostolus. utpote in his imbutus:
ita demum dicit prodesse circumcisionem et
abiectionem malorum: si custodias legem bo
norum. Neque enim perfectus quis esse potest: si
nichil egerit mali: sed si aliquid egerit boni. Verum &
ipsa circumcisio que fiebat in carne: non
absque huius intelligentie quam nunc exponi
mus. significabatur imagine. Denique octaua
die paruulis dabatur: qui nichil utique adhuc
egerint operis. Quod si quis nobis proferat illud quod in
principio libri iob de laude eius positum est ubi
dicit: & erat iob homo uerax sine querela.
iustus dei cultor. abstinens se ab omni re mala:
cur precedente boni operis laude in ultimo mali
continentia numeretur? Illud quoque arbitror
indicari quod sepe fieri solet. quia plurimi ho
minum. agunt quidem que bona sunt:
misceant tamen aliquid & operis mali. Pauci
uero sicut iob: qui ita & ueraces & inreprehensibiles:
ita iusti sint & cultores dei: ut hec omnia agen
tes abstineant se ab omni re mala. Si ergo inquit
preuaricator sis legis sicut supra exposuimus:
non agendo que bona sunt: circumcisio tua
preputium facta est. dum & hoc tibi quod abstinere a
malo uisus es. opera fidei & iusticie non agenti
ad infidelitatem reputatur. Neque enim possi
bile est alicui. carnalem circumcisionem rur
sum in preputium uerti: cum utique abscisa preputii
caro ultra redire non possit. Dignius ergo & eui
dentius intelligitur: quod continentia mali
operis que per circumcisionem significatur: si
opera fidei non habeat: ad immundiciam reputetur.

Sed & in ecclesia que per gratiam baptismi circumcidit.
si post hec preuaricator legis sit christi circumcisio baptis
mi ad infidelitatis ei preputium reputabitur: quia
et fides sine operibus mortua dicitur. & mali uillici
pars cum infidelibus ponitur. Si autem prepu
tium iusticias legis custodiat: nonne iudica
bit id quod ex natura est preputium. legem perficiens
te qui per litteram & circumcisionem preuaricator est
legis? Superius diximus: quod duos iudeos et duas cir
cumcisiones discuciat apostolus: & nunc comme
morat. Videtur ergo in presenti loco preputium dicere
gentes que in preputio carnis ad fidem christi uenerunt:
quas legem spiritualem seruantes: componit et
comparat iudeis qui per litteram & circumcisionem
carnis preuaricatores sunt legis: quos & iudican
dos ab his dicit in quibus non carnis circumcisio:
sed legis obseruatio est. Possumus autem ex com
paratione etiam nostros in ecclesia commonere:
ubi causa. Si dicamus in principio adhuc esse
catecuminos: aut etiam gentiles: & cir
cumcisos esse fideles per gratiam baptismi. Si ergo cate
cuminus qui non per gratiam lauacri circumci
sus est. legem christi seruet iusticias & mandata
custodiat: nonne ex comparatione iudicat eum
qui fidelis dicitur & precepta non seruat: ac legem christi &
mandata contempnit? Denique & ipse dominus
dicebat. Regina austri surget in iudicio
cum uiris generationis huius: & condemp
nabit eos: quia uenit a finibus terre audire sapi
entiam salomonis. Hec quidem ad instru
endam ecclesiam: nobis dicta sunt. Verum con
sidera. si possit in hoc loco & ille intellectus ad
mitti: ut dicatur etiam post aduentum christi car
nalis circumcisio que ex lege obseruabatur
prodesse aliquid custodientibus legem. secundum hoc
quod munitio fidei nostre adhuc a credentibus ob
seruabatur: ut in actibus apostolorum docetur
ut petrus in discretione ciborum: ut paulus
in sacrificiis purificationis fecisse. Si forte
etiam hic huiusmodi circumcisionem propo
suisse uideatur apostolus quam prodesse dicit. ita si
etiam lex seruetur: si minus circumcisio
nem hanc in preputium uertendam: hoc est
nichil profuturam: immo etiam maius habere

iudicium ⁊ eum qui ꝑ circumcisionem
carnis uideatur: legis obseruantiam pro
fiteri ⁊ & ꝑuaricando legem iudicari ab
eo qui non susceꝑit quidem circumcisio
nem carnis iusticias tamen seruauit legis.
Si ḡ & hic sensus recipi debeat: uide
etiam tu qui legis. Cum quidem ipse apls
ꝓfitetur se iudeum fieri iudeis: & his q̄ sine
lege sunt quasi sine lege sit: & omnibus
omnia fit. ut omnes lucri faciat: ne forte
ꝓptea hic uideatur indulgē iudeis ea que ad
galathas scribens his qui ex gentib; credide
runt n̄ indulget. Dic enim. Qa si circumcida
mini: xp̄c uob nich ꝓderit. Nich ḡ ꝓdest
circumcisio his: qui ex ea putant aliquid iusti
ficationis assumi. Prodest autem his: qui pu
tabant sibi ad xp̄m n̄ esse ueniendum ⁊ si eis
circumcidē filios uetaretur. Erant enim n̄
nulli in initiis: qui circumcisionem ueluti
insigne uinaculum gentis sue nimio amore
seruarent ⁊ & impedire uidebantur a fide
si hoc eis uetarentur: quo carere n̄ pote
rant. Ḡ uidetur apls ad huiusmodi ho
mines dicē: ne eis fidei ianuam clau
dat: quia circumcisio ꝓdest si legem cus
todias. Si autem ꝑuaricator legis sis: cir
cumcisio tua ꝑputium facta ē. E contrario
autem si credentes ex gentib; ad circumci
sionem cogentur: fidei xp̄i & ꝑdicationi uibi:
fieri uidetur iniuria. S; & illud obser
uandum ē: qd cum dixit circumcisio qui
dem ꝓdest si legem custodias: n̄ addidit si
autem n̄ custodias sicut consequens uidebat:
s; ait. si autem ꝑuaricator sis legis. In quo
ostendit aliud ēē non custodire legem:
aliud ꝑuaricari legem. Nam & paulus
ipse non semꝑ legem custodit: num
quam tamen ꝑuaricator ē legis. ꝓptea in
consequentib; dic. Si autem ꝑputium ius
ticias legis custodiat ⁊ nonne iudicabit
qd ex natura ē ꝑputium legem ꝑficiens
te. qui ꝑ litteram & circumcisionem ꝑua
ricator es legis? Custodit ḡ legem is qui
eam scdm litteram obseruat. & is ꝑuaricat

eam: qui spalem eius non tenent sensum. Iusti
cie u̅ legis: moral ē locus. Lex enim: regale uo
cabulum ē. Iusticia u̅: pars legis ē. Continet
enim lex iusticias. & iudicia & mandata &
iustificationes: aliasq; quam plurimas spe
cies. Si ḡ ꝑputium n̄ ait ipsam legem. s; si
iusticias legis custodiat: in tantum ꝑfert
circumcisioni ꝑuaricanti legem ⁊ ut etiam
iudicet eam. & bene addidit: legem ꝑfici
ens. Ille enim qui secundum litteram uiuit:
custodire dr legem. Iste u̅ qui secundum
spm: ꝑficē. Ꝑfectio autem legis in xp̄o ē: qui
dixit. Non ueni soluē legem: s; adimplere.
Adimple autem legem: hoc ē ꝑficē legem.
Custodit ḡ legem carnal iudeus: ꝑficit
autem spalis. & qui in occulto iudeus ē. In q̄
ille quidem ꝑuaricator legis: hic autem
iudex ꝑuaricatoris efficitur. Preuaricator
autem efficitur carnal iudeus: quia lex
ipsa infirmatur ꝑ carnem. Nisi enim in
firma fuisset secundum carnem: n̄ utiq;
dicētur. Nam qd impossibile erat legis: in q̄
infirmabatur ꝑ carnem. Ꝑ spm autem in
firmari legem: nusquam inuenies scrip
tum. & ido qui in carne sunt: do placē n̄
possunt. Qui autem ꝑ spm actus carnis
mortificauint ⁊ n̄ solum uiuent s; & iudices
erunt: n̄ tantum hominū sed et angelorum
quia illius ab hominib; ē huius a do. Hec
quidem dicta sunt a nob ⁊ ad explanatio
nem sermonis aplici: quem disserere dis
posuimus. Non tamen importunum uide
bitur etiam circumcisionis ipsius genera
lem discutē rationem: qndo quidem de ea
locus ipse commonuit. Repetamus ḡ et
in medium ꝓferamus. si qua in lege de ea:
ut in scripturis ceteris continentur. Inuenim
in genesi scriptum primo de circumcisio
ne mandatum: cum responsa darentur
ad abraham hoc m̄. & dixit deus ad abrahā.
Tu autem testamentum meum seruabis: et
omne semen tuum ꝑte in generationes suas.
Et hoc testamentum qd disposui int̄ me &
uos: & inter me & inter medium seminis tui ꝑ

te in generationes eorum. Circumcidet omne
masculinum uestrum: & circumcidetis carnem
ppucij uri: & erit in signum testamenti inter me
et uos. Et puer octaua die circumcidetur in uob;
Omnis masculus in generationib; uris: uerna
culus. & pecunia empti. ab omnib; filijs alie
nigenarum qui nõ ẽ ex semine tuo. Circumcisi
one circumcidetur ũnaculus domus tue: et
pecunia comparatus ãte. Et erit testamentum meũ
sup carnem uram: testamentum ẽternum. Cui
circumcisus masculus qui nõ fuerit circumcisus
in carne ppucij sui die octaua: exterminabitur
anima illa de genere suo: quia testamentum
meum dissipauit. Non nos tamen latẽ debet: qõ
in alijs exemplaribus ubi positum octaua die. in
hoc dumtaxat loco. frem inleuitico scptum ẽ. Et
locutus ẽ dominus ad moysen dicens. Loquere
filijs isrl: & dices ad eos. Mulier quecumq;
suscepit semen: & pepit masculum: immunda
erit septem diebus. Secundum diem purgationis
immunda erit: & die octaua circumcidet car
nem ppucij eius: & xxx. tribus diebus sedebit in
sanguine suo immunda. Hec quidem de lege
moysi: testimonia posuimus. Saluator ũ in
euangelio ait. circumcisionem accipe ho
minem in sabbo: & nõ solui legem moysi: &
dicẽ eam ex patribus ẽe & ante moysen datam.
Cuius sententie auctoritate simul & legalis
pcepti gratie pmoti: etiam p aduentum
ibu sluati sunt quidam circumcidi cum ẽent
ex gentib;. Sujs ũ hereses rentes pondus pcepti re
fugerunt penitus etiam ab ipsis legib; in quib;
h scpta uidebantur: tra ut putarent h nõ esse
boni di mandata, nec eius quem dominus
et saluator nr pdicare uenisset. Et ideo in uide
diligentior in talib; locis adhibenda discretio.
si sit aliquid in huiusmodi mandato utilita
tis. etiam secundum litteram & si sint. quib;
utile sit ut quem ad finem tendat eius utilitas.
aut si aliquid utilius figuraliter indicetur.
Ꝯ repetentes ea que ex lege ptulimus
testimonia: discutiamus attentius: utrum
ne solis iudeorum gentibus iudeatur huiusmodi
imminẽ mandatum: an & eos qui ex gentib;
credidisse: equa sorte constringat. Inuenim ĝ
illud qõ ad abraham defertur oraculum: quo
iussus ẽ circumcisionis testamenta seruare.
Tu inquit & semen tuum p tre pgenerationes
suas inter me & semet ipsos: ut circumcidat
omne masculinum eorum: & circumcidam
carnem ppucij sui: ut sit in signum testamẽti
inter me & ipsos. Et omnis masculinus: octauo
die circumcidatur. Quos sane etiam ex alieni
genis. id ẽ qui minime ex abraham stirpe dis
circumcidi uelit: manifeste pnuntiat. sit nãq;
ũnaculus tuus & pecunia empti. ab omnib;
filijs alienigenis qui nõ ẽ ex semine tuo: ex
circumcisione circumcidatur. Nusquam fẽ pselm
id ẽ aduene mentionem: si ũnaculum seruum
pfecto gentis illius dominatum: ut etiam pro
mercatum circumcidi iubet nõ ibum: nõ pos
ptem constringit: nõ aduenam. Recurramus
nunc etiam leuitici legem: quoñ etiam mo
ysi pcepiat dicens. Loquẽ inquit filijs isrl: & dices
ad eos. Mulier si suscepit semen. & pepe
masculũ erit p aliquanta. octaua inquit die
circumcidet carnem ppucij sui. Intuẽ & hoc:
quemadmodum de lege circumcisionis tan
tum ad filios isrl. moysen loqui iubetur: et
alienigenarum nulla sit mentio. Si enim ex
dimus p diuinum spm scpta ẽ que inserui
in lege: utiq; nõ frustra aut addi aliquid pu
tandum ẽ: aut sileri. Et id ẽ cum in quibusdam
mandatis dr: loquẽ ad filios isrl & dices ad eos.
in quibusdam ũ additur: ut nõ solum filijs isrl. sed
et pselitis id ẽ aduenis loquatur ũ necessario
utiq; obseruanda distinctio ẽ. Qualiẽ in his
locis ubi dr loquẽ ad aaron. & alibi ad
filios aaron. & alibi, loquẽ ad leuitas et
dices ad eos: etsi ẽ non subiacẽ reliquos fi
lios isrl his legib; que ut filijs aaron, ut leuitis
ut ipsi aaron promulgate sunt: ita etiam
que filijs isrl iubentur: nec alienigene
mentio ulla sit non ẽ putandum com
mune in his ẽe mandatum. ut com
munem fieri legem: ubi appellationis
habetur exceptio. Pauca tamen ad ho
rum probationem testimonia adhibeam

ex pluribus: p quę necessariam ee ut adiecta
onem ut exceptionem huiusmodi nomiu
comprobemus. In p̄mis leuitici parub; ad so
los filios isrl fertur huiusmodi lex. Loquę mr̄
dominus filiis isrl: & dices ad eos. Homo ex uob
si offeret dona deo ex pecoribus: & cetera. Sm̄m.
Et locutus ē dominus: ad moysen dicens. Loquę
filiis isrl. Anima si peccauit ñ uoluntate: & cetera.
Hęc & huiusmodi quis dubitet: qō ad solos filios
isrl mandetur. Alia ů ñ ipsis aaron ut filiis eo:
ut dicē in consequentib;. & locutus ē dominus:
ad moysen dicens. Precipe aaron: & filiis eius
dicens. Hec ē lex holocaustorum: & cetera. Et
rursum. Locutus ē dominus: ad moysen dicens.
Loquę aaron & filiis eius: dicens. Hec ē lex pec
cati. In loco quo iugulant holocaustum: ibi
iugulabunt ppeccato in conspectu domini.
Et rūm ad aaron. Vinum inquit & siceram ñ
bibetis: tu & filij tui tecum: cum introieritis
in tabnaculum testimonij. Alia autem neq;
aaron neq; filiis isrl mandantur: hominib; isrl
hoc ñ. Loquę inquit: ad filios isrl dices.
Sceptre inquit hircum ex capris ppeccato: & c.
Numquid dubitatur qō h lex solis filiis
rum isrl p̄ceptur. Sz & de mundis & immun
dis animalibus: specialis nichominus lex filiis
isrl dari uidetur. Ita namq; ceptum ē. Et locut
ē dominus ad moysen: & ad aaron dicens. Lo
quimini filiis isrl: dicentes ad eos. Hec sunt
animalia que manducabitis. & cetera. Sic etiam de
circumcisione. ut in his que ad abraham res
ponsa sunt. ut in his que in leutico continent
ñ alius quisquam circumcisionis lege cons
tringitur: ñ fit ut ex abraham originem
trahens: ut unaculus eorum aut precio emp
tus. Vis autem utde. quia sicubi uult etiam
alienigenas una eademq; lege conecti: signifi
canter ostendat. Audi quod ceptum sit. Et
locutus ē inquit dominus: ad moysen dicens.
Loquę ad aaron & filios eius: & ad omnes filios
isrl: & dices ad eos. Homo ex filiis isrl. ut ex ad
uenis qui fuerint in uob: quicumq; mandu
cauit omnem sanguinem: statuam animā
meam sup animam illam que manducauit
sanguinem. & disperdam eam de pplo suo: q
anima omnis carnis: sanguis illius ē. & ego
dedi uob illum: ut ipso supra altare ppiet
etur p animab; uris: quia sanguis p anima
expiabit. Propteā dixi filiis isrl. Omnis ani
ma ex uob. ñ manducabit sanguinem: & adue
na quicumq; fuit in uob ñ manducabit sang
nem. Videsq; hanc de observatione sanguis
legem: que communiter & filiis isrl & aduenis
data ē. observari etiam ab ob qui ex gentib; p
ihm xp̄m creditis do. Nos enim pselytos &
aduenas sceptra nominare consueuit: cum
dicē. Si aduena qui ē in te: ascendet sup te rur
sum. tu autem descendes deorsum. Ipse erit in
caput: tu autem eris eius cauda. Ideo q le
gem de observatione sanguinis: communē
cum filiis isrl etiam gentium suscepit ecclia.
Hęc namq; ita intelligens in lege scripta:
tunc beatum illud aplorum concilium. decre
nebant dogmata & decreta gentib; scribens:
ut abstinerent se non solum que ab his que ido
lis immolantur & a fornicatione. q; & a sangne
et a suffocato. Verum requiret fortasse: dum
sic de sanguinis observantia clarui. ita etiā
de suffocato doceatur: utrum communis
filiis isrl cum aduenis data sit lex: q; etiam
de hoc observare gentes aplorum statuta
decernunt. Studi quam observanter etiam sup
hoc in oib; legib; cautum sit. Homo homo inqt
ex filiis isrl. & ex aduenis qui sunt in nob: qui
cumq; uenatus fuit ferā aut auem que man
ducatur. effundat sanguinem eius: & coo
piat ea: quia anima omnis carnis sangs
ipsius ē. Vide q; quam observanter legislator
in quo mandatum commune uult ee con
iungit aduenas filiis isrl: in quo ů spe
cialia dat p̄cepta. a quib; ea uelit observ
uari distinguit. Verum inter illa que
de leutico supius p̄tulimus: etiam hoc
ceptum refertur. Homo homo ex fi
liis isrl ut ex aduenis qui sunt in eis.
quicumq; fecit holocaustum aut sacri
ficium: & ad ostium tabnaculi testimo
nij non adduxit facē domino illud: perier

mirabitur homo ille de ppto suo. Et phoc ui
detur etiam aduene. & de sacrificijs mundi. et
sectis ex gentib; offerendis holocaustis obnoxia
fieri. Etiam h diligenter uba & sillabe: ut ita
dicam obseruande sunt legi. Sic enim. Statuit
holocaustum ut sacrificium: ut adhibeat illud ad
ostium tabnaculi testimonij. Lex ñ ut faciat ui
bet: sed si forte fecit quoñ facé debeat docet.
Certum é enim nec dubitari pot: qd dum re
solumus templum constaret. & religio patrij
tradita uigét: plurimi etiam gentium uene
rant adorare: & offerre sacrificia. Sz hoc: qm
in loco uno tantum ñ fieri pceptum é. De quo etiã
hic mandat: ut ad ostium tabnaculi iugulanda
uictima deducatur. Tamdiu potuit legitime
fieri: quamdiu status loci pmansit incolumis.
Venit & saluator ad illos decem leprosos quos
mundauerat: inte inquit & ostendite uos sacer
doti: & offerte pro uob hostias sicé pcepit moyses.
Ex quib; cum unus regressus fuisset ad saluatorem
gras agens: ait dominus. Nonne decem pur
gati sunt? Vbi sunt illi nouem? Non é inuent
qui rediret & gras ageret deo: nisi hic alienigena.
Ita q constante templi statu: etiam alienigenis
offerendi sacrificia mos fuit. Nunc ú quid expo
citur ab aduenis? qd exhibe ne pprijs quidem
ciuibus; licet? Hec autem omnia ánob dicta
sunt. ut ostenderemus quanta sit in lege dis
tinctio mandatorum: & pcipue ut de circum
cisionis pcepto docémus? qd ñ alijs quam his
qui ex abraham genus ducunt únaculisq
eorum. ut pcio coemptus esset mundum:
libros ú esse ab huiuscemodi legib; eos ápprím
vó ex gentib; credunt. Qd tamen iccirco inte
rim absq; ullius allegorie adiectione discussi
mus? ne qua ut solet his qui ex circumcisione
sunt: obtrependi adúsum útitatem resideret
occasio. Sz adhuc ualidum adúsum nos leuare
potuerunt telum: confirmantes etiam pro
selytos plegem circumcisionis obnoxios fieri?
ex his que in exodo scripta sunt: hoc ñ. Si ú
quis accessit ad uos proselytus. & fecit pascha
domino: circúcidat ei omne masculinum? &
tunc accedet facé illud: & erit sicut indigena.
Omnis incircumcisus: non edet ex eo. Lex
una erit indigene & aduene: qui aduenit
ad uos. Que quamuis argutia uideatur obiec
tio: tamen admiranda legislatoris ubiq; cau
tela succurrit. Confida enim qd & hic ñ dicit:
quia aduena qui uenit ad uos faciat pascha
domino & circumcidatur: h; obseruantissima
modatione decent dicens. Si accesserit ad
uos: & fecit pascha. Nec dubitari enim de
hoc pot: qd si quis eum uideris iudaicum
pascha facit: & circumcidi debeat: unum
hoc unum quo recundantur contra dicentes
legislatoris cautela prospex. Est & aliud prea
ad qd mitte ú possint pascha: qd lex fieri
pcipit. In loco illo fieri iubet. quem elegit
dominus deus: id é liberosolimis. In illo enim
templo: tantum offerri sacrificia dicunt.
Recipem g pfus statum templi: & tunc de
circumcisione contendam. Si ú ibi sedm
sententiam saluatoris ñ remansit lapis sup
lapidem. qui ñ sit destructus: supflua é de
circumcisione causatio. In tantum autem
circumcisio únaculum ipsius & nullius
alterius gentis insigne é: ut nusquam alius
quis in hierusalem uictimas pro hac referatur
correptus: ñ filius moysi. cuius mat sepho
ram angli communantis circumcisi filij: cir
cumcisione compescuit. Ex his g omnibus:
ostenditur israhelite secundum carnem so
lus circumcisioni carnis obnoxius? liber
autem & alienus ab ea ppls proselytis qui
aduenit ad eam: qui ascendit & factus é
sursum. Jude autem descendit. & factus é
deorsum: & p medium pfectus é iste po
pulus in capite & ille in cauda. Facti sunt
enim nouissimi pmi: & pmi nouissimi. &
ob hoc iudicat id qd ex natura é ipsorum.
legem pficiens: illos qui pretéam et
circumcisionem preuaricatores sunt
legis. Non enim purificat animam. h
que in manifesto fit in carne circumci
sio: sed illa que in occulto é circumci
sio cordis. ipsa purificat mentem & uitio
rum maculas abscidit. Hactenus nob

de circumcisione carnali: ꝓ iuribꝫ dictum
sit. Age iam secundum eum qui dixit. quia
lex spālis est: & qui de his que referuntur
in lege dicit. qd ꝑ allegoriam dicta sunt. Qd
etiam allegoricis legibꝫ de ea sentiendum sit:
uideamus. Scio multorum de hoc ferri dicta:
ut scripta. Sꝫ & nos que dominus dedit ad ea
que ab aliis commode. composita uidentur.
addemus. Circumcisio ē: ex genitali mem
bro ꝑ qd successio humani generis & carnalis
ꝓpago ministratur: amputare aliquam partē.
Ꝑ hoc g̊ indicari figuraliter reor: amputandā
ēē ab anima si qua illi ex consortio carnis ad
hēt impuritas: si qui eam libidinis male su
ase sensus obtexit. Iccirco g̊ n̄ aliis ista desectio
sꝫ genitalibꝫ membris infigitur: ut clareat qd
huiuscemodi uitia anime n̄ ex ꝓpria suba sꝫ ex ge
nuino motu & incentiuo carnis adueniunt.
Qd autem octaua die circumcisio datur. illud
designari arbitror: qd p̄senti quidem sclo sep
timana deputata ē. Octauus autem dies futuri
scli misterium tenet. Iuorum g̊ ē circumcisio
spālis qui futuro sclo militant. in quo neqꝫ
nubent neqꝫ nubentur: sꝫ erunt sic angli dī:
et eorum qui se ipsos castrauerunt ꝓpter reg
num dī: & quorum in terris ambulantium
in celis ē conuersatio. quiqꝫ prospiciunt n̄
ea que uidentur: sꝫ que n̄ uidentur: et
sciunt quia que uidentur temporalia sūt:
que autem n̄ uidentur eterna sunt. Verum ut
supius memorauimus. dictum ē & ab aliis
qd circumcisio spālis sit: omnem immun
dam cogitationem. atqꝫ impuros sensus ab
scidē a corde & abicē. Sꝫ occurritur huius
cemodi edicionibꝫ ex his que ap̄ ierechielem
scripta referuntur: ubi dicit dominus. Omnis
filius alienigena incircumcisus corde et
incircumcisus carne: n̄ introibit in sancta
mea in omnibꝫ filiis alienigenarum q̄ sunt
in medio domus isrl. Euidenter & enim
duas circumcisiones hoc in loco ostendit
sermo ꝓphicus: dicens incircumcisus corde: &
incircumcisus carne. Vn̄ cogimur scdm
allegoricas leges utriusqꝫ circumcisionis

formas & species assignare: quamuis
hoc possit nob etiam in illis quas supra
exposuimus rationibus obici. Sꝫ interim
nunc ꝑsequamur que possit duarum cir
cumcisionum secundum allegoriam figu
ra seruari: & uideamus ne forte referri
queat a duo generalia peccata in quibꝫ circum
cisum ēē expedit: id ē in fide & in opibꝫ ut
sit incircumcisus corde qui non habeat
fidem: & incircumcisus carne qui opa n̄ hēt.
Alterum namqꝫ sine altero reprobatur: qꝛ et
fides sine opibꝫ mortua dr: & ex opibꝫ sine
fide ap̄ deum: nemo iustificatur. Sic g̊
ut ego arbitror dictum ꝓphicum conue
nienter aptabitur fidelium ꝓpto: quibꝫ
dr. Omnis alienigena qui ē in uob in me
dio domus isrl. incircumcisus corde & in
circumcisus carne: n̄ introibit in sancta mea.
Hoc ē nimirum qd & dominus in euuangelio
dicē. Qui credit in me: mandata mea custo
dit. & iterum. Qui audit uerba mea h: & fac
ea. & rursum. Qd autem dicitis mi dne.
domine: & n̄ facitis que dico: Uides g̊
ubiqꝫ fidem cum opibꝫ iungi: & opa so
ciari cum fide: Cordis itaqꝫ ē circumci
sio: nich sordidum. nich indignum senti
re de fide. Carnis circumcisio ē: nich im
mundum nich contaminatum in ope ges
tisqꝫ committē. Qui enim in altero horum
incircumcisus fuit & immundus: dī uocibꝫ
ingredi prohibetur in sancta. Ingreditur tam
et alienigena in sancta: quo n̄ liceat ingredi
secundum legem littē. n̄ solis sacerdotibꝫ. Da
tur u̅ nunc & alienigenis ingredi tantum: ut
sint fidei & actuum circumcisione pur
gati. Si quis autem nos ad supiores questi
ones reuocare contendat: & iterum nob re
plicet id qd scriptum ē de alienigena. qd ab eo
uolente ingredi in sancta: n̄ solum cordis cir
cumcisio sꝫ & carnis exigitur: huic ita moleste
ꝑsistenti. obuertimus & nos illud qd ihe
remias ꝓpha dicē. Ecce incircumcise sunt
aures ure. Ostendat nob iste carnalis cir
cumcisionis exauctor. aurium circumcisi

onem sensibilem & corporalem: si potest.
Sed certum est quod nullo pacto id facere queat.
Revertetur ergo ad allegorias necessitate com
pulsus: & dicet circumcidi aures, cum se
cundum salomonis monita non recipiunt audi
tionem vanam: & cum oppilantur ne audi
ant iudicium sanguinis: & cum sepiuntur
spinis ne recipiant obtrectationem: sed ut
soli verbo dei pateant: & his que ad edificatio
nem dicuntur. Sit ergo talis & illa cordis, qualis &
hec aurium circumcisio: que communiter
videtur exposita. Hoc autem modo & incircum
cisus labiis dicitur: qui non circumcidit blasphemi
am, scurrilitatem, turpiloquium, de ore
suo: qui non posuit custodiam ori suo & ostium
circumstantie labiis suis: qui non etiam a verbo
ocioso circumcidit os suum. Denique ubi dicit
moyses ad dominum, provide domine
alium quem mittas: ego autem tardus
lingua & gracili voce sum: ipsi in hebreis
exemplaribus habe se dicunt. Ego autem in
circumcisus sum labiis. Quod si hoc modo quo
superius diximus: potest quis incircumcisus
videri auribus & incircumcisus labiis: cur non &
similis forma incircumcisus preputio carnis
sue dicatur, is qui erga naturalem coitus
motum immoderatius & intemperatius effluit:
circumcisus vero habeatur, si quis in huiusce
modi negocio legitimis & quantum poste
ritate sufficit utatur officiis? Verum quoniam
de circumcisionis ratione tractamus, illud
etiam his adiungere non absurdum videtur:
quod ihesus filius naue ex precepto domini filios
israel secundo circumcidisse cultris saxeis
memoratur: quod utique quantum ad litteram
spectat impossibile factum videtur. Semel
enim circumcisi in carne preputii: quid in
venire possit secunda circumcisio quod
auferret? Ihesus vero noster, qui vere post moysen
filios israel in terram sanctam fluentem lac &
mel repromissionis inducit: evidens est quomodo
non semel sed secundo circumcidat creden
tium populum. Prima namque est eius circumci
sio: qua ab eo ut idolorum cultum ut com

menta phylosophye persuasionis exercuit.
Secunda vero utitur circumcisione:
cum ab ihesu veteris hominis consuetudi
nem & passiones: ac vicia carnis abscidit:
et tunc completur quod in ihesu naue scrip
tum est. Hodie a vobis abstuli obprobria egip
ti. Obprobria namque egipti secum cir
cumfert: si quis in ecclesia positus & sub
ihesu duce militans egiptios mores & mo
tus animi barbaros servet. Marcion sa
ne cui per allegoriam nichil placet intelligi
quomodo exponat quod dicit apostolus circumci
sionem prodesse: omnino non inveniet. Sed
nec de singulis quidem qui inferuntur:
ullatenus reddere poterit rationem. Adver
sari & cum irrisione quadam innotare deum
legis qui circumcisionem dedit, solet non solum
ipse sed & omnes heretici qui vetus testamen
tum repudiant: una cum gentilibus qui omnes
adversum deum legis talia quedam ut fede
rata obtrectatione congeminant. Stoici
aiunt. Indicet aliquid misticum circum
cisionis: & figura teneat allegoriam. Ita
ne oportuit ut cum pena & periculo parvu
lorum cum cruciatibus tenere & adhuc in
nocentis infantie: figurarum species &
legis enigmata conderentur? Sic non ha
bebat legislator ubi formas misticas po
nere: nisi in dedecoratione verecundorum
locorum & dei omnipotentis lex eternique tes
tamenti signaculum non potuit: nisi obscenis
membrorum partibus collocare? Ita ne
bonus est deus iste: qui natum hominem
statim in primis nove lucis auspiciis precepit
vulnerari? Et si ut vobis videtur ipse est
et anime creator & corporis: aut superfluose
plasmasse partem illam corporis notat:
quam postmodum mandat abscidi: & per
miserorum supplicia proprium emendat
errorem: aut quod necessario & utiliter non
fecit recte: mandat auferri. Tamen preterea
si cure est deo plurimos ad cultum sane re
ligionis adduci: maximum ex circumci
sione obstaculum nascitur. Cum eo enim

qđ supplicium unusquisq; decimat: tu etiam
irrisorem turpitudinis refugit: unde magis
impedimentum hoc religionis quam insigne
ducendum ē. Hęc & multa his similia ut genti
les ad usum legislatorem: ut hereticis pstre
punt: quib; respondē necessarium puto. ꝙ pri
mo gentib;. Nemo sapiens ea in alijs notat ea
in alijs notat: quę ap se honesta ducit. Et
magna & cum circumcisio ap uos ꝯgentale ꝛcta
magni habetur: ut ñ passim uulgo ignobili. ꝙ
sol sacerdotib;. & his qui int ipsos electionib; stu
dijs maneipati fuisse credatur. Nam ap egyp
tios quum superstitionib; tū ꝛl. & uetustissimis bn
tur & eruditissimis: á quib; ꝑpe omnes religi
rum sacrorum & cerimonias mutuatas sunt:
ap hos inquam nullus aut geometrice studebat:
aut astronomię quę ap illos ꝑpria ducunt.
Nullus ēt astrologię & geneseos qua mēh
diumnus putant secreta rimabatur: ñ cir
cumcisione susceptą. Sacerdos ap eos aruspex
aut quorumlibet sacrorum minister: ut ut
illi appellant ꝑpha: omnis circumcisus est.
Literas quoq; sacerdotales ueterum egyptior.
quas ieroglifas appellant: nemo discebat.
ñ circumcisus. Omnes gerofantes. omnes
uates. omnes q̄li ut purent infernisq; my
stes. & consciis ap eos ee non creditur: ñ fuit
circumcisus. hoc ꝙ ap nos turpe & obscenū
iudicatis qđ ap uos tra honestum habetur &
magnum: ut q̄lestium infernorumq; se
creta: ñ ñ ꝑ huiuscemodi insignia enumera
ri uob posse credatis. Qđ si ap uos ꝑ tot et
tantas secretorum uestrorum causas: quę
ministra circumcisione paguntur: necessa
rium erit rationem queri. & talem quę
contempni ñ debeat: ne cum ea cuncte pa
rtes uob cerimonie subruantur: cur ñ to
etiam ap nos fieri posse credatis? Verum si
replicetis historias uras: inuenietis non so
lum egyptiorum sacerdotes & ierofantes usos
ee circumcisione: ꝙ & arabas. & ethio
pas. & fenices aliosq; quorum studia ergā
huiuscemodi superstitiones nobilitas uigueret.
Hęc sufficient dicta sint ad usum gentales:
quib; de legis nre misteriis loquendum ap
non erat: nunc iam nob ad eos sermo dirī
gatur qui ē quidem credunt. ꝙ legem ñ re
ceperunt & ꝑphas. Fatemur sine dubio ue
rum ee qđ scriptum ē in epla petri. quia
redempti sumus ñ corruptibili ꝑcio argenti
et auri: ꝙ ꝑcioso sanguine unigeniti. Si ē
ꝑcio empti sumus: ut etiam paulus asse
rat ab aliquo sine dubio empti sum
cuius eramus serui. qui & ꝑcium poposcit
qđ uoluit: ut de potestate dimitteret quos
tenebat. Tenebat autem nos diabolus: cui
distracti fueramus peccatis nris. Poposcit ē
ꝑcium nrm: sanguinem x̄. Verum donec
thu sanguis daretur: qui tam ꝑciosus fuit:
ut solus ꝑ omnium redemptione sufficeret. ne
cessarium fuit eos qui instituebantur in lege.
unumquemq; ꝑ se uelut ad imitationem
quandam futurę redemptionis sanguinem
suum dare: & ꝑ ea nos ꝑ quib; completū
ē ꝑcium sanguinis x̄: non necesse habemus
ꝑ nob ipsis ꝑcium: id ē sanguinem circumcisi
onis offerre. Si ñ culpabile uob uidetur. qđ
deus legis inferri iubet infantib; uulneā & san
guinem fundi: hoc etiam in x̄ factum culpatis
qui & octaua die circumcisus ē & uulnera
passionis excepit: & cum crucis pena
sanguinem suum fudit. Qđ ñ circumcisio
nis horrore difficit uob ad religionem uidet
accessus: difficilior multo uidetur ingres
sus ad euuangelium: ubi ñ partem exiguā
corporis: ꝙ ipsam quis animam ponē iubet.
Sꝫ exempla martirum secundum uos. pro
hibebunt homines accedē ad fidem. An eo
magis creditur firma religio? qđ mēh remis
sū mēh delicatū pollicetur molle? Qđ & si
mēh aliud sacramentū figuralit circumci
sio tenet: quid esset absurdę si ad discretio
nem ceterarum gentium ꝑpm qui sub le
ge dī instituebatur ꝑpium aliquid gestaret
insigne? Et si necessaria uisa ē partis ali
cuius amputatio: quid tam conueniens
fuit quam eam mouere quę uidebatur
obscena: & illa auferre quorum diminu

cio mich ad officium corporis impediret? Qđ
ũ dicunt quia necessaria non erat parsilla
membri? fieri a creatore ñ debuit? si necessã
rio facta ẽ. non debet auferri. Jnrogemus eos
et nos si necessariã dicant filiorum pcrea
tionem? necessariam sine dubio respondebunt.
Erunt g culpabiles? qui continentie & uirgi
nitatis obtentu. necessarijs nature officijs ñ
ministrant. Et erunt cogendi ad nuptas? q̃
secundum euuangelij legem semet ipsos castra
uerunt ꝓp̃ regnum dī? Nonne exemplis huj⁹
auctorem? cum multos alios sanctorum? cum
etiam ipsum dominum ihm. In summa ũ di
cendũ est? qđ sic̃ multa necessaria erant bap
tismata ante baptismum x̄i? & multe purifica
tiones? antequam purificatio p̃ spm̃ sanctum fiet?
et multe hostie? antequam una hostia. agnus
immaculatus semet ipsum patri offerret hostiã
xp̃c? ita etiam multis circumcisionib; opus fu
it? usquequo una m̃ circumcisio omnib; tra
deretur. Et multorum sanguinis effusio pre
cessit? usquequo p̃ unius sanguinem omniũ
redemptio fieret. Hec quidem nob ad p̃sens oc
curr̃e de circumcisionis ratione potuerunt?
que tamen ea lege dicta sint ánob? ut si q̃s
melius & rationabilius dyxit? illa magis
quam h̃ ña teneantur. Verum p̃ excessum
iusto fortasse largiorem? ad aplicã con
clusionem capituli reuertam̃. Q̃m̃ sic
quens ẽ aplo iste tractatus? quo p̃ singlos
quosq; binos homines esse designat? quo
rum alterum exteriorem nominare alterum
interiorem solet? eorumq; alterum secundum
carnem ẽ. alterum secundum spm̃ dicit?
opinor ex illius institutis que in genesi scp
ta sunt? ubi alius ad imaginem dī factꝰ
alius de limo t̃re plasmatus refertur? &
hos ipsos nunc alterum in manifesto? alterum
in occulto iudeum uocat. Sciendum ẽ qđ
horum uterq; in quibusdam dissonus? in non
nullis ũ communib; utitur instituto. Jnã
sunt quedam que ab interiore homine in
teriorem sumunt? & usq; ad exteriorem puen
iunt? alia ũ ab exteriore homine incoata? pue
niunt usq; ad interiorem. Qđ autem dico tale ẽ.
Si castretur ab interiore homine sumat exordiũ?
puenit sine dubio usq; ad exteriorem? neq; enim
fieri potꝰ. ut si ante quis non mechetur in cor
de? mechari possit in corpore. Sic̃ ñ contingit
si quis ab exteriore homine incipiat castitate
puenit etiam ad interiorem continentiam?
ut si ñ mechatur in corpore? nec in corde me
chetur. Secundum h̃ g circumcisio interioris
et exteriorꝭ hominis allegoricis legib; intelli
gatur? cum iam neq; interior ille concupiscat
in corde? neq; exterior iste concupiscentie minis
trat in corpore? ut circumcisus dicatur ille
in carne qui in apto dī iam ñ esse in carne? sed
in spiritu? & qui actus carnis p̃ spm̃ mortificat.
Verum q̃m qui circumcisus ẽ aliquam car
nem pertam dedit. aliquam seruauit in
columem. in eo qđ p̃t illam carnem signi
ficari puto de qua ꝯceptum ẽ. omnis caro fe
num? & omnis gloria eius ut flos feni. Ca
ro autem que seruatur & incolumis ꝑma
net. puto qđ formam teneat illius car
nis de qua dr. quia omnis caro iudebit saluta
re dī. Sed opus ẽ auribus que audire possint q̃ficata
q̃peat? q̃ sit caro que iudebit saluare dī? que po
sitionem carnis p̃ptijs salua ꝑmaneat?
cum illa ut flos feni decidat. Qđ qui in
tellexit? inuenet ingentium misteri
rum formam in circumcisionis ratione pre
missam. & inuenet eum qui in occulto iu
deus ẽ? & qui in interiore homine circum
cisus ẽ? tantum p̃stare & eminentiorem
esse illo qui secundum carnem iudeus ẽ?
q̃ntum p̃stat & eminet iudas ille quem om
nes laudant fres sui? & qui dormiunt ut leo & ut
catulus leonis suscitatus ẽ. illi unde qui ex fe
moribꝰ iacob. secundum carnem natus ẽ.
Quid g amplius ẽ iudeo? aut que utilitas
circumcisionis? Multum? ꝑ omnem mo
dum. Primum quidem? quia credita sunt
illis eloquia dī. Quid enim? Si quidam
illorum ñ crediderunt? numquid mendu
citas eorum fidem dī euacuabit? Absit.
Fiat autem deus uerax? omnis autem homo

mendax sicut scriptum est. Ut iustificeris in sermo
nibus tuis: et uincas cum iudicaris. In hac epistola
paulus uelut arbiter quidam inter iudeos resi
dens et grecos. id est eos qui ex gentibus credunt:
utrosque ad fidem xpi ita euocat et inuitat: ut neque
iudeos offendat: penitus destruendo iudai
cos ritus: neque gentibus iniciat desperationem:
confirmando obseruantiam legis: et littere.
Et siue de repromissionibus memoret. siue de
penis: ad utrumque populum diuidit uerbum. Ut ubi
gratia cum dicit: his autem qui ex contentione
sunt et qui diffidunt quidem ueritati. credunt
autem iniquitati: ira et indignatio. tribulatio et
angustia. in omnem animam hominis operantis
malum: iudeo primum et greco. Ista de penis.
De promissionibus uero: subiungit. Gloria autem et ho
nor et pax. omni operanti bonum: iudeo pri
mum et greco. Rursum de gentibus dicere uidetur.
Quicumque enim sine lege peccauerunt: sine
lege peribunt. Et iterum de circumcisis. Et quot quot
in lege peccauerunt: per legem iudicabuntur.
Rursum uero gentes subleuans: ait. Cum enim
gentes que legem non habent: naturaliter que legis
sunt faciunt: hi legem non habentes: ipsi sibi sunt
lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cor
dibus suis. et cetera. Et iterum sermonem conuertit
ad iudeos dicens. Si autem tu iudeus cogno
minaris et requiescis in lege: et reliqua usque
ad eum locum ubi dicit: nomen enim dei per
uos blasphematur inter gentes. Et ne uideretur
nimius esse in increpationibus iudeorum: dicit.
Circumcisio prodest: si legem custodias. Sed
iterum ne eriget eos qui nimiam in circum
cisione gloriam ponunt: addidit. Si autem
preuaricator sis legis: circumcisio tua preputium
facta est. Ut autem paululum et eorum qui ex
gentibus credunt animos alleuaret: subiun
git. Si autem preputium iusticias legis cus
todiat: nonne preputium illius in circumci
sione reputabitur? Atque ut ualidius erigeret
animos gentium: et scirent posse se si legem
perfectius obseruarent etiam meliores effici
iudeis dicit. Et iudicabit id quod ex natura est
preputium legem perficiens: te qui per litteram

et circumcisionem preuaricator es legis. Verum
quoniam sciebat multas in lege et prophetis esse repro
missiones que ad iudeos fieri uidentur: ne
possent desperare gentes tamquam que nichil socie
tatis in conscriptis repromissionibus habent: docet eos
quod secundum misticam rationem etiam
ipsi iudei fiant: et habent circumcisionem.
Propterea dicit. Non enim qui in manifesto iu
deus est. neque que manifeste in carne est cir
cumcisio sed qui in occulto iudeus est circum
cisione cordis in spiritu non littera: cuius laus non ex
hominibus sed ex deo. Verum quoniam in his om
nibus superiorem quodammodo causam
gentium feceat: rursum uelut querelis
eorum qui ex circumcisione sunt occurrens
proponit sibi ipse que in presenti capitulo conti
nentur dicens. Quid ergo amplius est iudeo:
aut que utilitas circumcisionis? Multum
per omnem modum. Si ergo inquit is qui in manifesto iudeus est. id est
manifeste in carne est circumcisio non reputatur:
sed qui in occulto iudeus est et circumcisio cor
dis: que fit in spiritu ipsa est uera circumcisio:
dices mihi. Quid amplius est iudeis qui hac
appellatione censentur: ut que in corporali
circumcisione habetur utilitas? Ad hoc iu
detur in utrumque populum minus iustus arbiter
resedisse. Pronuntiat quid amplius habeat
iudeus et ea que in carne est circumcisio: et
dicit eos habe amplius multum per omnem
modum. Quid autem multo sit amplius:
subiungit. Primo inquit: quia credita
sunt illis eloquia dei. Quamuis enim ex
gentibus non credantur eloquia dei: sed illis
ait: primo sunt credita. Requiro tamen
quid est quod dicitur primis eis credita esse eloquia dei
utrum ne de litteris hoc dicat et libris: an
de sensu et intelligentia legis. Videmus
enim plurimos iudeorum ab infantia usque
ad senectutem semper discentes: et numquam
ad scientiam ueritatis peruenientes. Et quomodo
uidebitur uerum esse quod dicitur: quia amplius
aliquid habent. in eo quod primis eis eloquia dei
credita sunt. in quibus non intelligunt neque quid
locuntur: neque de quibus affirmant? Si uero

sapiens ille dr secundum salomonem qui in
telligit que ex ppo ore sunt: & qui in labijs
portat intellectum. de moyse & pphis ceterisq;
horum similib;. h intelligenda sunt dici: quib;
credita sunt eloquia dei: quia & ipsos iudeos
fuisse & habuisse circumcisionem n pot dubi
tari. S; & siquis ap eos sapiens & intelligens
auditor: & mirabil consiliarius fuit: quos
auferre dr dominus a iherlm offensus im
pietatib; ppli. Sic enim dic ysaias. Ecce do
minator dominus sabbaoth. auferet ab
iherlm: & a iuda. & p aliquanta. & p ali
quanta. & ppham inquit. & estimatorē.
et senatorem. & quinquagenarium. et
mirabilem consiliarium: & sapientem ar
chitectum: & prudentem auditorem. his g
talib; estimandū est pmis eloquia credita ee
diuina: & in his fatendum e fuisse amplius
multum p omnem modum. S; & si q alii
his similes fuerunt: sic in regnorum li
bris scptum apls memorauit: reliqui m
septem milia uirorum: qui n curuauerunt
genua ante baal. S; & ipsi apli x. & ipse
uas electionis paulus ex iudeis & ex circum
cisione ueniens: his amplius habebat quos
docebat ex gentib; p omnem modum. Cre
dita namq eis sunt: eloquia di. S; & hoc
ipsum qd dic. quia credita sunt illis eloqa
di: considandum e quia n dixit litteras ee
credita s; eloquia di. Vnde uia nob datur
intelligendi: qd his qui legunt & n intelli
gunt: & legunt n credunt: littera sola sit
credita: illa de qua dicit apls: quia littera
occidit. Eloquia autem di illis sint cre
dita: qui intelligentes & credentes his que
moyses scpsit: credunt & x: sic & dominus
dic. Qd si credidissetis & ipsi moysi: credetis
utiq & m. De me enim: ille scpsit. S; istud
hat amplius iudeus in litteris: hat aliquid
et in eloquijs di. Numquid penitus relicti
erunt: hij qui ex gentib; ueniunt ad xpm?
An & ipsis ubi hant aliquid amplius: au
di dominum dicentem ad centurionem:
ex gentib; credentem. Amen dico uob:

nec in isrl tantam fidem inuenim. Vide g ubi ue
nitur ad fidem: quantum amplius hnt gentes
de quib; in alio loco dominus dic. Quia uenient
ab oriente & occidente: & a quattuor uentis
tre: & recumbent cum abraham & ysaac & ia
cob in regno celorum. Filij autem regni: eicien
tur in tenebras exteriores. Vbi g uenitur ad leges
et litteras: hnt iudei amplius multum p omne
modum. Vbi u uenitur ad fidem: ut ex com
paratione dixerim: hnt amplius gentes multum
p omnem modum. Requirendum sane e: si
etiam samaritis dicendum e pmis credita ee
eloquia di: qmquidem etiam ap ipsos lex moysi
seruari uidetur. S; illis ego ne ipsam quidem
litteram que occide dr: creditam dixerim. Dicit
enim: de eis ppha. Ve his qui spnunt montem
syon: & confidunt in monte samarie. Ipsi
quippe se alienos a litteris di faciunt: repu
diantes pphas. S; & hereticis qui iniquitatem
loquuntur in excelsum: & qui impietate sua
diuidunt unitatem deitatis: & qui legem sepa
rant ab euuangelijs. n dixerim credita ee eloq
di: p eo qd diuina ap eos uolumina relegi iu
dentur: s; quia nich ihs sentiunt spale: nich deo
dignum: solam ap eos que occidit locum habe
litteram dixerim. Verum si forte iudei nollent
recipe apli nri sententiam qui dic quia littera
legis occidit & iniuriam putent legi fieri: si
secundum litteram spni uideatur: reuertamur
ad ipsum moysen & uideamus ipse quam
magnificauit litteram legis. Qui cū accepis
set tabulas lapideas inscptas digito dei:
tantum honoris detulit litte legis: ut proi
cet de manib; suis: & comminuet quidem
digito di scptas: nec tamen p hoc impie
tatis culpa notatus sit. Vides g quia n so
lus paulus spnit litteram legis. s; multo ante
eum moyses & spuit & abiecit. & contrit
litteras legis: hoc sine dubio iam tunc de
signans. qd honor & uirt legis n esset in
litteris: s; in spu. S; & dominus in euuan
gelio cum dic ad iudeos loquens: auferet
a uob regnum di: & dabitur genti facienti
fructum eius: puto qd sensum legis reg

num di dixit. qui ablatus ē a iudeis manentib;
ap illos solui inteis legis ce datus ē gentib; que
possint pfidem fructum spe facē. Que cum ita
sint: cur tam ignau & desidel sumus: ut nō ab
iecta di malicia cum simplicitate & puritate
cordis ad suscipienda di eloquia ppemus: et
capiendum de eis sensum: quippe cum audiam
in his ee regnum di? Certe unus quisq; p uirib;
capiat eloquia di. que sunt sapientia: quam
loquitur aplis inter pfectos. Qui ū adhuc
neut nondum ē suscipiat eloquia di: in quib;
agnoscat mehi ampliꝰ qm xpm ihm: ce hunc
crucifixum. Qui nec hoc pō in eo. suscipi
at eloquia di: ut lacte utatur & nō cibo forti.
Si ū adhuc infirmatur in fide: eloquia di
molerib; sumat. Tantum ē: ut oīs commu
niter nouimus eloquia di esse eloquia casta:
et argentum igne examinatum ere. purga
tum septuplum: id ē ut in castitate & sci
tate cordis & corpis. diuina seruemus eloqa.
Credita sunt g ꝓmis illis quib; sup diximus
eloquia di: q; quidam ut dicē non crediderunt
siue dō siue eloquis di. Videl quia qui non
crediderunt. ipsi sunt secundum carnem: de
quib; & alibi dicē. Animat homo. nō pcp
que sunt spūs di: stultitia ē enim illi. S;
bonum incredulitas: nō euacuat fidem di.
Fidem di ut eam intelligimus qua fidem
habet deus cum his quib; credit eloquia sua:
ut eam fidem qua crediderunt dō: hi qui ab eo
eloquia diuina susceperunt. Commonemur
g: ut infidelitas eorum qui ut nō accedant ad
fidem ut decidant ex ea: si forte irrideant
nos opa fidei agentes ut cum ieiunamus.
ut cum misedias facimus. ut cum studijs &
legi di opam damus: ut etiam cum p mar
tirio & tormenta sufferimus: memineri
semp: quia infidelitas eorum fidem dei
que in nob ē: euacuat. Post h: qd sequitur
minus quidem composite uidetur adiunc
tum. Dicit enim. Fiat autem dūs uerax om
nis autem homo mendax. sicē scptum est:
ut iustificeris in sermonib; tuis & uincas
cum iudicaris. Tamen tali quadam circum

flexione superiorib; id aptare temptabimus.
Licet inquit nō crediderint quidam iudeorum.
de infidelitate tamen eorum dicendum ē qd
dūs quidem solus sit uerax: omnis autem hō
sit mendax. Qui etiam si quid iustum ē: necesse
ē tamen ut in aliquo aūitate decidat: qm in
omnib; seruare humane nature pene im
possibile ē. Qa g omnis homo mendax ē: ppter
et iudeorum quidam: ut homines mendaces
nō crediderunt. Nam qua omnis homo menda
ē: necessario in die illa cum ad iudicium ue
nīt dominus cum hominib; solus. ipse iusti
ficabitur in ūbis suis. Ipsius enim uerba in
omnib; uera: qua ūba sunt uitatis. Qd autem
dominus ad iudicium ueniat cum hominib;:
ppha dicē. Venite & diudicemur: dicē dominus.
Et ipse. Dominus ad iudicium ueniet: cum
senioribus ppli. & trēum. Memento tui: & iudice
mur dicē dominus. Hoc autem inducit aplis:
obseruans illam obiectionem: quam sibi in
alio loco ꝓponit ubi dicē. Si autem iniustitia
nīa di iustitiam commendat: de qua cum ad
locum eius uentum fuit: requiremus. Nunc g
iudicamus quid ē qd dicē? fiat autem dūs uerax:
omnis autem homo mendax. Sta enim in gēlis
exemplaribus habetur. Nam latini: sic ꝓ fiat
legunt. Primo g hoc sciendum ē: qua hoc
qd dicē fiat. nō in imparuo nō dicē. Sautem ē
enim: si putetur impiandum ee deo ut uerax
fiat. S; ut diximus fiat uoluntas tua sicē in celo
et in tra: ut ut trēum dicimus: fiat pax in
uirtute tua: nō impiamus sobtantes immo po
ius pmuniamus & cetera: qua nō pōt pax fie
ri nīsi in uirtute di: ita & hic uelut pmuni
antes sermo accipiendus ē. Fiat autem deus
uerax: omnis autem homo mendax. S; et
hoc sciendum ē: qd sermo iste. id ē omnis hō
mendax: de psalmo centesimo quinquage
simo assumpē ē ubi dicē. Ego dixi in excessu
meo: omnis homo mendax. Verum ad eun
dem usum illuminandum aplī sensum: nō iu
dicatur legentib; onerosum: si psalmi ip
sius contenerem unde assumit testimo
nium. breuiter exponamus. Videtur g in

talem quendam ꝑphe nuncupare sensum. Cū
multa sint inquit ap̄ hominesꝫ dogmata: et
multa de ueritatis inquisitione philosophen
tur: cumq; oporteat in his omnib; questio
nib; p̄cedē filiū dī: alii quidem qui non
plus credentes quesierunt ñ inuenerunt. Ego
autem qua credidi anteqūm quererem: ro
boro eos qui quērebantur inuenī. Et ñ solum in
uenī: ſ; & loquutus sum: et annunciauī
ꝑphis quam inuenēram ueritatem. Nec tamen
inuenta u̾itate elatus sum in sapientia:
neq; inflatus in scientia mea: ſ; eo magis
humiliat⁹ sum cum agnouī et intellexi
dominum ēe qui docet hominem scien
tiam. Dem de confidāt⁹ que hominesꝫ q̄nta,
ut inter philosophos. ut inter ceteros barbaros
de u̾itate locuti sunt: & quia multo labore
multa dicentes mihi inuenerunt: quia ñ ere
didimus anteqūm quererem: confidant omnia
eorum ut dicta ut sępta: & in excessu mentis
effecti: id ē stupore concitationis. quod
omnia illa philosophorum uoluminа: que
splendida & p̄fulgida undebantur oratione
composita. procul a u̾itate consistēnt: in ex
cessu & in stupore mentis effectus dixi. Om
nis homo mendax. Ego ū cui h offenderat
dūs ingratus ñ fui: ſ; cogitans & quesiui ap̄
memet ipsum: quid p̄ hoc qđ ih̄s dominus
p̄stitit scientiam u̾itatis domino rependerē
muneris. Intellexi tamen: qđ natura illa
etna & omnium domina nullius indiget.
Unum g̃ inueni solum qđ me offerre opor
tēt dō: id ē ut erectem de eo. qđ nunq̄m
possit ab homine aliquid accipe: ſ; semp
dare. & dō dixi. Calicem salutaris acci
piam. Velut si respondēt dicenti. Potes ca
licem quem ego bibiturus sum bibere. Et
Et dicēt possum dñe. Sic g̃ ait. Calicem
passionis tue libenter. & tota uoluntate
suscipiam. & ut calicis tui id ē passionis
grām: ad finem usq; conseruem: ñ meis
uiribus agam. ſ; nomen domini inuocabo.
Preciosa ē enim ap̄te mortis: que p̄pietate
ac u̾itate suscipitur. Secūm hoc g̃ etiam in
aplis dictis accipiendum ē. omnis homo
mendax: siue is qui in legis uerbis siue fine cō
fidit: siue is qui quibuslibet dogmatib; & uerbis
gliatur. ſ; obicitur nob. Si omnis homo
mendax ē: ipse paulus qua homo ē: erit g̃
mendax. ſ; & dauid qui h dixit: homo fuit.
Si omnis homo mendax ē: erit & ipse men
dax. Hoc ipsum falsum ē. qđ dicit omnis
homo mendax: qua mendacem se necessa
rio cum ceteris hominib; ipse pronuntiat.
Et si mendax ē: utiq; ñ erit uerum quod
mendace dī. quia omnis hō sit mendax.
Videtur g̃ sermo eius incurrisse in sillogis
mum qui dr aporus. id ē in subtilitatem:
qui & falsus appellatur. ſ; si recidamus ad
intentionem sc̄ripture intellectum: inuenient qđ
omnes ap̄he ut ap̄li ex illis sint ad quos ser
mo dī sit sic̄ sc̄ptum ē. Et factum ē ūbum
domini: ad illum ut illum ꝑphām. Hoc g̃ ad
quos sermo dī sit dūs in euangelio ñ homines
p̄nuntiat ēe ſ; dōs. Sic enim dic̄. Qđ si illos dī
dōs ad quos sermo dī sit: & non p̄t solui
tura. Ea g̃ & ad dauid tamq̄m ꝑphām. & ad
paulum tamq̄m ap̄lm sermo dī factus ē: si
ne dubio ñ erant homines ſ; dīi. ad quos
sermo dī factus ē. Quia ñ erant homines ſ;
dīi. uerum ē qđ de hominib; ceteris pro
nuntiant: ut ad quos sermo dī factus est
quia omnis homo mendax sit. ſ; & qđ se
quitur in hoc psalmo. quinquagesimo aslimptum ē: id ē ut iustifice
ris in sermonib; tuis. & uincas cum iudi
caris. Est autē in psalmo integer sen
sus: hoc ñ possunt. Tibi soli peccaui et
malum coram te feci: ut iustificeris in
sermonib; tuis: & uincas cum iudicaris.
Et q̄m grandis excessus ē ut ab initio psal
mi repetamus: breuitatis causa. Hunc
tantummodo quem in medio posuimus.
discutiamus sermonem: in quo statim in
primo h difficilis uidetur explanatio. Si
enim historiam sequamur. que in p̄tula
tione psalmi sępta ē: ubi refertur per
empto uria ethneo. uxorem eius accepisse

dauid. Quom̃ g̃ dicit t̃ soli peccaui. cum utiq; et in ipsum uriam peccauit & in proximos ei⁹ q; et in ipsam bersabee atq; omnem domum eius cui utiq; esse maculam uidetur adulterii? S; et sciendum qđ ñ semp p̃ tribulationis hystoriam psalm̃ commenta sequuntur: ut in plurimis psalmis qui obseruet inueniet. & ut exempli dixerim causa: septum decimum psalm̃ tribulatio ē in finem inquit pueri domini dauid qui locutus est uba cantici huius: in die qua liberauit eum dñs de manu omnium inimicorum suorum. & de manu saul: & dix̃. Commenta ũ psalm̃: longe aliud q̃m tribulatio continet. Que enim fundamenta montium commota sunt. aut q̃ndo tremefacta ē ira? cum pugnaret dd adūsus inimicos suos. aut ubi referatur caligo sub pedib; domini fuisse. ut ubi meditatur ascendisse sup̃ cherubin & uolasse? ut sup̃ pennas uentorum & cetera? pene omnia que a p̃ tribulationis hystoria omnimodis discrepant? Hoc g̃ ñ & in p̃mo psalmo que secundum hystoriam ñ conueniunt: uidendum ē ne forte mulier is in p̃ tribulatione p figuram ideirco facta memoro sit. ut sub hac appellatione intelligatur aliqua talis mulier? ut qualis describitur illa forsi⁹ que duplices clamides fec̃ uiro suo. ut ēe his contraria ut fuerunt ille que dicuntur declinasse cor salomonis? ut edificaret aras gentium & idola. Que utiq; in allegoriam sumpte. ñ sunt ex diuina sapientia? s; ex illaq; sunt ei contrarie: id ē aliene a deo sede. Talis g̃ & huius uxor ecclesie. uirtutem abisse intelligi pot̃: quam posse in supplicib; dauid inspexit: lauantem in mundicias suas in aquis? & sordes suas diluere uolentem: eamq; desiderauit & accepit. S; q ñ sunt uoluntas domini alienas a ueritate dei secas? meditari in domum dd: p̃ma eius natiuitas et p̃mus structus exanguitur: ut secunda p̃genie rex de alienigena sapiens nasceretur. S; longum ē horum figuras & enigmata psequi: illud tamen qđ ad rem p̃tinet breuit psequemur. Cum inquit multa fabulositas sit in uarietate sectarum. & qui sensus sdm dñm sit: quis alienus a dō? in tractatib; & disputatio nib; sapientium nullus sit scire ut iudicare ñ solus dñs: qui & solus pot̃ comprehendere sapientes in astucia sua: ido t̃ soli peccaui & malum coram te feci? quia ceū omnes utpote animales homines me qui spāt sum etiam spiritalia diiudicare ñ possunt: quia spāt iudicat omnia. ipse ū a nemine iudicatur. S; quia addit paulus spāt & dic̃. qui autem iudicat me dominus ē: hoc sciens et dauid qđ solus dominus ē qui spāles diiudicat ut ipse ham? ideirco dic̃ t̃ soli peccaui: a quo solo possim diiudicari. Nam humana dic̃s: diiudicare ñ pot̃ spāles. S; & qđ sequitur ad hunc respectum sensum? ut iustificeris in sermonib; tuis: & uincas cum iudicaris. Iudicatur namq; dns in disputationib; sapientium: dum alii hoc ñ. alii aliud. et diuise singuli de dō sentiunt. Ipse g̃ uincit eos qui de se iudicant: & cum erroribus cunctis: suam de se quoq; ut qualiter credendus ac ueneranduis sit reuelat ipse sententiam. S; sufficiat huc usq; spacia secundi uoluminis ēe producta. Nescio quo enim pacto. dum piget Que omittē si qua explanationis necessaria suggerunt: euoluimur a breuitate. q̃m si res patet̃ lectoris fastidio consulentes magnopere seruare cupimus: Explicit liber sc̃ds. Incipit autem p̃ tercius.

Sit mihi misericordia tua dñe secundum eloquium tuum. Misericordiam tuam s.
misericordiam ñra dñi iusticiam s.
commendat: quid dicem⁹? s.
Numquid iniquus deus? qui s.
infert iram? Secundum hominem dico? Absit. Alioq̃n? s.
quomodo iudicabit dns hunc mundum? s.
Si enim ueritas dei in meo mendacio habundauit in gloriam eius? quid adhuc & ego tamq̃m peccator iudicor? Et ñ sicut blasphemamur & sic̃ dicimur nos quidam dicē. faciamus mala ut ueniant bona: s.
quorum damnatio iusta ē. Multum fortassis inconsequenter uidebitur ordo dicendi. p omnem pene textum huius ep̃le ab apl̃o paulo digestus: dum sermo eius nunc ad ūsum gentes dirigitur. nunc

p gentib; tempatur: & rursum adūlus iudeos
et tām de iudeis. aut etiam p iudeis ponitur:
et ex ipsis alios quidem laude dē dignos: alios ui-
tupat. Qui rursum sensuum uarietates extra li-
neas ꝓpositę actionis putabitur abduxisse: ue-
luti cum exclamatione qua ait. Sit autem dūs ue-
rax: omnis autem homo mendax. Vel etiam eam
qm̄ consequenter adiungit: cum dicē. Si autem
iniquitas nr̄a iustitiam dī commendat: cē relī-
qua. ut p hoc de excessu in excessum uideatur
elapsus. S; qui credimus ei dicenti. qua idoneos
nos fēc̄ ministros noui testamenti n̄ litterę s; spū:
sensum eius multo cęlsiorem qm̄ humanę artis
ratio habe creditur muenimus. Omnem namq;
ępte hmōi rectum. docē uultr quę fuit ut ante
aduentum x̄ꝝ salus. secundum legem uniuersis:
ut quos p̄ saluatoris aduentum rursum ex in
credulitate isti salus gentib; conferatur. Et
rursum qđ neq; ex integro abiciatur isti: s;
reliquę credentium sālue fiant. & rōnō consti-
tuis ut dicti uidetur ordo dicendi: dum diū
stantes a p. credentium & n̄ credentium par-
tis [illegible]a & utriusq; prosequitur. In quib; ne
cessario sermonem cōmittit ad deum: ut in
his omnib; assumptionum repulsionumq;
differentiis: uera quidem & iusta dī doce
at ēē iudicia: multum autem in hominib;
habundare mendacij & rōnō dicē. Sit autem
deus uerax: omnis autem homo mendax:
sic̄ scriptum ē. Ut iustificeis in sermonib; tuis:
et uincas cum iudicaris. De quib; put po
tuimus in superioribus diximus. ad hoc ergo
nunc iudens posse sibi econtrario uersimile
obiect: quia sic̄ dōs uerax sit mendacem esse
omnem hominem necesse ē. & iustitia dei
p hominum iniustitiam commendatur: in
iustus iudebitur dūs. qui iram hominib; in
ferat: cum p hominum iniustitiam: sūa
iustitiam uideat approbari. Si enim nr̄a
hoc ē hominum iniustitiam: dei iustitiā
commendat: n̄ utiq; pena digni homines
iudebuntur: p quos iustitia dī probabilior
habetur: & clarior. S; absit inquit: ut hoc
ita recipiamus: iniquum uidi deum qui in
ducat iram a dūlus hominel. Quoꝺ enim
iniustus putabitur qui iudicat mundum:
cum in ipso nomine iudicij ostendatur iudicium
iudicio facē: Vbi autem iudicium ē: constat
ē iustitiam. A iustitia namq; & iudex & iudi
cium nominatur. Si g̃ ut iniusti inquit nos
affirmare confingunt: ueritas dī in meo men-
dacio habundauit: superflue ego tamq̃m pecca
tor iudicor. S; illud magis iudebitur in q̃
blasphemant nos quasi hoc iudeamur dicere
ut si ueritas dī in hominum mendacio magis
ostendatur: & iustitia eius p hominum in
iustitiam comprobatur: faciam̃ g̃ nos
mala. ut ex mat eueniant bona: & mentia
mur nos ut ex nr̄o mendacio dī ueritas cla
rescat. S; h quidem de nob confingunt
blasphemantes nos: qđ quasi ex ipsius asser-
tionis nr̄e consequentia hoc dicere ut consequi
iudeamur. Qđ ratio dogmatis nr̄i omnino n̄
recipit: qui iustum & uerum intelligim̃
iudicem deum. Sciendum sane ē: quod in
quib;dam etiam gręcis exemplaribus sic inue
nitur. Numquid iniquus dī: qui infert
iram a dūlus hominel? & magis secm̄
hunc sensum iudebuntur quę diximus
conuenire. Secundum hoc ū qđ in latinis
exemplaribus & n̄ nullis grecorum inuenimus: numquid iniquus dī qui infert
iram? Secundum hominem dico? Absit.
Ita intelligendum uidetur hoc qđ dr
iniquus deus qui infert iram. p eo quod in
iustitia nr̄a iustitiam dī commendat: si
secundum deum ueq; secundum sapientiā
dī dr: si secundum hominem & secm̄ hoc
qđ dr: omnis homo mendax. hęc aut̄
diximus. ipsum adhuc ordinem sermo
num & dictorum consequentiam pręte
untes: ut diuisio ipsa ūborum aptiorē
nob faceē intelligendi uiam. Nunc ū
iam qualiter in his sermonib; habeatur sen
sus: secundum dignationem aplicam re
quiramus. Omnis disciplina ex prospi
ciendi a dūsi constat. Vbi gr̄a. Medicina sci
entiam n̄ solum sanitatis: & ęgritudinis

ꝓfitetur. Et ꝗnuis ⁊ntatis studium gerat: ñ poꝛ tamen nescire que languoris sunt. Similiꝫ & pruden tia: ꝙ boni & mali scientiam constat. & temperantia: que eligenda & que cauenda sint nouit. Et fortitudo: ne ignorat que ad formidinem spectant, ita & iusticia. Si scire uolumus quid ē iusticia: necesse ē nos scire et quid ē iniusticia. Cum autem ad plenum scientiam iu stitie cepimus: ex ipsa quid sit iam iusticia cognos cemus. Cum enim clarū fuerit quid sit iniustum: conse quenꝫ quid etiam iustum sit apparebit. & ꝗn iusticia in dō ē cuius natura humano sensui inaccessa ē iniusti cia ū in nob hominib;. ut etiam in una quaq; ratio nabili creatura habeatur ex hac nra iniusticia que nob nota ē. illa que nob uelut inaccessa ē & in com phensibil dī iusticia cognoscatur & commendat. uelut ex contrario contrarium ꝓbatur. Notat ꝫ apls impetuam eorum qui inconsequenꝫ obiciunt questionem: putantes iniquum ee deum ꝙ ꝫ tram in hominib; iudicat. ꝓco qđ iusticia eius ex nra iniusticia commendetur: ignorantes autem ñ peccatorum nrorum beneficio ꝫ ipsius rationis fie ri consequentia: ut contraria ex contrarijs ꝓbentur. Idō ꝫ: sic dicit apls. Si autem iniusticia nra dī iusticiam commendat: quid dicemus? Iniu quid iniquꝰ dī qui infert tram? Secundum ho minem dico? Absit. Alioquin: quomō iudicabit dꝰ mundum? Non ꝫ in hoc unquis approbatur dꝰ: si discipline ratione contraria ex contrarijs ꝙ approbat: & ex iniusticia iusticiam commendat. Sꝫ cum omni consequentia digne inicꝙ inimica ē que adūsatur iniusticia iusticie: sic inimica & aduersa ē uita morti & lux tenebris, & idō dr deus in quo ē iusticia: inferre tram hominꝫ in quibus habitat iniusticia. Sic enim sibi naturaliter aduersanē. Et quomō etiam ex hoc ipso iniustus ut debeatur deus: qui aduersatur iniustitie? Et ideo fortassis ñ dixit apls. quia nos homines iniusti commendamus iusticiam dī: hanc. si iniusticia nra dī iustā cōmendat ut ostendat ñ deum hominꝫ iusticiam iniustitie ee contrariam: inducet autem hominꝫ tram: ꝙ eo qđ in semet ipsis locum iniustitie dederint. Non ꝫ iniustus uidebitur dꝰ qui ē iusticia cum nascēs aduersus iniusticiam: cui eum nec decet ee ꝓpi tium. Sꝫ puenit tra ꝫ etiam in homines: quise in iustos iniustitie eum dꝰ iuasertur ꝓbuerunt. Nec enim in ullo poꝛ subsistē iniusticia ut iusticia: ꝫ sic iusticia effectus ē iusti recti q; opis qui ꝓmo in dō. tu etiam in his qui imitantur eum in uenitur: ita & iniusticia effectus ē iniusti par titi q; opis qui ꝓmo in diabolo: tum etiam in his qui eum uolunt imitari deꝓhenditur. Et ideo digne eis tram memorat inferri: qm̃ ex iniusticia eorum uelut ex contrario iudeat dī clarius esse iusticia. Solebant namq; sic accepum in se affectum iniusti partiq; opis: multoma gis recti iusti q; recipe. Iuste ꝫ adeo tra sup oēs homines induci dr. Sin enim in quib; tra ñ fuit locum: tam ñ homines ꝫ supta homines ap pellandi sunt. Et ꝓpta fortassis idem apls paulus de omnib; hominib; ꝓnuntiat dicens: q; omnis natura filiū re: sicut et ceti. Non enī dixit etam filiū re: ꝫ addidit etam natā filiū re: sic & ceti. Oēs enim homines natura filiū re effecti sunt: ex eo qđ erant dī & filij excelsi & ꝓhoc homines appellati sunt. Attende enim diligentius quomō dicit. ego dixi eritis & filij excelsi: & addidit oēs nos. Que achecto omne simul sub hoc titulo humanum conexum gen̄ significat. Denq; in consequentib; dicit. Vos autem ut homines moremini. Vn & illud qđ scptum ē. & reco gitauit dꝰ quia fec hominem sup tram & penituit in corde suo? & dixit dꝰ deleam hominem quem feci a facie tre: ñ solum ꝓpter diluuij dictum puto: ꝫ aliquid ex hoc etiam sub ministrio de futu ꝓhectum: ut eo ōn sentiatur qđ dictum ē deleam hominem. quo & ꝙ apham dicit dꝰ: ecce enim deleo sic nubem iniquitates tuas: ut uideatur delens cum secundum hoc qđ homo ē ꝙ h facē dīm: tunc cum erit dꝰ omnia in omnib;. Ad hunc autē sensum: etiam illud applicari poꝛ qđ in genesi scptum ē. Temp̄ omnis hominis uenit: in conf pectu meo. Vt ñ solum de illo tunc diluuij tempore dictum putetur: ꝫ & de missio baptismi quem admodum dicit petrus apls. Qua sic tunc ex di luuio saluus factus ē noe: ita & nunc simili for ma ꝓ baptismum salui fiant credentes. & ita poꝛ hoc qđ dicit tempus omnis hominis aduenisse intelligi ad salutem: ut ꝓ gram baptismi cre dentes intelligantur ex hominib; in fupiorem

ordinem communicandi: cum die resurrectionis
aduenit: ubi sancti quiq; erunt sic angli dei. Hec
de eo qđ dictum ē. numquid unquam dē qui infert
iram: ut adūsus sunt homines. ut in quibusdam exemplā
ribus legi diximus: ut ut nos habemus secundum
hominem dico abiit: put occurrē nob potuit
dicta sunt. Qđ autem ait: alioquin quomō iudica
bit dē mundum: in hoc loco mundum homines q̄
in hoc mundo sunt dic: sic & alibi legimus: qua
omnis mundus in maligno positus ē. Qđ utiq; homi
nes qui in hoc mundo habitant: in malicia ē po
sitos ostendit. Post hoc iam videamus: quomodo
dictum sit: si enim ueritas dei in meo mendacio ha
bundauit in gloriam ipsius. Multe sunt in hoc
mundo religionis species. multe philosophorū
secte. multa dogmata falsis assertionib; tradita.
et argumentis conceptа mendacibus: quorum
auctores falso licet nece sapientie nomine. nō
tamen exigue aut contempte auctoritatis uiri
habentur: ex quorum progatiua falsa puerē re
cepta sunt: ut uniuersu pene mundum mendacib;
erga religionem opinionib; occuparint: ita ut in er
rorem inducentur si dici potē etiam electi. Cū ue
ritas dei & sapientia eius & uerbum eius aduenies:
arguit & confutauit omne mendacium atq; omnis
falsorum dogmatum assertiones fide ueritatis exe
cuit: p unum qđq; mendacium qđ p̄us ab ho
minib; fuerat assertum habundauit ueritas dei
sub repetitas ueri similitudines arguendo: et
in singulis quibusq; dogmatib; tradendo sim
plicem fidei ueritatem. & hoc nō aplis dicē ueri
tem dei in hominum mendacio habundasse.
Verum & ut adhuc manifestiꝰ fiat. qđ dicim⁹:
aliqua exempli causa p̄eamus. Erat in hom
inib; dogma qđ summum bonum p̄nuntiaret
ē uoluptatem: in quo & illud consequenter
asserit̄ nō ē prudentiam ąpte simum ex legib⁹
uidendum sit si ex uoluptate. & h̄ lato tamē or
nato q; sermone & argumentis ualidissimis:
p innumera uolumina diguntur. Si ueritas
nunc qm̄ is qui ueritatem dei defendit: & qui
secundum xp̄m qui ē dei ueritas & dei sapientia
philosophus ē: docet homines summum bo
num ē eternam uitam. Hanc autem eternam
ē uitam: ut cognoscant homines unum solum
uerum dm̄: & filium eius ihm xp̄m. Et qm̄ cum
omni fiducia prudentiam dei asserat: que dic. Homi
duo passeres asse ueneunt: & unus ex ipsis nō cadit in
terram sine patris uoluntate? Et quia ipse solem
suum oriri iubet super bonos & malos: & pluit super
iustos & iniustos. Ph autem singula dum ulla falsa
scientie dogmata confutantur: in hominum
mendacio habundat ueritas dei. Sunt item alij: q̄
dicunt tres ē species boni. Vnam erga animam.
aliam erga corpus. tertiam extrinsecus: que singulis
conducibilē hābitur: ex ipsis summum bonum cons
tare confirmant. Sed etiam dei prudentiam rescindere
usq; ad tunc eam globum superuenire contendunt:
unde ū hoc ē ad homines eam omnino descende
Sunt item alij qui inuisibile & incorruptum
nichil dicunt ē. Omnia que sunt corpib; assi
gnant: unde & patrem omnium deum corp⁹ ē
dixerunt. Verum quia urgebat eos rationis sue
consequentia: qua constat omne corp⁹ ē corrup
tibile ut si etiam deum corp⁹ ē asserant: sine du
bio & corruptibilem fateantur: inuenerunt stro
phan ubi & dixerunt nature quidem cuncta
corrumpi: nec tamen corrumpi p eo qđ nō sit
aliquid ipso superius: a quo corrumpi possit: aut
solui. Sunt & alia innumera hominum figmēta
dialectice argutie & sophystarum fraude com
posita: que cum singula p ecclesiasticos uiros et
diuina sapientia eruditos: ueritas dei conuincit:
et argumentorum deceptas redarguit in ho
minum mendacio dei ueritas dr habundare.
Et nō solum habundare: sed habundare ad
gloriam eius. Qđ hoc sic intelligendum puto.
Si doctor ecclie simplices quosq; auditores
docens: nondum falsis dogmatib; occupatos
atq; his de singulis quibusq; rationem diuine
ueritatis aperiat: in huiusmodi doctrina dei ueri
tas uidebitur habundare. Si ad eos sermo sit
qui obsistant ueritati: qui sane docte sermo
nib; conuincant: & conuincentes confutentur &
conuincantur: ita ut errorum tenebris dere
licti ad lucem ueritatis accedant: tunc nō solum
habundabit ueritas dei: sed & ad gloriam ei⁹ ha
bundabit. Glorificatur enim deus p eum qui

de errore mendacij ereptus: lumen ueritatis aspexit.
Hec ꝙ quinta intellexit: nullum ꝙ dicit illud qđ in consequentibus stulta obiectione profertur: quod adhuc & ego tamen in peccatore iudicor. ℣. Autem mitto se iudicandum. Si permanet in mendacio hominum. Et qui secundum ea que supra exposuimus ex dei ueritate conuictus erubuisse se fatetur: ab errore conuulsus: dum ueritatem agnita ueritate glorificat. Nec blasphemat ultra eos qui nō peccant ueritatem: tamen dicentes faciamus mala ut ueniant bona: scientes in hoc ubo iustam ee blasphemantes damnationem. Obseruandum quoq; e qđ eos qui ueritatem dei peccant: nō tam maledicei qđ ad hominem ꝙ blasphemari qđ ad dm pertinet posuit. Quo ꝙ tenemus amplius? Causam enim sumus iudeos & gentes omnes sub peccato ee: sicut scriptum e. Quia nō e iustus quisquam: nō e intelligens. nō e requirens dm. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt: nō e qui faciat bonum nō e usq; ad unum. Sepulchrum patens e guttur eorum: linguis suis dolose agebant. uenenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum e: ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in uiis eorum. et uiam pacis nō cognouerunt: nō e timor dei ante oculos eorum. Predximus iam qđ in hac parte paulus apls uelut arbiter quidam. inter eos ꝙ ex circumcisione crediderunt: & eos qui ex gentibus tempet sermonem semp & ubiq; ut nunc hos. nunc illos in quibusdam uideatur arguere: et rursum singulas partes certa spe promissionis animare. Quia ꝙ iudeis fuerat in scripturis dicē. quia si scripturam iustitias legis custodiat iudicabit eum qui in circumcisione preuaricator e legis: rursum ut eos quos humiliauerat alleuaret addidit. Quo ꝙ amplius e iudeo: aut que utilitas circumcisionis? Multum: omnem modum. Primo quidem: quia credita sunt illis eloquia dei. Post hec cum his consequenter: quasi quedam iustitie precepti: addidit nunc & dicē. Quo ꝙ tenemus amplius? Causam enim sumus iudeos & gentes omnes sub peccato ee. Qđ si omnes sub peccato sunt: ꝙ nō erit elationis causa uni & diuersum alium: cum uterq; nō ex sua iustitia: sed ex dei misericordia ueniat ad salutem. Probauit ergo gentes quidem. eo e gentes ee sub peccato: cum autem dicentes enim se ee sapientes: stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis dei: in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & uolucrum. & quadrupedum. & serpentium: ppe qđ tradidit eos ds in reprobum sensum & reliqua. Iudeos ū: cum dicē. Si autem tu iudeus cognominaris & requiescis in lege: & c. Quib; addidit. Qui ꝙ docens alium: te ipsum nō docens? Qui predicas nō furandum furaris? & c. Hic ꝙ dicē. quia causati sumus iudeos & gentes omnes: sub peccato ee. Post hec ut ei moris e de scripturis sanctis unde affirmare qđ disserat. simul & de doctoribus ecclie pbet exemplum: ut ea que loquuntur ad ppositum: nō apprime plumpta sententie: sed diuinis munita testimoniis ptendant. Si enim ipse tantus actor apls. auctoritatem doctorum suorum sufficere posse nō credit: nō doceat in lege & pphis scripta ee que dicē: quanto magis nos minimi hoc seruare debemus. ut nō nisi cum docemus. sed sancta spe sententias proferamus? Iuuo etiam necessario diximus admonendum: qđ in nonnullis exemplaribus latinorum ea que subsequuntur testimonia: in centesimo decimo psalmo consequenter ex integro posita inueniuntur. In gentes autem pene omnibus: nō amplius in centesimo decimo psalmo quam usq; ad illum ubi scriptum e: non e qui faciat bonum nō e usq; ad unum. Sed & qđ dicē apls sicut scriptum e. qm nō e iustus quisquam non e intelligens nō e requirens deum: nō eisdem sermonibus inuenitur in psalmo? Sed alia permutantur. alia assumuntur: alia relinquuntur. Qđ a studiosis quibusq; si obseruetur diligentius puto dari in hoc apli ueritatem: ut cum scripture testimonia intendum fuit: sensum magis ex ea quam uba capiamus. Hoc enim in euangliis factum frequenter inuenies. In centesimo decimo ꝙ psalmo tra scriptum e. Dominus de celo prospexit sup filios hominum: ut uideat si e intelligens aut requirens deum. Sed in nono decimo psalmo: ita dicē. Dominus de celo respexit sup filios hominū: ut uideat si e intelligens aut requirens deum. Et uidetur eo e seruari sensus. etiam in eo qđ

aplꝰ posuit nō ē intelligens: nō ē requirens dm. Et qđ dixit nō ē iustus quisquam: puto qđ ex eo sumpsit qđ sēptum ē non ē qui faciat bonum nō ē usq; ad unum. In quo etiam si sermo conuēci ui detur: sensus tamen unus idemq; seruatur. Qđ ū in consequentib; dr. sepulchrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant: in quinto psalmo reperies. Lost hoc: uenenum aspidum sub labijs eorum. Qđ & ipsum: a quodam psalmo assūptū immutatis ut supdiximus ser monib; puto. Qđ autem sequitur. quorum os maledictione & amaritudine plenum ē: ex nono psalmo uidetur acceptum. Tum dein de ueloces pedes eorum ad effundendum san guinem: ut in ysaia inuenies ut in pūbus. S; & contritio & infelicitas in uijs eorum et uiam pacis nō cognouerunt: nō quidem ad in tegrum recordor ubi sēptum sit. Suspicor tam: in uno ꝙpharum inueniri posse. In psalmis autē sēptum ē. Non ē timor dī: ante oculos eorum. Ego autem omnia testimonia uidetur congga te uoluisse ob hoc: ut ostenderet quia qđ causat̄ iudeos & gēes oēs sub peccato ee. nitam suam qm̄ sancte sēptuare sententiam pnunciat. S; re quiramus: quid ē hoc ipsum sub peccato ē. Sine exceptione enim sermo eius. hominem siue iudei sint: siue gentilem uidetur inuoluē. S; occurrit nob alia ipius sententia: qua dic. Ubi autem non ē lex: nec p̄uaricatio. Np̄ iudeos quidem: legem moysi ee manifestum ē. Ap̄ gentiles ū: legem na ture ee confirmat. quo testimonio conscientie arguat delinquentem. Ubi g̣ querimus hominē in quo nō sit lex. & qui p hoc nō iudicatur ee in p̄uaricatione peccati: quia & ipse paulus de se met ipso dic. ego autem uiuebam sine lege ali qñdo. qñdo paulus sine lege uīt: quorsum de semet ipso dic. circumcisione octauo die he breus ex hebreis? Cūg uerum erit eum aliqñdo sine lege uixisse: qui octaua die natiuitatis sue signum circumcisionis ex lege susceperit. Unde constat tunc fieri hominem sub lege qñdo ad id etatis uenit: ut eligē possit & discernē qđ sit lex: nec p̄us legis ritus et cultus seculi ritugum sus cipere: qm̄ mōne & naturat legis habe incipet firmitatem. Denicq; in eo, ubi dix ego autem uiuebam sine lege aliqñdo addidit. S; ubi uenit mandatum: peccatum reuix. In quo hoc ē qđ ostendit: quia in puericia p̄usquam discretionem quis hāt boni & mali sine lege ee dr: cum etiam si peccat quia lex in eo nō ē: pecca tum ei nō imputatur. Cum ū discretionem boni et mali acceperit: uenisse et dr lex: & dedisse man data. Ubi autem nē nul mandati. hoc ē conse cutia redarguens peccatum: qđ p̄us in eo mo tum erat remouisse dr. Ex hoc g̣ iam tempore si quis se subdat legi moysi ut eam secundum litteram obseruet: efficitur in manifesto iudeꝰ. Si ū secundum spm eam sequatur: efficit in occulto iudeus. Hec p eo qđ dictum ē causa eum sumus iudeos et gēes omnes sub pec cato ee: sciri oīs intelligatur de ut dictum: qđ sui naturali ut sēpta lege ne peccent cons tat edoceri. Nam & de gentib; sub peccato facius: eodem mō intelligim quo sup̄ diximꝰ. Cum cepint naturaliter que legis sunt facere et ipsi sibi ee lex: cum redarguuntur a con scientia in his que contra legem facē uidentur. Propter qđ & consequenter in iudicium sen sisse: hi qui legem nature legem dī dicunt: legem autem sēptam positione legem ē appellant. Si g̣ paulus de lege sēpta hoc ē de lege moysi dicēt: peccatum autem non imputatur cum lex non ee uidebatur: nec eym reputatum ee peccatum: nec illis qui di luuio pierunt: nec ut quoi in sodomis ignis assumpsit. S; qm̄ uidemus ut nō solum repu tata ee peccata: sed & ultionem in eos datam: ostenditur ex his de naturali lege paulum dicē: que excepta p̄ma etate pueritie om nib; hominib; mē: & p hoc recissime dic. Causati enim sumus iudeos & gēes: oīs sub peccato ee. Unde nō in uidetur quidam ex sapientib; contra rationem deffinisse: qđ omnis mortalium genē cum ad id etatis uentum fuit: ubi discretionem recti pra uique ingressu naturat legis incipiat p̄mo omnium malitiam suscitari: p̄ti iam exer citionib; instruitur mouit. paulum eam

depelli: & ad uirtutem transiri. Consona
namque his etiam paulus sensisse mihi uidetur
in eo quod dicit: sed ubi uenit mandatum: pecca
tum reuixit. Sed & saluator cum dicit in euuan
geliis: nisi uenissem & loquutus eis fuissem pec
catum non haberent: nunc autem excusationem
non habent de peccato suo: uidebitur secundum
hanc dixisse rationem quod uirtute ea qua re
plere dicitur mundum ad unumquemque homi
nem ueniat: & loquatur in corde eius ac
mali bonique iudicium doceat. Ideo ergo
paulus scriptum esse dicit: quia non est iustus quis
quam: non est intelligens aut requirens deum: omnes
declinauerunt simul inutiles facti sunt. Sicut et
alibi propheta dicit. Quia non iustificabitur in conspectu tuo
omnis uiuens. Quod fortassis contrarium uideatur
aliis scripturis que non nullis testimonium perhibent
quasi iustis: in tantum ut etiam ab iherusalem de
sodomis dicatur: quia iustificata est sodoma ex te.
Sed intuere diligentius cautelam diuine scripture
quomodo non dixit iustificata est sodoma. Sed ait quoniam tu sce
lera multa committis. & talia sunt que agis:
ut omnes supergradiaris in magnitudine peccatorum:
ad comparationem scelerum tuorum iam enim so
doma iustificata est. Et hic ergo quod dixit. non iustificabitur
in conspectu tuo omnis uiuens: non hoc sentire
uoluit quia non iustificabitur ~~in conspectu tuo~~ omnis
uiuens: sed in conspectu tuo hoc est dei non iustifica
bitur. Quamuis enim quis iustus quamuis
sanctus sit non solum inter homines: sed & in supernis
atque eminentioribus creaturis: ad comparationem
dei certum est eum iustificari non posse. Denique & in
apocalypsi iohannis ubi liber signatur offertur in
conspectu uetusti dierum: & queritur ex omni
tribu. lingua & populis. qui eum possit aperire: nul
lusque inuentus est nisi solus agnus de tribu iuda qui
iustificatus est in conspectu dei. Et ipse solus li
brum meruit aperire: qui solus ipse est qui aperit
et nemo claudit: claudit & nemo aperit. Solus
ergo saluator noster dominus ihesus christus iustificatur in
conspectu patris: quia quecumque facit pater:
hec & filius facit similiter. Omnis autem creatura:
ex comparatione inferiorum iustificatur. Ut si
uerbi causa dicamus. Ad comparationem reliqui

populi: iusta fuit maria soror moysi. Et rursum
ad comparationem marie: iustus erat aaron. Et
iterum ad comparationem aaron: iustus erat
moyses. Beatus tamen est qui ex comparatione
meliorum iustus appellatur: & non ex compara
tione pessimorum: sicut sodoma que ex compara
tione iherusalem iustificata memoratur. Unde & ego ue
reor ne ex nobis qui uidemur esse in ecclesia dei et
legi eius operam dare: ac preceptis euuangelicis
deseruire: inueniantur aliqui infidelium
iustificandi. Ut uerbi causa dicam. Si nos libi
dini & impudicitie seruiamus: & gentilis qui
alienus est a fide christi custodiat castitatem: ille
gentilis iustificatur ex nobis. Similiter & si nos
auaricia. rapacitate. superbia & ceteris huius
modi malis inuoluamur: abstineat autem ab
his omnibus gentilis: & hi qui legem dei nesciunt:
illi iustificabuntur ex nobis: & nos ex illorum
comparatione dampnabimur. Cum potius
operam demus: ut sicut fide precedimus gentes:
ita actibus & operibus precellamus: ne mala nostra
fiant aliena bona: & illorum temperantia: nos
tram redarguat intemperantiam. Potest adhuc &
alio modo explanari quod dixit: non est iustus quisquam
uel quod ait: non iustificabitur in conspectu tuo
omnis uiuens: quia donec quis uiuit in corpore
iustificari non potest nec pronuntiari iustus: sed cum
exierit de corpore & de uite huius agone discesserit.
sicut & scriptura dicit. Ne beatificaueris hominem ante
mortem: quia nescis que erunt eius nouissima.
Et iterum dicit ecclesiastes. Et laudaui homines
defunctos. qui iam mortui sunt: magis
quam uiuos qui adhuc uiuunt. Sed melior
super utrosque: qui nondum natus est. habes adhuc
et aliam scripture sententiam: que dicit: quia
quicumque ille minimus est in regno dei: ma
ior sit eo qui in corpore est. etiam si iohannes
ille sit quo maior inter natos mulierum non
fuit. Non est ergo iustus quisquam: & addidit. non
est intelligens. Et reuera cum apostolus ipse ex
parte se dicat agnoscere & ex parte intelligere: quis
erit qui iudicatur intelligens? Quantum
cumque enim quis intellexerit: in speculo &
enigmate uidebitur intelligere: quia quod p

depostacionem trem corpus revelabitur in
telligẽ facie ad faciem. Nunc ũ vir aut scptura
corrupabile corpus aggranat animam: et
demergit trena habitacio sensum multa co
gitantem. Vñ fit ut ñ sit intelligens. quis
nec requirens deum. Dum enim corpons
sollicitudinib; occupamur: & que hominum
sunt querimus: deum querẽ ut que dĩ sunt
cogitare ñ possumus. Omnes declinauerunt:
simul inutiles facti sunt. Videbi videtur qđ ñ
dr declinasse: h̃ us qui aliq̃ndo in via recta
steterit. Vñ apparet p̃mum illud nature ra
onabit opus qđ a deo factum ẽ fuisse recũ:
et in via recta creatoris ipsius munẽ collocatũ.
Sz quia ab hac ad ievum peccati ẽ deuersus:
mito nunc dr declinasse: sic exemplo ẽ p̃mus
homo adam qui de paradiso via recta male suasus
suis fraude serpentis: in p̃sual & tortuosa mor
talis vite semitas declinauit. Consequenter q̃
omnes qui ex ipsius successione in hunc mundũ
venimus: declinauerunt & simul cum ipso in
utiles facti sumus. Propẽ hoc puto & dominum in
euuangliis dare mandatum: ut cum omnia p̃
cepta fecimus meminerimus tamen qđ simus: se
dicamus. Serui inutiles sumus: qđ debuimus facẽ
fecimus. Donec enim quis hoc facẽ tantum qđ de
bet id ẽ ea que p̃cepta sunt: manet seruus ẽ. Si
autem addat aliquid p̃cepti: nunc iam ñ manet
seruus erit: sz dicetur ad illi. Euge serue bone & fi
delis. Qđ autem ẽ qđ addatur p̃cepti. & supra
debitum fiat? Paulus apls dicẽ. De virginibus
autem p̃ceptum ñ habeo: consilium autem
do: tamq̃m misericordiam consecutus a dõ. hoc
opus: sup̃ p̃ceptum ẽ. Quis q̃ completis p̃cep
tis addidit etiam hoc ut virginitatem custodi
at? ñ iam manet seruus: h̃ seruus bonus & fidelis
vocabitur. Et rũm p̃ceptum ẽ: ut hi q̃ euuange
lium annuntiant: de euuangelio viuant. Pau
lus tamen dicẽ: qua nulla horum usus sum.
Et idõ non manet erat seruus: h̃ fidelis et
prudens. Omnes q̃ declinauerunt: simul inu
tiles facti sunt. Quib; addidit? ñ ẽ qui faciat
bonum: ñ ẽ usq; ad unum. Grauis sententia:
et que difficile astrui possit. Quomodo enim
videtur fieri nullum posse omnino: nullum
usq; ad unum ut in iudeis ut in gentibus inueniri
potuisse qui faceret bonitatem? Siccine credi
mus qđ nullus fuit qui ut hospitem aliquis
receptet: ut esurienti panem dederit ut nudũ
texerit. ut innocentem de manib; potentis
eripuerit: ut tale aliquid bonum operis egerit? Non
in iudeis tam incredibilem sermonem do
luisse asserẽ: paulus apls. Sz hoc in intelli
gendum puto: qđ negem quemquam fecisse
bonitatem. Vbi gra velut si quis fundamenta
iaciat domus. & unum aut duos parietes
extruat aliquid materie etiam conuenit. e
numquid dicetur fecisse domum. q̃nus operis
videatur in domo? Sz ille dr domum fecisse.
qui totius edificii ad perfectum singula quoq;
membra peruenit. Ita arbitror & hic aplm dicẽ
neminem fecisse bonitatem: hoc ẽ singulo eũ
ad perfectum & ad integrum consummatũ
Si autem requiramus qui sit vere bonus:
et qui perfectam fecit bonitatem: illum in
venimus solum qui dicẽ. Ego sum pastor
bonus. & rũm. Pastor bonus: animam suã
ponit p ovib; suis. Post h de quinto ut sup̃
diximus psalmo sumens: dicẽ. Sepulchrum
patens ẽ: guttur eorum. Vbi h̃ hic ut in
iudeis humanam genus peccata describit:
Omne sepulchrum: immundiciam defunc
torum intus continet. Vñ & dominus docebat in
euuangelio. de scribis & phariseis: qđ essent
sepulchra dealbata: que foris quidem spe
ciosa videntur hominibus: intus autem sunt
plena omni immundicia. Videtur autem
paulus hoc in loco magis aliquid in illis
de quib; sermo ẽ. ostendere ẽmus: cum esse
pulchrum ñ tectum neq; coopertum. h̃ patens
appellat. Clausa enim sepulchra dicuntur:
quos aliquantulum pudor cohibet palam
delinquere: & p̃ferre ad publicum ẽmina sua.
Patens ũ sepulchrum dicuntur: in qui
immundicias suas & impuritates suas in
aperto vñt. Quib; assiduitas & usus facilem
qđ ẽ in malo ut omnium? etiam commissorum
vẽcundiam sustulit: ut iam ñ aperiant os

ſtrum & proferant ũbum dĩ unum: hapiant
guttur ſuum & pferãt ũbum mortuum da
boli: non de corde h; de ſepulchro. Si quidꝫ g
udis hominem laſciuo ore impudica ũba ue
tantem: aut cumdo & furibundo contume
lias & maledicta pferentem: ñ dubitet de hoc
dicẽ: quia ſepulchrum patens ẽ guttur eĩ.
De habundantia enim cordis: os loquitur.
Ad h addatur. Linguis ſuis: dolose agebant. Do
lus ẽ: cum aliud quis lingua loquitur: et
aliud . uolutat in corde. Qd̃ ẽmen: nescio si
ut uiros quosq; & electos relinquet
immunes. Sz puto qd̃ alius. plus. alĩ autem
minus: nemo tamen sit ad hoc ad pfectum
purus: h ille solus de quo scptum ẽ qui pec
catum ñ fecit: nec dolus inuentus ẽ in ore eĩ.
Nam & si inueniatur quis diligens & cautꝰ:
põt fortassis in gĩb; obseruare. Quomodo
autem inuenias qui in h ut pdẽcundia: ut
pnegligentia ñ incurrat? Imdum & pobliu
onem omittuntur: que curanda fuerant: et
ne appareat culpa. excusantur alĩ que gesta
sunt. Vñ & petrus scienter ait ee duitates dolꝰ
in epta sua scbit dicens. Deponentes g omnem
dolum & simulationem & invidiam & im
mundicam & obtrectationem: quasi ñ ge
nti infantes rationabiles & sine dolo lac
concupiscite: in eo crescatis in salutem. Ve
nenum aspidum: sub labiis eorum. Mors su
ser pentis: uenenum corpus intãmt. Mor
tus ũbi uenenati: fraude animam necat. Lor̃
accipi hoc & de his: qui calumpniarum com
mentis circumuenunt homines. Lor̃ & de his
qui pheticam doctrinam ueneno diaboli in
fectam: animas simplicium decipiunt. Quo
rum os maledictione & amaritudine plenũ
ẽ. De ueneno quidem aspidum: ñ dubit
plena ee labia. In illo enim uicio plures
fortassis inueniantur: ñ tamen plures qui
plene & ad integrum uenenum illius utru
exerceant. Maledictione autem & amaritu
dine repti: ualde multorum ẽ. Qs enim
tta emendationis ẽ ante quem ñ maledicendi
consuetudo sollicitet: ñ dicam aduersus eos
qui maledicto digni sunt: h & aduersus eos
quos dominus ñ maledixẽ: id ẽ iustos & inno
centes uiros? Promptum hoc & proclive ui
cium ẽ fragilitatis humane: erga subiectos
perpue & inferiores: tta ut tam appellationem
hanc ñ maledictionem putent. Et ideo ple
num ee os eorum: & tamdiu de pleno oris ua
culo indesinenter dr̃ fluere maledictio. Huic tam̃
et amaritudo coniungitur: qua ex iracundie
felle depromitur. Iracundiam enim ac furo
rem: ad maledicendum lingua compellitur.
Et ideo dicit idem apls. Benedicite: & nolite
maledicere. Et alibi. Ne qua radix amaritudinis
sursum germinans: impediat. Addit in
consequentib. Velociores pedes eorum: ad effun
dendum sanguinem. Qd̃ tamen ẽmen ñ for
tassis pluri; aptari posse. videbitur eorum de q;
dix? Caute enim sumus uidere & gressus omnis sub
peccato ee: ñ forte ita intelligamus. quia ñ cor
porali tantum sanguis effundatur eorum: quo
rũ corpora trucidantur: sz & hi qui quolibet
scandalo animam a deo sepant: uiri sanguinum
nominantur. Sic enim homicida dr̃ ille. qui
corpus ab anima sepat. p qm̃ uiuificatur: ita
multo etiam uerius ille homicida dicendus est.
qui animam a uera uita sepat: que ẽ deus. Lege
autem hoc in loco. illos intelligere: de quib; dicit
ppha. Mei autem pene moti sunt pedes: hoc
ẽ consiliũ quo agim̃ mee uite. Contritio & infeli
citas in uiis eorum: & uiam pacis ñ cognouerunt. Contritionem hoc dicit ñ illam q; ips
peccatis contribulatur ppenitentia: unde dicit
in psalmis cor contritum & humiliatum deus non
spnit: sz illam dicit contritionem qua peccatores
dñm contrit̃ regum dominum: & pricẽ acerrimis
suis. Similiter & infelicitas. ut sic alibi legatur
miseria accipiendum ẽ: qua miser effect̃ est
homo & infelix: qui cum honore esset ñ in
tellexit. Et compat̃ ẽ iumentis insipientibus:
et simil facꝰ ẽ eis. Et uiam pacis: ñ cognouerunt. Lar nia: xpc ẽ. Via g pacis: uia ẽ. Sz
et si accipiamus qd̃ peccatores dum uici
orum bellis semp urgentur: uiam pacis
ignorant: recte intelligim̃. Vere enim

ꝓpha: ad dominum. Pax multa diligentibus
nomen tuum: & nō ē illis scandalum. S; & ille
ꝓpha qui de egypto eductus ē nam pacis incessit:
ut ad tram repmissionis uenirēt: & habitare
in hereditate quę uocatur uitio pacis. sicut et
ꝓpha dicē. Facta ē in pace locus eius: & habita
culum eius in syon. Nemus autem nam pacis ag
noscit: qui ad celestia hereditatis habitaculum ten
dit: ut ad sanctam ciuitatem dī uidendi ascen
dat. Ioseph h: addit. Sit nomē dñi: benedictum
eorum. Si quis sit. qui semp de timore dī cogi
tet: qui ei placeat requirat. quid ei displiceat:
huic timor dī ē ante oculos dī. S; ꝓpter debet ēe
et ex lege domini diligenter eruditus: ne forte
illic timeat timorem: ubi necessaria nō erit timor.
Tenendus ē g semp dī ante oculos: nō istos oculos
carnis. Nec enim uisibile aliquid aut corpeū
queritur: sī dr de oculis mentis: quib; timoris dī
intellectus & doctrina ꝓspicitur: p q̄m sicut
supius diximus intelligatur quid timendum
sit: aut quid nō sit timendum. Qui deum
timet: potestates seculi nō timet. Et quid dico de
potestatib; seculi? Nec illos principatus & potes
tates: & mundi huius rectores: nec spūalia
nequitie in celestib; timet. Et ut ipsius hoc pau
li auctoritate firmemus: audi quoḍ dicit de
humanis potestatibus? Vis inquit nō timē potes
tatem? Fac qđ bonum ē: & habebis laudem ex
ea. & ꝓpha dicē. Dominus in adiutor: nō timebo
quid faciat mihi homo. De adūsis ꝫ potestatibus
spūum: idem ꝓpha sensisse intuendus ubi dicē.
Multi qui debellant me de excelso: p quem time
bunt. & rūm. Si consistant adūsum me castra:
nō timeb cor meum. Opus g grande ē & magnificū
semp habe ante oculos cordis timorem dī: illum ti
morem qui repleuit uirgam. quę surrexit de radi
ce iesse: & florem qui de radice eius surrexit.
de quo dr: & repleuit eum spe timoris domini.
In tantum autem ꝓfectum reddit homi
nem dī timor: ut ei michi desit ut ꝓpha dicē:
quia mich deerit timentib; eum. hęc ꝑ ut
potuimus singula quib;q; quę a paulo assump
ta fuerant a tractauimus: quoḍ conuenire uidentur
his de quib; dicē causam enim simulacrorum et
idolorum sub peccato ēe. Que tamen tra putat de
bere intelligi: non ut in singulis hominibus
omnia h fuisse arguantur: S; aliud in alio alı
ud in alio: tra tamen ut in omnib; impletum
iustificatus ista uicerunt. Sciendus autem q̄m que
cumq; lex loquitur his qui in lege sunt loquit:
ut omne os obstruatur: & subditus fiat omne
mundus dō. Propter ex op⁹ legis nō iustifica
bitur omnis caro in conspectu dī. Per legē enim
agnitio peccati. Prefati sumus in principio psalmi
in hac epta de pluribus legib; tractatum:
quarum discretio & distinctio: h ꝑ
loca singula lustratur: confundere poterit sen
sum legentis. Et eam & ꝓsenti loco qđ dicit.
Sciendus autem q̄m quecumq; lex loquitur his
qui in lege sunt loquitur diligenti requirē
debemus que sit lex que loquatur ad eos qui in
lege sunt: & ꝓ hoc qđ ad eos loquitur omnis
eos excusatione denudet: ne peccatorum su
orum possint uulnerare ꝓgia. Hoc enim ē
qđ dicē ut omne os obstruatur & subditus fi
at omnis mundus dō. Qđ si uelimus de lege
moysi intelligē que ut sine dubio tot loquit
quot ex matrice circumcidit & docuit g
h consequens uidebitur qđ ꝓ hanc legem que
una tantummō institutis suis comangit gentem.
omne os obstruatur: & omnis ꝑ eam mundus
dō reneatur obnoxius? Quod enim commune ad
hanc legem gentes omnes: qui totus mundus
habere credendus ē? Quoḍ autem & agnitio
peccati p legem moysi fieri dr: cum inuenia
mur plurimi. & ante eam agnouisse pecca
tum suum? Cam dem q; cum peccaret: tra
dit. Mihi ē peccatum meum: quam ut re
mitti possit. S; & patriarche cum ad ioseph des
cendisset in egyptum. & simulata ab eo con
fusione urgeretur: tra adultet utrum dicunt.
In peccatis simulq; ꝓfite nō: quia desperatā
tribulationem anime eius cum rogaret nos
et nō exaudiremus eum. Propter hoc uenit sup
nos: tribulatio h. S; & Iob quem ante legem
fuisse constat: tra dicē. Qđ & si peccauimus.
si occultauimus peccatum meum. aut confusus
sum in multitudine ꝓli: quo minus annuntiarē

delictum meum. Qui omnes: euidenter docentur ag
nouisse peccatum suum. Ex his ergo colligitur paulum
apostolum non de lege moysi dicere que lex his qui in lege sunt
loquitur: sed de naturali lege que scripta est in cordibus
hominum. Hec ergo lex quecumque dicit. his qui in lege sunt
dicit. In lege autem sunt: hi qui id etatis agunt. quo
discretionem boni malique iam capiant. Sine lege
uero illi sunt: quibus nondum huiusmodi discretionis
sensus aduenit. secundum quod et paulus dicit. Ego autem
uiuebam sine lege aliquando. Secundum hanc ergo legem
naturalem consequenter apostolus dixisse uidebitur omne
os obstruendum et omnem mundum obnoxium dei
iudicio futurum. Huius enim legis que naturaliter
hominibus inest. nullus est expers neque iudeorum neque gen
tilium: et ideo consequenter dictum uidetur etiam il
lud quod iustificetur deus in uerbis suis. et uincat cum iudi
catur. Vt uerbi causa dicamus. Si requiratur quid deus
homini contulerit: et quid homo ex his que a deo ac
cepit operatus sit: iudicari cum hominibus deus uide
bitur et inuenitur: deus quidem dedisse homini
omnes affectus omnesque motus quibus ad uirtutem niti pos
sit et progredi. Insuper etiam uim rationis inseruisse:
qua agnosceret quid deberet agere quid cauere. Hec ergo inue
nitur deus communiter omnibus hominibus prestitisse. Sed si
his acceptis homo. negligit iter uirtutis incedere: cui ex
deo nichil defuit: inuenitur ipse defuisse his que a deo
data sunt sibi. Merito ergo dicitur in tali iudicio deus uincere: et
iustificari in uerbis suis. Hec ergo lex naturalis loquitur
omnibus qui in lege sunt: ex cuius preceptis soli michi
immunes fieri uidentur infantes. quibus nondum
inest prius rectique iudicium. Sed his si etiam illi socian
di sunt qui quacumque ex causa impotes sunt mentis:
uideto. Exceptis uero his: nullus mihi hominum effugere
uidetur hanc legem. Considerandum est autem: ne
forte non solum homines sed et angelos: et omnem que
cumque illa est rationabilem creaturam: lex ista cons
tringat. Si enim recte a sapientibus definitum est le
gem esse que dicit quod agi debeat. et quod agi non debeat ue
tet: quomodo non huiusmodi lex etiam supernis et celestibus
ordinibus inserta uidebitur. quibus utique et obser
uandi quiddam et quiddam cauendi disciplina est?
Et nisi hac lege tenerentur: numquam de eis diceret
scriptura diuina: angelos quoque qui non seruauerunt
principatum suum. sed dereliquerunt proprium do

micilium: deus ad iudicium magni diei. eternis uinculis
in tartaros constrictos sub caligine reseruauit. Vnde
constat inesse his legem: qua non obseruata passi sunt
hec que superius scriptura testata est. Sed et paulus cum dicit.
aut nescitis quia angelos iudicabimus: quid aliud nisi
sub lege sit esse positos. eos quos pronuntiat ad iudicium
deducendos? Sed si quis nobis occurrat ex eo quod supra
diximus deum esse cum hominibus iudicandum quasi
etiam ipsum dicere uideamur esse sub lege: audi quanta
de hoc cautela in apostolis litteris inuenitur: qui xpm non
in lege esse: sed plenitudinem esse legis commemorat.
Et sicut ipse est iusticia ex qua iusti omnes fiunt: et ipse est
ueritas ex qua omnes in ueritate consistunt: et ipse est uita
ex qua omnes uiuunt: ita et ipse est lex ex qua omnes
in lege sunt. Venit ad iudicium ergo. non tamquam qui
in lege sit: sed tamquam qui in lege sit. Ego autem
puto: quod hi qui iam perfecti sunt et domino con
iuncti: unus cum ipso spiritu effecti sunt. Nec ipsi
in lege sunt: sed magis ipsi sunt lex. sicut et alibi idem
apostolus dicit: quia iusto lex non est posita. Iterum. Que
cumque lex loquitur his qui in lege sunt loquitur:
ut omne os obstruatur: secundum ea que supra diximus
ut subditus fiat: uel ut alibi legimus obnoxius
fiat omnis mundus deo: quod et magis cum grecis
exemplaribus conuenit. Sed requiramus omnem
mundum hic quid appellauerit. Numquid nam
putabitur omnem mundum ita terrenus hic debe
intelligi locus: ut et arbores. et lapides. et her
be. ac semina: et palee que in ipso sunt pariter
nominate sunt? Partes enim mundi: hec esse sin
gula uidentur. Non arbitror ita quempiam
inemptum inueniri: ut hec possit asserere. Restat
ergo ut omnem mundum. omne racionale animal
dicat: et sicut omne quod racionale est excipitur ab hoc
sensu: ita nulla mihi uidetur ab hac conditione
racionalis creatura secerni. Omnis ergo mundus
obnoxius fit deo: per hoc quod legem naturalem
inseruit omnibus. de quibus et in alio loco dicit:
quia in nomine ihesu omne genu flectatur ce
lestium terrestrium et infernorum. Quod utique si
faciat: complesse uidebitur legem: si non faciat esse
obnoxius legi. Per legem autem: consequenter et
deo. Si cui uero de solis hominibus hoc uidebitur dictum
quod et legem naturalem ipsis inesse dixerit: et de

ꝺ̄ns ipſe ſeptum accipiat ut omne os obſtruat: et obnoxius ſiat omnis mundus ꝺ̄o: utitur occaſione ſubſequentis ſermonis quo dicit quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro: quod utique dictum uidebatur de his tantum: qui in carne ſunt poſiti. Sed q̄ primo rem ſenſum magis tenere uoluimus: obſeruabimus diligentius quomodo apoſtolus dixit ex operibus legis non iuſtificari carnem quia ad eos qui in carne ſunt opa legis ſpectant. Sed eos ſ̄t qui in ſpū ſunt ꝺ̄o ſ̄t ſuppoſitos ordinem celebrium miſſionum: ſenſuſ preter legis. Ex operibus g̈ legis quod non iuſtificabitur omnis caro in conſpectu eius: hoc ſ̄m intelligendum puto: quia omnis qui caro ē et ſ̄dm carnem uiuit: non poſt iuſtificari ex lege ꝺ̄i: ſicut et alibi ꝺ̄m apoſtolus dicit. Quia qui in carne ſunt: ꝺ̄o placere non poſſunt. Et item alibi: quia ſapientia carnis: inimica ē ꝺ̄o. Legi enim ꝺ̄i non ē ſubiecta: nec enim poſt. Et ppha dicit. Omnis caro fenum. Et in euangelio ſeptum ē. Spūs ē qui uiuificat: caro autem non prodeſt quicquam. De his g̈ dicit: quia ex lege ꝺ̄i non iuſtificatur omnis caro: coram ipſo. Sed hoc quod adducit coram ipſo: non ociose preteat sicut iam frequentius admonuimus: quia aliud ē coram deo iuſtificari: aliud coram hominibus: hoc ē ad comparationem aliorum hominum. poſt aliuſ ꝺ̄o qui emendatius uixit iuſtus iudicatur. Sed comparatione autem ꝺ̄i: non ſolum homo iuſtificabitur: ſed et ſic iob dicit: ſtelle autem non ſunt munde coram ipſo. Que utique coram nobis munde ſunt. hoc ad comparationem hominum mundę dicuntur et ſancte: ad comparationem uero ꝺ̄i mundę eę non poſſunt. Et legem inquit: agnitio peccati. Videamus quomodo per legem ſit agnitio peccati. Dum per legem diſcimus quid agendum ſit. quid cauendum ſimul: et quid peccatum ſit: et quid non ſit agnoſcimus. Non g̈ ut hęretici deum legis accuſant: mala radix ē lex et mala arbor: per quam peccata uenit agnitio: quia non ꝺ̄s ex lege agnitio peccati ſed per legem: ut ſciat non per ipſam ortum: ſed per ipſam agnitum eſſe peccatum. Ut ubi gra. ſi dicemus partem medicine datur languoris agnitio: numquidnam uidebit et cauſa languoris ee medicina: quia per ipſam qualis languoris agnoſcitur. Sed ſic conſtat bonam ee medicinam que egritudinis intelligentiam preſtat. qua poſſit uitare que uelit: et ita et lex bona ē per quam peccatum deprehenditur et agnoſcitur. Seruata autem ut puto humilitate ex poſitis: et iam ſtatuſ explanationis conſequentiam q̄m ſupra edidimus: de eo quod ſeptum ē. Cauſatur enim ſumuſ iudeos et gloſa oſtit ſub peccato ee: ſic ſeptum ē. Quia non ē iuſtus quiſquam: non ē intelligens: non ē requirens deum. Nunc autem ſine lege iuſticia ꝺ̄i manifeſtata ē: teſtificata a lege et a pphis. Iuſticia autem ꝺ̄i per fidem ih̄u x̄i: in omnes qui credunt. Non enim ē: diſtinctio. Omnes peccauerunt: et egent gloria ꝺ̄i. Iuſtificati gratis. per gr̈am ipſius: per redemptionem que ē in x̄o ih̄u. Quod aſtruximus in ſuppoſitis dicentes non de lege moyſi dictum: quia quecumque lex loquitur his qui in lege ſunt loquitur: putabit aliquis non tam uere quam uolenti aſſertum. Cum uideat nunc nomen legis non ad nature ſed moyſi legem referri: et dicet quod in ꝑſenti loco iuſticia ꝺ̄i pronuntietur ab apoſtolo manifeſtari per legem: et non ſolum per legem ſed et pphas: ut ſine ulla ambiguitate de lege moyſi intelligantur dicta ee que ſepta ſunt. ex q̄ lege iuſticia ꝺ̄i per fidem x̄i ih̄u manifeſtatur omnibus qui credunt: ſiue ex iudeis ſiue ex gentibus uenientibus. Quia tamen non ex operibus iuſtificentur: ſed ex gra ꝺ̄i: redemptore et effectore ipſo ih̄u x̄o. Hec quidem dicet his qui ſenſum apoſtoli in his que ſuperius poſuimus uolenter a nobis accuſabit inflexum. Sed illud ē quod conſtanter poſſumus affirmare: quia ſic nos quibus aſſerunt putant in hoc ſermone apoſtoli quem nunc apponimus: michi inuenire poſſe quod aſtruximus: h̄ non de moyſi. ſed de natura lege conſepta: ita nec illi quidem inuenire aliquid poterunt: quin que ſuperius dicta ſunt ad moyſi potius quam ad naturę legem reſpicere uideantur. Et ꝺ̄o ſic illis non recte poſita ſtabunt: quia uidentur poſitiones conſtare: ita nec nobis quidem poterunt prima turbari: ſi ſedem eodem curręe tramite uideantur. Quod g̈ contrarium ſibi ſibi dicemus aptm. Et h̄ erit egregii explanatoris aſſertio: quod accidit illis ſolet: qui in duos ſectarum ſenſus. unum fidei dogma diuidunt: et illa tantum de ſepturis diuinis teſtimonia exponant: quibus ꝑ̄ dogma conſtruant earum q̄ que e duiſo uenimus ſepture diuine ſententiarum abſolutionem: nec extremo ut audiant: digito contingunt. Sed qui fideliter

et integre factorum uolumnium colligit sen
sum: debet ostendere quomodo ea que uidentur esse
contraria: si sunt uere contraria. Temptabimus
etiam hoc in presenti loco ostendere: quomodo hoc exposi
tum nisi hoc subsequens non repugnet. Sepe dixi
mus & euidenter in ptractione diximus: quod tota apls
in hac epla multarum legum faciat mentionem:
ut cum de una ad alteram transit: deprehendi ab
attento satis lectore uti possit. Dixerat in superioribus:
quia p legem agnitio peccati est. Et quia sensit
possibile respondi: hoc fieri lege naturali agnitio
peccati est potest ex ipsa & agnitio esse iustitie: se
cundum illam scilt qm supra mentionem artis
imaginem dedimus ut quemadmodum per
... illam languor agnoscitur: ut sanitas
inueniatur: ita etiam p legem nature si potest
agnitio fieri peccati: simulq possit: & iusti
cie fieri. Hoc ergo cum uidisset posse sibi obici.
p quam dixit: p legem enim cognitio peccati
subintrat. Nunc autem sine lege iustitia
dei manifestata est. Tale est ergo: quod dicit. Non sic p
legem agnitio peccati: ita & manifestatio
iustitie dei p legem fit: si sine lege manifestata
iustitia dei. Potest enim nature lex arguere pec
cati naturam: & noticiam eius ostendere. Justi
cia autem dei supergreditur. & satis eminet: hoc
quocumq; mens humana sit naturalib; sensib;
potuerunt. Neq; enim sufficit ad intelligenda
et contemplandam in quacumq; humanam. si ipsam
dei iustitiam & iudicia que ex ipsa descendunt
de quib; dixi: quia sunt abyssus multa: & ex
tam profunda sit iustitia dei & iudicia: ut apls di
cat: quam inscrutabilia sunt iudicia dei. Si & sa
pientia tua ad homines loquatur: quasi non
possit iustitia dei nature solius motib; seruari: si p
docere studium queri. & ideo dicit. Discite iusti
tiam: qui iudicatis terram. Quamobrem. ad
dei iustitiam cognoscendam: nichil prosit sepe
tulabitur lex nature: etiam si uideatur sentire
aliquid de humana iustitia. Sola enim lex potest sen
tire. quamuis homines iustum sit: ut quod ipse
quis pati nolit: hoc nec proximo faciat.
Numquid naturaliter potest sentire de illa iustitia
que dicit: uidete ne faciatis iustitiam uestram co
ram hominibus: & ut nescat sinistra tua quid
faciat dextera tua? Hec & huiusmodi iusta. dicere
utpote lex nature: & ideo dicit apls. Nunc autem si
ne lege nature scilt. iustitia dei manifestata est: testi
monium habentes legis moysi & prophetarum: in quibus
sanctis spe multa prefigurat & enigmata de iustitia
dei sepserat. Et nolo uereri: quod unum uocabulum
legis: secundo in eodem loco positum: diuersa
significet. Inuenimus hanc esse scripture consuetu
dinem & in aliis locis: ut ibi. Nonne uos dicitis
quia adhuc quatuor menses sunt. ut messis
ueniat? Et eleuate oculos uestros: & uidete regi
ones: quia albe sunt ad messem. Nonne & hoc
loco messis secundo nominata: primo ad corpo
ralem messem refertur. secundo ad spiritalem?
Et rursum in euuangelio cum dicit ad samaritanam
mulierem saluator. da mihi bibere: & presen
sum cuius rursum dicit ad eam: si scires quis
est qui dicit tibi da mihi bibere: tu utique petisses eum
et dedisset tibi aquam uiuam. & rursum addidit
ad eam. Omnis qui bibit ex aqua hac: sitiet
rursum. Qui autem bibit ex aqua quam ego
do ei: non sitiet in etternum. Videsne quomodo & bibere &
aqua. nunc quidem corporaliter. nunc autem spiri
tualiter: in uno eodemq; accipitur loco? Est & ita
simulq positum: ubi oculus anathematizat
post hoc: dicit saluator. In iudicium ego uenio
in hunc mundum: ut qui non uident uideant:
& qui uident ceci fiant. Nonne etiam
hic & uidere & non uidere: nunc corporaliter. nunc spiri
taliter intelligitur? Ita ergo etiam in hoc loco apls
cum sine lege dicit iustitiam dei manifestari:
nature lex intelligitur. Cum uero dicit testificata
a lege & prophetis: moysi legem designat. Quod
si adhuc et adhuc minus plenum putatur esse
quod diximus: addemus etiam hoc. Si uidetur
quod eadem lex sit de qua dixit: nunc autem sine
lege iustitia dei manifestata est: que est illa de
qua ait. testificata a lege & prophetis? Hec
quidem que sine lege manifestata est: non
accepit testimonium legis. Si autem ex lege
accepit testimonium: non ergo sine lege mani
festata est. Quod cum insolubile sit. nec aliqua
possit ratione conuelli: dicendum est tertia

quidem dei manifestari ꝙ̄ xp̄o. ꝓbente testi
monium. ñ longe nature que adhuc exigua
urig; & parua. ſ; lege moysi: ñ ea que ſcdm ut
team. ſ; que ſecundum ſp̄m ē. Ve qua idem dic̄
apl̄s: quia lex ſpalis ē. Simult̄ autem & ꝙphe
p eum qui in ipſis loquitur ē ſp̄m dī. Est pre
terea & alia apud apl̄m de hoc sermone.
h̄ qui diligentius obseruet: mira distinc
tio. Notis ē apud ḡcos nominib; astra pre
pon: que apud nos possunt articuli no
minari. Si q̄ndo ḡ moysi legem nominat:
solitum nomini p̄mittit articulum. Si q̄ndo
ū naturalem uult intelligi: sine articulo no
minat legem. Et hoc ḡ ubi dic̄ in loco. nunc
autem sine lege iustitia dī manifestata est: arti
culum n̄ hr̄. In sequenti ū ubi dic̄. testificata a le
ge & ꝙphis: in secundo loco legem cum articulo
ponit. Si ḡ sufficienter patuit de legis appella
tione diuisitas: uideamus nunc que iustitia si
ne naturali lege manifestetur. Idem paulus
apl̄s dic̄ de x̄o: quia factus ē nob sapientia a deo
et iustitia. & sanctificatio. & redemptio. Hec ḡ
iustitia dī que ē x̄po. manifestatur sine lege qui
dem naturali: ñ tamen sine lege moysi ut pro
phis. Vat enim ei testimonium lex: sic & ipse
dic̄. Scrutamini scripturas: & ipse sunt que testi
monium perhibent de me. Nam lex quidem
natural pot occasionem p̄bere & intellectum
dare ut diximus: ut ad ea que int̄ homines agi
equitas poscit: ut hoc ipsum ut ē sentiat dñm.
Dex autem quia sit filius dei: sentire naturaliter
quis pot̄? Ideo ḡ sine hac lege. iustitia dī que ē
x̄po manifestata ē: testificata ex lege moysi &
ꝙphis. Verum p̄quam ad consequentia ꝙcedere
mus: omittenda ñ uidetur: nec h̄ quidem ob
seruatio: qd̄ in peccato quidem agnitionem po
sunt: in iustitia ū manifestationem. Omne
enim qd̄ manifestatur: lux ē. Et si qd̄ mani
festatur lux ē. peccatum qd̄ lux non ē non mani
festatur: ſ; agnoscetur. Ego sic accipio: & illud.
Nich occultum qd̄ ñ manifestetur: nec optum
qd̄ ñ reuelet̄ur. ſ; ad ꝓpositum reuertamur. Lex ḡ
et ꝙphe testes sunt iustitie dī: que iustitia p fi
dem ih̄u x̄i manifestatur in oēs credentes: in
quib; nulla ē distinctio: utrum ex iudeis an ex
gentib; credant. Vide autem: quia manifestande
iustitie dei. ñ unam ponit causam tantum. h̄
fidei: ſ; & legem locat a ꝙphas. Qa neq; fides
sola sine lege & ꝙphis manifestat iustitiam dī:
neq; rursus lex & ꝙphe. sine fide. Utrum ḡ hereat
ex altero: ut sit ex utroq; p̄fecto. Nulla inquit dis
tinctio ē. unt iudeos & ḡcos: cum constet ex equo
omnes sub peccato factos ee sic supra. clarum: & nunc
iustitiam dī legis & ꝙphar̄ testimonijs fultam
p fidem ih̄u x̄i equo omnib; datam. Ex eo qd̄ oēs
sub peccato facti fuerant. alienis sine dubio effecti
sunt etiam a gl̄ia dī. qd̄ eam nec capere ullo gen̄e
poterant nec merer̄i. Quoīn enim peccatores au
deret dare gloriam dō? ad quem dic̄
ꝙpha. peccatum autem dix̄ deus. quare tu
enarras iustitias meas? Et rursum alia scripta
dic̄. Non ē speciosa laus dei: in ore peccatoris.
Iustitia dei igitur p fidem ih̄u x̄i. puenies
ad omnes qui credunt. siue iudei sint siue gen̄es:
purgatos eos a sceleribus omnib; iustificat. & ea
pace facit glorie. Et hoc non ex meritis
eorum. nec p operib; facit: ſ; gloriam credenti
bus p̄stat p redemptionem inquit que ē in
x̄o ih̄u. Videamus attentius: quid sibi uelit re
demptio que ē in x̄o ih̄u. Redemptio dī. qd̄
datur hostib; p his quos in captiuitate deti
nent: ut eos restituant p̄stine libertati. De
tinebatur apud hostes humanum genus captu
uitate; peccato tamquam bello superata. Ve
rum filius dei qui factus ē nob non solum sapien
tia a deo & iustitia & sanctificatio: ſ; & re
demptio: & semet ipsum dedit redemptio
nem: to ē semet ipsum hostib; tradidit: & fu
sis eius; eis sanguinem suum fudit. & hec ē
credentib; facta redemptio: sic & petrus in
epta sua scribit dicens. Qa ñ corruptibilib; argen
to ut auro redempti estis: ſ; pciosо sanguine
unigeniti filij dī. Hoc fortassis & salomon
sub mithio designabat dicens. Redemptio ani
me uiri: ꝙprie diuicie eius. Si enim reputas
que sint animе ꝙpe diuicie: inuenies sapi
entiam diuicias eius esse. & iustitiam & sanc
tificationem. Hec autem omnia: x̄o ē dic̄

apls. xpc g̃ ē anime diuicie: & ideo ipse ē re
demptio eius. Nam corpales diuicie pnicies ma
gis anime qm̄ redemtio eius ēē credende sunt:
n̄ ad bonum opus conuerse iusticie & misericordie fiant &
ex corpalib; diuicijs ad anime diuicias transferant.
Quem pposuit d̄s ppiciationem p fidem in sanguine
suo: ad ostensionem iusticie sue p repromissionem
pcedentium delictorum in sustentatione dei: ad
ostensionem iusticie eius in hoc tempore: ut sit ipse
iustus iustificans eum qui ex fide ē ihu xi. Cum mul
ta nos & ammiranda docuisset sanctus apls. de
domino & saluatore nro ihu xo: que p misterium de eo
dicuntur: hoc in loco eminentius aliquid ptulit.
qd̄ n̄ facile in aliis scripture locis arbitror inueniri.
Nam cum supius dixisset: qd̄ p omni genere huma
no redemptionem semet ipsum dedisset: ut eos
qui in peccatorum captiuitate tenebantur redi
mēt: dum sine d̄o p omnib; mortem gustat: nunc
addidit aliquid sublimius & dic: quia pposuit
eum deus ppiciationem p fidem: in sanguine
ipsius. Quo scil p hostiam sui corpis ppicium ho
minib; facēt deum: & p hoc ostendēt iusticiam suā.
dum eis remittēt pcedentia delicta: que pessi
mis tirannis seruiendo contraxerant: eo tempe
quo sustinebat & patiebatur d̄s hec fieri. S; et
hoc patiebatur: ut p h id ē in hoc tempore os
tendēt iusticiam suam. In consummatione
etenim seculi: in nouissimo tempe manifesta
uit d̄s iusticiam suam: & redemptionem de
dit eum quem ppiciatorem fec: ne forte si p̄ius
ppiciatorem misisset: non tam multos huma
ni generis reppiciasset d̄o: qm̄ in his temporib;
quib; iam mundus repletus uidetur hominib.
Deus enim iustus ē: & iustus iustificare poterat
iniustos. Ideo interuentum uoluit ēē ppiciatoris
ut p eius fidem iustificarentur: qui opa ppa
iustificari n̄ poterant. Hec q̄ntum ad sermonis
ipsius explanationem spectant pmissa sint.
ut aplica lectio euidentior fiat: nunc autem
ut nob moris ē. quid interior sensus aplici ser
monis contineat requiramus. Et primo om
nium: quom̄ dictum sit quem pposuit deus
ppiciatorium: siue ppiciatorem: p fidem in
sanguine eius. Certum ē in omnibus pene locis

apli sensum: ex legis & ppharum manare the
sauris. Inquiramus g̃ ubi appellationem ppici
atorij potuit inuenire: & unde hoc nomen as
sumpsit. Memini in exodo loquentem dn̄m ad
moysen: & pcipientem que oportet eum facē.
Primo quidem mundare arcam & uectes eius:
atq; anulos p arche latera fieri. Post hec: & fa
cies inquit ppiciatorium ex auro puro: duob;
cubitis & semis. longitudinem eius. & unum
cubitum & semis. longitudinem eius. & facies
duo cherubin aurea tornata: & suppones
ea p latera singula ppiciatorij. Unum cherub
ex latē hoc: & aliud cherub ex latē altero ppici
atorij. Et facies ut cherubin duo. sint ex
duob; lateribus eius extendentia alas suas:
et obumbrantia sup ppiciatorium: & facies
sue contra se: sup ppiciatorium erunt. Et facies
cherubin. & impones ppiciatorium sup archā:
et in archa mittes testimonia que dabo tibi: & in
notescam tibi: inde & loquar ad te de sursum sup
ppiciatorium: int medium duorum cherubin.
que sunt sup archam testamenti: secundum
omnia que pcipiam tibi ad filios isrl. Euidēter apparet
qd̄ nomen ppiciatorij apls in his locis inuen
tum: in suis nunc litteris posuit: de q̄ nobis
sermo ē. & uidetur ppiciatorium hoc. de quo
scriptum ē in exodo: ad nullum n̄ ad saluatorem
dominum retulisse: cum dic. Qa hunc posuit
deus ppiciatorium p fidem. Quom̄ sane huius ueri
ppiciatorij forma & figura fuit: illud qd̄ in exo
do describitur ex auro puro factum: ope pcium
ē inuestigare. Et primo quidem considerandum ē
quib; in locis aurum qd̄ in ope assumitur:
aurum purum dicatur: quib; u̇ in locis aurum
tantum m̄ sine ulla adiectione ponatur. Qd̄ ego
in plurib; obseruans deprehendisse m̄ uideor:
qd̄ sicubi cum adiectione aurum purum dr̄:
indicet sanctam illam & puram ihu animā.
qui peccatum n̄ fecit neq; inuent ē dolus in
ore eius. Et ipsi conueniant mensure iste
longitudinis & latitudinis ppiciatorij: qm̄uis
h explanare sit arduum & aptare illi sancte
anime: singula queq; que de ppiciatorio re
feruntur. Primo g̃ uideamus qd̄ dic longi

tudinem ꝓpiatorij: neq; duos solum cubitos
habuisse: qui numerus socianda sit generandiq; ap
tari corpib; solet. Neq; tres integros. qui numerus
excede appellationem creature consueuit: & natē
meo: pce consecrari. Duos g & dimidium cubitos
longitudinem dic ꝓpiatorij: & unum ac dimidi
um latitudinem. Qd si audire in talib; fasē. qm dic
idem apls de x̄. qd dei & hominum mediator ē:
uidetur in mē deum & hominem media hēe am
ma que inferior quidem sit ad unitatē naturā. mi
nus vtiq; aliquid: nec tamen cum inde infirma sit
duali numeo qui in corpe positus deputatur:
absq; exima & ꝓcellenti uirtutum suarum
eminentia miscetur. Hoc enim ostendit: qd
mensura cubi sup duos habe aliquid designant:
licet minus tbus. S; & qd latitudo eius unum et
dimidium cubitum habe memoratur: app'ha:
ꝓpter quidem de monade ac singulari sua fa
cione descēbitur: ñ tamen ex toto in dualem nu
merum: qui uidelicet etiam p̄ immunditia ponē
corruisse. Quamuis enim carnem nr̄e susceperit:
ex uiolentata tamen uirgine assumpta et
casta sanctu spūs operatione formata ē. Propter g
et apls de mediatore differens: eandem distinc
tione signauit dicens. Mediator dei & homi
num homo xp̄s ihc qui seipm mediatorem ad
deitatem x̄: S; ad humanitatem que ē ei
anima referendum docēt. Longitudo g ponē
eius: & latitudo. Longitudo illud significat
qd tendit ad deum: & infinitate dilatatur. Lati
tudo: qd in mē hominem qui latam spaciosam q;
uiam incede soleant cōsulatur. Et ideo medi
atoris recte nomine nuncupatur: qua ut dixi
mus anima hec sancta: & media quidem si
te inter diuinitatem & infirmitatem: & fragilitatem
humanitatis. hec g intelligi pot ꝓpiatorij:
secundum ea que sup̄ diximus. Cui suppon
dñr. duo cherubin: & unum ex latē hoc. et
unum ex latē altēo. Cuius g formam duo
ista cherubin habe estimanda sunt? Che
rubin enim in nr̄am linguam int̄pretatum:
plenitudinem scientiarum significat.
Ubi g dicimus plenitudinem scientiarum:
hm eo de quo dic apls in quo sunt oēs
thesauri sapientie & scientie absconditi? De ubo
utiq; di: hoc apls. S; & de spū sancto simulta sebat:
cum dic. Nob autem reuelauit di: p spm suū.
Spc enim omnia scrutatur: etiam alta di. Signi
ficat g ut ego arbitror in isto ꝓpiatorio hoc ē
in anima xp̄i. ubi um di qui ē unigenitus filius:
et spm eius sanctum semp habitare. & hoc ē qd
indicunt duo cherubin: ꝓpiatorio supposita.
S; & illud obserua qd ñ dix cherub unum ex latere
dextro. & cherub aliud ex latē sinistro: S; ait che
rub unum ex latē hoc. & cherub aliud ex latē
altēo: ut ostendat in illo ꝓpiatorio. hoc ē in
anima x̄i sinistrum nichil fuisse. Sunt autem et
pennata duo h cherubin: & ñ solum pennata
S; alas sua expandentia. Siquis sanctorum sum
mum habe ado testimonium meruit: che
rubin ē quia deus esset cum eo: sic ad thoma
ne dr: & erat di cum ipso: sic fuit cum moyse
famulo ei. Sicubi ū pollicitacio maioris ad eo
muneris datur: dr & ero meus & ambulabo
mē eos. Nullam ū mē hominem tam beatam & tā
excelsam reperies animam: ñ hanc solam in q
tantum latitudinis tantum capacitatis inueni
ubi di & spc sanctus ut ñ solum habitare S;
et alas pande: & nouo sacramento ritu alio ido
etiam uolitare dicitur. Faciem g; cōtra se mutē
sup hanc beatam animam cherubin utr̄ habe
dñr: p qd consors ei & consonus a filio di: & ab
spu sancto: diuinitatis sensus infundatur. Ubi
autem supponitur h anima ado plena: in qua
complacuit habitare omē plenitudinem dīnitatis
Sup archam in qua testamenta. Nec archa
testamenta sancta eius caro in qua beata ha
ma collocatur intelligi: hinc in se testimonia di
que intelliguntur x̄i: quasi in carne prulit
passionis: diuinis olim p̄dicata testimoniis.
Possunt etiam uirtutes celestes intelligi archa
di: que & ipse capaces quidem sint ubi dei &
spc sancti. S; ponitur ei anima xp̄i: et
ipsa quodammō mediatrix. gr̄am diuine
largitionis accipiunt. Post h & immo etiam
de inde inquit: & loquar ad te desup ꝓpia
torio. Non solum moysi S; unicuiq; sanctorū
qui famulus di ē non aliunde immorenti di:

nec aliunde cognoscitur: nisi de propiciatorio isto
quo supra exposuimus & de medio cherubin.
hoc & abacuc propheta significat: ubi dicit. In
medio duorum animalium cognosceris.
Dum appropinquarat anni cognoceris:
et cum affuerit tempus ostenderis. Nemo enim
scit patrem. nisi filius: & cui voluerit filius reve
lare. Sed & paulus dicit: quia nobis revelavit deus
per spiritum suum. Propterea ergo dicit quia innotescam
tibi inde & loquar tibi desuper propiciatorio. inter duo
cherubin: que sunt supra archam testamenti.
Puto autem quod non importune ea que de exodo as
sumpsimus. explanata sint: ut evidens fieret
sensus: quomodo apostolus in presenti loco propiciatorii nomen
assumpserit: cum dicit. Quem proposuit deus propicia
torium: per fidem. Sed & hoc ipsum quod dixit
proposuit: magis de anima ihesu. quam de deitate ei
dictum sentitur. Proposuit enim intelligitur quasi
prius posuit: hoc est priusquam esset. Quod enim est po
nitur: & nondum est proponitur. Non ergo convenit
de eo qui semper erat id est de verbo dei. dici quia
propositum est: sed de anima eius que licet inse
parabilis a verbo dei. creata tamen est & unigeniti
deitate posterior. Nec inconvenienter videbitur
de ea dictum quod antequam esset proposita est. & prior
dinata: ut esset propiciatorium. Quia ergo secundum ea
que supra exposuimus ihesum xpm proposuit deus
propiciatorium per fidem in sanguine eius: ne
cessarium videtur requirere de divinis legibus quam
sit propiciatio que per sanguinem fiat: ut ex his
colligere possimus quomodo etiam per sanguinem ihesu
propiciatio facta sit. Scriptum est in levitico: post
pontificis hostiam. Quod si omnis sinagoga israel
ignoraverit. & latuerit sermo ab oculis eius. et
fecerit unum de mandatis domini que non fiat.
et deliquerit & innoverit eis peccatum quod pecca
verunt: adducet sinagoga vitulum ex bubus
pro peccato. & post pauca. Et inferet sacerdos
qui unctus est ex sanguine vituli: in tabna
culum testimonii. & post pauca iterum. Et faciet
inquit vitulum quemadmodum fecit vitu
lum pro peccato: & reppiciabit pro his sacerdos: & re
mittetur eis. Per sanguinem ergo reppiciat sacerdos
pro omni sinagoga: ut remittatur eis. Requi

quiramus nunc singula queque nomina. que de
salvatore scripta sunt. & in singulis appellationibus
que sunt: que designentur diligentius con
templemur. Invenies ergo quamquidem in ipso com
placuit habitare omnem plenitudinem divi
nitatis corporaliter: esse ipsum & propiciatorium. &
pontificem. & hostiam que offertur pro populo. Et
quidem de propiciatorio: iam satis dictum est. Sed et
de pontifice evidenter david in psalmo: & apostolus
paulus ad hebreos scribit. Quod autem sit & hostia:
testatur iohannes dicens. Hic est agnus dei: qui
tollit peccata mundi. Secundum hoc ergo quod
hostia est per fusione sanguinis sui. propiciatio efficitur
in eo quod dat remissionem precedentium delic
torum. Que tamen propiciatio: ad unum quemque
precedentium. per viam fidei venit. Nisi enim
daret remissionem precedentium delictorum:
propiciatio non probaretur effecta. Cum vero pecca
torum remissio tribuatur: certum est propiciatio
nem effusione sacri sanguinis adimpletam.
Absque sanguinis enim effusione sic dicit apostolus
non fit remissio peccatorum. Verum ne pau
lus tibi solus presumpsisse propiciationis nomen
videatur in xpo: audi quomodo & iohannes con sono
de hoc sensu loquatur cum dicit. Filioli mei hec
scribo vobis: ut non peccetis. Et si quis peccaverit
advocatum habemus apud patrem ihesum xpm
iustum. & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.
Non solum autem pro nostris: sed & pro universo
mundo. Uno ergo eodemque sensu apostoli propici
atorium. vel propiciationem: vel ut in latinis
codicibus frequentius invenitur propiciatorem
nominant xpm. Sed nichil interest sive propicia
tor. sive propiciatio. sive etiam exoratio scrip
tum sit: cum apud graecos uno semper eodemque
sermone proferatur: nisi forte videatur quibus
dam propiciatio ipsa eius divina substantia: propicia
tor vero cum dispensationes in hominibus ex
plet intelligi. Sed & quod dixit iohannes quia
ipse est exoratio sive propiciatio pro peccatis nostris:
non solum pro nostris sed & pro universo mundo: que
dam nobis intulisse [illegible] videatur
augmenta misterii: ut ostendat ihesum propici
atorem esse non solum credentium: verum &

tocius mundi. Non tamen pius mundi et tunc
nr̄m. sed pius nr̄m: et ita demum tocius mundi.
Quamuis enim uniuersa creatura grām redemp
toris expectet: unusquisque tamen in suo ordine
ueniet ad salutem. Hoc indicare arbitror et in
leuitico: ubi reppiciationis hostie p pontificem
mandantur offerri. Nec tamen in his sacrificiorum
confusus ordo ppontur: sed primo quidem dicit
que sit ppiciatio: et qualis hostia: si sacerdos
peccauit offeratur. Secdo: si omnis synagoga deli
querit p ignorantiam. huiusmodi uictimis
placetur ds. Tercio: si princeps peccauit. quo or
dine purificandus sit scribitur. Quarto: si ani
ma una peccauit. etiam de hoc quis sit expiandi
ritus exponitur. Que singla mistico intellec
tu futuram xi ppiciationem: n̄ solum p pecca
tis nr̄is. sed et p uniuerso mundo: certis quibusque or
dinibus et modis causisque designant: si quis ta
men h secundum illam reuelationem que
moysi in monte demonstrata ee dr: sancto
spu illuminatus aspiciat. Fit g p reppiciatio
nem sanguinis xi: remissio precedentium delic
torum: in sustentatione di ad ostensionem iusti
cie sue. Sustentatio di e: ubi peccator n̄ statim
punitur ut peccat: sed secundum qd ibidem
apls dix: p pacientiam di adducitur ad peni
tentiam. Et in hoc ostende dr: iusticiam suam
ds. Bene autem addidit: in hoc tempore. Pre
sentis enim seculi tempore. in sustentatione e
iusticia di futuri n̄ in retributione. Iustum namque
ap deum uisum e: ut quia futurum sclm ad
iudicium statuerat psens. sustentationi et pa
cientie deputaret. Nam si puniret in hoc
tempore peccatorem: iustum n̄ uidetur
iterum ad iudicium quem punierat euoca
re. Si n̄ sustentet et patiatur in psenti sclo:
recte erit iustus iudex in futuro. Iustificat
g eum qui ex fide e: sic et de abraham
scriptum e. Quia credidit abraham deo: et
reputatum e ad iusticiam. Si abraham cre
didit et ex fide iustificat e: consequens sine
dubio erit: [illegible] ut et nunc qui credit
deo p fidem ihu xi: iustificetur cum fideli
abraham. Ubi e g gloriatio tua? Exclusa e.

Per quam legem? Operum? Non: sed p legem fidei.
Arbitramur enim iustificari hominem p fidem:
sine operibus legis. Iterum ac sepius commone
mus eos qui scripta pauli diligentius aduertere
cupiunt: distinctionem illam quam supra
diximus obseruare tenatius: quoniam nunc cir
cumcisionis causam. nunc ppitij. id e iudeorum.
ut gentilium discreto semp tramite psequatur.
Si enim paululum quid fugit legentem: con
tinuo angusta h intelligentie semita pturbabit.
Ergo cum supius ostendisset apls quid eet amplius
iudeo. aut que utilitas circumcisionis. et docu
isset quia primis illis credita sunt eloquia dei.
et p h uisus fuisset extolle eorum iactantiam
qua aduersum gentiles erigi solent: et rursum contra
h in sequentibus obiecisset iusticiam di p fidem
ihu xi ee in omnes qui credunt. neque habere ali
quam distinctionem: sed omnes deliquisse iudeos
et grecos et egere gloria di: et iustificari p grām ac
redemptionem que e in xo ihu ipsumque ee ppicia
torium p fidem: et iustificari ab eo omnem qui
ex fide e: nunc iam uelut conclusionem asser
tionum suarum ponens in loco hoc dic. Ubi e
g gloriatio tua? Exclusa e. Per quam legem?
Operum? Non: sed p legem fidei. Arbitramur
enim iustificari hominem p fidem: sine ope
ribus legis. Et dic sufficere soluis fidei iustifica
tionem: ita ut credens quis tantummodo iusti
ficetur. etiam si nich ab eo opis fuit expletum.
Imminet g nob qui integram ee scripturam
apli conamur asserere et ordine suo cuncta cons
tare: ut requiramus quis sine opibus sola fide
iustificatus sit. Quantum g ad exemplum pti
net: sufficere arbitror illum latronem qui cum xo
crucifixus clamauit ei de cruce. Domine ihu:
memento mei cum ueneris in regnum tuum.
Nec aliud quicquam describitur boni opis eius
in euuangelijs: sed p hac fide sola. ait ei ihc.
Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.
Aptemus nunc si uidetur cause huius latronis
uerba apli pauli: et dicamus ad iudeum.
Ubi e g gloriatio tua? Certum quia exclusa e.
Exclusa autem n̄ p legem operum: sed p legem
fidei. Per fidem enim iustificat e hic lat sine opibus

legis: quia sup hoc dominus n̄ requisiuit q̄d p̄us
opatus esset: nec expectauit quid opis cum cre
didisset explēt: s; sola confessione iustificatum
comitem sibi cum paradisum ingressurus assumpsit.
S; & mulier illa que in euuangelio secundum lu
cam refertur: quia cum cognouisset quod ihc re
cumbēt in domo pharisei: detulit uas unguenti
et stans retro ad pedes eius ac flens lacrimis lauit
pedes eius: & capillis capitis sui detersit: & oscula
batur atq; ungebat unguento. Videns autem pha
riseus qui eum uocauerat: dixit intra semet ipsū.
Hic si eēt ꝓpha: sciret utiq; que & qual mulier
que tangit pedes eius. quia peccatrix ē. Ihs
autem dixit ad eum parabolam quingentorum uel
quinquaginta denariorum: & ex nullo legis
ope s; p sola fide ait ad eam. Remittuntur tibi:
peccata tua. & iterum. Fides tua saluam te fecit:
uade in pace. S; & in multis euuangelii locis
hoc sermone usum legimus saluatorem: ut
credentis causam dicat ēē salutis eius. Ex q̄b;
omnib; claret: quia recte arbitratur apls
iustificari hominem p fidem sine opibus
legis. S; fortassis h aliq̄s audiens resoluat: &
bene agendi negligentiam capiat: si quidem
ad iustificandum fides sola sufficiat. Ad quem
dicemus quia p̄ iustificationem si iniuste quis
agat: sine dubio iustificationis grām spreuit.
Neq; ob hoc quis accip̄ ueniam peccatorum
ut rursum sibi putet peccandi licentiam
datam. Indulgentia namq; n̄ futurorum
s; p̄teritorum cr̄iminum datur. Ergo ut ad ꝓposi
tum redeamus: iustificatur homo p fidem:
cui ad iustificandum nich conferunt opa le
gis. Ubi u̅ fides n̄ ē que credentem iustificet:
etiam si opa quis hāt ex lege: tamen q̄ n̄ sunt
edificata supra fundamentum fidei q̄mūis
uideantur ēē bona: tamen opatorem suum ius
tificare n̄ possunt: q̄d eis de ē fides que ē signa
culum eorum qui iustificantur a deo: sic̄ supi
diximus. Ea credidit abraham deo: & repu
tatum ē ei ad iusticiam. Tantum ē ut his qui
iustificatur p grām fidei: dicat secundum
paulum quia grā dī que in data ē inanis n̄
fuit. Excluditur ḡ omnis gloriatio: que ex
legis opib; uenit. Et ut adhuc manifestius fiat
q̄d dicimus. exemplum dabimus: ex his
que in euuangelio scripta sunt: ubi ascendit
phariseus & publicanus ad templum dei. Et
stans inquit phariseus in medio dicebat. Deus
grās tibi ago: q̄m n̄ sū sic̄ ceteri hominum. raptores.
iniusti. adulteri: uelut publicanus iste. Ieiuno
bis in sabbo: decimas do omnium que possido.
Et c̄. Et h fortassis uere dixit: s; secundum do
mini sententiam iactantie morbo corruptus.
n̄ descendit iustificatus de templo. Tal ḡ glatio
que ueniebat ex opib; legis excluditur: quia n̄
h̄t humilitatem crucis xi. In qua qui glatur:
audi quid dic̄. Michi autem absit gloriari n̄
n̄ in cruce domini nr̄i ihu xi: p quem m̄ mundus
crucifixus ē & ego mundo. Vides aplm n̄ glori
antem sup iusticia sua. neq; sup castitate. neq;
sup sapientia. neq; sup ceteris uirtutib; ut actib;
suis: s; aptissime pnuntiantem & dicentem. q̄
gloriatur in domino glorietur. Et sic exclusa
ē iudaica gloriatio n̄ p legem opum s; p legem
fidei que ē in xo ihu: in cuius cruce gloriatur
apls. Quis enim recte ut sup castitate sua glori
abitur cum scriptum legat. quia si quis aspexit
mulierem ad concupiscendum eam: iam me
chatus ē eam in corde suo? Unde & ꝓpha dicit.
Quomodo gloriabitur quis castum se habe cor?
Aut quis gloriabitur sup sapientiam. cum scrip
tum uideat quia mundus p sapientiam non
cognouit deum? Et ideo placuit dō p stulti
ciam p̄dicationis saluos facē credentes. & ite
rum. Que stulta sunt mundi elegit dēs: ut
confundat sapientes. Quis autem ut sua iusti
cia sup gloriabitur: cum audiat deum p pro
pham dicentem. quia omnis iusticia uīa sic̄
pannus mulieris menstruate? Sola ḡ iusta
gloriatio ē in fide crucis xi: que excludit
omnem illam gloriationem que descendit ex
opib; legis. Hec autem a nob dicta sunt: p eo
q̄d tanquam interrogantis sermone dixit apls.
Ubi ē ḡ gloriatio tua? & ad h sibi ipse respondit.
Exclusa ē. & rursum quasi ipse interroget:
ait. Per quam legem? Opum? Et respondit
sibi ipsi. Non: s; p legem fidei. Arbitramur

enim iustificari hominem p fidem: hinc oplb; legis. De his iam supius diximus. Qđ ũ etiam in pñti loco duarum legum făt mentionem et dic̃ legem opum. & legem fidei: considĕa etiam ipse qui legit: utrum ad legem moysi & legem naturalem sermo hic debeat intelligi: an ad legem litt̃e & legem spũs: qui lex litt̃e occidit & mortem operatur. lex autem spũs uite libat a lege peccati et mortis. Vnde & conuenienter in consequentib; ponit. An iudeorum deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus deus qui iustificat circumcisionem ex fide: & ꝓputium p fidem. His quidem qui alium uolunt ẽe iudeoꝝ deum & alium gentium. id ẽ alium legis & alium euangelii: facil de hoc erit angusta & arta responsio. apls paulo habundantius facil dare sententiam suam: cum ũ solum unum dicat ẽe deum iudeorum & gentium. s; & addat quod idem atq; ipse sit qui iustificet circumcisionem ex fide: et ꝓputium p fidem. Qđ & si circumcisionem p allegoriam suscipe uoluerint: aut scõs aut spales quosq; ab eo circumcisionem dicant ẽe appellatos: statim in consequentib; inuenient obicem. Si enim circumcisionem sanctos. ut ut illi nominant spales appellauit: consequens ẽ ut ꝓputium peccatores dixit. quos ille anima les uocat. & quomodo conueniat ut bonũ os partẽ spale animalesq; iustificet? Iusq; in his apli sermonib; nodus inextricabilis erit. Secundum nos ũ qui circumcisionem eos qui ex iudeis credidunt. & ꝓputium eos me hominũ qui ad fidem ex gentib; uocati sunt. dicimus; plena erit & facil expositio. Idem enim ipse os ex utroq; ppto credentes. non circumcisionis aut ꝓputij ꝓuilegio: s; solum fidei contemplatione iustificat. Sup ẽ & unum syllabe differentia: in qua uariasse uidetur apls. Non nos eo se ꝓtẽa qđ dicat: quia circumcisionem ex fide iustificet: & ñ p fidem. Preputium ũ p fidem: et ñ ex fide. Non enim ñ uidetur superflua ap̃ eum hab̃i ista appositionum commutatio: q inuenimus ab eo & in alijs locis. ñ ut libet s; obseruand̃ h posita & necessario differentiam distinctionis huius ẽe seruatam: sic̃ cum de deo loquens dic̃. Cũ ex ipso & p ipsum: et in ipso sunt omnia. & cum alibi dic̃. Sicut enim mulier ex uiro: sic & uir p mulierem. Omnia autem ex dõ. Tale ẽ & qđ ad corinthios scribit. Alijs quidem p spm̃ datur sermo sapientie. alij sermo scientie: secundum eundem spm̃. Alij fides: in eodem spũ. Et ũ solus paulus apls harum distinctionum obseruantiam teneat: s; & iohannes. Cui cum de ubiq; dicat: quia omnia p ipsum facta sunt: uitam ñ p ipsum s; in ipso factam ẽ testat̃ dicens. Qđ factum ẽ: in ipso uita ẽ. Et cũ multũ ẽ ut ea que nunc exempli causa primum exponam̃: sensum eorum p capitula nr̃a breuit̃ colligamus. Cum dr ex ipso: principale aliquid huius ꝓpositionis indicione uidetur ostendi. Cum ũ p ipsum dr: sequentis cause id ẽ efficientis que p principalem ẽ intelligentie designatur. Vt ubi causa dicam̃. Qđ aut ex ipso & p ipsum. & in ipso sunt omnia: ex ipso prime creationis communis. & qđ hoc ipsum qđ sunt: ex dõ ẽe cognoscit: significantiam dedit. Ipsum: qđ ea que ꝑ ius facta fuerant regunt̃ et dispensantur p eum a quo subsistendi sumpserunt. In ipso: qđ ibi quicquid corruptum et emendari sunt in ipsius p̃fectione consistunt. Sic̃ h plenissime uocis tenẽ differentias edocemur: ut qđ subsistimus ex dõ habe dicimur qđ dispensamur & regimur. p ipsum hic designetur: qđ ũ in summa p̃fectionis constitimus. in ipso ẽ declaretur. Vor & in pñti loco tam quedam obseruari differentia ut circumcisio que ueluti primo loco & eadem iustificatur: ex fide & ñ p fidem iustificanda: memoretur. Preputium ũ qđ sedo loco ad iustificationem trahitur: ñ ex fide s; p fidem iustificandum dicatur. Vtro autem qđ & in ea differentia qm̃ supadiximus. sic̃ enim mulier ex uiro: ita & uir p mulierem: plenius ista designetur. Primo & eum loco. uir ẽ ex quo descendẽ mulier dr: & ñ p uirum. Sedo ũm loco p mulierem uir. Qa ministrare q̃dammodo mulier uidetur uiro auctori & ideo p mulierem uir dr natus: & ñ ex muliere. S; fortassis occurrat aliquis. huic de mulie et uiro expositioni nr̃e: & obiciat illud qđ ꝑ

apls de ꝙ: factum ex muliere factum sub lege:
et ñ dr̃ factum ꝑ mulierem. Qui hoc ñ respon
dendum puto. Ve omni quidem homine con
uenit dici: qđ ꝑ mulierem facẽ sit: qñquidem
ꝑ̃ priusquam ꝑ mulierem nascẽtur. ex utro accep
creatum. xp̃e ñ qui ñ ex femine uirg carnis
sue sumpsit originem: nisi ex mulĩe factis dr.
Ipsi nanq; idem mulier & ipsa ꝓ̃ncipalis origo
carnis cui adhęretur: & recte ñ ꝑ mulierem s; ex
muliere facẽ ab apl̃o memoratur. Justificabit ḡ
unus atq; idem deus circumcisionem ex fide: &
ꝑ̃putium ꝑ fidem. Qđ si requirat aliquis cu
riosus hȳ qui ex fide iustificantur ꝑ quem iusti
ficentur: & rursum hȳ qui ꝑ fidem iustificantur
ex quo iustificentur: licet fortassis multa in
hoc curiositas uideatur tam conuenienter
dicẽ possimus: qđ qui ex fide iustificantur mu
dio ex fide sumpto ꝑ ad implecionem bono
rum consummantur. & qui ꝑ fidem iustifi
cantur: ab omni operis exordio: ꝑ fidem sum
mam ꝓfectionis accipiunt. Ita utrumq;
sibi adherens: alterum ex altero consumma
tur. Et ꝓ̃ręa puto apl̃m statum in consequẽ
tibus posuisse. Legem ḡ euacuamus ꝑ fidem:
Absit: s; legem statuimus. Quin in superioribus ad
fidem cuncta uisus ẽ reuocare. ipse sibi qđ ab
alio ꝓponi posset obtendit: & dicẽ sic ꝑ fidem
iustificatur homo & ñ ex operibus legis. & si ds̃ cir
cumcisionem ex fide iustificat & ꝑ̃putium ꝑ fi
dem: legem ḡ moysi ꝙ paule destruis ꝑ fidem:
Absit. Immo legem statuimus: hoc ẽ confirmam.
Sꝫ operępcium ẽ unde quoñ legem sẽ confirmare
ꝓnuntiet: qui in superioribus dixit: quam̃ iustifice
tur homo ex operibus legis. Saluator in euange
liis dicẽ: quia moyses de me scripsit. Qui ḡ ñ
credit ei de quo moyses scripsit in lege: destruit
legem. Qui autem credit ei de quo moyses scrip
sit: legem confirmat ꝑ fidem quia credit in
xp̃m. Fidem autem dicimus in patrem & filium
et spm̃ sanctum. integram. plenam. ꝑfectam:
quę nich dubium. nich diuersę pauc. aut ex
trinseum: in unitate ꝑfectur. Nam marcion qui
alium dicẽ deum legis: alium patrem xp̃i. ꝑ fi
dem suam ñ statuit neq; confirmat: s; destruit
legem. Hoc & ebion facit. Hoc & omnes qui in fide
de catholica aliquid corruptionis intulerunt. Ego
etiam illud commonendi admiram: quia omnis q̃
ei credens bene agit: & continet se ab omni ma
pecato: hic legem ꝺ̃i recte intuendo confirmat.
Qui ñ ꝑcepit peccatorum uitasse agitur: & sine
ullo penitentię receptaculo assiduitate scelum
maculatur. hic si etiam credẽ ei uideatur: ꝑ fi
dem suam ñ statuit: s; destruit legem. Sꝫ & illa
nequaquam nob̃ ꝓtereunda uidetur obiectio:
qñ ꝓferre quis pot̃ & dicẽ qđ contraria sibi sẽ̃be
uideatur apls: cum in ꝓsenti quidem dicat. ñ
destrui legem s; confirmari: in secunda ad
corinthios ꝛta scribit. Qđ si ministrium mortis in
litꝛis formatum in lapidibus factum ẽ in gl̃a. ita ut ñ possent
intendẽ filii isrl in faciem moysi ꝓp̃ gloriam
uultus ei quę destruitur: quom̃ ñ magis mi
nistrium spũs erit in gloria? & paulo p̃. Si enim
qđ destruitur ꝑ gloriam ẽ: multo magis qđ
manet in gloria ẽ. Dici ḡ pot̃ quia gl̃a uult̃
moysi quę destruitur & hoc qđ dicẽ: si enim
qđ destruitur ꝑ gloriam ẽ: contrarium uidi
tur huic sententie qua ꝓnuntiat: ñ destruim̃
legem ꝑ fidem: s; statuimus & confirmamus. Sꝫ
unde: si possimus hoc ñ qđ intentatur absol
uere. Non ẽ idem qđ dicẽ. legem destrui
mus: & lex destruitur. Paulus ḡ in ꝑsenti loco
hoc ꝓnuntiat: qđ legem ipse ñ destruit. Nam
et si destruitur lex ꝑ eam quę supeminet gl̃am:
ñ ꝑ paulum neq; alium aliquem sc̃orum
destruitur. Vñ & ipse dominus dicebat. Non
uenio soluẽ legem: s; adimplere. Nullus ḡ sane
sanctorum nec ipse dominus destruit legem: s;
gloria eius temporalis & pertranseuntis ꝺ̃gl̃ę etna &
ꝑmanente destruitur: & superatur. Vñ unde
qñ cautę & ꝑspicacit̃. aplice legende sint ut
tere. Non dicẽ. neq; enim gloriosum ẽ qđ
gloriosum factum ẽ: & silent. aliquem.
falsum uideatur. Quom̃ enim qđ gloriosum
ẽ ñ esset glorificatum? Sꝫ addidit ꝓp̃ eam
quę supeminet gloriam. ut ostendẽt ñ a
quocumq; destrui gloriam moysi id ẽ legis: sed
ut diximus ex comparatione maioris glorię quę
in xp̃o ẽ obtegi: & obscurari eam gl̃am: quę in

lege ē. Et ideo dic̃. Si enim qđ destruitur per gloriam ē: multomagis qđ manet in gl̃a ē. Manē que ꝛ sunt dic̃: destruc̃ quemoꝺ sunt. S; destruñ phominem: ꝛ; ex comparatione ut ꝺicimus supue nientis gl̃e. Cñquidem lex pedagogus ñr fuit in xp̃m: donec ueniret plenitudo temporis. Et sic̃ ꝺicimus necessarium ē opus pedagogi: donec parvulus ē il: qui sub pedagogo ē. Destruc̃ autem et ñ ē necessarium officium pedagogi: cum ad pfectionem uenit il qui sub pedagogo fuit: tra ꝺicim̃ destruc̃ opꝰ legis: ubi aduenit plenitudo tem poris: & filius qui aliq̃ndo nich ꝺifferebat seruo: vere liber ē: patre subc. Qđ autem hꝛa debeant intelligi: que destruenda appellat apl̃s: consue tudinem eius phoc uocabulum: etiam in aliis discc ubi dic̃ ex parte scimus & ex parte pphe mus. Cum autem uenit qđ pfectum ē: destru etur ea que ex parte sunt. Et in hoc loco sententia pauli ut apphia destruꝺr absq; inuu ria aplice gr̃e: quo scit intelligamus ad com parationem pfectorum uacare: & ociosa ee ea q̃ impfecta sunt. Ita q̃ & in pleni sermone: paulus quidem legem ñ destruit: ꝛ confir mat. Gloria autem ꝛ cum reuelata fuerit: eam gloriam que apparuit in moyse. & ex

qua glorificat fiebat: ipsa comparatione sui qua superemines constitit & arguit: & ostendit nec gloriam confitendam. Tale ē: & qđ alibi ꝺr. Illum oportet crescc: me autem imminui. & qđ ipse paulus dic̃. Cum autem face ꝰ fum uir: destruxi que erant parvuli. hoc ostendit et similitudo pedagogi. cuius opus destruitur: et cessat cum ad pfectam etatem uenit paul⁹. Propter q̃ cautissime: ꝺic̃ apl̃s. Legem q̃ ꝺes truimus p fidem: absit. Et ñ ꝺic̃ lex q̃ ꝺes truitur p fidem: ꝛ; legem q̃ destruimus? Et rursus in consequentib;: non. ꝛ; legem statuim̃. Nam & si destruitur lex. ñ p fidem destruit: ꝛ; p superemminentem gloriam. Fidem autem ñ so lum ñ destruitur lex ꝛ; & statuitur p apl̃os et confirmatur: quia xp̃m quem lex & apphete uenturum predixerunt: ih predicant iam uenisse. Et confirmatio utiq; apphetę ut legis ē: cum que p dicta fuerant monstrant impleta;

Explicit liber tercius. Incipit quartus.

Q q dicemus inuenisse abraham patrem nr̃m secm carnem? Si enim ex opib; abraham iustificatus ē: hꝰ gloriam ꝛ; ñ ap̃ deum. Quid enim scꝑ tura dic̃? Credidit abraham dō: & reputa tum ē illi ad iusticiam. Ei autem qui operatur merces ñ imputatur secm grām: ꝛ; secm de bitum. Ei ū qui ñ operatur: credit autem in eum qui iustificat impium: reputatur fides eius ad iusticiam: sic̃ & dauid dic̃ beatitudi nem hominis cui ꝺs accepto fert iusticiam sine opibus. Beati quorum remisse sunt in quitates: & quorum tecta sunt peccata. Beat⁹ uir cui ñ imputabit dominus peccatum. Cum igitur duas apponũt leges quarum unam opũ aliam fidei nominant: p q̃n legem fidei erclu ꝺi gloriationem dic̃ eorum qui in legis opib; gloria antur: & promouit fide iustificari hominẽ sine opib; legis: consequenter nunc ut h ꝺes cursus asseratur. abrahe pduc̃ exemplum & ait. Ea abraham si ex opib; iustificatus ē: hꝰ glo riam. ꝛ; ñ ap̃ deum. Qđ quidem ñ sine arte dia lectica differt. Nam si is qui ex opib; iustificat ñ hꝰ gl̃am ap̃ deum: abraham autem constat ha bere gl̃am ap̃ deum. Ō ñ ex opib; ꝛ; ex fide iusti catꝰ ē abraham: ut necessario hꝰ ap̃ deum gloriam. Sic enim scꝑtura pnunciat: qua credidit abraham dō: & reputatum ē illi ad iusticiam. Cđ si ꝺr reputatur illi ad iusticiam: sine ꝺubio & gloria cuius ap̃ deum ē. Propter q̃ apl̃s testimonio huic qđ assumpsit ex li bro geneseos. adiungit sermonem ap̃ium & ait: qua ei qui operatur merces ñ imputat secm grām ꝛ; secm debitum. Ei ū qui ñ operatur, credit autem in eum qui iustificat impiũ: reputatur fides ad iusticiam. Omnem tra q̃ hunc locum apl̃s hoc uidetur ostendc: qđ due quedam sint iustificationes: quarum unam ex opib; nominat. aliam ũ ex fide: et illam quidem que opib; ē dic̃ habe gloriam ap̃ deum: utpote ap̃ inspicientem corda ho

mmum & scientem quis ē qui credit in occul
to: & quis ē qui non credit. Et ideo mitto
ap̄ solum deum h̄t gloriam: qui affectum fi
dei pnidet in occultis. Cui ū iustificationem
ex opib; fpat pot̄ fieri ut opa eius etiam ab ho
minib; comprobentur. Palam namq; ē & uidi
octis pot̄: quicquid ope manifestum ē. Et si fi
des in occulto ē. opa autem palam sunt: con
ueniet in hoc assumi illud qđ scptum ē. qua
occulta sunt domino dō nro: quę autem ma
nifesta sunt nob & filijs nr̄is. S; & illud his ap
tare conueniet qđ scptum ē: qua iustus ex fi
de mea uiuit. Competenter ḡ dicimus qđ hij
qui secundum uticinem hominem circum
cidunt̄: & in occulto uidei sunt sp̄u non
littera: cor̄ laus & gl̄a n̄ ap̄ hominē sed ap̄
deum ē. Cui ū ex opib; iustificantur q̄n pa
lam sunt & manifesta opa eorum: pot̄ esse
gloria eorum ut ap̄ sanctos quosq; & iustos
qui acceptum ā dō potestatem, de huma
nis opib; iudicandi, ut etiam ap̄ angelos: certāsq; uirtutum q; celestium po
testates: qui utiq; glorificare eum cui
opa pbauerunt possunt. Occulta ū cordis
q̄n solus dī ē nosce: ipse pnidet si in uno
quoq; fidei habitat aliquis affectus. Et iō
qui ex fide iustificatur: ap̄ solum dn̄m h̄t
gloriam: qui occultorum h̄t noticiam & fi
dei solus inspector ē. 6 & abraham si ex opib;
inquit iustificatus ē: h̄t quidem gloriam ex
opib; uenientem. S; n̄ illam quę ap̄ solum dn̄m
ē. Sic certum ē abraham ap̄ solum dn̄m habe
gloriam: consequens ḡ ē ut n̄ ex opib; si
ex fide iustificatus sit. Non autem putes
qđ siquis h̄at talem fidem: ex qua iustifi
catus h̄at gl̄am ap̄ deum: possit simul eā
habe & iusticiam. Nulla enim pars ē fidei
simul cum infidelitate: nulla iusticie cum
iniquitate communio: sic nec luci cum te
nebris pot̄ ē societas: si enim qui credit
qđ ihc ē x̄pc ex dō natus ē n̄ peccat: ma
nifestum ē: quia qui credit ihu x̄ n̄ pec
cat. Qđ si peccat: certum ē quia n̄ credit
ei. Iudicium ḡ uere fidei ē. ubi n̄ relinquit:
sic e contra ubi delinquitur infidelitatis
iudicium ē. Propter̄ ḡ & in alio scripture loco
dr̄ de abraham. quia ex opib; fidei iustificat
sit: quia etenim ē eum qui uere credit. op⁹
fidei & iusticie & totius bonitatis operari. & ei
pacem fieri utriusq; glorie. tam ei⁹ quę apud
dn̄m in occulto ē quam etiam eius quę pa
lam ē: & n̄ solum ap̄ deum ē. Hec itaq; pm
mis explanatis: etiam illud pretereundum mi
nime uidetur qđ patrem nr̄m secm carnē
nominant abraham. Certum enim pat̄
abraham secm fidem: n̄ secm carnem iu
dicatur. Nam ipsius quidem apti: pot̄ & se
cundum carnem dici. Ex genere enim isti
tico: etiam secundum carnem patrem no
minare potuit abrahā. Cete ū gentes. in
sp̄u eum patrem n̄ in carne nominabunt.
n̄ ut pote in locis ita angustis. ad allegorie
intelligentie latitudinem conuertamur: ubi
pat̄ secundum carnem accipi pot̄: his qui
docēne carnali to ē legi secundum litteram
prima elementa tradidit: & magister in di
uina lege pme institutionis extiterit. Qđ
autem magistri etiam patres appellentur:
et apls paulus dic̄. Etenim in ihu p euangē
lium: ego uos genui. S; & tu qui legis: ex di
uinis uoluminib; ipse ī testimonia in hoc as
pientia congrua. Addatur in consequentib⁹.
Credidit abraham dō: & reputatum ē illi
ad iusticiam. hec sermo ex libro geneseos su
mitur: ex eo loco ubi n̄ abraham s; abram
dic̄ ad dominum. Qui n̄ decimā in semen: hic
ī tuaculus meus hereditabit me. & dixit do
minus ad eum. Non erit heres tuus iste: s; q̄
exierit de te: hic erit heres tuus. Eduxit
inquit eum foras: & dix̄ ad eum: respice ad
celum & numera stellas si potueris dinu
merare eas. & ait ad eum. Sic erit semen
tuum. Et credidit dō: & reputatum ē ei
ad iusticiam. Quius loca ipsa exempli cau
sa de libro geneseos repetauimus: ut quę iu
stificationis huius causa fuit noscēmus. Vn̄ &
acuī intendendum ē. si ob hoc solum qđ
dandum sibi credidit filium: & ex eo pro

genem ad multarudinem fidei ꝓpagandam.
dr quia reputata ē fides eius ad iusticiam: an p
hoc & ꝓmnib; que iam ante credidat. Nec
enim putandum qđ absq; fide fuit illud ut
errret de tra sua & de cognatione patris sui: et
uenirret in tram quam ei demonstraturat dns:
ut illud cum separo a se loth dic̄ ad eum dominus.
aspice oculis tuis & uide ex hoc loco in quo stas
et introe ad septentrionem & meridianum & ad
occidentem atq; ad orientem: quia omnem
tram hanc quam tibi dabo eam: & semini
tuo in etnum. S; & illud qui dicat absq; fide
factum: qđ uenerint abrahā habitauit apud
quercum mambre in hebron: & edificauit ibi al
tare domino? Quom autem & illud n erat fidei
opus cum melchisedech benedix abraham & ait:
benedictus abram do excelso qui creauit celum
et tram. & benedictus dr excelsus qui tradidit
inimicos tuos in manib; tuis? Ex quib; omnib;
diligitur, qđ in his singuli fides quidem fuit
abrahe: s; ex parte. In eo autem ubi dr qr fides
eius reputata ē ad iusticiam: fides pfecta de la
ratur. Sic enim sententiam & ꝓphetam ex parte
dic̄ esse apli & rursum dic̄ esse pfectam. in eo
enim scit ex parte scimus & ex parte ꝓphamus:
cum uenit autem qđ pfectum ē destruetur ea
que ex parte sunt: tra & fidem possumus in
telligē esse aliquido ex parte & aliquido pfectā.
Et aut autem qđ dicimus aliis adhuc scripte
sanctę testimonijs munitur: audiu cuiusdā
glio ad dominum dicentes aplos. Domine: auge
nob fidem. Nonne p hoc euidenter ostendunt habe
se quidem fidem: s; talem que egeret augmento?
S; & ipse apls paulus cum dic̄ si habeam omnē
fidem ita ut montes transferam: omnem eam
dic̄. ex partib; totam docet esse compositam.
Nec enim omne pot nominari: ubi aut alta
tis aut quantitatis diuersitas n ē. Videtur g eam
in psenti loco cum multe fides abrahe processerint:
p singula quoq; que ex parte supius memo
rauimus: in hoc nunc unius fides eius esse col
lecta: & ita ei ad iusticiam reputata. Iam sane
confidabis. quia sic de fide dictum ē quia re
putata ē ei ad iusticiam: ita & de aliis ut
tantib; dici possit: quia ubi gra misericordia
unicuiq; reputatur pot aut sapientia aut scie
entia. aut mansuetudo & humilitas. ut ete
si omni credenti fides ad iusticiam: reputet.
S; cum ad scripturas recleo: n omnib; credenti
tib; inuenio qđ fides ad iusticiam reputet.
Denicq; scriptum ē de filiis ut quia credidit
domino & famulo eius moysi: nec tamen
additur qđ de abraham scriptum ē. quia
reputata ē ei ad iusticiā. Ob hoc arbitror: qđ
in illi erat fide in abraham documus. ex multis
partib; fidei in unum coacuata pfectio: que
mereretur ad iusticiam reputari. Qđ autem
dic̄. ei ti qui operatur merces imputatur secun
dm gram s; secundum debitum: ex electis aut
in eum qui iustificat impium reputatur
fides ad iusticiam: uidetur offendē quasi in fi
de quidem gra sit iustificantis. in ope u iusti
cia rebuentis. S; ego cum consido sermo
eminentiam qđ dic̄ operanti secm debitum red
di: ut in fide deo qđ possit ullum opus esse qđ
ex debito remunerationem si deposcat? ei
etiam hoc ipsum qđ age aliquid possimus
ut cogitare. ut proqui ipius dono & largi
tate faciamus. Qđ g erit debitum illius? cui
g nos sensus ꝑcessit? & rō magis intendēda ē in
forte qđ dic̄. ei autem qui operatur merces se
cundum debitum reputabitur: sinistri magis
opis intelligendum sit debitum. Debita et
enim peccata dicimus in diuinis uoluminib; fre
quenter inuenies. Ut ipse dominus in oratione
nos docuit dicē. Dimitte nob debita nra. sic
et nos dimittimus debitoribus nris. & trēum
cum dic̄: ipse dominus. Cuidam patrifa
milias erant duo debitores unus debebat
denarios quingentos & alius quinquaginta:
et hoc de peccatis dicit ipse intpretatus ē. Ne
forte g & in hoc loco mercedem opis que se
cundum debitum redditur. ad hunc sensum
quem sup̄dximus apls traxit de his. qui
ita operantur sic & eam operatus ē tram? & sic
alibi dic̄. discedite a me operarii iniquitatis:
quib; utiq; quasi debita pena ꝓmercede mise
rationis exsolutur. Vn idem apls: in alio loco.

stipendia inquit peccati: mors. Et n̄ addi
dit ut similit̄ dicēt stipendia autem iusticie
uita eterna: s; ait: gr̄a autem dī uita eterna ut
stipendium qd̄ utiq; debito & mercedi simile
ē retributionem pene ēē docēt & mortis: uitam
u̅ eternam soli gr̄e consignaret. Scd̄m hunc sen
sum & illud qd̄ in euuangelio scribitur: qua m̄
sura mensi fueritis eadem remetietur uob.
de sinistris opib; accipiendum puto. Neq;
enim gr̄e sue mensuram statuit d̄s: cum
scriptum sit: n̄ enim ad mensuram dat deus
spm̄. Si g̅ h̄ putantur recte discussa: conse
quent̄ utiq; ea que coherent uidebuntur
intelligenda: ut opanti quidem opa iniqui
tatis. merces scd̄m peccati debitum rependat̄:
credenti u̅ in eum qui iustificat impium: fi
des ad iusticiam reputetur. Si quidem bene
meminimus superiora in quib; ostendimus n̄ ei
qui ex parte: s; qui ex integro & qui pfecte
credit fidem posse ad iusticiam reputari: que
fides tanta ē. ut iustificet etiam eum q̄ impi⁹
fuit: ut ultra iam n̄ sit impius: sic ille latro
qui pendebat in cruce & blasphemabat: s; sit
sic ille qui confitebatur & dicebat. domine
ihu memento mei cum ueneris in regnum tuum.
Post h̄ uelut ad confirmationem sermonis sui
quem dixerat. ei autem qui n̄ opatur: credit
autem in eum qui iustificat impium reputa
tur fides ad iusticiam: assumit testimonium
de psalmis & dic̄. sic & dauid dic̄. beatitudinē
hominis cui d̄s accepto fert iusticiam sine
opib;. beati quorum remisse sunt iniqui
tates. & rel usq; peccatum: uidens p hos
sermones consequent̄ approbari posse qd̄ re
putetur homini iusticia sine opib⁹. Vn̄ m̄ ui
detur hoc intellexisse apls. quia impossibile
sit in homine: cui iam p etatem discernendi
de bono & malo adē intellectus: neq; iusti
ciam incē neq; iusticiam. Qd̄ si ita ē: sine al
tero ē duob; inueniri anima n̄ pot̄. Et cer
tum ē si desierit a malis: qd̄ iam inueniat̄ in
bonis. In malis autem n̄ ē illa anima: cui⁹
remisse sunt iniquitates: & cui⁹ tecta sunt
peccata: & cui n̄ imputauit dominus

peccatum. Conueniens g̅: ut sit in bonis. Com
petent̄ g̅ ad remissionem iniquitatum. & obtec
tionem peccatorum: & ad id qd̄ n̄ imputat d̄ns
peccatū dic̄ apls qd̄ homini iusticia reputetur:
licet nondum opa iusticie egit: s; p eo tantum
qd̄ credidit in eum qui iustificat impium. Ini
tium namq; iustificari a d̄o fides ē: que credit
in iustificantem. Et h̄ fides cum iustificata
fuit tamq̄m radix ymbre suscepto heret in
anime solo: ut cum p legem dī excoli cepit:
surgant in ea qui fructus opū ferant. Non g̅
ex opib; iusticie radix: s; ex radice iusticie.
fructus opum crescit. Illa scil radice iusticie:
qua d̄s accepto fert iusticiam sine opibus.
Vn̄ ppterea puto & dauid tricesimo primo psalmo
quem supscripsit intellect⁹ dauid. dedisse istud
initium ammonens p ipsam supstitutionē.
altiorem debe requiri intellectum: in his
que dicturus erat. Qui beati: quorum remit
tunt̄ iniquitates. De quib; p ut potuimus di
ximus: cum de psalmis p ordinem dictare
mus. S; pmouet nos ordinis ipsius differentia
qd̄ primo dix̄: beati quorum remisse sunt iniq
tates: secundo quorum tecta sunt peccata:
tercio quib; n̄ imputauit dominus peccatum.
Et uide si forte pot̄ iste ordo in anima una
eademq; intelligi. Vt quia initium ē conu
sionis anime mala relinquē: p hoc iniqui
tatum remissionem meatur accipe. Cum autē
cepit bona facē. uelut singula queq; que
pcesserant mala bonis recentib; obtegens: et
habundantiorem numerum bonorum intro
ducens q̄m prius fuerat malorum: tegere
peccata dicatur. Vbi u̅ iam ad pfectum ue
nit: ita ut omnis de ea malicie radix pe
nitus amputetur: eo usq; ut nullum in ea
uestigium possit inueniri nequitie: ibi iam
summa pfecte beatitudinis pmittatur:
cum nullum possit dominus imputare
peccatum. Iniquitas sane a peccato hanc h̄t
differentiam: qd̄ iniquitas in his dr̄ que
contra legem committitur: unde & grecus
sermo a nossei. asi. appellat iniquitatem.
Hoc ē qd̄ committitur: peccatum u̅ etiā

illud dici pot̄ si contra q̄m natura docet et
conscientia arguit delinquatur. Beatitudo
ḡ h̄ in circumcisione ē an ēt̄ ī p̄putio? Dicim⁹
enim: quia reputata ē fides abraham ad iustici
am. Quom̄ ḡ reputata? Cum in circumcisione
ēēt: an cum in p̄putio? Non in circumcisione:
s; in p̄putio. Et signum accep̄ circumcisionis sig
naculum iusticie fidei que ē in p̄putio: ut sit
pat̄ omniū credentium p̄ p̄putium: ut reputet̄
illis ad iusticiam & pat̄ circumcisionis: ñ his
tantum qui sunt in circumcisione: s; & illis
qui secuntur uestigia eius: que ē in p̄putio fi
dei patris nr̄i abraham. Cum dixisset supius
quia credidit abraham dō, & reputatum ē
illi ad iusticiam: & huiuscemodi fides quid
habēt beatitudinis ostendisset: ex his que in
tricesimo p̄mo scr̄pta sunt psalmo: quia ita cre
denti ñ reputaret dominus peccatum: ꝓpo
nit nunc interrogationem ex cuius responsione
doceatur: & ex ipsa temporum ratione qd̄ beati
tudo iustificationis abrahe. ñ in circumcisione
s; adhuc in p̄putio posito: data ē. Qd̄ si abrahā
cum ēēt adhuc in p̄putio ex fide iustificat⁹ ēē
pot̄: & omnis qui credit dō iustificari p̄ fidem
etiam si sit in p̄putio & p̄tinē etiam ad ipsū
h̄ beatitudo que dic̄: beatus uir cui ñ impu
tauit dominus peccatum: ostendit ḡ quia
ñ cuilibet dominus ñ imputet peccatum: s;
ei qui credidit ꝓpt̄ fidem suam: peccata ñ re
putet. Sic̄ enim abrahe reputata ē fides ad
iusticiam: ita & omni credenti cum fides ad
iusticiā reputat̄: ita & omni credenti cum fi
des ad iusticiam reputatur: peccata utiq; ñ
imputantur. Neq; enim de iustis dic̄: quia re
putetur eis fides ad iusticiam. Qd̄ si ita pute
tur: que uidebitur gr̄a iusto reputari iusti
ciam ad iusticiam? S; utiq; illi dic̄ fidem re
putatam ēē ad iusticiam: qui anteqūm habēt
hanc fidem iusticiam ñ habebat. Et iste est
utiq; beat⁹ cui d̄s accepto fert iusticiam
sine op̄ib; & cui ñ imputatur peccatum:
cui etiam remisse sunt iniquitates: & ob
tecta si qua fuerant antea peccata. Simul
autem & edocet nos diligentius intendere

lectioni: cum tam uigilant̄ ea que scr̄pta sunt
de abraham. quia reputata ē ei fides ad iusticiam:
uult a nob̄ considerari etiam q̄ndo reputata sit.
quo & temporis ratio in his que scr̄pta sunt col
ligatur: utrum ne in p̄putio adhuc ēēt cum
ista dicta sunt: an transiret iā circumcisionē. Quare
Quom̄ ḡ reputata ē fides eius ad iusticiam?
Cum ēēt in circumcisione: an cum ēēt in pre
putio? Si enim fuisset in circumcisione: ui
deretur utiq; a fidei huius gr̄a exclusum esse
p̄putium. Nunc ū ostendit: qd̄ in p̄putio ad
huc posito reputata ē fides ad iusticiam. Et
ideo pnuntiat: quia cum abraham in p̄putio
positus p̄ fidem iustificat⁹ sit: sine dubio p̄n
ceps & pat̄ merito dicetur omnium credentiū
p̄ p̄putium. Qd̄ ū p⁹ fidem que fuit in p̄putio
accep̄ circumcisionem: consequent̄ causam
qua circumcisio ei data fuit exponit. Ut
ēēt inquit signaculum eius fidei q̄m ha
buit in p̄putio positus: ut p̄ hoc pat̄ fiēt
etiam eorum qui in circumcisione nascunt̄:
si tamen ad illam fidem p̄tineant que in
p̄putio positum iustificauit abraham. Effi
citur ḡ utriusq; generis pater. his qui sunt
in p̄putio p̄ fidem: & his qui sunt in circū
cisione p̄ carnem. Et p⁹ circumcisionem ge
nerat p̄mo ysaac: atq; ab ipso auspicatur
ogdoadis initium. id ē octaui diei in ipso
consecrantur p̄ma mistia: ex inde accipit
postitas abrahe dupplici currē sacramento.
Sic̄ enim fides natura sui aliud ēē intelli
gitur. & aliud iusticia que ei p̄ fidem re
putata ē: ita & alia eius ēē in p̄putio. alia
in circumcisione postitas. Nam eos qui in
circumcisi sunt: ipsos ēē lapides puto. de
quib; posse dic̄ d̄s suscitare filios abrahe. In
quib; & illud completur qd̄ scr̄ptum ē: q̄
benedicentur in te omnes trib; t̄re. S; re
petamus adhuc qd̄ dic̄. & signum accep̄
circumcisionem signaculum iusticie fi
dei que ē in p̄putio: ac p̄fundam in his
pauli sapientiam contemplemur. Fortassis
enim aliquib; eundem sermonem scd̄o dicē
uideatur: id ē signum & signaculum. S;

melius tñ sermo multam mihi se videtur habe
re differentiam. Signum namq; dr: cum hoc
qđ videtur: aliud aliquid indicatur. Sic ubi
gđa cum dominus dicit in euangelio. Genera
tio hec signum querit: & signum nō dabitur ei: hoc
signum ionae ꝓphe. Sic enim ionas fuit in
ventre ceti .iij. diebus & .iij. noctibus: ita & filius
hominis oportet esse in corde terre .iij. diebus
et .iij. noctibus. Hoc est gđ signum. ubi ionas inde
batur: & xp̃s intelligebatur. Similr & de
ipso domino: in euangelio dr. Ecce hic positus
est in ruinam. & in resurrectionem multorum:
et in signum cui contradicetur. Contradicebatur
enim signum in quo xp̃s venerat: qđ aliud in
eo videbatur: & aliud intelligebatur. Caro
videbatur: & dr credebatur. Sic gđ accepit:
et abraham signum. & qđ erat signum:
in consequenti dicit. Circumcisionem inquit:
que circumcisio est signaculum iustitie
fidei. qm habuit adhuc in circumcisione.
Bene gđ circumcisionem signum appella
uit in abraham: quia & ipsa aliud vide
batur. & aliud intelligebatur. Et often
dit quia iam tunc carnalis illa circum
cisio. signum erat spūalis circumcisionis.
q̃ in carne suscipitur: sed in corde. Qđ
si dicit signaculum: ita intelligendum puto.
Signaculum dr: cum alicui rei seruande
p tempore custodia imponitur: qđ nemo
alius nisi ipse qui imposuit debeat resig
nare. Et illud gđ signaculum ut exponit
apls: iustitia fidei qm in ꝓputio positus
abraham accepe meruit. indicatur et
pater esse multarum gentium: qđ tunc
credimus resignandum: cum plenitudo
gentium intrauerit. & omnis israel saluabit
Tunc enim fiet qđ dicit apls: non solum gen
tium: sed etiam circumcisionis p fidem patris
abraham. Et adhuc apostol de signo et
signaculo differam: ut ei signum sit ut di
vinum ubi indicatur aliquid p hoc qđ
videtur: signaculum uero ubi concluditur
p tempore aliquid & non patet: potest etiam
ita intelligi qđ mysteria que in lege & pa
triarchis adumbrabantur: humanis hoc erant
que & signis indicanda erant: & signaculis
obseruanda. Qđ gđ signis indicanda erant
in his qui credebant ex gentibus: signum
cepisse dr abraham. Qđ uero his qui ex circum
cisione non erant credituri obseruanda erant
et obtegenda: signaculum dr accepisse.
Qđ signaculum illo utiq; tempore designa
batur: cum in nouissimis temporibus: dicit; p
quam plenitudo ut diximus gentium intra
ret omnis israel saluus fieret. Ideoco denique ante
abraham iustificatur in fide. dum adhuc esset
incircumcisus. & pea circumciditur: ut os
tenderetur primo pater futurus multarum gen
tium: & pea eorum qui ex circumcisione
credituri sunt. Neq; enim his qui sedm car
nem nascuntur ex abraham. filiis abrahe
dicendi sunt: non fidem & opa habent abrahe.
Inde denique & dominus in euangelio dicit ad
iudeos: qui se iactabant filios esse abrahe. Si
filii abraham essetis: opa utiq; abrahe faceretis.
Vnde autem & ex ueteri scriptura probari qđ
filius qui dr. non tamen eius de cuius carnali
semine descendit: si eius cuius actus imita
tur & opa? Audi daniel quid dicat ad unū
ex illis senibus: quos arguit adulterii. Semen
inquit chanaan & non iuda. species seduxit
te: & concupiscentia euertit cor tuum. Vi
deas eum qui carnaliter de gene iuda descen
derat. negari filium esse iuda. si chanaan
eius fuit cuius actus & opa sequebatur. Ita gđ
et his qui de abraham semine secundum
carnem genus ducunt: non dicuntur filii
abraham: si eius non habent fidem. Sic denique
et apls ait: dicit ad eos. Pater tuus amorreus:
et mater tua cethea. Quibus utiq; non eos ne
cessitudo generis: sed morum similitudo iun
gebat. Vt esset gđ inquit pater omnium cre
dentium p ꝓputium: ut reputetur illis ad
iustitiam. & pater circumcisionis non his tan
tum qui sunt ex circumcisione: sed & illis q̃
sequuntur uestigia eius. que est in ꝓputio fi
dei patris nri abraham. In quo euidenter
ex utroq; ipso sibi suprus diuinitus pnuntiat

ñ carnis ostentationem ꝙ nobilitatem fidei reꝯ-
rendam. De circumcisionis autem sacramento
dictum iam in supioꝛib; diximus: ꝙ & in aliis
pluribꝫ locis que ꝓ re & tempe occurrẽt usa
sunt exposuimus. Ꝙ; diligenter lectorem quẽ
iota unum. aut aper de lege ñ ꝓteriit: ne illud
quidem utrẽ debet quia hoc qđ dicit apls repu
tata ẽ abraham fides eius ad iustitiam. illo tempe
cum de eo ꝛceptum ẽ quia credidit đo & repu
tatum sit ei ad iustitiam. nondum abraham uo
cabatur: ꝙ; abram erat nomen eius: adhuc enĩ
mẽbrum circumcisui manebat ut nũptatur apls.
De quo aliquib; forte ꝛcedebatur error. In exẽ
plaꝛib; habetur: qđ facile abraham ꝓ abram
ꝛcbi potuit. Ꝙ; quia h estimatio pocius mẽta ẽ
qm firma approbatio: nos compendiosius res
pondeamus qđ obseruam apls sententiam dei
qua dicit iam ñ abram ꝙ; abraham erit nomen
tuum: appellauit nunc eum ñ ut in loco ge
neris ceptum ẽ: ꝙ; ut de eo ꝓmutuauerat đs.
Qđ enim diuinitus sanctum: obseruari in
posteꝝ comenit. Hec ꝓ ut potuimus in lo ca
tam arduis & tam difficilib; ꝓlata: si quis forte
animum nr̃i studium considẽt amplecti potit. Si
ũ infirmitatem sensus nr̃i notare uelit. uenĩã
petimus: & ei qui melius de his disserẽ ut er
planare potuit libenter ꝛcedimus. Nos ũ ad ea
que sequuntur: legi licet ꝗsim cõmittimus pe
dum. Non enim ꝑ legem ꝓmissio abrahe aut
semini eius. ut heres ẽet mundi: ꝙ; per iustitiam fi
dei. Hoc in loco in uidetur de lege moysi apls
disputare: & asserẽ qđ ꝓmissio que facta ẽ ad
abraham ut hẽditatem mundi đ ẽ ẽre uerus
acciperet ipse. ut semen eius ñ ex moysi lege cons
taret. Ante enim qm moyses legislator exhibẽt:
missus ẽ inquit dominus abrahe. & dixit ad eum.
Exi de tra tua & de cognatione tua. & de
domo patris tui: & uenĩ in tram qm t ostendo.
et faciam te in gentem magnam: & bene
dicam te. & magnificabo nomen tuum. & eris
benedictus: & benedicam benedicentes te. &
maledicam maledicentes te: & benedicent
in te omnes trib; ẽre. Qđ ꝗ dicit benedicentur
in te omnes trib; ẽre: hoc ẽ heredem factum
ẽ toti mundi. Que utiq; ꝓmissio ad abra
ham antea facta ẽ: quam ꝑ moysen de legis
obseruantia mandaretur. Sic ꝗ non ẽ ex
lege ꝓmissio abraham. neq; semini eius. ut
heres sit mundi: ꝙ; per iustitiam fidei. Que ẽ
iustitia fidei? De qua in supioꝛib; ꝛbitur.
ut sepe iam diximus: quia credidit abra
ham đo. & reputatum ẽ illi ad iustitiã. Hec
mmto. Legis enim obseruantia: penam
tantummõ effugit. fidei ũ mitum: spem re
ꝓmissionis expectat. & ꝓceptum seruando
ritur: fides quaritur ab amicis. Ꝙ; & si se
cundum ea que in supioꝛib; disseruimus. &
de lege naturali paulus h dicẽ intelligat.
ñ erit cõsentaneum rationib; supius reddtis.
Quamus enim lex natũ de bono & malo
testimonium reddat. secundum iudicium
conscientie. tamen legi fidei ñ potẽ exẽptio;
qua đo credidit abraham. & iustificari me
ruit: atq; amicus dei appellari. Si enim
qui ex lege hũi heredes: exinanita ẽ fides
et euacuata ẽ ꝓmissio. Lex enim: iram
operatur. Vbi autem ñ ẽ lex: nec ꝓuaricatio.
Si inquit ex lege ꝓmissio data ẽ abrahe
ut heres ẽet mundi. ꝙ; per fidem que ei ad ius
ticiam reputata ẽ: consequens sine dubio erit.
ut & omnes qui ꝙrunt sibi ad đo iustitiam re
putandam: ñ per legem ꝙ; per fidem sperent.
Et ut hoc euidentius ostendẽt: addidit.
Si inquit hũi qui ex lege sunt ipsi heredes
erunt repromissionis illius qm ꝑ fidem me
ruit abraham. euacuabitur illud qđ ex fide
iustificat ẽ abraham: cum utiq; si ex lege fu
tura ẽet hereditas. oportuit & abraham le
gem ꝓuisse impleꝝ. & ita hereditatem inire
ꝓmẽri. Et ut ostendat nullom hoc ita fieri
potuisse: dicẽ qđ lex nam operatur. Vbi aut
nam ẽ: hereditas ñ ẽ. & addidit. Vbi autem
ñ ẽ lex: nec ꝓuaricatio. Ꝙ; repetamus
ꝓtulum: & uideamus de qua lege ista di
cantur. In supioꝛib; quidem ubi dicit. si
enim qui ex lege hũi heredes sunt exina
nita ẽ fides & euacuata ẽ ꝓmissio: potẽ ad
moysi legem & ad naturalem referri.

Certum ē enim qđ si ex lege moysi p̄stat̄ hereditas: euacuetur illud qđ scribitur abraham. p fidei credulitatem meruisse. Et rursum si ad naturalem legem conuertatur intelligentia: h̄ dici possunt. Si sufficere potuisset lex naturalis ad fidem: sup̄fluum uidētur qđ dictum ē abraham. exi de t̄ra tua & de cognatione tua. & de domo patris tui: & ueni in t̄ram q̄m ostendo t̄. Vt quid enim exiret de t̄ra sua & de domo sua. si ei lex sufficeret naturalis: q̄m utiq; & in t̄ra sua positus habe & custodire potuisset? S; nunc uelut illa minus sufficiente iubetur legem fidei sequi: sine qua nec heres ēē mundi ipse ut semen suum nec amicus dī poterat appellari. Sic ḡ pot̄ ab utraq; lege subtractum ad solam fidei legem respicē: qđ dic̄. Si enim qui ex lege heredes sunt: ex inanita ē fides & euacuata ē p̄missio. Iam ū in hoc loco ubi dic̄ lex enim op̄atur iram: diligentius intuendum ē ad q̄m legem respicē uideatur hic sermo. S; & illud qđ sequitur. ubi enim n̄ ē lex: nec p̄uaricatio. S; p̄usquam a nob̄ plenior explanatio requiratur: ad illa breuit̄ respondeamus que de hoc loco hētici nob̄ solent obtendē. Aiunt enim. Ecce quomodo apl̄s dic̄: quia lex moysi iram op̄atur. Vbi ū lex illa n̄ fuit: ibi nec p̄uaricatio erit. Requiramus ḡ ab eis. Si ubi lex ē & p̄uaricatio: erit transgressio legis: ḡ & ubi fides ē transgresse fidei p̄uaricatio erit. Si enim p̄uaricator efficitur ille qui declinat a lege: sine dubio et ille p̄uaricator ē qui declinat a fide. Et si p̄uaricationi illi que in lege ē lex ipsa in causa ē etiam p̄uaricationi huic que in fide ē: fides in causa ēē creditur. Sic ū absurdum ē dicē quia fides in causa ē ut quis p̄uaricatur a fide. & si n̄ accessisset ad fidem p̄uaricator fidei n̄ fuisset: ita absurdum erit p̄uaricationem legis ex eo accipe qđ susceperit quis obseruantiam legis. S; & illud addem⁹: quid dicent nob̄ de his qui ante legem moysi in p̄uaricatione facti sunt? Si enim nullus ante moysen p̄uaricator extitit: nemo condempnatus ē. nemo punitus. Qđ dicent de sodomitis? Quid de his qui in diluuio condempnati sunt? Quid de chain? Quid de ipso adam. quid de eua respondebunt? De qua apl̄s dic̄. Mulier autem seducta in p̄uaricatione facta ē. S; sine lege moysi: n̄ ē preuaricatio. Vn̄ adam unde eua p̄uaricatores ab apl̄o nominantur? Uerum ut etiam in supioribus sepe iam diximus: diuersas in hac epl̄a leges apl̄s introducit. Et nunc de lege moysi loquit̄ nunc legem fidei nominat: sic̄ cum dic̄. Ubi ē ḡ glatio tua? Exclusa ē. Per quam legem? Op̄um? Non: s; p legem fidei. Induc̄ p̄terea & alias leges: de quibus dic̄. Condelector enim legi dī: secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis mee: & captiuum me ducentem in lege peccati. Et ita de una ad alteram legē transit: ut n̄ sensus uigilans & intentus sit deprehende eum: & sequi uix possit. Videndū ē ḡ ne forte illa lex quē ē in membris nr̄is & captiuos nos duc̄ in legem peccati: ipsa sit lex q̄m apl̄s iram dic̄ op̄ari. Op̄at̄ enim sine dubio iram dī: quem captiuum duxit in legem peccati. Vbi autem lex ista n̄ fuit: c̄tum ē qđ ibi nec p̄uaricatio erit. Quiū sub ista lege fuerunt: consequent̄ nec heredes erunt. Qđ si de lege moysi commemorari quis uelit & dicē qui iram op̄atur: p eo fortassis solo hoc potit affirmare qđ peccantem in se aut lapidari continuo: aut cremari ignibus iubet: ut si qđ aliud peccantibus decernitur in lege supplicium: ut pena ipsa que peccanti infertur ex lege: ira nunc ab apl̄o nominata uideatur. Similit̄ & de p̄uaricatione: ut n̄ omnem p̄uaricationem generaliter in hoc loco astruat appellatam: s; eius qui in lege posit⁹ dereliquit: ut grauius delictum uideatur eius qui p lem prohibitus peccat. q̄m eius qui nulla fuit lege commonit̄. S; & illud uidendum ē qđ n̄ dix̄ apl̄s qđ ubi lex fuit ibi & p̄uaricatio: s; ait. ubi autem n̄ ē lex nec p̄uaricatio. In quo ostendit qđ p̄uaricatio quidem ēē omnino n̄ possit n̄ lex fuit: n̄ tamen si lex

sit omni genere etiam preuaricatio erit. Potest
enim fieri ut sit lex. et preuaricatio non sit: non
potest tamen fieri ut preuaricatio sit ubi lex non est.
Nam et si moysi legem ponamus: continuo omnes
qui sub lege moysi uixerunt: in preuaricatione facti
sunt. Alioquin simul et prophetas et omnes iustos
uidemur inuoluere: nisi forte dicat aliquis istos
omnes et prophetas. non tam sub lege quam sub fide ui-
xisse: peccatores uero et iniustos legis iunculis
fuisse constrictos: sicut et apostolus dicit quia iusto
lex non est posita. sed iniustis et non subditis impiis
et peccatoribus scelestis et prophanis. patricidis et
matricidis. homicidis. fornicatoribus. masculorum
concubitoribus. plagatoribus. mendacibus. periuris.
et si quid aliud sane doctrine aduersatur. Quod si
talibus lex posita est. non tamen multo meliores illi uide-
buntur de quibus dicitur: cum enim gentes que le-
gem non habent naturaliter que legis sunt faciunt:
huiusmodi legem non habentes ipsi sunt sibi lex qui
ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis
testimonium reddente eis conscientia. Et
statuamus si uidetur ante oculos duos aliquos:
uerbi gratia qui cum masculis non petierint con-
cubitum muliebrem unum ex his precepto
legis prohibitum cuius simetum non habuisset
fortasse fecisset: et alium qui proprie mentis iu-
dicio huiusmodi contagionem et cogitationes
quidem suas: adire non permiserit. Nonne multo
illum preferas qui nulla legis interminatione
deterritus: immunem se a flagicii contamina-
tione seruauit? Similiter etiam de ceteris peccatis:
si habeatur examen. Et ideo siue moysi lex in-
telligatur. siue etiam ea que in membris nostris
est et iram operatur: non possunt que ex ipsa sunt
heredes esse: sed illi qui sunt ex lege fidei: fidei
autem illius ex qua iustificatus est abraham.
Sed fortasse requirat aliquis. quomodo non et qui
sub lege moysi est sub lege fidei esse uideatur:
cum scriptum sit in exodo. Credidit autem
populus deo: et moysi famulo eius. Et iterum:
dominus in euangelio dicat. Si credetis mo-
ysi: credetis utique et mihi. De me enim: ille
scripsit. Videbitur enim sicut de se dixit. quia qui
credit in me. credit et in eum qui misit
me: ita et de moyse dicere. quod si credetis moysi:
credetis utique et mihi. Ad quod respondebimus
quia illud quod dictum est in deserto: credidit
populus deo et moysi famulo eius: narratio est qua
ostenditur quod per ministerium moysi quo signa et mi-
rabilia ministrauit. populus credidit deo. In hoc
uerbo ubi dicitur: si credetis moysi credetis utique et mihi:
arguit infidelitatem eorum. qui dum sibi non cre-
dunt ostendunt se nec moysi litteris credere: in
quibus de aduentu christi prophetali sermone comprehen-
sum est. Ubi uero dicitur. qui credit in me credit in
eum qui misit me: spem credentium ele-
uat usque ad deum patrem: ut sicut quis cum
uidit filium uidisse se sciat et patrem: ita
cum credit filio credidisse se sciat et patri.
Ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit
promissio omni semini. Non ei quod ex lege est tan-
tum. sed et ei quod ex fide est abraham qui est pater
omnium nostrum sicut scriptum est: quia patrem
multarum gentium posui te ante eum
cui credidit deum. Qui uiuificat mortuos
et uocat que non sunt: tamquam que sunt. Et
in superioribus distinctionem dedit mercedis
et gratie: dicens mercedem rem debiti esse: gra-
tiam autem nullius esse debiti sed beniuolentie
beneficium. Et in presenti quoque loco ostendere uo-
lens. deum hereditatem promissionum non ex de-
bito sed per gratiam dare: dicit quia hereditas a deo
his qui credunt non ex mercedis debito sed fidei
munere concedatur. Sicut enim ut exempli gratia
dixerim: hoc quod subsistimus non potest intelligi
quia ex operis nostri mercede subsistamus: sed euidenter
dei munus esse quod sumus: et gratia conditoris qui esse
nos uoluit: ita et si hereditatem promissionum dei ca-
piamus diuine gratie non est alicuius debiti: aut operis
merces. Quod si forte uideatur hoc ipsum quod dicitur
ex fide non esse gratis. quippe si offerenda sit
fides prius ab homine. et ita a deo gratia promenda:
audi quomodo in aliis etiam docet de hoc
idem apostolus. Et enim ubi enumerat dona spiritus
que dicit secundum mensuram fidei credentibus
dari: ibi inter cetera etiam donum fidei asserit
per spiritum sanctum tribui. Post multa namque ita
etiam de hoc dicit. alii fides in eodem spiritu: ut

ostendat qd etiam fides p grām datur. Sz et
alibi idem apls docet dicens. Quia a deo uob
datum ē. n̄ solum ut credatis in xp̄m: sz etiam ut
patiamini p illo. Inuenis hoc & in euuangeliis de
signari: ubi apli intelligentes qd ea que ex ho
mine ē fides. n̄ pot ēē pfecta n̄ addita fuit etiam illa
ea que ex dō ē: dicunt ad saluatorem. auge nob
fidem. Ex quibz omnibz aptissime comprobatur:
qd hic dic apls. Ideo ex fide ut secundum grām
firma sit pmissio: quia etiam fides ipsa qua crede
uidemur dō. dono in nob gr̄e confirmatur. Hec ē
autem grā qm̄ inuenire sic thesaurum mag
num mētur: siquis beatus ē. Hanc inuenit
noe: & idō scriptum ē de eo. Noe autem inuenit
grām: in conspectu domini dī. Hanc inueneāt
grām & moyses: & idō dicebat ad deum. Si in
ueni grām: in conspectu tuo. Inuenimus tam̄
aliquos sanctorum n̄ solum in conspectu dn̄i
dī inuenisse grām: sz etiam in conspectu ho
minum. Deniq de beato ioseph scriptum ē.
Et inuenit ioseph grām: in conspectu dn̄i
sui. Sz & ista grā que in conspectu hominum
inuenitur: deo largiente conceditur. Sic
enim scriptum ē: de eodem ioseph. Et erat
dominus cum ioseph. & infudit sup eum mi
sericordiam: & dedit illi grām in conspectu
principis carceris. Amplius adhuc aliquid de
huiusmodi grā in diuinis litteris memoratur:
de beata hester. Sic enim ait: quia erat hester
inueniens grām ap̄ om̄s qui uidebant eam. Paulo
p dic scriptura. Inuenit grām hester supra om̄s
ceteras uirgines: & imposuit ei rex diadema
muliebre. Hec autem n̄ importune arbitror si
de scripturis sanctis requisiuimus ad confirmatio
nem aplici dicti: in quo de fide & grā disputat.
Ait g. Idō ex fide: ut secundum grām firma sit
pmissio. Sz & hoc notandum ē qd ait. ideo ex fi
de ut secundum grām firma sit pmissio: quasi
ostendē uolens qd si ex lege eēt & n̄ ex grā pro
missio firma n̄ eēt: nunc autem iccirco firma
sit quia n̄ ē ex lege: sz p grām. In quo ego puto
qd tale aliquid intelligi uelit: quia qui ex lege
sunt extra nos sunt: qui autem p grām intra
nos h̄ntur. Ubi causa. Que in lege scripta sunt

calamo & atramento in membranis ut in cartulis
scripta sunt: que autem ex grā descendunt p spm̄
dī in corde nr̄o descripta sunt. Sic idem ipse apls
minister huius gr̄e in aliis designat: & dicit.
Epla nr̄a uos estis inscripta n̄ atramento sz spū dei ui
ui: n̄ in tabul lapideis. sz in tabul cordis carnalib.
Idō ut m̄ uidetur firmiora dic ea que p grām
qm̄ ea ex lege sunt. quia illa extra nos sunt: & h
intra nos. Et illa in fragili materia consistunt:
ita ut facile possint exolescē: h̄ u dī spū inscripta
et in anime penetralibz impssa: firmitatem
ppetuitatis obtineant. Talibz g litteris promissi
onis inscribitur anima. que fidem suam dō ue
lut ceras obtulit ppparatas: ut in his dī grā dig
nant possit inscribi. Et idō huiusmodi fides re
putatur ad iusticiam: que capax gr̄e celestis ex
titit. Hoc autem contingit semini abrahe: n̄ ei
tantum qd ex lege sz ei qd ex fide ē. Multo enī
abrahe nobilior ex fide ē quam ex carne succes
sio: quia n̄ ex carne sz ex fide iustificatus esse
memoratur. Si enim n̄ ex fide sz ex semine
danda successio ē: conueniens erit & in hisma
helis posteritatem & eos qui ex cethura descen
dunt ad pmissionum sacramenta pduci. Qd
utiq n̄ recipitur: sz sola legis ac fidei poste
ritas introducitur. Verum n̄ nos pterea apli
in hoc loco. nutabunda quodam & ambi
gue plata locutio. Qd enim dix ut firma
sit pmissio omni semini n̄ ei qd ex lege est
tantum sz & ei qd ex fide ē: sic ita intelliga
tur quasi aliud ex lege semen. & aliud ex
fide dixit: ut tamqm̄ ab utroq semine
pmissio hēditatis debeat expectari: inue
nitur contraria dicē his que supius scripsit
cum ait. Non enim hij qui ex lege: hēdes
sunt. Item alibi. Arbitramur enim iustifi
cari hominem p fidem: sine opibz legis. Et
rursum. Si enim qui ex lege hēdes sunt:
euacuata ē fides. Et enim si ex fide iustifi
catur homo sine opibz legis & hēdes n̄ fi
unt hij qui ex lege sunt. quom̄ n̄ contra
rium uidebitur qd in hoc loco dicit fir
mam eē pmissionem p grām: n̄ ei tantū
semini qd ex lege ē. sz ei qd ex fide ē. Et

cum in supiorib; eos qui ex lege sunt repu
tasse uidetur: hic eos quoñ exequat his quos
ex fide sparе grām dicē. S; in uidetur qđ dicit
omni semini ñ ei qđ ex lege ē tantum: s; ei qđ ex
fide ē: legem hic sic sepe tam dicimus indicare na
turalem. & hoc asserē qđ ñ his qui ex lege naturali
solum uenerunt firma sit promissio: s; his qui ex fide
legi addoīnt naturali eam fidem qm̄ habuit
abraham pater ñr: ut ñ duos pplos. unum ex fi
de & alium ex lege indicare uideatur: s; unum
atq; eundem qui ñ solum ex lege naturali q̄ oēs
homines uiuunt: s; ex fide cursus abraham auc
tor existit: placeat dō. Quo scit ostendat qđ si
quis hāt integra omnia que lex edocet natu
rat & in nullo eum peccati conscientia repre
hendat: ñ tamen hāt etiam fidei grām: ñ posse
eum iustificari. fides enim ē: que ad iusticiam re
putatur. Et hoc ñ habita distinctio reddit in
telligentiam planiorem: atq; ea que contraria
putantur consona ēe: & sibi inuicem concor
dantia deprehendentur. De diuisitate autem le
gum qđ in hac pcipue epla. sepe apls etiam la
tenter & subito ab alia ad illam legem sermonis o
dinē mutet frequenter ostendimus: & eadem tra
tare superfluum ē. Bene autem ñ dīr de abrahā
pre omnium: s; aut pre oīū nr̄m: id ē non q̄ ex
lege descendimus: s; qui fidei ex lege succedim̄.
Et quia omnium qui hominis di sunt pre ē:
mira promissionis diuine sententiam in conse
quentib; posuit dicens sic ēe septum ē. q̄ patrem
multarum gentium posuit te ante eum. cui
credidit dīn. Si q̄ pre futurus ēe promittit mul
tarū gentiū. ñ unius pre & eorū q̄ ex gentib. &
eorū q̄ ex circumcisione uenerunt nominatur.
Et recte addidit ex sua interpratione apls. ·
ante eum cui credidit deum. hoc ē patrem
positus ē multarum gentium: ante ipsum
deum cui credidit. cuius promissionem & a quo
signaculum fidei in circumcisione suscepit.
Quoñ q̄ circumcisio patrem sibi pprie de
fendit abraham. cum ille ipse sit qui ei cir
cumcisionem dedit: multarum eum gentiū
um posuit patrem: Qđ si aliquis hoc ad
hisimabilis potitatē uoluit. ut cechūre
conūtē: occurrit ei qđ septum ē. Cabenedi
centur in te oēs tribus tre. Hoc etiam in euan
gelio dominus dicebat: quia potens ē deus
de lapidib; istis suscitare filios abrahe. Addidit
autem in subsequentib. Qui uiuificat mortuos:
et uocat ea que ñ sunt: tam̄ que sunt.
Mortuos hic secundum animę peccatum in
telligimus: q̄n anima inquit que peccat
morietur. Sic enim in morte corpali penit
sensus & ne qđ ultra corpus nec auditum.
nec odorē aut gustum recip ut tactum.
ita & qui spāles sensus in anima p̄dicent
ut ñ uideat deum: nec audiat uerbum dei:
nec suauem odorem capiat: nec gus
tet bonum dī uerbum. nec manus eius pal
pent de uerbo uite. Iniustos di homines me
rito mortuos appellantur. Tales inuent
nos aduersus ē: s; uiuificauit p grām
suam: sic & alibi dīr idem apls. & nos
cum mortui essemus delictis & peccatis
nr̄is: simul cum illo reuiuificauit nos. Vi
uificat autem & de scripturis apphicis approbat:
qđ oēs qui idola colunt & confidunt in
eis mortui sunt: Audi dauid quoñ dīr.
Simulacra gentium argentum & au
rum: opa manuum hominum. Os hāt
et ñ loquentur. oculos hāt & ñ uidebunt:
aures hāt & ñ audient. Et p aliquanta.
Similes inquit fiant eis qui faciunt ea: et
oēs qui confidunt in eis. Videt mortu
os ēe. & similes similiū effectos: eos qui co
lunt ea & confidunt in eis. Vñ diligenter
intueamur: si forte sic his qui colunt
idola & confidunt in eis. similes eis fieri di
cuntur: ita & his qui deum uerum colunt
et confidunt in eum: similes ei fiant. Et
hoc ē qđ fortassis in mente uir homo cum pro
positum haberet. ut ad imaginem & simi
litudinem dī fieret: ad imaginem quidem
factus ē: similitudo autem dilata ē ob
hoc ut pius confideret in dīn: & ita simil
fieret ei: & ipse audiret qui similis ei fi
et omnis qui confidit in eum. Hęc p ex
cessum quendam sociauimus his. que

de mortal gene differum: ut manifestus
fiet quib; modis deus uiuificat mortuos. & q̃
q̃ in consequentib; dic̃. & uocat que n̄ sunt
tam q̃m que sunt: quom̄ intelligi debeat u
deamus. frequent & in aliis exposuimus. q̃
deus solus ē qui dic̃ ego sum qui sum: & una ē
ria dī suba qui semp ē. Cui siquis se ad unit.
unus fit cum eo spū: & pcm qui semp est
etiam ipse ee dr. Qui ū longe ē ab eo: nec par
tia pcm eius sumit: nec ē quidem dr. Sicut
eramus nos gentes pusquam ad agnitionem
ueritatis dnice uenirem⁹: & ideo dr̄ dūs ea uo
care que n̄ sunt: tamquam que sunt. Inter
eos enim qui sunt io ē qui participationem
hīt eius qui ē: abraham & ysaac & iacob: et
ceteri sancti numerantur. Qd si gentes credendo
in fidem uenerunt abrahe: consequenter
pmittat aplus q̃d dūs uocauit ea que non
sunt tamquam que sunt. Pot tamen
etiam illud aliter in hoc loco erga laudes
dī aplus latius videatur effusus: & inmum
pme eius creature cum admiratione me
morasse cum ex nichilo ee fecerit usq; et ea
que n̄ erant ut sue potentie fiue tam q̃m
que ēent & subsistēnt euocauit: & ita ei in
creando nich fuisse difficile: ut cum nich erat
ter: omnia subito uocata ita affuisse tam q̃m
que semp extant. Qd siquis nob obiciat illud
aplī sermonem quem ad corinthios scribit ubi
dic̃. quia contemptibilia mundi eligit deus
que n̄ sunt. ut ea que sunt destruat ut n̄
gloriet⁹ omnis caro coram dō: & dicat se
cundum hanc exposit̄onem n̄ conuenire
ut destruu dicant⁹ que sunt cum ea que n̄
sunt electa sint: dicemus ad h quia in hoc
loco aliter dr̄ eos qui sunt. & aliter in hoc ca
pre in epla ad romanos. Declarauit enim
ad corinthios. quia de his dicēt: quos supi
enumerauerat. Dr̄ enim supi. Videte
enī uocationem uram fres: quia non
multi sapientes m̄ uos secundum car
nem n̄ multi potentes. n̄ multi nobiles:
sed que stulta sunt mundi eligit deus ut
confundat sapientes: & infirma mundi
elegit dūs ut confundat fortia. Sic̃ & stulta
mundi elegisse dic̃ deum. hoc ē gentes ut
confundēt sapientes sine dubio iudeos: et
infirma mundi ut confundat fortia: eodem
ordine in hoc loco dic̃: & de his que n̄ sunt
ut ea que sunt destruat. Et ū ee gentes. ee
autem iudeos ostendit. io ē quia lege erant:
sed legem n̄ implebant: ut destruēntur & in
ducēntur illi qui n̄ erant in lege: & abrahe
fidei credulitatis mito ungēntur. Qd autem
dr̄ ut confundat sapientes: n̄ quo uere sapi
entes ēent: aliquam n̄quam confundēt dūs eos
qui secundum dī sapientiam: sapientes
sunt. sed illos dic̃ qui se putant ee sapientes
et n̄ sunt. sic̃ & alibi dic̃. Ubi sapiens. ubi
scība: ubi conquisitor huius seculi? Nonne
stultam fec̃ dūs sapientiam huius mundi.
Huius mundi q̃ sapientes confundit eligentes
stultos: n̄ quia simulē stulti ēent. & isti p pe
nuriam sensus: sed secundum illud q̃d dic
tum ē qui uult sapiens ee stultus fiat in hoc
mundo ut sit sapiens ap̄ deum: quia sapien
tia huius mundi stultitia ē ap̄ deum. Qui
contra spem in spem credidit: ut fieret
pater multarum gentium: secundum qd̃
dictum ē sic erit semen tuum. Et ū infir
matus ē fide. nec consid'auit corpus suum
iam emortuum: cum fere centum annos
ēet: & emortuam uuluam sare. Nec in pro
missione etiam dī hesitauit diffidentia: sed
confortat⁹ ē fide dans gloriam dō: & ple
nissime sciens quia quecumq; promisit po
tens ē & facē. Idō & reputatum ē illi ad iu
stitiam. Videtur h q̃d dr̄ aplus contra
spem asperisse: q̃d in genesi refertur abra
ham dixisse ad dominum. Dominator dūne
quid th dabis? Ego autem dimittor: sine fi
lius. Hic autem filius masec vnacule mee:
damascus eliezer. & dr̄ abraham. Cui n̄ de
disti in semen: hic vnaculus meus hered
merit. Et quib; uncq; ubis: abraham de filius
suscipiendis intelligitur dixisse. Qd si dr̄
in spem credidit: datam rursus ei spem
optimo inde collegit: ubi scptum ē: & non

dñi facta ē ad eum dicens. Non ē hic heres tuus: sed
qui egredietur de te: ipse erit heres tuus. Eduxit
autem eum foras: et dixit illi. Respice ad cælum &
numera stellas: si potes enumerare eas. Et
ait ei. Sic erit semen tuum. Credidit
deo: et reputatum ē ei ad iustitiam. Ex his quibus
et de gratia pulsa: et primodum data ei spes: dei
promissionis declaratur. Cui quia credidit: fidei
de hoc quod nunc proponit apls quia reputatum ē ei
ad iustitiam. Mitto autem ex multe sibi solito. ut
de fide tractat apls continuit et spem: sci
ens fidei spem inseparabiliter cohere: sicut et in epla
ad hebreos idem docet dicens. Est autem fides
sperandarum rerum substantia: argumentum non apparen
tium. Et rursum in hac eadem epla ad romanos:
in posteriorib; dicit. Spe autem: salui facti sumus.
Spes autem quę videtur: non est spes. Quod enim videt
quis. quid sperat? Si autem quod non videmus speramus:
per patientiam exspectamus. Quod si spe salui fac
ti sumus: hoc idem est quod alibi dicit quia per fidem
salui sumus et fides tua te saluum fecit: et se
cundum fidem tuam contingat tibi. Quę
utique illis dicit: qui credentes in ihm spem
gesserunt ab eo: se posse curari. Sic autem
abraham contra spem in spem credidit?
ita omnes qui per fidem filii sunt abraham.
contra spem in spem crediderunt: de singulis
quibusque quę crediderunt: siue de resurrectio
ne mortuorum: siue de hereditate regni cę
lorum. Hęc enim spectant ad naturam hu
manam spectat: contra spem uidentur.
Quantum autem ad potentiam dei: in spem
crediderunt exemplo abrahae credentis: qui
quecumque promisit deus potens est et facere: sic ta
men his qui credunt maneat fides, spes, cari
tas. Et puto quod prima salutis incepta: et ipsa
fundamenta fidei sint. Proficiunt et augmenta
edificii: spes est. Perfectio autem et culmen to
tius operis caritas: et ideo maior omnium dicit
caritas. Et abraham contra spem in spem cre
didit: ut pater fieret multarum gentium
quę futurę erant sicut stellę cęli: non solummodo
multitudine sed et claritate. Quique promittenti fideli
tex credenti: inquit non infirmatus est fide. Quod dicit
non infirmatus est fide ostendit non uidetur esse qui
dam infirmitatem in fide. Quod sic infirmatus
est sine dubio et sanitas: sicut et in alijs ostendit
cum dicit. Increpa illos acriter: ut sani sint in fide.
Beatus dicit: qui non infirmatur in fide. Sed qui infir
matur: curam eius debent apli suscipere.
Infirmitatem autem in fide assumite: non dis
ceptationib; cogitationum. Nam alius credit
manducare omnia. Qui autem infirmus est:
olera manducet. Et quidem quique deligat libros
prophetarum esse eos qui informantur in fide: hoc plena
fidei doctrina cunctarum in ea. et quodammodo
egritudinum ingeratur. Sana autem fides dicit
quę perfecta est. et cui nihil deest et ipsa est quę
credit manducare omnia. Id est quę capere pos
omnia. Quam qui bene spiritalis appellatur. et
diudicat omnia: et in nullo sermone scan
dalizari potest. Vnde euidenter apparet esse augmen
ta quedam et profectus in fide: et aliquos habe
re partem fidei exiguam: alios magnam: alios
uero omnem habere fidem. Vnde et apls dicebat: si
quam omnem fidem ita ut montes transfe
ram. Sed et in euangelijs discipuli dicunt
ad dominum. quasi quibus nondum plenam
esset fides: auge nobis fidem. Considera sane:
si secundum ea quę de fide diximus. etiam
de caritatis augmentis simili possimus
intelligere? ita ut dicamus et de caritate sicut et
ille dixit: si quam omnem fidem. sic habeam
omnem caritatem: et illum habere omnem
caritatem qui omnia illa habuit quę in
caritatis sunt: sicut dicit apls. Caritas pacien
ens est: benigna est. Non inflatur. non emula
tur. non est ambitiosa. non agit perperam: non
irritatur. Omnia tolerat. omnia credit.
omnia sperat. omnia sustinet. et est his si
milia. Quę si quis habet: recte intuetur
dicens quod habet omnem caritatem: quę cari
tas sine dubio ex his singulis: ab apto supra
memoratis partibus constat. Similiter autem
et de misericordia et pietate. ceterisque uirtu
tibus: arbitror dici posse. Et forte propterea sin
gula sicut de fide dictum est quia fides repu
tata est ad iustitiam: ita et de caritate dici

pot. quia reputata ē car tali ei ad fructificandum
aut pretalauit misceria. S; videamus iam ea
que secuntur. Et ñ inquit infirmatus in fide
consideauit suum corpus emortuum: cum fere
centum annorum ēet: & emortuam vulvam sare.
In repromissione etiam dī ñ hesitauit diffidentia
s; confortat ē fide. Quantum quidē ad simplicē pa
tet intellectum cuidēt prudentiores rationem: qđ
abraham cum audiret sibi a deo sobolem repro
mitti: sine respexit ad emortuas centenarij corporis
vires: de quo utiq; nequaquam spari poterat
ulla successio: s; potentiam promittentis intuit.
Nec difficile ē credidit in his que promittebat
omnipotens: s; dedit inquit gloriam dō: intelligens
solus dī ē munus: ubi humane fecunditatis
vena cessauerant. Nitor g dedit gliam dō: qui
nature fuerat desertus auxilijs. Hec ut dixi
quantum ad simplicem intelligentiam pertinet:
sufficienter dicta videbuntur. Si ū quis obiciat
nob. quomō potuit abraham in centenario an
norum numero positus. emortuo corpore sicq;
prēa qm susceperisset ysaac & defuncta ē sara.
que cum nonageria concepat: & uixerat annis
centum vigiti septem: prēa etiam quam an
norū. xl. facē ēet ysaac & accep rebeccam: p
ista omnia sēbrat & apponens abraham accep
uxorem cui nomen cethura: & pepit ei iem
bram. & zeram. & madan. & madian. & resboc.
et soe. Quomō g videbitur emortuo corpis: qui
multo senior effect quam tunc erat & uxorem
accipe. & septem libos potuit procreare? Quas
obiectiones ut decenter possimus excludere: exposi
tionem emortuo corpis illo transferimus: ut di
camus ñ infirmitate abrahā etatis
emortuum: s; eō illam utriusque qm sancti
tu semet ipsis primo impleuisse. etiam ceteros
habē monent & docent. Mortificate membra
vra: que sunt sup terram. Nam & absurdum
puto: si hoc bonum qđ in se paulus habuit.
nec enim alijs imparet qđ ipse ñ fecerit si in
quam hoc bonum qđ paulus habuit abraham
tantum patriarcham. quem etiam suum pa
trem dicē apls: ñ credamus habuisse. Tuncq;
etiam in illo mortificatio ista membrorum.
Non metuebatur luxuria. ñ urebant libidi
ne: sic illi de quib; apls dicē. melius ē nube
qm uri. Hoc quidem erat & in sara: qua dese
cerant sare fieri muliebria. Non enim
erat in illa lasciua muliebris: aut incontinen
tie dissolutio: nec in usum libidinis perpe
trandum. Sed; ubi audiunt tantam poste
ritatis spem & sobolis sue gloriam celo & si
deribus exequendam: ubi hanc audiunt. ñ aspi
ciunt ad ppa bona. ad continentie grām.
ad membrorum mortificationem: s; hec omnia
que sibi lucra ducebant arbitrantur detrimenta
ut xpm lucrifaciant. Sed; fortassis errasse me cre
dis: qđ cum de posteritate abraham & semine ei
dicē debuerim de x dicē. Non erramus: s; cum
apto loquimur. Ipse enim hoc ex dicta ē inter
pretatur: cum dicē. Septum ē tibi dabo tram
hanc: & semini tuo. Non dicē & seminib; tamqm
in multis: s; semini tuo tamqm in uno qui est
xpc. Videsne g quomō nos apls docet: sic dnm lo
quutum ē ad abraham ut in semine suo
xpm intelligi debe semini? & ob hoc puto
qđ adiecit apls & dixit: dans gloriam dō. Non
enim tantum gle abraham potuisset offerre
de nascentate ysaac: qm tam potuit dare gli
am dō. si intellex xpm de suo emortuo tam et
uteris. defecato corpe nascturum. Sed; & tu
si mortifices membra tua que sunt sup terram.
si abiecto omni feruore libidinis. emortuum
seruet & nulli obnoxium uteris corpi: poteris
etiam tu fructus ex eo obtinere generare.
Potes generare ysaac. qđ ē gaudium: & hic ē
primus spe fructus. Por semen tuum & opa tua
ascendē celum & effici opa lucis. & stellarū
fulgori splendor itq; conferri: ut cum dies
resurrectionis affuit tamqm stella differat in
claritate. Simplius adhuc dico. Potes si tam
purus mente. tam sanctus corpe. tam immu
culatus actib; fueris etiam ipsum generare
xpm: sedm illum qui dicebat. filioli mei qs
rursum parturio: donec formetur xpc in uob.
Et sic ipse de se de se dixit dicē. Qui fecerit uolū
tatem patris mei qui in celis ē: hic meus & fr
et soror & mater ē. Que g mater hu erit. ñ

in cuius vulua emortua ē. et ita demum pariturat filios castitatis: sic ē mulier de qua dic̄ apls. salua autem erit p filiorum generationem si permanser in fide & castitate? Unde etiam prophs commendat adactum pristo: & reputatum ē ei ad iusticiam. Quom̄ enim n̄ ad iusticiam reputaretur ei qui n̄ solum in fide: sed & in omnib; uirtutib; pfectionem tenebat? Non ē autem sepatum ppt̄ ipsum tantum. quia reputatum ē illi ad iusticiam: sed & ppt̄ nos quib; reputabitur credentib; in eum qui suscitauit dñm nr̄m ihm xp̄m dominum nr̄m a mortuis. qui traditus ē ppter delicta nr̄a: & resurrex̄ ppt̄ iustificationem nr̄am. Hoc in loco qd̄ dic̄ non ppter ipsum tantum: intelligendum ē de ipso. & cum qd̄ dic̄. sed et ppt̄ nos: hoc ē & de nob. Manifestum nam q̄ ē. quia hoc qd̄ dr credidit abraham dō & reputatum ē illi ad iusticiam: n̄ ppt̄a moyses sol̄sit ut abraham legēt qui utiq; olim fuerat defunctus: sed ut nos ꝓfectum fidei ex huiusmodi lectione capemus: intelligentes quia & si nos ita credamus dō ut ille credidit. etiam nob reputabitur fide ad iusticiam: credentib; in eum qui suscitauit dñm xp̄m dominum nr̄m a mortuis. Vellem sane req̄re quid ē qd̄ in hoc loco apls deum nominans cui credimus & cui abraham credidit: n̄ dix̄ credentib; in deum excelsum ut credentib; in eum qui fec̄ celum & terram ut in eum q̄ fecit angelos cet̄aq; celestes gte uirtutes: sed aut qui suscitauit qui suscitauit dominum ihm a mortuus. Qua q̄ de causa ad comparationem fidei abrahe. titulus iste resurrectionis domini assumit̄: requiramus. Numquid abraham in eum credidit qui suscitauit dominum ihm a mortuis? cum the tunc nondum fuisset resuscitatus a mortuis? Vellem q̄ considare quid uelim sit paulo. permittenti nob quia sic̄ abrahe reputata ē credenti fides ad iusticiam: ita & nob reputabitur. credentib; in eum q̄ suscitauit ihm dominum nr̄m a mortuis. In quo. ego pparuitate sensus mei illud adicio: qd̄ multo sit magnificentius in laudib; di resuscitasse ihm dominum nr̄m a mortuis: q̄m fecisse celum et t̄ram. creasse angelos & celestes condidisse uirtutes. Illud enim fuit facē que n̄ erant: hoc autem repare que perierant. Illud fuit n̄ dum delecta instituē: hoc iam delecta restituē. hoc iam delecta restituē. Illud denq; passione. hoc passione pfectum ē. Sed huius tam tamq; magnifici mistī: in fide abraham forma et imago p̄cessēat. Ille enim credidit eum offerre unicum iubēti: qua & a mortuis eum suscitare potens ē dō: credidit etiam qd̄ n̄ illi tantum ꝓfuit. res tunc gerēbat: sed & semen eius qui ē xp̄s: plena sacramenta uitae seruaretur. Inde denq; gaudens offerebat unicum: qua in eo n̄ unicum posse tang: sed reparationem mundi & innouationem totius creature: que p resurrectionem domini restituta ē cogitabat. Et idem dic̄ dominus de eo. quia abraham pat̄ ex̄ exultauit ut uideret diem meum: & uidit & gauisus ē. hoc q̄ in competenti uidebatur habita comparatione fidei abraham. & eorum qui crediderunt in eum qui suscitauit dominum ihm: qua qd̄ ille futurum credidit. a nob creditur factum. Simul autem et illud ostenditur qd̄ hereses n̄ placet: q̄ deus cui credidit abraham. & fidem eius ad iusticiam reputauit ipse ē qui & dominum ihm resuscitauit a mortuis. Nec relinquatur locus. ut alius dс legit: alius dominum n̄r ihm x̄ pat̄ intelligat̄. Sed adhuc requiramus cum sint q̄m plurima q̄ xps ē. dei uirtus & sapientia. & uita ē & iusticia & uerbum & uitas & uita ipse appellatur: cur potius sinum de resurrectione eius. in fide nunc apls facta mentionem? Dic̄ in alijs idem apls. qua cum x̄ conresuscitauit nos dс: & simul cum ipso sedē fec̄ in celestib. Hoc ē q̄: qd̄ admonet. Si credimus xp̄m surrexisse a mortuis: credite etiam uosmet ipsos cum ipso patiq̄ surrexisse. Et si credimus quia sedet ad dexteram patris in celis: etiam uosmet ipsos credite credite iam n̄m ēe sed & in celestib; collocatos. & si credimus uos x̄ commortuos: credite q̄ et conuiuetis ei. Et si credimus q̄ xp̄s mortuus ē peccato. & uiuit dō: etiam uos mortuos esse peccato & uiuere dō. Et hoc ē qd̄ auctoritate aplica p̄statur: q̄ dic̄. Si aut̄ resurrexistis

cum xpo: que sursum sunt querite: ubi xps
est in dextera dei sedens. Que sursum sunt
sapite: non que super terram. Quia qui hec agit:
hic se ostendit credere in eum qui suscitauit
ihm dominum nrm a mortuis. et huic ue
re fides reputatur ad iusticiam. Neque enim
possibile est ut habenti in se aliquid in iusticio
possit iusticia reputari: etiam si credat
in eum qui suscitauit dominum a mortuis
In iusticia namque cum iusticia nichil potest
habere commune: sicut nec lux cum tenebris
nec uita cum morte. Ita ergo et credentibus
quidem xpo. nec tamen deponentibus ueterem
hominem cum actibus suis iniustis: fides re
putari potest ad iusticiam. Simili autem modo
possumus dicere. quia sicut iniusto non potest iusticia
reputari: ita nec impudico pudicitia. nec
iniquo equitas. nec auaro libertas. nec im
pio pietas reputari potest: donec uetustas
uiciorum indumenta non abicit: et nouum
se induit ~~se induit~~ hominem qui secundum deum
creatus est. et renouatur in agnitione dei
ad imaginem eius qui creauit eum. Propterea
enim et in sequentibus adiungit: et dicit de
domino ihu. Qui traditus est inquit propter
peccata nra: et resurrexit propter iustificationem
nram: ut ostendat quia ea pro quibus xpc tra
ditus est etiam nos abhorrere debeamus et abicere.
Si enim propter peccata nra traditum eum cre
dimus: quomodo non alienum nobis et inimicum
ducitur omne peccatum. pro quo redemptor
nr traditus memoratur in mortem. Nam si
nobis aliqua rursum societas cum peccato aut
amicitia fiat: ostendimus quod nichil ducamus
mortem xpi ihu: amplectentes et sequentes ea
que ille expugnauit et uicit. Idque totum si
mul conectens apls tamquam corpus ipsum pec
cati. indumentum ueteris hominis appella
uit: quod deponendum suadet his qui credunt
ei qui suscitauit dominum ihm a mortuis:
ut abiecto indumento iniusticie induant se
dominum ihm qui est uerum iusticie indumen
tum: ut merito credentibus fides ad iusticiam re
putetur. Traditus est ergo propter peccata nra:

et surrexit propter iustificationem nram. Et enim
si consurreximus xpo qui est iusticia et in nouitate
uite ambulamus: et secundum iusticiam uiuimus:
surrexit nobis xpc ad iustificationem nram. Si uero
nondum deposuimus ueterem hominem cum
actibus suis: sed et in iniusticia uiuimus: audeo di
cere quod nondum nobis resurrexit xpc ad iustifi
cationem nec traditus est propter peccata nra. Si
enim hoc credo: quomodo illud amo pro quo ille
pertulit mortem. Si hec credo quod ille ad iustifi
cationem meam surrexit: quomodo mihi iniusticia
placet. Iustificat ergo eos xpc tantummodo qui no
uam uitam exemplo resurrectionis ipsius
susceperunt: et uetusta iniusticie atque iniquitatis
indumenta. uelut causam mortis abiciunt.
Sed illud uelim requirere. si pro hoc solo dicit apls
quia non propter abraham solum scriptum est. sed et
propter nos quod dixit credidit abraham deo et re
putatum est illi ad iusticiam: putas ne solus
hic sermo ex omnibus que dicuntur de abraham
non solum propter illum sed et propter nos scriptus est: An et
illa aliqua uidebuntur non propter illum solum:
sed et propter nos scripta: An certe omnia que de
ipso dicuntur: non pro ipso solo sed et pro nobis dicuntur. Et non
solum de abraham. sed uide ne forte hec eadem
etiam de ysaac similiter accipienda sint: ut
que de ipso scripta sunt non ipsum solum. sed et
nos aspiciant. Similiter et de iacob et ceteris
patriarchis. Nam que oratio uidebitur ut de
abraham quidem que scripta sunt etiam ad
nos pertinere dicantur: non autem simili forma
etiam de ysaac et de iacob et de iuda ut de
ioseph et ceteris. Quod si nichil rationis uidebitur.
cur de uno patriarcha hoc ita accipi debeat.
et non etiam de ceteris: consequens erit ut de
omnibus que scripta sunt non solum propter illos
qui tunc erant: sed et propter nos scripta uidean
tur. In quod me precipue suadet ita sentire.
ille euuangelii sermo: in quo dominus et
saluator nr ad eos qui sibi dixerunt quia
pater nr abraham est respondit. Si semen
abraham essetis: opera utique abrahe facetis.
Nunc autem queritis me occidere hominem
qui ueritatem locutus sum uobis: quam audiui a pa

tre meo. Hoc abraham ñ fec̃. ꝛ qđ unq̃ ostendit.
qua qui faciunt opa abraham. ihi sunt filij abra
ham: & ꝑ̃ illos sc̃pta sunt que de abraham sc̃p
ta sunt. Hic iam sapientes erunt & ado illuminare
nuerit & ꝑspicẽ: quoñ unum qđq opus qđ de
abraham sc̃bitur in semet ipso ꝛdeatur explꝛ.
Verbi gr̃a. Qđ dictum ẽ ad illum. exi de tra tua
et de cognatione tua. & de domo patris tui:
et uenu in tram q̃m ꝛ ostendam. Quoñ & hiſq
de semine abraham cẽ ex opib; uite uidꝛ. h debe
at obsequi: que unq̃ sunt ñ ꝑ̃ illum tantum
sunt sc̃pta: ſ; & ꝑ̃ eos qui credunt in eum qui
suscitauit ihm dominum nr̃m a mortuis. Et
cum h impleuit q̃m spare etiã illud qđ subiun
gitur debeat. ꝛdẽ & faciam te in gentem mag
nam & benedicam te & magnificabo nomen tu
um & erit benedictus: & benedicam benedi
centibꝫ te: & maledicam maledicentibꝫ te. & be
nedicentur in te oĩs tribus tre. Et cum eum
die sc̃pturꝫ. Abiit autem abraham sc̃m ea que
locutus ẽ ei dominus. Quoñ etiam hoc ñ solum
ꝑ̃ abraham. ſ; & ꝑ̃ nos sc̃ptum ꝛdeatur: ut
ambulemus secundum omnia que locutus ẽ
dominus. S; & de ysaac ut de cet̃is que simili
sc̃bntur: quoñ etiam ad nos pinẽ ꝛdeant.
Non ẽ autem ps̃entis temporis omnia nos
adducẽ in medium: & singula queq; dis
cutẽ quo ordine etiam in nob qui credim
in eum qui credidit abraham. que de abra
ham ut de cet̃is sanctis in sc̃pturis diuinis
dicta aut facta sunt compleantur. S; in oĩbꝫ
ps̃entis opis necessitas patitur apium uiam:
qua lati qui in sc̃pturis diuinis exercere des
derat possit incedꝛ. hactenus de oratione fide
ei⁹ que ad iusticiam reputata ẽ. & diuersarum
legum obseruantia ac ꝑcepti circumcisionisq;
diuisitate disputationis sermo cucurrerit.
nunc iam qualit̃ hij qui ex fide & ñ ex opib;
iustificati sunt confirmentur. ab apto ꝛdeamus. Justificati ig̃ ex fide pacem habeam⁹ ad
dñm: ꝑ dominum nr̃m ihm xp̃m: ꝑ quem
et accessum habemus ꝑ fidem in gr̃am istam
in qua stamus & gloriamur in spe glorie fi
liorum dei. Aptissime. ꝓh enim que inter

uerit quod sit ex fide & ñ ex opib; iustificatꝫ
ad pacem dei que superat omnem mentem. in
qua & summa ꝑfectionis consistit: munitat. S;
ut diligentius sensum ꝑspiciamus apti qđ sibi
uelit pacis nomen & cuius pacisque ꝑ dominũ
nr̃m ihm xp̃m ẽ: ꝑquiramus. Ubi dr ubi nemo
dissidet. nemo discordat. ubi mch hostile. mch
barbarum geritur. Hoc ig̃ qui aliqñdo simul
mimici dei. sequentes hostem & tyrannum dia
bolum: nunc filiius arma ꝓiecimus. & sig
num crucis eius uerilla suscepimus: pacem
utiq; habemus ad deum ſ; ꝑ dominum nr̃m
ihm xp̃m: qui nos ꝑ hostiam sanguinis sui re
conciliauit deo sic sc̃ptum ẽ. Cum essemus in
mici dei: reconciliati sumus ꝑ sanguinem ei⁹
eius filij eius. Et alibi idem paulus addidit his
dicens. Rogam⁹ pro x̃o: reconciliamini deo. Sic ig̃
ut pacem ad deum & reconciliat̃ ẽ ꝑ sanguinem x̃i: ultra ñ contingat ea que inimica sit
deo. Vis autem audire que sunt ista que in
imica sunt deo. Paulus ipse te docet: qui ait.
Sapientia carnis: inimica ẽ deo. Legi enim dei
ñ ẽ subiecta. Si ig̃ carnalit̃ sapias ut utiam tu
am cupiditatib; carnis exponas. & affluentia
delectarum resoluaris: aut si de legis intellec
tu carnalit̃ & ñ spiritaliter sentias: & h asserto
nibus humana arte questis. magis q̃m spũ
ali & intellectu subtiliore defendas: ꝑ sapi
entiam carnis inimicu⁹ efficieris deo. Nec sol⁹
tu paulus in suis literis sc̃bit. Audi & iacobũ
fratrem domini simili ꝓtestantem: cum
die. Qui uoluit ee amicus seculi huius: in
imicus dei constituitur. S; & iohannes para
testatur. Filioli nolite amare ea que in
mundo sunt: q̃m omne qđ in mundo ẽ con
cupiscentia carnis ẽ & concupiscentia ocu
lorum: que ñ ex deo ẽ. & in quo h sunt. ñ pot
habẽ pacem ad deum: ſ; rursum inimicitias
suscitat illas ꝑ quas; soluendus x̃ps aduenit:
sic̃ idem apts die: de x̃o. Ipse enim ẽ pax nr̃a
qui fecit utraq; unum: & medium parietem
sepis soluens inimicitias. in carne sua legem
mandatorum in decretis euacuans. ut duos
condat in semet ipso: in uno nouo homine

faciens pacem. Quod si xpc aduenit ut inimici
tias soluet pacem faceret. ad diffidentes nos propter se
pem malicie quam peccando texuimus reconci
liaret deo peccati sepe resoluta: qui iterum ad pec
cata conuertitur. sine dubio rursus inimicitias re
parat: et sepem dissensionis intexit: et per hoc opus xpi
soluit: et crucem passionis eius euacuat. Sed nos
iustificati ex fide pacem habeamus ad deum: per do
minum nostrum ihm xpm. Habeamus pacem ut
ultra non aduersetur caro spiritui: nec legi dei obsistatur
a lege membrorum. Non sit in nobis et non: sed unum
dicamus omnes eadem sapiamus. Nec intra nos
met ipsos. nec extrinsecus ad inuicem habeatur
ulla dissensio: et tunc pacem habebimus ad deum
per dominum nostrum ihm. Illud autem certissime sci
endum est: quia omnis in quo est malicie uicium
numquam potest habere pacem. Dum enim cogitat
quomodo ledat proximum suum: dum semper nocen
di artes requirit: numquam mens eius in pace
consistit. Quod si requiras a me quomodo iustus potest
habere pacem qui impugnantur a diabolo. qui tempta
tionum bella sustentat: ego ipsum magis
super omnes ceteros habere dixerim pacem. Vide
enim et apostolus quam obseruanter scribat. Non dixit iusti
cati igitur ex fide pacem habeamus et siluit: sed ad
iungit pacem habeamus ad deum: sciens quod
bellum contra diabolum: pacem prestat ad deum
Et tunc magis in pacem dei uenimus: quando
aduersus diabolum persistimus impacati: et quando
aduersum carnis uicia dimicamus. Denique et
iacobus apostolus ita dicit. Resistite diabolo: et fu
giet a uobis. Appropinquate deo: et appropin
quabit uobis. Vides et ipsum ita sensisse:
quod tunc appropiet deo: quando resistit dia
bolo. Pacem igitur habeamus ad deum: per do
minum nostrum ihm xpm. Et addidit. Per
quem et accessum habemus in gratiam istam:
in qua stamus. Quomodo accessum habemus ad
gratiam per dominum nostrum ihm xpm: ipse sal
uator dicit. Ego sum ostium. Et nemo uenit ad
patrem: nisi per me. Per ipsum igitur quia ostium est:
accessum habemus ad gratiam. Sed uideamus
quale est ostium: ut sciamus quales esse debe
ant qui intrent per ipsum. et accessum ha

beant ad gratiam. Istud ostium: ueritas est. Et per osti
um ueritatis: non possunt introire mendaces. Et
rursum: istud ostium iusticia est. Et per ostium
iusticie: non ingrediuntur iniusti. Istud ostium dicit.
Discite a me quia mitis sum: et humilis corde.
Per ostium igitur humilitatis et mansuetudinis: nec
iracundus ingrediuntur nec superbus. Si quis itaque
est qui secundum apostoli uerbum. per dominum nostrum
ihm xpm accessum uult habere in gratiam do
mini. in qua paulus et si qui sunt similes ei
stare se dicit: oportet eum ab his omnibus que
supra memorauimus esse purgatum. Alioquin
non patietur hoc ostium introire per se eos qui ea
que a se aliena sunt gerunt: sed continuo clau
ditur: et transire per se non sunt dissimiles sibi.
Hoc nimirum est quod et illis quinque insipientibus
uirginibus accidit: quam oleum bonorum ope
rum in uasculis suis non collegerant: uenientes
post moras clausum ostium inuenerunt. Nec
enim poterant insipientes anime per ostium in
troire sapientie: et accessum habere in gratiam
istam. Bene autem apostolus paulus in gratia stare se
dicit: qui et alibi dixit. Habundantius autem
quam omnes illi laboraui: non autem ego: sed
gratia dei mecum. Vnde si quis est alius qui laboret
habundantius. et qui glorietur in infirmi
tatibus. qui in periculis sepe uersetur. periculis ma
ris. periculis latronum. periculis in falsis fratribus.
et in his omnibus stet semper in fide: iste similiter
stare dicitur in gratia. Sed et quod sequitur et gloria
mur in spe glorie dei: quale sit uideamus.
Mouet me cur non dixerit gloriari se in gloria dei.
sed in spe glorie dei: in quo deesse quidem aliquid
elocutionis uidetur. ita ut subaudiri debeat
in spe uidende glorie dei. Et docet autem nos
per hoc sicut et ipse alibi dicit. quia que sperantur eter
na sunt: que autem uidentur temporalia.
Nam uidisse dicitur et moyses gloriam dei: uidisse
dicitur et propheta in consecratione domus domini glo
riam dei israel. Sed et de huiusmodi gloria que
uidi potuit ausus est paulus qui erat misterio
rum dei gnarus pronuntiare: quod illa gloria
destruetur que in uultu moysi uidebatur.
Hec autem gloria que speratur. de qua dicit in

spe glorie dī: nūmquam destruetur. Est enī
tat: de qua idem apls dicē loquens dex. Cui ē
unquit splendor glē & figura explā subē eius.
Vnusq; glē undende spem gerunt his de quib;
dictum ē. beati mundo corde qm ipsi deum unde
bunt. nunc enim iam aufugit dolor & tristicia &
gemitus. & cum ea que in speculo nunc uidem⁹
et in enigmate destruentur: & manent illa q̄
sunt facie ad faciem. Qd si cui forte uidebitur
huic expositioni nre aliud e contrario obici posse.
qd ipse apls dicē nos autem reuelata facie glām
domini speculantes. eādem imagine reformam⁹
a gloria in gloriam tamq̄m domini spū: & dicē:
quoniam adhuc spem glē gerit. qui reuelata iam
facie speculari se dicē gloriam domini & gloria in
gloriam reformari: unde si possimus hoc m̄ sol
uere qd obiectum ē. Differentiat in apls uidet
ostende glarum: & aliam fuisse gloriam que mo
ysi in mīsterio reuelata ē de qua iam in superiorib;
diximus: aliam fuisse que in aduentu carnali
saluatoris ministrata ē: de qua dicē & iohs in
euangelio. Et uidimus gloriam eius gloriam
tamq̄m unigeniti a patre: plenum grē & ue
ritatis. De qua gloria n̄ possumus dicē: qd ip
sa sit que spanda ē. Nunc enim uidisse se dicunt
apli: & uera ē illa sententia que dicē. Qd enim
uidet quis quid spat? Illa ū gloria que spanda ē
de qua iam in plena loco dicē apls gloriari se in
spe glorie dī: pot̄ intelligi ipsa d̄ qua dicē salua
tor in euangelio. Cum uenit filius hominis in
gloriam patris: & sanctorum angelorum. Quod
autem dicē patris & sanctorum angelorum. n̄ q̄
dī patris & angelorum unam ē gloriam dicat:
sī hoc m̄ uidetur ostende qd iste gle que ut p
moysen p̄onib; ut nob p aduentum carnis x̄i de
late sunt n̄ fuerunt angelorum sī hominum.
hominib; enim ministrate sunt: & fuerunt ei
mensure quas capere homines possent. Illa ū
in qua filius hominis ad iudicium mundi
uenturus ē gloria patris: tanta erit que a solis
angelis capi possit. Sī ū etiam sanctorum aliq̄
capaces illius glorie extiterint: uel numerum
erunt de quib; dr. quia erunt sicē angeli dei.
Et hoc n̄ recte de futura gloria que spanda ē:
dictum uidetur qd filius hominis uenturus in
gloria patris & sanctorum angelorum: id ē qm non
iam hominem tm: sī sanctis angelis capere meabitur.
Pro capacitate autem meritorum: deus etiam dis
pensat magnitudinem gloriarum. Sī sicē istam
gloriam qm uidisse se apli in euangelio dicunt
gloriam tamq̄m unigeniti a patre plenum grē &
ueritatis: nec ea de qua nec capere potuit h̄ & in
illa gloria que per moysen in lege ministrata ē: una
tenuisse intelligentie sicē contestatur ille qui dice
bat ad nathanael quem sēpsit moysēs & pphe
inuenimus ihm a nazareth. in quo utiq; ostendit
quia ex lege & pphis illuminata. huius glie
que erat tamq̄m unigeniti a patre lumen as
pexerint: ita & qd apls dicē quia reuelata facie
gloriam domini speculantes. eādem imagine
transformemur a gloria in gloriam tamq̄m
a domini spū intelligi debet qd & qui istam
gloriam unigeniti reuelata facie hoc ē ple
na fidei intelligentie contemplatur: eadem
imagine qua de lege uenit ad euangelia
et ad carnalem saluatoris aduentum ultimi
nato p fidem cordis intuitu: sum sedm in
ch̄o mutuis glorie aduentum: aciem men
tis intendat: & a gloria p̄senti ad futu
ram que spatium gloriam transformetur.
Nō arbitror nec posse quempiam nec me
rita future illius glorie fieri capacem.
n̄ iam hinc usum & medicamonē quandam
eius accipiat secundum qd apls dicē in
speculo eam & in enigmate contuendo: ut
ex hac imagine meditationis assidue. qm in
carne positus de diuina gloria gerit: pauca
ad capacitatem uere illius grē puritatem
sancti spūs transferatur. Non solum autem: sī &
gloriamur in tribulationib;. scientes quia tribu
latio patientiam operatur: patientia ū proba
tionem: probatio ū spem. Spes autem non
confundit quia caritas dī diffusa ē in cordib;
nīris: p spīm sanctum qui datus ē nob. Prīm
statim sermo capitulū huius. ambiguitatis ali
quid continet. Non enim sit in consequentib;
ad quid referri debeat qd dicē: non solum
autem. Vñ unde si possimus hoc m̄ ambigu

tatem eloquentiae absolute. Qui in superioribus
multa nobis per dominum nostrum ihesum xpm presen
tia est per docuit: ut cum dicit iustificati nos ee
ex fide per dominum nostrum ihesum xpm: et per
ipsum accessum habeamus gratiam istam per ipsum
etiam gloriari in spe glorie dei: ad hoc omnia
que dicta sunt referri puto debere. non solum autem
hoc est non solum autem que sup dixi. sed hoc qd
gloriamur in tribulationibus: nisi: per dominum
nostrum ihesum xpm habemus. Ceterum enim in tri
bulatione stabimus: nec gratie ipsius curiate re
vocari. in tribulationibus gloriamur. Dicemus
namque nonam ex eruditione ipsius discipli
nam: ut per tribulationes bonum patientie capi
amus. virtutes autem patientie bonum. probabiles
iudicemur: et per patientiam multarum tri
bulationum probationem: per probationem spe
futurae a deo remunerationis habebus. Que spes
quia certa et uera est: non confundit. spantes. Et
dem namque et spem consequitur caritas dei:
que omnium maior est. Et non solum replet men
tem nostram sed habundat: et diffundit in
cordibus nostris: per eo qd humana nobis arte
quaeritur. sed per gratiam spe sancti mundatur.
Hec secundum sermonis ipsius ut uidere
consequentiam: per ad apparatione aplici eloquii
explanata sunt. Nunc iam quid uterior sen
sus contineat: requiramus. Et primo de gla
tione uidemus qd dixit: gloriamur in tri
bulationibus: nisi. Sermo enim gloriationis in
totum laudabile in scripturis: inmodum cul
pabile ponitur. Ecce enim dicit ieremias.
Hec dicit dominus. non glorietur sapiens in sapi
entia. nec fortis in fortitudine sua. neque glorie
tur diues in diuciis suis: sed in hoc glorietur
qui gloriatur intelligere et agnoscere me qr
ego sum dominus qui facio misericordiam et
iudicium et iusticiam super terram: in uno eodemque
capitulo gloriationem et laudabilem et cul
pabilem posuit. Nam siquis in quit gloriatur
ut in sapientia sua ut in fortitudine. ut
in diuciis: culpabiliter gloriatur. Si quis
uero in agnoscendo deum gloriatur: et in in
tellectu iudiciorum eius et misericordie et iustitie:
laudabiliter gloriatur. Cum igitur sermo iste ad
utrumque respiciat: requirendum nobis est in quibus recte
gloriatio. et in quibus minus recta gloriatio.
Quae recta demum potimus agnoscere: si naturas
rerum competenti distinctione teneamus.
Quae autem dicimus: tale est. Omnia que sunt
ut aiunt: aut bona sunt aut mala. aut
in differentia. De quibus quamuis latior habeat
disputatio: tamen quantum ad presentem
locum sufficit: proponimus. Bona illa certum est
apte dici. que ad uirtutes animum promouent: et
mala ea sola definiri que ad malitiam
spectant. et contra legem dei agunt. Ce
tera uero in differentia esse. id est neque bona neque
mala nominanda: ut sunt diuicie. species
corporis et fortitudo. ut pecuniae atque ea
que corporis usibus seruiunt. Siquis igitur dis
cretionem dubitat huius ignorat: et glo
riatur in his que non sunt uere bona: nec
ad uirtutem animum promouent: culpabiliter
gloriatur. Paulus uero qui in his erat prudi
mus cum dixisset qua gloriamur in tri
bulationibus: nisi. ne putaretur forte in reb;
differentib; et mechisi gloriari: reddit conti
nuo rationem et ostendit qd gloriatio sua
sit in tribulationibus: ut ad uirtutes animum
promoueat. Dicit enim qua tribulatio per qua
gloriosi patientiam operatur: patientia uero
probationem: probatio uero spem. Spes uero non
confundit: qua caritas dei diffusa est in cor
dibus nostris per spiritum sanctum. Et in his docet
qd per successentes sibi uirtutes gloriatio tri
bulationum usque ad sancte spei culmen as
cendat: sicut et alibi dicit. Qui gloriatur:
in domino glorietur. Neque igitur in sapien
tia propria. neque in fortitudine neque in di
uiciis: si in solo deo conuenit gloriari. Sed
fortasse dicat. Numquid non sapientia ad
uirtutes animi spectat? Et cur culpa
biliter ducitur in sapientia gloriari? Un
de igitur quam caute dicit scripture sermo: qui
impolitus uidetur et agrestis. Non dixit
ut non glorietur sapiens in sapientia et si
militer: et ait non glorietur sapiens in sapientia

~~et siluit~~: s; ait n̄ glorietur sapiens in sapientia
sua. Qui enim in sua & non in d̄i sapientia glori
atur: culpabilit̄ gloriatur: quia & alibi dicit
ꝓpha. Ve his qui sapientes sunt ap̄ semet ipsos.
et in conspectu suo eruditi. Dei g̊ sapientia ē d̄m
cognoscē & intelligē miscd̄iam eius: & iudicium
et iusticiam q̄m fec̄ sup̄ t̄ram: in quo q̄ glori
atur in domino glorietur. Humana ů sapi
entia n̄ pot̄ scire & intelligē dominum. neq;
agnoscē iudicia & miscd̄iam & iusticiam eius
quam fec̄ sup̄ t̄ram: & ideo indifferens ē & me
dia. Pot̄ enī fieri ut ex hac humana sapientia
eruditus quis. ad intelligentiam diuine sapien
tie ꝑatior ueniat: & in hac exercitatus ad
illam capatior fiat. Simili m̄ qui utitur ceteris
que media ēē diximus: fortitudine dum
taxat. ut diuiciis. Que dum media sunt hoc
ē dum n̄ in ope d̄i quis fortis ē. neq; in miseri
cordiis pauperum diues: gloriari neq; in forti
tudine neq; in diuiciis debet. Si ů ista que
media sunt ad animi uirtutem & ad fructum
boni opis conuertantur digna gloriatione effici
untur: sic̄ rursum si ad malum op̄ conferant̄.
ut ꝑ diuicias quis opp̄imat pauperem: & ꝑ forti
tudinem ꝓsternat infirmum iam n̄ h̄ media
s; mala putentur. Iccirco g̊ natura sui indifferen
tia & media d̄nr: quia & ad malum op̄ socia
ta mala dici possunt: & bonis opib; iuncta:
bona appellari. Sine hac ů inclinatione ad
alterum e duob; qui ea bona dicunt: imperti
et ignari rationabilium definitionum appel
lationumq; credendi sunt. Abusiue tamen
et fabrum dicimus sapientem & gubnatorē
et architectum: & mulierem texendi sapien
tem nominamus. Qd̄ g̊ in p̄senti capto apl̄s dic̄
quia t̄bulatio pacientiam opatur. si pacien
tiam unam ēē animi uirtutib; constat. tri
bulatio sine dubio que uirtutes animi pa
rit: neq; mala neq; indifferens: s; bona ap
pellanda ē. Interim autem sic̄ sup̄ diximus
pacientia uirtus animi dicenda ē: ut ꝑ pa
cientiam dicat ꝓbationem n̄ri fieri. & ꝑ
ꝓbationem spem dari. Que utiq; q̄m in d̄o
sita ē qui uirtutum omnium pater ē: non
confundit sp̄antem. Simul enim cum spe. et
caritatis habundantiam tenet: que p̄mo lo
co quia maior omnium ē caritas sp̄ui copu
latur. Qd̄ si quis nob occurrat. & dicat medi
um ēē & indifferens t̄bulationem. q̄m q̄dem
inuenimus etiam malos & impios t̄bulari: &
n̄ continuo quia t̄bulantur ꝑ malis actibus
suis uirtus animi t̄bulatio eorum reputan
da ē: inde possumus hoc m̄ respondē qd̄ tri
bulatio quidem ꝓp̄e sanctorum ē. impiorū
autem & iniustorum t̄bulatio flagella ap
pellentur. Denique in psalmo sic dic̄. Multe
t̄bulationes iustorum. De istis autem ait:
multa flagella peccatorū. Et fortassis ꝓpt̄ea
t̄bulatio & angustia ad sanctos ꝑtinet: q̄
ipsi sunt qui artam & angustam uiam in
cedunt. & ꝓpt̄ea t̄bulari d̄nr. Qd̄ etiam in ipso
domino qui uera ē uia q̄m sancti incedunt:
intellexisse aplos arbitror: cum ad eum di
cent. Turbe te comp̄imunt & coartant ma
gister. Tribulationes g̊ iustorum n̄ solum
eas debemus accipe que extrinsecus ueni
unt ex istis reb; quas indifferent̄ ut medias
sup̄ diximus. id ē ut dampnis ul̄ languorib;
ut ex quolibet corpis cruciatu: s; & in eo
qd̄ etiam in requie positi semet ipsos affli
gunt & atterunt: obsistendo uoluntatib;
suis refrenando libidinem. coercendo licen
tiam: & omnia que ad bonum continen
tie ꝑtinent profligendo sc̄d̄m hunc ipsū
qui dix̄. Macero corpus meum & serui
tuti subicio: ne forte cum aliis p̄dicaue
rim ipse reprob; efficiar. Et hoc m̄ iusto
rum t̄bulatio n̄ pot̄ indifferens dici. sed
ap̄te bona: ꝑ q̄m bona uirtutis implen
tur. Iniusti ů etiam si t̄bulentur. qd̄ ma
gis a sc̄ptura flagella diximus appellari
q̄m nich̄ in his ipsis flagellis & correp
tionib; sc̄d̄m uirtutem animi gerunt:
nich̄ ad penitentiam ducunt: nec ꝓbati
onem ꝑ pacientiam sp̄ant. Iccirco in illis
n̄ t̄bulatio que ad h̄ bona ꝑuenit: s; fla
gella ut sc̄ptura uoluit nominanda sunt:
etiam si abusiue aliq̄ndo & sup̄ iniustos

dicit tribulationis nomen inuenias. Vt autem
scias quia uultorum tribulatio ñ angustat
animum uirtutem sz potius dilatat: audi et
paulus corinthios scribens quoñ ista distinguit.
Dicit enim ita. In omnib; tribulationib; patiñ:
sz ñ angustiamur. Deficimur: sz ñ perimur. Vi
dei qñ se tribulationem patiñ in uno sed in
omnib; dicit: hoc ē & in his quę foris ceteris
accidunt & ab aliis inferuntur: & in his
quę ipse intra semet ipsum p corpis contu
meliam. & opinatarum infirmationum labo-
ribus pfert. Et apta dicit. quia in omnib; tribula
tionem patimur: sz ñ angustiamur. Neq;
enim angustari pot: qui uirtutib; dilata
tur. & ut adhuc qđ dicimus hoc in clarius
fiat: ipse paulus scribit in consequentib; scio
et humiliari: scio & habundare. In omnib; &
ad omnia imbuta sum: & saturari & esurire
et habundare & penuriam pati. Ō si uerum
ē illud qđ supius dixit in omnib; tribulationem
patimur: etiam ē hoc ab eo inchoari qua
et cum penuriam patitur tribulatur: & cum
habundat inchoatus tribulatur. Tribulat
autem in penuria. qua deest in habun
dantia ñ qua semet ipsum refrenat. ne p
habundantiam resoluatur: ut ne unusq;
competenter ea quę uidentur habundare
dispenset. Sic & cum esurit & cum satu
ratur. & cum psecutionem patitur: & cum
in requie degit. Atq; hoc in his omnib;
tribulatur: recte in tribulationib; suis gliatur.
Ex quib; sine dubio nascitur patientia:
quę probabiles operes effecta pariat spem. quę
cum caritati connecta. spiritu sancto
consociet. Qđ autem dicit quia caritas
dei diffusa ē in cordib; nris: diligentius
consideandum ē in quorum cordib; dei cari
tas diffundatur. Ego puto qđ in illorum
qui tam ñ habent spem seruitutis timorem in
corde: sz & illorum in quib; pfecta caritas
foras mittit timorem: & quib; spe adop
tionis datur. qui clamet in cordib; eorum
abba pater. Non ē g cuiuscumq; hominis in
pfecti: & talis qualis erat paulus: in cuius
corde diffundatur caritas dei p spiritum sanctum.
Sz & illud in consideandum uidetur: utrum
ne hic caritatem ullam dicat qua nos dili
gimus deum: an illam qua diligimur
a deo diffusam ē p spiritum sanctum in cordib;
nris. Et siquidem illa caritas qua deum
diligimus intelligatur: sermo iste asser
tione ñ indiget. Si ū quia dicit effusam ē
dei caritatem in cordib; nris. ista potius
intelligenda sit qua diligimur a deo: etiam
ē qđ uelut summum & maximum donū
sancti spūs caritatem ponat: qđ uelut mu
nere plus suscepto a deo. p hoc ipsum diligē
possimus deum: qđ diligimur a deo. Nam
et ipse paulus: nominat spiritum caritatis. Et di
caritas dei: & xpi filius caritatis appellatur.
Qđ si & spūs caritatis & filius caritatis. & dī
caritas inuenitur: etiam ē qđ ex uno patre di
uinitatis fonte. & filius intelligendus ē & spūs
sanctus ex cuius habundantia etiam san
ctorum cordib; ad participationem capien
dam diuine nature. sicut petrus apls edo
cuit: habundantia caritatis infundatur: ut
p istud sancti spūs donum compleatur ille
sermo quem dominus dicit. Sicut tu pater in
me & ego in te: & ipsi in nob unum sint.
diuine scilt nature participes effecti: in ha
bundantia caritatis p spiritum sanctum mi
nistrare. Adhuc enim xpc cum essemus in
firmi: secundum tempus pro impios mortuus
tuus ē. Vix enim pro iusto. quis moritur?
Nam p bono forsitan quis audeat mori?
Plenius uolens uirtutes caritatis ostendere.
qui diffusam in cordib; nris dixerit p spiritum
sanctum: quib; hoc causis intelligi debe
mus et possunt. Et docemur nos qđ xpc ñ
p pios p impios mortuus ē. Impios nam q;
eramus: antequam conuerteremur ad deum.
Et xpc utiq; mortem p nob: antequam
credentes susceperit. Qđ procul dubio ñ fe
cisset: ñ tantam erga nos habuisset & ha
bundantissimam caritatem ut ipse dns
noster ihc xpc moriendo p impios: ut ds pater
unigenitum suum p impiorum redemp

tione tradendo. Cum enim aliquis vix ~~aliqs~~
pro iusto moriatur. & dubitet unus quisque
mortem subire etiam si mortis iusta sit causa:
quantus est hic & caritas eius erga nos quanta
pensanda est qui secundum illud tempus quo
passus est pro impiis & iniustis: mortem perpeti non
refugit: In quo utique summe illius diuine boni
tati iudicium est. Nisi enim esset hic ex illa ueniens
suba. & illius patris filius de quo dictum est quia
nemo bonus nisi unus deus pater: tantam utique er
ga nos bonitatem non potuisset ostendere. Unde quia
ex hoc tante bonitatis iudicio. ipse esse hic ag
noscitur bonus: pro hoc bono forsitan quis et
audeat mori. Cum enim cognouerit unusquisque
tantam erga se bonitatem xpi. caritatemque
eius habuerit in corde diffusam: non solum
mori pro hoc bono. sed audacter mori desiderabit.
Quod rebus ipsis & operibus sepe uidemus impleri: cum
hii in quorum cordibus habundanter diffusa
est caritas xpi. sponte etiam & cum omni au
dacitate semet ipsos persecutoribus offerunt: &
nomen xpi audiente mundo coram angelis &
hominibus confitentur: ut non solum iniuriam
pati pro nomine eius. sed & mortem pro hoc bo
no subire audeant: quamuis pro iusto quis perfert.
Est enim amor uite huius tantus: ut etiam
cum iusta causa mortis aduenerit. vix unus
quisque mortem pacienter accipiat. Iusta
autem causa mortis uidetur: cum nature
legis defertur. Et quamuis iustum sit condi
tione mortalitatis: uix tamen ampletitur
animus nature legibus cedere. Vix ergo pro iusto
quis moritur? Nam pro bono audet quis mori
et audacter occumbit: precipue si intellexerit.
quia cum adhuc secundum tempus impii
essemus & infirmi. ipse prior & pro nobis mortuus
est. & quomodo non qui hec sibi ab illo prestita prius
esse cognoscit: mortem quam ille malis im
pendit hic bono reddet? Arguitur autem
illorum error qui hunc locum ita interpre
tandum putarunt: ut quod dixit vix enim
pro iusto quis moritur: de deo legisque iustum
non etiam bonum dicunt intelligi debere
confirment: bonum autem xpm tanquam

boni patris filium asseuerent. Sed quid agent: quia
inuenimus & in lege martires multos? Le
gant machabeorum libros: ubi cum omni
instantia beata mater. cum septem filiis marti
rium suscepit: quique non solum martirium
pacienter excipiunt: uerum & contumelias
ingerunt in tirannum: & uideant si uerum
est quod dicunt: quia vix pro iusto quis moritur.
Sola ergo mors pro deo: que cum omni audacia
suscipitur. Omnis autem reliqua mors
vix tolerantur subitur: etiam si iusta sit:
et humane conditionis legi condescendat.
Commendat autem suam caritatem deus in
nobis: quam si dum adhuc peccatores essemus:
xpc pro nobis mortuus est multo magis ergo nunc
iustificati in sanguine ipsius: salui erimus
ab ira per ipsum. Cum dixisset in superioribus quia
xpc secundum tempus adhuc pro impiis mortuus est:
nunc ostendere ex hoc uult dei caritatis erga ho
mines magnitudinem. Quia si erga impios
et peccatores tanta extitit. ut pro salute eo
rum unicum filium daret: quanto magis
erga conuersos & emendatos. & ut ipse ait
sanguine suo redemptos. largior & diffu
sior erit? Non puto sane quod ociosa sit apud
paulum uarietas ista sermonum: quod ali
quando infirmos. aliquando impios aliquando
peccatores nominat: pro quibus xpm mortu
um dicit. Et quamuis imperitum se fateatur in
sermone non tamen arbitror quod in his ille
per imperitiam. sed potius per profundam scien
tiam uariauit. Et hec namque tria: omne
peccati colligere genus. Aut enim ignorans
deum quis & uolens seruare mandatum
uincitur fragilitate carnis. & illecebris
presentis uite decipitur: & infirmus appellatur: aut
sciens uolensque contempnit mandatum.
et odit disciplinam dei ac proicit sermones
post se: & peccator nominatur. Atque ita pau
lus qui se imperitum ut diximus in sermo
ne profitetur: in tribus his diuersitatibus uniuersis
pro quibus xpc predicatur mortuus est esse complexus
est. Quod si interdum etiam hii qui sub lege sunt.
et deum colere uidentur: impii in scripturis

dnmus nominamur: ideirco sic qđ relin
quentes deum patrum suorum sōs gentiū
colunt. Qđ ū paulus se cum peccatorib; nu
meat. qui in alijs dicēnos natura iudei & ñ ex
gentib; peccatores: humiliatas eius ē uirt⁹.
Imitamur enim illum qui cum peccatum
ñ fecisset. peccatum p nob factus ē: & cum
dīes ēet. inē homines conūsatus ē. Commendat
ĝ suam caritatem dī in nob. hic commen
dat ut confirmat intelligitur: ut amabilē
faē: p beneficijs pstitit. Qđ enim xp̄s cum
adhuc peccatores ēemus p nob mortuus ē:
sp̄ nob dat qđ multomagis nos a peccato pur
gatos & iustificatos. ab ira que imminet
peccatorib; saluabit p ipsum: & qui alienos
et inimicos ita dilexit: ut p nob ad mortem
unicum suum daret: multomagis suus
effectus & reconciliatus: sibi etiam salutē
donabit. Quoñ autem xp̄s p nob mor
tuus sit. & quoñ sit agnus dī cum tulit
peccatum mundi: & infirmitates nras
portauit & p nob doluit: sepe a nob in
alijs dicta sunt locis. Vbi adhibuimus
et ea que in secularib; historijs feruntur:
qđ etiam ap ipsos ñ nulli pestilentias ut au
bines. aliaq; hūsmodi phibentur mortis
abiciendo repulisse: & patam ut gentem
suam imminentis cladis exitio liberē.
Que quidem qm̄ uere septa sunt. ut quid
rationis hāt si uera sunt: dei ē nosse solus
Nullus iam in ipsorum de quib; ista nar
rantur. ne ficto quidem sermone toti⁹
mundi peccata absoluisse phibetur. ñ
tho solus qui cū esset; i forma dī ñ rapinam
arbitratus ē ee se equalem dō: sed semet
ipsum exinanuit: & sedm uoluntatem
patis forma serui suscepta: obtulit uictimā
p uniuso mundo cruenti sanguinem suum
pncipi huius mundi: sedm sapientiam qm̄
nemo pncipum huius mundi cognouit.
Si enim cognouissent. numqm̄ dnm glē
crucifixissent: ne sanguis ille quem fuderant.
ñ tam sram qm̄ uires eorum exangueret
regnumq; distribuet. nec accidet eis illud
qđ dīs in euangelio dic̄. Ecce nunc pnceps
huius mundi: iudicatus ē. & illud. Ecce ui
debam sathanan: sic fulgur cadentem de
celo. Multo ĝ inquit magis iustificati nunc
in sanguine eius: salui erimus ab ira ipsi⁹.
In superioribus quidem dixerat. iustificati ĝ ex fi
de pacem hāmus ad deum: & nunc dic̄ multo
magis nunc iustificati in sanguine ipsius. sal
ui erimus ab ira ipsum. Ex quo ostendit
qđ neq; fides nra sine x̄i sanguine: neq; sanguis
x̄i nos sine fide nra iustificat. Ex utroq; tam
multomagis sanguis x̄i nos: qm̄ fides nra
iustificat. & tōs in iudicium cum in superioribus,
simpliciter dixit iustificati ex fide. hic addidisse
multomagis ĝ nunc iustificati in sanguine
eius: ut doceret quia ab ira uentura etiam si fides
nra nos saluet. etiam si opa iustitie. sup hec
tamen omnia multomagis sanguis saluos
nos faciet: ab ira uentura. Ira ū dī quoñ
intelligi debeat in secundi anob psalmi expo
sitione plenius dictum ē: & quoñ possit im
pleri qđ sēptum ē ut salui efficiamur fugi
entes ab ira uentura: & iram quidem fugi
entes ita ut ñ nos comprehendat sectantes ū
iustitiam. pacem. fidem. caritatem. pacis
etiam. mansuetudinem. & ō hūsmodi alia.
Ira tamq; ē euitanda unus quisq; p men
suta & mita peccatorum: dō tamen sedm qđ
sēptum ē in septuagesimo septimo psalmo
ñ accedente omnem iram suam: q̄s enim
sufficē posset si omnem iram adhūsum pec
catores accendēt dominus: cum tam ūtibile
sit illud qđ in cantico moysi pmuntiatur ū
dic̄. quia ignis accensus ē in furore meo. ar
debit usq; ad infernum inferiorem: Come
det ēram & nascentia eius: conflagrabit
fundamenta montium. Ira ē ĝ qua ignis
iste qui de ira ut de furore dñi accen
ditur: ēram & infernum inferiorem co
medit. & opa ērena consumit. Conflagrat
etiam ñ excelsa montium s; fundamenta: id ē ñ
sublimes animas neq; celestes: s; humi atq;
in ēram deiectas. ut etiam in pfundum ēre
ut sunt montium fundamenta diuersos.

Paululum g etiam de ira oportuit differri: ut aptius noscetur a quib; nos malus x sanguis eripuit. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus dō. p mortem filii eius: multo magis reconciliati salui erimus in uita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in dō. p dm nr̄m ih̄m: p quem nunc reconciliationē accepimus. Qd dicit cum inimici essemus reconciliati sumus dō: euidenter ostendit nō esse aliquā substantiam. que sēm diffinitionem marcionis uel ualentiani naturaliter inimica sit dō. Alioquin, si qd inimicum ē nature esset. & nō uoluntatis: reconciliationem utiq; nō haberet. Vbi autem ex inimico quis amicus efficitur: ibi cum ē qd dum ea opa agit. que nō amat dī inimicus dī ē. Et unus quisq; tam grauis & tam odibilis efficitur inimicus: q̄m multiplicauit opa inimicitiis digna. Sunt g mensure & gradus quidam in his peccatorum qualitate ut quantitate distincta: qui inimici sunt. Vñ & ille q̄ supra omnes peccauit a paulo ultimus inimicus: destruendus esse memoratur. Vsa autem ui ce et ordine. etiam eos qui reconciliati sunt p mortem filii eius in amicis habet cum ē: & esse aliquem tā amicum sic moyses amicus dei appellat ē esse quoq; alios quib; dicit saluator Iam nō dicam uos seruos: sed amicos. Credo autem esse adhuc magis familiares aliquos in celestib; amicos ap̄ deum: ut illos qui semp uident faciem dī: ut eos qui semp astant in conspectu altissimi: ut sic sup̄ diximus esse quendam nouissimum inimicum. ita & ibi p uirtutem inimici hāberi aliquem summi amici. Cum g h̄ ita sint. nescio si qui adhuc p manet in his op̄ib; que odit dō. & p quos; inimicitie sunt inter deum & hominem: reconciliare dō p sanguinem x mito dicatur. Quo nō enim reconciliatus ē qui que inimicitias gerit. Paulus g mito de se & sibi similib; dicit: quia cum inimici essemus. reconciliati sumus dō: p sanguinem filii eius. Grandis pudor ē ubi tal reconciliatio facta ē. ubi inimicitias inter deum & hominem nō sermo peccatoris. sed sanguis interfectoris absoluit: uerum nos conuiti ad inimicitias et agē ea que odit ille: quem nob nō effusio sanguinis sacri reconciliauerat nemo. Plenius autem etiam ad ephesios ipse paulus scribens de ratione reconciliationis & inimicitie ac passione sanguinis x commemorat: que si his iungamus aperire locum p̄sentis capituli facilius poterit. Ait g tra. Propter qd memores estote uos qui aliquando gentes in carne dicebamini p̄putium. ab ea que dr circumcisio in carne manufacta: q̄m eratis illo tempore sine x. alienati a conuersione istius. & pegrini promissionis testamentorum eius spem nō habentes et sine dō in hoc mundo. Nunc autem in x ihu uos qui aliquando eratis longe: facti estis appe in sanguine x. Ipse ē enim pax nr̄a qui fecit utraq; unum & medium parietem macerie. soluens inimicitiam in carne sua. legem mandatorum in decretis euacuans. ut duos condēret in semet ipso: in uno no uo homine faciens pacem. ut reconciliaret utrosq; in corpe dō: p crucem interficiens inimicitias in semet ipso. Et uenies euangelizauit pacem uob qui longe. & pacem his qui appe: q̄m p ipsum habemus accessum utriq;: in uno spū ad patrem. Et peripue in his illud ad patrem obseruandum. qd xpo medium parietem macerie soluit in carne sua. id ē inimicitiam: & qd reconciliauit utrosq; in uno corpore dō p crucem: & qd interfecit inimicitiam in cruce. In quo nō sine causa in paulus secundo uidetur inimicitiam nominasse: & in uno quidem dixisse qd soluit inimicitiam xpo in carne: in secundo uero interfecisse iam in cruce. Soluenda nam q̄ in uidetur in his qui adhuc certamina gerunt ad uitium peccatorum: & repugnantia p uitia: interficta uero in his qui peccatum iam nequaq̄m omnino recipiunt: sed omnem ex parte membra sua mortificauerint peccato. Ex quib; erat & ille qui dicebat. xpo crucifixus sum. uiuo autem iam nō ego: uiuit uero in me xpc. Hoc g nō etiā

xpc occidit ut mortem assumeret in carne sua. cum mortem suscepta exemplum dedit hominib; usq ad mortem resistendi adulsum peccatum: & ita demum resoluta ut mortem in carne sua. reconciliauit plangnem suum homini dō: eos dumtaxat qui mundo latum reconciliationis fedus: ultra ñ peccando custodiunt. & mors ei mortem ut mortis dedit ei: qui erat int nos et deum: & reconciliationis ut autem. Resurrecto autem ipsius & ut salutem ere dentib; contulit: sic & alibi apls dic de xp̃o. Qd enim mortuus ē peccato: mortuus ē semel. Qd autem uiuit: uiuit dō. Peccato mortui dr: ñ suo. Neq enim peccatum fec: s; ipse peccato mortuus id ē uelut morte sua: peccato ipsi mauit mortem. Viue autem dr dō: ut & nos ñ nob neq ñ re uoluntati s; dō uiuamus: ut ita demum in ut ipius salu ee possimus: sedm eum qui dix̃. Viuo autem iam ñ ego: uiuit ũ in me xp̃c. Qd ũ simlit ut in supiorib; posuit. ñ solum autem s; & gliamur in dō: & mch addidit ad ñ solum autem: simlit ut supioza intelligendum ē de his dictum que supra comphensa sunt id ē non solum cum inimici ēmus reconciliati sumus dō p mortem filij eius: & ñ solum in ut ipius salui erimus: s; & ñe gliamur in deo. p dñm nr̃m ihm xp̃m. p quem reconciliationem accepimus. Non autem sine causa addidit sic: cum potuisset dicē p quem reconciliationem accepimus: s; ut ostenderet gliationē nob ñ solum in futuro of; & ī plenā datam de agnitione di & emdationem uite & errorum correptione: sic & in alijs idem apls dicē. Spē hñtes & plenitudine: & future. Presentis qd bonestor & emendatior ē: fute qd etna ē;

Explicit lib quartus rop

Incipit lib quintus.

Ita sic p unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. & p peccatum mors: & sic in oēs homines mors ptransiit. in quo oēs peccauerunt. Usq ad legem enim peccatum erat in hoc mundo. Peccatum autem ñ imputabatur: cum lex ñ eet. s; regnauit mors ab adam usq ad moysen in eos qui ñ peccauerunt: in similitudinem p uarricationis ade qui ē forma futuri. Post ea qm edocuit differentiam fidei & legis. & eorum qui p fidem iustificantur. atq eorum qui p missionem que ad patres facte fuerunt ñ possunt spare p legem: cumq apuisset archam secreta misteriij. qd cum inimici ēmus dō p mortem filij eius reconciliati sumus: nunc & causas ul'eur inimici fuerimus. ut eius morte filij di indignatio cessaret ista reconciliatio ē. sequit exponit. ut tuetur quanta p nob pstiterit hic iimo q̃nta p nob prulerit. tradicatioē erga eum fide & inse pabuli caritate teneam. Idō g licet ñ usquequaq; patefactam: indicat tamen nob & alicuius secreti rationē dicens. Propterea sic p unum hominem mors in hunc mundum: & cetera. s; p usq; ad explanationem totius capti ueniamus. pauca de eis que uidentur in consequentib; ipsius eloquij defecerisq; dicenda sunt. Ubi enim dr propterea sic necessarium uidetur qd addi debeat adimpletio quedam ut dicatur ita. ut illud ut illud. ut & ipse in ñ nullis celebrit. ubi gra cum dic: sic enim in adam omnes moriuntur: ita & in x̃o oēs uiuificabuntur: hic autem cum dixit sic p unum hominem peccatum intrauit in hunc mundum. & p peccatum mors. et ita in oēs homines ptransiit: si recte ut ut dicet ubi causa. ita & p unum hominem ustiera intrauit in hunc mundū & p iustiam uita & sic in oēs homines uita ptransiit: in qua oēs uiuificati sunt. Hoc enim uidebatur apposita eloquij sententia expecte: sedm ea que in alijs ipse proloquitur. Neq enim multum differt illud qd alibi dic. sic enim in adam oēs moriuntur & qd hic dicē propterea sic p unū hominem peccatum in hunc mundum intrauit & p peccatum mors: ita & in oēs homines ptransiit in quo peccauerunt. Et rūm qd dix̃. ita in x̃o oēs uiuifica

buntur: & mch differt ab eo sensu quem deesse
elocutioni dixisset: intellectu legentis relic
tum. Sz ih videtur paulus qui dicat. qz sufficien
tia nra ex deo ē qui idoneos nos fecē ministros
noui testamenti. & qui dicē tām aut documē
tum quer tis ei⁹ qui in me loquitur xp̄s: &
ñ h p defectum passus eloqui. h; p̄ hoc esse ali
quid tractat: quo etiam si intelligi debēnt
ea quę deesse elocutioni & subintelligenda
diximus: tām p̄ negligentiores eos quosq; si
forte resolui possent: si audirent qđ sicē mors
in oīs homines p peccatum: tra & in oīs
homines p̄sistunt & uita p xp̄m: considē
uit h palam dici & publice ñ debē. Simul &
illud ostendens qđ etiam si p unum hominē
ingressa mānt in hunc mundum: & p ingressā
uita in oīs homines pertransiit: tunc ñ hoc
in p̄senti statim contingē nec otiosi accidē:
Sz his qui multo labore & sudore potuerint
quę occulta sunt querē. pulsare quę clausa
sunt: & desiderare quę abscondita sunt. Denięq;
et in eo ipso qđ p similitudinē horum dic
torum in medium adducimus. id ē sicut
enim in adam oīs moriuntur ñ dixit:
ita & in x̄o oīs uiuificati sunt aut uiui
cantur Sz uiuificabuntur: ut ostendēt qui
dem p̄sens tempus ēe laboris & opis. ut p
bonam conuersationem mita conquirantur:
futurum ū ēe in quo uiuificabuntur hijq
in p̄senti uita x̄ commoriuntur: sicut et
alibi dicē idem apls. Si enim commor
imur: & conuiuemus. Et idō etiam in pre
senti loco dissimulat sequi: & adimple ea
sermone quę sensu & consequentia inden
tur intelligi. Fuit fortasse dicē: quia hoc qđ
uidetur deesse in his quę supdiximus se
cundum elocutionis ordinem. tardeq;
dem Sz in posterioribus redditur ubi dicē: Sz sicē
delectum: ita & donatio. Si enim unius de
licto mortui sunt multi. multo magis gr̄ia dei
et donum. in gr̄ia unius hominis ihu x̄i in
plures habundauit. Et asserit ex his com
pleta ēe quę defuisse in superioribus uidebant:
nec multum interēe qđ ibi in oīs homines
dixerit p̄mansisse peccatum: hic ū donum
et gr̄am ihu x̄i in plures habundasse. cum
et oīs homines plures ēe intelligantur: et
plures oīs intelligi ñ uideatur absurdum.
maxime cum in subsequentibus dicat apūs.
Sicē p unius delictum in oīs homines in con
demnationem: ita & p unum iustificatum
in oīs homines ad iustificationem uitę.
Et ut euidentius ostendēt oīs homines
et multos homines idem ēe: addi
dit his. Sicut enim p inobedientiam unius
hominis peccatores constituti sunt multi:
ita & p unius obedientiam iusti constituentur
multi. Et qđ supius oīs dixerat homines.
hic eodem sensu multos nominauit: ñ
quis dicat qđ magis p̄misceē & confundē
uolens aplus id qđ supius apuerat. ne ut
diximus dissoluēt ac relaxaret auditores
eos quos ante oīs dixerat hic plures nom
inauit: ut & illud qđ oīs dixē ad eos tan
tumh trahēt qui donum x̄ grē consē
cuti sunt. qui tamen ñ pauci sz plures
sunt. Nemo mortalē apli paulli cum de
benignitate di & ineffabili eius bonitate
aliqua patefacēt: rursum p̄ negligen
tiores eos quosq; audientes. paululum uelut
exasperare quę dixē: & metum aliquem re
missionibus; incutere: ut cum de fine om
nium cōmodis disputaūsant. Sicē enim
in adam oīs moriuntur: ita & in x̄po
oīs uiuificabuntur. & paulo p̄. Deinde
finis cum tradidit regnum dō & patri: & c.
Pro quibus uerens. ne qui diuitias bon
tatis di & patientię & longanimitatis con
temptens. secōm duritiam suam & cor
impenitens thesaurizaret sibi iram in die
iusti iudicij dei: addidit p illa quę de
fine dixerat. nolite seduci. corrumpunt
mores bonos colloquia mala. Exygisti
mum iusti: & nolite peccare. Ignorantiam
enim di quidam hūt. ad confusionem uē
dico. Agit & tamquam prudens dispen
sator ubi. & cum uenit ad ea loca in quib;
de dei bonitate dicendum ē p̄ legentes

quosq; & occulcul h & obscurrul ꝓfert: ne forte ut diximus diuitias bonitatis eius & longanimitatis eius contempnant? & iram sibi thesaurizet in die ire: inquam necesse ē incurrē omnem qui sibi huiusmodi gesta thesaurizant. etiam sup̄ h uidet quo fiat. S; & qđ aut usq; ad legem autem peccatum in hoc mundo. peccatum autem ñ imputatur cum lex ñ ē: hoc uidetur ostendē qđ usq; ad legem hoc ē usq; quo xp̄e uenret? qui tollit peccatum mundi. peccatum erat. Manifestum ē autem peccati ñ posse imputari ubi lex ñ ē: que arguat peccatorem. Regnauit autem mors q̄ p peccatum fuerat ingressa usq; ad moysen: hoc ē usq; dū lex ꝓmansit in eos qui peccauerunt sēm similitudinem peccati adam p quem mors ipsa accepit ingressum. qui adam forma futuri ē. Non sēm qđ ꝑuaricatus ē: s; sēm hoc qđ sic̄ p ipsum mors. ita p nouissimum adam uita ingressa ē in hunc mundum. Et sic̄ p illum in oēs homines condempnatio: ita & p xp̄m in oēs homines iustificatio. Hec de ipsius eloquii aptici cōmentaria dicta sint. Videamus nunc quid etiam uidet in cellerul. S; & illud p̄mo in loco ammonendum puto. qđ uidetur in apl̄s paulus in his p̄cipue locis que nunc h̄ntur in manibus. ita quodam mō h loqui: uelut si quis fidet famulus & prudens. a rege magno & domino suo inducatur in thesauros regios. et ostendantur ei diuersa & magna domicilia quorum aditus uarij sunt & mēci: ita ut ei p alium ingressus & p alium monstret egressus: interdum autem ex diuersis ingressibus ad unum conclaue uenatur: ut sepe in tristi queq; uidemus extructa palatia. Ostendatur etiam huic qui circumducitur fideli famulo. thesaur⁹ argenti regij. & aliusaur. lapidum quoq; et margaritarum uariorumq; monilium: purpure etiam regie locus & alius diadematum: demonstrentur adhuc regine thalami: in multis diuersisq; mansionib; posita. Et tunc singula h ñ penit⁹ ad integrum patent illis; iamuis reserentur: s; ex parte sub aptis: ita ut agnoscat quidem thesauros domin⁹ & regias opes: nec tamen ad liquidum & ad p̄fectum singula queq; cognoscat. Post h ñ iste seruus qui fidet habitus ē. ut ei ex eo dominus opum suarum magnitudinem facēt immotescē: imitatur. ut exercitum regi congḡet dilectum hāt. multos q̄bet. Pro eo q̄ dem quia fidet ē ut plures inuitet ad multandum & maiorem exercitum congḡet regi: necessitatem patietur ꝓferre ex parte que uidit. Et rursum quia prudens ē. et sert necessarium ē abscondē misterium regis. indicijs quibusdam magis q̄m reuelationibus uidetur? ita ut potentia quidem regis ñ lateat: ordinatio atq; ornatus palatij & habit⁹ occulta tamen maneat dispensatio. Ita g̃ ut dixi uidetur in etiam apl̄s paulus in his sermonib; facē. ñ solum p eo qđ & ipse dicēda ex parte sciat & ex parte cognoscat: s; & q̄ nos qui nec ea quidem que ex parte sciri capere possumus temperare sermonem? et unusq; cuiusq; conclaue misteriis singulis aut uix bonis ꝓstringē & sub aperiē sermonib;. & nunc p unum aditum ingressus p alium diḡdi: nunc ex alio ingressus ad aliud cōclaue concurrē? ita ut si requiras cum ullo aditu quo ingressus ē: ñ inuenias egressum. Hec g̃ prius de his que paulus sēbit in mente nra atq; animis ordinantes: nunc iam ad inspicienda & contuenda ea que in manib; h̄ntur p utriusq; conuitamur? & p̄mo uideamus q̄m p unum hominem peccatum intrauit in hunc mundum: & p peccatum mors. Contra his enim requirat aliquis: si ante adam multi peccauit de qua dr? quia seducta in p̄uaricatione facta ē: & rursum ante ipsam peccauit serpens. peccauit enim: cum dr̄. mulieri. Vt quid hoc dix̄ deus? ut non manducetis de omni ligno paradisi? Et tam peccauit cum dr̄ dixit. q̄ quacumq; die manducaueritis ex eo morte morieminī: ut ille dicēt ad mulierem ñ morte morieminī? si sciebat dr̄ qua quacumq;

die manducauerit ex eo: aperientur oculi uri & eritis sicut dii: scientes bonum & malum. Si g ante adam mulier peccauit & ante mulierem serpens: & in alio loco die apls quia adam non est seductus. mulier autem seducta est. quom primum hominem: & non magis p unam mulierem uidebatur intrasse peccatum? Nam mulier enim initium peccati. & ante mulierem a serpente siue a diabolo de quo dr in euangelio: qr ille homicida erat ab initio. S; uide in his aptm naturae ordinem tenuisse. & too qm de peccato loquebatur. ex quo mors in omnes homines pertransierat. p successionem posteritatis humane: que hinc mortis succubuit ex peccato uenienti: non mulieri adhibet fidem uiro. Non enim ex muliere posteritas. sed ex uiro nominatur: sic & ipse apls in alio dicit. Non enim est uir ex muliere: sed mulier ex uiro. & rursum. Sicut enim mulier ex uiro: ita & uir ex muliere non sed p mulierem: & ob hoc mortalis posteritas & corporalis successio: uiro potius quam auctori & non mulieri deputatur. S; ut adhuc euidentius fiat qd dicimus: addemus etiam hoc qd idem apls ad hebreos scribit. S; & leui q decimas accepit: decimas accepit: decimatus est. Adhuc enim in lumbis patris erat abrahe. cum obuiauit ei melchisedech: regresso a caede regum. Si g leui qui generatione quarta p abraham nascitur in lumbis abrahe fuisse phibetur: multomagis omnes homines qui hoc mundo nascuntur & nati sunt. in lumbis erant ade cum adhuc esset in paradiso: & omnes homines cum ipso ut in ipso expulsi sunt de paradiso. cum ipse inde depulsus est: & ipsum mortis que ei ex preuaricatione uenerat. consequentem & in eos permisit qui in lumbis eius habebantur. & ideo recte apls dicit. Sicut enim in adam omnes moriuntur: ita & in x omnes uiuificabuntur. Neq g ex serpente qui ante mulierem peccauerat: neq ex muliere que ante uirum in preuaricatione facta est: si p adam ex quo omnes mortales originem ducunt. dr intrasse peccatum: & p peccatum mors. S; hoc in primum est unus homo p quem peccatum intrauit. & p peccatum mors: quem & alibi ipse apls dicit primum hominem de terra terrenum: secundum uero celestem eum & hortatur nos ab ea imagine terreni imaginem portare celestis: id est ut sicut uidimus uiuentes renouemur: & reformemur secundum interiorem hominem ad imaginem dei qui creauit eum. hic g homo iam reformatur & reparatur ad imaginem dei: neq terrenus neq in hoc mundo est. sum celis est dr conuersatio eius: & ideo secundum eum qui dicit nos autem non est de hoc mundo: mors in eum non potest pertransire. Qui autem adhuc in hoc mundo est & terrenus ac terreni imaginem portat: de ipso dr qua in hunc mundum intrauit. et p peccatum mors. Qd si peccatum & mors in hunc mundum intrauit. & in hoc mundo habitat: cum eis alienos a morte & a peccato esse eos. qui p xpm ut eum a mortuis surrexit hinc mundo. & cum ipso resurrexerint. cum ipso etiam sedere in celestibus meruerunt: conuersationem non iam in hoc mundo: sed in celis habitet. Hinc & pari consequentia ostenditur. qd omnis homo primo de terra terrenus est: sicut idem apls alibi dicit cum imaginem terrenam portat: & secundum imaginem terrenam ambulat: carnem cogitat: & que carnis sunt sapit: & ut aliquando est ut conuertat ad dominum & spiritus dei agatur. atq spiritus effectus fiat. Nouissimus adam: in spiritum uiuificantem. Require sane quomodo p unum hominem in hunc mundum diuersi intrasse peccatum. & cum sit quia hic mundum terrenum. hunc appellet locum in quo homines habitant: sine mullo alio loco intrauit peccatum: neq in illis locis inuentur ubi spiritalia nequicie in celestibus, nominantur. S; et illud apostolus remet ipsum prodicta: unde in hunc mundum intrauit peccatum: aut in erat priusquam huc intraret: aut si omnino erat ut si fuit ante illum ad quem dr. Vsq quo inuente sunt inquitates in te: & post hoc precepta in eam. Nob autem de his est curium plura disserere: cum uideamus aptm uix singulis hominibus pertransisse sermonibus. p unum hominem: peccatum intrauit in hunc mundum

Mundus autem ut diximus: intelligendus
est ut locus in quo habitant homines. ut terre
na et corporalis vita in qua mors habet locum. Cui
mundo hoc est terrene vite: crucifixos se dicunt
sancti et mortuos. Et per peccatum: inquit
mors. Illa sine dubio mors: de qua et propheta dicit
quia anima que peccat ipsa morietur. Cuius
mortis hanc corporalem mortem: umbram merito
quis dixerit? Quocumque enim illa incesserit:
hanc necesse est subsequi. velut umbram corpus.
Quod si obiciat quis. quia salvator peccatum non
fecit. nec mors in eo fuit anime per peccatum. et
tamen mortem sustinuit corporalem: responde
bimus ei quia salvator sicut cum ipse peccatum
non fecit pro nostra tunc tamen salute per assumptio
nem carnis ipse dicitur factus esse peccatum: ita et
cum mortem istam nulli deberet. nec ei esset obno
xius: pro salute tamen nostra hanc velut umbram
illius suscepte dispensationis quam supra diximus
sponte non necessitate suscepit. sicut ipse dixit. Potesta
tem habeo animam meam ponendi: et po
testatem habeo iterum sumendi eam. Sed vide
amus quomodo in omnes homines pertransiit mors:
in quo omnes inquit peccaverunt. Absoluta
sententia. pronuntiavit apostolus in omnes homines
mortem pertransisse peccati: in eo in quo
omnes peccaverunt. sicut et alibi. Omnes peccaverunt.
et egent gratia dei. Et ideo etiam si abel illum
iustum dixeris: non potest excusari. Omnes enim pec
caverunt. Cur enim post dies obtulit. et post ea
in obtulit hostiam ex primogenitis et non ante
ipsum et non statim? Etiam si enoch dicas qui
speravit invocare nomen domini: speravit et
cur non statim invocat. sed dissimulat et moratur?
Etiam si enoch dicas non scribitur placuisse.
usque quo generaret mathusalam. Mathu
salam autem: interpretatur emissio mortis.
Ex quo ostenditur quia mors ista. que in
omnes homines pertransiit: etiam in ipsum tran
sierit. Sed vix aliquando sensit esse intra
se [illegible] in eos qui mortem: et conversus ad dominum
eam [illegible]nt: per hoc emisit a se. et abiecit per peni
tentiam [illegible]tatum. Et ideo mathusalam dicitur gemu
isse: quod a se mortem que eum obsederat abie

cisset. Recte ergo quod iam morti non esset obnoxius. sed
abiecisset eam a se et effugasset: dicitur quia transtulit
illum deus: ut ne videret mortem. Sed et de noe
si requiras attentius: invenies quod quinquage
simo demum anno scribitur de eo quia noe in
venit gratiam in conspectu domini dei: et quia
iustus erat in generatione sua: et quia placuit
deo. Quod utique si prius meruisset: numquam id
opinor scriptura divina siluisset. Sed et si quis
velit quod bibit vinum et inebriatus est ac nudatus
reputare: inveniet ex his omnibus non immerito ab
apostolo dici: in quo omnes peccaverunt: etiam si
evigilavit noe animo suo. Quid autem dicam
et de abraham cui dicitur. exi de terra tua et de cogna
tione tua: et de domo patris tui? Quod utique non
diceretur: si in domo patris deo placere potuisset.
Sed non opus est cum unigenti periculo in his
singulos quosque enumerare sanctorum.
cum sufficiat et apostoli sententia que mortem
dicit in omnes homines pertransisse et illius qui
dixit. nemo mundus a sorde: etiam si unius
diei fuerit vita eius. Sed ista mors peccati que in omnes
pertransiit. cum venisset ad ihesum et temptasset
eum perforare aculeo suo: aculeus enim mortis
peccatum: repulsa est et confracta. Vita enim
erat: et mors necessario exterminabatur a vita.
Et tunc ad eam dicitur. Ubi est mors aculeus tuus? Ubi est mors
victoria tua? Iccirco enim quia omnes vicerat hic dicitur ad
eam. Ubi est mors victoria tua? Sed quod pecca
tum quidem non dixit in omnes homines. sed in
mundum introisse. mortem vero non in mundum sed
in omnes homines. et non introisse sed pertransisse: non
puto quod frustra hac diversitate usus sit paulus.
Arbitror quod mundum hic: terrenos quosque et
in terrena conversatione permanentes designet:
homines vero eos dicat: qui iam se incipiant
agnoscere et scire quod ad imaginem dei facti
sunt. In illos ergo qui mundus appellantur
id est terreni. intrasse dicit peccatum: et nus
quam eius exitum ponit. In eos vero quos iam
homines vult intelligi: dicit pertransisse pec
catum id est fuisse quidem. sed per penitentiam
conversationis depulsum esse et pertransisse.
nec ultra in eis stetisse. Unde apparet: in litteris

pauli nec unam quidem sillabam uacuam
seruari debe mysterijs. Videamus nunc q̄n
dictum e usq; ad legem enim peccatum in
hoc mundo. Peccatum autem n̄ imputabat:
cum lex n̄ eet. hoc in loco sc̄m eam similitudi
nem q̄m supra exposuimus: uidetur in paulus
palmum adnatum mḡstrus & palmum eḡstrus. Os
enim eum sequi pot p istum adnatum. quo a
pluribus uidetur mḡstrus ut de moysi lege dice
intelligatur. quia usq; ad legem peccatum in
hoc mundo. peccatum autem n̄ imputatur
cum lex n̄ e: quasi ante legem peccatum n̄ fuit
et nemo peccauit nec reputatum fuit illi
peccatum anteqūm lex moysi daretur: cum
legamus & eam & lameeh reputatum esse
peccatum? Et ne p singulos immoremur
in tantum p peccatis hominum emanerba
tum e dn̄s: ut diluuium mundo inducet.
et dicet deleam omnem carnem que sup
eam e: & rursum sodomitas igneus imber
et sulphurea flamma uastauit. Quoniam q̄ in
unusquisq; modi peccati dici pot n̄ fuisse pecca
tum: ut in iudicijs talib; negabitur reputa
tum e peccatum? Et ido occultiore adnati di
ḡstrus nob requirendus e paulus: in eo q̄d dic
usq; ad legem enim peccatum in hoc mun
do: peccatum autem n̄ imputatur: cum
lex n̄ e. Inuenimus eum & em positionib; hui
usce dicentem hoc ih̄s. Sine lege enim mortu
um peccatum erat. ego autem uiuebam sine
lege aliq̄ndo: in quo uidet in atq; idem sensu
uidetur utiusq; capituli. Qd enim hic deerat
in sermone. ibi adimpleuit usq; ad legem pec
catum in hoc mundo de e mortuum quod ibi
euidentius exp̄ssit. Si q̄ etiam hic ungam
istum sermonem & dicamus: usq; ad legē
enim peccatum erat in hoc mundo mortu
um: peccatum autem n̄ imputatur cum
lex n̄ e: unde q̄m integre stare potuit sen
sus. Sed & illud spectam diximus in hac epla
pauli de multis quidem legib; si de natu
rali lege frequentius disputare: q̄d & in lo
co peripsue deprehenditur. Usq; ad legem enī
naturalem que certo etatis tempore ubi
rationis capax e que cepit. & nisi utiusq;
equi & uniqui habe discernen. tunc peccatum
q̄d pus uirtus hominem uelut mortuum ha
bebatur reuiuisce dr: pco q̄d e iam intellectus
lex que uetet & ratio que ostendat n̄ e faciен
dum. Sed ut apti⁹ intelligatur q̄d dicimus
eisdem utamur exemplo. Septimum e. Qui
percusserit patrem aut matrem: morte mo
riatur. Et qui maledixerit patri ut matri:
morte moriatur. Puer q̄ paruulus quattuor si
ue aut quinq; annorum. sic fieri solet si indig
natus uirga percuset patrem aut matrem.
q̄ctum ad mandati p̄ceptum spectat: mortem
debet: si quia lex in illo nondum e naturalis
que eum doceat n̄ debe manum face patri
aut matri. ut sciat in hoc emendatus impietatis
admittat e quidem species peccati q̄d face: ma
trem enim percutit ut maledicat: si mortuum e
in eo peccatum: quia p absentiam naturalis
legis que in eo nondum e, peccatum ei n̄ pot
reputari. Nondum e enim intra eum ratio
tanta: que eum doceat hoc q̄d face fieri n̄ de
bere. & ideo etiam apparentib; n̄ solum n̄ re
putatur ad culpam: si; ad gr̄am locum inuenit q̄
suscipitur. Et hoc in consequente ut ego ar
bitror intelligi pot q̄d apls dic. usq; ad le
gem enim peccatum in hoc mundo: in
sultabundatur mortuum. Peccatum autem n̄
imputatur: cum lex n̄ e. Conuenit enim se
cundum hanc expositionem: etiam illud
intelligi q̄d dic apls. Ego autem sine le
ge aliq̄ndo uiuebam. Nam quom sine lege
moysi inuenitur aliq̄ndo uixisse. cum p
se de se dicat quia ebreus ex ebreis sit. &
octaua die circumcisus statim a natiuitate
in moysi legis obseruantia fuit? Sed; con
stat eum aliq̄ndo hoc e in puerili etate
anteqūm rationis capax fieret sine naturali
lege uixisse. Nondum enim eum illa etate
merat nisi inusitatq; discre[illegible]tio:
nec recti pauitq; patebat autem de exa
men: q̄d de naturali lege uideamus dic
in sequentib; euidenter ostendi[illegible]
cū dic. Sed ubi uenit mandatum: peccati

reuixit: ego autem mortuus sum. Per quod decla
rat illius etatis peccata fuisse quidem sed mor
tua habita: quia non reputabantur ad culpam.
Ubi uero scire inquit cepi quid agendum sit quid
cauendum: et mandatum legis intra me uigen
tis accipere: tunc in me reuixit peccatum. quod prius
per absentiam legis mortuum uidebatur. Et ego inquit
mortuus sum. Cepit enim: iam mihi reputari pec
catum. Sed hec basilides non aduertens de lege naturali
debet intelligi: ad ineptas et impias fabulas ser
monem apostolicum traxit: et aietens oaiat os eos. dog
ma id est quod anime in alia atque alia corpora trans
fundantur ex hoc apostoli dicto conatur astruere.
Dixit enim inquit apostolus: quia ego uiuebam sine
lege aliquando. hoc est antequam in istud corpus ue
nirem: in ea specie corporis uixi que sub lege non
esset: pecudis scilicet uel auis. Sed non respexit ad id: quod
sequitur. Id est: sed ubi uenit mandatum. peccatum
reuixit. Non enim dixit se uenisse ad mandatum:
sed ad se uenisse mandatum. Et peccatum non dixit
non fuisse in se: sed mortuum fuisse et reuixisse. In
quo utique ostendit quia de una eademque uita
sua: utrumque loquitur. Verum basilides et qui
cum ipso hoc sentiunt: in sua impietate relin
quantur: nos autem apostoli sensum secundum pietatem
ecclesiastici dogmatis aduertamus. Sed et hoc ipsum
quod dicit peccatum erat in hoc mundo. et non dixit
in hominibus cum utique sint in mundo et pecudes
et cetera animalia: et arbores et ex quibuscumque mun
dus hic constat: nec tamen in his creditur
esse peccatum: quale sit requiramus. Uidetur
mihi quod hic apostolus homines illos sentiat: qui iam
rationis capaces sunt. et naturalibus legibus pa
rent. Illam uero etatem que nondum ad capacita
tem rationis accessit. non tam homines quam
mundum appellauit. pro eo quod partes quidem
mundi sint: nondum tamen in hoc uenerint. ut
imaginem in se dei ad quam homo factus esse dicitur:
capacitate rationis expressissent. Sed et illud uelim non
plus iusto curiosum uidetur inquirere: ne for
te secundum eos qui moysi legem in his intelligi
uolunt: per hoc quod dicit peccatum autem non
imputatur cum lex non est: uideatur etiam dia
bolus et angeli eius absolui: si ubi lex non est: peccatum
non reputatur. Et quomodo ante legem moysi uel
serpens condempnatus est. uel inuidia diaboli mors
introiuit in orbem terrarum? Quomodo etiam quod iu
das apostolus in epistola catholica dicit. potest explanari?
Ait enim ita. Angelos quoque qui non seruauerunt
suum principatum sed deliquerunt domicilium
suum: in iudicium magni diei eternis uinculis
constrictos sub caligine reseruauit. Ex quibus
omnibus magis ac magis constat de ea lege hec
apostolum dicere: quam unus quisque siue hominum
siue etiam angelorum: diuina quadam dispen
satione uel munere: intra se naturaliter gerit. Cuius
tanta uis est et tanta potentia: ut etiam angelos
arguat nec personam ullius dignitatis excipiat:
et ipsa fecit hoc quod superius apostolus iudas dicit. ut
angeli qui non seruauerunt principatum suum
sed deliquerunt domicilium suum: ad iudicium
magni diei eternis astricti uinculis seruarentur.
Ipsa est lex: que etiam diabolum et angelos
eius. in ignem eternum qui eis preparatus est
pertrahit. Et sicut certum est quia neque illi angeli
eternis astricti uinculis ad iudicium seruaren
tur: neque isti in ignem eternum qui eis preparatus
est mitterentur: nisi quia positam sibi a deo legem non
seruauerunt. neque ad iudicium uenirent: nisi
contra legem aliquid commisissent: ita cer
tum uidetur quia si custodissent positam
sibi legem: neque isti in ignem eternum: neque
illi sub eterne caligine uincula decidissent.
Super est etiam illud ut pro uiribus discutiamus:
quomodo dictum sit. Sed regnauit mors ab
adam usque ad moysen in eos qui pecca
uerunt: in similitudinem preuaricationis
ade. qui est forma futuri. Tercio nunc apostolus
de morte commemorat. Primo ait: quod per
peccatum mors introiuit in hunc mundum.
Secundo in omnes inquit homines mors pertransiit.
Nunc uero regnauit inquit mors ab
adam: usque ad moysen. Et sciens esse per hec
singula aliquas differentias: quamquidem
introierit et quam regnauit indicauit. Tunc
inquit introiuit: cum primus homo deliquit.
Et quomodo introierit: dixit. Per peccatum inquit.
Et nunc regni eius tempus: ab adam usque

ad moysen designat. Cūdo autem in oīs hominel ꝓtransiit: ī ostendit. Videtur ꝙ in his descēbere apls uelut tyrannū alicuius in ꝯgium. qui uoluit regnum legitimi regis inuadē: & ꝓmo quidem falcel ipsol & adhuc regni occupauit ꝓuaricatione custodis: tunc deinde cunctorum animos ad se inclinare temptauit: & maxima ex parte potuit & ita indebitum sibi uendicauit regnum. hoc ꝙ ꝓ tyrannidem regnante: mittitur dux electus a rege legitimo. moysel qui occupatos ab eo populos ad ciuile impiī iura reuocaret: & uerum regis iura legib; edoceret. Ille tunc tyrannus id ē mors peccati que ꝓ ꝓuaricationē ꝓmi ēdis irrepserat: regnabat sup oīs illos qui ad eum simili ut ille ꝓmus ꝓuaricatione declinauerāt: Sī iste legitimus ꝓceptis dux agit omnia: aliquos ex peccati & mortis regno diripiat. Et obtinuit tandem ut unam gentem et si quis sē huic uoluit sociare conteret: & ex ꝓcepto regis ꝓmi sacrificia instituit: qb; ēta sollempnitate. oblatis dicēt & remittentur ei peccata. Et ita demum ex parte aliqua. homines cepunt de regno peccati mortis ꝙ libari. Nam tyrannus ille qui dr mors. ab adam qui ꝓmus ꝓuaricatione sui ꝯgium et dedāt: ut in oīs hominel ꝓtransiret regnauit. usq; ad moysen ipsum quem diximus ducem. Qui missus ad dō omnium rege. regnum eius cepit infringere & sub lege iusti ꝓceptis reuocare. Regnauit ꝙ mors ab adam. usq; ad moysen: secm eam speciē qm sup posuimus. Non sup oīs: sī in eos q̄ peccauerunt in similitudinem ꝓuaricationis ade. Nam intrauit quidem mors in mundum. & in oīs ꝑtransiit: ñ tamen in oīs regnauit. Aliud ē enim ꝑtransire: et aliud regnare. Peccatū enī ꝑtransiit etiā innocentes: & seu quadam eos contagione perstrinxit. In ꝓuaricationib; aūt id ē his qui se ei tota mente ac deuotione subtrahunt: regnum tenet: & omni potestate dñatur. Regnauit ꝙ mors ab adam qui ꝓmus ēnsitum peccato in hoc mundo ꝓuaricando patefecit: usq; ad moysen. id ē usq; ad legē. Legem enim purificatio peccatorum ceperat apud: & ex parte aliqua tyrannidem obtinuit hostiaꝝ. ꝓ expiationes uarias. ꝓ sacrificia: ꝓceptā. Sī; cūm tanta erat eius dominatio. que uere legis excederet: mittunt in auxilium legis ꝓphetas. Sī; & ipsi pudentes sup uere sibi tyrannum potentiam: aduentum ꝑsentiamq; ipsius regis exorant clamantes ad deum. Emitte lucem tuā: et ueritatem tuam. & rūm. Inclina celos: et descende. & rursum. Exurge domine: fer opem nobis. Assunt ꝙ ihc xp̄c filius dī. & in quo lex infirmabatur p carnem, dō filium suum mittens in similitudinem carnis peccati: de peccato dampnauit peccatum in carne: & mundum quidem reconciliauit dō. Exuit autem ꝓncipatus et potestates tyrannī: triumphans eas in semet ipso. Verum in hoc excessum quē dam plapsi uidemur: sī; ad ꝓpositum redeamus. Ē mors peccati regnauit ab adam usq; ad moysen: id ē usq; ad aduentum xp̄i. Moyses enim lex appellatur & lex sic septem ē usq; ad iohīs baptismū habuit locum: ex quo cepit iohīs regnum dī ꝑdicare. Cūs autem excepit ēt os quosq; in quib; mors regnauit eum dicē: regnauit mors in eos qui peccauerunt in similitudinem ꝓuaricationis ade: ñ in uidetur dici absq; misterij alicuius indicione. Forte ꝙ fuit aliqu usq; ad illud tempus quo sub lege uelut sub pedagogo homines habebant: qui tale aliquid egerunt quale adam in paradiso egisse describitur: & contigisse ex ligno scientie bonum & malum: & erubuisse nuditatem suam: atq; ab habitatione paradisi decidisse. Sunt magis simpliciter accipiendum uidetur & similitudo ꝓuaricationis ade absq; aliqua discussione recipienda: ut hoc sermone oīs qui ex adam ꝓuaricatore nati sunt indicari uideantur: & habe in semetipsis similitudinem ꝓuaricationis eius non solum ex semine: sī; ex institutione suscepta.

Omnes enim qui in hoc mundo nascuntur. non solū
nūantur a parentib; sed & imbuuntur: & sunt non
solum filij peccatorum sed & discipli. Ubi ū etas
adoleuit: & agendi que sentit libertas accessit:
tunc iam aut pgit quisq; in uiam patrum suorum
sic de nonnullis legim; scribitur: aut cte meredit in
uiam domini dicit sup. Denig & de abel tale aliqd
intendere uidetur indicare: in eo qd septuagesimus.
Obtulit autem p dicit abel hostiam de primogenitis
ouium: & ex adipib; earum. Qd & dicit p dies:
hoc ostendit: quia primus quidem ante fuit diebus:
patrie preuaricationis institutionib; tenebat
Post illos ū dicit ubi respexit: ubi respexit
ad deum: naturo lege commonit. dicit tunc
obtulisse hostiam dicit. Lot & ut hoc in loco iste
simplicit exponit: ut occultatum in eo qd
die in similitudine preuaricationis ade sacra
mentum. & ape ineffabilit reconditum.
subtili quadam linea intelligentie colligit:
ut siquis ponat mortem. hic que regnasse
dicit ab adam usq; ad moysen. id est usq; ad legis
finem. & precepti: illam dico de qua in
apha scribitur: tamquam ex psona domini di
centis. De manu inferni eripiam eos: & de
morte redimam eos. Aut ete qd sunt excepti ali
qui & occultiore mystio designati. qui ad si
militudinem preuaricationis ade peccasse me
morantur: in quos solos regnauit mors. Si
ū ut in nonnullis exemplaribus habetur.
etiam in eos qui nō peccauerunt in simili
tudinem preuaricationis ade mors ista id est
que in inferno animas detinebat regnasse
dicatur: intelligimus & sanctos quosq;
. sub ista morte etiam si nō peccandi aut ete
moriendi lege decidisse. xpm ū ideirco in in
fernum descendisse: nō solum ut ipse nō
teneretur a morte: sed ut eos quos ibi nō tam
preuaricationis ut diximus crimine. quā
moriendi conditione habebantur absol
ueret sicut scriptum est. quia multa corpora
sanctorum dormientium surrexerunt
cum illo: & ingressi sunt in sanctam ciu
tatem. in qua & apha dicta complent:
quib; ait de. ascendens in altum: captiuam duxit captiuitatem. Et hoc in presur
rectionem suam mortis quidem iam regna
destruit: unde & captiuitatem scribitur libe
rasse. Ipsum ū inimicum & tirannum cuius
regna dissoluit: audi quem dicat apls des
truendum. Nouissimus inquit inimicus: des
truetur mors. Regnum ū iam mortis des
tructum est: & captiuitas que sub ea tene
batur abducta est. Sed; quia ipse immed & ti
rannus adhuc in nouissimo & in fine sit
destruendus est: ideirco etiam nunc uidem
cum non iam regnare quam latenari & depul
sum a regno. p deserta & auia circueun
tem. quere sibi infidelium manum. Et
ideo clamabat apls. Non ergo regnet peccatū
in uro mortali corpore: ad obediendum
desiderijs eius. Verum nos contempto per
structisse pauci ea que apls obtecta esse
uoluit: sequentia requiramus. Addidit
p dicit: que est forma futuri. Qd quidem ambigu
um in uidetur: utrum ex eo tempore quo
scribebat apls adam futuri forma dicit. qd est
futuri scilicet a semet ipso id est ab adam fu
turi ut in x accipiatur. qd tempus aptoh
sebenta futurum non erat si preteritum. Qua
ussce in alio loco cum de adam & eua lo
quet idem apls dicit: mystium hoc
magnum est: ego autem dico in x & in eccla.
In quo uidetur hoc magis nob admoni
gendum dedisse: qd forma futuri dicatur
adam. in eo qd aduenit xpc ad ecclam x
sociandam. Nescio sane quem quis possit &
preuaricationem eius esse peccatum. & hoc qd
mors ipsum in omnes homines primisse in for
ma x coaptare: ni forte ex contrariis. ut
de apls in supioib; exponit cum dicit. Sic
enim p unum hominem mors: ita et per
unum resurrectio mortuorum. Et rursum.
Sic enim p inobedientiam unius hominis
peccatores constituti sunt multi: ita & p
unius obedientiam iusti constituentur
multi. Si ū intelligamus apm a iustem
pore; quib; h scribebat dixisse adam futuri esse
formam: ita magis intelligit qd sic in hoc

seculo mors regnauit ꝑ unum adam. & mors tale effectum ē omne hominum genus: ita & in futuro sēlo unica regnabit ꝑ xp̄m: & immortalitate donabitur omne hominum genꝰ. Simulter autem ut in hoc ambiguum dixim̄ ēe sermonē, quo aut quiē forma futuri: inuenim̄ & ad colosenses ambigue sēpsam ubi dicē. Non ḡ uos iudicet quisq; in cibo. aut in potu. aut in parte diei festi, aut neomenie. aut sabbat: que sunt umbra futurorum. & rursum alibi: idem apls dicē. Umbram enim hr lex: bonorum futurorum. In quib; utiq; nulla dubitatio ē utrum cib; & potus & dies festi. & neomenie: & sabbata hāt umbram futurorū: ut in aduentum x̄ ueritas umbre ipius adimpletaſit. an in futuro sēlo sit implenda. S; & totam legem qm dicē apls: umbram habe futurorum bonorum: utrum in aduentu xp̄i an in futuro sēlo umbre illius explenda sit ueritas ne tum ē. Quia & in alio loco scribitur de his qui sub lege sunt: qđ forme & umbre deseruiant celestium. Qđ ḡ uult astruē. qđ in aduentu x̄ completa sint: cibi & potus rationes confirmant expletas: in eo ut petrus per uisionem uidit in linteo omne genꝰ animalium depom: & audiuit uocem. Qđ dꝰ mundauit: tu commune ne dixis. Qđ ad duilos utiq; hominum mores referetur. Et poculum dicē ēe calicem: nouū testamenti. Diem q̄ festum putabant: ubi pascha nr̄m immolat ē x̄pc: et diem festum celebramus nō in sermo ueteri: s; in azimis sincerit̄is & ueritatis. Simlr̄ & neomeniaſ hoc ē nouos mensis fieri ostendit: ꝑ xp̄m solem iustitie & apostoli. S; et sabbata obseruari docebit nō portando onera peccatī s; stando unum quemq; stabilit̄ in loco suo: nō accendentem ignem de quo ꝑphā dr: ite in lumine ignis uri. & flamme qm accendistis uob. Unus ū qui formas ritus & umbram legis ad futurum sēlm trāstert: & ministeriorum celestium haſ ēe duē imaginē in illa cēlesti ueritm complendas: de cibo & potu conabitur assignare: sēdm ea que dnūs dicē. donec bibam illud nouum uobcū in regno patris mei. S; & diem festum dicet: sēdm apīm dictum. Qđ faciet in die sollēp nitatis: & in die festo dnī: Neomeniaſ ū id ē nouos mensis in illi etnus annis requirit: de quib; dicē apīs. Memoriale sum annos etnos: & medriaſ sum. Et rursum in cantico deuteronomij. Recordamini: dies etnos. & de sabbato dr. Relinqt ḡ sabbatismus: ꝑplo dī. Et astruet quia sic sin gla formam futuri sēli tenent: ita potꝰ etiam adā de quo dr qui ē forma futuri. conferri ad futuri sēli rationē. Et ꝑcēa cum ꝑmissum ēet de his que peccauerunt in simultudinē ꝑuaricationis ade: addatum ē qui ē forma futuri. S; nō sic de lectum: ita & donum. Si enim unus delicto multi mortui sunt: multo magis gr̄a dī & donū in gr̄a unius hominis ihu x̄ in plures habundauit. & nō sic ꝑ unum peccantem: ita & donum. Nam iudicium ex uno in condempnationem: gr̄a autem ex multis delictis in iustificationem. Cum superiorib; diuisset apls de adam qui ē forma futuri: uidens requiri posse quia si adam forma x̄ ē. ḡ & in eo quo peccauit necesse ē ut formam x̄ habuit: & in eo quo regnauit mors ab adam usq; ad moysen. hoc autem de x̄ sentire indebatur absurdum: continuo subiungit. S; nō sic delictum: ita & donum. Et in cip̄ de hoc sermone. uelut semet ipsum explanare: quom formam x̄ dixit ēe adam. Si enī inquit unius delicto multi mortui sunt. i adam uidet: multo magis gr̄a dī & donum in gr̄a unius hominis ihu x̄ in plures habundauit. dē si uno peccante locum mors inuenit in plures potuit diffundi: multo magis gr̄a dī que in x̄ ē copiosius & latius habundabit: q̄n mors adam in plures diffundatur. Et in tantū nō ē eadem condicio delicti. que & donū: ut cum iudicium habitum sit de adam. & ex uno ipso delinquente condempnatio in oēs homines uenit: è contrario ū ꝑ xp̄m ex multis delictis quib; omne genꝰ hominum retinebatur iustificatio data sit in oēs. Ut sic mors ꝑ unum regnauit in delictis: ita & ꝑ unius obedientiam uita regnaret ꝑticipationē ḡ nō sine ꝑfunda arte discendi apls formam x̄ ēe adam posuit: que sit ꝑ genus simul ꝑ speciem contraria. ꝑ genus namq; simul ē forma.

in eo qd sic ab uno adam in plures homines
diffunditur: ita & ab uno xpo in plures homines
diffundatur. Species u contraria. qd ex adam
preuaricatione cepta peccatores constituti sunt
multi: xpi u obedientia iusti constituentur multi.
Ca quatinus forma xpi fuit adam siue in similib;
siue in contrariis secdm rationem eloquii ipsius
explanatum e: nunc etiam quid interior sensus
apli indicet in his. ut potius contegat uideamus.
Et quamuis periculosum uideatur ea que occultius
in apli scriptis posita sunt patefacere: tamen ex
parte qua possibile e indicia quedam ex his
diuine bonitatis colligere: n puto absurdum ui
di. Proposuit apls ostende: quid humano ge
neri intulit primus adam qui factus e in ani
mam uiuam: quid etiam secundus adam qui e
in spm uiuificantem. Ex illius inquit preuari
catione peccatum apparuit: & p peccatum
mors ingressa e in omnes homines: immo ut ser
uemus pauli litteris moderationem suam quam in
presenti loco tenuit. in multos homines mors
pertransiit: p obedientiam u xpi iustificatio: & p
iustificationem uita: multo magis in plu
res habundabit. Et ostende uult qd multo
sit fortior uita quam mors: & iusticia quam pec
catum. & p hoc edocere. quia si ita peccatum
et mors regnare in hominib; potuit. ini
tium accipiens ex unius hominis inobedien
tia: quanto potentius & dignius p iusticiam
uita regnauit. initium accipiens p unius
obedientiam xpi: inquam ad hoc opus n condi
tionis necessitate: s; sola miseratione p mo
tus accessit. In forma enim dei erat: & ui
dens unius hominis delicto mortem regnare
p ppltos. creature sue n obliuiscitur: nec rapi
nam duc ee se equalem do: hoc e n sibi magni
aliquid deputat: qd ipse quidem equal do &
unum cum patre e. opus u suum depascitur
mors unius hominis ingressa delicto: exinani
uit g se ipsum de equalitate & forma dei. &
seruii suscep formam. & fit homo ad quem
temptandum audet quidem uenire: ille q
regnabat in omnib: s; intrare n posset. Mortem
tamen istam communem suscep: cum illam pec
cati que regnabat in omnib; n recepit. Ut
sic p hominem mors: ita & p hominem resur
rectio fiet mortuorum: & sic unius delicto
multi mortui sunt: multo magis gra dei & do
num in gra unius hominis ihu xpi in plures ha
bundaret. Non autem absq; profunda sapien
tia quam paulus int pfectos loqui se dic. in hoc
loco sermones suos moderatus e: & qd alibi omnes
dixerat. hic multos ul plures appellauit: ubi
comparationem diffusi in omnes homines peccati
et mortis ab adam fac: & iustificationis ac uite a xpo.
Et ne forte si absolute pnuntiaret qr pari ra
tione atq; eodem ordine. quo ab adam in omnes
homines mors diffusa peccati e. etiam iustificatio et
uita que a xpo e in omnes homines diffunditur: re
soluet auditores & segniores fient erga obser
uantiam. cti de securitate uite. que in omnes
homines p xpi gram tradetur: ido reprimit ser
monem: & n omnes homines sic solet in ceteris poni
s; multos qui unius delicto peccatores constituti
sunt: & rursum in gra dei donum p unum ho
minem ihm xpm n in omnes. s; in plures asserit
habundare: quo & negligentiores metu sus
pendat ac sollicitos faciat: & pfectiorib; di
uine bonitatis secreta n claudat. Bn autem qr
plures posuit ad quos donum gre ptinet.
quam eos qui unius delicto constituti sunt pec
catores: in quo arbitror quidem aliquid la
tentis ee misterii: quia & alibi mortem dicit
regnasse ab adam usq; ad moysen. n in omnes s;
in eos tantum qui secdm similitudinem preuarica
tionis ade peccauer. Tamen & simpliciore
intellectu pot uidi ido plures dictos: qr
quamuis qui ex adam peccatores facti sunt.
multi sint tam qui p gram xpi uiuificantur
ido plures dicti sunt. qui etiam ille ipse
ex quo in ceteros mors peccati
diffusa e additur numero eo
rum: eo qd cum omnib; hominib; quos
ipse fecerat. sub delicto etiam ipse saluet:
sic de sapientia dr. Hec inquit illum q
primus factus e patrem mundi cum solus
eet creatus: custodiuit & liberauit eum de pec
cato suo. Que e autem h sapientia q primu

hominem ubaurt de peccato suo? ñ xpe q̃ dei
uirt& & dei sapientia? Sic g̃ plurel xpe reducit
ad uitam q̃m adam duc ad mortem? qa etiam p
fum adam qui ecclc causa extitit mortis: xpe re
uocauit ad uitam? ut uerum sit illud qd in con
sequentib; scbit apls qua p unum ml grām: in oēs
homines ad iustificatio ē uite. Homo autem ē etiā adā.
b: & in ipsum iustificatio uite puenit. S; dicet fo
tasse. Si uno peccante mors in oēs homines p
transit& rursus unus iustitia in oēs homines in
stificatio uite puenit? neq ut moriatur aliquis nob
gestum ē: neq ut uiuamus? s; ē mors quidem
causa adam: uite autem xpe. Dicimus quidem
ram & in supiorib;: qd parentes ñ solum generant
filios s; etiam imbuunt: & qui nascuntur ñ solū
filij parentib; s; & discipuli fiunt: & ñ tam na
tura urgentur in mortem peccati q̃m disciplu
tatu. Nam ubi causa si quis a deo recedens
idola colat? nonne etiā continuo filios si genue
rit docebit idola uenerari, & sacrificia offerre
demonijs? Hoc scdm adam fac. & in his reg
nat mors ab adam. hoc ē a natiuitate que a legis
tempe qd ad distinctionem recte puoc uenies
capax x gre effici pot? & ibi relinquit adam
q eum ut genuit ut docuit in mortem: & se
quitur xpm qui eum & docet & gignit ad
uitam. Vis autem scire quia ñ solum natiuitatis
s; & doctine ē in quo mors regnauit ab adam?
Disce hoc ex contrarijs. Cum enim dominus ihs
xpe cum uenisset. que ppe eram gesta fuerant
emendare: p eo qd in mortem generaret
illa que ex adam uenebat prima natiuitas
uiduxit secundam natiuitatem. qd ñ tam
generari q̃m regenerari appellauit: p q̃m
sine dubio mitium prime natiuitatis abolet
& sic generationem substituit regenerationem.
ita & doctine substituit alium doc
trinam. Mittens enim ad hoc
op discipulos suos ñ dixit tantum. ite bapti
zate oēs gentes: s; adt. ite docete oēs gēs
baptizantes eos in nomine patris. & filij. et
spūs sancti. Scient g utrum q ē in culpa?
utrum q remedium dederit: ut generatio
mortal regeneratione baptismi mutaret?
et impietatem doctrina pietatis excluderet. si g
mch peccantib; nob mors regnauit in nob. sic
rursum ñ obedientib nob & mch agentib; uita reg
nabit in nob: s; intuitum quidem uite datur
a x ñ mutatis s; credentib; & properantur ad p̃fectionē
uite p̃fectione iustitie: sic & in mortem dudum
p̃uaricationis similitudine: & uitiorum exple
tione puentum ē. Et q̃muis tanq̃m pru
dens dispensator ubiq; apls paulus occulta
& in lucē suam ē uoluit & obtecta: inseruit ta
men nec siluit in eo ū dicē: s; regnauit mors
ab adā. usq; ad moysen. in eos qui peccauer
in similitudinem p̃uaricationis ade. Vides
ne ut a peccato nullum paulus excusset. s; a
peccati genus designat. similitudinem p
uaricationis ade. in uno quoq; constituens:
licet ū. q̃ndo. aut quoñ. ab uno quoq; simi
litudo ista p̃uaricationis amissa sit: totum ñ
erubuit apostol proqui. S; qui erudite ē ex
lege domini sic intelligē obscurum sermonē
dictaq; sapientium & enigmata. Jō etiam
demq; de salute que in x ē occulta loquit.
Et cū dixisset sic enim in adam oēs mo
riuntur: ñ dixit ita & in x oēs uiuificantur.
s; uiuificabuntur. Et rursum cum dixis
set sic enim unius peccato mors regnauit
p unum: ita & p unius iustificationem ñ dixit
regnat uita: s; regnabit uita: p unum ihm
xpm. Sicut enim ut dixi scptum ē: q̃ fidel
ium celat negocia. Alterum alibi. Quā mag
na multitudo dulcedinis tue domine: q̃m ab
scondisti timentib; te. Si enim interrogē q̃ndo
uita regnabit p ihm xpm. & q̃ndo iustifica
ci in oēs homines in iustificationem uite effi
cietur: q̃ndo in oēs beatitudo ista puenit
ipius domini ihu x sermonib; discipulis
ad apostolos dicē. Audistis hoc mihi? Dicunt
ei. Etiam dñe. dixit eis. Beati estis: si facitis ea.
Tunc g beati erimus: cum ubum dei ñ solū
audire & intelligē s; & facē possimus. Q̃m
uis enim punitatur execundum ē qd de
carcere: tamen designatur ñ inde exiturus posse
& reddat usq; quisq; etiam nouissimum
quadrantem. Qs si etiam quadrantis qd mi

unm peccati pena ñ remittitur. ñ in carne et p
supplicia luatur. quoñ quis spe impunitatis re
soluetur: aut donum grē peccandi libertatem pu
tabit? ē ex uno quidem adam cep̄it in hoc mun
do regnare peccatum: & regnauit in eos qui se
cuti sunt p̄uaricationis ade similitudinem: et
dō iudicium ex uno in condemnationem. Et
rursum p unum dominum nr̄m ihm xp̄m gra
regnare cep̄it p iusticiam: que & regnabit in om
nib; qui obediunt ei & custodiunt uba el̄: & ph
ex multis delictis in iustificationem ui
te. Si enim unius delicto mors regnauit per
unum: multomagis qui habundantiam grē
et doni iusticie accipiunt: in uita regnabunt:
p unum ihm xp̄m. Sicut ergo delictum. ita & do
num: diuisset utiq; apls: q̄ sic unius delicto
mors regnauit p unum: ita & p unius iusticiam
uita regnabit p unum ihm xp̄m. Nunc autē
dic̄: quia mors quidem unius delicto regnauit
p unum: qui autem habundant gra & dono
iusticie: accipiunt ut ñ solum ultra ñ regnet
mors in eis q̄ & ipsum utiq; ñ parue ē̄t grē:
sed & alia duo eis conferuntur bona. Vnum q̄
p morte uita in eis regnat ihc xp̄c: aliud q̄
etiam ipsi regnabunt p unum ihm xp̄m. Cui
g̃ necessaria hi in eos uenant bona. id ē ut reg
num mortis effugiant: & p morte regnet in eis
uita: immo ut ipsi regnent in uita p unum ihm
xp̄m manifestum ē quoñ ñ sit ita delictum sic̄
et donum: & quoñ dicat multomagis gra dei
et donum in gra unius hominis ihu x̄i: in
plures habundabit. & illud. Gra autem ex
multis delictis: in iustificationem. Sed & hoc
in p̄senti q̄ dic̄: multomagis q̄ habundat
gra & donum iusticie accip̄: in uita regnabit
p unum ihm xp̄m dominum nr̄m. Q̄ g̃ ait
unius delicto mors regnauit p unum: ostendit
q̄ p delictum mors regnum datur: nec
pot̄ regnare in aliquo: ni ius regni accipiat
ex delicto. Et q̄ indicari uidetur q̄ cum li
bera à dō creata ē anima. ipsa se in seruitu
tem redigat p delictum: & uelut cyrogra
pha immortalitatis sue que a creatore suo
accepit morti tradat. Anima enim que pec
cat: ipsa morietur. Ipsa denique anima clamat
p apl̄am dicens. in pulueren mortis deduxisti
me: q̄ utiq; ei ni ex delicto ñ potuisset accidē.
Vñ euidenter apparet eam p delictum cyrogr̄pha
sui consēpsisse cum morte: ut & libertate immorta
litatis amissa: iugum peccati & regnum mor
tis exciperet. Volens g̃ apls ostendē q̄nto maio
ra anima p xp̄m receperit. q̄m amiserat p
adam: frequentat ubi sermones. ut dicat mul
tomagis & habundantiam grē & donum iusticie
et regnabunt p unum ihm xp̄m. Que omnia
utiq; declarant multo habundantiora ee dona:
q̄m dampna. Sed require. istis quos dic̄ regna
turos in uitam p ihm xp̄m. sup quos regna
bunt? Videtur in q̄ sic̄ mortis regnum in eos
ostendit fuisse quos sibi peccando fec̄ obno
xios: ita & eorum qui habundantiam et
dona iusticie accipiunt: & p unum ihm xp̄m
regnaturi dn̄i: regnum ostendat futurum
sup illos qui eis in eruditione regni dei subdi
fiunt: ut ita dicam qui sapientie & iusticie ac
uite que in eis ē & sup q̄m regnant: capa
ces fuerint inuenti. Vñ. & ñ ociose uidetur
in apls quin in ceis locis dixerit: q̄n oēs
homines mors p̄uisit & tūm in plures
habundauit: & tūm ex multis delictis in iu
stificationem: hoc in loco neq; oēs neq; mul
tos neq; plures posuisse: sciens ad paucos
pene istius beatitudinis summam: qui ha
bundantiam grē & dona iusticie accipientes:
in uita regnant p unum ihm xp̄m. Ip
sius autem mortis hic describitur regnum:
que in aliis dr̄ inuenit ce x̄ ultimus ut no
uissimus destruendus. Destruetur autē
in eo: ut ultra ñ regnet. Q̄d si ñ regnat:
ceum ē iam nec delictum futurum ee in q̄
solo mortis regnum ē. Tunc sine dubio:
cum ad eam dr̄. Vbi ē mors aculeus tuus?
Q̄n quidem ut ipse apls dic̄. aculeus
mortis peccatum ē: uirtus autem peccati
lex. Restat g̃ tunc neq; legem futuram. si
quidē peccati uirtus ipsa dicatur: ut pecca
ti uirtute sublata. nitro possit & regnum
mortis aboleri. Sed h in excessu nic̄ dicta sunt:

sunt enim in locis opportunis requirentur.
Letum tamen premittam: quod quidem mortem regnum usq; ad presentiam ei qui erunta diximus remisse: uenisse dixpm dicē aptō nō solum ad mortem destruendam, sed ad illum ipsum qui habebat mortis impium rō ē diaboli: hoc ē antequam illud fiat qđ scriptum ē. deinde finis cum tradiderit regnum dō & patri qui regnat. Si enim dicamus id qđ consequens uidet quia uita regnat morte destructa: pot nob occurri. Quom g peccatur? Et manifestū ē mortem regnare: p peccatum. Sic ū dicam in quibusdam regnare xpm hoc ē uitam & in quibusdam mortem: ū inuenient in quibus uita regnum sit unde. ut regnum mortis in eis nō hāt potestatem: hoc: qui penit ablsq; peccato sunt? Que in uidentur magis ad futurum pertinere regnū & ibiq; ee complenda ū dr. qđ sit dō omnia in omnib. Secundo enim & in oratione dominica dicē docemur adueniat regnum tuum: quasi qđ nōdum aduenit. Ipse dominus in initio p̄dicationis sue nō dicē uenit regnum celorum. Presens ū tempus nō tam regni dixerim undi qm̄ belli. p qđ bellum futurum regnum queratur: qm̄us hoc ipso tempore belli. quatam er aliqua parte regnum mortis infringatur & paulatim destruatur? qđ plus in oīs hominē fueat dilatatum, xpc regnare dicatur: sedm illud qđ scriptum ē. Oportet enim eum regnare: donec ponat oīs inimicos eius sub pedib; ei. Et item alibi dicē. Nunc autem necdum uidemus subiecta ee: ei omnia. Vñ apparet qđ hoc qđ dicē: oportet enim eum regnare: p regnum pare posuit. Certum ē enim qp plus pugnandum ē & alligandus ē fortis: & sic uasa eius diripienda sunt. Et rō etiam ipse saluator dicē. Non uenit pacem mittere: sed gladium. Tamdiu pugnandum ē ab his qui regnare uolunt in uita p ihm xpm: donec nouissimus inimicus destruatur mors. S; et de habundantia gre. & donis iustitie: sciendum ē quia ad illud regnum qđ dixi mus ppara bellum: nō uenit aliquis qui unam gām consecutus ē. hoc ē qui in uno aliquo ope placuit: sed habundantia gre requirit tam: sedm eum qui dicē. Habundantius autem illis omnib; illi laborauit: nō autem ego: sed gra dei mecum. Similia quoq; etiam his quos imbuit petrus: cum dicē. Gra uob & pax: multiplicet. Multiplicatur g gra & habundat: sic sermo nr semp in gra sale conditus sit. & opus nr m cum gra humilitatis & simplicitatis fiat: & omnia que agamus: ad gram dei agam. Simul uter etiam de dono iustitie accipiendum ē. nech enim sine iustitia agē debet q̄ ratiocinat ad sedm eum qui dicē. Beati qui faciunt iudicium & iustitiam custodiunt: in omni tempore. Et sedm qđ sapientia pnuntiat dicens: quia & si pfect sit quis in filiis hominum: si nō assit ei iustitia ā dō. in nichilum reputabitur. Et hoc in qui habuerunt habundantiam gre & dona iustitie: in uita regnabē p unum ihm xpm. Itaq; cū pmus delectum in oīs homines in condempnationem: ita & p unum iustificationem in oīs homines in iustificationem uite. Jam et supius diximus qđ p delictum ade. uenit aditus quidam datus ē: quo in oīs homines ut peccatum ut mors peccati. ut condempnatio ueniret. Econtrario g xpc aditum iustificationis aperuit. p quem uita magis datur ad homines: & ideo dicebat de semet ipso. Ego cum ostium. si me si quis ingressus fuit: saluabitur. S; de his tam in superioribus satis dictum. Illud tamen obseruandum ē qđ sic dixē. nō oīs homines in condempnationem. mortis tūmodo in condempnationē q̄ scilicet in oīs peccatis habūdauit dō ee g. delictum. Quom tamen ut que condempnatio in oīs homines uenit: uidendū est. & sufficē fortitan pot sedm simplicem expositionem: ut dicam condempnationem ee delicti. communem hanc mortem que omnib; uenit & uenit etiam si iusti uideantur. Qđ si forte aliquis obiciet de enoch & helia qui translati sunt ne uidēt mortem in hoc mundo: ereditat

qd continuo n̄ falsa uideantur ea que de om
nib; dn̄r: si aliqua dispensatio dī in uno ut
in duob; hominib; facta ē. S; & illud quis
competent̄ ut arbitror pferet in loco: qr
cum deliquisset adam scriptum ē qd eiecit
eum dominus deus de paradiso. & constituit
eum in t̄ra hac contra paradisum delitiarum:
et h fuit delicti eius cōdempnatio: que in om̄s
homines sine dubio puenit. Omnes enim
in loco hoc humiliationis. & in conualle fletus
effecti sunt: siue qd in lumbis ade fuerunt om̄s
qui ex eo nascuntur. cum ipso parit̄ eiecti
sunt: siue alio quolibet inenarrabili m̄ & so
li dō cognito. unus quisq; de paradiso trusus
uidetur. & excepisse condempnationem. Sic̄
enim p inobedientiam unius hominis pec
catores constituti sunt multi: ita & p unius
obedientiam iusti constituti sunt multi. Pot̄
quidem fieri: ut scd̄m ea que in supiorib;
obseruauimus paulus uolens mistia secreti
ora contingē: quos alibi om̄s dixerat: alibi
multos ponat: ne forte si dixisset p unius
inobedientiam peccatores factos ēē om̄s &
necessario subiunxisset: ita & p unius obedi
entiam iusti constituentur om̄s: uidētur ex
huiusmodi pmissionis securitate resoluere
animos eorum quib; expedit ēē sub metu.
Et ideo nos fidel & prudentis in ūbo dī dis
pensatoris consilium seruantes. p eo satis facere
magis debem̄: quom̄ p unius inobe
dientiam. n̄ om̄s: s; multi facti sunt pecca
tores. Nam p unius obedientiam quom̄ n̄
om̄s. s; multi constituantur: multi difficul
tatem n̄ habebunt intelligentie scd̄m illud
qd dominus dic̄ in euuangelio: multi enim
uenient ab oriente & occidente: & recum
bent cum abraham & ysaac & iacob in reg
no dei. & n̄ dic̄ om̄s uenient. Peccatores
autem quom̄ multi & n̄ om̄s uideantur:
cum idem apls dicat quia om̄s peccauer̄t:
debemus ostendē. Aliud ē peccasse: aliud
peccatorem ēē. Peccator dr̄ is: qui multa de
linquendo in consuetudinem & ut ita di
cam in studium peccandi iam uenit: sic̄ e

contrario iustus n̄ dr̄ is qui semel aut bis aliqd
iusticie fecit: s; ille qui semp iuste agendo in usu
et consuetudine iusticiam h̄t. Nam si qs in cetis
fere omnib; iniustus sit: semel autem ut bis ali
quid iusti opis egit: iste qdem in eo ope in q
iusticiam tenuit iste egisse dr̄: n̄ tamen ex hoc
iustus appellabitur. Ita & iustus peccasse qdem di
cetur: si aliqd commisit aliqndo qd n̄ licet: n̄
tamen ex hoc peccator appellabitur: qui pec
candi usum & consuetudinem n̄ tenet: sic̄ et
medicus ille n̄ dr̄ q aut leuit̄ rupte capti cuti
scit imponē araneam: aut qui tumorem
uulnis aqua calida fouit: qmuis etiam hoc
medicina ēē uideatur: s; ille dr̄ medicus: q
usum ac studium & disciplinam h̄t medendi.
Ex quib; omnib; puto sufficient̄ ostendi: qd
aliud sit peccare aliud peccatorem ēē. Om̄s
enim pot̄ fieri ut peccauint. etiam si sci fue
rint: quia nemo mundus a sorde: ne si uni
diei fuit uita eius. Quis enim ē qui n̄ aut
in facto aut in ūbo: aut quis cautissimus cōte ē
ut in cogitatione peccauit? & ideo ut dixi
peccasse om̄s mito dicentur: peccatores autē
facti n̄ om̄s s; multi. Simili quoq; forma. et
iusti multi habebuntur n̄ om̄s: etiam si om̄s
iusti aliquid opis agunt. Bene autem ab
apto etiam temporum uicio custoditur.
Nam cum multos constitutos ēē peccatores
ad pteritum retulit: iusto constituendos esse
multos ad futurum transtulit temp̄: sciens
sine dubio qd pcessu euuangelice pdicatio
nis iustorum multitudo maior accrescet.
Qd autem iusti multi fuint etiam ante sal
uatoris aduentum: idem dominus testa
tur cum dic̄ in euuangeliis. Multi pphe et
iusti uoluerunt uidē: que uos uidetis. S;
alit̄ hic multos dic̄ saluator iustos: & aliter
apls dic̄. Nam saluator aptorum nume
rum respiciens. ad ipsorum compatio
nem multos dix̄ iustos & pphas: in psenti
ū loco apls multos. ad omnium qui in hoc
mundo nati sunt & nascentur compatio
nem intelligendus ē reuocasse. Q p unius
inobedientiam: peccatores constituti sunt

multi. Secm eam obseruantiam multi pec
catores intelligendi: qm supra de peccante &
peccatore pculimus. Qđ si quis nob obiect. il
lud qđ de se ipso dic̃ apls. quia xp̃s ih̃s in hunc
mundum uenit peccatores saluos facẽ: q̃ cum p
me ego sum quasi etiam se peccatorem dicẽ in
dicatur: dicemus qđ aliud ẽ ex psona sc̃pture ut
pphe ut dominu aliquem peccatorem designari: alia
ud ẽ iustum ipsũ sui fieri accusatorem & hum
iliare semet ipsum: ut exaltetur adeo. Quam
uis & paulus in eo qđ dic̃ psecutus sum se ẽ eccl̃am
di & expugnasse eam: & uastasse uiroſ ac mu
lieres & in uincula contecisse: licet ignorantia
hec fecit: & misericordiam consecutus sit: tamen
cum h facẽt. si quis forsitan peccatorem se
dici debuisse facẽ fateatur. Vt autem distinctio
nis hui⁹ qm dedimus int̃ peccantem & peccato
rem. euidentior adhuc ratio clarescat: unde ca
m qui cum manifeste peccator sit: sic̃ tamen ali
quid rectum: appt̃ qđ dominus ad eum dixit si
recte offeras. & pharao cum dic̃. dominus iust⁹
ego autem & pplus meus impius: iustũ aliquid fac̃:
si; n̄ ex hoc iustus dr. Et multa huiusmodi in
sc̃pturis diuinis inuenies: ex quib; & reum pec
casse aliquid. & peccatorem iustũ aliquo egisse
deprehendas. Nec tunc iustum qm in alio; peccauit
peccatorem dicemus: aut peccatorem qui ali
quid iusti egit. iustum inuenies appellatum.
Verum ne illud quidem intentũ pterea audi
tum: qđ ũ inobedientiam unius dic̃: addit
et hominis p quem peccatores constituti sunt
multi. Vbi ũ obedientiam ponit unius: n̄ addit
hominis p quem iusti constituti sunt multi. hic
enim p quem iusti fiunt. siue dubio ipsa iustitia
ẽ: sic̃ & idem apls dic̃ de x̃. qui fact⁹ ẽ nob
iustitia a deo. Dedit g̃ adam peccatorib; for
mam p inobedientiam: xp̃s ũ econtrario ius
formam pobedientiam posuit: sic̃ & alibi sc̃p
tum ẽ. Obediens autem ex corde in eam for
mam doctr̃ine: in qm̃ tradit⁹ est⁹. Propter̃
enim & ipse obediens factus ẽ usq; ad mort̃e:
ut qui obedientie eius sectantur exemplum
iusti constituantur ab ipsa iustitia: sic̃ illi
inobedientie formam sequentes constituti
sunt peccatores. Lex autem subintrauit: ut
habundaret delictum. Vbi autem habunda
uit peccatum: sup habundauit gr̃a. Vt sic̃
regnauit peccatum in mortem: ita & gr̃a
regnet per iustitiam in uitam ẽtnam. p dñm
dominum nr̃m. Si quidem anteq̃m lex p
moysen daretur. nemo peccasset: uolentes
accusare legem ex his apls ubi marcion
et ceri hẽtici. occasionem capere uidentur: tam
q̃m h fuit causa date legis. ut peccatum qđ
ante legem n̄ fuerat habitum; nescio quod
tempus inueniant uacuum peccatis: ante le
gem. Quando interficiebat cain abel. & ter
ram fratr̃no sanguine polluebat. unde dic̃batur ad
eum: maledicta tra in ope tuo que aperuit
os suum ut susciperet sanguinem fratr̃is tui de
habundabat peccatum? Habundabat
plane. Et quidem cum & homines habun
darent ut tunc. cum dicebat lamech u
rum occidi in uulnẽ meo & iuuenem in li
uore meo: &c. de eum quidem uindictũ
ẽ septies: de lamech ũ septuagies septies
Noe ũ temporib; in tantum habundauit
delictum: ut uidens inquit dominus q
multiplicate sunt malicie hominum sup
tram: & omnis homo cor suum diligent
apposuit in malicia in omnib; diebus ute
rine: recogitauit dominus quia fecerat
hominem sup tram: & penitet in corde
suo & dix̃: deleam hominem quẽ
feci a facie tre ab homine usq; ad pecus.
et a reptilib; usq; ad aues celi: q̃m penitet
me qđ fecerim eos. & rursum cum dr̃: cor
rupta ẽ tra in conspectu dñi: repleta ẽ
tra iniquitatib. Et uidit deus tram. et
erat corrupta ualde: quia corrupit omnis
caro uiam suam sup tram. Quis g̃ ẽ tam sto
lidus qui in his omnib; neget habun
dasse peccatum? Vel certe cum de so
domis dr̃ a deo descendit uidere. m.
si secm clamorem sodomitarum consum
mantur iniquitates eorum: ut eum ei
cumstetere unum loth. impudicitie
siue sceleris etiam in angelos molientes.

Aut tunc forsitan ñ habundabat peccatum
cum pharao affligebat filios isrl in luto & latē:
et natos eorum necari volebat in flumine.
Et utiq; nundum moysi lex subintrauerat:
cum ḥ tanta peccatorum labes diffundebat
in ēa. Ex quib; colligitur hereticos quos sup
diximus. ut siqui sunt qui cum ill hec de mo
ysi lege dicta susceperint: ne leuit quidem
apli sensum potuisse contingē. Magis g
in hoc loco illud debet intelligi ee: ut sepe
iam diximus legem nature que scpta ē ñ in
tabul lapideis sz in tabul cordis carnalibus: ñ
atramento sz spū dei uiui. Que lex a bullo q
ab initio creauit hominem: ita principali
cordis eius ascpta ē ut opportuno tempore
cum iam pagine ipse mentis adoleuissent:
ut potius ut scptura nominaut. i tabule
cordis carnales cepissent augmento etatis aperiri:
diffundi incipiat p mentis conscientie & re
pleri rationib; sensus: g tunc admissum p̄cep
ta que ex huiusmodi lege naturali suggerunt:
uoluntas carnis erumpit: & alia
suggerit desidia. & hoc ē qđ ipse apls legem
in membris positam nominaut: resistentē
legi mentis. Hanc g nunc legem membro-
posuisse in hoc loco uidetur apls: qm subin
trasse dicē: ut habundaret peccatum. Nam
et ipse sermo quo usus ē: plenissime inu
detur ḥ que dicimus indicare. Aliud nāq;
ē intrare. aliud subintrare: sic aliud ē duce
et aliud ē subduce. Aliud trahe: & aliud sub
trahe. Subintrare namq; hoc indicat: cum
alio mḡio subobtentu illius alius mḡdtur. In
qua ratione qm supra exposuimus euidenter
ostenditur: qđ sub obtentu legis naturalis
qm legem mentis nominaut apls que le
gi dei consentit: orta sit lex membrorum:
que desidia carnis suggens & captiuum hom
nem ducens libidinū & uoluptatib; melius
dam: sic in eo habundare peccatum. Sic g
lex subintrauit: ut habundaret delictum.
Si ū inquit habundauit peccatum: sup habun
dauit gra. Sic in supiis; do cumus: ubi p in
gula quecq; compationem fac eorum que ex
p̄uaricatione adam accidisse uidem aduersa:
et multo maiora ostendit ee que p gram:
ad medium collata sunt: & in psenti loco
cum dixisset habundasse peccatum: sermo
ne dignissimo usus ē. qđ habundantiam
cet: & sup habundantiam ponet. Sup ha
bundauit autem gra: in eo ut ñ solum a p̄
tis peccatis absoluet hominem. uerum etiam
communiret a futuris. Si quidem duo que
dam regna ostendit in homine. Vnum quo
peccatum in morte regnauit: aliud quo gra
p iusticiam regnet in uita. Gra g ē que de reg
no suo to ē de membris nris peccatum eiecit
et expulit: cum quo necessario etiam mors
partē expulsa ē. ut ita demum regnum sibi
in nob gra p iusticiam uendicaret: & ubi
mors fuerat ēna uita consistet. Hoc autem ē:
qđ & alibi dicē idem apls. Non g iam regnet
peccatum in uro mortali corpe. & alibi.
Sicē enim exhibuistis membra ura arma iu
quitatis peccato: ita nunc exhibete membra
ura arma iusticie dō. Est g grandis sup ha
bundantia ex eo qđ ubi peccatum fuit et
mors: ibi nunc ē gra & iusticia & uita ēna.
Et h omnia sunt: qđ ē sup ceteā p dñm
nrm ihm xpm. Vot autem fieri ut sicē hec
omnia bona dicē esse p dñm ihm xpm:
ita & illa mala intelligi uoluit extitisse p
diabolum: s fuisse de auctoris eorum
nomine: ut sup habundantiam gre in ho
minib; designaret. Nam sicē xpc unum qui
dem ē p substantiam: multis autem uirtutib;
et operationib; designatur: & gra ipse ee in
telligitur: sicē iusticia. sicut pax. sicē uita.
sicē ueritas. sicē uerbum: ita fortasse & diabol
in diuisis significationib; sepe pot intelligi.
Nam & peccatum qđ regnare dr. ipse pu
tandus ē. & mors ipse credendus ē. de q
dr: qua nouissima inimica destruetur
mors. Sz q dicto ipse intelligitur: sm
illud qđ dictum ē a ppha. Vbi dicio tua es.
et ñ subsistet ternū tēp. Sz & qđ dicit apls ñ g reg
net peccatum in uro mortali corpore.
puto qđ magis de ipso dictum sit. Ipse

enim auctor peccati & mortis & pdtio nis: & consequenter abnuentis reb; auctor inuenta nominatur. Non g̃ potest fieri. ut sine rege: aliq̃ndo sit anima. S; hoc prouidendum ẽ ut xp̃m regem hãt: cuius iugum suaue ẽ & onus leue: & ñ diabolum cui⁹ regnum grue ẽ. Jmquitas emm ẽ: que sedet sup talentum plumbi. xp̃c autem ū regnat: ibi sup habundat gr̃a. & ubi non uita etna. Quid g̃ dicemus? L manebim⁹ in peccato: ut gr̃a habundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato: quom⁹ ad huc uiuemus in eo? Q̃m supius dixerat. qꝫ ū habundauit peccatum. sup habundauit gr̃a: nascentem ex hoc questionem mine sibi ipse apponit. Quia si habundantia peccati. gr̃e sup habundantiam parit: g̃ peccandum ẽ ut gr̃a plus habundet. S; absolutionem etiam questionis ostendit: cum dicit absit. & continuo subiecit racionem: mortuos dicens ee peccato: eos in quib; habundauit gr̃a. Certum ẽ autem mortuum peccato nec ñ posse. Nl g̃ manere potest in peccato: q̃ mortuꝰ ẽ peccõ. Verũ hec ut aptius dicatur. requiram. q̃ sit mortuꝰ peccato. & quid ẽ mori peccato. Sic deo dr̃ mortuꝰ is qui secm uoluntatem dei uiuit: uita & peccato dr̃ mortuꝰ is qui secm uoluntatem peccati uiuit. ut idem designat apls cum dicit. Non g̃ regnet peccatum in nr̃o mortali corpore: ad obediendũ desiderijs eius. In quo ostendit qd obedire desiderijs peccati: hoc ẽ mortꝰ ẽ peccato. Qd si facꝫ desidia peccati. peccato mortuꝰ ẽ: ñ facꝫ desidia peccati nec obedire uoluntati eius. hoc ẽ mori peccato. Qd tamen peccatum: uelut sedem quondam et solium regni sui. in nr̃o corpore collatum habere dicit apls. Est enim famulor ei parsima subie. & amica quedã cum carnis uoluptatib; societas: ex qua occasione inertamenti naturam assumens: paruo diuiculo in perpetuã mortis nature ordinem uigit. S; ut qd dicim⁹. adhuc apertius explanetur: ex emplo causa ponamus. Naturalis appetentia est caro cibi & potus: que uitam etatis mensuralis sufficientissime continentur: quas si quis excedat plusione peccati: iam ñ cibum et potum qd nature sufficit: caro. s; luxuriam temulentiamq; deposcit. Simili etiam rõne est carni mertamentum naturale: quo mulcetur femine causa reparande successionis exposcat. S; si ex hac occasione. pluadente peccato declinetur alege: & naturalis libidinis motus ad illicita conectentur: peccato uinit: qui in his singulis ñ dr̃ legi: s; peccati pluasionib; paret. Sic g̃ commonet quis morte x̃ qui p impios mortuus ẽ: pemittat in his omnib; & uelut pessimum regem regnantem in sua carne depellat: abnuentemq; se ab eo desidijs faciat ac peccatis. Iste uere p mortem x̃ peccato mortuus ee dr̃. Hic autem peccatum: ipsum peccati auctorem arbitror nominari. Sic g̃ mortuus quis peccato: cum ẽ quia p penitentiam moritur. Quom⁹ quis g̃ pmanebit in peccato ut gr̃a habundet: cum gr̃a ex eo solet qd peccõ dr̃ mortuus? Si enim pmaneamus ut ponitur in peccato: cum ẽ quia ñ morimur: s; uiuimus peccato. Viuentib⁹ aũt peccõ: gr̃a ñ pot habundare. Requiratur sane si in sol hominib; sup habundet gr̃a in quib; aliq̃ndo habundauit peccatum: et in nullo sup habundet gr̃a ubi in quo habundauit peccatum: an & in aliquib; pot sup habundare gr̃a: in quib; numq̃m ut habundauit: ut fuit peccatum. & si qs illud aspiciat qd dicit apls: quia pacificauit xp̃c p sanguinem suum ñ solum que in terris sunt: s; & que in celis: & illud ut sine deo p omnib; gustaret mortem: putabit & ibi similit aliquam habundantiã fuisse peccati: ut nec hominus etiam gr̃e sup habundantia fiet. Si ū ad hoc qd superior lectio commemorauit attendat ū peccatum in hunc mundum p unum hominem dr̃ introisse: & p peccatũ mors

et ita in oīm̄ p̄mīsisse: dicens in illo mysterio
pendē etiam ista que hīntur p̄ manū: ut
de his sōl quib; in mysterio posūt apli trac
tare uideatur: id ē que ad hominē tan
tum̄ spectant. Obseruandum sane ē: qm̄
libro sermone usus sit apls ut dicēt. Ema
nebimus in peccato? Pmanē namq; ē: accep
to si definē. Qd unūq; quis faciat? ētum ē:
qd nec in tantum̄ cōmūsionis accepit. Illud aūt
malum accidit. ut ñ quidē pmaneat quis
in peccato: sī cum defierit rursum̄ redeat ad
uomitum & fiat infelicissimus: ut p̄ depul
sum̄ a se regnum peccati & mortis: & reg
num ute ihūcq; susceptum: rūm se dñāt
oni peccati substernat & mortis. Et ista sunt:
que naufragia fidei appellat apls. Verū
tamen q̄mus pmaneat quis in peccato,
q̄mus sub mortis regno & potestate p̄dū
ret: ñ tamen ita ētnum illud mortis ēē
arbitror regnum ut ē ute: atq; iustīe:
maxime cum nouissimum inimicū mortē
audiam ab apło destruendum. Et reue
ra si eadem ētnitas mortis ponatur esse
que ute ē: iam ñ erit mors ute contra
ria, sī equat. Ētnum namq; ētno contrarium ñ
erit: sī idem. Nunc aūtem ētum est mortē
ute ēē contrariā. Certum ē g: quia si ute
ētne mors ēē posīt contraria: mors ēē
ñ posīt ētna. Vñ & necessārium locum te
net: resurrectio mortuorum. Cum enim
mors anime que ē nouissimus inimicus
fuit destructus: etiam ī communis mors
q̄n illius uelut umbram ēē dixemus. ne
cessario abolebitur: & tunc consequenter
resurrectionem mortuorum dabitur locē.
Ī regnum mortis partē cum morte dest
ructū ē. Sī; nos ñ expectemus q̄ndo iste
inimicus destruatur? qui semel illu
minati sum̄ & gustauim̄ donum celeste:
ac participes facti sumus spūs scī: &
bonum gustauimus si ūbum. uirtu
tes quoq; uentura scīa: sī; pmaneamus in
gr̄a. Nec expectemus ut rūm p̄ lapsum
renouemur ad penitentiam. rursum
crucifigentes nob ipsis filium dī & osten
tui hōtes: sī; regnum iustīe fiat in nobis
regnum ētnum. Nec rūm confugiamus
in regnum mortis: ex quo libam ad regnū
ute ētne puenimus: ut gr̄a p iustīcam
regnet in nob in ute ētna, p ihūm xp̄m do
minum nr̄m. Qd g dīc: mortui sumus pec
cato: hoc ē qd alibi ait: conformes nos
mortī effectos: qui semel peccato mortuus
ē. Qd aūtem dīc semel: ex integro signifi
cat. Ex integro namq; xp̄s peccato mortuus ē.
qui peccatum ñ fec̄: nec inuentus ē dolus in
ore eius. An ignoratis quia quicumq; bapti
zati sumus in x̄m ihū, in morte ipsius baptiza
tisumus? Consepulti enim sumus illi p bap
tismum in mortem: ut quemadmodum
xp̄s surrex̄ a mortuis p gloriam patris:
ita & nos in nouitate ute ambulem̄. Obser
ua diligenter ordinem uerborum: & conse
quentiam. Compat enim mortem que p
adam. ute que p xp̄m ē: & dīc. Non sic
delictum: ita & donum. Et tem p̄h ait
legem subintrasse: ut habundaret peccā
tum. Habundante ū peccato: sup ha
bundasse grām. Et in his solut qd uide
batur ēē contrarium: & dīc. Qui enim mor
tui sumus peccō: q̄m adhuc uiuem̄ in eo? Hīc
g uolens rebus ipsis ostendē: quid ē mortuū ēē
peccō: dīc. An ignoratis quia quicumq;
baptizati sumus in x̄m ihū, in mortem ipsius
baptizati sumus? Consepulti enim sumus
ei baptismum in mortem: docens p̄h quia
siquis p̄ius mortuus ē peccō, is necessario in
baptismo consepultus ēt. Sī ū ñ ante quis
moritur peccō: ñ potē sepeliri cum x̄. Ne
mo enim uiuus: aliq̄ndo sepelitur. Qd
ñ si consepelitur x̄ nec legitime baptizat.
Verum de ratione baptismatis cum ex
ponēmus euangelium iohannis. ī uen
tum ē ad eum locum in quo dīc de ihū.
ipse uos baptizabit in spū sancto. & ī
tem ū ipse saluator dīc: n̄ quis renat
fuit denuo ex aqua & spū: non potē in
trare in regnum dī: p̄ quib; nēs q̄ occurrē

potuerunt. immo que donauit dñs
diximus. Vbi & sermonis ipsius um q̃
dr: ñ quis renatus fuit denuo: atatus api
re temptauimus. Qđ enim nos tatum habe
mus denuo: ḡci anothem dicunt. Qui
sermo utrumq; significat: & denuo & de
supioribus. In hoc ḡ loco qua qui bapti
zatur ab ihu. in spũ sancto baptizatur:
ñ ita denuo ut de supioribus; intelligi conue
nit. Nam denuo dicimus: cum eadem que
gesta sunt repetuntur. hic autem ñ eadem
natuitas repetitur ut renatur: s; de supi
oribus; suscipitur noua natuitas. Et ideo lec
tus legẽmus in euuangelio: siquis ñ fuit re
natus de supioribus; ñ pot mãre in regnum
dr: hoc enim ẽ in spũ sancto baptizari. Cu
ratiom ut de supioribus; ẽ baptismum con
firmetur: ñ immito ad sanctum spũm un
guntur etiam aque: que supcelos sunt:
ut laudent nomen dominũ. & quamuis se
cundum ipsum ecclie ẽdium: omis bapti
zati simul in aquis isti unibilib; & in ẽmate
unibili: tame qui mortuus ẽ peccato & nẽ
baptizat in morte x̃i: & consepelitur ei per
baptismum in morte: iste uere in spũ sco &
aqua de supioribus; baptizatur. Et utiẽ ad
huc diligentius: mistici ordinis consequtiã.
Mori pus oportet peccatis: ut possit sepeliri
cum x̃o. Mortuo enim: sepultura debetur.
Si enim uiuus adhuc peccato: consepeliri ñ
potest x̃o nec in nouo eius sepulchro colloca
ri: qua uetus homo tuus uiuit: & ñ pot
in nouitate uite ambulare. Propta namq;
cure sunt spũm sancto tradẽ p sẽpturas: qđ
et sepulchrum nouum fuit in quo sepult
ẽ ihc: & qđ in sindone munda obuolut sit
ut sciat omnis qui consepeliri uult xp̃o p
baptismum: mch uetustatis ad sepulchrũ
nouum: mch immundicie ad mundum
sindonem deferendum. Ista ẽ ḡ beata mor
de qua dicẽ apls: quia semp mortem ihu
x̃i in corpe nro: circumferimus. Et iterum.
Cotidie morior. S; & illud cum dicẽ. Om
nia una sunt: siue palus. siue apollo. siue
cephas. siue hic mundus. siue mors: siue
uita. Mortem hanc qua peccato mortui
et x̃o consepelimur enumerat. Verum pot
quis in his locis requirẽ: cur apls de bap
tismo nro loquens & de ihu dixit: conse
puti enim sumus p baptismum. Et rursum
alibi. Si commortui sumus ei: & conuiue
mus. item. Si compatimur: & conregi
nabimus. Et nusquam dõi & combapti
zati sumus: cum utiq; sic mors mortis
et uita uite: ita & baptisma baptismo
conferri debuisse uideatur. S; unde in
apli litris: quanta cautela sit. Ait enim.
Quicumq; baptizati sumus: in xp̃o ihu.
Nostrum ḡ baptisma: in x̃i ihu ẽ dicit.
Ipse autem xp̃s ab iohanne baptizatus re
fertur: ñ eo baptismate qđ in x̃i ẽ: s; eo qđ
in lege ẽ. Sic enim & ipse ait ad iohannem.
Sine m̃. Sic enim oportet nos adimple
omnem iustitiam. In quo ostendit quod
baptismum iohannis. expletio erat ue
terum: ñ inchoatio nouorum. Denuq;
referatur in actib; apl̃orum: qđ quidam
ex discipulis qui baptismo iohannis fue
rant baptizati: apl̃orum sententia re
baptizati sunt: in nomine ihu. Quicumq;
ḡ baptizati sumus in x̃i ihu: in morte
ipsius baptizati sumus. Requirat fo
talis etiam hoc qđ cum ipse dominus
dixit ad discipulos: ut baptizarent oẽs
gentes in nomine patris & filii & spũs
sancti: cur hic apls x̃i soluit in bapti
smo nomen assumpsit christi: quicumq;
baptizati sumus in x̃i. cum utiq; ñ istius
legitimum baptisma: ñ sub nomine trini
tatis. S; utiẽ: prudentiam pauli. Cuiqui
dem in pñti loco ñ tam baptismatis ra
tionem qm mortis x̃i discrimẽ cupiebat:
ad cuius similitudinem. etiam nos suadet
mori peccõ debẽ: & consepeliri x̃o: & ñ
erat utiq; conueniens ut ubi de morte lo
quebat ut patrem nominaret ut spũs sẽ
ctum enim caro factum ẽ: & mito ubi caro
ubi de morte tractatur: nec conueniebat

ut dicēt. quicumq; baptizati sumus in no
mine patris: ut in nomine spūs sancti: in
morte ipius baptizati sumus. Unde obser
uanda ē ex hoc loco etam in cētis consuetudo
apli: qđ ñ semp cum aliquid de scripturis assu
mit: integrum textum uborum ut in suo loco
positus ē assumit: sed tantum que psentis
cause requirit assertio. Sic & in psenti ser
mone qm de morte xi docēt cupiebat sufficere
et dicē quicumq; baptizati sumus in xo: in
morte ipius baptizati sumus. Nichil ñ nec
illud quidem ociose pmisisse in hoc capitulo
uidetur apls: qđ dicē. Non nescitis. Et qđ ostendit: quia tunc apłorum temp̄ibus ñ ut nunc
uidemus fieri: tpus tantum ñ miłiorum bis
qui baptizabantur: sed & uirtus eorum ac ratio
tra debatur: & tam qm̄ sciētib; & edoctis:
quia baptizantur in morte xi baptizantur: et
consepeliuntur ei p baptismum in morte:
et qm sic xps surgens a mortuis p gloriam pa
tris ita in nouitate uite ambulare debeant
hij qui baptizati sūt: hec apls docēt. Adhuc for
tassis etiam hoc: in psenti capite requiratur.
Si mortui sumus peccato & consepulti sum⁹
xo & consurrexim⁹ cum eo: necessarium
uidebatur secm hanc formam ostendi.
quom etam cum ipso tres dies & tres noc
tes in corde tre sepulti fuim⁹. Et unde si
possimus tres dies consepulti xo facē: cum
plenam ignorātis usq; sciētiam capimus.
Lux ē enim pris: & in lumine eius qui ē filius.
lumen uidemus: spūm sanctum. Facimus
autem & tres noctes cum tenebrarum et
ignorātie patrem: una cum mendacio
qđ ex eo natum ē & mendax ē sic & pater ei⁹:
et cum loquitur mendacium: de suis pro
prijs loquitur: si & hoc loco spūm erroris
destruimus: qui inspirat pseudoprophetas ut
dicant: Ego dicē dominus quos dominus ñ mi
sit. Destruimus ergo & conculcamus: si
consepulti sum⁹ xo: etam secm illud qđ
ipse dicē ecce dedi uobis potestatem calcandi
sup serpentes & scorpiones: & sup omnem
uirtutem inimici. Que singula tota sunt con
traria ignorātie: ut nox dieī: & tenebre
luci: & mendacium ueritati. Hec inquam
nob in psenti loco: occurrere potuerūt.
Si quis autem melius aliquid senserit:
ñ pigrat uel omissis illa recipere. Verumta
men hoc ē qđ colligitur ex his apli dic
tis, p altiorem intelligentiam: qđ sic nemo
unus⁹ potest sepeliri cum mortuo: ita nemo
qui adhuc uivit peccato. potest in baptismo
consepeliri xo: qui mortuus ē peccato. Et
ideo qui festinant ad baptismum: hoc
prius curare debent ut moriantur ante
peccatum: & sic possint consepeliri xo p
baptismum: ut ipsi dicant semp mortē
ihu xi in corpe nro circumferentes: ut &
uita ihu xi manifestetur in carne nra mor
tali. Quom autem manifestatur uita ihu
xi in corpe: ipse paulus ostendit: cum dicē.
Uivo autem iam ñ ego: uivit ū in me
xps. Hoc idem ē qđ apls iob̄s in epla sua
scribit cum dicē. Omnis spūs qui confitetur
ihm xm uenisse in carne: ex deo ē. Ju q̄unq;
ñ is qui syllabas istas pronunciauit: & com
munem confessionem protulit: deu spūm agi in
debetur: si quis uitam suam ita formauit:
et ita sua uoce opus actulit: ut xm in carne
uenisse: & mortuum ee peccato ac uivē deo:
ipsa operum suorum & sensuum: religione
monstrauit. Videamus nunc. per quam qđ
sit consepeliri xo purib; apparemus: etiam
hoc qđ ait: ut sic surrexit xps a mortuis
p gloriam patris: ita & nos in nouitate uite
ambulemus. Si consepulti sumus xo secm ea
que sup̄ diximus: ideo ē secm qđ mortui su
mus peccato: consequenter unq; resurgente xo
a mortuis: & nos cum ipso simul resurge
mus: & illo ascendente ad celos cum illo
simul ascendimus: & sedente illo ad dex
teram patris: cum ipso simul in celestib;
sedē dicemur: secm qđ idem apls in alijs
dicē: quia coexcitauit nos xo simulq; & sedē
in celestib. Surrexit ergo xps p gloriam
patris: & nos si mortui sumus peccato &
xo consepulti: quia oīs qui uident opa

nr̃a bona glorificant patrem nr̃m qui in
cel ē. mitto x̄ consurrexisse ꝑ gloriam patris
dicemur: ut in nouitate uite ambulemus.
Nouitas autem uite ē: ū uetem hominem
cum actib; suis deposuimus & induimus
nouum: qui scd̄m deum creatus ē: & qui
renouatur in agnitione dī secundum ima
ginem eius qui creauit eum. Neq; enim
putes qd̄ innouatio uite que dr̄ semel
facta sufficiat: s; semp & cotidie si dici
pot̄ ipsa nouitas innouanda ē. Sic enim
dic̄ apls. Nam & si is qui foris ē homo nr̄
corrumpitur: s; qui intus ē renouatur
de die in diem. Sic enim uetus semp uete
rascit: & de die in diem uetustior efficit̄:
ita & nouus hic renouatur semp. & num
q̄m est q̄ndo n̄ innouatio eius augescat. Intu
ere denique eos qui in fide ꝓficiunt: et
cotidie in uirtutib; enitescunt: quom̄
semp bonis opib; adiciunt meliora: & ho
nestis actib; honestiora conquirant: q̄m in
intellectu in scientia sapientiaq; ditescant:
et ea que ante minus plana ad intelligen
dum uidebantur: apta p̄modum diluci
daq; ꝑspiciant. Et uide si n̄ reb; ipsis hu
iusmodi hominem cotidie dixis innouari:
sic ē contrario ut diximus si quis uet̄ effici
cepit: ꝓficiet in peius: & cotidie uetusti
or & semet ipso deterior inuenitur. In no
uitate g̃ uite ambulemus: ostendentes
nosmet ipsos ei qui nos cum x̄ suscitauit
cotidie nouos: & ut ita dixim pulcriores
decorem uultus nr̄i in x̄ tamq̄m in specto
colligentes: & in ipso glam domini spe
culantes in eandem imaginem transfor
memur: quia xp̄c surgens ex mortuis
ab humanitate t̄rena: ad gloriam patrne
maiestatis ascendit. S; adhuc qd̄ dix̄ in no
uitate uite ambulemus: uide ne forte mis
tice illud ostendat. qd̄ donec ꝓficiat quis
ambulare dicatur. Nec tamen putandum ē
qd̄ sine fine am[illegible] circa bulent: s; uenire ali
quando ad eum. S; locum eos qui his
ꝓfectib; ambulant ubi standum sit. Sic de

nique p̄mo martiri stephano qui iam ad ꝑ
fectionis ueneat gradum: stans a dextris uir
tutis dei. apparuit ihc xp̄c. Et ad moysen q̄
et ipse p̄ multos ꝓfectus ad ꝑfectionem ꝑue
neat: dic̄ dominus. Tu autem hic: sta me
cum. S; & paulus ū in semet ipso consum
mationem ꝑfectionis agnouit: dic̄. Cur
sum consummaui. His autem qui se puta
rent ꝑfectos ēē. nec tamen ēēnt: dic̄. Qui se
putat stare: uideat ne cadat. Imꝑfectis ū &
adhuc initia h̄ntib; dr̄: ut ambulet p̄ dn̄m dn̄m
suum. & de aliis dr̄. Dimittē eos ieiunos nolo:
ne forte deficiant in uia. Si enim complan
tati sumus similitudini mortis eius: etiam
resurrectionis erimus: hoc scientes q̄ uet̄
homo nr̄ simul crucifixus ē ei: ut destruat̄
corpus peccati: ut ultra n̄ seruiamus pecc̄o.
Omnia h̄ ad illam respiciunt questionem:
ne uideatur locum dedisse peccandi: in
eo qd̄ dix̄. Vbi autem habundauit pecca
tum: sup habundauit gr̄a. Iccirco nāq;
et mortuos nos dic̄ ēē pecc̄o: & q̄cumq;
baptizati sumus in x̄: in morte ipsius bap
tizatos nos dic̄. Et nunc complantatos nos
ad mortis eius similitudinem scribit: ad
dens qd̄ si similitudinem mortis eius qua
pecc̄o mortuus ē gerāmus: etiam resurrec
tionis similitudinem spare debeamus. S;
hoc quatinus fieri possit ostendit dicens:
quia uet̄ homo nr̄ [illegible]bat concrucifigi
debeat x̄. Vetus autem homo nr̄: intelli
gendus ē uita p̄or q̄m duximus in pecca
tis. Cuius finem & interitum quendam fa
cimus: ū recipim̄ in nob fidem crucis x̄:
ꝑ q̄m ita destruitur corp̄ peccati: ut
membra nr̄a que seruiebant pecc̄o. ultra
ei n̄ seruiant s; dō. S; nc̄ repetentes sermo
nem: uideamus quid ē complantari simili
tudini mortis x̄: in quo uelut plantan
alicuius arboris ostendit mortem x̄. cui
nos complantatos uult ēē: ut ex succo ra
dicis eius. radix quoq; nr̄a suscipiens. pro
ducat ramos iusticie: & fruct̄ afferat uite.
Qd̄ si uis de scripturis agnoscē que sit ista

planta cui complantati esse debeamus. & cuius generis
arbor: audi quid de sapientia dicitur. Arbor inquit
uite est omnibus sperantibus in se: & qui confidunt
in ea tamquam in domino. Xpc ergo dei uirtus & dei sa
pientia: ipse est arbor uite cui complantari debe
mus: & nouo quodam atque amabili dei dono
mos illius nobis uite arbor efficitur. Bene autem
apostolus sciens in presenti loco. non de communi hac sed
de peccati morte tractare: non dixit si enim com
plantati sumus mortis eius. sed similitudini eius
mortis. Xpc enim ita semel mortuus est peccato:
ut peccatum omnino non fecerit. nec dolus inuentus
sit in ore eius. Quod in alio homine: ex integro in
ueniri omnino non potest. Nemo enim mundus
a peccato: nec si unius fuerit diei uita eius. Iccir
co ergo ipsa quidem morte quia ihc mortuus est
peccato non possumus mori: ut omnino nesciamus
peccatum: similitudinem tamen habere possu
mus: ut imitantes eum & uestigia sequentes:
abstineamus nos a peccato. Hoc est ergo quod recipere potest
humana natura: ut in similitudine mortis eius
fiat: dum imitando ipsum non peccat. Nam
omnino ex integro nescire peccatum: solus
Xpc est. Sed hoc non intelligentes quidam hereticorum: co
nati sunt ex hoc apostoli loco asserere quod Xpc non uere
mortuus sit sed similitudinem mortis habuerit: et
uisus sit magis mori quam uere mortuus sit.
Quibus respondere quam perfacile est non puto necessarium
ex ceteris uel apostoli uel euuangeliorum dictis ubi
simpliciter mors eius & non similitudo mortis scri
bitur: testimoniorum pondus adhibere: cum
possimus ad eos dicere. Similitudo fuit: & non
uera resurrectio: & nos ergo uidebimur resurgere:
et non uere resurgemus & uidebimur mori
peccato: & non uere morimur. Et omne ergo quod
gestum est & geritur: uisum est geri sed non est
gestum. Super est ergo ut & quod saluati sumus uisi
simus saluari: sed non uere saluati sumus. Unde
quam hec tam absurda sunt ut non indigeant pro
bationibus: nos ad explanationem eorum
que habentur in sequentibus conuertamur. Ergo
complantari nos uult mortis eius similitu
dini qua peccato mortuus est semel: ut possimus
et resurrectionis esse complantati. Ad utrumque

enim subaudiri debet complantati. Et uide
quam necessario formam plantationis assump
serit. Omnis enim planta: post hiemis mor
tem. resurrectionem ueris expectat. Si ergo &
nos in Xpi morte complantati sumus in hieme se
culi huius & presentis uite: etiam ad futurum
uer inueniemur fructus iusticie ex ipsius ra
dice proferentes. Et si complantati sumus ei:
necesse est ut pater agricola purget nos tamquam
palmites uitis uere: ut fructum plurimum
afferamus: sicut & ipse in euuangeliis dicit. Ego
sum uitis uera: uos palmites: pater meus agri
cola. Omnem palmitem qui in me non manet:
excidet illum pater meus. Qui autem manet
in me purgabit eum: ut fructum plurimum
afferat. Hoc ergo modo complantati sumus simili
tudini mortis eius: ut & resurrectionis eius
similitudini complantati simus. Quid est autem
similitudini eius resurrectionis esse com
plantatos? Iohannes apostolus dicit. Filioli: nondum
scimus quid futuri sumus. Si autem re
uelatus nobis fuerit: similes ei erimus. Et ite
rum ipse saluator dicit. Pater. uolo ut uti ego
sum: illic sit & minister meus. Et iterum. Sicut ego
in te & tu in me: ut & isti in nobis unum sint.
Quod utique de illis dicit: qui in presenti uita com
plantati fuerint similitudini mortis eius. Puto
autem quod grate hoc & de illo latrone dici
possit: qui simul in cruce pependit cum
ihu. & per confessionem suam qua dixit: me
mento mei domine cum ueneris in regnum
tuum: & alium blasphemantem corripu
it: complantari per hoc uisus sit similitudini
mortis eius: sed & resurrectionis eius com
plantatus sit per hoc quod ei dicitur: hodie mecum
eris in paradiso. Dignaque erat planta paradisi:
que arbori uite sociata est. Propterea ergo quod dixe
rat apostolus complantari similitudini mortis Xpi.
aliam rursum figuram reperit & dicit: quia
uetus homo noster crucifixus est: & ut destrua
tur corpus peccati. In multis sepe iam dixi
mus. quid est concrucifigi Xpo. & de uetere
homine sepe tractauimus. Unde breuiter in
presenti loco ueterem hominem dicimus

qui sēm adam uxerit. ꝓuaricatiom obnoxi
et pecc̄o: & cui dominata ē mors peccati: de q̄
cyrographa tenuit peccatrule: qui habebat
mortis imperium. Que xp̄c qua sanguine
suo delens. crucifixe affixit: etiam nos se
cundum uetēm hominem qui pecc̄o obno
xius fuit crucifixi ē debem̄: ut destruat̄
corpus peccati: & ultra n̄ seruiamus pecc̄o.
Obseruandum autem puto. qđ apl̄s ūdic̄ destru
endum ē corpus ponit peccati: ū autem n̄ dic̄
destruendum n̄ corpus peccati sz nosipsos dic̄ ē
qui n̄ seruiamus pecc̄o: ut ostendat q̄ si
destructum fuit corpus peccati: iam nos n̄
seruiamus pecc̄o. Cui sert seruiumus donec in
nob n̄ erat destructum: nec erant mortifica
ta membra n̄ra que sunt sup̄ tram. Sz dili
gentius adhuc repetendum ē: quomodo
dixit corpus peccati. In quo dupplex dari
uidetur intellectus. ut quia nr̄m corpus
peccati ē dixit corpus. ut qua peccati ipsi
dicat ē ꝓprium aliquod corpus. qđ destruen
dum sit: his qui n̄ debent ultra seruire pecc̄o.
Ca g̃ utrūq; sensus in loco admitti pot̄: de utrq;
quid nob uidetur exponem̄. Ac enim supra
dum ponamus corpus ē peccati: uidebitur
qđ sic̄ de his qui in nouum hominem repati
sunt dictum ē. qua nos ecclie corp̄ r̄ & mem
bra ex parte: ita de his qui uetēm hominē
n̄dum crucifixerunt dici posse. qđ sint
corpus peccati & membra: cuius caput
corpis sit diabolus: sic̄ xp̄c cap̄ corpis
ecclie: n̄ habens maculam aut rugam. Nos
sumt autem membra ex quib; corp̄ istud
peccati constat illa uidi: que supius me
morauit apl̄s membra ē sup̄ tram: id ē
fornicationem. immundiciam. impudici
tiam. auaritiam. contentiones. iram. do
los. rixas. dissensiones. hereses. inuidiam.
cōmessationes. & his similia. Ex quib;
omnib; membris dignc dr corp̄ consta
re peccati: & hoc corpus uet̄ homo ap
pellari. Qđ si quis p crucem r̄ destruat
et in nouum hominem qui sēm dm̄ cre
at̄ ē commutetur: ultra n̄ dicetur seru
re pecc̄o: cui sine dubio seruit donec alt
cui bonum subiacet: que sup̄ exposuim̄
membra ē peccati. Si ū magis corpus hoc
nr̄m diuisse intelligatur apl̄s corp̄ pecca
ti: sēm illam pfecto accipietur intelligen
tiam. qua & dauid de semet ipso dicit:
qua in iniquitatib; concept̄ sum: & in
peccatis concep̄ me mat̄ mea. Sz & ipse
apl̄s: in alijs dic̄. Quis me liberabit de corpe
mortis huius? Et rursum corp̄ humilitatis: no
minat corp̄ nr̄m. Sz & de saluatore quodam
loco dic̄: qua uenit in similitudine carnis
peccati: ut de pecc̄o dampnaret peccatū
in carne. In quo ostendit qđ nr̄a quidem
caro peccati sit caro: r̄ autem caro sumit
sit carni peccati. Non enim ex semine uiri
concepta ē: sp̄e sanctus uenit sup̄ mariā.
et uirt̄ altissimi obumbrauit ei: ut qđ nas
cebatur ex ea: filius uocaretur ecclesie.
Sic g̃ paulus p ineffabilem sapientiam
dī que data ē ei. arcanum nescio quid intu
ens & recondituim: corp̄ nr̄m corp̄ peccati et
corp̄ mortis: & corpus humilitatis appellat.
Sz & dauid de eodem ipsū secretorum ce
lestium gnarus: dicebat de corpe: et in
puluerem mortis deduxisti me. Ac rursum.
Humiliata ē in puluere: anima nr̄a. Jeremias
quoq; simul ministerii p dī spm̄ consciis: in
lamentationib; suis dic̄: quia uniuersa terre
sumt omnes homines: corp̄ scil̄ causa.
Et ait. Ut humiliet sub pedib; eius omnes
inimicos terre: quia declinauerunt iudicium
ei in conspectu altissimi: & condemp
nauerunt hominem in iudicando. Corp̄
g̃ peccatis ē corp̄ nr̄m: quia nec adam se
bitur cognouisse euam uxorem suam: et
genuisse eam: ū p peccatum. Denq; &
in lege p illo qui natus fuit: iubetur of
ferri hostia. parturitum aut duo pulli
columbum: ex quib; unus sp̄ peccato: et
alius in holocaustomata. Pro quo peccato
offertur hic unus pullus? Numquid nup
ciarum paruulus peccare potuit: & tunc
sic peccatum p quo hostia iubetur offerri?

ſi quo mundus negatur quis ē. & ſi unus
dei ſit urna eius. De hoc g̃ etiam dauid di
xiſſe credendus ē illud qđ ſup̃ memoratum ⁊
qua in peccatis concep̃ me mat̃ mea. Sc̃dm
hiſtoriam enim ⁊ nullum mat̃s eius declarat̃
peccatum. Pro hoc & ecclia ab aplis traditio
nem ſuſcep̃: etiam baptiſmum paruulis dare.
Sciebant enim illi quib; miſteriorum ſecreta
commiſſa ſunt diuinorum: quia eſſent in
omnib; genuine ſordes peccati: que ꝑ aquam
et ſpm ablui debent: ap̃ē quas etiam corp̃
ipſum corp̃ peccati nominatur. Non ut
putant aliqui eorum qui mere ſomatoſi
meducunt ⁊ ꝑ his que in alio corpe poſita
anima delinquit: ſ. ꝑ hoc ipſo qđ in corpe
peccati & corpe mortis atq; humilitatis
effecta ē: & ſic̃ ille dic̃ qua humiliauit in
pulue animã nr̃am. Hec intim ad p̃ſens de
corpe peccati: nob occurrẽ potuerunt.
Que autem e duab; expoſitionib; ſenſum con
ueniat aplico. aut ſi neutra: ꝑbet qui legit.
Qđ autem dic̃ apl̃s in alio conturbatum eſſe
tam nos ꝙ̃ & ſimul coexercitatos ſimulq; ſedẽ
celeſtibus: & hic dic̃ ⁊ ſi enim complantati
ſumus ſimilitudini mortis eius etiam reſur
rectionis erimus: hoc ē qđ alibi iam factũ
dic̃: hic nunc futurum & ſpandum dicit.
Illa ē causa qđ dupliciter intelligitur reſur
rectio. Una qua mente & ꝓpoſito ac fide cũ
ꝙ̃ a terris reſurgimus ⁊ ut celeſtia cogitem⁹.
et futura requiramus ⁊ alia que generalis
erit omnium in carne reſurrectio. ℔
que ſc̃dm mentem ē ex fide reſurrectio:
tam in his qui ea que ſurſum ſunt ſapiunt.
ut xp̃c ē in dextera dei ſedet. Hec impleta.
Generalis aũt illa carnis reſurrectio que
ad oñm p̃tinet ⁊ adhuc futura ē: quia h
in p̃mo. illa in ſecundo domini complebit̃
aduentu. Si autem mortui ſumus cum x̃
credim⁹ qua & conuiuemus ei: ſcientes q̃
xp̃c ſurgens ex mortuis iam n̄ moritur:
mors ei ultra n̄ dominabitur. Qđ enim mor
tuus ē peccato: mortuus ē ſemel. Qđ aũt̃
uiuit: uiuit d̃o. In omnib; que ſupra dic̃
apl̃s hoc oſtendere uoluit ⁊ quia ſi xp̃c mor
tuus ē peccato ꝑ: & nos mortui ſumus peccato
cum ipſo. Et cum dic̃ in morte ipſius bap
tizati ſumus & complantati ſumus ſimilitu
dini mortis eius ⁊ ꝑ hoc omnia oſtendit q̃
mortui ſumus cum x̃ peccato: ex eo qđ xp̃c
quidem ꝓ peccatis n̄ri mortuus ē ſc̃dm
ſcripturas ⁊ & unusquisq; credentium morte
peccati ipſius: tamq̃m munus quoddam fidei
ex ſua morte donauit ⁊ his ſcil̃t qui cum
ipſo ſe mortuos & crucifixos & conſepultos
ei creduunt. & ꝓ hoc peccatum in eis n̄ poſt
opari tamq̃m in mortuis: atq; ita d̃ix ē̃
mortui peccato. Decreto g̃ p̃ſenti ſermone
apl̃s concluſionem facit omnium ⁊ que in
ſuperioribus aſtruxerat: & dic̃. Si autem mor
tui ſumus cum x̃ ꝙ̃ ſcil̃t que ſuperius
oſtendim⁹ ⁊ credimus quia & conuiuemus ei.
Non d̃ic̃ & conuiuimus ⁊ ſic̃ d̃ic̃ mortui ſum⁹
ſ. conuiuemus ⁊ ut oſtendat q̃ in p̃ſenti mor
opatur ⁊ una autem in futuro ⁊ tunc ſcil̃t
cum xp̃c manifeſtat⁹ fuerit ⁊ qui ē urna n̄ra
abſcondita in d̃o. Nunc g̃ ut ipſe paulus
docet ⁊ mors in nob opatur. S; & ipſa mors
que opatur in nob ⁊ uidetur in aliquas
habere differentias. Sic̃ enim in x̃ aliud
fuit tempus mortis qđ d̃r. & exclamans
uoce magna exp̃auit ⁊ & aliud ē cum
in ſepulchro poſitus. clauſo oſtio iacuit ⁊
aliud ũ cum requiſitus in monumento
n̄ ē inuentus quia iam ſurrexerat ⁊ cuius re
ſurrectionis initium nulli hominum uiſi
bile fuit ⁊ ita etiam in nob qui credimus
ei ꝙ̃ler iſta ratio mortis ⁊ hinda ē. Et
p̃mo quidem confeſſione uocis oſtendenda
in nob mors xp̃i ē ⁊ cum corde q̃dem
creditur ⁊ ore autem confeſſio fit ad ſalu
tem. Secundo ũ. in mortificatione mem
brorum. que ſunt ſup̃ terram ⁊ cum ſemp̃
mortificationem xp̃i in corpore n̄ro nc̃
circumferimus. Et hoc ē qđ dic̃ ⁊ quia
mors in nob opatur. Tercio ũ ⁊ cum iam
reſurgimus a mortuis ⁊ & in nouitate uitę
tanquam ambulamus. & ut breuius ac lucidi

explicemus: ꝑma dies mortalē renuntiasse seculo. Secunda renuntiasse etiam uitijs carnis. Tertia uero ꝑfectionis in lumine sapientie: ēt a resurrectionis ē die. Quas tamen in uno quoq; credentium differentias & ꝑfectuum gradus: solus ille pōt scire & discernē: cui soli patent corda occulta. Verum ut unde pauli mētē bendo sapientiam: qui ad timotheum lēbens dixit quia si commorimur & conuiuemus: quinq; commorientib; ꝝ: quasi consequens & necessarium uiderit qđ coniuant ei: hic addidit credimus: ut ostendat quia q̄muis consequens & necessariū sit commorientem conuiuē: fide tamē hoc media & credulitate ꝑficē. Certi mq̄t et scientes: quia xp̄c surgens a mortuis iam ñ moritur. Si enim rēum moriretur sic̄ consequens & necessarium ostendim⁹: qđ his qui commoriuntur etiam conuiuent & ita sine dubio consequens uidebatur: ut si p̄ resurrectionem & uitam rerum moreretur: etiam hij qui conuiuent ei rerum morienti commorerentur. Secuq; absoluta sententia definit apls qđ xp̄s iam ñ moritur: ut et hij qui conuiuent ei: de ētitate uite securi sint. Post h autem. ut et ego ipsius apli ubis utar quib; aut ista audet & dicē: & ego dico. Paulus aūt audet: et dicit mors ei ultra ñ dominabitur. Hoc in eo ausus est o paule dicē de ꝙ qua mors ei ultra ñ dominabitur: quasi aliquādo dominata sit. Cuius uox p euuangelium fertur omni corpore pulchrior: qua dicē. nemo tollit ame animam meam. & potestatem habeo ponendi eam: et potestatem habeo rūm sumendi eam. hunc q̄ mortem dicit ēe dominatam. qui eam ñ solum uoluntate sū & potestate suscep̄: qui solus fuit inter mortuos lib. & quem solū mors tenē ñ potuit. Hec ut opinor & his similia mouebunt adūs paulum. hij q̄ tenēo erga illum tenentur affectu: & mēb de eo humile. mēb indignum patuntur audire.

S; & nos cum respicimus ad paulum: ñ putam⁹ ēe aliquem qui eum possit in amore ꝙ supare. Vñ nec putandum ē aliquid de eo contra: quia ut ipso digniorem ē placeat ē. Et ideo imitagemur p gr̄am sancti spūs ubum sapientie: quo sensum pauli possimus adūtere in uno sensu ꝙ qui in eo ē secūm ipse ꝑfitetur. Nos aūt sensum habem⁹. Post q̄ quis compendiosius in his dicē q̄ hic mortem communem hanc dicē & mediam qua mortui ē sic̄ dicē idem apls secūm separat et mēb absurdum uidi: si is qui formam serui susceperat dominatum ꝓsequat mortis: que sine dubio dominatur omnib; qui in carne posita, sub seruili forma censentur. S; & illud assertionum huic adiacet: qđ ꝓtea seminatur ē ipsa eiam uita caro seminatur in corruptione: ut surgat in incorruptionē et seminatur in infirmitate ut surgat in uirtute. & seminatur in contumelia ut surgat in gloriam: & seminatur corp̄ animale: ut resurgat corp̄ spāle: sine dubio ut mors ipsi ultr̄ ñ dicatur: que dominata ē ei dum ēet in infirmitate & contumelia: et corruptione. De tali enim carne que adhuc ~~que adhuc~~ in his ē passionum meis: ipse paulus dicē ꝙa caro & sanguis regnum dei possidere ñ possunt: neq; corruptio incorruptionem possidebit. S; & qđ aliter idem apls corpus mortis nominauit. his q̄ asserit huius medie mortis intelligendum dicē; que huiusmodi corpori dominatur: donec animale ē & corruptibile: & necdum p resurrectionis gloriā commutatum: atq; ex corruptibili incorruptibile effectum: & ex ignobili gloriosum. Illud autem qđ huic assertioni ualde cōtrarium ē. id ē qđ mortui sumus cum x̄o & conseputi sumus ei: qđ utiq; nullom⁹ de communi hac morte pōt intelligi: hoc ñ explanare conabimur. ut sic̄ in supioribus cum de ch̄ristate legum exponēmus: ostendimus aplm in uno eodemq; loco legem ñe naturalem ñe mosy-

nunc etiam peccata nominare? & hoc in usu ē
diuine scripture etiam ex aliis locis adhibitis
etiam testimonijs edocuimus: ita & in psenti
nē mortem communem. nē peccati. nē etiam
ipsum auctorem mortis qui & nouissimus im
mittit destruendus dr? nunc etiam locum
infernum in quo mortis habe impium diabol⁹
dr? confirmet ab aplō nominari. Et hic g̃ qđ
ait mors eu ultra ñ dominabitur? de ista mor
te dictum confirmabit? qua communiter
mortuis credatur epc? que tamen asser
tio q̃m sit ualida? ꝓbet qui legit. Aliis ū q̃
ꝓfundiorem in his paulum sensum in uir tu
te spe contuetur? dicet q mors hic de q̃
dr qđ ultra ñ dominabitur? ille ipse in
telligendus ē nouissimus inimicus? qui si
quam habuit ois ulli⁹ qui absorbue
rat ionam? de quo in iob dr? q̃ male di
cat illam qui maledix̃ illam diem? ille
qui magnum ceti ꝓmpturus ē. In
quam mortem tamquam ionas in uen
trem ceti? xp̃c mg̃stus ē? in eum scit locū
quem saluator ipse cor tre nominauit? in
quo tres dies & tres noctes exemplo ione
facturum ee filium hominis dix̃? ut eos q̃
inibi a morte detinebantur eximeret. Prop
terea enim formam serui suscepit? ut ad
ipsum locum ū mors regnum tenebat pos
set intrare? qđ & ꝓpha ex psona ipsius dic̃.
Et deputat⁹ sum cum his? qui descen
dunt in laccum. & rūm. Que uoluntas in lāc
tione mea? dum descendo in corruptionem?
Qđ ut adhuc planius possit adūm? tali re
rum similitudine utemur. Regem pona
mus iustum & nobilem. adūsum iniustum
aliquem tirannum tra bellum gerere uolen
tem? ne uoluento uideatur cruentū uenisse
conflictu? quia militantes sub tiranno sui
erant. quos ñ pot̃ e? liberare cupiebat. Consi
lio g̃ meliore. habitum sumit eorum qui
ap̃ tirannum erant? & specie p omnia sic
simil⁹ ut? donec sub dominatione positos
tirannus? eos quidem qui ei parebant suadet
abscedē & ad regnum legitimum repedare
ipsum ū fortem tempe opportuno alligaret?
et potestatem eius atq; principatus everteret? &
auulsam captiuitatem que ab eo tenebatur
abstraheret. hoc g̃ in etiam xp̃c. uoluntate
quidem germanum tamen semet ipsum et
formam serui accep̃ passusq; ē dominatum
tirannj? factus obediens usq; ad mortem? p
q̃m mortem destrux̃ eum qui habebat mor
tis impium. id ē diabolum? & liberauit eos
qui tenebantur a morte. hic enim alligato
forte? & in cruce sua triumphato? ꝓvent
etiam in domum eius. in domum mortis.
in infernum? & inde uasa ei diripuit. id ē
animas quas tenebat abstrax̃. Et hoc erat?
qđ ipse p enigmata loquebatur in euangelio
dicens. Quis pot̃ intrare in domum fortis? ua
sa eius diripere? ñ prius alligauit [illegible] fortē?
Cruci g̃ eum alligauit in cruce? [illegible]
et sic ingressus est domum id ē infernum? et
inde ascendens in altum captiuam duxit cap
tiuitatem? eos scilicet qui cum ipso surrexerunt?
et ingressi sunt sanctam ciuitatem uerbi celeste.
Vñ recte apls in ꝑsenti loco dic̃? qm mors eu ultra
ñ dominabitur. Non enim ultra dabit semet ip
sum in dominationem tirannj? neq; tūm ex
inanit se ut formam serui accipiat & fiat
obediens usq; ad mortem neq; rursum in for
ma serui q̃m sua uoluntate & ñ necessitate
ponit? dominatione tamen tirannj mor
tis usq; patiatur. Vñ muros quosdam contra
hanc etiam euidentissimam pauli sententiam uel
le asserere. qđ in futuris tūm solis ut eadem
ut similia pati necesse sit xp̃m? ut liberari
possint etiam hij quos in ꝑsenti uita dispen
sationis eius medicina sanare ñ potuit. Ai
unt enim. Num quid pot̃ e? seculum aliqđ
in futuro? ū neq; bonum aliquid neq; mali aga
tur? & stupeant res & maneant ꝓfunda si
lentia? Absurdum hoc uidi asserunt. Da
bimus g̃ agi aliquid. & ū agatur aliquid?
necesse ē aiunt ut aliquid recte. aliquid
etiam minus recte agatur? & in ipso actu
aliquid ꝓficiant & meliores fiant? alij de
inde. Libras enim arbitrij? semp racionа

bile nature pmanebit. Et sic̃ possibile fuit eid̃ illum qui p̃ splendore glorie lucifer erat: et ap̃ lumen sciencie mane orebatur: communicari de gloria sua & effici tenebral ap̃ malicia quam q̃m recep̃: & illum qui fuit immaculat̃ à natiuitate sua & habitauit cum cherubin & in medio lapidum ignearum conuersat̃ē: & indut̃ omne ornamentum virtutum: nec fuit ulla in paradiso dī arbor virtutum: que ei comparari possit p̃ bonitate fructus eius: & de celo in terram p̃iecit̃ē: ita p̃ficiens ut in quocunq̃ statu fuerit anima & in quacunq̃ p̃fectione virtutum. q̃m utiq̃ mutabilit̃ē lapsum possit incurrer̃: ut sic̃ ad vitia ad virtutem: ita & ad virtutib; melioretur ad vicia. Ad hoc si c̃ consequens ē: videbitur requirē medicum ū languor ē. quasi dīm nobis salvatorem. nec̃ est: o op̃ē medico bis qui male hñt. Hyg [illegible] & his similia ap̃ponentes: easdem in futuris etiam secut dispensationes ax̃ reperendas ēe arbitrantur. S; ad h nos breuit̃ p ut possumus: respondebimus. Quanq̃ quidem nature rationabili semp̃ libum arbitrium ñ negam̃: s; tantam ēe virtutem crucis x̃ & mortis huius q̃m in seculorum fine suscep̃ asserimus: que ad salutem & remedium ñ solum p̃sentis & futuri: s; etiam p̃teritorum seculorum: & ñ solum humano huic ñro orbi. s; etiam celestib; virtutib; orbibusq̃ sufficiat. Sed in sententiam namq̃ ipsius pauli apti: xp̃s pacificauit p sanguinem crucis sue: ñ solum que in tra sunt s; & que in celo. Ad autem sit qđ in futuris seculis teneat arbitrii libertatem: ne rursum corruat in peccatum: breui nos sermone apls docet nos discens. Caritas numquam cadit. Iccirco enim & fide & spe maior caritas dī: quia sola erit p q̃m delinquit̃ ñ potest. Si enim in d anima p̃fectionis ascendit: ut ex toto corde suo & ex tota anima sua. & ex totis uiribus suis diligat deum & p̃ximum suum tanq̃m se ipsum: ñ erit peccati locus. Iccirco denq̃ & in lege hoc dī p̃mum ē mandatum: & in euuangelijs sup̃ cet̃a omnia de caritate mandatur. Et petro cum summa rerum de pascendis ouib; tradet̃ur: et sup̃ ipsum uelut sup̃ petram fundaret̃ur eccl̃a: nullius altius ab eo uirtutis confessio ñ caritatis exigitur. Et iohs cum multa de caritate tum eid̃ hoc dic̃: quia qui manet in caritate: in dō manet. Et dō mitto caritas que sola omnium maior ē: omnem creaturam contanebit a lapsu. Time erit dōs omnia in omnib;. Ad hunc namq̃ p̃fectionis gradum ascendat apls paulus: & in hoc stans & confidens dicebat. Quis enim nos separabit à caritate dī: que ē in x̃o ihu: Tribulatio. angustia. an fames. an nuditas. an p̃secutio. an gladius: & cetera. Certum autem: quia neq; vita. neq; mors. neq; p̃sentia. neq; futura. neq; altitudo. neq; profundū. neq; creatura alia potit nos separare a caritate dī que ē in x̃o ihu dño nr̃o. Et quib; omnib; euidenter ostenditur: quia ñ omnia que enumerant apls separare nos non possunt a caritate dī: cum in illud quis culmen p̃fectionis ascendit: multo magis libertas arbitrii nos ab eius caritate separare ñ potit. Omnis enim sit etiam ista uirtus. & maneat in natura tam tanta caritatis uis ē. ut ad se omnia trahat: omnesq; sibi societ: uendicetq; uirtutes maxime cum caritatis causas p̃ nob dederit dōs. qui unico filio suo ñ pepercit. s; pro nob omnib; tradidit illum: & cum illo nobis omnia donauit. Vñ ut ille qui lucifer fuit et in celo orebatur: ut ille qui immaculatus erat à iniquitate sua: & cum cherubin positus labi potuit: antequam erga beneficia filij dei caritatis uinculo stringet̃ur. Post ea ū q̃m caritas dei diffunditur cordib; omnium cepit p spm̃ sanctum: cum erit illud qđ p̃mittunt apls: quia caritas numq̃m cadet. Hec put potuimus ad ea que in loco commota sunt diximus: ut manifestius clareret q̃m semel xp̃s mortuus ē peccō: ut ult̃ iam non moriatur et quia qđ uiuit uiuit dō. Viuē autem dō ita intelligendum ē: quasi expleto eo qđ in forma dei positus exinaniuit semet ipsum: et formam serui accep̃. & factus ē obediens usq; ad mortem: rursum pmaneat in forma dī atq; coequat patri. Vñ & ñro in consequentibus ponit. Ita & uos existimate. uos quidem mortuos ēe peccō: uiuentes autem dō: in xp̃o ihu

dño nr̃o. Qua scit unitatione ꝺ̃ peccō moria
mur. alienꝫ ab eo effecti: & dō uniamur iungen
tes nos cū uno spō facti. Non sine causa
hoc dr̃: certissimi esse uos mortuos esse peccō. Qō nec
quidem in gō hr̃t: cogitate uos mortuos esse peccō.
Nec enim de qua sermo ē, in cogitatione magis et
ratione subsistit: quia huiusmodi mors, n̄ in effec
tu in cogitatione hñda ē. Cui enim cogitat ut ex his
mat apl̃ semet ipsum mortuum se ee: n̄ peccat.
Ubi grā. Sine concupiscentia mulier nō parit. si ar
gētū. si aurū, si p̄dū cupiditas pulsat: & ponamus
corde meo qō mortuus sum cum ꝺ̃ & de morte cogi
tem: extinguitur continuo concupiscentia & effu
gatur peccatum. Aut si odio ut ira inflammat
ad necem conetꝫ inimici mei: si me cristianum
mortuum ee cum ꝺ̃: & cogitationes mortis ponam
in animo meo: extinguantur sine dubio ira: fu
ror cessat: odium conquiescit: peccō n̄ datur locꝰ.
Et hoc in peccō quis mouere uidetur: & uiuē dō.
Sꝫ & hoc qō addidit uiuentes dō. in ꝺ̃ ibus: n̄ in
ociosum uidetur. Simile enim puto ee quasi di
xisset uiuentes dō in sapientia. in pace in iusti
cia, in sanctificatione: quę omnia xp̃o ē. In his
ꝫ uiuē dō: hoc ē in ꝺ̃ ibus uiuē dō. Qō si sine iu
stitia, sine pace, sine sanctificatione. cuiusq; uir
tutis, nemo uiuit dō. Etenim ē qō nemo uiuat
dō n̄ in ꝺ̃ ibus aīa.

Explicit liber quintus.

Incipit sextus.

Non ꝫ regnet peccatum in uro mortali
corpe: ad obediendum desideriis ei:
neq; exhibeatis membra ura arma
iniquitatis peccō: sꝫ exhibete uos
dō tamq̄m ex mortuis uiuentes: & membra ura ar
ma iustitię dō. Peccatum enim uob: n̄ dominabit.
Non enim sub lege estis: sꝫ sub grā. In superioribus satis
est regnauit peccatum in morte: nūc autem dr̃
n̄ ꝫ regnet peccatum in uro mortali corpe: do
cens ꝑ hoc sedem quandam & regnum pecca
tum habe. hoc ē: qō & alibi dicit. Prudentia
carnis inimica ē deo. Et rursum. Prudentia carnis
mors ē. Sꝫ & omnia peccata apls opa carnis ee
pronuntiat: quę dicit ee fornicationem, im
munditiam, passionem, concupiscentiam
malam, impudicitiam, ydolatriam, maleficia,
inimicitias, contentiones, zelum, furorem,
contentiones, dissensiones, hereses, inuidias,
ebrietates, comessationes: & his similia. Sꝫ si
requiras qm̄ etiam hęc ese int carnis opa nume
rentur: inuenies eas de sensu carnis procedere. Sic
enim dicit apls de quodam, frustra inquit in
flatus sensu carnis sue: & n̄ tenens caput. Hęc
autem diximus: ut manifestior fiat intellectus:
quoniam peccatum regnet in corpe. Omnia namq; illa
quę supra opa carnis ee enumerauimus: uelut
exercitus quidam clamat ee sub hoc rege pecca
mus: & legi ei parens quę in membris carnis
insepta ē. Certum ē enim quia ex eo qō desidiis
peccati caro obedientiam p̄bet. concupiscat ca
ro aduersus spm̄. & spūs aduersus carnem: & hi sibi
inuicem aduersentur. Illud tamen aduerte qō often
dens in nra potestate situm: ut n̄ regnet in
corpe nro peccatum: p̄ceptum dat apls di
cens. Non ꝫ regnet peccatum in uro mortali
corpe: ad obediendum desideriis eius. Si enim
esset in nra potestate, ut n̄ regnaret in nobis
peccatum: p̄ceptum utiq; n̄ dedisset. Qm̄ ꝫ
possibile ē. ut peccatum in carne nra n̄ reg
net: Si faciamus illud qō idem apls dicit: mor
tificate membra ura quę sunt sup̄ terram: &
sic semp mortem ih̄u in corpibus nris circumfera
mus. Certum namq; ē quibus mors ih̄u circum
fertur: n̄ pot regnare peccatum. Est enim
uis tanta crucis xp̃i: ut si ante oculos ponatur,
et in mente fideliter reconcatur: ita ut in ipsa
mortem ih̄u intentis oculis mentis aspiciat: nulla
concupiscentia, nulla libido, nullus furor,
nulla superare possit iniuria. Sꝫ continuo ad eā
p̄sentiam: totus ille quem supra enumeraui
mus. peccati & carnis fugatur exercitus: ipsum
iam peccatum n̄ subsistit: quippe cum nec suba
ti usum sit n̄ in operę gestu. Est ꝫ in nobis con
cupiscentia peccati quę regnum habet in carne: ha
et concupiscentia spūs quę regnum habet in mente:
secundum qō sup̄ diximus quia caro concupiscit
aduersus spm̄: spūs autem aduersus carnem. Cū
ꝫ concupiscamus qō n̄ licet: ut qō si deceat ut n̄
expedit: concupiscentia carnis ē. Cum ū con
cupisco & debeo anima mea: quando audeat salutare

dei: ista concupiscentia spē. Vñ apparet media
q̄dam̄n ēe animam: int̄ carnem & spīm. Q̄ si q̄ē
uīxerit secundū ad obediendum desid̄ijs peccati: effi
cietur cum ea unum corp̄. Si ū unierit se dō: efficiet
cum eo unus spūs: sēm illud qđ dictum ē. Q̄ enim
unit̄ se mēretr: unum corpus ē. Qui autem unit̄
se domino: unus spūs ē. Nec mireris si carnem mē
tem uocet: q̄ uitijs omnib; q̄ sup̄ comme
morauimus uicijs atq; peccatis: tam q̄m tur
pissimis amatorib; subiacet. Requiro autem:
cur addiderit in corpe uīo mortali: cum utiq; sūf
ficisset dicē. ñ q̄ regnet peccatum in uīo mor
tali corpe. Quid adderetur ē mortali: quasi du
bitaret aliquis corp̄ ēe mortale? S; uidetur
qđ ñ sine causa: hoc etiam addiderit. Admonuit
enim q̄m posset p hoc in corpe ñ regnare peccatū:
sēm qđ & alibi ipse dixerat: corp̄ quidem mortu
um p̄pt̄ peccatum: spūs ū uita p̄pt̄ iustificiam.
Si q̄ scīam? quia corpus nr̄m mortificari pot̄ &
mortuum ēe peccō: pot̄ fieri ñ ut regnet in eo
peccatum. Secundum hoc namq; qđ mortuū
ē: iustificatum dr̄ a peccō. Nec enim mortuus
concupiscit: aut trascitur aut furit: aut di
ripit aliena. Si q̄ ab his omnib; concupiscentijs
corp̄ rep̄mamus: mortuum ēe peccō dr̄ corpus.
Et hoc ē qđ in plīo loco apl̄s commonē uidet̄
adiciens in corpe uīo mortali. Aliud fortasse
dicet: quia ad distinctionem alt̄ius corporis
qđ immortale ē hoc corp̄ in quo nunc sumus
mortuum nominauit. Qđ si autem corp̄ immor
tale: idem apl̄s dicē in alijs ū ait. Necesse ē enim
ut corruptibile hoc induat incorruptionē:
et mortale hoc induat immortalitatem. Q̄ du
bium ñ ē: quin dempta mortalitate: hoc ip
sum qđ nunc mortale ē immortale efficietur
corp̄. Post ti sequit̄. Neq; exhibeatis membra uīa
arma iniquitatis peccō: s; exhibete uos dō tam
quam ex mortuis uiuentes: & membra uīa ma
gis arma iustitie dō. Intuē p singla sapientiam
pauli: quia necessarijs discretionib; utitur.
Ubi dicē arma ñ ēe p̄benda peccō ut iniquitat:
ñ nos s; membra nr̄a ponit. Ubi ū suadet ut dō
nos exhibeam̄: ñ autem membra q̄m nos ipsos
exhibi uult dō: hoc ē animam ut p̄positum nr̄m
ut eū pīos nos ipsos exhibuerimus deo: et
adhereamus ei: ita demum etiam membra
nr̄a efficiamus arma iustitie dō. Sic̄ enim mani
festa dr̄ que sanctis operib; ministrauim̄ ut
apl̄s dicē: leuantes puras manus sine ira & dis
ceptatione: & rursum manus dr̄ plene sanguine
que ad effundendum sanguinem ministrauerūt:
ita & in pīsenti loco membra que peccō deseru
unt & iniquitati: arma iniquitatis appellantur.
Et rursum si peccati concupiscentiam mortifice
mus in corpe nr̄o mortali & in ope iustitie labo
rem̄: atq; in omnib; membris uīis siue instrum̄?
efficim̄ q̄q; ex mortuis uiuentē. peccō scilicet mor
tuis
uiuentē: et consequenter etiā membra nr̄a fiant
arma iustitie dō. Bene autem metaforam sup̄ apos
tam custodiuit: ut qua negare dixerat peccā
tum: arma peccati membra nominaret: & rur
sum dō regi arma iustitie fierent membra nr̄a.
Sequitur p̄h: peccatum enim uob; ñ dominabit̄.
Non enim sub lege estis: s; sub gr̄a. Etiam hic
uiram intuē in apli sermone cautelam. Cum
de nob; loquitur dicē, peccatum uob; ñ dominabit̄:
cum de saluatore loquet̄ur ñ dicē peccatum eū
dominatur: neq; enim ita de eo dici decebat:
s; aut, mors ei ultra ñ dominabit̄. Mortē enim
in eo fuit loc̄: peccati nullus. At cont̄ in nob
nec conuenebat dici mors uob; ñ dominabit̄.
Hoc enim cauē ñ possumus: s; peccatum uob;
ñ dominabit̄. Qđ sine dubio seire & uitare ñ
possumus sēm ea que sup̄ diximus: si
mortificemus concupiscentias carnis in quib;
peccatum poterat dominari. Propt̄a enim sub
iungit: ñ enim sub lege estis: s; sub gr̄a. Et ev
denter ostendit ex his nos ñ ēe sub lege illa q̄m
membris politam repugnare dicē legi mentis:
qua qui mortificat mēb̄a sua ētum ē qđ ñ sit
sub lege membrorum s; sub gr̄a dī. De hac le
ge & alibi dicē: quia uirt̄ peccati lex. Si quis
ū uelit ti accipe de lege moysi: illud sine du
bio dicet qđ ñ sumus sub lege litt̄ que occi
dit: s; sub lege spūs que uiuificat: q̄m hanc
gr̄am nominauit. Quid q̄? peccabimus q
ñ sumus sub lege s; sub gr̄a? Absit. Simile uid
hoc illi dicto: qđ sup̄ exposuim? Qđ q̄ dicem?
manebim? in peccō: ut gr̄a habūdet? Absit. &

idō una atq; eadē utriq; loco sufficiat explanatio. Hoc solū ē
qd̄ uidetur habe differentiam: qd̄ in superioribus ū dic̄:
quid ḡ. p̄manebimus in peccō quasi his qui n̄dum
discesserint a peccō dici uidetur: ne p̄maneant in
eo in quo ēē adhuc uidebantur? hic ū tamq̄m ab his
qui iam discesserint a peccō fieri uidetur interroga
tio: & ibi quasi gr̄a que n̄dum erat habundaret:
hic autem tamq̄m p̄sente iam gr̄a dic̄ quia n̄ sum⁹
sub lege: s; sub gr̄a. Nescitis quia cui exhibetis uos
seruos ad obediendum serui estis ei⁹ cui obedistis:
siue peccati ad mortem. siue obedientie ad iusticiā?
Gr̄as autem dō. q̄m fuistis serui peccati: obedistis
autem ex corde in eam formam doctrine: in q̄m t̄
diti estis. Liberati autem a peccō: serui facti estis iusti
cie. Videtur fortassis minus integra elocutio: q̄ ait
serui estis cui obedistis siue peccati siue obedientie
ad iusticiam: cum ratio poposcit dici: serui estis
enim cui obedistis: siue peccati siue iusticie p obedi
entiam. S; in eo qui se imp̄iti sermonis sponte p̄fitet̄:
artem compositionis ūborum requirē sup̄fluum
puto cum sensus euidens h̄atur. Hoc ē qd̄ in loco
ap̄ls docet: quia unus quisq; in manu sua h̄t & in
arbitrij potestate: ut aut peccati seruus sit: aut
iusticie. Ad quamcumq; enim partem inclinauit
se homo obedientie: & cuicumq; parē uoluit: h̄
sibi eum uendicat seruum. In quo ut dixi absq;
ulla cunctatione in nob̄ ostendit ēē arbitrij libta
tem. In nob̄ namq; ē exhibe obedientiam nr̄am:
ut iusticie ut peccō. Nemo autem pot̄ duob; simul
dominis seruire: peccō & iusticie. Aut unum enim
odio habebit peccatum scil̄. & alium amabit id ē
iusticiam: aut patietur unum: peccatum dum
taxat: & alium contempnet id ē iusticiam. Simile
ḡ ē. & qd̄ dix̄ ap̄ls: serui estis eius cui obedistis: siue
peccati: siue iusticie. S; & omnis qui fac̄ peccatum:
seruus ē peccati. Ad hoc respic̄ q̄mus n̄ adicēt
et omnis qui fecit iusticiam: seruus ē iusticie.
Qd̄ fortassis putet aliquis circo sub relictum: ut
quasi ex consequentib; debeat intelligi. Michi
autem uidetur: consulto n̄ additum. Neq;
enim conueniebat dici: quia omnis qui facit
iusticiam seruus ē iusticie. Nam & ipse d̄s fac̄
iusticiam: & n̄ iccirco seruus iusticie dici pot̄.
s; iustus dominus. Non ḡ ita omnis qui facit iusti
ciam. seruus ē iusticie: ut omnis qui facit

peccatum seruus ē peccati. Nam & ipse diabolus
sine dubio peccati seruus ē. Quippe. quia discessit:
a seruitute iusticie: & in conspectu d̄i omnipoten
tis rebellauit: p̄pt̄ qd̄ & apostata appellat⁹ ē. Constat
ḡ ex his ūb̄ pauli quib; dic̄ quia cui uos exhibetis ser
uos ad obedientiam. serui estis cui obedistis. siue
peccati. siue iusticie. quia sponte ipsi nos exibem⁹
nullo cogente. ut peccō seruire. ut iusticie. p obedi
entiam nr̄am: & idō semp̄ horum meminisse de
bemus: nec manes querelas in peccati excusatione
p̄feramus q̄m diabolus fec̄: ut peccatorem aut
nature necessitas aut fatal̄ conditio. aut cursus
astrorum faciat. S; audi ap̄tam pauli sententiam
qua dic̄: cui uos exhibetis seruos ad obedientiam
serui estis eius cui obedistis: siue peccati siue iusti
cie. Post h̄: gr̄as inquit dō quia fuistis serui pecca
ti. obedistis autem ex corde in eam formam doc
trine in qua traditi estis. Videtur autem h̄ ad eos
dicē. de quorum uita p̄fectuq; p̄sumit: & de
quib; iam sup̄ius dixerat: gr̄as ago dō p ih̄m xm̄
p omnib; uob̄: quia fides ur̄a annuntiatur
in uniūso mundo. Tum deinde & illud osten
dit qd̄ om̄s homines p̄mo seruauit peccō: sic
enim scriptum ē quia n̄ ē iust⁹ sup̄ t̄ram qui
faciat bonum & n̄ peccet. Primo enim necesse ē
in omni homine illud compl̄i qd̄ scriptum ē: s; ū
uenit mandatum peccatum reuix̄. Hoc ū qd̄ se
quitur. ad paucos d̄r: & ad eos qui emendant̄.
Gr̄as autem dō. quia fuistis serui peccati: obe
distis autem ex corde in eam formam doc
trine in q̄m traditi estis. Serui ḡ om̄s fui
mus peccati: s; ū tradita ē nob̄ forma doctrine
et huic non ut cumq; neq; sol̄ ūb̄ s; ex cor
de. ex animo. ex tota deuotione eligimus
obedire: liberamur a seruitute peccati & effi
cimur serui iusticie. Vn̄ uereor: ne forte plu
res simus qui uideamur suscepisse formam doc
trine iusticie: & ūb̄ quidem ut p̄fessione iusticie:
uideamur obedire: corde ū obediamus
peccato. carnis adhuc in nob̄ uitijs dominan
tibus: & idō ante omnia indigemus illa de
qua sup̄ius docuit mortificatione membrorum.
Qd̄ autem dix̄ formam doctrine: in quam tra
diti estis: requirendum puto q̄m unusquisq;

tradatur. Inuenimus namque: quia eos qui non
probauerunt deum habere in noticiam tradidit deus
secundum desideria cordis eorum in immundiciam: ut
contumeliis afficiant corpora sua in semet ipsis: et alios
qui commutauerunt gloriam incorruptibilis dei: tradat
in passiones ignominie: de quibus in locis suis prout
potuimus diximus. Et hic ergo qui semet ipsos exhi
bent seruos iusticie. per obedientiam: deus tradidit ut
instituantur et imbuantur secundum formam doctrine
iusticie. Mouet me etiam hoc: quod non dixit obedistis
ex corde doctrine in quam traditi estis: sed formam
doctrine posuit. Nec puto quod unum sensit esse apostolus
doctrinam et formam doctrine: sed mihi uidetur quod forma
doctrine minus esse scierit quam ipsam doctrinam. Et
nunc quidem in presenti uita dum in corpore sumus:
et aggrauat terrenum hoc habitaculum sensum
multa cogitantem: formam doctrine habemus
non ipsam doctrinam: sicut idem apostolus in aliis dicit: nunc
autem uidemus per speculum in enigmate: ipsa
autem doctrina sit de qua dicit: tunc autem uidebi
mus: facie ad faciem. Unde et in presenti uita puto quod
formam atque umbram tenere possimus uirtutum:
ipsas uero uirtutes tunc cum uenerint illa que perfecta
sunt. Et ideo iustus non magis ut mihi uidetur in
umbra uirtutum: quam in ipsis uirtutibus uiuit.
Et ob hoc fortassis ieremias in lamentationibus suis
dicit. Spiritus uultus nostri christus dominus: cui diximus
in umbra eius uiuemus in gentibus. Quod si christus est iusti
cia et sapientia et ueritas. et dicimus in umbra eius ui
uemus in gentibus: ergo in umbra iusticie et in um
bra sapientie: et in umbra ueritatis [illegible] uiuimus: etiam
si iusti et sapientes et ueritatis ama[illegible]tores esse uide
amur. Propterea ergo dicit. Si quis se [illegible] putat cog
nouisse: nondum cognouit quemadmodum
oporteat scire. Fortassis esse etiam ipsum uerbum
dei. secundum hoc quod uerbum caro factum est et habita
uit in nobis: aliter in presentis uite statu. aliter cum
uenerit quod perfectum est cognoscetur: et aliter non in for
ma serui: tunc uero aliter in forma dei et in patris equa
liter sentietur. Pro quibus omnibus uel in forma doc
trine ut apostolus dicit: et nondum in ipsa doctrina uel in
umbra christi ut ieremias nominauit: et nondum in
ipso christo uiuere uidemur inter gentes. Liberati ergo a peccato:
serui facti estis iusticie. Expositio est in his eorum

que superius dixit. Si enim ultra non seruiatis peccato:
certum est quod liberati ab eo serui facti estis iusticie. Sed
requiritur quis est qui liberat a peccato: sine dubio
ueritatis agnitio. Sic enim dicebat ihesus ad iudeos:
qui crediderant ei. Si credideritis uerbo meo: agnosce
tis ueritatem: et ueritas liberabit uos. Ueritas ergo est que li
berat a peccato: et ueritatis agnitio. Certum est autem quod
omnis qui liberatus fuerit a peccato: iusticie seruiat. Quod
autem dicimus iusticie seruiat: quam iusticia est
una ex uirtutum choro. simile est ac si diceremus: quia
si quis liberatus est a peccato seruiet ueritati: et seruiet
sapientie: et seruiet pudicitie et pietati. Sic
enim ego audio: et illud quod scriptum est. Aperite
mihi portas iusticie: et ingressus in eas confitebor
domino. Non enim solius iusticie portas ingredi
tur: qui confiteri uult domino: sed et ueritatis et sa
pientie et pietatis et pudicitie. Omnium namque
una est aula uirtutum: cuius sibi iusticie no
mine pandi ianuas postulat iustus. Humanum
co: propter infirmitatem carnis uere. Sicut enim exhibuistis
uestra membra seruire immunditie: et iniquitati
ad iniusticiam: ita nunc exhibete membra uestra
seruire iusticie in sanctificationem. Pudorem
quendam per hoc incutit apostolus auditoribus: ut
hoc saltem obsequii dependant iusticie et
sanctificationi: quod prius immunditie: iniquitatique
detulerant. Quid ergo tam humanum hoc est quod tam
leue. quid tam sine onere: et quod nulla prorsus
possit carnis infirmitas excusare? Sicut inquit
exhibuistis membra uestra seruire iniquitati: ita
nunc exhibete membra uestra seruire iusticie in sancti
ficationem. Ingloriosum quidem est: ut ita quis
uirtutibus sicut uiciis seruiat. Multo enim amplius
et multo intentius: honoranda est iusticia. Sed
ego inquit humane et communiter ago: eadem
postulo. similia requiro. Dudum currebant
pedes uestri ad demonium templa: nunc cur
rant ad ecclesiam dei. Currebant prius ad effun
dendum: nunc ad liberandum sanguinem cur
rant. Protendebantur prius manus ut aliena diri
perent: nunc protendantur ut propria largiantur. Cir
cumspiciebant prius oculi mulierem: aut alienum
aliquid ad concupiscendum: circumspiciant
nunc pauperes. debiles. egenos. ad miserandum.

Aurel delectabantur audiru uano ut bonorum
derogationibus: nẽ conuitantur ad audiendũ
ũbum dĩ: ad explanationem legis: & ad capien
dam sapientie disciplinam. Lingua que conui
cijs. maledicentis, & turpiloquijs assueta ẽ: conũ
tatur nẽ ad bñdicendum dominum in omni
tempe. sermonem sanum pferat. honestum: ut
det grãm audientibus: & uitatẽ cum primo
suo loquatur. S; quid opus ẽ bẽ singla psequi:
cum pateat etiam ẽ unumquemuis membri mi
nistrum qđ exhibuit unusquisq; membri mi
nistrum qđ exhibuit uerus aptare uiuentib;. et
aptum quem exhibuit immundicie ad casti
tatem nẽ sanctificationemq; conferre? Videtur
sane hic iustitiam p omnib; simul uiuentib; no
minasse: sicẽ contrario iniquitatem pomnibus
simul uicijs posuisse. Addidit q; iustitie sancti
ficationem: qđ videl castitatis partem: & genẽ
liter cum cetis: & pmemet ipsam specialiter
commendaret. S; & illud aspice: qđ ũq; pbar
bari libertatem designat: & ostendit unum
quemq; habẽ in sua potestate: ut quamuis in
quitati ad iniquitatem seruitia dependebat:
bẽ conuso in melius apposito: iustitie sanctifica
tioq; dependat. Qđ utiq; fieri nõ posset: si aut
natura in quibusdam repugnaret: aut astrorum
cursus obsisteret. Cum enim seruus esse cepit
libẽ iustitie iustitie. Quem ẽ fructum habuistis:
tunc in his in quib; nẽ erubescitis? Nam finis
illorum: mors ẽ. Nunc aũ liberati a peccõ: seru
autem facti dõi: habetis fructum uẽm in sanc
tificationem: finem aũ uitam etiam. Qm quis
peccati seruus sit. sufficienter iam in superioribus
dictum ẽ: cum exponẽmus illum locum: nesci
us qua cui uos exhibetis seruos ad obediendum
serui estis cuius cui obeditis: siue peccati siue
iustitie. Cum ẽ quis peccõ seruit: iustitie lib ẽ:
hoc ẽ alienus ẽ a iustitia. Vbi enim libertas: alie
num dicẽ. Et recte quidem. Nemo enim potest si
mul & peccõ seruire & iustitie: sicẽ saluator dicẽ.
quia nemo potẽ duobus dominis seruire. S; de his
plenissime supius diximus. Illud sane notandum ẽ
esse & libertatem culpabilem: & laudabilem seru
tutem. Nam libertas ẽ iustitie etiam nẽ: seruitus
aũ ẽ laudabile. Qđ autem dicẽ iustitie seruum fieri:
simul intelligẽ & sapientie. & pietati. & pudi
citie. & omnib; uirtutib; sicẽ e contrario q̃
peccat seruus ẽ simul & concupiscentie male
et tre & furoris. & impudicitie & rapine: et
omnib; simul uitijs ac scelib; seruit. Vñ nosmet
ipsos semp discutere debemus psingla que germi
et in uno quoq; actu confidere cui nam seruia
mus peccõ ad iniquitatem. an iustitie in sanctifi
cationẽ. Quẽ ẽ inq; fructum habuistis tunc in
his. in quib; nẽ erubescitis? Nam finis illorum:
mors ẽ. fructum & bonorum & malorum ẽ
docet scptura diuina: ut ipse saluator in eu
angliis dicẽ. Aut facite arborem bonam et
fructum eius bonum: aut facite arborem ma
lam: & fructum eius malum. Non potẽ arbor
bona fructum malum facẽ: neq; arbor mala
fructum malum facẽ. In quib; appositum & uo
luntas hominis arbor dici uidetur: ut bona
ut mala: fructũ ei⁹ opa. Siquis ẽ conuer
tat animos. & appositum ad iustitiam: eru
bescet sine dubio: & ipse le notat de pteritis; ges
tis quę egit positus sub peccõ: ẽ finis illorum
mors ẽ. S; requiro: quę mors. Certum ẽ: q̃
nõ ista communis. Non enim quis pmortem
conuertitur ad iustitiã: ut p male gestis pteritis
erubescat. Qđ ẽ? Numquid nam peccati mortẽ
dicẽ uidetur. qm anima q̃ peccat ipsa morietur:
an illud magis potẽ intelligi qđ istam mortẽ
dicat qua cum ẽ peccõ moriũ & uicijs ac scelib; finem damus: ut p hoc dixisse uide
atur quia finis illorum mors ẽ. Nunc aũ li
berati a peccõ seruitio autem facti dõi: habetis
fructum uẽm in sanctificationem: finem aũ
uitam etiam. Fructus fructib; compat: et
peccati quidem fructũ p quib; nẽ hoc ẽ pea
qđ liberati a peccõ & seruitio facti dõi: sancti eru
bescunt: pmunitat morte finiri. Fructũ aũ
iustitie. qui sunt in sanctificationem: fi
nem dicẽ accipe uitam etiam. In q̃ illud
primo nõ ẽ omittendum: quia fructus qui
dem eos p quib; nẽ erubescimus: mõ sunt
uoluit nominare. Eorum aũ fructum q̃
liberati sẽ a peccõ: & seruitio facti dõi: dicẽ ẽ
in sanctificationem. Bonorum enim

frequentius quam malorum: habenda est memo-
ria. Quod autem prius de malis fructibus et fine
eorum: postea vero de fructibus qui sunt in sanctifi-
cationem et de fine eorum que est vita eterna
memoravit: unde quia simile est hoc dicto pro-
phetico quo ait. Ego occidam: et vivere faciam.
Et iterum percutiam: et ego sanabo. Et rursum
in iob. Ipse dolere facit. et remedium dat: percutit:
et manus eius sanat. Que omnia illuc aspici-
unt: quod ante moriendum est cum christo et ita con-
vivendum et ante compatiendum et ita con-
regnandum. Nec enim prius per penitentiam peccato
moriamur: non possumus per iusticiam vivere deo.
Sed et hoc quia superius dixit liberati autem a pec-
cato servi facti estis iusticie: nunc autem cum
similiter dixerit liberati autem a peccato non similiter dixit
servi facti estis iusticie sed servi facti estis deo: non
est ociosa distinctio. Per hoc enim ostenditur
quod postea quo quis liberatus a peccato fuerit servi-
re debet primo iusticie. et omnibus virtutibus
simul: ut inde per profectum ascendat ad
hoc ut servus fiat deo: quamvis et servire iu-
sticie servire sit deo. Xpc enim iusticia:
et servire christo servire deo est. Est tamen ordo et
profectum. et sunt profectibus gradus: et iccirco
dicitur xpo regnare. profecto secundum hoc quod iusticia est
donec in uno quoque compleatur plenitudo
virtutum. Ubi vero mensura fuerit perfectionis
expleta: tunc dicitur tradere regnum deo et patri:
ut sit deus iam omnia in omnibus. Sed et illud
adhuc observandum puto: quam collationem
diximus fructuum malorum: et fructuum
bonorum fecisse apostolum: quod ibi quidem ubi de
malis fructibus dicebat: non dixit fructum vestrum
habuistis: ubi vero de bonis fructibus dixit: addidit
vestrum. Sic enim scribit. Habetis fructum ves-
trum: in sanctificationem. Per quod indicare
mihi videtur. quod fructus malus. fructus eru-
bescendus et penitendus: non est fructus noster.
Non enim malam in nobis arborem deus
plantavit: que fructus malos proferret.
sicut et ipse dicit per prophetam. Ego te plantavi
vitem fructiferam totam veracem: quomodo
conversa es in amaritudine vitis aliene?

Fructus ergo malos etiam si afferamus: non sunt nostri
sed alieni id est peccati. Fructus vero bonos si afferimus
in sanctificatione: nostri sunt fructus. Istos enim
fructus. ut afferet humana natura: a conditore
suscepit. Nam illi alienati sunt: non sunt in nobis
seminati a deo. Vis autem scire quia dominus non
seminat malos fructus? Audi eum in euvangelio
dicentem. Nonne bonum semen seminavimus
in agro? Unde ergo habet zizania? et respondens dixit.
Inimicus homo: hoc fecit. Et adhuc vis am-
plius discere quia isti carnis fructus non nostri sunt sed
alieni? Ipse iterum dominus in euvangelio dicit.
Si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est quis
dabit vobis? Sic ergo profunde rationis misterio. in
malo quidem fructu apostolus non addidit vestrum:
de bono autem dicit: habetis fructum vestrum.
in sanctificationem. Quod autem perfectiores
dicat hic quos servire deo nominavit: quam
illos quos primos servire iusticie dixerat: etiam ex
hoc probatur. quod horum fructum in sanctificatio-
ne posuit qui intelligi possunt: hii esse qui se
castitate et continentie devoverunt. Illi autem
quos servos dixit esse iusticie: possunt etiam
hic videri qui in coniugiis positi: iusticie ta-
men et omnibus virtutibus operam prebent. De
vita autem eterna quamvis et in aliis locis sepe
a nobis dictum sit: tamen et in presenti breviter
perstringendum est. quod eternitas in scripturis ali-
quando pro eo ponatur ut finem nesciat: ali-
quando vero ut in presenti quidem seculo finem non habeat.
habeat tamen in futuro: aliquando temporis alicuius.
ut etiam vite unius hominis spacium eternitas
appellatur: ut est illud in lege scriptum ille ser-
vo hebreo. Si dilexerit inquit uxorem suam
et filios suos: et permanere voluerit in servitute
propter ipsam: subula inquit perfodes aurem
in poste: et erit tibi servus in eternum. Eternum
hic: sine dubio tempus vite hominis posuit.
Et iterum in ecclesiasten dicitur. Generatio vadit et
generatio venit: terra autem in eternum stat.
hic eternum: presentis seculi tempus ostendit.
Ubi vero dicit vitam eternam: ad illud aspicien-
dum est quod ipse salvator dixit. hec est autem
vita eterna: ut cognoscant te solum verum

dñm: & quem misisti ihm xpm. Et rūm. Ego sum via: vitas & vita. Et ipse apls in alijs dic̄. quia rapiem̄ in nubib; obuiam x̄o in aera: et sic semp cum domino erimus. Sic̄ g̃ semp cum domino finem n̄ h̄ē: ita & vita eīna nullū finem habē credenda ē. Stipendia enim peccat: mors. Gīa autem dī vita eīna: in x̄o ihu. Simile est hoc qđ dr̄ stipendia peccati mors: illq̄ supius dixat. finis autem illorum mors ē. Quorum aūt? Illorum sine dubio q̄ quib; sic erubescetis: quorum frucl nec nominare quidem etiam dignum. Et rūm. gīa autem dī vita eīna in x̄o ihu domino n̄ro: simile ē illi qđ dr̄: habetis fructū vr̄m in sanctificationem: finem v̄ vitam eternam. Bene autem metaphoram id ē figuram multre ex multo positam seruat: ut multa tanq̄ sub peccati rege: immo potius tyranno cuius parentib;: stipendia debita mortem dicat exolui. Deum v̄ñ erat dignum multa; suis stipendia quasi debitum aliq̄d dare: s; donū et grām que ē vita eīna in x̄o ihu dño n̄ro. Ego v̄ puto etiam hoc tacitum ēe qđ ad vitam eīnam addidit in x̄o ihu domino n̄ro: s; qua fortassis scire uolunt aliud ēe vitam eīnam solum: et aliud vitam eīnam in x̄o ihu. Et illi enim qui surgent in confusionem & opprobrium sempīternum: vīt quidem vitam eīnam v̄ tamen in x̄o ihu: s; in confusione & opprobrio eīno. Iusti v̄ qui surgunt in vitam eīnam in x̄o ihu: vīt vitam eternam. Peccatum g̃ multa; sunt in quib; regnat: stipendia digna largitur mortem. Mortem autem dicimus v̄ hanc corpalem: s; illam de qua scptum ē qua anima que peccat ipsa morietur. & q̄muis de cōsuetudine mortis a nob̄ sepe iam dictum sit: tam̄ quia p̄sens admonuit locus aptus eadem repetē: & in unum que sparsim sunt dicta colligē: neq; v̄ pigrum sit. neq; legentib; onerosum. Mors in scpturis unum quidem nomē ē: s; multa significat. & enim separatio corpis ab anima: mors nominatur. S; h̄ neq; mala neq; bona dici pōt. Est enim media: que dr̄ indifferens. Et rursus separatio anime a deo mors appellatur: que p̄ peccatum uenit. Hec apte mala ē: que et peccati stipendium nominatur. Hanc mortem dī s̄ scē: neq; letatur in pditione uiuorum. Iniuidia autem diaboli: mors introiit in orbē terrarum. & rūm. ipse auctor mortis huius diabolus mors appellatur: & ipse ē qui dr̄ immic̄ x̄i nouissimus destruendus. S; & infernus locus in quo animе detinebantur a morte: etiam ipse mors nominat. dr̄ v̄ & illa mors laudabilis qua peccō quis moritur: & x̄o consepelitur: p q̄m emundatio fit anime. & vita eīna conquirtur. Cum g̃ tanta differentia in hoc uno nomine morsis hātur: si audias dominum dicentem. ego occidam & vniē faciā: intelligē debes que sit mors q̄m die inferre deum: illa sine dubio que conferat vitā: id ē ut moriat quis peccō & viuat dō. Cum occidēt eos imprebant eum: aptissime docens qua quem dūs occidit. Apta occidit ut peccō moriatur: & queratur dīm. Sic ego audio illud qđ scptum ē qua occidit dūs ber filium iude q̄m malignus erat: & si quid aliud huiusmodi de deo legimus scptum: sic & apls peccatorem tradebat in interitum carnis ut spīm faceret saluum: hoc ē ut moriatur peccō: & viuet dō. Et in p̄senti g̃ loco stipendia que dat peccatū: mors ēe dr̄: v̄ ista mors que separat corp ab anima s; illa qua p peccatum separatur anima a dō. & rursum nos in morte x̄i dicimur baptizati. in illa sine dubio morte qua peccō mortui ē semel: ut & nos separemur a peccō: & viuamus dō. Tali nanq; morte qui moritur: iustificat ē a peccō. Sic g̃ hūda dr̄ tuncio ē: qđ dr̄ etiam si occidē dicatur: & mortrade: tal quedam sit mors que a dō datur ut conferat vitam. Sicut enim mali datur ab illo: licet iste sit. licet doloris plenum: pro peccati tam̄ medendi & contemplatione salutis infertur: ut animam q̄m sepaueat a dō illecebra & dulcedo: peccati. seu vitatis austritas separet a peccō. Econtrario peccatum quicq̄d dedit. quicquid contulit: anime mors ē etiam si stipendia largiatur. Sūt ignoratis fr̄s scientib; enim legem loquor: q̄ lex dominat in homine q̄mdiu tempe uiuit. Nam g̃ sub uiro ē mulier: uiuente uiro alligata ē legi. Si autem mortuus fuit uir eius: soluta est a lege uiri. & uiuente uiro. cognominabit adultera: si fuit cum alio uiro. Si autem

B ij · c.

mortuus fuit ux eius: liberata ē a lege uiri: ut non
ñ sit adultera: si fuerit cum alio uiro. Itaq; fr̃es mei &
uos mortificati estis legi p corpus xp̃i: ut sitis alterius qui
ex mortuis resurrexit: ut fructificaremus deo. Cum
enim essemus in carne: uicia peccati que p legem
erant operabantur in membris nr̃is: ut fructificarent
morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis in q̃
detinebamur: ita ut seruiamus in nouitate spūs: & ñ
in uetustate litt̃e. Latuit in superioribus de fide & lege
dissensio: ponma ēt p̃tendam ostendat fidem eorum
duntaxat: qui credunt in eum qui suscitauit iesum
dominum nr̃m a mortuis. Post hanc etiam q̃stionem eorum
constitutio debet ēt subiungi: in qua & de peccato
adam ac iustitia xp̃i differitur: s. & de seruitute ac lib
tate qua ut iustitie quisq; seruit & lib ē a peccato: ut
peccō seruit & iustitie lib ē disputatur. Nunc g̃ p̃
cessum quendam: latuit redit denuo ad tractā
tum legis & xp̃i: talia quedam impresentiarum differens loco:
que paululum repetentes secundum litt̃e conse
quentiam p̃ut apte temptabimus: tum etiam
p uirib; quid unusquisq; sermo uirtutis habeat
requiremus. Loquor inquit uobis qui scientiam
legis habetis: & scitis sensum eius ñ ēe in uetusta
te litt̃e: s. in spūe nouitate. Hoc ē scientib; legem
loquor: & appello uos apte huiusmodi legis scien
tiam fr̃es: & dico. Num quid ignoratis quia lex
uniuersq; mancipato & seruienti sibi dominatur:
sic ut uxor uiro sibi mulieri? Et sic in omni uita
sua dominatur mulieri legib; sibi uxore: ita et
homini qui sub lege ē q̃ndiu uiuit &ualet do
minatur lex. S; sic ut cui legib; subiuncta fuerat
mulier si accidat mori: libera effertur mulier a
uiri potestate resolutur: ita & si qui sub lege ē si
accidat legem mori. ab opib; legis ut effectū.
Et sic mulier que p̃ uiri legib; absoluta ē
ut libratem ut alio uiro iungatur: ita & si qui
sub potestate legis uixe: ut moriatur uidit litte
ram: ut potestatem uiuendi ubo tamq̃m uiro
locari. Si ut uiuentem adhuc p̃cem uolut
mulier relinquē. & alij iocari: adultera sine du
bio appellabitur. Qd̃ simili forma etiam in
eum cadit: qui legem ut uirum uiuentem
deseruit: & alij iungitur. Hec autem tamq̃m
scientib; ut dixe legem loquor fr̃es: ut intelliga
tis quia & uos legem tamq̃m uirum mortuum
reliquistis. Mors autem illius: p actionem
et assumptionem corporis eius. p qd̃ uos effecti estis
to ē iuncti alij uiro. illi scil qui a mortuis resur
rexit. & ultra mortem ñ recidit. q̃m recidit p̃ pec
catum ē lex. Vos g̃ nō facti estis ei uiri. q̃amq;
tuus resurrexit sponsa: & idē secm uoluntatem
ipsius uiuē debeat: quia tam ñ sumus in car
ne s. m spū: etiam si aliq̃do in carne posita.
peccati & carnis passionib; urgebamur. Que
passiones p occasionem legis in membris nr̃is
fructificabant. ñ dō s. morti: illi morti q̃m ds
ñ fecit. Nunc g̃ sic cum mortuus uir. libera ē a lib
tate mulier a lege uiri: ita & nos ubi facti sum
a lege que uidebatur nob dominari tamq̃m uir.
Cui legi sine dubio etiam nos mortui sumus et
alieni a conditione eius in qua detinebamur: ut
iam p̃ h seruiamus ñ in uetustate litt̃e sic̃ pu
s. m nouitate spūs: quem spūm a sponso nr̃o tam
quam nuptiale pignus accepimus: sic & alibi
dic̃. qui dedit nob pignus spūm. hic ē ordo elo
quentie. hapli sermonis compago. S; nunc re
petemus que dicta sunt: discutiamus p singula.
An ignoratis inquit fr̃es scientib; enim legem
loquor: quia lex dominatur homini quanto
tempore uiuit? Vbinam statuit in principio litt̃e
qd̃ ita redditur. An ignoratis fr̃es quia lex do
minatur in homine q̃nto tempore uiuit? Qd̃ h
redditur illud qd̃ in medio insertum ē: scien
tib; enim legem loquor. Qd̃ autem dic̃ scientib;
legem loquor: simile ē illi qd̃ paulo p̃ dic̃.
scimus autem q̃m lex spāl̃is ē. Legem u spā
lem ēe: ñ solus paulus sciebat: s. & hij qui ab
ipso imbuebantur qui tamen spāles erant: de
quib; dic̃: spāl̃is autem: examinat omnia.
Nam de galathis ñ p̃nuntiare possum qd̃ sci
ant legem spālem ēe de quib; dic̃: omnes ista
bebe: n forte tunc scierunt cum spū ceperant: s. ñ
permanserunt in hac scientia: quia carne con
summati sunt. Aplōrum u doctrina & eorum
qui ab ipsis instruebantur ad docendum tal
erat: que docet hominem seruire legi ñ in ue
tustate litt̃e s. in nouitate spūs. Qd̃ ñ solum aplūs
s. & approbat & si q̃ erant tunc erant sapientes in

ꝓ̄ho: sensisse arbitror quia lex spāl̄ē: licet multa
tudinis causā etiam carnalem uideꝛtur obser
uantiam custodire. Nec mirum: cum & ipse
paulus dicat: quia facē sum uidens tamē̄ uidē:
ut uideor uē facerē. Sta g̈ multi in ꝓ̄ho ꝑ̄ hoc ꝓficie
bant in scientia spāli: & uidebant gloriam ūbrōi
sicut ysaias uidisse scribitur glām filij ōi: ut testatur
ihs cum dicē. Hęc autem dixē ysaias: qn̄ uidit glām
eius. Scientib; g̈ legem loquor inquit paulus: id ē
scientib; quę sit in lege uerustas litē & nouitas spūs.
Ea qui bene scit nouit sine dubio qua ꝛta lex dom
natur hominꝭ q̄diu uiuit: sic ūr mulier. Et
sic̄ morte uiri liberatur mulier a lege coniugij. & li
cendi uiro alij accip̄ libertatem: ita & anima cui
uir lex ē cum uerustatem litē in lege deꝑhendit:
quia q̄ uetuscuit ꝑ̄ exēplum ē uelut mor
tua sibi lege sm̄ litteram: libertatem accip̄ nubēn
di alij uiro qui ē spūs legis. Spūs autem: dominus
ē. Ds autem dixē lex dominatur hominꝭ quanto
tempe uiuit: ñ ad hominem ꝙ ad le
gem referꝛ. Hoc enim & in consequē
tib; indicat ū dicē. uiuente uiro alligata ē lex:
ex plum exemplum q̄ assumptum ē plenius
idem ordo declarat. Legem enim loco uiri
posuit: & de ipsa dicē. Si autem mortuus fuē
rit: soluta ē a lege uiri. Quę tamē si de apl̄o
rum: ut his qui ex circumcisione crediderunt
dicta intelligant̄: mich commouebatur q̄stio
nis. Clarum nanq; ē q̄d hīs legem uelut u
rum dicē: sub cuius potestate uiuebant. Ꝙ ū
uenit plenitudo temporum: lex infirmari
cep̄ in carne: & infirmitatem mors consecuta ē.
Et si qui sub potestate uiri huius uixēant tam
q̄m mulier: martalē spūm habent̄ credentes
hīs ū qui ex gentib; domino crediderunt: ñ u
debuntur sub huius uiri ꝛd ē sub legis potestate
uixisse: nec habuisse uirum legis sermonem.
Testimonium autem huius rei ꝛd ē q̄d hīs qui ex
circumcisione fuit sub uiro fuēnt: hīs autē
qui ex gentib; sine uiro: ysaias declarat dicēs.
Lętare sterilis quę ñ paris: erumpe & clama
quę ñ parturis: quia multi filij deserte
magis q̄m eius quę hꝫ uirum. Multos filios
dicens deserte magis q̄m eius quę hꝫ uirū:
q̄ multo plures ex gentib; q̄m ex circumcisio
ne creduꝫ. Et ostendit ea quę hꝫ uirum:
synagogam ee quę hꝫ legem: desertam ū & ua
gam ac sine ulla legis potestate uiuentem, gen
tium mutatudinem: quę & sterilis erat: nullius
legitimi ubi ꝑferens grām. Ponitur g̈ in his ab
apl̄o homo qui sub lege uiuit: tamē̄ mu
lier quę sub uiro ē. Virum autem ponit ser
monem legis: quem tamē uirum mortalem
dicē: qui ē sm̄ litteram sermo legis. Si uir quidē
sit mortuus: ꝑ̄ndendum ē. Hoc quidem etiā
in hoc uidi mortuus: cum spāliter intelligen
tia excludit: ut uiuentem corpalem: & ostendat
refugiendam ee occidentem litteram: & sequen
dum uiuificantem spm̄. Si; & hoc in mortuus
ee hic uir: euidentius approbatur. Q̄ enim
donec lex umbram gerebat futurorum bono
rum: & inhabitabant terrena celestis culture a
pus & imago gerebatur: & altare manebat ac
sacerdotium: sermo legis lit
teris indē uiuē indebatur. Nondum enim
incarnat in sancta ñ manufacta xp̄c: nec
accesserat ad uelamē mentis: qđ ad hebreos
scribens apl̄s: carnem ei ee interpretatur. Verbū
ūbum caro factum ē & habitauit in nob
adsentia eius lex cum templo & altari
atq; omnib; quę ibi gerebantur eiusdē: tunc
mortuus ē uir eius. id ē sm̄ litteram lex.
Nunc si uiuit ōr in hac parte mortuus sermo
legis: cui nulla sacrificia, nullum sacerdotiū,
nulla hostiarum ordinis munera deferunt:
homicidam punire ñ pot̄. nec adulte
ram lapidare. Hęc enim sibi uindicat ro
manorum potestas: & dubitas adhuc. si
mortua sit sm̄ litteram lex? Ter in anno
apparē domino omnis masculus non ac
cendit. ouis in festiuitate paschę in ciuitate
q̄m degisse putatur dns̄ ds̄ nulla iugulat̄:
manipuli primitiarum nulla celebratur
oblatio: nulla lepra. nulla peccatoris
immundicia: & dubitari pot̄ in his
omnib; mortuam ee litteram legis? Cum
g̈ clarueit ꝑ hoc omnia mortuum ee u
rum porem: nulla q̄uaricatio ē xp̄o

uelit uiro alii sotiari: sic mulier ẽ men si ẽ q̃
uiro p̃or defuncto: suscipiat secunda conu
bia. Et apl̃s dic̃: q̃ umeme uiro cognom
nabitur adultra si fuer cum alio uiro: ut os
tendat qua ꝛ anima hominis si iam uenit ad
xp̃m: & ẽ uelit secundo uiro sociata ẽ: nullo
gen̈e unq̃ ei debet uetustas litt̃e que ẽ quasi
p̃or uir ne forte si illum b̃at mse uiuentem
efficiatur adultra: que ita secundo sociata ẽ ut ei
adhuc uiuẽ p̃or. Hoc ẽ qđ p alam figuram & in
supioꝛib; dic̃: qua mori p̃us oportet: & ita
conseq̃ eum ẽ. Denq; etiam hic addidit: in
posꝛioꝛib;. Itaq; & uos fr̃es mei mortui estis le
gi p corpus x̃i: ut sitis alterius qui ex mortuis
surrexit: ut fructificetis. Videt quoñ licet p fi
guram diuisas uideatur: ad unum tamen
sensum cuncta reuocantur. Nam & qđ legem
nob̄ mortuam dic̃: hoc idem libet intelligi
qđ si nos mortificati sumus legi p corp̃ x̃i:
in quo corpe inquantũ ei nr̃as uult et
peccata nr̃a portauit: & in quo gerit p̃nci
patum & potestatem: triumphans eos in
semet ipso. Festinandum ẽ q̃ ad istas se
cundas nuptias: que beatiores sunt: mul
to q̃n p̃me. Et uide si forte iam tum lex ta
le neseio quid adumbrabat in eo. cum con
iux mortuo p̃ore uiro: de quo semen ñ sus
cepat: iubebatur fr̃i eius ducẽ. Trac̃ enim
uidetur legis litt̃e sed in spm lex: ut de ipso
magis mulier afferat fructum. S; h plenius
in locis suis requirentur. Nunc autem ut
diximus p̃us moriendum ẽ legis litt̃e: ut
sic coniungi possimus x̃o. qui ex mortuis re
surrexit. Voc̃ autem fieri ut hoc ñ solum de
lege moysi que ẽ sed in litt̃eam sentiatur
s; de omni homine: q̃n etiam ẽ qđ quib;
cumq; instrumẽtis quib;cumq; moꝛib; agit̃:
quasi sub lege hac qua uiuit uiuẽ ere
dendus ẽ. Cui utiq; ut ipse mori ut ipsa
illi: ne forte sub alio uiro posita anima
ad xp̃m uemens si tam nuptias eius adire
q̃n adultera effici uideatur: quippe si p̃o
ris adhuc uiri legib; uiuit. Qđ tamen apl̃s
alia rursum figura ad eundem sensum
explanationis adducẽ, Subiungit enim.
Cum autem essemus in carne: uicia pecca
torum que p legem erant operabantur in
membris nr̃is. ut fructificarent morti.
Nunc autem soluti sumus a lege mortis in
qua detinebamur: ita ut seruiamus in no
uitate spũs: & ñ in uetustate litt̃e. Apparet enim
his ut in superioꝛib; p exemplum cuiusdam si
multitudinis paulum ex alio in aliud conela
te in ceris & occultas gr̃ias digẽdi. Cum enim
in superioꝛib; de lege litt̃e disputasset. qđ
utiq; ad eos uidetur tantum qui ex circũ
cisione credidant p̃tinẽ: nunc latenti
quadam confusione carnis & uitiorum dis
cernit legem. Ouid sine dubio: ut etiam ad
ceteros homines. ñ ad eos solos qui ex circumci
sione sunt: tractatus iste p̃tinẽ uideatur.
Ait g̃. Cum enim essemus in carne. & qui
dem q̃ntum ad rem spectat: in carne unq̃
positus. ista dicebat. S; cum in
carne ẽmus: hoc ẽ sed̃m carnem uiuẽ
mus: uicia peccati que p legem erant ope
rantur in membris nr̃is. Que nam lex ista
ẽ. p q̃n uitia peccati operabantur? Num
quid lex moysi etiam sed̃m litt̃eam obser
uetur? uitia generat peccatorum? S; mag
to ẽ qđ illam legem dicat in membris que re
sistit legi mentis: de qua & ante tracta
uim: quoñ lex subintrauit ut habundа
ret peccatum. Ipsa g̃ lex ẽ que fac̃ in bis quis
cundum carnem uiuunt. uitia peccatorum
habundare: ut fructificent morti. Ad hoc
namq; ẽ illa lex in membris nr̃is: ut re
sistens aduersum legem mentis. captiuos nos ducat peccato: & nos fructus offerat
morti. Nunc autem soluti sumus a lege mor
tis: in qua detinebam̃. Ad hac g̃ lege. nunc
soluti sumus: q̃ndo sine dubio cum ẽ mortui su
mus & consepulti ei p baptisimum. & cruci fi
xi cum ipso: & sõ dic̃: soluti sumus a lege
mortis. Nisi enim quis mortuus fuit cum x̃o:
ab ista lege ñ soluitur. Scio & in aliis exem
plaris sẽptum. a lege mortis in qua detinebа
mur: s; hoc to ẽ mortui & uiui ẽ & rectius.

Qđ ū addit inclusio. ita ut seruiamus in nouitate spūs & ñ in uetustate litē: qđ sine dubio de lege litē dictum uidetur: hoc ñ consequentie intelligi potūt. In carne quidem positi & sēdm carnem uiuentes: Apter peccōrum uitia que lex illa que erat in membris nr̄is ut alebat ut fructificarent mortē: ñ poterāmus seruire nouitate spūs domino: dum illa lex membrorum uiuebat in nob: immo dum nos sēdm illam legem uiuebamus. Vbi ūo xp̄c p nob mortuus ē & nos cum ipso mortui sumus peccō: libati sumus p ipsum a lege peccati in qua detinebamur: ut possimus iam seruire legi dī: seruire autem in nouitate spūs ñ in uetustate litē. Non enim iccirco nos xp̄s abstinā a lege peccati: ut uetustati litē seruiamus: id ē ut circumcisionem recipiamus: & sabba ut cetera que uetustas legis litē continet: sed ut legem dī in nouitate spūs seruiemus: id ē ex omnib; que in ea scripta sunt. spāalem sensum spūs dominante capiamus: sic et idem apl̄s in alijs dicit: quia uelamen ē positum: in facie moysi. Cum autem conuersus fuit quis ad dominum: auferetur uelamen. Dominus autem: spūs ē. Vbi autem spūs domini: ibi libertas. Nouitatem iam spūs. sed quosdam male intelligentes illuc traxisse: ut dicēnt nouum ee spūm tamq̄m qui ante ñ fuit: nec uerbis uniuoc: & nescium se in hoc grauissime blasphemare. Ipse enim spūs ē in lege. ipse in euangelio. ipse semp cum patre & filio ē. et semp ē & erat: & erit sic pat & filius. Non g ipse nouus ē: sed renouet uniuoc: cūctos a uetib; malis ad nouam uitam & nouam obseruantiam p religionis adductē: & spāales ex carnalib; facē. Qđ g dicem ad hec? Lex peccatum ē? absit. Sed peccatum ñ cognoui: nisi p legem. Nam concupiscentiam nesciebam: nisi lex diceret ñ concupisces. Occasione autem accepta: peccatum p mandatum operatum ē in me omnem concupiscentiam. Sine lege autem: peccatum mortuum erat. Ego autem uiuebam sine lege aliq̄ndo. Sed ū uenit mandatum: peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum. & inuentum ē mihi mandatum qđ erat ad uitam: hoc ee ad mortem. Peccatum enim occasione accepta: p mandatum seduxit me: et p illud occidit. Itaq; lex sancta. & mandatum sanctum: & iustum & bonum. Qđ g bonum ē mihi mors ē? absit. Sed peccatum ut appareat peccatum: p bonum mihi operatum ē mortem: ut fiat sup̄ modum peccans peccatum p mandatum. In hui loci positui crebro nos necesse ē de legum diuisitatib; commonere. hoc enim uult paulus qui sub uno legis nomine sensum de una ad alteram. tacitus inducit transfert: illo ut arbitror apostolo quo & scripture apticē constante: ne ea que inspirante deo uarijs placuit ē: impolitis hominib; & minus adhuc ut fidei ut studijs diffidentib; in aperto ponerentur: & pcib; ut ita diuinis conculcanda tradērentur. Sed ut sēdm ea que sup̄ p quandam similitudinem diximus missum regis ad paucos et occulta peruenisse: aut itaq; Qđ g dicemus? Lex peccatum ē? Vitabit sinquit me de lege moysi dicē. quia peccatum ē? absit. Absit? ad utrumq; sufficiat: quia neq; de lege moysi loquor. neq; de ipsa dico. qa peccatum ē: si peccatum ñ cognouissem p legem. Nam concupiscentiam nesciebam: nisi lex diceret: ñ concupisces. Intelligo inquit de qua lege loquar. que ñ erat: peccatum nemo cognoscēret. Numquid moysi lex ē p q̄m adam cognouit peccatum suum: & abscondit se a conspectu domini? Numquid moysi lex ē p q̄m cognouit eam peccatum suum & dixit: manus ē peccatum meum q̄m ut reliquas? Aut per q̄m pharao cognouit peccatum suum & dixit? dns iust ē ego aut et pplūs mei impij? Qđ si hij & alioq; innumeri ante legē moysi cognouerūt peccatū suū. ñ erit sine dubio moysi lex de q̄ dicē apl̄s. qa peccatū ñ cognouissem p legem: & de qua dicē. concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret ñ concupisces: si ē illa lex de qua frequenter diximus. que hominum in cordib; septa ē non atramento si spūs dei uiui: et docet unumquemq; quid agendum sit: quid cauendum. Ipsa ē g p quam cognouit homo peccatum suum. Aptē hic naturalem legem dicē tamdiu a nob ignorari: quamdiu pessimi essemus ñ nouimus inter bonum & malum discernere? et ñ a conscientia nra audiremur. Loquitur enim nob intra conscientiam: & dicē. ñ concupisces. Sed q̄m ñ semp nec ex uitio ut nascitur homo lex ista inuenitur in homine. si aliquandiu dum etas ñ patitur sine hac lege

uiuitur: sic et ipse paulus fatetur quod dicit ego autem ui
uebam sine lege aliquando: in illo tempore quo sine lege
uiximus concupiscentiam nesciebamus. Non dixit non ha
bebam. sed ait nesciebam: tamquam que esset quidem:
ignoraretur tamen quia esset concupiscentia. Ubi autem
uenit ratio: et lex naturalis locum in nobis processu etatis
inuenit: docet nos cepit que essent bona et prohibe a malis.
Hec ergo dum dicit non concupisces: quod ante nesciebamus
ab ipsa didicimus malam esse concupiscentiam. Occasio
ne autem accepta: peccatum per mandatum operatum est
in me omnem concupiscentiam. Lex illa de qua
dicit concupiscentiam nesciebam nisi lex dicet non con
cupisces: ipsam autem etiam mandatum appel
lat cum ait: quia occasione mandati huius quo
concupiscere prohibemur: peccatum uehementius
exarsit in nobis: et omnem operatum est in nobis con
cupiscentiam. In eo namque in quo concupiscit
caro aduersus spiritum. id est aduersus legem que dicit non
concupisces: etiam aduersatur ei et certamen quo
dammodo gerit: ut non solum concupiscentie satis
faciat: sed etiam aduersarium uincat. Hec est occa
sio: quam dicit uenire ex mandato. Nescio quo
etenim pacto ea que prohibentur ardentius
desiderantur: et ideo mandatum sanctum et iustum
et bonum sit. Quod enim prohibet malum: ne
cessario bonum est. Dum prohibendo concupiscen
centiam magis eam prouocat et inflammat: per
bonum in operatum est mortem. Indicat tamen
apostolus in his quod origo peccati ex concupiscen
tia orta sit: dum prohibentur a lege siue mo
ysi que dicit non concupisces: siue etiam ut
supra exposuimus naturali: eo quod contenti
osius quod prohibetur expetitur. Sciendum sane
est. quod concupiscentia hic culpabilis ponitur.
Est autem in multis et laudabilis: sicut supra
ostendimus. Sine lege enim peccatum mortuum est:
ego autem uiuebam sine lege aliquando. Sed ubi uenit
mandatum: peccatum reuixit. Ego autem mortuus
fui: et inuentum est mihi mandatum quod erat ad uitam hoc esse ad mortem.
De his pene omnibus iam in superioribus plene trac
tatum est. Unde ne eadem sepius reuoluamus: bre
uiter que dicta sunt in memoriam reuocabi
mus. Sine lege autem peccatum mortuum esse
in nobis: hoc est antequam per etatem rationabilis intra

nos sensus uigeret ostendimus: cum etiam exem
plum pueri percutientis patrem aut matrem
uel maledicentis adduximus: in quo secundum le
gem quidem prohibentem percuti uel maledici pa
trem aut matrem: fieri uidetur. Sed istud pec
catum mortuum esse dicitur: quia lex nondum adest
in puero: que eum doceat: hoc quod facit fieri non licet.
Sine autem hac lege et paulum et omnes homines
certum est aliquando uixisse: hoc est in etate puerili. Omnes
enim similiter per illud tempus nondum capaces
huius naturalis legis existunt. Nam utique non uide
tur de hoc pauli uera esse professio. Quomodo enim
sine lege moysi prohibitur paulus aliquando uixisse:
cum ipse se hebreum ex hebreis. et octauo die cir
cumcisum secundum precepta legis fateatur? Sed hoc modo
quod diximus: sine lege naturali uixit etiam ipse
aliquando in pueritia. Quo in tempore non dixit non
fuisse in homine peccatum: sed mortuum fuisse
et reuixisse. Postmodum uero lex aduenientis naturalis
prohibet concupiscentiam: cepisque lex ueluti mor
tuum suscitare peccatum. Peccati namque natura
hoc est: si fiat quod lex fieri uetat. Reuiuiscente ergo
peccato: ego inquit mortuus sum. Ego quis?
Anima sine dubio: que fecerat quod fieri lex uetabat.
Anima enim que peccat: ipsa morietur. Inuentum
est ergo mandatum quod datum fuerat ad uitam anime scilicet:
ut eam doceret opera uite: cessisse ei ad mortem:
dum prohibita non tam refugit: quam ardentius ex
petit. Mouet me tamen in his. quomodo dixit pec
cato mortuum esse: et reuixisse. Videtur enim
quod non possit dici mortuum: nisi quod aliquando uixit
et postmodum uita caruit. Sed et hoc ipsum quod dicit
reuixit: non nuper datam uitam sed priorem redditam
docet. Ipse enim sermo reuixit: rursum ui
xisse significat. Si ergo anima dicitur reuixisse pec
cato quomodo hii de hoc sermone apostoli quo ait.
ego autem uiuebam sine lege aliquando dogma
metensomatoseos introducunt: quod animas ho
minum prius in pecudibus uel auibus aut piscibus
docent fuisse: et sic ad homines uenisse et propterea
dixisse apostolum. ego autem uiuebam sine lege ali
quando: quasi qui antequam in hoc corpus ue
niret humanum uixit in eo ordine. ubi gratia
aut auium aut animalium uel lex nulla habe

cur? Quoꝺ mꝫm ad hoc poterunt respondere? cum in anima ñ nup exortum ſ; qꝺ erat mortuū dicat reuixiſſe peccatum? Et ꝯtum ē qꝺ ſuſ quire uiuiſcit uīt̄ aliq̄ndo? num q̄m ḡ anima in eo ꝯdine fuiſſe uidebitur? ū peccatum ſine lege nec fuiſſe potuit nec uiuiſſe. Ego adūſum illoſ dicta iunt? qui apli ſermonem ad dogma impium tra hunt. Noſ autem mortem hanc peccati beneficio dī datam dicimuſ? tēpore eo quo ſine lege uiuebam. Qꝺ & ſi uehemēte mandato qꝺ & ſcīm & iuſtum & bonum ē, reuiuiſcit in nob̄ peccatum & occidit nos? peccatum enim accepta occaſione p mandatum ſeduxit me & p illud occidit? ñ ē accuſatio mandati p̄h̄. quia occaſionem qua occidit me peccatum uenuſſe dic̄ p mandatum? ſ; tū ē dicti huiuſ conſequē tia. Lex dr̄ que docet qꝺ fieri? debeat qꝺ cauerī. Et neceſſe ē illud ut cauerī dicat & doceat q̄le ſit? qꝺ phoc cauerī facilius poſſit. Nemo enim poſt uitare? qꝺ neſcit. Si quiſ ḡ edoctuſ p legē quale ſit id qꝺ cauē debet. ñ tam cauebit q̄m faci eat illud occaſione quidem legis ñ faciende rei ſcientiam uidebitur accepiſſe? ſ; lex ñ iccirco cum doceat ut faceat qꝺ ñ decebat & moneat? ſ; ut ñ faceat & uiuat. Sic ḡ peccatum occaſione accepta? p mandatum ſeduxit me? & p illud occi dit. Aut ecce quia frequent dix̄. peccatum per mandatum ſeduxit me & p illud occidit? poſt hic peccatum ut ipſum auctorem dixiſſe pec cati de quo ſ̄ptum ē, ſerpens ſeduxit me? ut eam p̄ſonam finxiſſe peccati que uſa ſit bo mine ſeduxiſſe occaſione mandati. ut ſuauem faceat concupiſcentiam & anima dum ſuauitate concupiſcentie delectatur? p uiolando p man datum qꝺ decebat. ñ concupiſceſ. moꝛet̄ur. S; nequiſ hoc mandato legis aſſeueret? qꝺ occaſio ne p̄cepti a peccō ſeducta ē anima & occiſa? ſub unguentū & dic̄. Itaq; lex quidem ſancta? et mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Bonum nam q̄ ē mandatum? & lex ſancta eſt. Bona enim p̄cipit? & bonorum obſeruantiam mandat. Qꝺ ḡ inquit bonum ē, in mortē? abſit. Obiectionem refellit neceſſario conſurgentem? et dic̄. Non qꝺ bonum legis & mandati mortem in tulit? ſ; peccatum inquit ut q̄m iniquum ſit appareat? p bonum in mihi mortem. Bonum nam q̄ ē mandatum cum ſeruatur? ſi ū ñ ſeruet̄ neceſſario malum erit illi qui p dixit bonum. Fit ḡ ipſum peccatum ſup̄ modum pecc̄? per occa ſione mandati. Dicimuſ & ſup̄ius qꝺ quaſi p̄ſonam finxit peccati? & de ipſa dicat ſup̄ modum pecca torem effectum ipſum peccatum? de cuius p̄ſona loquor occaſione mandati. Minuſ enim peccati ē illud qꝺ ñ p̄hibetur admittat. Siū uetita & inter dicta commiſerit? ſup̄ modum ut ita dicam pecc̄or es? quia ñ ſolum commiſiſti? qꝺ ñ debu iſti? ſ; & p̄ceptum p̄uaricatuſ es. Qꝺ autem di ximuſ peccatum pecc̄or? maluimuſ uetum ſer monis recipe q̄m ſenſum apli ñ integre exp̄ mere? quia in latino ſermone anguſtauit nos nomen peccati qꝺ neutro gen̄e declinatur. In ḡco ū femininum ē? & ideo pecc̄orem noſ eum appellauim. Nam ibi peccatr̄? appellari poſt. Sci muſ enim? qua lex ſp̄aliſ ē. Ego autem carnalis ſum? uenundatuſ ſub pecc̄. Qꝺ enim op̄or? ignoro. Non enim qꝺ uolo hoc ago? ſ; qꝺ odi illud facio. Si autem qꝺ nolo facio illud? conſentio legi q̄m bona ē. Nunc autem iam ñ ego op̄or illud? ſ; qꝺ habitat in me peccatum. Scio enim quia ñ habitat in me? hoc ē in carne mea bonum. Velle enim adiacet mihi? p̄ficere autem bonum ñ inuenio. Non enī qꝺ uolo facio bonum? ſ; qꝺ nolo malum hoc ago. Si autem qꝺ nolo ego facio? iam ñ ego op̄or illud? ſ; qꝺ habitat in me peccatum. Inuenio ḡ legem uo lenti mihi facē bonum? quia mihi malum adiacet. Condelector enim legi dei? ſ̄m int̄iorem hom nem. Vid̄o autem aliam legē in membris meis? repugnantem legi mentis mee? & cap tiuum me ducentem in lege peccati que ē in membris meis. Miſer ego homo quiſ me liberabit de corpore mortis huius? ñ gr̄a dei p̄ dñm nr̄m ih̄m xp̄m dominum nr̄m? Sicut forte ulla expo- ſitio q̄m de legum diuſitate tene- ꝯtē- bamuſ? uolent p̄ſumpta ui debatur? adiuuat nunc in hoc capl̄o. q̄m ñ ſolum legum? ſ; & p̄ſonarum diuſitas inſtitu etur. Nam paulus quum aliis dix̄. ñ enim ſe cundum carnem uiuimus nec ſ̄m carnem

militam: in p̄senti loco dicit se ēē carna
lem: et hic sub peccō dicit se ēē uenundatū
qui aliis dixit: p̄cio empti estis. Et iterum. xp̄c
nos redemit. Et rursum: in aliis dicit. Viuo
autem iam n̄ ego: uiuit ū in me xp̄c. Et iterum
qui ait ppt̄ inhabitantem sp̄m eius in nob̄:
nunc dic̄ quia n̄ inhabitat in me. Hoc ē in
carne mea bonum. Qd si n̄ inhabitat in car
ne eius bonum: quom̄ dic̄ quia corpora nr̄a
templum ē dī et templum sp̄c sancti? Sz et
c̄te in quib; confitetur a lege q̄ in membris
suis ē et repugnat legi mentis sue: capti
uum ducise in lege peccati: quom̄ aplice
conuenirent dignitati: et paulo p̄cipue in quo
xp̄c et uiuit et loquitur? Sz colligamus ex his
quom̄ moris ē scripture diuine et p̄sonas latent̄
et res et causas de quib; dicē uidetur et nomina
commutare: immo potius eisdem nominib;
in aliis atq; aliis reb; uti: ut in p̄senti loco ait
apl̄s. Scimus enim: quia lex sp̄alis est. Hoc
adhuc qd dixit. scimus quia sp̄alis ē: aplica
auctoritate p̄nuntiat. Non enim scit legem
sp̄alem ēē qui carnal̄ ē et sub peccō uenundat̄
ē: sz qui h̄t sp̄m dei in se. ille scit quia sp̄alis
ē qd de moysi lege conuenit dictum. Ipsa
namq; ē que his qui sp̄aliter intelligunt lex
sp̄alis ē: et sp̄c uiuificans. Qui ū carnaliter:
lex littē et littera occidens ēē memoratur. Qd ū
dic̄ ego autem carnal̄ sum uenundat̄ sub peccō:
hic iam tamq̄m doctor eccl̄e p̄sonam in se
met ipsum suscip̄ infirmorum: ppt̄ qd et
alibi dic̄. Factus sum infirmis infirmus: ut
infirmos lucrarer. Et hic g̃ infirmioribus
quibusq; id ē carnalib; et qui sub peccato
uenundati sunt: efficitur paulus carnalis
et sub peccō uenundatus: et loquitur ea que
ill̄ loqui moris ē: ul̄ excusationis ul̄ incusa
tionis obtentu. Ait g̃ de se: tamq̄m ex p̄sona
ipsorum loquens. Ego autem [illegible] carnalis
sum uenundatus sub peccō: [illegible] hoc
ē scd̄m carnem uiuens. et in peccati potesta
tem libidinis et concupiscentie p̄tio redact̄.
Qd enim opor: ignoro. Non enim qd uolo
facio: sz qd odio hoc ago. Qd ait g̃ q̄a ignoro

ignoro qd opor n̄ tamen rem ipsam q̄m
opatur quis ignorat: licet carnal̄ sit: sz cau
sam rei q̄m agit dr̄ ignorare. Qd ū dic̄ non
enim qd uolo ago sz qd odi illud facio: osten
dit quia licet carnal̄ sit et sub peccō uenun
datus qui h̄ loquitur: tamen etiam resistē
alq̄ntulum uitiis conetur legis scil̄ natural̄
instinctu: sz uincatur a uitiis et opp̄imatur
inuitus: ut sepe accidit. Vbi gr̄a. Compro
ponit quis patient̄ ferre instigantem se. et
ad ultimum uincitur iracundia: et pa
titur hoc inuit̄: irascitur g̃ etiam cum
nolit irasci. Hoc idem etiam timoris ui
cio accidē solet: ut et contra uoluntatem
quis metu et formidine t̄reat̄. Hoc et in ela
tione subiti ul̄ inopinati honoris sepe con
tingit: ut arrogantior fiat et tumidior
q̄m uult. Vincitur g̃ in his singl̄is qui nondum
sp̄alis ē et iam contra uoluntatem: quia uolun
tas ista nondum ita fortis et ita robusta ē ut
definiat ap̄ se usq; ad mortem: p̄ ueritate cer
tandum. Nec tal̄ ē: que dicat est. est. non. non.
Et idō n̄ pot̄ opari q̄ uult: sz q̄ n̄ uult. Tam ex ea par
te quia n̄ uult malum. consentit legi dī q̄
bona ē que p̄hibet malum: et in consonantiam
quandam ad legem dī lex natural̄ adducitur
ut eadem uelint atq; eadem nolint. Qd si se
cundum uoluntatem. legem dī consentimus:
malum quo qd facimus: n̄ iam nos id sz pecca
tum qd in nob̄ ē opatur. id ē lex et uoluntas
carnis: que captiuos nos duc̄ in legem peccati.
Et hic quidem paulus carnal̄ dic̄: quia iam n̄
ego opor illud: sz qd habitat in me peccatum.
Paulus ū in aliis dic̄: quia habundantius q̄m
om̄s illi laboraui. Non autem ego: sz gr̄a dei me
cum. Ut g̃ iste labores suos n̄ sibi sz gr̄e dī que
in ipso opabatur ascribit: ita et ille carnal̄ opa
n̄ bona n̄ sibi sz peccato qd in se habitat et opat̄
annumerat. Idō g̃ dic̄ non iam ego opor illud:
sz qd habitat in me peccatum. Non enim ha
bitat in me: hoc ē in carne mea bonum. Non
dum enim in eo xp̄c inhabitat: neq; corp̄
eius templum ē sp̄c sancti. Verumtamen n̄ usq;
quaq; hic cuius p̄sona ponitur alien̄ ē a bonis:

sed proposito quidem et uoluntate cepit bona requirere: nondum tamen potest bona rebus et operibus obtinere. Est enim quedam talis infirmitas in his qui initia conuersationis accipiunt: ut cum uelit quis statim facere omne quod bonum est: non statim uoluntatem sequatur effectus. Nam et meditatur apud semet ipsum. decernit uerbi causa ut non irascatur: et hoc in uoluntate definit. Sed quoniam longo usu et consuetudine diutina uitium iracundie dominatum est: obsistit etiam uoluntati et proposito: ac solito sibi tenere: uis furoris erumpit. Similiter agit: et libidinis uitium. Pari quoque consuetudinis morbo et mendacium subripit: formido deterret. Et in his singulis iste qui iam initia conuersionis ceperat competenter dicit: quia uelle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod uolo bonum hoc ago: sed quod odi malum illud facio. Quod si iudicium de bono habet uoluntas: consuetudo autem carnalium iudiciorum que lex carnis uel lex membrorum appellata est obsistit et surripit ex eo quod boni uoluntatem gero: licet agam mala tamen quia ago inuitus consentio legi dei: quia bona est. Odi enim mala: et cupio agere que lex iubet bona. Quod si contra uoluntatem mala ago uictus consuetudine uitiorum usuque peccandi non iam ago: hoc est interior homo qui bonum uolo hoc facio: sed quod habitat in me peccatum. Consuetudinem namque peccandi: peccatum nominauit. Inuenio igitur legem uolenti mihi facere bonum: quia mihi malum adiacet. Condelector enim legi dei: secundum interiorem hominem. Et in his ut sepem superioribus commonuimus non uidentur elocutiones integre explicari: sed coniunctionum uel habundantia uel proprietatibus impediri. Tali igitur quodam ordine legere debemus: ut intellectus lucidior fiat. Igitur quia malum mihi adiacet: uolens facere bonum inuenio legem dei: et condelector ei: secundum interiorem hominem. Et quod ostendit: quia interior homo hoc est uoluntas et propositum. Quod initium accipit conuerti ad dominum: legi dei consentit et delectatur in ea: sed ut superius diximus non statim ut uoluntatem habuit quis conuerti ad bona. etiam usus boni operis subsecutus est. Cita enim res est uoluntas: et sine impedimento conuertitur. Opus uero tardum est. quia et usum et artem et laborem requirit operandi. Quod ut euidentius fiat: utamur etiam similitudine exempli. Ubi gratia. Uult quis sapiens fieri: nec tamen statim ut uoluit sapiens effectus est: sed uoluntas quidem precessit: nec sine uoluntate aliquis fieri sapiens potest. Sed tamen cum uoluntas fuit: adhibendus est labor. studium. sollicitudo. uigilie. doctrina. institutio: et uix aliquando usu longo: et meditatione continua sapiens efficitur. Iste igitur ab initio quidem statim uoluntatem habuit ut sapiens esset: sed non statim affuit ei opus sapientie. Sed et in eo ipso cruditur ut sapiens fiat: quod ante stulte et contra sapientiam gessit. Que tamen intelligere quidem potuit quoniam stulte gessit: habebat enim iam studium sapientie: non tamen ita iam sapiens erat ut cauere posset ne quid insipienter amitteret. Iste ordo et de pudicitia habendus est: quod non statim quis ut uoluit pudicitiam profiteri: etiam opere implebit. ut nullis concupiscentie stimulis agitetur. Sic et de mansuetudine. et de pacientia: et de singulis quibusque uirtutibus sciendum est. In quibus omnibus dici conuenit: quod condelector legi dei hoc est uirtutibus secundum interiorem hominem: uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: et captiuum me ducentem in lege peccati: que est in membris meis. Quod supra dixerat uelle enim bonum adiacet mihi: hic uoluntatem boni legem mentis nominauit. Que lex mentis conuenit cum lege dei: et consentit ei. Sed rursum motus corporis et desideria carnis legem membris dicit: que captiuam ducit animam: et peccati legibus subdit. Certum est namque quod desideria carnis animam trahant ad peccatum: et eam legibus eius subdant. Et sic lex mentis que consentit cum lege dei si animam potuit obtinere: adducit eam ad legem dei: ita et lex que in membris est. et concupiscentia carnis si seduxerit animam peccati eam legibus subdet. Sed cum hec paulus assumpta fragiliore persona. intra hominem haberi certamina docuisset: et ostendisset quod etiam contra uoluntatem per desideria

carnis anima usu ipso peccandi in peccati ruina
rapetur: exclamatione utitur adhuc et psona illius
quem desẽpsit et dicẽ. Miser ego homo: quis me lib̃abit de
corpe mortis huius? Unde se miserum mẽ quem
tot leges sibi inuicem repugnant: tot prelia com
mouentur. Pugnat caro aduersus spm: spe autem
aduersus carnem. Lex que in membris ẽ repugnat
legi mentis: et captiuã ducentur anima in legem
peccati: et sub iugo eã effice etiam cum uirtutes homo
di lege delectetur. Quoñ in his tot et talib; mat̃ in
seruum se dicat homo: et in corpore mortis habitare:
Quito nam q; corpus mortis appellatur in quo habi
tat peccatum: qđ mortale ẽ causa. Tit g exclamatio
ex psona illius: quem intra quidem confusionis ac
cepisse dedecẽ apls in eo qđ uoluntate adiacet bo
ni: h̃ñ dum in effectum uenit boni. Non enim
inuenit pficẽ bonum: quia nondum in eo usus
moleuẽat: ex ecce utrumq; utrorum. Respondeẽ
ũ ei ad hoc qđ dixẽat: quis me lib̃abit de corpe
mortis huius ñ iam ex illius psona: et aplica auctо
ritate: gra di p ihm xpm dominum nostrum.
Cñ apparet qđ ꝑtea h̃ homina desẽpsit apls: et
mala que mẽ nos agebantur exposuit: ut ad
utrumum ostenderet et docẽt de q̃tus nos ma
lis et de q̃nã mortib; ẽripuit. Cõ autem mo
ris sit in sẽpturis diuinis sanctas psonas assumẽ
peccatorum: et magistros suscipe in semet ip
sos infirmitates discipulorum: ex libro qui
dem psalmorum plenissime pdoce mur:
cum dicẽ. Non ẽ pax ossib; meis mẽ a facie
peccatorum meorum: quia iniquitates sup
posite sunt capitib; meis: et sicut onus graue gra
uate sunt sup me: computruerunt et exacerbate sunt
cicatrices mee a facie insipientie mee: miser af
flict̃ et curuat̃ sum usq; in finem: et tota quib;
pene integer hic sẽbitur psalmus. Cõsi forte
alicui uidebitur h̃ dauid magis de semet ipso p
his que accidant ei dicẽ potuisse q̃m de aliis:
quid etiam de daniele dicimus. cui peccatum
quidem nullum refertur ex homologesi tam
in ieunijs et cilicio et cinẽ describitur: et tanto
huiusmodi in qua mẽ certos etiam h̃ dicẽ
enim peccauimus. iniquitatem fecimus. in
iuste egimus. impietatem commisimus. et dis
cessimus et declinauimus a mandatis tuis et a iudicijs: et
ñ audiuimus seruos tuos pphas qui loquebantur nob in no
mine tuo: et regib; et principib; nris et patrib; nris et
omni pplo tre et domine iustitia: nob autem con
fusio facie? Quis ẽ qui in his ũb negare possit
psonam peccatorum à daniele ẽe susceptam: p quib;
tam q̃m ipse ipso h̃ dicẽ iudicatur? Unde conue
nienter nos legentes dicta sanctorum cum ab eo
tale dici aliquid uidemus intelligẽ et sentire: qua
ñ al in semet ipsis passiones atq; peccata deplãt:
et ꝑtea illi deflent: et ut illorum fletib; nos mu
temur ad lacrimas. Confidebant enim nemine re
durum et in q̃tum posse inueniri: qui eum ab
alis audent ullne à sua iugeri: ipse nullum de suis
ullis; sensum doloris acceperat. Sta g et in psen
ti capitlo apls ne quis nr̃m erubescẽt de his que in
se gerit sentiret: aut etiam conisus ad diuin et
mutata tam uoluntate: ne h adhuc intra semet
ipsum moueri sentiens desperet: ipse ea quasi in
semet ipso geri desẽpsit: ut exemplo apli nec
corporis nature pudeat quemq̃m: nec penitentia
tione desperet nec malorum suorum multitudi
nes ignoret: ex quib; p̃ gr̃am libẽatur. Sta q; ego
ipse mente seruio legi di: carne autem legi pec
cati. Forte aliquis dicet. qđ apls quia ñe usq; non
quasi ipse g assumpta alterius psona locutus ẽ: in te
lligit psone immutationem designans: dicat ego ipse
ut ostendat h̃ ad se ipsum idem apls ꝓtinẽ. Dicit
autem quia mente seruio legi di: carne autem legi
peccati. quasi tanta sit uis peccandi: tanta carnis
tyrannidis qđ nec apls possit effugẽ: et ꝑtea malis
dixit quia maceo corpus meum et seruitutem subiugo: ne
forte cum aliis ꝓdicatum: ipse reprobus efficiar. S;
h̃ qui ex psona apli accipit dicta: desperationem in u
detur mentẽ omni animę: qđ nemo sit præsumptus
qui ñ peccet in carne. Hoc ẽ enim carne seruire
legi peccati. Michi g magis uidetur illius adhuc
tenẽ psonam: q̃m sup in semet ipso desẽpsit:
quasi uoluntate tam et ꝓposito ad meliora con
sisti: et mente atq; animo legi deseruiens: non
dum tam tra obtinuisse: ut etiam carnis obedi
entiam in consensu mentis adducẽt. Crenum q̃m
in supiorib; de mortificatione corpis differẽat:
et ex commouendum ẽe doceãt: in his ne q̃m ñ

fit ociosum hoc opus videatur offendere et docere?
quia ñ statim ut unus aliquis et ut proficit bonum?
continuo etiam facto adimpletur? sic ut consuetudinis
tanta vis sit ut tantorum tanta dulcedo sit eum
animus iam tendat ad utrumlibet et legi deservire
decernit? carnis tñ desidia servire peccō? et legib;
eius parere persuadeant. Hinc g̃ ne damnationis ē?
his qui sunt in x̃o ihu. Lex enim spūs vite in x̃o ihu?
liberauit me a lege peccati et mortis. Quę cēt dū
stas in his qui velut in quodam ētamine posita
mente quidem secundum dī legem vivunt? carni
vis ū desidiis agantur in legem peccati? in superio
ribus docuit. Nunc ū de his dicē qui ñ iam ex parte
in carne. ex parte in spū? s. ex integro in x̃o sunt?
et proficiat in his meli? damnationis dignum? q
lex spūs vite in x̃o ihu? liberauit eos a lege peccati et
mortis. Lex autem spūs vite una eademq; ē que
et lex dī? sic rursum una atq; eadem lex peccati
et mortis. Unde g̃ damnationis erit his qui a lege pecci
que est lex mortis penitus liberantur? et legi
dī que ē lex spūs seruiunt. Seruire autem legi
dī et cē sub lege spūs? hoc ē x̃o seruire. Xpō aut
seruire? hoc seruire sapientie? hoc ē seruire
iustitie? seruire vitati omnib; simul seruire
virtutib;. Vñ ñ ē putandum qđ subito quis et
statim ut voluit a seruitio legis peccati translat
efficiatur in x̃o ihu? ita ut melli meo tam ob
tentu peccati damnatos videatur. Requirit
autem in uno quoq; parte sua iustitia?
ꝓbat si ita iam emendatus ē et correptus? ut
in melli meo minus opis inueniatur? ex quo
damnatio subsequatur. Similit et vitas re
quirit in uno quoq; partem suam? si trans
latus quis a lege peccati? nulla iam ex parte
inueniatur obliqua vitatis contaminari
mendacio. Similit et pudicitia partem suā
discutit? si nullis ab eo impudicis desidiis ma
culatur. Sic pietas. sic sapientia partes suas
in uno quoq; discutiunt. Quasi recte et integre
in eo constare reperiri? anime in x̃o cē et
in melli dominationis habe putabitur. Que
utiq; dubium iam non ē qđ usu et meditati
one longa? et labore pugili conquiran
tur. Et ideo non ociosis hec accidere aut

legib; ētum ē? s. paulatim proficiendo et primo
pauca. tum demum minima ad ultimum si
obtinē potuēr nulla peccando. Et hoc sentiens.
videtur in idem apl̃s ꝛ̄pisse in alis. pcta obli
uiscens. ad futura me extendens? docens ꝙ h̃ pcta
debē cē ea in quib; culpabile aliquid fuit et obliui
one dignum? futura ū cē ea que in x̃o sunt. et h̃
cē ad que nosmet ipsos debemus extendē. eaq;
tota animitate mentis exp̃etē. Lex ē sane spūs vi
te. Nam de lege litē qđ dicimus ipsam debē
intelligi legem dī? secundum eam videt par
tem qua lex cē dī spūal? ideo addidit lex spūs vi
te. Dicē hoc ñ poterat de qua in alis pmixta
erat? qua litera occidat. hoc et in alis mi
nistrum mortis dixerat. Verumq; continet
lex? et literam occidentem et spm̃ vivifican
tem. Vñ considera? ne forte huius rei firmam
teneat? et illud lignum de quo ceptum ē? sci
endi bonum et malum. Verumq; enim in
uno? sic et in lege continetur. S; et illud ñ
omittamus? qđ hic quidem qui libat a lege
peccati et mortis spūs vite dr. In euangelio
autem secundum iohannem cēptum ē domino
dicente? si manseritis in vbo meo agnoscetis
veritatem? et veritas liberabit vos. In quo m videt
qđ q̃mvis ope h̃ ase dubia videantur. vel no
mine? tamen ipsa unum sunt. xp̃s enim ve
ritas ē? et ipse ē qui liberabit? et hic spūs vite libat.
Et quom ñ in utroq; vera libertas ē? Que enim
agit spūs? het x̃o agit? et que x̃i sunt spūs
agit. Sic enim quos sanctificat spūs sanctos
sanctificat xp̃s? ita et quos liberat spūs vite li
berat et vita. Tantum ē? ut liberi a lege spūs
vite in x̃o maneamus? nec ultra inuenia
mur servire legi peccati. Quia sic is qui li
beratur a lege spūs vite permanet in x̃o qui ē vita?
ita qui serviunt legi peccati permanet in mor
te que venit ex damnatione peccati. Nam 5.
qđ impossibile erat legi? in quo infirmabat p 5.
carnem? dū filium suum mittens in simili 5.
tudinem carnis peccati? et de peccō damp 5.
navit peccatum in carne? ut iustificatio 5.
legis implēretur in nob? qui ñ sedm car 5.
nem ambulamus? s. sedm spm. Qui enim 5.

secundum carnem sunt: que carnis sunt sapiunt.
Qui uero secundum spiritum: que sunt spiritus sapiunt.
Prudentia enim carnis: mors est. Prudentia autem
spiritus: uita et pax. Quoniam prudentia carnis: inimica est
deo. Legi enim dei non est subiecta: nec enim potest.
Qui enim in carne sunt: deo placere non possunt. Vos
autem in carne non estis. sed in spiritu: si tamen spiritus dei habi
tat in uobis. Cum in superioribus tot leges nomina
uerit: dixit enim et legem dei et legem mentis et le
gem spiritus uite: e contrario quoque legem que in
membris est et legem mortis et legem peccati
commemorauerit: hic nunc de qua harum lege
dicat: nam quod impossibile erat: legi que infir
mabatur per carnem: non est parue deliberationis eli
gere. Puto tamen quod legem moysi etiam hic sicut
et in aliis sepe iam diximus: in duas partes
apostolus diuidat: et aliud in ea carnem aliud spiritum
nominet. Et illam quidem obseruantiam que se
cundum litteram geritur sensum carnis appellet:
sicuti dicit de huiusmodi iudeos frustra inflatos a sen
su carnis sue: illam uero que accipitur spiritualiter spiritum nominet:
sicut et alibi dicit. Littera occidit: spiritus autem uiuifi
cat. Et in hoc ergo loco quod dicit impossibile legis. et
in quo infirmabatur per carnem: intellectus qui
secundum litteram est accipi potest. Ipse enim et im
possibilis erat et infirmus: si secundum carnem id est
secundum litteram sentiretur. Quid enim tam im
possibile quam sabbati obseruatio secundum litteram legis
ut in multis iam sepe diximus? Iubet enim
lex non exire de domo: non emouere de loco suo: nichil
oneris leuare. Que quia impossibilia uident
iudei qui secundum carnem legem obseruant: in
epta quedam et ridicula commentantur:
quibus impossibilitatem legis sarcire uideantur.
Quid autem dicam de sacrificiorum ratione: que
simul omnis ex integro impossibilis facta est? Quippe
uel nec templum est nec altare. nec ullus prorsus sacri
ficandi locus: in quibus singulis lex non dicam impos
sibilis et infirma sed et plane iam mortua est. Nam
ante hanc mortem infirmabatur. tunc cum san
guine uitulorum et yrcorum conabatur: nec ta
men poterat auferre peccata. Et infirmatur in
legibus lepre: quas nec explanare potuit umquam:
nec explere. In his ergo omnibus aliisque innumeris et im

possibilis erat lex et infirmabatur: quantum ad
carnis intelligentiam spectat. Et ideo deus fili
um suum mittens in similitudinem carnis pecca
ti: et de peccato uel ut uerius habetur apud grecos: et pro
peccato dampnauit peccatum in carne. Quod dixit in si
militudinem carnis peccati: ostendit nos quidem ha
bere carnem peccati: filium uero dei similitudinem ha
buisse carnis peccati: non carnem peccati. Omnes enim
nos homines. qui ex semine uiri cum muliere
conuenientis concepti sumus: illa necessario uti
mur uoce qua dicit dauid: quoniam in iniquitatem conce
pit me mater mea. Verum quia ex nulla uiri con
tagione. sed solo spiritu sancto super uirginem ueniente. et
uirtute altissimi obumbrante: uenit ad corpus
immaculatum: naturam quidem corporis nostri
habuit: pollutionem tamen peccati que ex con
cupiscentie motu conceptis traditur: omni
no non habuit. Iccirco ergo in similitudinem carnis
peccati uenisse dicitur filius dei: et pro peccato inquit
dampnauit peccatum in carne. Quod hostia pro peccato
factus sit christus: et oblatus sit pro purgatione pecca
torum: et omnes scripture testantur: et precipue paulus
ad hebreos scribens: cum dicit. Hoc enim fecit semel:
semet ipsum hostiam offerendo. Et iterum. Qui pro filio
suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum.
Per hanc ergo hostiam carnis sue que dicitur pro peccato.
dampnauit peccatum in carne: sicut idem apostolus
in aliis dicit: quia apparuit in nouissimis tem
poribus ad destructionem peccati. Et iterum propheta
dicit. Ipse peccata nostra tulit: et iniquitates nostras
portauit. Pro peccato ergo hoc est per hostiam carnis sue
quam obtulit pro peccato: dampnauit peccatum in
carne sua: ut iustificatio legis impleretur in
nobis: qui non secundum carnem ambulamus: sed secundum
spiritum. Per hanc etenim hostiam carnis que oblata
est pro peccato et dampnauit peccatum: hoc est fuga
uit peccatum et abstulit: ut iustificatio legis
impleretur in nobis: qui legem secundum spiritum custodi
mus et non secundum carnem: in qua parte secundum
ea que supra exposuimus impossibilis erat lex et
infirma. Qui enim secundum carnem sunt que car
nis sunt sapiunt: qui uero secundum spiritum.
que sunt spiritus. Hic iam apertius quasi inter nos
et iudeos in medio statuens legem moysi dicit:

qui sc̃dm carnem sunt . que carnis sunt sapiunt:
hoc ē iudei quos dic̃ē secundm carnem sic. quia
que carnis legis sunt sapiunt: in eo qđ sc̃dm car
nem legem intelligunt. Qui ů secundm spm .
de hiis dicens quos iudeos dic̃. spūs non littā. que
sunt spāe. Et adhuc sciat eumdem sensum et sapīt
eundemus: cum dic̃. Prudentia enim carnis mors
ē: prudentia autem spūs. uita et pax. Num qđ non
unum atq; idem ē qđ dic̃. prudentia carnis mors ē
et illud. littā occidit? Et prudentia carnis: mors est.
Cuius mors ē? Anime: sine dubio. Qui enim legem
secundum carnem. id ē secundm littam intel
lexit ñ uenit ad xp̃m . qui ē uita: et id̃o pruden
tia carnis mors ē prudentia ů spūs. uita et pax.
Littam namq; et pacem qđ ē xp̃e hīt . qui spāliter
intelligit legem. Cm̃ sapientia carnis inimica ē do:
legi enim dī non ē subiecta: nec enim pot̃. Vi
detur adhuc idem intellectus euolui. Quom̃
enim sapientia carnis . hoc ē carnali intelligen
tia ñ sit inimica do que adūsatur ē? que ů recip̃
cum quem misit ipse . que dic̃ē nos legem ha
bemus. et secundm legem debet mori: qm̃ fi
lium dī se fec̃? Ů ů g̃ hīt sapientia et tal in
telligentia in lege deo ñ dicenda inimica et legi
cui subesse qđ secundm spm ē . non ē subiecta
nec posse subiici? Quia sic̃ contrarium sibi: uita et
mors: ita contrarium ē sibi littā legis occidens: que
et sapientia carnis ē et spūs uiuificans: que uere
lex dī ē. Qui autem in carne sunt: deo placē ñ
possunt. Vos autem in carne ñ estis. ḥ in spū: si
tamen spūs dī habitat in uob. Eadem p durat
intelligentia. Qui in carne sunt inquit. hoc ē
qui secundm littam sequuntur legem: deo
placē ñ possunt. Hoc enim et olim p ysaiam p
nuntiatum ē a deo: cum dic̃. Ieiunia et feriā et
diem magnum urim ñ sustineo: neomenias: et
sabba ura odit anima mea. Sz uos inquit in
quib; spūs habitat: si tam̃ habitat in carne non
estis: ḥ in spū. Hoc ē ñ intelligentiam carnalem
legis sequimini: ḥ spālem p qm̃ uenistis ad spm
uiuificantem: si tam̃ a cat uri tales sunt. et con
fusio: ut spm dī in uob habe meamini. In du
as g̃ ut dixi partes diuidens legem moysi. id ē
in spm et in carnem: que sunt spūs quam et
spālem legem appellauit: nob̃ tradidit: que ů car
nis sunt carnalib; iudeis reliquit. Sic denic̃ et
illud intp̃tatus ē de abraham: cum dic̃. Sz his
quidem qui de ancilla secundm carnem natus ē:
qui autem ex liba . p repmissionem. Et sic̃ tunc
is qui secundum carnem nat̃ ē. psequebatur eum
qui secundm spm: ita et nunc. Certum ē enim qđ
illi qui secundum carnem sunt iudei: psecuntur
nos qui sumus ů in manifesto ḥ in occulto iudei: et le
gem secundm spm: ñ secundm carnem custo
dimus. Illi g̃ qui secundum carnem sapiunt: con
sequent̃ etiam repmissionem legis carnaliter spant:
nos ů eas spāliter expectamus: secundm sermonē
pauli dicentis: ut repmissionem spūs accipiamus.
Et rursum. Benedicē os et pat̃ domini nr̃i: qui
bñdix̃ nos in omni bñdictione spāli in celestib;
in x̃o. Ex quib; omnib; et que sit lex secundum
carnem et que secundum spm: ut que spes rep
missionis carnal: ut que spāl ostendatur. Vot̃ et
secundum aliam expositionem si repetamus ab
initio qđ impossibile erat legi in quo infirmabat̃
p carnē: et de lege mentis intelligi: qm̃ sup̃ dix̃
uelle facere bonum: ḥ p infirmitatem et fragi
litatem carnis implē ñ posse: et ppt̃ea misisse
dm̃ filium suum in similitudine carnis peccati
et de peccō hoc ē p hostiam p peccō oblatam dāp
nasse peccatum. Tanta enim nob̃ remissione
peccatorum fugatum: et extinctum de carne
nra peccatum: et cep̃ in nob̃ iustificatio legis
impleri: illius dumtaxat legis que condelectatur
legi dī que implet̃ ecce: cum iam ñ resistit
ei lex peccati que erat in membris nr̃is: si ta
men ñ secundum carnem ambulemus: sc̃dm
spm. Nam donec in carne ē quisq; secundum
carnem uiuit: que carnis sunt sapīt. Cum
ů conuertit se ad spm et mortuus fuit legi pec
cati et carnis: que sunt spē sapīt. Nam sc̃dm
carnem sapē. mors ē anime: secundum ů
spm uita et pax ē. Quia sapientia carnis: inimica ē do. Hoc ē dum caro resistit spū. et ñ ē
subiecta legi mentis: que lex dī inimica ē do et
id̃o carnaliter uiuit: deo placē non potest. Sz
uos inquit ñ estis in carne: hoc ē ñ sc̃dm
carnem uiuitis sc̃dm spm: si tamen spūs

dei habitat in uob. Hec possunt et scdm aliā
ut diximus expositionem in loco coaptari. Cu
gat tamē qui legit: et qd aptius pbauit: hoc se
quatur. Si quis autem spm xi n̄ hēt: hic non ē eius.
Si autem xpc in uob ē. corpus quidem mortuū
ppt peccatum: spc u̅ uita ppt iustificationem.
Qd si spc eius qui suscitauit ihm a mortuis habi
tat in uob: qui suscitauit xpm a mortuis uiuifi
cabit et mortalia corpa uīa: ppt habitantem
spm eius in uob. Qd constantib et dialetica arte
collectis utatur sillogismis apls paulus: ut in
hoc loco. ut in aliis eplis suis. n̄ m̄ nunc expo
nendum uidetur: ne forte n̄ tam scientie eius
qm sermonis in quo n̄ uult se pitum dici. asser
tores ēē uideamur. Et ido ppositi magis capti
sensum discutē ppabimus. In postioribz u̅ dixit
uos autem in carne n̄ estis sz in spu: si tamen
spc dī habitat in uob: dupplici m̄ qdē in spu expla
nauimus: id ē ut legem n̄ secundum litteram sz
secundum spale sensū intelligē ut etiam mortifica
tificato corpore. spc n̄ carnis legibz uiuē. Et
nunc g qd dic. si quis autem spm xi n̄ hēt: hic n̄
ē eius. Et subiungit. Si autem xpc in uob ē: re
quirendum ē utrum diuisum sit spm dī esse
in aliquo an spm xi. ut etiam ipsum xpm aut
spm eius qui suscitauit ihm a mortuis. Sed
qntum ut consequentiam loci psentis intueor.
ut illud qd saluator in euuangliis de spu scō
dic quia a patre pcedit: et de meo accipiet
et huius ubi explanationem in consequentibz
iungit dicens: pat omnia mea tua sunt et
tua mea: ppta dixi quia de meo accipiet:
cum inquam tantam hanc uiuitatis inter
patrem et filium aspicio rationem: spc dī
et spc xi unus atq idem m̄ spc dici uidetur.
Possumus tamē et hoc m̄ intelligē qd dixit.
si quis autē spm xpi n̄ hēt hic n̄ ē eius: qr et
reuera abrupte pnuntiatum uidetur: ut
si quis n̄ tantus et tal ēē meruit qui spm xi
habē dignus sit: continuo xi ēē denegetur
cum in psalmis dicat: mee sunt omīs fere
siluarum. et cetera. usq boues. Et si fere et
iumenta eius sunt: quo m̄ homines n̄ sunt
eius? Sz pot ut dixi hoc intelligi sic: ut illud

in euuangliō: qui n̄ tollit crucem suam et sequitur
me: non ē me dignus. Et hic g qui n̄ hēt spm xi:
hoc ē qui n̄ eodem spu agitur ut p iusticia. pro
uitate. p uerbo — dī annunciando. p regno celo
rum pdicando. p litterā legis abicienda. et spu
eius apiendo. p resistendo aduersum peccatum.
p his omnibz qui n̄ usq ad mortem uenire pat ē:
n̄ ē eius discipulus. Qui g n̄ ē tal. nec talem in se
spm gerit: hic creatura quidem eius ē. sic fere
siluarum et iumenta in montibz et boues: sz dis
cipulus eius n̄ ē. Sic g si si quis spm xi non hēt: hic
n̄ ē eius. Si autem xpc in uob ē. corpus quidem
mortuum ppt peccatum: spc u̅ uita ppt iusti
ciam. Spm xi et xpm in hoc loco: unum m̄
atq idem dicē uidetur. In quo g xpc ē: ipse
dic: quia semp mortem xi in corpe nro circum
ferimus. Mors autem corpi. peccati causa: id ē
nec peccet imponitur. Qd si corpus peccō mor
tuum ē: spc necessario ad faciendam iusticiam
uiuit. Qui enim in corpe mortuus ē nec seruit
peccō: necesse ē ut spu uiuat et iusticie seruiat.
Sic et idem apls in quodam loco dic tradidisse
se quedam in interitum carnis: ut spc saluus fiat.
Qd si spc eius qui suscitauit ihm a mortuis habi
tat in uob: qui suscitauit ihm xpm a mortuis:
uiuificabit et mortalia corpa nra ppter inha
bitantem spm eius in uob. Qm supra dixerat
de his qui ad similitudinem mortis xi: corpora
sua mortificant nec peccent: necessario nc men
tionem fac: eius qui suscitauit xpm a mortuis:
ut simili et pari ratione qua commortui sunt
et consepulti: sciant se p spm eius qui suscita
uit ihm a mortuis uiuificandos ēē: et ad xi si
militudinem resuscitandos ēē a mortuis. Et
quatinus id fiat: ostendit dicens. ppt inhabi
tantem spm eius in uob. Si enim spc xi habitat
in uob: necessarium uidetur spm habitaculū
suum reddi: templumq restitui. Velim tamē
hoc ipsum qd dr ut spc xi ut spc dr: ut etiam
ipse xpc in uob habitare quale sit intueri:
utrum nam ex initio omnibz iste spc datur:
et p modum pessimus et a dō alienis actibus
effugatur: secundum illud qd scptum ē: n̄
pmanebit spc meus in hominibus istis: qr

caro sunt: an unte mo et fidei gra p̄modum
datur? secundum ea que in actib; apl̄oum
docentur: qua spe sanctus tam ſm lingue
ignee uent? sup unum quemq; eorum ut ēt
sic in euangl̄o docemur: cum ipse saluator p̄
quam surrex̄ a mortuis ad discipl̄os dix̄. decipite
spm sanctum: et insufflauit in uno q; eorum. Vñ
in uidetur qđ et mihi conquratur hoc donum
et unte innocentia conseruetur: et unicuiq; sēm
ꝑfectum fidei augeatur et gr̄e? et quanto purior
anima redditur: tanto largior ei spe infundat̄.
Os autem dn̄i n̄ pmanebit spe meus in hominib;
iust. quia caro sunt: unde respnd̄? ut qm anima
eorum repudiata spe seruitute: ad carnis seruitia
se tota conuīt? etiam ipsa eius cu se communit
carnis: et cum qua unum effecta ē. nomen acceꝑ.
Quisq; modus hab̄i pot̄ spe. ut spe x̄ habeatur
secundum eo qđ sup̄ dictum est inspiratione di
uina ū aīt. accipite spm sanctum: et insufflauit
in eos: et rursum eo in quo in actib; apl̄oꝝ di
uꝝ gestum ut in diuisis linguis loquent̄ur
apli. Est et ille modus qui in regnoꝝ libris
refertur: cum dic̄ scptura. Et insiliit spe sup
saul: et ceꝑ ꝑphare. Est et ille alius modus ut
cum saluator p̄ resurrectionem cum cleopha et
alio discipl̄o iter ageret: et aperiens eis scpturas?
ignuit eoꝝ spū oꝝ sui: ita ut illi dicent. Non
ne cor n̄m erat ardens intra nos. cum aperiret
nob̄ scpturas? Vis autem scire qua n̄ solum
ihc loquens? tradidit audientib; spm suum.
Et qui in nomine eius loquitur uerbum dei? tra
dit audientib; spm dei? Vide in actib; apl̄oꝝ
quoꝝ loquente petro ad cornelium? repletur
spū sancto ipse cornelius: et qui cum ipso e
rant. Vñ et tu si loquaris uerbum dei? et lo qua
ris fidelit̄ ex conscientia pura: nec ipse redar
guaris ex uerbis tuis? quasi qui alt̄ doceat et alt̄
agas: pot̄ fieri ut te loquente auditorum cor
da sancta spe ignis inflammet? et continuo con
calescant et ardeant: ad complenda uniuersa
que docet? ut reb; impleant que sermonibus
dicebant̄. et que sursum sūt quetant ubi x̄pus ē in
dextera dei sedens. que sursum sūt sapiant. non que
super terram. Sic unusquisq; habere in se p
batur spm x̄pi. Xpe sapientia. Et ut sit sapiens
secundum xp̄m? et que x̄ sunt sapiat: hūt in se p
sapientiam spm x̄. xp̄e: iustitia ē. Siquis hāt
in se iustitiam x̄ p iustitiam hūt in se spm xp̄i.
xp̄e: pax ē. Siquis hūt in se pacem x̄: p spm pa
cis hūt in se spm x̄. Sic et caritatem. sic et sancti
ficationem. sic et singla quecq; que x̄pe ēe dicunt
qui hūt: hic spm x̄ in se habe credendus ē. et
spare qđ mortale corpus suum uiuificabit ꝑ
inhabitantem in se spm x̄. Ergo fr̄s debitores
sumus n̄ carni: ut secundum carnem uiua
mus. Si enim secundum carnem uixeritis:
morieminī. Si autem spū actus carnis mortifi
caueritis: uiuetis. Spm x̄ habitare in nob̄. et do
na spe nob̄ collata: sup̄ius docuit. Consequent̄
g nunc addit quia debitores sumus: eorum
sine dubio que ab spū x̄ consecuti sumus. Car
nis autem inquit debitores n̄ sumus. Neq; enī
ꝑtea nos fec̄ deus ad imaginem suam? ut in
carnis seruitio essemus obnoxii: s; ponus ut
creatori suo anima deseruiens. ipsa seruitio ac
ministrio carnis utet̄ur. S; fortasse dicat ali
quis. Quoꝝ carnis n̄ sumus debitores? cum
et uictum ei et uindumentum pinde nature
necessitate cogamur? S; ut ostendat n̄ carni
aliquid conferre? s; ipsam uitam carni man
cipare culpabile habi: ideo addit. Si enim se
cundum carnem uixeritis: morieminī. Qđ
enim sit secundum carnem uiuere? sepe iam dic
tum ē: hoc ē carnis desideriis indulgere. In hoc
g negat nos ēe debitores: sic et alibi dic̄? et
carnis curam ne feceris in concupiscentiis
Non utiq; negans curam carnis hūdam in
necessariis: s; in concupiscentiis. Ita g et
hic. Si enim inquit secundum carnem u
xeritis: morieminī. Q; addit. Si autem spū
actus carnis mortificaueritis? uiuetis. S; de hoc
iam supra dictum? quoꝝ corpus quidem
mortuum ēe debeat ꝑpter peccata? spe ū u
ta ꝑpter iustificationem. Qui g secundum spm
agens mortificat acc̄ carnis: uiuet ꝑpter
inhabitantem in se spm unte. Mortificat autē
quis acc̄ carnis? hoc in. Fructus ē spe: caritas.
Odium: carnis ē actus. Odium g: p caritatē
mortificatur et extinguitur. Gaudium:

simulter fructus ē ſpc. Tristicia uḃuꝫ ſecū. — que mortem operatur: carnis ē actus. hec ḡ extinguntur: ſisit in nob gaudium ſpc. Lax. fructꝰ ē ſpc: diſſensio et diſcordia carnis ē. S; certum est diſcordiam mortificari posse: p pacem. Sic et patientia ſpc impatientiam carnis extinguit: et bonitas malitiam punit: et mansuetudo ferociā: et contmentia incontinentiam: et castitas impudicitiam necat. Talꝫ ordine quis ꝑ ſpm actus carnis mortificauit: uiuet. Intuendum sane ē qđ sic mortem ñ illam communem cūctis peccatis dicē: si enim secundum carnem uiuere ēt mortem: ita et uitam ñ hanc communem ſ; illam dicē et nam: ad qm̃ puenit omnis qui secundum ea q̃ supꝰ exposuimus ꝑfectus ſpū mortificauit actus carnis. S; et illud scire debemus qđ ista mortificatio actuum carnis ꝑ patientiam fiat: et ñ ad subitum ſ; paulatim primo languescē eos necesse ē in his que inceperunt: tum deinde cum ardentius ꝑficē cepīnt: et habundantiore ſpū repleti. actus carnis ñ solum languē ſ; et tabescē incipient. Vbi uā ꝑfectum iam uenient: ita ut nulla in eis prorsus ul in facto. ul in dicto. ul in cogitatu. peccati oriantur malicia: tunc actus carnis mortificasse: et ad integrum morti tradidisse credendi sunt. Explicit lib sextus.

Incipit septimus.

Sicut diuisas leges commemorari in hac epla a paulo. sub uno uocabło legis ostendimus: et diuisas imo tres sub una mortis appellatione nominari: ita et diuisos ſpc nunc ut demus sub uno nomine ſpc indicari. Ait ḡ in pmissis capło. Quicumq enim ſpū dī aguntur: hi filii sunt dī. In quo utiq: ipsum dī spm dicē. Et cum in sequenti. Non enim accepistis inquit spm seruitutis cum in timore. In hoc ostendit spm seruitutis alium ēē quam illum quem supra dixē spm dī: et aptea subiungit. S; accepistis spm adoptionis: in quo clamamus abba pat̃. In hoc spm adoptionis ostendit ipsum ēē quem supꝰ dixemus spm dī: de quo et repetit. Ipse ſpc testimonium reddit: ſpū nr̃o. Hoc ē ipse ſpc deo in quo patrem deum clamamus: testimonium reddit spū nr̃o. Qui ſpc nr̃: alius sine dubio ē qm̃ ut ille ſpc seruitutis qui datur in timorem: ut hic qui et de inuocatione patris testimonium reddit. Oēs ḡ homines ut uidetur aguntur alio quo spū: sic ipse paulus sēpsit. Sciens autem et nos cum essemus gentes: quomodo ad idola muta agebamur. In hoc ostendit: q̃ etiam gentes ad idola aguntur aliquo spū. Est ḡ spūs dei: qui idem ē et ſpc ꝺ: idemq; spc sēs est. S; et ſpc adoptionis idem dici uidetur: sic ꝑsens apicus declarat sermo. Dauid quoq; qui dicē. spm sanctum tuum ne auferas a me. et spū principali confirma me: de eodem dicē uidetur. Quemq; principalem spm ꝑtea arbitror nominatum: ut ostenderet esse quidem multos spc: sed in his principatum et dominationem hunc spm sanctum: qui et principalis appellatur tenē. Sic enim multi sunt filii dī ut sēptuta dicē: ego dixi dii estis et filii excelsi oēs: unus tamen ē natura filius et unigenitus de patre: p quem oēs filii appellantur: ita et spc multi quidem sunt. ſ; unus ē qui uere ex ipso do procedit. et cetis omnib; uocabuli ac sanctificationis sue grām donat. Qđ autem plures sint spc: declarat et idem paulus ad hebreos sc̃bens et dicens. Nonne oēs sunt ministrales spc ad ministerium missi: ꝓpt eos qui hēditatem capiunt salutis? S; et dauid dicē. Qui facit angelos suos spc. & daniel michael nominus testatur et dicē. Benedicite spc et anime iustorum dominum. Et in pmissi loco paulus. Ipse spc inquit testimonium reddit spū nr̃o. Et in alio. Ut integer spc nr̃a anima et corpus in die domini nr̃i ihu x̃ seruetur. Que omnia ē dubium. qđ de rationabilib; spibus: dicta sunt. Appellantur pterea spc mali. et angeli mali: sic et dauid dicē. Et misit eis iram indignationis sue: emissionem p angelos malos. Et ut in regnorum libro sēptum ē de saul. Et spc dominī discessit a saul: et suffocabat eum spc malignus a dño. atq; in libro iudicum refertur.

Et immisit dns spm malignum int medium abi
melech. et int medium uirorum sichimorum.
hic g spc malignus qui dr ut exisse. ut suffoca
ret saul ut abimelech sichimosq ut dirimeret:
et a domino exisse ac missus ee memoratur: tam
quam carnifex quidam intelligendus e missus
ad exigendas de peccoribz penas. Et quamuis
mali ppt ppositum suum uoluntatem q dicant:
in his tamen qui pena digni sunt. diuine uolun
tati exhibent ministerium: sic et ille de quo re
fert micheas pphta. spc mendax. Qui. cum adeo
dictum fuisset. quis seducet m ahab? Iue res
pondit. Ego seducam. Et dix dominus. In q.
ait ille. Ero inquit spc mendax: in ore om
nium pphtarum: et dicam ut ascendat in ga
laad. et ibi cadet. Et dix dominus. Vade se
duces: et quidem poteris. Sic g etiam hij qui
dnr mali spc: officium do erga penarum
exhibent ministeria. Sunt ptea et alij spc: de
quibz dauid dic. In spu uiolento: contes na
ues tharsis. Et spc pcelle dnr: et spc ardoris.
Quos tamen g materiales magis quam rationabi
les spc dixim. Tali g de appellatione spc dis
tinctione pmissa: nunc qd dix n accepisti spm
seruitutis iterum in timore: quale sit uideam.
Scptum e et in malachia pphta. Filius honori
ficat patrem: et seruus dominum suum.
Et si pat sum ego: ubi e honor meus? Et si
dominus sum ego: ubi e timor meus dic dominus
omnipotens? Certum e autem: quia filius quis dei
p adoptionis spm fiat. Seruus autem dei: p spm
seruiat. Initium g seruiendi do quia initium sa
pientie timor domini e. p spm timoris impletur:
cum paruulus adhuc quis dr. Et paruulus qui
dem: pedago g e timor. Vn et apls de tali par
uulo dic. Quamdiu heres paruulus e. nich differt
a seruo cum sit dominus omnium: sz sub tutoribz e
et pcuratoribz usq ad pfinitum temp a patre.
Ita et nos cum eemus paruuli: sub elementis
mundi eramus seruientes. Vides secundum con
cessam sibi a do sapientiam. paulus qm seruitutis
spus qui dantur in timorem: hic tutores paruulo
rum et pcuratores appellauit: qui unumquemq
nrm donec paruulus e secundum interiorem hominem
in timore custodiant: usquequo ad id etatis ueniat
quo spm adoptionis filiorum meatur accipe: et
sit iam filius ac dominus omnium? Omnia enim in
quit uera sunt: et cum xo nob omnia ds donauit. hoc
g e qd docet paulus: quia pea qm commortui sumus xo
et spc eius factus e in nob: n itum spm seruitutis
accepimus in timorem: hoc e n rursum paruuli et
initia hntes effecti sumus: sz quasi pfecti semel iam
accepimus spm adoptionis: in quo clamamus
abba pat. Neq enim patrem quis alius: n filius
uocat. Qd u addidit abba: patre lingue uocabulo
id ipsum iteauit uelut si dixisset. pat. pat. Ipse g
spc adoptionis p quem in filium quis adoptat:
reddit testimonium et confirmat spm nrm: qr
simus filij di. pea qm ab spu seruitutis. in adoptio
nis spm uenimus: cum iam nich timoris id e nich
ppter metum pene gerimus: sz ppt amorem
patris cuncta pficimus. Bene autem n anime. sed
spu qui melior in homine pars e: dr testimo
nium redde spc di. Pot autem ad discretione
eorum qui spu seruitutis in timore aguntur
in timore: et eorum qui spu filiorum: etiam
illud assumi qd abraham hereditatem quidem
suam dedit ysaac. filijs u ancillarum ut con
cubinarum: n hereditatem sz dona dr dedisse:
ut munera. In quo sine dubio. hoc adum
brabatur: qd nec illi quidem penitus sp
nentur: qui adhuc in timore seruiunt do.
sz sunt illi dona: sz et munera. hereditas tamen p
quam xo glorificantur eorum e: qui adoptio
nis spm merentur accipe. Post h iam ex conseqn
tibz sillogismum nectit apls: et dic. Si spm
adoptionis accepimus: g filij sumus. Qd si fi
lij sumus: sine dubio et heredes. Mercedem
namq seruus expectat: hereditatem filius spat.
Et rursus aliud addit: conclusionis aug
mentum. Heredes quidem di: coheredes autem xi.
heres quis efficitur di: cum que di sunt meretur
accipe. id e incorruptionis et immortalitatis
gloriam thesauros sapientie et scientie recondi
tos. Coheredes u xi. cum transformabit corpus humi
litatis nre conforme corpori claritatis sue: sz et
cum illud adipisci meruit: qd dix ipse salua
tor. Pat: uolo ut ubi ego sum: et isti sint mecum.

Et hꝰ ꝓꝛea et illa dignitas cohẽdum ꝑ qđ pater quidem omne iudicium dedit filio. Sꝫ et filius dicẽ ad cohẽdes suos: sedebitis et uos sup duodecim thronos iudicantes duodecim tribus isr. Et hoc nõ cohẽdes suos xp̃e nõ solum in partem hẽditatis: sed etiam in consortium potestatis adducẽ. Si tamen in quit compatimur: ut et conglorificemur. Compatior ꝙ qui dicẽ ꝑ crucifixus sum: uiuo autem iam nõ ego: uiuit ũ in me xp̃s: et rursum dicẽ: si commortui sumus et conuiuemus: si tolerabimus: et conregnabimus: ut etiam qui dicẽ pot: quia qđ deerat passionum x̃i repleo in corpore meo. Sic autem xp̃s in quahumq; habitu repertus est ut homo humiliauit se factꝰ obediens usq; ad mortem mortem autem crucis. Propter quod et deus exaltauit illum: et donauit illi nomen qđ est sup omne nomen: ut in nomine ihesu omne genu flectatur celestium terrestrium et infernorum: et omnis lingua confiteatur qđ dominus ihesus xp̃s in gl̃ia est dei patris. Itaq; fratres mei dilectissimi sicut semper obedistis non ut in conspectu meo tantum sed nunc multo magis in absentia mea cum timore et tremore uestram ipsorum saluti operamini. Deus enim est qui operatur in uobis et uelle et perficere pro bona uoluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus et hesitationibus: ut sitis sine crimine et simplices filii dei sine reprehensione in medio nationis prauae et peruersae inter quos lucetis sicut luminaria in mundo uerbum uitae continentes in laudem mihi in die xp̃i quia non in uacuum cucurri neque in uacuum laboraui. Sed et si immolor super sacrificium et obsequium fidei uestrae gaudeo et congaudeo omnibus uobis. Idipsum autem et uos gaudete et congaudete mihi. Spero autem in domino ihesu timotheum mittere uobis cito ut et ego bono animo cognita quae circa uos sunt. Neminem enim habeo tam unanimem qui sincere pro uobis sollicitus sit. Omnes enim quae sua sunt quaerunt non quae ihesu xp̃i. Probitatem autem eius cognoscite quia sicut patri filius mecum seruiuit in euangelio. Hunc quidem spero me statim mittere cum uidero quae circa me sunt. Confido autem in domino quia et ipse ueniam. Necessarium autem existimaui epaphroditum fratrem et cooperatorem et commilitonem meum uestrum autem apostolum et qui ministrauit necessitati meae mittere ad uos. Quoniam desiderans uos erat et anxius propterea quod audieritis eum infirmatum. Nam et infirmatus est usq; ad mortem sed deus misertus est eius non solum autem illius sed et mihi ne tristitiam super tristitiam habeam. Festinantius ergo misi eum ut uidentes eum iterum gaudeatis et ego sine sollicitudine sim. Excipite ergo illum in domino cum omni gaudio et huiusmodi cum honore habete habentes. Quia propter opus xp̃i usq; ad mortem accessit tradens animam suam ut impleret id quod ex parte uestra deerat obsequium erga me. Quod reliquum est fratres mei gaudete in domino. Eadem uobis scribere mihi quidem non piget uobis autem cautos facit. Videte canes uidete malos operarios uidete concisionem. Nos enim sumus circumcisio qui spiritu deo seruimus et gloriamur in xp̃o ihesu et non in carne confidentes. Quamuis ego habeam confidentiam et in carne. Si quis alius uidetur confidere in carne ego magis. Circumcisione octauo die genus israel tribus beniamin hebreus ex hebreis secundum legem pharisaeus secundum aemulationem persequens ecclesiam secundum iustitiam quae in lege fuit conuersatus sine querela. Sed quae mihi fuerunt lucra haec arbitratus sum propter xp̃m detrimentum. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam ihesu xp̃i domini mei propter quem omnia detrimentum feci et arbitror ut stercora ut xp̃m lucrifaciam et inueniar in illo non habens meam iustitiam quae ex lege est sed eam quae est per fidem xp̃i ihesu quae ex deo est iustitia in fide ad cognoscendum illum et uirtutem resurrectionis illius et societatem passionum illius configuratus morti eius si quo modo occurram ad resurrectionem quae est ex mortuis. Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim sequor autem si quo modo comprehendam in quo et comprehensus sum a xp̃o ihesu fratres ego me ipsum non arbitror comprehendisse unum autem quae quidem retro sunt obliuiscens ad ea uero quae sunt priora extendens me ipsum ad destinatum persequor bravium supernae uocationis dei in xp̃o ihesu. Quicumque ergo perfecti hoc sentiamus et si quid aliter sentitis et hoc deus uobis reuelabit. Verumtamen ad quod peruenimus eadem ambulare regula sapere in eo quod non peruenimus. Imitatores mei estote fratres et obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant quos saepe dicebam uobis nunc autem et flentes dico inimicos crucis xp̃i quorum finis interitus quorum deus uenter et gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in caelis est unde et saluatorem exspectamus dominum nostrum ihesum xp̃m qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae secundum operationem qua possit etiam subicere sibi omnia. Itaque fratres mei dilectissimi et desiderati gaudium meum et corona mea sic state in domino carissimi. Euodiam rogo et synticen deprecor idipsum sapere in domino. Etiam rogo et te germane compar adiuua illas quae mecum laborauerunt in euangelio cum clemente et ceteris adiutoribus meis quorum nomina sunt in libro uitae. Gaudete in domino semper iterum dico gaudete. Modestia uestra nota sit omnibus hominibus dominus prope est. Nihil solliciti sitis sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones uestrae innotescant apud deum. Et pax dei quae exsuperat omnem sensum custodiat corda uestra et intelligentias uestras in xp̃o ihesu. De cetero fratres quaecumque sunt uera quaecumque pudica quaecumque iusta quaecumque sancta quaecumque amabilia quaecumque bonae famae si qua uirtus si qua laus haec cogitate quae et didicistis et accepistis et audistis et uidistis in me haec agite et deus pacis erit uobiscum. Gaudeo autem in domino uehementer quia aliquando tandem refloruistis sapere pro me sicut sapiebatis sed occupati eratis. Non quasi propter penuriam dico ego enim didici in quibus sum sine querela esse. Scio et humiliari scio et abundare. Ubique et in omnibus institutus sum et saturari et esurire et abundare et penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Verumtamen bene fecistis communicantes meae tribulationi. Scitis autem et uos philippenses quod in principio euangelii quando profectus sum a macedonia nulla mihi ecclesia communicauit in ratione dationis et accepti nisi uos soli. Quia et thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis. Non quia requiro datum sed requiro fructum abundantem in rationem uestram. Habeo autem omnia et abundo repletus accepta ab epaphrodito quae misistis odorem suauitatis hostiam acceptabilem placentem deo. Deus autem meus impleat omnem indigentiam uestram secundum diuitias suas in gl̃ia in xp̃o ihesu. Deo autem et patri nostro gloria in saecula saeculorum amen. Salutate omnem sanctum in xp̃o ihesu. Salutant uos qui mecum sunt fratres. Omnes uos salutant sanctos maxime autem qui de caesaris domo sunt. Gratia domini nostri ihesu xp̃i cum omnibus uobis amen. Paulus apostolus xp̃i ihesu per uoluntatem dei et timotheus frater ecclesiae dei quae est corinthi cum omnibus sanctis qui sunt in uniuersa achaia. Gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu xp̃o. Benedictus deus et pater domini nostri ihesu xp̃i pater misericordiarum et deus totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra ut possimus et ipsi eos qui in omni pressura sunt per exhortationem qua exhortamur et ipsi a deo. Quoniam sicut abundant passiones xp̃i in nobis ita et per xp̃m abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro uestra exhortatione et salute quae operatur tolerantiam earundem passionum quibus et nos patimur aut consolamur pro uestra exhortatione et salute quae fit in tolerantia earundem passionum quibus et nos patimur. Ut spes nostra firma sit pro uobis scientes quod sicut socii passionum estis ita eritis et consolationis. Non enim uolumus uos ignorare fratres de tribulatione nostra quae facta est in asia quoniam supra modum grauati sumus supra uirtutem ita ut taederet nos etiam uiuere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus ut non simus fidentes in nobis sed in deo qui suscitat mortuos qui de tantis periculis nos eripuit et eripiet in quem speramus quoniam et adhuc liberabit adiuuantibus et uestra obsecratione pro nobis ut ex multorum personis quae in nobis donata est per multos gratiarum actiones fiant pro nobis. Nam gloria nostra haec est testimonium conscientiae nostrae quod in simplicitate cordis et sinceritate dei non in sapientia carnali sed in gratia dei conuersati sumus in hoc mundo abundantius autem erga uos. Non enim alia scribimus uobis quam quae legitis aut et cognoscitis spero autem quod usque in finem cognoscetis sicut et cognouistis nos ex parte quia gloria uestra sumus sicut et uos nostra in die domini ihesu. Et hac fiducia uolui prius uenire ad uos ut secundam gratiam haberetis et per uos transire in macedoniam et a macedonia rursus uenire ad uos et a uobis deduci illuc iudaeam. Cum ergo hoc uolens numquid leuitate usus sum aut quae cogito secundum carnem cogito ut sit apud me est et non est. Fidelis autem deus quia sermo noster qui fuit apud uos non fuit in illo est et non. Filius enim dei ihesus xp̃s qui in uobis per nos praedicatus est per me et siluanum et timotheum fuit non est sed est in illo fuit. Quotquot enim promissiones dei in illo est et in illo amen ad gloriam dei per nos. Qui confirmat autem nos uobiscum in xp̃o et qui unxit nos deus qui et signauit nos et dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ego autem testem deum inuoco in animam meam quia parcens uobis non ueni amplius corinthum. Non quod dominemur fidei uestrae sed adiutores sumus gaudii uestri fide enim statis. Decreui autem hoc ipsum apud me ne iterum in tristitia uestra uenirem. Si enim ego contristo uos et quis est qui me laetificet nisi qui contristatur ex me. Et hoc ipsum scripsi ne cum uenero tristitiam habeam super eos de quibus oportebat me gaudere confidens in uobis omnibus quia gaudium meum omnium uestrum est. Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi uobis per multas lacrimas non ut contristemini sed ut dilectionem quam habeo abundantius in uos cognoscatis. Si quis autem contristauit non me contristauit sed ex parte ut non grauem omnes uos. Sufficit illi obiurgatio haec quae fit a pluribus ita ut e contrario magis donare et consolari oportet ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui huiusmodi est. Propter quod obsecro uos confirmare in illum caritatem. Ad hoc enim et scripsi ut cognoscam experimentum uestrum utrum in omnibus obedientes sitis. Cui autem quid donastis et ego nam et ego quod donaui si quid donaui propter uos in persona xp̃i ut non circumueniamur a satana non enim ignoramus cogitationes eius. Cum autem uenissem troadem propter euangelium xp̃i et ostium mihi apertum esset in domino non habui requiem spiritui meo eo quod non inuenerim titum fratrem meum sed ualefaciens eis profectus sum in macedoniam. Deo autem gratias qui semper triumphat nos in xp̃o et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco. Quia bonus odor xp̃i sumus deo in his qui salui fiunt et in his qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem aliis autem odor uitae in uitam. Et ad haec quis idoneus. Non enim sumus sicut plerique adulterantes uerbum dei sed ex sinceritate sed sicut ex deo coram deo in xp̃o loquimur. Incipimus iterum nosmetipsos commendare aut numquid egemus sicut quidam commendatitiis epistulis ad uos aut ex uobis commendatitiis. Epistula nostra uos estis scripta in cordibus nostris quae scitur et legitur a nobis manifestati quod epistula estis xp̃i ministrata a nobis scripta non atramento sed spiritu dei uiui non in tabulis lapideis sed in tabulis cordis carnalibus. Fiducia autem talem habemus per xp̃m ad deum non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis sed sufficientia nostra ex deo est qui et idoneos nos fecit ministros nouae testamenti non litterae sed spiritus. Littera enim occidit spiritus autem uiuificat. Si autem ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gl̃ia ita ut non possent intendere filii israel in faciem moysi propter gloriam uultus eius quae euacuatur quomodo non magis ministratio spiritus erit in gl̃ia. Nam si ministratio damnationis gloria est multo magis abundat ministerium iustitiae in gl̃ia. Nam nec glorificatum est quod glorificatum est in hac parte propter excellentem gl̃iam. Si enim quod euacuatur per gl̃iam multo magis quod manet in gl̃ia. Habentes igitur talem spem multa fiducia utimur non sicut moyses ponebat uelamen super faciem suam ad non intendere filios israel in faciem eius ad id quod euacuatur. Sed obtusi sunt sensus eorum usque in hodiernum diem enim lectione ueteris testamenti idem uelamen manet non reuelatum quia in xp̃o euacuatur. Sed usque hodie cum legitur moyses uelamen positum est super cor eorum. Cum autem conuersus fuerit ad dominum auferetur uelamen. Dominus autem spiritus est. Ubi autem spiritus domini ibi libertas. Nos autem omnes reuelata facie gl̃iam domini speculantes in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tamquam a domini spiritu. Propterea habentes ministerium hoc sicut misericordiam consecuti non deficimus sed abdicamus occulta dedecoris non ambulantes in astutia neque adulterantes uerbum dei sed in manifestatione ueritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo. Quod si et opertum est euangelium nostrum in his qui pereunt est operti in quibus deus huius saeculi excaecauit mentes infidelium ut non fulgeat illuminatio euangelii gl̃iae xp̃i qui est imago dei. Non enim nosmetipsos praedicamus sed ihesum xp̃m dominum nostrum nos autem seruos uestros per ihesum. Quoniam deus qui dixit de tenebris lucem splendescere qui illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis dei in facie xp̃i ihesu. Habemus autem thesaurum istum in uasis fictilibus ut sublimitas sit uirtutis dei et non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur sed non angustiamur aporiamur sed non destituimur persecutionem patimur sed non derelinquimur deiicimur sed non perimus. Semper mortificationem ihesu in corpore nostro circumferentes ut et uita ihesu manifestetur in corpore nostro. Semper enim nos qui uiuimus in mortem tradimur propter ihesum ut et uita ihesu manifestetur in carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operatur uita autem in uobis. Habentes autem eundem spiritum fidei sicut scriptum est credidi propter quod locutus sum et nos credimus propter quod et loquimur. Scientes quoniam qui suscitauit dominum ihesum et nos cum ihesu suscitabit et constituet cum uobis. Omnia enim propter uos ut gratia abundans per multorum gratiarum actiones in gl̃iam dei. Propter quod non deficimus sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Id enim quod in praesenti est momentaneum et leue tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis non contemplantibus nobis quae uidentur sed quae non uidentur. Quae enim uidentur temporalia sunt quae autem non uidentur aeterna sunt. Scimus enim quod si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur quod aedificationem habemus ex deo domum non manufactam aeternam in caelis. Nam et in hoc ingemiscimus habitationem nostram quae de caelo est superindui cupientes si tamen uestiti non nudi inueniamur. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus grauati in quo nolumus expoliari sed supervestiri ut absorbeatur quod mortale est a uita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum deus qui dedit nobis pignus spiritus. Audentes igitur semper scientes quoniam dum sumus in corpore peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus et non per speciem. Audemus autem et bonam uoluntatem habemus magis peregrinari a corpore et praesentes esse ad dominum. Et ideo contendimus sive absentes sive praesentes placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal xp̃i ut referat unusquisque propria corporis prout gessit sive bonum sive malum. Scientes ergo timorem domini hominibus suademus deo autem manifesti sumus spero autem et in conscientiis uestris manifestos nos esse. Non iterum commendamus nosmetipsos uobis sed occasionem damus uobis gloriandi pro nobis ut habeatis aduersus eos qui in facie gloriantur et non in corde. Sive enim mente excedimus deo sive sobrii sumus uobis. Charitas enim xp̃i urget nos aestimantes hoc quia si unus pro omnibus mortuus est ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est xp̃s ut et qui uiuunt iam non sibi uiuant sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. Itaque nos neminem nouimus secundum carnem et si cognouimus secundum carnem xp̃m sed nunc iam non nouimus. Si quis ergo in xp̃o nouam creaturam uetera transierunt ecce facta sunt omnia nouae. Omnia autem ex deo qui reconciliauit nos sibi per xp̃m ihesum et dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem deus erat in xp̃o mundum reconcilians sibi non reputans illis delicta ipsorum et posuit in nobis uerbum reconciliationis. Pro xp̃o ergo legatione fungimur tamquam deo exhortante per nos obsecramus pro xp̃o reconciliamini deo. Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit ut nos efficeremur iustitia dei in ipso. Adiuuantes autem et exhortamur ne in uacuum gratiam dei recipiatis. Ait enim tempore accepto exaudiui te et in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile ecce nunc dies salutis. Nemini dantes ullam offensionem ut non uituperetur ministerium nostrum sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros in patientia multa in tribulationibus in necessitatibus in angustiis in plagis in carceribus in seditionibus in laboribus in uigiliis in ieiuniis in castitate in scientia in longanimitate in suauitate in spiritu sancto in caritate non ficta in uerbo ueritatis in uirtute dei per arma iustitiae dextra et sinistra per gloriam et ignobilitatem per infamiam et bonam famam ut seductores et ueraces sicut qui ignoti et cognoscentes quasi morientes et ecce uiuimus ut castigati et non mortificati quasi tristes semper autem gaudentes sicut egentes multos autem locupletantes tamquam nihil habentes et omnia possidentes. Os nostrum patet ad uos corinthii cor nostrum dilatatum est non angustiamini autem in nobis angustiamini autem in uisceribus uestris. Eandem autem remunerationem habentes tamquam filiis dico dilatamini et uos. Nolite iugum ducere cum infidelibus quae enim participatio iustitiae cum iniquitate aut quae societas luci ad tenebras quae autem conuentio xp̃i ad belial aut quae pars fideli cum infideli quae autem consensio templo dei cum idolis. Vos enim estis templum dei uiui sicut dicit deus quoniam inhabitabo in illis et inambulabo inter eos et ero illorum deus et ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum et separamini dicit dominus et immundum ne tetigeritis et ego recipiam uos et ero uobis in patrem et uos eritis mihi in filios et filias dicit dominus omnipotens. Has igitur habentes promissiones dilectissimi mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus perficientes sanctificationem in timore dei. Capite nos. Neminem iniuriati sumus neminem corrupimus neminem circumuenimus non ad condemnationem uestram dico. Praedixi enim quod estis in cordibus nostris ad commoriendum et conuiuendum. Multa mihi fiducia apud uos multa mihi gloriatio pro uobis repletus sum consolatione superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Nam et cum uenissemus in macedoniam nullam requiem habuit caro nostra sed omnem tribulationem passi sumus foris pugnae intus timores. Sed qui consolatur humiles consolatus est nos deus in aduentu titi non solum autem in aduentu eius sed et in consolatione qua consolatus est in uobis referens nobis uestrum desiderium uestrum fletum uestrum aemulationem pro me ita ut magis gauderem. Quoniam etsi contristaui uos in epistula non me paenitet etsi paenitebat. Nunc gaudeo non quia contristati estis sed quia contristati estis ad paenitentiam. Contristati enim estis secundum deum ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quae enim secundum deum tristitia paenitentiam in salutem stabilem operatur. Saeculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum secundum deum contristari quantam in uobis operatur solicitudinem sed defensionem sed indignationem sed timorem sed desiderium sed aemulationem sed uindictam in omnibus exhibuistis uos incontaminatos esse negotio. Igitur etsi scripsi uobis non propter eum qui iniuriam fecit neque propter eum qui passus est iniuriam sed ad manifestandam solicitudinem nostram quae est pro uobis apud deum. Ideo consolati sumus in consolatione uestra abundantius autem magis gauisi sumus super gaudio titi quia requiem dedit spiritui eius omnium uestrum. Quia si quid apud illum de uobis gloriatus sum non confusus sum sed sicut omnia uobis in ueritate locuti sumus ita et gloriatio nostra quae fuit apud titum facta est. Et uiscera eius abundantius in uobis recordantis omnium uestrum obedientiam quomodo cum timore et tremore excepistis illum. Gaudeo quod in omnibus confidam in uobis. Notam autem uobis facimus gratiam dei quae data est in ecclesiis macedoniae quod in multa experimentatione tribulationis abundantia gaudii ipsorum et profunda paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum. Quia secundum uirtutem testimonium perhibeo et supra uirtutem uoluntarii fuerunt nobis cum multa deprecatione rogantes gratiam et communionem ministerii quod fiebat in sanctos. Et non sicut speraueramus sed semetipsos dederunt primum domino et nobis per uoluntatem dei. Ita ut rogaremus titum ut quemadmodum coepit ita perficiat in uobis et hanc gratiam. Sed sicut in omnibus abundatis fide et uerbo et scientia et omni sollicitudine et ea quae a nobis in uobis est caritate ut et in hac gratia abundetis. Non quasi imperans dico sed per aliarum sollicitudinem et uestrae caritatis ex parte comprobans. Scitis enim gratiam domini nostri ihesu xp̃i quoniam propter nos egenus factus est cum esset diues ut illius inopia uos diuites essetis. Et consilium in hoc do hoc enim uobis utile est qui non solum facere sed et uelle coepistis ante annum. Nunc autem et facti perficite ut quemadmodum uoluntas fuit promptitudo ita et perficiendi ex eo quod habetis. Si enim uoluntas prompta est secundum ea quae habet accepta est non secundum ea quae non habet. Non enim ut aliis sit remissio uobis autem tribulatio sed ex aequalitate in praesenti tempore uestra abundantia illorum inopiam ut et illorum abundantia uestram inopiam sublevet ut fiat aequalitas sicut scriptum est qui multum non abundauit et qui modicum non minoratum est. Gratia autem deo qui dedit eandem sollicitudinem pro uobis in corde titi quoniam exhortationem quidem suscepit sollicitus autem cum esset uoluntarius profectus est ad uos. Misimus autem cum illo fratrem cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Non solum autem hoc sed et ordinatus est ab ecclesiis comes peregrinationis nostrae cum hac gratia quae ministratur a nobis ad gl̃iam ipsius domini et destinatam uoluntatem nostram. Deuitantes hoc ne quis nos uituperet in hac plenitudine quae ministratur a nobis. Prouidemus enim bona non solum coram deo sed et coram hominibus. Misimus autem cum illis et fratrem nostrum quem multoties experti sumus in multis solicitum esse nunc autem multo solicitiorem confidentia multa in uos tum pro sollicitudine uestra pro me ut super illum gaudium meum amplius faciatis. Sive pro tito socius meus et in uos adiutor sive fratres nostri apostoli gl̃ia xp̃i. Ostensionem ergo dilectionis uestrae et nostrae gloriationis pro uobis in illos ostendite in faciem ecclesiarum. Nam de ministratione quidem quae fit sanctis supersedeo mihi scribere uobis. Scio enim promptum animum uestrum pro quo de uobis gloriatus sum macedonibus quia achaia praeparata est ab anno et uestrum aemulatio prouocauit plurimos. Misi autem fratres ne gloriatio nostra quae de uobis est euacuetur in hac parte ut quemadmodum dixi praeparati sitis ne forte si uenerint mecum macedones et inuenerint uos inparatos confundamur nos ut non dicamus uos in hac substantia gloriationis. Necessarium ergo existimaui rogare fratres ut praeueniant ad uos et praeparent benedictionem uestram hanc paratam esse sic quasi benedictionem et non quasi auaritiam. Hoc autem dico qui parce seminat parce et metet et qui seminat in benedictionibus de benedictionibus et metet. Unusquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia aut ex necessitate hilarem enim datorem diligit deus. Potens autem deus omnem gratiam abundare facere in uobis ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum. Sicut scriptum est dispersit dedit pauperibus iustitia eius manet in saeculum saeculi. Qui autem administrat semen seminanti et panem ad manducandum praestabit et multiplicabit semina uestra et augebit incrementa frugum iustitiae uestrae ut in omnibus locupletati in omnem simplicitatem quae operatur per nos gratiarum actionem deo. Quoniam administratio officii huius non solum supplet ea quae desunt sanctorum sed et redundat per multas gratiarum actiones deo. Per probationem ministerii huius glorificantes deum in obsequio confessionis uestrae in euangelium xp̃i et in simplicitate communionis in illos et in omnes. Et ipsorum obsecrantium pro uobis desiderantium uos propter eminentem gratiam dei in uobis. Gratias deo super inenarrabili dono eius. Ipse autem ego paulus obsecro uos per mansuetudinem et modestiam xp̃i qui in facie quidem humilis sum inter uos absens autem confido in uobis. Rogo autem uos ne praesens audeam confidentia qua existimor audere in quosdam qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus. Arma enim militiae nostrae non carnalia sed potentia deo ad destructionem munitionum consilia destruentes et omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei et in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium xp̃i et in promptu habentes ultionem omnis inobedientiae cum impleta fuerit uestra obedientia. Quae secundum faciem sunt aspicite si quis confidit sibi christi se esse sic et nos christi. Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dominus dedit in aedificationem et non in destructionem uestram non erubescam. Ut autem non uidear tamquam terrere uos per epistulas. Quoniam quidem dicunt epistulae graues et fortes praesentia autem corporis infirma et sermo contemptibilis. Hoc cogitet qui eiusmodi est quia quales sumus sermone per epistulas absentes tales et praesentes facto. Non enim audemus inserere aut comparare nosmetipsos quibusdam qui commendant semetipsos sed ipsi in semetipsis sibi mensuram habentes et comparantes semetipsos sibi non intellegunt. Nos autem non in immensum gloriabimur sed secundum mensuram regulae quam mensus est nobis deus mensuram pertingere usque et ad uos. Non enim quasi non pertingentes ad uos extendimus nos usque enim et uos peruenimus in euangelio xp̃i non in immensum gloriantes in alienis laboribus spem autem habentes crescentis fidei uestrae in uobis secundum regulam nostram in abundantia uestra et in illa quae ultra uos est euangelizare non in aliena regula in alienis rebus gloriari. Qui autem gloriatur in domino gloriatur non enim qui seipsum commendat ille probatus est sed quem deus commendat. Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae sed et supportate me. Aemulor enim uos dei aemulatione despondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere xp̃o. Timeo autem ne sicut serpens euam seduxit astutia sua ita corrumpantur sensus uestri et excidant a simplicitate quae est in xp̃o ihesu. Nam si is qui uenit alium ihesum praedicat quem non praedicauimus aut spiritum alium accipitis quem non accepistis aut euangelium alium quod non recepistis recte patiebamini. Existimo autem nihil me minus fecisse a magnis apostolis. Nam etsi imperitus sermone sed non scientia sed in omnibus manifestati sumus in omnibus apud uos. An peccatum feci ipse me humilians ut uos exaltemini quia gratis euangelium dei euangelizaui. Alias ecclesias spoliaui accipiens stipendium ad ministerium uestrum. Et cum apud uos essem et egerem nulli onerosus fui. Nam quod mihi deerat supplerunt fratres qui uenerunt a macedonia et in omnibus sine onere uobis me seruaui et seruabo. Veritas xp̃i est in me quia haec gloriatio non infringetur in me in regionibus achaiae. Quam ob rem quia non diligam uos deus scit. Quod autem facio et faciam ut amputem occasionem eorum qui uolunt occasionem ut in quo gloriantur inueniantur et sicut nos. Nam huiusmodi pseudoapostoli operarii subdoli transfigurantes se in apostolos xp̃i. Et non mirum ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. Non magnum igitur si ministri eius transfigurent se tamquam ministri iustitiae quorum finis erit secundum opera ipsorum. Iterum dico ne quis me putet insipientem alioquin uel tamquam insipientem accipite me ut et ego modicum quid gloriari. Quod loquor non loquor secundum deum sed quasi in insipientia in hac confidentiae gloriationis. Quoniam multi gloriantur secundum carnem et ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis in seruitutem redigit si quis exterminat si quis accipit si quis extollitur si quis in faciem uos caedit. Secundum infirmitatem dico quasi nos infirmi fuerimus in quo quis audet ego audeo in insipientia dico audeo et ego. Hebraei sunt et ego israelitae sunt et ego semen abrahae sunt et ego minister xp̃i sum et ego. Plus ego in laboribus abundantius in plagis supra modum in carceribus frequentius in mortibus frequenter. A iudaeis quinquies quadragenas una minus accepi. Ter uirgis caesus sum semel lapidatus sum ter naufragium feci nocte et die in profundo maris fui. Iter agens saepe periculis fluminum periculis latronum periculis ex genere periculis ex gentibus periculis in ciuitate periculis in solitudine periculis in mari periculis in falsis fratribus in labore et aerumna in uigiliis multis in fame et sitis in ieiuniis multis in frigore et nuditate praeter illa quae extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur et ego non infirmor quis scandalizatur et ego non uror. Si gloriari oportet quae infirmitatis meae gloriabor. Deus et pater domini nostri ihesu xp̃i qui est benedictus in saecula scio quod non mentior. Damascus praepositus gentis aretae regis custodiebat ciuitatem damascenorum ut me comprehenderet et per sportam demissus sum per murum et effugi manus eius. Gloriari non expedit ueniam autem ad uisiones et reuelationes domini. Scio hominem xp̃o ante annos quattuordecim siue in corpore nescio siue extra corpus nescio deus scit raptum huiusmodi usque ad tertium caelum. Et scio huiusmodi hominem siue in corpore siue extra corpus nescio deus scit quoniam raptus est in paradisum et audiuit arcana uerba quae non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor pro me autem nihil nisi in infirmitatibus meis. Nam et si uoluero gloriari non ero insipiens ueritatem enim dicam parco autem ne quis me existimet supra id quod uidet in me aut aliquid audit ex me et magnitudo reuelationum. Ideo ne extollar datus est mihi stimulus carnis meae angelus satanae qui me colaphizet ne extollar. Propter quod ter dominum rogaui ut discederet a me et dixit mihi sufficit tibi gratia mea nam uirtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur magis gloriabor in infirmitatibus meis ut inhabitet in me uirtus xp̃i. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis in contumeliis in necessitatibus in persecutionibus in angustiis pro xp̃o. Cum enim infirmor tunc potens sum. Factus sum insipiens uos me coegistis. Ego enim a uobis debui commendari nihil enim minus fui a magnis apostolis etsi nihil sum. Signa quidem apostolatus mei facta sunt super uos in omni patientia signis et prodigiis et uirtutibus. Quid enim habuistis minus super alias ecclesias nisi quod ego ipse non grauaui uos ignoscite mihi iniuriam hanc. Ecce tertio hoc paratus sum uenire ad uos et non grauabo uos non enim quaero quae uestra sunt sed uos. Non enim debent filii parentibus thesaurizare sed parentes filiis. Ego autem libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus uestris. Licet plus uos diligens minus diligar. Esto autem ita ego non grauaui uos sed cum astutus essem dolo uos cepi. Numquid circumuenit uos per aliquem eorum quos misi ad uos. Rogaui titum et misi mecum fratrem numquid circumuenit uos titus numquid non eodem spiritu ambulauimus numquid non eisdem uestigiis. Iterum existimatis quia uobis excusamur coram deo in xp̃o loquimur omnia autem dilectissimi propter aedificationem uestram. Timeo enim ne forte cum uenero non qualem uolo inueniam uos et ego inueniar a uobis qualem non uultis ne forte contentiones aemulationes animositates dissensiones detractiones susurrationes inflationes seditiones non iterum cum uenero humiliet me apud uos deus meus et lugeam multos ex his qui ante peccauerunt et non egerunt paenitentiam super immunditia et fornicatione et impudicitia quam gesserunt. Hoc tertio uenio ad uos in ore duorum testium et trium stabit omne uerbum. Praedixi et praedico sicut praesens iterum et nunc absens his qui ante peccauerunt et ceteris omnibus quoniam si uenero iterum non parcam. Quoniam experimentum quaeritis eius qui in me loquitur xp̃s qui in uobis non infirmatur sed potens est in uobis. Nam et crucifixus est ex infirmitate sed uiuit ex uirtute dei. Nam et nos infirmi sumus in illo sed uiuemus cum illo ex uirtute dei in uobis. Temptate uosmetipsos si estis in fide ipsi probate an non cognoscitis uosmetipsos quia ihesus xp̃s in uobis nisi forte reprobi estis. Spero autem quia cognoscetis quia nos non sumus reprobi. Optamus autem a deo ne faciatis quemquam malum non ut nos probi uideamur sed ut uos quod honestum est faciatis nos autem tamquam reprobi simus. Non enim possumus aliquid contra ueritatem sed pro ueritate. Gaudemus enim cum infirmi fuerimus nos uos autem fortes sitis hoc quoque optamus uestram consummationem. Ideo haec absens scribo ne praesens durius agam secundum potestatem quam dominus dedit mihi in aedificationem et non in destructionem. Reliquum fratres gaudete perfectionem habete consolationem habete idipsum sapite pacem habete et deus pacis et dilectionis erit uobiscum. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant uos omnes sancti. Gratia domini nostri ihesu xp̃i et caritas dei et communicatio sancti spiritus sit cum omnibus uobis amen. Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem sed per ihesum xp̃m et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis et qui mecum sunt omnes fratres ecclesiis galatiae gratia uobis et pax a deo patre et domino nostro ihesu xp̃o qui dedit semetipsum pro peccatis nostris ut eriperet nos de praesenti saeculo nequam secundum uoluntatem dei et patris nostri cui gloria in saecula saeculorum amen. Miror quod sic tam cito transferamini ab eo qui uocauit uos in gratia xp̃i in aliud euangelium quod non est aliud nisi sunt quidam qui uos conturbant et uolunt conuertere euangelium xp̃i. Sed licet nos aut angelus de caelo euangelizet uobis praeterquam quod euangelizauimus uobis anathema sit. Sicut praediximus et nunc iterum dico si quis uobis euangelizauerit praeterquam quod accepistis anathema sit. Modo enim hominibus suadeo an deo an quaero hominibus placere si adhuc hominibus placerem xp̃i seruus non essem. Notum enim uobis facio fratres euangelium quod euangelizatum est a me quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud neque didici sed per reuelationem ihesu xp̃i. Audistis enim conuersationem meam aliquando in iudaismo quoniam supra modum persequebar ecclesiam dei et expugnabam illam et proficiebam in iudaismo super multos coaetaneos meos in genere meo abundantius aemulator existens traditionum patrum meorum. Cum autem placuit deo qui segregauit me de utero matris meae et uocauit per gratiam suam ut reuelaret filium suum in me ut euangelizem illum in gentibus continuo non acquieui carni et sanguini neque ueni hierosolymam ad antecessores meos apostolos sed abii in arabiam et iterum reuersus sum damascum deinde post annos tres ueni hierosolymam uidere petrum et mansi apud eum diebus quindecim alium autem apostolorum uidi neminem nisi iacobum fratrem domini. Quae autem scribo uobis ecce coram deo quia non mentior. Deinde ueni in partes syriae et ciliciae eram autem ignotus facie ecclesiis iudaeae quae erant in xp̃o tantummodo autem auditum habebant quia qui persequebatur nos aliquando nunc euangelizat fidem quam aliquando expugnabat et in me glorificabant deum. Deinde post annos quattuordecim iterum ascendi hierosol

in nob: ñ secundum mensuram passionũ.
Non enim condigne sunt passiones huius
temporis: ad futuram gloriam que reuela
bitur in nob. Sz sic̃ ad corinthios dicit̃ paulus.
ex momentaneo et leui tribulationum nostra
rum labore semina quedam collecta: supra
modum in immensum nob etnum pondus
glorie ꝑparabunt. Qs̃ ꝙ etiam in ꝑsenti una
uidel secundum mensuram passionum suarum:
etiam consolatio diuina ꝓbatur: confirmat idem
apls in secunda ad corinthios scribens. Quia sic̃ ha
bundant passiones x in nob: ita habundat et con
solatio nra. Et non dic̃ supra modum habun
dat. aut in mensuram: z quantum passiones sic̃
tantum et cõsolatione. Qd autem dic̃ futuram gli
am que reuelabitur in nob: sup iam puto qd
sufficienter ostendimus. de differentia glarum q
sit gloria que iam reuelata e et que reuelanda
sit et quom̃ nunc que uidemus ꝑ speculum u
demus et in enigmate: tunc autem cum ue
nit filius hominis in gloria patris et cõrum ange
lorum uidebimus facie ad faciem: sic̃ et iob
dic̃: quia uidebimus eum: sicuti e. Sz et illa po
test uidi glã que reuelanda e: cum de singlis
quibz rationib mundi ut eorum que supra
mundum sunt cepit doctrina cognosci: et the
sauri sapientie eius: ac scientie reuelari. Post
h dic̃. Nam expectatio creature: reuelationem
filiorum dei expectat. Volens ostendere apls q̃nta
qualis sit gloria que reuelanda e in ipso: ut
in his qui agones x integre desiderauerint: aut
etiam creaturam utpote rationabilem habe
expectationem quandam et spem gere tempo
ris illius quo reuelanda e glia filiorum dei: hoc e
cum reuelabuntur ea que ꝑpata sunt his qui fi
lii dei esse merebuntur: aut esse cum ablato ab his
uelamine quo obtegunt: manifestati fuerint
ipsi: qua filii dei sunt. Que autem e creatura q̃
reuelationem filiorum dei expectat: h inquit que
nunc uanitati subiecta e. Subiecta autem ñ uo
lens: neq; sponte ꝓpa ꝓ uoluntate eius qui dispen
sat omnia. Propt ipsum g: subiecta e. Subiecta
autem ñ a condicione ut maneat semp subiecta
uanitati: sed cum quadam spe. Que autem sit spes
ista: commemorat dicens: qm̃ et ipsa inquit
creatura liberabitur a seruitute corruptionis:
in libertatem glorie filiorum dei. Sit autem paul⁹
sicut se et similes sibi: q̃m omnis creatura con
gemiscit et condolet usq; adhuc: ut ut in aliis
habetur exemplaribz congemiscit et partu
rit usq; adhuc. Congemiscẽ autem et condolẽ
e: cum alio dolente. ut gemente gemẽ ut do
lere: hoc e cum ipse quidem causam gẽndi
ñ hñt ut dolendi: gemit tamen ꝓ eo qui cau
sam hñt dolendi ut gemendi. Hoc autem dic̃
facẽ creaturam: ꝓ eo qd uanitati subiecta e:
et in seruitutem corruptionis posita e. Hec q̃n
tum ad ipsius apli sermonis ordinem ponet:
et planata sunt. Nunc repetentes discutiamus in
tentius que e ista uanitas cui creatura dr esse subiec
ta: et que e ista corruptio: de cuius seruitute
liberandam se spat. Michi uidetur: qd de hac
materiali et corruptibili corpis fuba ista dicant.
Neq enim corruptio alicui quam: in corpori
dominatur. Nam ille interior homo qui secm̃ deum
creatus e. et ad imaginem dei factus: incorrupti
bilis e et inuisibilis: et secundum ꝑfectionem sue nata
ture: etiam incorporeus dici pot. Exterior ꝙ ho
et corporeus et corruptibilis dr: ꝓpt qd et paul⁹
dicebat. Nam et si his qui deforis e homo nr
corrumpitur: z qui intus e renouatur. Intri
orus autem homo cuius renouatio utpote
qui e rationabilis et mens: in agnitione dei et
capacitate sancti spus constat. Verum ut aliq̃
de tam profundis rebz breuit̃ ac stricte etiam
carte communemus: et ipsam interiorem homi
nis hoc e animae mentisq; subiecte colligam̃ ima
ginem. quom̃ uanitati creatura subiecta e ñ
uolens: z ꝓpt eum qui subiecit in spe: et ip
sum si uidetur paulum ponamus in medio.
cuius utiq; anima ut mens quidem eius interior
homo: sup gdtur et ascendit omne qd cor
poreum e et qd uisibile. qd sensui subiacet
et aspectui: et ipsius diuine nature efficit̃
capax. Sz h tanta et tal⁹ animae eius fuba. que
rationes et intelligentiam celestium diui
norumq; sensuum tenet: quibz ex causis
dr dixit: subiecta e seruituti corpo-

corruptibil. et uanitati eius deuincta ē. Considera
enim necessitates corporis. appetentiam cibi. diges
tionum putorem. posteritatis reparande uēcun
diam. ut seritur soboles: ut editur et nutritur:
et uide quanta in his uanitas habeatur. quanta cor
ruptio cui creatura anime nobil et rationabil licet
ñ uolens subiecta ē. Subiecta tam̄ in spe: tempus ui
delicet spans qd̄ libētur cum filiorum dī temp⁹
libtatis aduenit. hoc ē g̊ qd̄ et in aliis aptius
iam de se ipse dicebat apls: quia dum sumus in
abitaculo hoc ingemiscimus. hoc et sapientia p
salomonem dicebat: quia corruptibile corpus
agrauat animam: et deprimit t̄rena habitatio
sensum multa cogitantem. Et idem paulus.
Dum enim sumus in corpe: pegrinamur a dño.
Et cupit magis pegrinari a corpe: et adesse ad
dominum. hoc iudicat et multo aptius expo
nit: etiam in eo ui dic̄. Coartor autem ex duob;
desiderium hns reuti: et cum xp̄o ēē multo enim me
lius: pmanē autem in carne magis necessarium
ppt̄ uos. In quo aptius ostendit qd̄ ñ uolens
quantum ad ea spectat que anime sue conscius
erat: corruptioni huic uanitatiq; seruiret:
s; ppt̄ eum qui hoc ita uoluit. et ppt̄ nos ut sal
ui ēē possimus. Pmanet g̊ in carne: ppt̄ nos.
Ut autem reuelati sunt filii dī et congregati in
unum: pecclam q̄m statuit uni uiro uirginē
castam exhibē xp̄o: tunc et ipsa libatur a seruitute
corruptionis. sic̄ et ipse dic̄. Ego autem
iam immolor: et tempus mee resolutionis
instat: cursum consummaui: fidem seruaui:
de cetero reposita ē mi corona iusticie: hoc ē
libatum ēē a seruitute corruptionis: in libtate
glē filiorum dī. S; ab his si uidetur exemplis
etiam ad supiora conscende: et uide ipsius sol
et lune ac stellarum celi et toci mundi mi
nistria. quom̄ subiecta sunt uanitati: corruptio
niq; deseruiunt. Ad usus namq; hominum
alunt segetes: arborum fructus pducunt:
herbamq; camporum atq; eosdem in se reu
tentes anni circulos uoluunt. Repant
enī que pterunt. et pterire rursum que
repata sunt sinunt. Ipsos q̄q; angl̄os si ad sen
tenciam pauli respicias. que dic̄ q̄ omnes

ministriales spc̄ sunt ad ministrandum missi:
ppt̄ eos qui hēditatem capiunt salutis: intelli
ges tale aliquid gerē et huic rationi ēē subiec
tos. Credo etiam ipsos ñ uolentes: s; ppt̄ eum
qui subiec̄ in spe. Voluntati enim ipsius quis re
sistit? Ego etiam de archangl̄is tale aliquid in
telligē: pphicis inuitor eloquiis. Quid enim
tante uanitatis et corruptionis inuenias quam
bella gerē in hoc mundo: pugnas aduersum se
regum et gentium commouē? Uide g̊ qd̄ et
in his pcipuum archangeli opis habetur
officium: sic̄ daniel ppha testatur cum dic̄:
quia archangl̄s loquitur ad eum qui dicēt
ei: qd̄ pugnauit aduersum pncipem psa
sarum: et nemo inquit fuit mi adiutorio: ñ
michael pncepsnr̄. Ex h̄ g̊ singula deprehenditur
rationabil creatura. uanitati ēē subiecta ñ uo
lens: s; ppt̄ eum qui subiec̄ in spe. Spes namq;
ē ab his reb; corporeis et corruptibilib; aliq̄ndo
cessandum. Nam enim expectationem h̄t crea
tura ista rationabil: ut reuelatio fiat filiorum
dei: ppt̄ quos angli mittuntur in ministrium:
ut et ipsi cum his quib; ministrauerunt hēdi
tatem capiant salutis: ut t̄restium et celestium
fiat unus grex et unus pastor: et sit ds̄ omnia in
omnib;. Et ut euidentius de his que dixerat
confirmaret: addidit. Scimus enim: q̄m om
nis creatura congemiscit et condolet usq; ad
huc. Supius dixerat: existimo enim qd̄ non
sunt condigne passiones huius temporis: ad
futuram gloriam. Et cum ibi se existimare di
xit. in his scire se dic̄ qd̄ omnis creatura con
gemiscat et condoleat: quo scil in hoc sensu ni
ch dubitatiois habeatur. Creatura enim licet ñ uolens sub
iecta sit tam̄ q̄m uoluntati cedit eius qui subiec̄.
etiam affectum quendam et caritatem circa
eos exhibet: p quib; uidetur ēē subiecta: et p
doloribus eorum dolet. et p gemitib; gemit. Si
ñ ut in aliis exemplarib; inuenitur ita legamus:
congemiscit et parturit: scd̄m illum sensum
accipiemus parturit qd̄ dic̄ apls genuisse se p
euuangl̄ium eos quos p fidem xp̄i pduxit ad lucē:
ut sic̄ de aliis: alibi dic̄. Filioli mei quos ego par
turio: donec formetur xp̄c in uob. Parturit g̊

et creat eos: quos regenerat ad salutem. Qđ si
etiam hoc legentib; vsum fuit requirendum.
cur in supiorib; ꝯcio nominauit creaturam?
et nusquam dixit omnis creatura ad vtri
mumq; dicat: sciemus enim qm omnis creatā
congemuerit & condolet: pot sic intelligi q; ñ
omnis quidem creatura ē que ingemuerit et
dolet: hoc ē que necessitati corporis corrup
tibili subiacet: omnis autem creatura ē que
dolentib; condolet: & que gementib; congemu
et. Omnis autem creatura supioꝝ agones & cer
tamina nra spectat & dolet cum tangimur: eū
tangimus q; gaudet: & multo plusquam nob ipi
mē gaudē cum gaudentib; & dolē cum dolentib.
Non solum autem. Ł & nos ipi primicias spūs habes
etiam ipi intra nos gemimus: adoptionem filio
rum expectantes redemptionem corpis nri.
Spe enim salui facti sum. Spes autem que vi
detur: non ē spes. Qđ enim videt quis. quid spat.
Si autem qđ ñ videmus spamus: per patientiam expec
tamus. Consuetudinem aplice elocutionis ēē se
pe docuimus. cum dicit ñ solum & meb subun
gat cui aptari debeat superiorib; dictus ēē referen
dum: sic et in psenti capitlo intelligi datur.
Tale namq; ē: qđ dicē videtur. Non solum omnis
creatura congemuit & condolet: sed & nos ipi
primicias spūs habentes intra nos gemimus. Et nos
enim expectam adoptionem filiorum dei: et
redemptionem corpis nri. Quamuis hoc ipso
tam qđ ē credidimus: salutem nob psentem no
timus: tamen in spe ē adhuc salus ista ñ aspectu
visibilium. Si enim tam videtur: ñ utiq; spa
retur. Spat enim quis: ut videat. Si aut vide
at quę spabat: supfluum ē ultra spare que vi
det. Nos autem spem ñ habemus in his que vi
dentur: ne manuis sit spes nra: sed in his que ñ
videntur. Et ideo quia que ñ videntur spa
mus: & tam magna sunt tamq; gloriosa:
ut multis laboribus multisq; tribulationib; et
pricul capiantur: siccirco ea pp patientiam
expectamus: tamen utiq; aliquando ventura
hec dixim directi quendam & tuendorem
sermonib; ipsis aplicis ordinem dantes. Nunc
videtur quid ē qđ nouo hoc sermone indi
cet: videamus qđ dicē sc̄e nos ipi primicias spūs hā
tes. Si enim septum ēē in lege primicias
arce & primicias torcularis ñ tradabis: & primicias
omnium frugum tuarum inferes in domum do
mini. Quid g? Sic̄ primitie arce & primitie tor
cularis eiusdem frugis sunt. cum sc̄e & reliqua area
ut eiusdem liquoris cum sc̄e torcular tritane vide
atur & qđ dicē primitie spūs: ex multis reliquis spūb
sanctis & beatis unus aliquis ēē percipit? an il
lud potius intelligemus qđ cum secm ea que supi
dixerimus multa sunt spūs ministrantes in ministio ppter eos qui hēditatem capient sa
lutis? Sub quib; agens unus quisq; credentiū
velut sub turcib; & pcuratorib; instituitur usq;
ad pfinitum tempus a patre: hoc ē usquequo ad le
gitimam etatem anime pfectionis aduenit: ūde
tam sup gliis spūs seruitutis quem accepit in
timore: a quo velut pedagogo seruabatur: digne
effectus accepe adoptionis spūs: primicias spūs p
quem adoptat in filium: possit primitiarum
eccle que in celis ē sociari. Et sic̄ multo differt
filium ēē quam seruum: tta multo differt am
nistialib; spūb;. spūs sanctus omnis primicias paulus
cum suis similib; habe se dicē. Simul hic modus
sit: quo sermonis huius intelligentiam potu
mus indagare. Videamus nunc: & alium. Legim
apud ipsum aplm paulum dona ut grās sancti
spūs. multos spūs nominari: cum dicē. Nunc autē qm
emulatores estis spūalium: ad edificationem ec
clie que crescat ut habundetis. Et item alibi.
Spūs pphārum: pphis subiecti sunt. Subiectos
dicens spūs pphārum ñ quasi meliori inferiores
sed eo qđ hūs ds pphie spūm ñ inuitus loqui o
gitur: ut illi qui hūt spūs immundos; sed eū inuit
et vario postulat dicē: cum ū dicē oportunum ñ
videbitur silere: hūs sciens qua tempus taceā
di sit & tempus loquendi. Et ideo ñ admiriam
dē qp pphis sunt spūs subiecti. sed ad dispensatio
nem: sic̄ & illud dictum accipimus de sal
uatore? qp tunc & ipse filius subiectus erit ei
qui sibi subdidit omnia. Et hic enim subiectus:
ñ quasi inferior dr. Quom enim inferior dicipotē
qui filius ē & omnia ē que pater? Omnia enim
inquit pater tua mea sunt. Sed in his ds patri

subdat credendo sibi. qm in uno & ipsorum se dicẽ
ẽe: & se in eis dicẽ eluere & lauare & nudum ẽe: sq
pasci in eis & indui putetur: & uestio unius: ipse
dr ẽe. Sz h excessum quendam ducta sunt: nunc
autem ad apostolum redeamus. Dona g & diuersa spũs:
a paulo multa spẽ appellantur. horum autem mul
torum donorum quicquid ẽ summum & magnum:
sine dubio apli consecuti sunt ut idonei ẽent sic et
ipse paulus dicẽ. ministri noui testamenti: & ut re
plẽ possint euangelio ab hierlm in circuitu usq; in
illyricum. Hoc qđ in eis spẽ sublimius & pclarius
collatum ẽ sancta spẽ donum: mito p̃mittat sancta
spẽ appellant. Et ideo dicẽ ipse & nos ipsi: in quo specialiter
designare uidetur aplicã dignitatem. Nos g inquit
ipsi hoc ẽ apli p̃mittat spẽ hñtes: qui electi sumus ad
hoc ut p̃mittat spẽ accipiemus: etiam ipsi int̃ nos ge
mimus. In tantum inquit nulla creatura ẽ que do
leat & gemiscat: ut etiam nos ipsi q̃ summa
a spũ sancto & electa dona percepimus: tamen ex
pectantes adoptionem filiorum: id ẽ p̃fectionem
eorum quos docẽ & instruẽ missi sumus: donec
uideamus eos in tantum p̃fici. ut adoptari meant̃
in filios: necessario dolemus & gemimus. Donec g
nos inquam qui instituimur ab eis negligimus et
moramur & emendationis nre tempus longius pro
lamus: donec̃ inuisibilia querimus q̃ uisibilibus
delectamur: dolore et apli commouemur: ut ita di
cam ac luctum unius creature & gemitus suscı
tant̃. Omnis namq; creatura ingemiscit & condo
let: duricie & dissimulationis nre damna suspi
rant. Quod hic nob explanationis ordo de p̃missis
spẽ uidetur: si p̃bandus occurrit. Probue autem
addem̃ et ceum. Item ipse apls dicẽ de domino
thu x̃: quia sit p̃mogenitus omnis creature. Ne
forte g ut ille p̃mogenitus dr omnis creature
talu quadam ratione etiam multorum spũum
p̃mittat ducatur spẽ sanctus: sit & iste expositi
onis ceus modus. Probet autem qui legit: qđ
horum magis sensui conueniat aplico. Sũ qđ dicẽ
et nos ipsi p̃mittas spẽ hñtes: de omnib; dictum q
q̃m baptismi consecuti uideantur accipias: spandum
ẽ illud qđ idem apls dicẽ. Qđ si p̃mittat sẽ:
et massa. Et si radix sancta: & rami. Qđ & si tacuit:
tamen ipsius massẽ in qua uidetur iudicari mul
titudo fidelium. p̃mittat necessario uidebantur in
aplis collocate. Sic enim septum ẽ. quam ecclia
posuit dns p̃mo aplos. sdo apharsathei doctores. sanctã
qui p̃mo loco constituti sunt: competent p̃mittas
sancta spẽ gre spalis habẽ credentur. Nunc iam
uideamus quoñ adoptionem filiorum expectare
se dicat: quid in superioribus dicẽ quia ipse spũs testi
monium reddat spũi nro: quia sumus filii dei. Et
iterum q̃m redemptionem corpis spat: qui in
aliis dicẽ: xp̃e nos redemit. Sz ut in uideatur: ipse
hoc sermone eo qui in consequentib; habetur
absoluit. Ait enim. Spe salui facti sumus. Qđ g
filii sumus & qđ redempti sumus. & qđ saluati sum̃
in speculo fit. Dicit aut̃ idem̃ p speculũ & enigmate.
P speculũ ergo & in enigmate: accipim̃ & adoptio
nem & redemptionem. Nouerat enim plen
itudo temporum: & misit ds filium suum fac
tum ex muliere factum sub lege: ut eos q̃ sub
lege erant redimẽt: ut adoptionem filiorum
recipemus. Recipimus g adoptionem: si illam
que ẽ p speculum & in enigmate. Cum aut̃
uenerit que p̃fecta sunt: tunc adoptionem fa
cie ad faciem consequemur. Qđ autem dicẽre
demptionem corpis nri: ego arbitror qđ tocꝰ
ecclẽ indicetur corpus sic & alibi ait. Vos autem
estis corp̃s x̃i: & membra ex parte. Omne g corpus
ecclẽ redimendum spat apls: nec putat posse
que p̃fecta sunt singlis quib; q membris dari: ñ
unius corpus fiat in unum conglutinatum. Hoc
autem & sic intelligi: ut redemptionem corpis
nri dixit illam que in resurrectione futura ẽ:
cum ñ solum anime sed & corpus uenient ante tri
bunal̃: ut reportet unus quisq; p̃pria corpis pu
gerit: & secundum illud qđ dictum ẽ. timete ma
gis eum qui pot corpus & animam perdere in ge
hennam. Et ideo dolendum unicuiq; ẽ in hoc sae
culo & gemendum: forte p malos actus p̃sentis
uite negligentiam: ñ meretur redemptionẽ
corpis sui consequi: si inueniat eum ista sen
tentia que corpus & animam gehenne igni
dampnat. Post hoc dicẽ. Spe autem salui facti
sumus. Spes autem que uidetur: non est
spes. Sicut supius de creatura diceat: qua
uanitati subiecta ẽ: p̃pter eum qui subiecit in

spe: tta q̄ hic de semet ipso ut quoscumq; secum an
numerari nouit dicē: spe enim salui facti sumus: sic
et gemitib; creature suosquoq; gemitus sociauit.
Quom̄ autem in spe sit salus. spes ū ſit in his posi
ta que uidentur. ꝙ que ñ uidentur: iam supius
eloquimus. Illud solum breuit̄ addemus: qđ & ex his
sermonib; & ex illis in quib; dicē: ñ respicientes
ea que uidentur. ꝙ que ñ uidentur: scilicet nos in
futuris bonis mehercum que nunc uidentur. ut
uidi possunt spare debē: etiam si celum uide
ret ita p̄buit. uisibilia enim sunt. Qđ uidet quis
spat? Quicq̄ ꝙ presentis spandum ē in futuro: ex his
que uidentur. Oculus enim ñ uidet que ꝓparauit
ds: his qui diligunt eum. Videt autem oculus: ce
lum & terram. Non ꝙ oportet hoc qđ uidetur credi
ꝓparatum ēe adeo his qui diligunt eum: ꝙ celum
quidem. immo potius celos. multo eminentiores
et celsiores q̄m ē illud firmamentum qđ uidi oculis
pot̄. Sz & ita spanda ē. ſi tamen ꝙ que aridam dr: &
oculis subiacet: ꝙ illa erit mansuetorum terra
q̄m oculus ñ uidit. Euidens ēenim apli senten
tia: que docet ñ uisibilia & corporalia spandam
futuris ꝙ spalia & tēna: quia que uidentur tem
poralia sunt & cum tempore finiuntur: que
autem ñ uidentur eterna sunt. que spanda apls
docet. Iccirco namq; & ipsa corporis nri reparatio
ex corruptibili incorruptibilis. & ex mortali
immortalis. & ex infirmitate in uirtutem resti
tuitur: & ex animali corpore corpus efficitur
spale: ut cum spale factum fuit: possit etiam
inuisibilib; pfrui bonis: que bona in pmissa scio
ñ uidentes: p spem spamus: ppatientiam ex
pectamus. Similiter et spūs: adiuuat infir
mitatem nr̄am. Quid enim oremus sicūt qđ
oportet nescimus: ꝙ ipse spūs pnob; intpellat
gemitib; inenarrabilibus. Qui autem scrutat
cor: scit quid desidat spūs: q̄ secundum ds̄m
postulat p sanctis. Cum in superioribus dixisset q̄
omnis creatura his qui in agone huius uite sū
posita congemiscat & condoleat: hoc ē collabora
re et ureisq; conferre: tum etiam se ipsum pau
lus ac sui similes pferre gemitus: p laborantib;
memorasset: ut ph̄ solaretur in certamine posi
tos: cum uidēt omīs sanctos unūsamq; creatam
affectu secum laborare gemitusq; contingē: ad
dit nunc aliquid excelsius & sublimius. Ne in quit
paruum putetis qđ omnis nobiscum congemiscat
et condoleat creatura: ne paruum uideatur quid
nos ipsi gemimus p̄ laboribus uris: etiam diuine
ipsi nature erga agones uros: uobiscum enim me
q̄ contingo: inē quidam miserationis affectus: et
ipse spūs adiuuat infirmitatem nr̄am. Denicq; qđ
oremur. quid adeo peti oporteat: ignoramus. Interdum
enim que contraria salutis sunt cupimus:
infirmitate cogente. Sicut enim quis in egri
tudine corporis positus: ñ ea que sanitati con
gruunt ut conducunt: ꝙ ea que p̄sentis infirmi
tatis desidium suggesserit poscit ametico: ita
et nos in huius uite infirmitate languentes: inē
dum adeo petimus qđ ñ expedit nob̄. Denicq; ego
ipse paulus qui ꝙ loquor ad uos. cum in ꝓpter
sublimitatem reuelationum ne extollerer datꝰ
fuisset a domino angls sathane qui me colaphi
zaret: ter dominum rogaui ut discederet a me.
nesciens quid orarem. Et idō quia nesciebam se
cundum qđ oportet orare: non me audiuit
dominus ꝙ dixit in. Sufficit t: gra mea. Nam uirt⁹
in infirmitate pficitur. Sic ꝙ quid oremus: se
cundum qđ oportet nescimus: ꝙ ipse spūs postu
lat pnob; gemitib; inenarrabilibus. Magnum
nescio quid paulus in gemitib; sentit. Ecce enim
iam ter in gemitus ponit. Nam & creatura inquit
ingemiscit? & nos ipsi gemimus: & ipse spūs ge
mitib; intpellat dimpis sanctis. Addidit sane in
his gemitib; quos pspm deo dicit offerre: qđ
sint inenarrabiles. hoc autem neq; de toto ius
creature: neq; de suis gemitib; dixit. & unde si pos
sumus in his gemitib; multum fiducie & liber
tatis in conspectu di intelligē: qđ oratio que cum
dolore & gemitu offertur do: accepit fiduci
am a spū sancto: ascendendi ad deum. Denicq;
etiam adam cum peccasset: p̄dixit fiduciam:
et abscondit se a facie di. Sanct⁹ aut dauid
dixit: quia gemit⁹ meus a te non ē absconditus.
Sz uideamus quid ē qđ dicit. ipse spūs sanct⁹
pnob intpellat. Hoc enim & nobis ihm facē
desiderat: cum dicit. Euigilate ꝙ sobrii nob ut ñ

peccetis. Si autem & peccauerit aliquis nr̄m:
aduocatum habemus apud patrem iustum
ihm qui intrpellat p nob. & hic: spc intrpellat
p nob. Hoc autem facit spc: iuuans infirmita
tem nr̄am. Que autem sit infirmitas nr̄a: ip
se dominus docet cum dic. Spc promptus:
caro autem infirma. Ergo infirmitas nr̄a: ex car
nis infirmitate descendit. Ipsa ē enim que con
cupiscit aduersus spm: & dum concupiscentias
suas ingerit. puritatem spc impedit. & sin
ceritatem orationis obfuscat. Sz ubi uidit spc dei
laborare spm in aduersando carni & adherendo
sibi: porrigit manum & adiuuat infirmitatem
eius: & uelut si magister suscipientem discipu
lum rudimenta. & ignorantem penitus litteras
ut eum docere possit & instruere: necesse hēt incli
nare se ad discipli rudimenta. & ipse prius
dicere nomen littere ut respondendo discipls dis
cat: & fit quodammodo magister incipienti
discipulo similis. ea loquens & ea meditans que
incipiens loqui debeat ac meditari: itaq̄ et
sanctus spc ubi obpugnationibz carnis perturba
ri spm nr̄m uidit: & nescientem quid orare
debeat secundum quid oportet: ipse uelut ma
gister orationem pmittit: quam nr̄ spc si tam
discipls ēē sancti spc desideat: psequatur. Ipse
offert gemitus quibz nr̄ spc doceatur ingemis
cere: ut reppiciet sibi deum. Si uero spc quidem
doceat: & nr̄ spc id ē mens nr̄a n̄ sequatur
suo uitio: infructuosa ei fit magistri doctrina
Et istud paulus in ministerium int hominem
geri sciens: dicebat. Nam si linguis loquar:
spc meus orat: sz mens mea sine fructu ē. Spm
suum dicens grām sancti spc: que a deo homi
nibz datur. Vn̄ & cohortans nos ut n̄ hāmus in
fructuosum hoc sancti spc benefitium: addit
et dic. Quid ergo ē? Orabo spu: orabo & mente.
Psalmum dicam spu: psalmum dicam & mente.
Ergo quamuis hec inenarrabilia ēē paulus ipse
signauit: & inenarrabilibz gemitibz gemere:
tamen p ut possibile nob fuit: imaginem
quandam rerum que diuinitus geruntur:
quosq ipse obtectius pfert edidimus. Qui
autem spālis ē. examinet omnia: & si quid
his altius inuestigare potuit. hāt ap se. Fidel
enim spu: celat negotia. Ammonendi tamen
sunt qui prosperitatem sibi psentis uite & sanitatē.
et diuitias. uel honores postulant a deo: quia quid
orent secundum qd expedit nesciunt. Sepe
enim fit: ut ad dampnum anime uel obpro
brium eius sempiternum. cedant psentia hec
lucra: & dignitas secularis. Et ideo illud magis
tenendum ē: qd nos in oratione dicere docuit
dominus fiat uoluntas tua. Qui autem scruta
tur corda: scit quid desideret spc: q secundum
deum intrpellat p sanctis. Ostendit quidem ex eo
n̄ tam uerba nr̄a in oratione qm cor mentem q
ppendi. Ipse enim ē: qui scrutatur corda & re
nes. Qd autem secundo dic. quia spc intrpellat:
hoc ē qd edocet n̄ minimam dispensationē
etiam p spm sanctum in hominibz geri.
Quamuis enim unigenitus filius dei p salute
humani generis incarnatus & passus sit. & mor
te sua destruxerit mortem: & resurrectione
reddiderit uitam: insignius tamen absq in
carnatione magnifica geruntur etiam p scm
spm. Tamen quia ille p impiis mortuus ē sic
enim & ipse paulus ostendit cum dic: adhuc
enim xpc cum infirmi essemus secundum tempus
p impiis mortuus ē: sanctus autem spc non p
impiis iam intrpellat sz p sanctis: & intrpellat
n̄ secundum carnem sz secundum deum: xpc
autem n̄ secundum deum: sz secundum car
nem mortuus dr: ideo n̄ uerbis offerre dr spc
intrpellationem p sanctis sz gemitibus: & non
communibz istis gemitibz: sz inenarrabilibz.
Quomodo enim enarrari potest qd spc dei loquitur
deo: cum interdum nec ipse quidem nr̄ spc qd
sentit & intelligit sermone possit exponere.
Scimus enim quia diligentibz deum omnia
cooperantur in bonum: his qui secundum
ppositum uocati sunt sancti. Nam quos
psciuit & pdestinauit conformes fieri
imaginis filii sui: ut sit ipse primogenitus
in multis fr̄ibus. Si spc inquit intrpellat
p nob gemitibz inenarrabilibz & uniuersa
creatura congemiscit & condolet usq
nunc que liberabitur: tunc demum a

seruitute corruptionis. cum libtas glorie fili
orum dei aduenit: quomodo non competenter
pnuntiabitur quam scimus quod diligentibus
deum. omnia cooperantur in bonum? In
tantum enim omnia cooperantur in bonum
et collaborant his qui diligunt deum: ut
et ipse spc adiuuet. nec dignetur diuina na
tura dux esse itineris ad bonum. Verumtamen
si sunt aliqui habentes spm seruitutis in timo
re: alii uero superiores sunt his qui spm adopti
onis accipiunt: ex eo quod non iam timore dni sed
amore uenerantur: et quod pfecta in eis caritas
foras mittit timorem: uidendum est ne forte
non omnia cooperantur in bonum: his qui ad
huc in spu permanent seruitutis: sed aliqua qui
dem cooperentur etiam ipsis non tamen omnia. Et
nescio si ad ipsum bonum. seu potius ut ita di
xerim: ad ianuas boni pducant. Hs uero qui dili
gunt deum: et toto ei inherent caritatis affectu
omnia ut diximus collaborant et iuuant: atque
aliquid sui studii conferunt: quatinus eos in
ipso bono quod numquam potest pmutationem re
cipere: constituant. Quod si alii sunt qui diligunt
deum et alii qui spm seruitutis accipiunt:
uidendum est ne forte et hoc quod dicit. his qui se
cundum ppositum uocati sunt: et quos psci
uit et pdestinauit conformes imaginis filii
sui non conueniat illis qui in spu seruitutis
sunt. Possunt enim et illi uocati quidem
dici: non tamen secundum ppositum uocati.
Et pro eo quod adhuc in spu seruitutis sunt:
non possunt statui inter multos fratres: quorum pri
mogenitus est filius caritatis et imago inuisibilis
dei ac primogenitus omnis creature. Sed et hoc
quod dixit conformes imaginis filii sui: uolo re
quirere cuius forme conformes fieri dicantur.
Legimus enim filium dei aliquando in forma dei:
aliquando in forma serui esse positum. Cui ergo
forme harum duarum. conformes dicat
futuros apls eos qui diligunt deum: et quibus
omnia cooperantur in bonum: non ociosum mihi
uidetur esse discriminis. Arbitror ergo secundum ea
que in aliis idem paulus designat uel dicit:

filioli mei quos iterum parturio. donec xpc for
metur in uobis: formari in his qui ad pfectio
nem tendunt xpm dicat. secundum hoc quod uerbum
est: ut in eis uerbi dei sinceritas ad purum infor
metur. Et secundum hoc quod ueritas est: et ueritas in eis
absque ullius fuci ammixtione consistat. Et
secundum hoc quod sapientia est: ut sapientia dei in eis
illa quam inter pfectos loquitur paulus. pura et
absque ullo erroris diuerticulo conseruetur. Sic et
secundum omnia que xpc est uel iusticia. uel sanctifica
tio. uel cetere queque uirtutes. si in eis formentur ad
liquidum: isti uidebuntur ad illam formam
qua in forma dei est conformes imaginis esse effecti.
Si uero adhuc quis in initiis conuersetur: initium
autem sapientie timor dei est et in timore adhuc
positus: prima cultus dei elementa suscipiat:
secundum formam serui quam suscepit ad hoc ut ru
des et ignaros timorem dei doceret: conformes fie
ri intelligendi sunt hii qui prima initia in dei
timore suscipiunt. Quia inquit quos psci
uit et pdestinauit conformes imaginis filii
sui: puto quod sicut non de omnibus dixit qui pdesti
nati sunt. ita nec de omnibus quos psciuit.
Non secundum enim communem uulgi opini
onem putandum est bona malaque prescire
deum: sed secundum scripture sancte consue
tudinem sentiendum est. Obseruet enim qui studi
osus est in scripturis sicubi inuenit scripturam dicere.
quia malos psciuit deus: sicut in psenti loco de
bonis manifeste dicit: quia quos psciuit et p
destinauit conformes imaginis filii sui. Si
enim quos psciuit hos et pdestinauit con
formes esse imaginis filii sui: nullus autem ma
lus conformis potest esse imaginis filii dei manifes
tum est quia de bonis tantum dicit: psciuit quos
et pdestinauit conformes fieri imaginis filii
sui: ceteros uero non modo pscire sed nescire quidem
dicit deus. Nouit enim dominus: qui sunt eius.
Ad eos autem qui non sunt digni ut sciantur
a deo: saluator dicit. Discedite a me: quia nun
quam cognoui uos operarii iniquitatis. Sic
ergo etiam in psenti loco quos psciuit deus. ipsos et
pdestinauit conformes imaginis filii sui: ceteri

autem p̄sciri n̄ dn̄r. Non qd̄ aliquid latē possit
illam naturam que ūq; ē & nusquam deest: s;
quia omne qd̄ malum ē. scientia eius ul' p̄sen
tia habetur indignum. Quos g̊ p̄sciuit. & pre
destinauit? S; & hos intuē. Si p̄scire & p̄desti
nare dici pot̄ deus: de his qui nundum sunt an
de his qui sunt quidem. nundum tam̄ conformes
sunt imaginis filij sui: & si p̄scientiam in hoc esse
magis conuenit: quam in eo qd̄ futurum sit.
id qd̄ nundum ē. In hoc enim uoluntas magis ē
quam p̄scientia conditoris. Nam p̄scientia in q̊
uidebitur: cum id qd̄ futurum ē pendeat in
factoris arbitrio? Uidebitur fortasse ab attentis
lectoribus hoc etiam requiri: cur n̄ dixit confor
mes filij sui: s; conformes imaginis filij sui. Dicet
enim qui h̄ excitat: quia sic̄ ipse filius q̄ imago
dī inuisibil' dr̄: quantum ad p̄sonam specialiꝰ ē
ab illo cuius imago ē. ita & hic que dr̄ imago
filij eius: alia debet ēē ab illo cuius imago est.
Et quamuis ardua h̄ uideantur & difficilia:
tamen uide si possumus illud dicē: q̄ quamuis
omnis qui se ad eam formam quam supra posu
imus excoluit imago sit dī hoc ē imago filij dei:
tamen specialis ac ꝓpria imago eius que eum
totum atq; ex integro suscepit: & in semet ipsa
formauit: ipsa ih̄u anima dicenda ē. que se p̄
omnia ūbo ac sapientie dei ita coaptauit: ut in
nullo prorsus ab eius similitudine decolor haberet:
ita ut quicumq; summam p̄fectionis ac beatitu
dinis consectatur: ad illius se imaginem ac simi
litudinem tendat: que p̄mo loco & sup̄ omnes
cetros filij dī imago ē. ita ut sit ipse p̄mogenitus
in multis fr̄ibus: in his uidel' quorum confor
matione imaginis filij dī p̄matum tenet. Quos
autem p̄destinauit: illos & uocauit. Et quos
uocauit: illos & iustificauit. Quos autem iustifi
cauit: illos & glorificauit. Sup̄ dix̄ q̄s p̄sciuit
hos p̄destinauit: & nunc addit quos autem
p̄destinauit. illos & uocauit: & quos uocauit:
illos & iustificauit. Et si p̄sciuit & p̄destinauit
communi opinione sentiamus: uidebitur
utiq; qui iustificat' ē ꝓptēa iustificatus ēē q̄
uocatus ē. & qui uocatus ē. ꝓptēa iustificatus ēē
q̄ predestinat': & qui p̄destinatus ē ꝓptēa p̄des
tinat' ēē quia p̄cognit' ē. Et rursum ē contrario in
telligis. si quis autem iustificatus non ē. ideo non ē
iustificatus: quia non ē uocatus. Et qui uocatus n̄
ē: ideo quia non ē p̄destinatus. Et qui p̄destinat'
non ē: ideo quia non ē p̄cognitus. Et uide in
quam absurdam sententiam decidant: hij qui
p̄scientiam dī in hoc accipiunt tantum: quasi qui
ea que p̄modum futura sunt ante p̄cognoscat.
Inuenitur enim scd̄m hoc qd̄ sup̄ exposuimus:
n̄ p̄scisse deus quos non p̄destinauit. Et rursum
si ad communem referatur intelligentiam hoc qd̄
dic̄: quia quos uocauit illos & iustificauit: in
gentem fenestram patefaciemus his q̄ negant ēē
in hominis potestate ut saluus fiat. Aiunt enim.
Si d̄s quos p̄sciuit illos & p̄destinauit & quos
p̄destinauit illos & uo[illegible]cauit: & quos uoca
uit illos & iustificauit: nich̄ culpe h̄nt hij q̄ n̄
iustificantur: quia nec uocati sunt nec p̄destina
ti nec p̄cogniti: cum etiam illud ap̄te nob̄ aduise
tur: qd̄ non om̄s qui uocantur etiam iustificant'.
Nam & iudas ap̄ls uocat' ē: s; non ē iustificatus.
Quia & si iustificatum eum contendat aliquis
eo ipso quo uocatus ē: non ē c̄te glorificatus. S;
et illi de quibus dic̄ ap̄ls. quia naufragauerunt
a fide: uocati quidem fuerunt s; n̄ sunt iustificati.
Secundum euuangl'ij p̄abolas. illi ad quos missi
fuerant serui: & excusauerunt se. uocati fuerunt:
s; n̄ sunt iustificati. Et ille qui ingressus conuiuium
regis n̄ habuit uestem nuptialem: uocatus ē s; n̄ ē
iustificatus. Cum g̊ h̄ singl'a ita se h̄ant: quom̄
uidebitur uerus ēē sermo ap̄li quem de p̄nos
cendo. ul' p̄destinando. ul' deuocando: ul' etiam
de iustificando memorauit? S; ego scd̄m hoc qd̄
sup̄ exposuim' quom̄ noscat & p̄noscat d̄s. ad
consuetudinem scripture redeundum puto:
que ūnacula quadam appellatione. in hoc ser
mone id ē in cognoscendo uti solet: uelut
cum dic̄ & cognouit adam uxorem suam:
p̄ eo ut dicat ammixtus ē uxori sue. Et iterum
de rebecca dr̄. Virgo erat: uir n̄ cognouerat
eam. S; & de filijs leui dr̄. cum p̄uaricatores
punirent: quia n̄ cognouit unusquisq; pa
trem suum aut matrem suam. In quo sine
dubio hoc ostenditur: quia n̄ iunxit affec

cum suum & amorem cum patre ut mare. Sz et
multa secundum hunc sensum in scripturis de cog
noscendo inuicem dicta. Et ideo etiam in psenti
loco constat. aplm secundum scripturę sacrę consue
tudinem cognoscendi posuisse sermonem: ut illos
ostenderet pcognitos ado: in quib; scienś qualeś eent:
amorem suum & affectum q posuisset: secundum
etiam illud qđ scptum ē. cognouit dominus eos qui
sunt eius: cum unq; ś̄ctum a diuina communem
scientiam prnet: deus ñ solum eos qui sui sunt:
sz & eos qui errant ase ñ ignorat. Sz cognouisse eos dr:
hoc ē in dilectione habuisse sibiq; sociasse. Sca g̃ os
pscit dś illos & pdestinauit: & quos pdestinauit:
illos & uocauit: & quos uocauit illos & iustificauit.
Sup ē nob adhuc illius questionis absoluto: q̄m
quos uocauit illos & iustificauit: cum secundum
ea que sup̄ diximus: constet multos ee uocatos:
paucos autem electos. Sz uidetur in ee quedam uo
cationis differentia: secundum illud qđ in supi
ori capło exposuimus: quia omś quidem uocati
sunt. ñ tamen omś secundum ꝓpositum uocati sunt.
Nam hij qui secundum ꝓpositum bonum. & bo
nam uoluntatem q̄m circa di cultum gerunt
uocantur: ipsi sunt qui secundum ꝓpositum
uocati dñi: & isti sunt qui uocati iustificati sunt.
Bono enim eorum ꝓposito: deerat sola uocatio.
hij ů qui non hñt bonum firmum q ꝓpositum. ut
erga diuinum cultum. ut erga opus bonum: uocati
tur quidem & ipsi ne eis excusatio relinquatur:
et ipsa possint causari cum iudicantur: quia et
nos si uocati fuissemus: potuissemus utiq; iustifica
ri. & ñ solum iustificari: sz & glorificari. Ioh g̃ uo
catur quidem & ipse: sz quasi in pcipua semine
lumen ecto quidem excutitur: increscente autem
tribulationum sole. quia ñ hñt aliam radicem bo
num ꝓpositi continuo arescunt: & pereunt. & ipsi
sunt de quib; dicit aplś: quia naufragauerunt a
fide. Quos g̃ uocauit: id ē quos scom ꝓpositum uo
cauit bonum: illos & iustificauit. Qs si secundum
ꝓpositum ad deum referatur: hoc ē ut scom ꝓpo
situm di qui scientiam est religiosa mentem & sa
lutis messe desiderium: uocati dicantur: ñ u
debit hiś que exposuimus etiam hoc ee con
trarium. Hoc g̃ pacto neq; in psentia di ut salutis
ut pationis nre causa consistit: neq; iustificatio
ex sola uocatione pendebit: neq; glorificari de
nra penitus potestate sublatum ē. Nam & si com
muni intellectu de psentia sermamur: ñ tñ ptea
erit aliquid quia id scit dś futurum: sz quia fu
turum ē scitur a dō antequam fiat. Nam & si ubi
gia singulis deum ñ pnoscę aliquid futurum: si
ne dubio erat qđ ē. ita ut ē. Verbi gra. iudas pditor
factus ē: & hoc ita futurum apli pdixerunt. Non
g̃ quia apli pdixerunt: ideo iudas pditor
fuit: sz quia futurus esset pditor: ea que ille ex ꝓposi
to sui nequitia gesturus erat pdixerunt apli: cum
unq; iudas in potestate habuisset: ut ēet simil
petro & iohanni si uoluisset. Sz elegit pecunie
cupiditatem: magis q̄m aplici consortij gloriā:
et hanc eius uoluntatem futuram preuidentes
apli librorum tradidę monimenta. Vt autem
scias quia ñ pscientia di unicuiq; salutis causa
ponitur: sed in ꝓposito & actib; suis: inde pau
lum ueritatem ne forte cum aliis pdicauit ipse
reph; efficiatur: macerare corpus suum: et
subicę seruituti. Hoc adūsum eos: qui nob huiꝰ
modi questiones obiciunt. etiam hoc possu
mus dicę. Si quos pscit illos & pdestinauit:
ñ autem omnes pdestinauit: g̃ ñ omnes pre
scit: & secundum eos erunt aliqua que ignorat
dś. Si ů pnoscę secundum hoc accipiatur qđ sup̄
diximus hoc ē in affectum recipe. sibiq; socia
re: uerum erit quia sic ñ omnes pdestina
uit. ita neq; omnes pcognouit. Sic enim & is
dr: ñ cognouisse peccatum. Numquid nam di
cemus quia nescierit si quid esset peccatum:
hoc ē quia nesciebat peccatum ee homicidium.
ut adultrium. ut furtum. & his similia. 2
Num hoc ē qđ dr nescire peccatum: & peccato
se ñ miscuit neq; adhesit ei peccatum. 2
Sic & alibi scptum ē. Qui seruat manda
tum: ñ cognoscet ubum malum. hoc est
ñ recipiet ubum malum ñ credet. nec
libenter audiet: neq; admittet ingredi
mentem suam. Quos g̃ secundum hunc
modum pscit dś illos & pdestinauit:
et quos pdestinauit hos & uocauit: ea
uocationis distinctione: qua diximus.

Et quos uocauit illos & iustificauit: & quos iustificauit: illos & glorificauit. De glorificatione possumus & in psenti scio secundum illud intelligere: qđ dicit apls. Nos autem reuelata facie gloriam dñi speculantes. eadem imagine transformamur ā gla in gloriam: tamquam ā dñi spu. Est g & ista gloria qm iustificati quiq in psenti uita suscipiunt: ē et illa que spatur in futuro. cum corpa hoc bu militatis nre semmatur in commemha: surget in gloriam. Et sic alia gloria sol. & alia gloria lune. & alia gloria stellarum. & stella ab stella differt in claritate: sic erit in resurrectione mortuorum. Quid g dicemus ad hec? Si deus p nob. quis contra nos? Qui ppio filio ñ pepercit: sed p nob omnib; tradidit illum, Quom ñ etiam cum illo nob omnia donauit? Deus p nob quom sit: manifestum ē ex his que supra exposuit: id ē qđ spe dī habitat in nob: et qđ spe x̄ ut xp̄s in nob ē. ut qđ spe eius qui suscitauit xp̄m ā mortuis habitat in nob: uel qđ spu dei agimur. ut qđ spm adoptionis accepimus. ut qđ sumus filij dī & heredes & coheredes x̄: ut qđ p mutua spe accipimus: ut qđ ipse spe inpellat p nob gemitib; inenarrabilibus: ut omnis creatura nob congemiscat et condoleat: ut qđ omnia nob cooperantur in bonum diligentib; dm: ut qđ secundum ppositum uocati sumus & p̄cogniti & p̄destinati: et iustificati & glorificati. horum & eorum omniū uelut anacefaleosin faciens & omnia simul repetens: ait. Quid g dicemus ad hec? Hoc ē ad hec omnia que sup̄ diximus. quia si sic dūs p nob ē ut hinc nob cuncta concesserit: quis ē adūsum nos potit? Non quo omnino neminem nobis dicat adūsarium. Alioquin quom habet illud qđ dictum ē a petro? adūsarius ur diabolus, sicut leo rugiens circuit querens quem transuolet? Si hoc ē qđ ostendit? qua dō agente p nob? contemptibil & nullus effectus adūsarius nr. Similit autem & dauid dicit. Dominus illuminatio mea. & salus mea quē timebo? Dominus defensor uite mee: ā quo trepidabo? Non g nullum dicit ee quem metuat & qui adūsetur ei: & quamuis inquit adpient sup me ut edant carnes meas: qui tribulant me inimici mei: tamen dño defendente uitam meam. infirmati sunt & ceciderunt. Quapter ea inditium maximum: ingens ergo nos amoris dī. Qui uitantum inqt nos dilexit: ut nec p̄pio filio pepercit: sed p nob omnib; ad passionem tradidit eum. Et ut maiore nos ammiratione constringeret: addidit sermonem ingentis archam conscientie dicens: qua ppio filio ñ pepercit. Vbi erat enim supbia? qua etiam nos qui spm adoptionis accepimus: filij dī sumus. Ne g communi ista appellatione filiorum unū aliquem ex his tradidisse putaretur: quum filios uidebantur adserere: addidit ppio filio: ut eum qui solus ex ipso dō ineffabili natiuitate generaretur ostenderet. Pro nob g omnib; tradidit eum: ñ ulla traditione qua septum ē: tradet autem fr̄e frem in mortem & parentes filios: sed tradidisse eum dr. hoc ipso quod cum in forma dī cet passiū ē eum exinanire se ipsum & formam serui suscipere: & usq; ad mortē crucis puenire: ut in ipso omnib; exemplū obedientie poneret: & uiam resurrectionis mortuis aperiret. Pro omnib; g: tradidit eum. Non solum p sanctis. ñ solum p magnis sed p minimis omnino qui sunt in ecclia: tradidit filiū ppium pat̄. Et rō etiam si minimorum aliquem & infirmorum ledat quis. peccans eius infirmam conscientiam: in xp̄m peccare dr: qm quidem scandalizat animam p qua x̄s mortuus ē. Qua g & p omnib; nob tradidit filium pat̄: & nullus omnino ne minimus quidem qui ē in eccl̄a contemnendus ē. & rō dominus ipse docebat. Siquis scandalizauit unum ex pusillis istis minimis: expedit molam asinariā ligari circa collum eius: & precipitari eum in mare: qm ut scandalizet unum ex his. Dś g qui nos p̄ciosos ppria filij p nob p̄cio sum fundendo sanguinem fecit: quom non cum ipso omnia nob donauit? Quis ē iste qui uisibit siue inuisibit creature: qđ filio adequari possit. Nullo enim pacto creatori suo

creatura potest conferri. Et si creator ipse donatus
est nobis: quomodo non cum ipso nobis creatura omnis do
nabitur? Quamuis sermo hic dupliciter possit
intelligi: id est quod cum illo omnia donabit. Nam
et hoc potest uideri. quod si habemus in nobis xpm se
cundum hoc quod uerbum sapientia. et ueritas. et
iusticia. et pax. et cetera omnia que de eo scripta sunt:
cum hac plenitudine uirtutum nobis omnia
donabuntur: ut iam non unum ex omnibus crea
turis et paruum terre hunc locum quem nunc
uidemur habitare teneamus: sed omnia quecumque
creauit deus uisibilia et inuisibilia. occulta et ma
nifesta. temporalia et eterna. cum xpo ipso pariter ha
beamus. Potest autem et alio modo sic intelligi quod dixit.
cum ipso omnia nobis donabit: hoc est ipsi quidem
ut heredi. nobis uero ut choeredibus eius. pariter cum
ipso uniuersa perfrui dabitur creatura. Quis accusa
bit aduersum electos dei? Deus qui iustificat: quis
est qui condempnet? Ihesus xpc qui mortuus est.
immo autem qui resurrexit. qui est ad dexteram
dei: qui etiam interpellat pro nobis. Videtur mihi quod
ait. quis accusabit aduersum electos dei: de dia
bolo dicere. Nullus enim ita electus et ita magnus
quem ille non audeat accusare: nisi illum solum
qui peccatum non fecit: qui et dicebat. Nunc
uenit princeps huius mundi: et nichil in me in
ueniet. Sed quamuis ille exerat nequitiam propositi
sui: deo iustificante et delente sicut nubem in
quitatem electorum suorum. et sicut caliginem
peccata eorum: et a proprioribus delictis eos deal
bante in niuem: et sicut lanam candidam faci
ente. quid proficiet accusator? Sed cum xpc pro eis
mortuus sit. immo potius a mortuis resurrexit.
stet a dextris patris et interpellet pro his. quis eos
poterit condempnare? In superioribus spc sanctus
interpellat inquit pro nobis gemitibus inenarrabilibus:
hic xpc ihesus qui mortuus est et resurrexit. ipse
interpellat pro nobis. Deus qui filium proprium tradidit
pro nobis: ipse iustificat electos. Quis erit ultra qui
audeat condempnare? Sed diligentius intuere:
quomodo apostolus nusquam in sermonibus suis. ab insi
ta sibi cautela discedat. Non dixit quis accusa
bit aduersum uocatos. sed aduersum electos. Nisi
enim fueris electus nisi in omnibus te exhibueris

probabilem deo: habebis accusatorem. Si enim
causa tua mala est. si te tuum crimen astringit:
quid tibi prodit aduocatus. etiam si ihesus sit qui inter
pellat? Ihesus enim: ueritas est. Non potest ergo ueritas: pro te
fallere. In hoc tibi opitulabitur aduocatus. ne accusato
ris calumpniis inuoluaris: ne tibi preterita peccata
que per baptismum deleta sunt imputentur. Siuo
post iterum delinquas. nec ullis hec penitentie la
crimis diluas: accusatori tuo criminandi te materiam
dabis. Et quamuis ihesus interpellet pro nobis: non potest
tamen dicere ihesus tenebras lucem esse: neque ama
rum dulce. Si ergo uisum esse cum iudicaris: fac quod
de iusto scriptum est. Dispone sermones tuos in iudi
cio: preparata opera tua ad exitum: memento nouissi
morum tuorum: et in eternum non peccabis: ne tibi
contingat illud quod de quodam scriptum est.
Cum iudicatur: exeat condempnatus. Uide
autem quomodo audias quia ihesus interpellat pro nobis.
Ipse est enim de quo et alibi scriptum est quia pater
neminem iudicat: sed omne iudicium dedit
filio. Et sicut ipse est hostia et sacerdos. et ipse est in
forma serui et in forma dei: sic ipse est et aduocatus
et iudex. Quis ergo separabit nos a caritate dei? et
reliqua usque qui dilexit nos. Pro his inquit om
nibus que supra enumerauimus. id est quod iam
non sumus in carne sed in spiritu: et quod spc dei habi
tat in nobis. et quod xpc in nobis est per quem corpus
quidem mortuum est propter peccatum: spc autem
uita est propter iustificationem. et quod iam non sumus
debitores carni ut secundum carnem uiuamus:
quia spiritu actus carnis mortificauimus. et quod per
spiritum adoptionis filii dei effecti sumus: et si filii
etiam heredes dei cohaeredes autem xpi. et quod uniuersa
creatura congemiscit nobis et condolet. reue
lationem filiorum dei expectans: et quod dili
gentibus nobis deum omnia cooperantur in bonum
et quod presciuit et predestinauit nos et confor
mes imaginis filii sui qui secundum propositum
uocati sumus: cum pro his inquit omnibus
beneficiis que consecuti sumus. fixi et radi
cati sumus in caritate dei: quis nos ab ea
poterit separare? Tribulatio si uenit: dicemus ad
deum. In tribulatione: dilatasti me. Angustia si
fuerit mundi et ex necessitate corporis

uenient: sapientie dei & scientie latitudinem requiremus: in qua nos angustare nō pōt mundus. Redeo enim ad scripturarum diuinarum amplissimos campos. Intellectū ubi dī spatiem requiramus: & nulla me coartabit in eo angustia. Platissima enim spatia intelligentie mistice & spatiis equitabo. Confessionem si patiar & confitear xpō coram hominibus: ecclesiam quia & ille me confitebitur coram patre suo qui in celis ē. Fames si affuerit: turbare me nō pōt. Habeo enim panem uite qui de celo descendit: & reficit animas esurientes: nec aliūndo pōt iste panis deficere: ē enim pfectus: & ecclesiastes. Inductas nō me confundit: inductus sum enim dnīm ihm xpīm: & habitaculum nr̄m qđ de celo ē: supinduti spō. Oportet enim mortale hoc induere immortalitatem: & corruptibile hoc induere incorruptibilitatem. Licēt nō timebo: dominus enim illuminatio mea quē timebo? & dominus defensor uite meę: a q trepidabo? Gladius tremuit: terrere me nō pōt. Habeo enim mecum gladium spīc. qđ ē uerbum dī: & mecum ē uiuens ac efficax sermo dī qui ē penetrabilior omni gladio anceps. Si g gladius mundi uenit sup ceruices meas: maiorem in ad deum concipiet caritatem. Dicam namq; ad eum. quia tōtus ē. ppter te mortificamur tota die: estimati sumus ut oues occisionis. Non enim sufficit una hora mortis pro ē. ut cruciari: si tota die hoc est omni uite mee tempore. Si enim totam uitā meam in pressuris & pressis agam: dicam. quia nō sunt condigne passiones huius temporis: ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Breue ē enim huius uite tempus & exiguum: qđ in pressuris ducimus. Et enim si & pe tuum: qđ expectamus in gloria. & ideo in his inquit omnibus superamus: nō nra uirtute. si p eum qui dilexit nos. Dum enim in illius amore pendem: sensum doloris nō recipim. Illi enim caritas qua nos dilexit. & nr̄m ad se rapuit affectum: cruciatum corpis & dolorē sentire nos nō facit. Ideo g nos in his omnibus superamus. Tale aliquid & in canticis sponsa dicit ad sponsum: quia inquit uulnerata caritate ego sum. Ad hunc g modum & anima nra a xpō uulnere caritatis accepto: etiam si tra dat gladio corpus nō sentiet uulnera carnis. p uulnus caritatis. Confido enim: qđ neq; mors. & reliqua. usq; in xpō ihū dominō nr̄o. Quos iudicium ordines apls ostendisse. eos qui hominibus temptationes suscitare consueuerunt: & in his quidem quę pus diximus. humanarum temptationum in telligitur ordo desceptus. De quibus etiam corinthius dicebat: ut pote qui maiora ferre poterant. Temptatio uos nō apprehendat: nisi humana. Fidelis autem deus: qui nō patietur uos temptari sup id qđ potestis. Hunc g in hisce nominibus quos habemus in manibus. nō humanas temptationes iudicat: sed maiores humanas. Et ideo puto. qđ in ponis. cum enumerasset singula queq; ad ultimum dicit. Sed. in his omnibus superamus. In his ūq secundi ordinis temptationibus nō tra confidenter dicit supamus: sed ualde tenuiter dicit. quia nichil horum potest nos separare a caritate dī quę est in xpō ihū. De humanis enim temptationibus tamquam parui & leuibus confidenter nos ea superare pronuntiat: illas ūq superiores & plusquam humanas. etiam si superare & perferre nō ualemus: hoc enim solius xpī opus ē qui exiit principatus & potestates. triumphans eas in semet ipso: tamen adhuc uictorie locus ē sicut omnis in nos impugnationum suarum machinas conferunt: a caritate tamen dī nos separare nō ualeant. Sed iam temptemus singula discutere: & qđ de uno quoq; sermone apli sentiendum sit pauribus aperire: quamus arduum in his contigisse uideatur apli: quam expositionis nre sufficientiam: ut ratio breuitatis admittit. Requiramus tamen si omnia ista quę enumerauit apls. an quedam ex ipsis hoc studii ut intentionis gerunt: ut humanas animas a caritate dī separare contendant: & ppter ea molantur in nos cuncta quę patimur. Videtur enim posse quidem hoc agere: ut a caritate dī separe

mur: mors fortassis & angli & principatus
et uirtutes aduersantes nob sine dubio: et
presentia que sunt utique lubrica & caduca:
sed & profundum potest similiter intelligi. Vita
autem & futura & altitudo & creatura alia
que non a dei caritate separare nos certent: non
ociosum uidetur exponere: nisi qui forte di
cat ypbolice hec apls dicere. hoc est non solum per
ea que accidere possunt, sed ne per ea quidem que
euenire omnino non possunt: ullo pacto a dei
caritate deflectimur. Vbi causa ut si alia nob
daretur uita quam hec que a deo data est aut si fu
turorum spes alia nob promitteretur. uel altitu
do. uel etiam alia creatura alia quam est illa que
pro nob ingemiscit & condolet. quod fieri utique
non potest: nec hec quidem a caritate dei separare
nos possent. Est ergo hic unus expositionis modus.
Videamus tamen ne forte possit etiam iste
intellectus admitti. Mors quod dicit: ille accipi
endus est quem supra exposuimus inimicum xpi des
trundum nouissimum dici. Qui utique propterea
mors dicitur: quia sicut est communis mors animam se
parat a corpore: ita & ille contendit animam sepa
rare a caritate dei: & hec est utique anime mors. Potest ergo fie
ri ut sit & aliqua uita de parte illius que cum
ipso agit. ut nos a caritate separet dei: que
uita est peccati. Nisi enim mala esset hec uita: nun
quam nos suadet apls ut moreremur peccato:
et in morte xpi baptizaremur: & consepeliremur
ei. Potest ergo fieri: ut hec uita peccati sit. que nos cupit
separare a caritate dei. Ego autem puto: quod & sin
gula queque peccata habent aliquam uitam suam
intra nos. Nam unum quodque uicium: uita
peccati est. Quanta ergo plura intra nos uitia depre
henduntur: tanto plures esse peccatorum ui
te uidebuntur in nob. Et propterea forte dic
tum sit: quia melior est miscedia tua super uitas.
Neque angli neque principatus: neque uirtutes. In prop
tum est illos angelos intelligere: quibus ignis eter
nus a saluatore cum diabolo dicitur preparatus. Princi
patus autem & uirtutes illas sine dubio ad
uersum quas nob certamen est: uel illos princi
patus & potestates de quibus dicit. Cum autem
destruxerit omnem principatum & potestatem

et uirtutem: ex quibus & princeps huius mundi
appellatur. Post hec: neque presentia inquit siue in
stancia. Post hoc de his dictum uidi: quos in aliis
idem apls rectores mundi huius & tenebra
rum nominauit: uel etiam quod presentium re
rum uoluptas & delectatio: & uana huius
mundi gloria. studeat nos a dei caritate de
ducere que est in xpo ihu domino nro. Post hec uide
amus que sunt futura. que uolunt quidem
sed non possunt paulum & similes eius separare a
isti caritate dei. Dupliciter enim etiam hoc
intelligendum uidetur. Possunt enim fu
tura intelligi ab eo tempore quo hec scribebat.
ut hoc dicere uideatur. Si qua tempta mea
si que tribulationes superuenerint: a caritate
dei separare me non poterunt. Vel etiam futura
intelligi ea que mundum hunc exceden
tibus occursura sunt: cum principes huius
mundi alieque uirtutes que sub ipso sunt.
retinere certabunt animam de corpore pro
ficiscentem: sed non poterunt retinere eas quibus
perfecta caritas dei que est in xpo ihu: foras
mittit timorem. Videbitur autem hunc
sensum confirmare & illa scriptura: que
dicit. Dum enim sumus in corpore: peregri
namur a domino. Cupimus enim magis
peregrinari a corpore & adesse ad deum: conten
dimus autem siue absentes siue presentes
placere ei. Absentes nos dicens in corpore po
sitos: presentes autem de corpore receden
tes. & ostendit quod studeant sancti etiam
de corpore recedentes placere deo. Si ergo in
eis perfecta sit caritas: nec ulla que fu
tura sunt in quibus placendum est deo. pote
runt eos ab ipsa separare: cum utique non
placebunt deo hi qui tam mobiles erunt
in caritate dei: ut possint ab ipsa sepa
rari. Hec nob duplici modo dicta sint de
futuris. Potest autem fieri ut sit & aliquis
tercius horum superior: quem qui inuestiga
re potuit. dignum iudicet his preferre.
Subiungit deinde: neque uirtutes. Spe
cies uidetur esse uno ex pluribus rationabi
libus creaturis: non in corpore mortali uitam

ducens. Sed ut angeli et alio tamen ordine quam
sunt angeli. Et ipse ergo virtutes habent certamen se
parare nos a caritate dei. Sed ne ipse inquit po
terint si radicata sit et fundata. Similiter et al
titudo et profundum impugnat nos. sicut et
dauid dicit. Multi qui debellant me de alto.
sine dubio cum ab spiritibus nequitie de celestibus
urgeretur. Et iterum dicit. de profundis clamaui
ad te domine. cum ab his qui in inferno
deputati sunt. et gehenne spiritalibus impugna
retur. Sed ne hec inquit paulus separare i pa
nos poterunt a caritate dei. Neque inquit.
alia creatura. Potest intelligi aliam creaturam
dixisse. preter hanc quam uidemus. Est enim
alia. nobis inuisibilis. Nunc autem potest et
sic accipi. preter illa que superius enumera
uimus. hoc est angelos et uirtutes. et si qua
est alia creatura ne singula per species enu
merando. longum sermonem trahere
uideretur et superfluum. Aut et alio modo. quamqui
dem sciebat paulus multas esse et innumeras
dei creaturas. quarum etiam ipse non omnem
sed ex parte scientiam cepit. quarumque non so
lum species. sed et nomina in presenti seculo ignore
rentur. De quibus et in aliis item apostolus dicit.
saluatorem ascendisse super omnem princi
patum et potestatem et uirtutem et domi
nationem. et omne nomen quod nominatur
non solum in hoc seculo. sed etiam in futuro.
Propter hoc ergo que scit non posse in presenti seculo sed
in futuro nominari. dixisse uidebitur. neque
ulla creatura alia poterit nos separare a cari
tate dei. Verumtamen ex his omnibus ostendit
paulus salutis sue confidentiam. cum iam neque
angelis aduersantibus neque uirtutibus impug
nantibus neque presentibus neque futuris sibi ob
lectantibus. neque ulla prorsus creatura adu
sante. a caritate dei se posse diuelli. nec ul
lum tot aduersariorum capere metum. ut
uere ostenderet quod perfecta caritas et ex ipso
foris. tam misit timorem. habuit enim ali
quando etiam ipse metum. et timuit
ne forte caderet. Et iste qui modo celestium
uirtutum aduersum se si commoueantur

bella non timuit. aliquando carnem suam timu
it et ex ea consurgentes insidias formidauit
quando dicebat. scribens ad corinthios. macero
corpus meum et seruituti subicio. ne forte
cum aliis predicauerim ipse reprobus efficiar.
Et ideo pre ceteris omnibus carnis insidie for
midande sunt. et ille qui de nobis procedit
hostis ipse cauendus est. donec in tantum
profectum ueniat anima. ut dulcedine
dei caritatis astricta corporis blandimenta
et carnis illecebras abhorrescat. unus
cum deo spiritus facta. Veritatem dico in christo
non mentior. et reliqua usque in secula. Videns
paulus quod si secundum ea in quibus supra
exposuit nulla in celestibus uel terrestribus
presentibus uel futuris aduersantibus sibi possit a christi
caritate separari. contrarium et incredibile
uideretur quod nunc dicere proponebat. optare se a
christo quem tam inseparabiliter diligebat anathe
ma fieri hoc est alienum fieri. et notam men
datii subire uideretur. satisfactionem promit
tit. ut nequaquam de eius sermone dubi
tetur et dicit. Veritatem dico in christo non mentior.
testimonium mihi perhibente conscientia mea
in spiritu sancto. Sed uideamus quare quare di
xit ueritatem dico in christo. quasi ostendens
esse aliquam ueritatem que non sit in christo. Et uide
si possimus tali quodammodo ueritatem que
in christo est. ab ea que non est in christo distinguere. quia et
alibi idem paulus dicit. Est ueritas christi in me. quia
non mentior. Veritas ergo christi esse credenda est ibi.
ubi et reliquae uirtutes que christus esse describitur
id est ubi iusticia. ubi pax. ubi est uerbum dei. ibi est et
ueritas christi. Est autem ueritas et in iniusticia. ut
si uerbi causa dicamus demonium illud phy
tonis. quod in actibus apostolorum refertur in
ancilla quadam habitasse. et clamasse post apostolos
quia hii serui dei summi sunt. qui annun
tiant hominibus uiam dei. erat ueritas in his
uerbis. Uerum enim erat quod dicebatur. sed non
erat ista ueritas in christo. et propterea conuersus ad eam
paulus dixit obmutesce. et exi ab ea. Sed et
illud ueritas fuit quod dixit cayphas. expedit
uobis ut unus homo moriatur pro populo. et non

tota gens ꝑeat: ℔ tamen ista ũitas ñ est mẽ. Et idẽ apls ad distinctionem ũitatis eius que extra xp̃m ẽ: se dicit mẽ loqui ũitatem. S; & hoc qđ dic̃. testimonium phibente in conscia mea in spũ sancto: simulem in habẽ unde intelligentiam. Reddit enim testimonium conscientia etiam gentib;: sed̃m qđ in suppositis idem apls ait. Testimonium reddente eis conscientia: & inter se mutuo cogitationum accusantium: aut etiam defendentium. In ill̃ g in quib; cogitationes sue hñt aliquid qđ accusent: et conscientia ad testimonium uenit: ñ pot dici qđ p malis actib; in spũ sancto. conscientia testimonium reddat. In aplo ũ in cogitatio ñ iam hñt qđ accuset: recte conscientia in spũ sancto testimonium reddit. Vide tamen magnitudinem pectoris aplici: que a dei caritate ñ pot separi. Qđ loquor: mẽ loquor. Qđ in conscientia hñt spũ sancto contestetur. Qui queso celi. qui throni. que amplissime uirtutum celestium mentes tam amplis dib; totam potuerunt capere trinitatem?: Qm inquit tristicia ẽ mihi magna: & continuus dolor cordi meo. Esto. habeã tristiciam. Esto. dolorem capiaꝫ de pdictione fratrum ciuium qui sunt cognati sed̃m carnem: numquid eousq; ut optem anathema fieri a xp̃o?: & quid in pdẽ illorum salum salus. si ego a salute separer: & qđ saluabis alio si ipse peas?: Non inquit ita ẽ. S; ego dicam magistro & domino meo: quia qui uult animam suam saluam facẽ pdet eam: et qui pdidit eam inueniet eam. Quid g mirũ si apls p fratrib; suis anathema fieri uelit q sciat eum qui erat in forma dei exinanisse se de ea. ac suscepisse formam serui: & factum ẽ p nob maledictum?: Quid g mirum si cum dominꝰ p seruis maledictum factus sit. seruus pro fratrib; anathema fiat?: hoc autem arbitror qđ & moyses cum peccasset ꝑ ds: dicebat ad dñm. Et nunc si quidem remittis eis peccatum: remitte. Sin autem: dele me de libro tuo quem scripsisti. Quid g?: Inferiorem uis moyse paulum uidi?: Ille deleri se petit de libro uite p fratribus suis: paulus ñ debet optare anathema ẽ p fratrib; suis? S; fortasse dicat aliquis: quia moyses hoc offerens. salutem pplo meruit impetrare: paulus ñ optat quidem: ℔ ñ ẽ audendus. Quod si ostendam in magis paulum auditum ẽ qm moysen?: Omnes enim illi qui p moysen exierant: cecider unt in deserto. Posteriꝰ eos. qui tam rep missionis acceperunt: etiam sic uocantur ab ea erudes & ertores. Paulus ũ: audi quid dicat de isto. Nolo inquit uos ignorare fres mistium hoc: quia cecitas ex parte isti contigit: donec plenitudo gentium subintraret: & sic omnis isti saluus fiet. Videt g quia exauditus ẽ paulus: & quia se obtulit anathema: salutem meruit fratribus. Et ideo in uidetur illa omnia pmisisse. qđ nulla ui posset a dei caritate diuelli: ut cum se offert anathema p fratrib; suis. ñ a ipsum ei passibilem iudicet: ℔ sicut ille qui insepalis a patre ẽ p naturam: & immortalis in mortẽ uenit & in inferno descendit: ita & iste unitatem magistrum cum separare a xp̃i caritate ñ possit: a xp̃i anathema fiat p fratrib; suis. deuotione utiq; ñ puaricatione. Qđ autem cognatos sed̃m carnem sint paulo israelite: expositione ñ indiget. Quorum inquit adoptio ẽ filiorum. Adoptati enim sunt filij a dõ: cum eduxisset excelsus gentes & dispergeret filios adam sed̃m numerum angelorum: et facta ẽ portio dñi iacob: funiculus hereditatis eius israel. Ista ẽ g adoptio filiorum & gloria et testamentum: & legislatio. De gloria dante legi sepe iam dictum ẽ: sic & ipse apls dic̃. Si enim qđ euacuatur p gloriam ẽ. hoc ẽ uetus testamentum: multo magis qđ manet in gloria ẽ euangelij scil predicatio. S; qđ dic̃ testamentum & legislatio: unum fortasse dicere uidetur. Ler enim ã lata ẽ: ipsa etiam testamentum appellatur. S; ego hanc ee distinctionem puto. qđ legislatio quidem una fuit & semel habita p moysen: testamenta frequenter statuta sunt. Quotiens enim peccauerunt & abiecti sunt: totiens exheredati uidentur. Et rursum quotiens reppiciatur & reuocantur

eos: & in hereditatem sue possessionis
adduxit: toties repasse testamento & he
redes eos scripsisse credendus ē. & obsequi
um: & pmissiones. Obsequium. sacerdotalia
dicit officia: pmissiones que patribus facte
sunt. & spantur dande his qui p fidem di
cuntur filii abrahe. Certum ē tamen: quod
etiam secundum carnem ex ipso genere
hoc ē israhelitico fuerunt n̄ solum patres
s; & xp̄c. sic p pphetam dic̄. Ve illis: quia
caro mea ex ipsis ē. Cur autem ue illis?
Quia natus ē ihc in ruinam & in resur
rectionem multorum: & quia ab illis
quorum caro erat repudiandus ē. & a gen
tibus a quibus ignorabatur susceptus ē: sic &
p dauid dicit. Popls quem n̄ cognoui: ser
uiuit m̄i. Ex ipsis g̃ ē & xp̄c secundum car
nem: quia sup omnia d̄s benedictus in scla.
Xp̄m aliud scd̄m carnem ēē. & aliud scd̄m
sp̄m: iam & in p̄oribus huius ipsius epl̄e par
tibus designauit u̇ dicit: qui factus ē ex semi
ne dauid scd̄m carnem: qui destinatus ē fi
lius dei in uirtute scd̄m sp̄m sanctificatio
nis. Et quom̄ scd̄m sp̄m filius d̄i sit. & scd̄m
carnem filius dauid: ibi plenius p iuribus ex
posuim̄. Quem g̃ ibi scd̄m sp̄m filium dix̄:
hic pcedente doctrine ordine. pficientibus
utpote auditoribus deum sup omnia regnan
tem ipsum ēē pnuntiat. Et miror quom̄
quidam legentes qd idem apl̄s in aliis dicit.
unus deus pat̄ ex quo omnia. & unus d̄ns
ihc xp̄c p quem omnia: negent filium
dei deum debe pfiteri: ne duos deos dicē
uideantur. Et quid de hoc loco apl̄i faci
ent. in quo apte xp̄c sup omnia deus es
sep̄hibetur? S; non aduertunt qui h̄ ita
sentiunt qd sicut dominum ih̄m xp̄m
n̄ ita dominum dix̄ ēē unum: ut ex hoc
deus pater. dominus n̄ dicatur: ita & d̄m
patrem n̄ ita dix̄ esse unum deum: ut
deus filius n̄ credatur. Vera ē enim scrip
tura: que dicit. Scitote quom̄ dominus
ipse ē deus. Unus autem utrq; deus: q; n̄
ē aliud filio diuinitatis initium qm̄ pat̄.

S; ipsius unius patrm fontis. sic sapien
tia dicit: purissima ē manatio filius. Est
g̃ xp̄c deus: sup omnia. Que omnia.
Illa sine dubio que & pauloante diximus
sup p̄ncipatus & potestates. & uirtutes:
et omne nomen qd nominatur n̄ solum
in hoc seculo: s; etiam in futuro. Qui
autem sup om̄s ē: sup se neminem h̄t.
Non enim p̄ patrem ē ipse: s; de patre.
Hoc idem autem sapientia d̄i. etiā de scō
sp̄u intelligi dedit: u̇ ait. Sp̄c domini re
pleuit orbem t̄rarum: & qui continet
omnia scientiam h̄t uocis. Si g̃ filius dei
sup om̄s d̄r. & sp̄c sanctus continē omnia
memoratur: deus autem pat̄ ē ex quo
omnia euident̄ ostenditur naturam t̄rinita
tis & subam unam: que ē sup omnia. Non
autem excidit u̇bum d̄i. Non enim omnes
qui sunt ex isrl̄. hii sunt isrl̄ite: & reliq
usq; deputantur in semen. Qm̄ sup̄ dixerat
qd p fr̄ibus suis qui sunt cognati scd̄m car
nem qui sunt isrl̄. optaret etiam anathe
ma fieri: eo qd ipsorum ēēt & adoptiones fi
liorum & legis latio & pmissio: de his nunc
dicit: quia u̇bum d̄i non excidit hoc ē pro
missio: que eis facta ē n̄ euanuit. Qui enim ue
rus fuit isrl̄: n̄ ex carnali genē tantum de
abraham genus ducens: n̄ enim qui filii
carnis sunt hii & filii d̄i sunt: s; qui scd̄m re
pmissionem fidei de abraham descendit
ipse etiam d̄i pmissa consequitur. Nam de
genē isrl̄ multi sunt: s; n̄ om̄s isrl̄ appellan
tur. Isrl̄ namq; deum uidendo nominat̄ ē.
Sic & ipse iacob dic̄. Uidi dominum facie ad
faciem: & salua facta ē anima mea. G̃ quia
uidit deum: isrl̄ appellat̄ ē. Qui u̇ n̄ uidet
eum qui dix̄: qui me uidet uidet & pa
trem: isrl̄ n̄ pot̄ dici. Hec quia semen sunt
abraham om̄s etiam filii sunt. Hoc uidelicet
iam tunc designabatur in abraham: cū ei
multos filios h̄nti apl̄s filios carnis appel
lat. in solo ysaac qui erat repmissionis fili
seminis sui. posteritas ponētur. & nunc g̃ q̄
scd̄m ysaac filii repmissionis sui id ē fidei

illius ꝑ qm̃ ꝓmissionem abraham meruit fu
ture hẽditatis accipe: ipsi tantum deputant̃
in semen. In ipsis enim: hẽditaria successio de
claratur. Promissionis enim ũbum & reliq̃
usq; odio habui. Proposuit aplꝰ ꝓsequi: qđ
licet repudiata sit ꝑ ꝑls isrl ꝑ infidelitatem: ñ
tamen ꝓmissiones dei quę erga eos habite fue
rant decidint & frustrate sint: docetq; qđ eũ
multi filij fuerint abrahę in solo ysaac sit fac
ta repmissio. Non enim inquit qui filij car nis
sunt: hij sunt filij dī: & contendit ostendere:
quoñ ysaac ñ sit filius carnis: ſ; sit filius dei:
et redit ad ea quę de ipso in genesi sc̃pta sunt.
Promissionis inquit ũbum hoc ē. Ad hoc temp̃
veniam: & erit sare filius. Non ģ inquit ꝑ
ordinem naturalis carnalꝭ ysaac nascitur:
quippe cum & abraham emortuo iam corpe
habeatur: & vulua sare ēet emortua si ē sup̃
dicam ē: ſ; ꝑ virtutem eius qui dix̃. Ad hoc
tempus veniam & erit sare filius. Vitio ñ car
nis ģ. ſ; filius dei dr: qui ex aduentu & ser
mone nascitur dī. Hęc ģ inquit racio ñ solum
de ysaac: ſ; & de iacob recipienda ē. Iam & re
becca inquit: ñ sec̃m carnalem naturalis
ordinem ꝑtulit partum. Cum enim ex uno
concubitu ysaac geminos conceperet: ñdum
partu ędito neq; ullis actib; puerorum bonis
malue int̃ homines habitis: erga iacob diuina
habetur electio: & dr quia maior seruiet mi
nori. & iacob dilexi: esau autem odio habui.
Cur autem hꝰ ita dicta sint: docet. Vt sc̃dm elec
tionem inquit ꝓpositum dī maneat: ñ ex op̃ib;
ſ; ex uocante dictum ē: hoc ē ut ñ qui filij car
nis ſ; qui filij dī sunt: ipsi deputentur in sem̃.
Sic̃ enim ubi ex multis filiis carnis ysaac eligit̃
ad̃o: qui adoptetur in filios dī: ita & hic ex duob̃
minor eligitur iacob qui adoptetur in filios dei:
et sic uerum sit qđ ꝓmissionis dei ñ in filiis car
nis: ſ; in dī filiis constent. S; ꝗ omnia eos ex
pecent: ut illud ꝑbet aplꝰ: qđ si ut ysaac uel
iacob ꝑ hoc m̃ris electa fuissent ad̃a quę in car
ne posita quęrerant: & ꝑ opa carnis iustificari
meruissent: posset utiq; mira eorum gra ad̃o
tertatem ģ carnis & sanguinis pręd̃. Hunc ũ
cum electo eorum ñ ex op̃ib; facta sit ſ; ex ꝓpo
sito dī & ex uocantis arbitrio: ꝓmissionum gra
ñ in filiis carnis impletur: ſ; in filiis dei: hoc ē q̃
simul ut ipsi ex ꝓposito dī eligantur & adoptan
tur in filios. Completur namq; etiam in his illud
qđ iam sup̃ exposuimus: quia quos ꝑscit illos
et ꝑdestinauit: & quos ꝑdestinauit illos & uoca
uit: & quos uocauit: illos & iustificauit: & q̃s
iustificauit illos & glorificauit. Quę cum q; autẽ
de his sermonib; sup̃ exposuimus: ea dem etiã
ad ꝑsentis loci explanationem sacis habun deq;
sufficiunt: ne iterando eadem fastidium legen
tib; geneamus. Quid ģ dicemus? Numquid in
quitas ē apud deum? Absit. & reliqua usq; qui
resistit. Legentem ꝗ meminisse attentũ conuenit
sumultuum illius: qm̃ in supioribus libris de
aplici sermonis dispensatione posuimus: ut
tam q̃m regie cuiusdam domus quę multipli
cib; sit ingẽsib; egẽsib; distincta: & ex uno in
aliud conclaue ita transeatur: ut uix ingredien
tis indicia aut egredientis appareant: ita etiã
paulus diuitiarum secreta paululum q̃dem
sub apientem uidet: non tamen plane aperte q;
pandentem. Denique cum ꝑhis quę supius di
xerat de ysaac & iacob. qđ ꝑ electionem & ex
ꝓposito dī antequam aliquid opis bonum malue
gessissent dictum sit: ut de illo: ad hoc tempus
veniam & erit sarre filius: ut de hoc. iacob
dilexi. esau autem odio habui: eũ in ꝑsenti
capitulo introduxisset aliquam ꝑsonam uelut
contradicentem sibi. & questionem mouentem
et dicet: numquit inquitas ē apud dm̃. resꝑ
pondisseq; absit. ſ; si uoluntas neq; currentis
ſ; misericordia dei ē. & si pharaonem ꝓpterea elegit
ut in ipso potentiam suę uirtutis ostenderet:
et si ipse cui uult misereatur & quem uult in
durat. ut quid de hominib; inquit queritur.
et cur qui peccat culpatur: cui tas de uno
q; ipsius uoluntas hãtur? Hęc ģ & his similia
commonens. atq; in huius sę misterij cubi
culum ꝓtinus & importunus ingerens.
cum increpatione dignissime exclamationis
occurrit & dic̃. O homo tu quis es qui contra
respondeas deo? Quasi dicat. Tu quis es qui te

in aulam regis immergis. & interioris cubi
culi ausus es secreta penetrare? Iccirco ergo &
nos in talibus suspenso pede. tamquam in aula
regia positi. pauca sermone. plura sermone
plura silentio transeamus: ipso nobis apostolo pau
lo magistro & duce huius itineris facto. Ergo ex
persona contradicentis sibi dicit apostolus. Numquid ini
quitas est apud deum? & statim in initiis respondet
absit: ut ad omnia cetera que ex posona contradi
centis obtienda sunt. ab apostolo semper respondi uide
atur: absit. Iste ergo qui contradicit: utitur & moysi
uerbis quibus dicit ad eum dominus. Miserebor cui
miserebor: & misericordiam prestabo cui miserebor. Quod si est
inquit: non ergo uolentis neque currentis est salus: sed
eius cui miseretur. Nam & pharaoni inquit dicitur.
quia hoc ipsum te suscitaui: ut ostendam in te
uirtutem meam: & ut annuntiem nomen me
um in uniuersa terra: ut ex hoc uideatur ostendi:
quia si ad hoc electus est pharao ut per eum uirtus dei
omnibus declaretur: non fuit in sua potestate quod
perijt: & addit post omnia. Ergo si cui uult miseretur:
et quem uult obdurat: hoc est inquit quod asse
ueras tu qui contradicis: quia sine causa con
queritur & arguit homines deus. Si enim
ipse quem uult eligit & quem uult abicitur:
uoluntati illius quis resistit per quem omnia?
Illud sine dubio contradictio ista molitur:
quod in homine non sit libertas arbitrij: nec
habeat unus quisque sui potestatem ut salue
tur aut pereat. De quibus plenius quid est
a nobis in eodem libello quem de arbitrij
libertate disseruimus: pro uiribus singula
queque discussa sunt: que ad instructionem
satis superque sufficiant. Paucis tamen etiam
nunc de his que ibi dicta sunt: ammonebi
mus. Quod dixit non uolentis neque currentis: sed
miserantis est dei: ita accipitur sicut & dauid
dicit in psalmis. Nisi dominus edificauerit do
mum: in uanum laborauerunt qui edificant
eam. Nisi dominus custodierit & reliqua usque eam.
In quo ostendit. non quia is qui domum edifi
cat. nichil agat & ociosus sit. & ita eam edificet
dominus: sed ipse quidem quantum est in homi
ne sollicitudinis & laboris expendat uim. dei

autem sit ut obstaculis omnibus amotis: opus
perueniat ad effectum. Cum ergo per hoc doceatur
quod homo quidem laborem impendat & solli
citudinem: deus autem successum operi tribuat et
effectum: pium utique & religiosum est deo et
homini quod in se est operis summam. deo magis quam
homini imputare. Sic & cum paulus plantabat.
et apollo rigabat: deus autem dare dicitur incre
mentum. & additur. Itaque neque qui plantat. neque
qui rigat est aliquid. sed qui incrementum dat deus. Ita ergo
etiam in presenti loco possumus dicere. Itaque neque qui
currit est aliquid neque qui uult: sed qui affectum
dat deus. Qui enim uult & qui currit: hoc
uidentur esse quod est ille qui plantat & ille qui ri
gat: & eum qui plantat & eum qui rigat nichil
esse dicit apostolus. Non quo nichil agant: sed quo ad
comparationem dei qui incrementum dat operi.
uel effectum nichil illi dicantur esse. Sed & hoc
quod dicitur ad pharaonem quia ad hoc ipsum te
suscitaui: ut ostendam in te uirtutem me
am: quale sit uideamus. Certum est deum non so
lum scire unius cuiusque propositum ac uolun
tatem: sed & prescire. Sciens autem & prenoscens
tamquam bonus dispensator & iustus. unius cu
iusque motibus & proposito utitur. ad ea opera ef
ficienda que unius cuiusque animus ac uo
luntas eligit: si uerbi causa dicamus. Paterfa
milias si quis sit sapiens & iustus habens multa
seruitia: nonne quanta fieri potest sagacitate con
templabitur: quorum ex his animus aptus
sit ad rus colendum. & ipsos ruri deputa
bit? Cuius uero ad negociandum. cuius etiam
nutriendi pecoris. cuius uero ad ministerium & ob
seruandi cubiculi sui aptum probarit ingenium:
et ita unum quemque competentibus officijs.
utpote sapiens mancipabit. Verum quamuis non
latet eum. siue paterfamilias siue rex iste
sit. quod necesse est interdum rebellare subiec
tos: & discipline iura corrumpere: & ob hoc
correptione ac uerberibus indigere: necesse est
ergo ut eligat ex omnibus apta & ad hoc in
genia. si qua illa sunt atrocius incitata quam
suis quidem motibus ferantur: emenda
tionem tamen delinquentibus necessariam

conferant. Ponamus ergo ut patrem familias
istum ut regem. uidisse tempus quo emenda
ri debuissent: hij qui contra mores ac disci
plinam multa commiserunt: et elegisse
durissimum aliquem. et his ipsis qui corri
piendi sunt. multo duriorem: qui pro sceleribus
suis iam non sit dignus emendatione: sed morte.
Volens uero interitum eius ad emendationem pro
ficere ceterorum: mittens eum ad illos quos
morte eius corrigi cupit dicit ei: quia ad hoc
ipsum te suscitaui: ut ostendam in te uir
tutem meam: et ut annuntiem nomen
meum: in uniuersa terra. Vide enim quia non
dixit ad hoc ipsum te feci. Alioquin ad con
ditorem referre culpa uideretur: sed ait.
ad hoc ipsum te suscitaui: hoc est ut per ani
mi tui maliciam quam tibi infrenis et sine dei ti
more uiuendo quesisti: et in alijs irrogetur
utilis ac fructuosa correptio: et in te ipsum
ad posteritatis exemplum: famosissimus confe
ratur interitus. Quod autem dicit. ergo cui uult mi
seretur: et quem uult indurat: ex his que in
exodo scripta sunt uideatur assumere. Ibi enim
dicit. Indurabo cor pharaonis: ne dimittat
populum. Indurabatur autem cor pharaonis:
hoc modo. Noluit deus in eum subitam et plenam
dare uindictam. Quamuis enim esset consum
mate malicie: tamen per pacientiam suam deus
nec ipsi facultatem conuersionis excluserat.
Et ideo primo lenioribus: tum etiam paulatim
ingrauescentibus in eum uberibus utitur. Sed
quod deus gerebat per pacientiam: ex hoc ille in
durabatur ad contemptum: maiorem sibi
iram recondens: ita ut ad ipsum dici conue
niat. illud quod apostolus scribit: an diuitias
bonitatis eius et longa[illegible]nimitatis con
tempnis: ignorans [illegible] quam pacientia dei te
ad penitentiam adducit? Secundum duritiam
autem tuam et cor impenitens: thesauri
zas tibi iram in die ire. Non ergo quem uult
deus indurat: sed qui penitentie obtemperare
noluerit: induratur. Superfluum ergo est quod dicis
apostolo tu qui aduersaris: quid ergo adhuc queri
tur? Voluntati enim eius. quis resistit.

Voluntati quidem dei certum est. quod nullus
obsistat: sed uoluntatem eius iustam rec
tamque esse scire nos conuenit. Vt boni enim
aut mali simus: nostre uoluntatis est. Malus
autem ad cuius modi uerba. et bonus ad cuius
modi gloriam destinetur: uoluntatis dei est.
O homo tu quis es. qui contra respondeas deo?
Numquid dicit. et reliqua usque ad illud ad
contumeliam. Legimus in euuanglio qui
pro tue infidelitate inquirebant a domino in
qua potestate hec faceret que faciebat: et
quis ei dedisset potestatem hanc: nec
responsione quidem dignos habitos.
Similiter quoque et in presenti loco motum qui
dem uidemus apostolum: et aduersum insolentes
questiones per easque responsiones proponentis
contumatiam confundisse. Ait enim. O ho
mo tu quis es qui contra respondeas deo? hoc
est enim homo apud deum: quod apud figulum lu
tum. Et sicut seruus nequam. si forte uide
bitur domino fieri debere aliquod opus. quod et
rationis et utilitatis sit plenum: ille autem
operari nolens ea que dominus iubet discutere
incipiat et requirere a domino: ut quid hoc
fieri iubes cui prodest cui necessarium est?
Contumaci seruo que erit tam digna res
ponsio: nisi ut dicatur ei. tu quis es qui contra
respondeas deo? Ita placet: ita domino
uidetur. Non puto autem quod si fidelis
seruus et prudens interroget. uolens intel
ligere et mirari sapientiam domini: quod di
catur ei. tu quis es? Denique cum daniel propheta
uoluntatem domini desiderasset agnoscere.
unde et uir desideriorum appellatus est: non est
ei dictum tu quis es. sed missus est angelus
qui eum de omnibus dei dispensationibus
et iudicijs edocet. Et nos ergo si aliquid
de secretis dei et reconditis desideramus
agnoscere: si desideriorum et non contentionum
uiri sumus: occultius in diuinis litteris
inserta dei iudicia fideliter et humiliter re
quiramus. Propterea namque et dominus
dicebat. Scru[illegible]tamini scripturas. Scientes
hec non ab his qui in alijs negocijs occupati

transitorie ut audiunt. ut legunt: ſ; hijs qui
recto & ſimplici corde nugi labore contrauſq;
nugiliſ atq; ſcripturas diuinas ſeruitutem
aptre: ex quib; me ñ ẽ ego bene nouj. Si quis
tam ſit quj ea queratur: inueniet. Verum & nos
p uerb; ad ea que hñt ẽ manib; cõmutamur.
Numquid dic̃ figulus ſet inquit qui ſe finx: & ret
uſq; ad contumeliam. Et ap̃ hieremiam ꝓphamur ale
aliq̃d legimus: ũ mittebatur a deo mitte in domum
figuli: & ide eum fingentem. Vnq; uaſ collap
ſum de manib; ſuis recolligens: rursum finxit
illud ſcm voluntatem ſuam. Et facẽ ẽ inquit
ſermo domini: ad me dicens. ſ. Numquid ego ñ
poſſum facẽ domum iſte. ſic̃ figulus iſte? & ſapi
entia dic̃. Uaſa figuli ꝓbat fornax: & homines
iuſtos temptatio. Habet g̃ uirtꝰ poteſtatem ſic̃ et
figulus lutũ: ut faciat de eadem maſſa uaſa ad ho
norem: & uaſa ad contumeliam. Tibi g̃ qui ſo
lenẽ reſpondet ꝺo: ꝰ audiſſe ſufficiat. Qui ũ opa
ſapientie ꝺi in diſpenſationib; eius deſidat contue
ri: audiat in alio loco de his ipſis. paulum dum
notum ſecretorum conſcium diſputantem.
In domo autem magna. ñ ſunt inquit tantum
modo uaſa aurea & argentea: ſ; & lignea & ficti
lia. Et alia quidem ad honorem: & alia autem
ad contumeliam. Si g̃ quis emendauit ſemet ip
ſum ab his: erit uaſ ad honorem ſanctificatum &
utile domino. ad omne op̃ bonum ꝓparatum. Au
di paulum in his in quib; ñ habuit ꝓparatum con
tradictorem: quoꝝ uaſorum diuiſionem aperit.
Nam ibi ũ auditor ñ erat dignus. ſ; contradictor
erat: ſola fictilia uaſa commemorat. Hic autẽ
et aurea dic̃ ee & argentea. & lignea & fictilia:
et alia quidem dic̃ ee ad honorem: alia autem
ad contumeliam. Simili & ũ memorauit ratio
nem quare alia ad honorem alia ad contume
liam fiant: ibi ſiluit: hic aperuit. Si ergo q̃s
emundauit ſemet ipſum inquit ab his. ſine
dubio peccati ſordibus: erit inquit uaſ ad
honorem ſanctificatum & utile domino: ad
omne op̃ bonum ꝓparatum. Reſtat g̃ ut q̃
ſe emundauit: nec p[illegible] penitentiam pec
cati maculas abluit: ſit [illegible] uaſa ad contu
meliam. Qđ & ſi auferit malitiam. & contritꝰ p
duriciam mentis & cor impenitens omnino
contempſit: erit iam ñ ſolum uaſ contumelie
ſ; & uaſ ire. Ita g̃ rationem q̃m ibi indigne poſ
centib; claudit: hic digne deſiderantib; pan
dit: p q̃m etiam illud qđ pauloante de iacob et
eſau poſuit aperuit explanatur. Vt enim iacob
eẽt uaſa ad honorem ſanctificatum & utile domino:
ad omne opus bonum ꝓparatum: anima eius ſemꝰ
daueat ſemet ipſam. Et uidens deus puritatẽ
eius: poteſtatem eius hñs ex eadem maſſa facẽ alu
ud uaſa ad honorẽ aliud ad cõtumeliam: iacob
quidem qui ut diximus emundaueat ſemet ip
ſum: fecit uaſa ad honorem. Eſau ũ cuius ani
mam ñ ita puram: nec ita ſimplicem uidit:
ex eadem maſſa fic̃ uaſ ad contumeliam. Ut
autem ſciat qđ p puritate & ſimplicitate animi.
iacob facẽ ſuit uaſa ad honorem: audi quale ei du
uina ſcriptura ſimplicitatis teſtimonium phibet.
Et erat inquit iacob ſimplex: habitans domum.
Iacob g̃ apls dic̃ de eis: quia priuſquam naſce
rentur nec dum egiſſent aliquid boni aut mali. non ex operibus ſed
ex uocante dictum eſt ei. quia maior ſeruiet minori. ſicut ſcriptum
eſt. Iacob dilexi: eſau autem
odio habui. Qđ ſi uolens deus oſtendere iram et
notam facere potentiam: ſuſtinet in multa pa
tientia & rel uſq; uocabuntur filij dei uiui. Sepe
de incompoſitis eloquiis apli defectibuſq;
eorum commonuimus: qđ & in ꝓſenti loco ni
chil nouj inueniatur. Non enim reddatur ad
aliquid hoc qđ ante in principio capti. qđ ſi no
lens deus ubi causa ut & in aliis ipſe dixit qđ ſi
primitie ſancte & maſſa: hic mihi tale reddit
ſ; quaſi uagam connectionem iſtam reliquit.
Que etiam ſi ñ aſſumatur: lucidior abſq; ea
dabitur intellectꝰ. Verbi causa: ut ita legam.
Volens ꝺs oſtendere iram & notam facere poten
tiam ſuam: [illegible] ſuſtinet in multa patien
tia uaſa ire aptam [illegible] in perditionem: ut no
taſ faceret diuitias [illegible] glorie ſue in uaſa mi
ſericordie. In quo hoc uidetur intelligi: quia
dum ſuſtinet deus & patienter fert incredulos
et infideles: notam facit hominib; & pa
tientiam & potentiam ſuam. Patientiam: dum
diu ſuſtinet ſi forte reſipiſcant & conuertantur.
Potentiam: dum aliquando punit. & flagitia
ñ usquequaq; multa delinquit. Et rursum in

uasis misericordie hoc ē qui semet ipsos
emundauerunt ab omni sordе peccati. ex
qua mundus non ē etiam sumul dicit fuerit
ulta eius: notas fac̄ diuitias gloriae suae. Quae
uasa ñ irrationabilia aliqua aut secunda gia:
sī qm ipsa sup̄ dicta sordib; se expurgauerint:
ꝑparauit in gloriam. Qđ autem subiungit
quos & uocauit nos: ꝑ eo ut si dicisset sic nos
quos uocauit: ñ solum ex iudeis: sī etiam ex
gentibus. Supiora enim quasi de pharaone
qui fuit malus. & de filiis israel qui fuerunt
nas misericordie: ꝓsequitur iudeus. hic &
qđ subiungit. quos & uocauit nos. ñ solum ex
iudeis sī etiam ex gentib; simultudinem uidet
assumē: hoc ē ut ita dicatur: sic
et nos sumus uasa misericordie quos uoca
uit ñ solum ex iudeis: sī etiam ex gentib;.
Hęc qm̄ dum ad ipsius applicet sermonis ordi
nem explanationem q; uerborum ponet
dicta sint: nunc breuiter repetentes aliqua
etiam de intellectu mitiore requiramus. Quo
modo & deus notam fac̄ iram suam: ꝑ uasa
inquit ire aptata: ad ꝑditionem. Obrupes
co ego ap̄ meuet ipsum: sancta spe consili
um in diuinis uoluminib; contuens. Iam ñ
quidem di quę ē a natura eius extranea: notam
fieri hominib; dic̄: sic̄ presens hic apti indi
cat locus. Bonitatem ū eius & dulcedinē
qđ nature eius ē ꝑpium absconditi memo
rat & occultari: sic̄ dauid dic̄. Quam mag
na multitudo dulcedinis tue domine: quam
abscondisti timentib; te. Quid & causę di
cemus: qđ deus iram manifestat hominib;
et dulcedinem celat: Sctt sine dubio fragile ē
hominum genus. & ad lapsum proclive p
negligentiam: quib; expediat magis ē sub
metu re qm̄ spe benignitatis di & dulcedinis
relaxari: sic̄ & sapientia di dic̄. Qui parcit ba
culo: odit filium. Si enim pensarent eum
uirga ñ moneret: animam autem eius sa
luam faceret a morte. Notam fac̄ & potentiam
suam dicit: dum impios castigat & corripit:
ut scđm ꝑpetuę sententiam dum flagellat̄
pestilens. innocens. afflictior fiat. Notas autem
fac̄ etiam diuitias gloriae suae. in uasis misc
cordie: quę ꝑparauit in gloriam. Innotes
cunt diuine dei: cum erga eos qui unt ho
mines spernuntur & humiles sunt. misedia
eius ostendatur: quia ñ in diuitiis sunt nec
in potentia sī in domino spant. Sic̄ tunc
hebreorum gens desperata inter homines et
abiecta: a deo misericordiam consecuta ē:
ita & & nunc ꝑplus gentium qui spernabatur
et desperabatur ab his qui in circumcisione
gloriantur: misericordiam consecutus est.
Sī illud ē qđ a nob̄ debemus intendē: quia
et illi consecuti sunt misedia & plebs
di appellati sunt: & dilecti di fuerunt.
Sī qm̄ seruare acceptam grām nesciert:
dic̄ ad eos in quib; mechabatur. comme
moratio ista. Dimisi eam: & dedi ei libellum
repudii in manus suas. & item alibi. facta
est mi in sacietatem: iam ñ dimittam
peccata uira. & ꝑ hiemiam dominus dicit.
Sic̄ spe tunc a bene: facta ē mi in hereditas mea.
Ne forte etiam nos qui ñ sumus plebs dei: sī;
ꝑ diuitias gloriae suae uocauit nos plebem
suam: & qui ñ sumus dilecti: sī; facti sum
dilecti & filii dei uiui: si ñ ut filii lucis et
filii di ambulemus: si ñ ut plebs di ita aga
mus: ut uidentes homines opa ura bona magnificent patrem nrm̄ qui in cel ē: uereamur
dum ē ne illum sermonem incurramus apli
quo ait. Si enim deus naturalib; ramis ñ
pepcit: nec t parcet. Testimonium sane
hoc qđ de osee assumit apls. qm̄tum ad
locum ipsum ꝑphe ponet: ñ uidetur
de gentib; sī de ipso ꝑplo israel dici. Sī;
ut in supiorib; dixim̄ ex simili paulus su
mit exemplum: ut ostendat quia
sic illis quondam cum abiecti essent
et desperati: dictum ē primo: uos ñ pplus
meus & ego ñ sum ur deus: & addit p hō.
et erit in loco in quo dictum ē non mei
plebs uos uocabuntur & ipsi filii di uiui.
inquit ita & nos quos uocauit ñ solum ex
iudeis sī etiam ex gentib;. qui ante ñ eram
plebs eius plebem suam nos uocauit: et

ñ dilectam dilectam: & in loco ubi dictum est
nob non plebs mea uos: ibi uocabuntur filij
dei uiui. Ysaias autem requirant a nob hij q ex
circumcisione sunt: & dicant. Ubi enim ad
uos dictum ē qua ñ sitis plebs dei uos. ut ibi
uocemini filij dei uiui? asserent enim qđ dns ih
iudea locut' ē. In ipsa enim tantummodo
not' ē deus: & mihi h ad nos spectant. q lex
ad eos qui in lege sunt loquitur. Immo ego
ostendam locum multo digniorem: ubi deum
loqn & docuit & possibile fuit. Hec enim
consequenter deus loqui in montib; & rupib;
et quibuscumq; tremis locis dicetur: sm̄ in
hominis loquitur dr: in sensu rationabili: et
in principali cōdis. & ubi cum indigm & alienu
a dō actus conscientia redarguente culpant':
ibi ingm pnuntiatur: ibr ad singulos quosq;
q; non plebs mea uos. Sed ubi emundet se quis ab
his & purificet: & pax di que exuperat omnē
mentem cor eius incipiat custodire ibi: hoc
ē in cordis secreto pacificus effectus filius dei
conscientia astipulante uocabitur. Ysaias autē
clamat p isrl: & reliqua usq; ad illum locum ubi
dicē. Et qui credidit in eum: ñ erubescet.
Postea qm̄ p di sapientiam qm̄ loquitur pau
lus inter pfectos, secreta & abscondita
diuine dispensationis exposuit: & ostendit
qua ratione. quo ue ordine. ut uam dns ostē
dat in uasis ire. ut diuitias glorie sue in
uasis misedie: & docuit qđ uasis ire fiat un'
quisq; ex eo qđ p duritiam suam & cor
impenitens thesaurizet sibi iram: uasa
autem misedie sunt hij qui se emundauē
rint ab his. & ad omne opus bonum ꝑpara
uerunt: nunc ut h ipsa maiore auctoritate
confirmet: etiam in ꝓphis docet h ē pre
cepta. Ysaias inquit: clamat p isrl. Si fuit
numerus filiorum isrl tamq̄m harena
maris: reliquie salue fient. Prouidens
etenim de futuris ꝓphis: uidebat qđ plu
rimi ex isrl & hij maxime qui harene ma
ris compantur: p duritiam suam et cor
impenitens futuri erant uasa ire aptata
ad pditionem: ñ credentes unte sue s̄ dñm
maiestatis crucifigentes. Si g inquit
fuerint tamq̄m harena maris: reliquie
salue fient. Illi qui ñ saluantur: tanquam
harena maris sunt. Reliquie ū que salue fiēt.
tamq̄ stelle celi sunt. Ubicumq; & cum pro
missionis que ad abraham facta ē: conuenit
sermo. Erit inquit semen tuum sicē harena ma
ris: & sicē stelle celi. & hoc ē: qđ dicē. Verbum
enim consummans & abbreuians inequita
te: quia ūbum breuiatum faciet dominus
super terram. Verbum breuiatum: ubi multi uo
cati sunt: pauci autem electi. Possumus autē
et totius doctrine ūbum dicē breuiatum: ut
qđ pus lex & ꝓphe continebant in latitudine
ꝑceptorum: ueniens dominus pnuntiaret
et diceret. Diliges dominum deum tuum: et
reliqua usq; proximum sicē te ipsum. In his
duobus mandatis pendet omnis lex & ꝓphe.
In quo euidenter ꝓphas & legem: duobus his
sermonib; breuiauit. Vbi & ūbum breuiatū
dicit fidei symboli. que creditib; traditur:
in qua totius summa misteriū paucis uerbis
sermonib; continetur. Et sicē ꝑdixerit inquit
ysaias. Nisi dominus sabaoth reliquisset
nob semen: sicē sodoma facti ēssemus: sicut
gomorra similes fuissemus. Qđ semen ysa
ias a domino dicē derelictum? Illud sine
dubio qđ idem apl's exponē in alijs eum dicē
ad abraham dictum ēē: et dabo tibi terram hanc
et semini tuo. Non dicē & seminib; quasi in
multis: sed semini tuo tamq̄m in uno: quē
xp̄e. Hoc ē g qđ dicē ysaias: ubi dominus reli
quisset nob semen. id ē ni dedisset nob xp̄m
ut ex nob nasceretur: sicut sodoma fuissem⁹:
quantum ad impietatis magnitudinem
spectat: ñ quia & gunsimum aliquid ap̄
isrl tras gestum ē. Nam sodomite in hospites
incesti fuerunt: & impudici. Populus ū
isrl in eum sacrilegus exstitit: qui cum de
minus maiestatis sit reatus eorum & dici
uolunt & ēē. Nisi g semen istud dominus
reliquisset. p qđ reliquie isrl salue fiēnt.
et uasa misericordie saluarentur: interi
isset ꝓpls ille ut sodoma. & tamen non

ociose ysaias semen nominauit: qđ re
ctum ẽ. Semen namq; dr qđ seminat
in ẽa. & fructum multiplicem reddat: do
ens phoc etiam xp̃m seminandum ee id ẽ
sepeliendum in ẽa: & inde resurgentem
fructum plimum totius ecclie multitudins
platurum: sic & ipse dominus dic̃. Nisi gra
num frumenti in ẽram eccidit & mortuum
fuit: ipsum solum manet. Si autem mor
tuum fuit: fructum plimum affert. Qd g
dicemus qđ gentes que ñ sectabantur iusticiã:
consecute sunt iusticiam? Justiciam autem:
qđ ex fide ẽ. Videatur fortassis hoc contrarium
ẽ illis quib; supdiximus: ut qđ unus quisq;
emundet se & expurget: ut fiat vas utile
et vas in sedie: ut ill' que in superiorib; disse
ruimus: qđ naturali lege in qua sine du
bio ẽ & iusticia, utant̃ etiam gentes. Quom̃
g hic dic̃ gentes que ñ sectabantur iusticiam:
comp̃hendat iusticiam? Unde g: si hoc ñ pos
sumus respondẽ. Aliud ẽ sectari: aliud habe.
Sectari dr ille: qui p doctrinam & lectionẽ
multum assequi aliquid cupit. Vñ & asec
tando secte appellate sunt, huiusmodi doct
rine que hominum traditione discuntur.
Gentes g quia legem tabulis ut libris sc̃ptam.
ñ habuerunt: ñ dicuntur sectate ee iusticiam.
habuerunt tamen iustitiam: qm̃ lex nos na
turaliter edocuit. Secundo g p̃mi fuerunt iu
stitie: ei que ex fide ẽ. id ẽ x̃. Isti ergo sectantes le
gem iustitie: in legem ñ puenit. & hic loc̃
sic sup̃. Observandum dicimus in uno eo
demq; ẽsiculo: diuse nominari legem.
Certum ẽ enim quia isti sectabantur legem
iustitie secundum litteram: si in legem non
puenit. Quam legem? Sine dubio spe. Neq;
enim hoc dicer̃t apls quia legem qm̃ sectabat̃
et qm̃ tenebat: & qm̃ habebat: in hanc ñ
puenit. Reddit g rationem cur in legem
isti ñ potuit puenire: quia ñ ex fide inqt
h quasi ex opibus. De fide x̃ & opib; legis
habunde in initio huius epte: disserui.
Et ideo ne eadem sepius rememoremus: p̃sentem
locum paucis ipsius apli sermonib; explu
cemus. quib; dicit. Ignorantes enim dei
iusticiam: & suam querentes statuere:
iustitie dei ñ sunt subiecti. Finis enim le
gis xp̃s: ad iusticiam omni credenti. Qa g
legem sectabantur ñ secundum opa iusti
cie dei. si secundum opa iustitie sine: recte
eo offenderunt in lapidem offensionis
de quo sc̃ptum ẽ. ecce pono in syon lapi
dem offensionis & petram scandali: & qui
credit in eum ñ erubescet. Sciendum ẽ
autem qđ in ysaia ap̃ha. hoc testimo
nium: ita sc̃ptum sit. Ecce ego immitto
in fundamenta syon lapidem p̃ciosum
electum, angularem, p̃clarum in fun
damenta eius: & qui credidit in eum:
ñ erubescet. Aplus autem lapidem of
fensionis & petram scandali. de alio loco
ipsius ysaie ap̃he huic testimonio inse
ruit, in quo ita sc̃ptum ẽ. & ñ tamq̃m la
pidi offensionis occurrentes ei. neq; ut lapidi
ruine: ex ullo loco excerpes: q̃ assertionib' suis
cõmoda iudebant aptarunt. Verumtam dulcis hic
que plurimis ẽ boni & salutaris inuenim̃ nob̃
cõpellari murũ forasse videat̃ cur in hoc loco
que de isaia ap̃ha sup̃sit apls. lapis offensionis & pet̃
scãdali noĩet̃. Cuiq; bono dño z bono patri filio q̃q; bona
et salutaria uidentur aptanda sint: ut
pax & iustitia & unitas. & ostium quo intrat̃
ad patrem. & pastor & leo de tribu iuda:
ut catulus leonis qui excitat̃ a somno. ut
sanctificatio. ut redemptio: & cetera huius
modi que dignationem eius conuenire inde
antur. Si; inde si possumus etiam lapidem
offensionis. & petram scandali ostendere:
quatinus ei competent̃ possit aptari.
Offensio & scandalum: unum ap̃e atq;
idem significat. Scandalum & enim dr:
cum in uia ob ex aliquis inuenitur:
qui gressum incedentis ut scandentis impe
diat. Inde g: scandalũ tractum ẽ. Quia
g hii qui erant in uia syon. ñ bona in
cedentes: nec p̃dicationis conecto pede cur
rebant: malis suis fauentes inuicem sic
ap̃ha dic̃: quia laudatur peccator usq;

benedictam: ⁊ veniens dominus & saluator
nr̃. arguẽ cepit uias eorum & dicẽ. Ve uob
lẽbe & pharisei. & rũm. Ve uob diuitib;.
Et rũm. Ve t̃ ierlim: que occidis pphetas &
lapidas eos qui ad te missi sunt. S; et
multa his similia dicens. & arguens eos. ⁊
impedire cepit uias pditionis eorum: et
effectus ẽ eis lapis offensionis & pet̃ scan
dali: ñ sinens eos ingdi uiam latam que duc̃
ad mortem. Sic deniq; & in osee pphetа
ceptum ẽ. de his qui peccata nr̃ incedunt.
Propt̃ hoc inquit. ecce ego sepiam uiam
eius spinis: & obstruam uias eius: & se
mitam suam ñ inuenet. Lonamus g̃ rũm
si uidetur in medio ipsum paulum: qui
acceptus quondam eplis a sacerdotib; damas
cum pgebat: ut oĩs uiros ac mulieres
credentes xp̃o: uinctos pduceret in ierlim.
Cum g̃ ageret istud nter peccata: occurrit
ei dominus ihc in via: & ad tempus eum
cecitate percussit: & facẽ ẽ illi quantum ad
ipsum pposterum spectat quo illud pgebat:
lapis offensionis & petra scandali: ut illud
nter peccata qđ tenebat erpte ñ posset: ⁊
conuersus crederet ei qui uiam suam ere
ceat: & quib; spinis; communationis obstru
xerat. & credens in eum ñ erubesceret;.

Explicit lib septimus.

Incipit octauus.

Ihs: uolum
tas quidem cordis mei. & obse
cratio ap̃ deum fit p illis ad
salutem: & reliqua usq; non
sunt subiecta. Et ex imo & pcedente
textu eptẽ. discimus paulum nunc p gen
tib;. nunc etiam p israhel facẽ sermonem.
Quia g̃ in his que nup exposita sunt
multis testimoniis ad liquidum ostensum est
pharum: ita ut pferret de ysaia. ñ
dominus sabaoth reliquisset nob̃ se
men: sicut sodoma facti essemus: & sic̃
gomorra similes fuissemus: & nterum
si fuit numerus filiorum israhel tam qm
harena maris: reliquie salue fient:
et his addit quia israhel sectans legem
iustitie. in legem iustitie ñ peruenit: quia
nunc consolari rursus pplm illum uolens.
et hoc mutare ad fidem dicẽ. Fr̃s: uo
luntas quidem cordis mei. & obsecratio ap̃
deum: fit pro illis in salutem. Et causam cur
uoluntas sua & obsecratio pro illis ap̃ deum ha
beatur: ostendit. Testimonium inquit phibeo
illis: qđ emulationem dei habent: s; ñ secm scie
ntiam. Quamuis inquit tot & tantis inuo
luti sint peccatorum suorum malis: tamen ẽ
eis ineffabilis zelus & emulatio dei. Et h̃ me
commouit causa obsecrare dm̃. pro illis: ut ut
in fine aliquando pueniant ad salutem. Ha
beut enim zelum dei: s; ñ secm scientiam.
Et pbat quoñ ñ secm scientiam zelum dei
habent. Qui ignorantes inquit dei iustitiam
sue iustitie obtemperant. Non multum g̃
pdest habẽ zelum dei: & ñ scientiam zeli habẽ
Denique putantes iudei se dei zelum habẽ:
sacrilegi extiterunt in filium dei qui non
secm scientiam zelati sunt: sicut finees filius
eleazari qui secm scientiam zelatus uitiũ
machabeorum autem patrẽ & uiri fortem fornicantem
cum ea: & sic̃ behas qui dicẽ zelans zelatus
sum omnipotentem dominum: quia dereli
querunt te filii israhel. pphas tuos occiderunt:
et altaria tua suffoderunt: & sic̃ machabeus de
quo in primo libro machabeorum scptum ẽ.
quia zelatus ẽ in lege dei & intremuerunt
renes eius: & ascendit furor eius: secm iu
dicium. Horum omnium zelus & emula
tio secm scientiam fuit: iudeorum ũ zelus
ñ erat secm scientiam: ideirco quia ignoran
tes dei iustitiam. pphas conabantur. id ẽ que
hominib; iustificata uidebatur implẽ: cum
utiq; ipsos magis dei iustitie que ẽ xp̃o cum
uenit obedire. S; unde nunc ne forte non
illis sol̃ dici sermo iste uideatur: quia
zelum dei habent: s; ñ secm scientiam. Simi
liter enim pot̃ dicẽ apls & de aliis qua
testimonium phibeo eis qđ amorem dei
habent s; ñ secm scientiam: & de aliis qua
caritatem dei habẽt s; ñ secm scientiam. Si
enim hãt quis affectum erga deum:

ignoret autem quia caritas patiens debet
esse benigna, non inuidens, non properam agens, non
inflata, non ambitiosa: non querens quae sua
sunt. Hec et his similia si in caritate non habet,
sed in solo affectu diligat deum: competenter et
ad ipsum dicitur quia caritatem dei habet sed non secundum
scientiam. Similiter autem dici potest et de alio
quia fidem dei habet: sed non secundum scientiam: si ig-
noret quia fides sine operibus mortua est. et quia
fides dei non in solis uerbis est, que interdum ab alio
composita uel scripta discuntur: sed in affectu
mentis tali quodam, qualem habuit illa que
dixit intra se: si tetigero fimbriam uestimenti eius
salua ero. Si quis ergo non ita habet fidem ut ex actibus
suis bonis cui credit ostendat: potest et ad ipsum
dici quia fidem dei habet sed non secundum scientiam. Potest et
de alio dici quia castitatem dei habet sed non secundum sci-
entiam: et alius curam pauperum habet sed non se-
cundum scientiam: quippe si ab hominibus lau-
dari uult. Et alius abstinens potest dici: sed non se-
cundum scientiam: si propterea ieiunat ut homi-
nibus pareat. Et sic per singula queque que gerimus:
non secundum scientiam et intellectum geramus: potest
ad nos dici quia habemus zelum operis boni, sed non
secundum scientiam. Et ideo danda precipue est opera
scientie: ne res nobis infeliciter accidat: ut in
fine positi frustremur a fide: zelum habentes bo-
norum decidamus a bonis. Uis autem scire quare
potest quis si scientiam non habet euanescere in fide?
Audi ipsum paulum quibusdam dicentem:
non sine causa credidistis. Accidit ergo sine causa
credidisse his qui scientie operam non dant: ut in
eo quo crediderunt etiam intellectum ueritatis ac-
cipiant. Denique et apostolus hanc esse differentiam fi-
dei simpliciter tradite: et fidei que est secundum
scientiam peruidentes: dicebant ad saluatorem.
Auge nobis fidem: hoc est ut habentes eam fidem
que non est secundum scientiam: habamus et eam que est se-
cundum scientiam. In tantum uideis testi-
monium perhibet paulus, quod emulationem
dei habent licet non secundum scientiam: tamen quia
ut cumque habent emulationem dei: causam dederunt
apostolo: qua obsecrationem pro illis offerret deo. Melius est
enim habere zelum dei, licet non secundum scientiam:

quam penitus non habere. Qui enim habet sicut scrip-
tum est, dabitur ei uel in nouissimis: cum omnis
israel saluus fiet. Qui autem non habet: etiam quod
habet auferetur ab eo. Finis enim legis xpc: ad
iusticiam omni credenti. Moyses enim scribit:
quia iusticiam que est ex lege est: qui fecerit homo
uiuet in ea. Que autem ex fide est iusticia: sic
dixit et reliqua usque dicit qui credit in eum non
erubescet. Finis legis xpc. hoc est perfectio legis:
et iusticia xpc est, sed credentibus. Non credentes
uero quia non habent xpm: perfectionem non habent legis:
et iccirco nec ad iusticiam poterunt peruenire.
Moyses enim scribit: quia iusticiam que ex le-
ge est qui fecerit homo uiuet in ea. Que autem
ex fide est iusticia: sic dicit. Iam et in superioribus
apostolus duarum iusticiarum fecerat mentionem:
ubi dicit: quia ignorans dei iusticiam, suam iusti-
ciam constituere querebat israel. Et hic nunc duas
iterum iusticias dicit: unam que ex lege: et
aliam que ex fide est. Sed mihi uidetur illa quam
superius dixit ignorari ab israel dei iusticiam, ipsa
sit iusticia hec que ex fide est: illa uero de qua dicit
suam iusticiam querentes statuere: ipsa sit
de qua et hic moysi uerbis insinuat: quia iusti-
ciam que ex lege est, qui fecerit homo uiuet in
ea. Sed uide iusticiarum differentiam: pari-
ter et uitarum. Illa enim iusticia dei, id est
xpc qui factus est nobis iusticia a deo et pax:
uide quomodo dicit hec est autem uita eterna: ut
cognoscant te solum uerum deum: et
quem misisti ihesum xpm. Hec ergo iusticia
non tantum uitam prebet: sed eternam uitam.
Illa uero legis iusticia qui fecerit homo: non
dixit in eternum uiuet: sed tantummodo uiuet
in ea. Quod si finis legis ut apostolus dicit xpc est:
nec ipsam que ex lege est iusticiam sine xpo ad
implere potest: qui finem legis non suscipit xpm.
Hec est ergo que ex fide est iusticia que est xpc, tam
quam uiuens et subsistens: hec inquit dicit.
Ne dixeris in corde tuo: quis ascendit in ce-
lum? hoc est xpm deducere. Aut quis descen-
dit in abyssum? hoc est xpm a mortuis reducere.
Nec mireris quod cum xpc ipse sit iusticia:
quasi de alio ita de se hec dicere uideatur. In

multis enim locis inuenies saluatorem.
quasi de alio ita de se loqui: ut in euuangelio dicit. Et statuit oues a dextris. edos autem a sinistris: & dicet his qui a dextris sunt. & a sinistris ea que scripta sunt.
Qd g ait ne dixeris in corde tuo quis ascendit in celum: aut quis descendit in abyssum: exceptis his que media interserit, hoc e xpm deducere uel a mortuis reducere: s; & ppe e uerbum in ore tuo & in corde tuo: ex deuteronomio uidetur assumptum: uel hoc m scriptum e. Mandatum hoc qd ego mando tibi hodie non e sup exaltatum a te. neq; longe a te: non e in celo ut dicas. Quis ascendet nob in celum & accipiet illud nob: ut audientes faciamus illud? Neq; transmare e: ut dicas. Quis transibit nob transmare et accipiet illud: ut audientes faciamus illud? Iuxta te e uerbum ualde in ore tuo. & in corde tuo: & in manib; tuis. ut facias illud. Cum g hec ex deuteronomio assumpta sint. & apls scribit quia iusticia que ex fide e ipsa h dicit que e xpc: ordine pio que in deuteronomio dnr apls a xpo dicta ee pnunciat. Ipse e g qui dixit. Mandatum hoc qd ego do uob hodie: non e sup exaltatum a te neq; longe & cetera que secuntur. Quid g e qd p hoc apls docet? Ne scil dicamus in corde nro. & putemus qd xpc in loco aliquo continetur & n uiq; e ac p omnia ipse diffunditur: quippe qui cum eet in terris dicebat: quia eet & in celo. Sic enim loquebatur ad apls suos. Nemo ascendit in celum: n qui de celo descendit: filius hominis qui e in celo. Non dixit qui fuit: s; qui e in celo. Et rursus ne putemus eum in celo ee tantum m: uacare autem eius psentia abissum: ideo iusticia que ex fide e dicit. Ne dixeris in corde tuo quis ascendit in celum? Et quasi simile sit hoc dicenti xpm de celo deducere: ita addidit apls: hoc e xpm deducere. & rursum si qui mente & cogitatione descedat i abissu. putans ibi tantum contineri xpm: quasi simile sit xpm reuocare a mortuis: ita subiungit hoc e xpm reducere a mortuis. S; ita inquit debes sentire de xpo: tamqm de uerbo et ueritate & sapientia: & iusticia dei. Hec autem omnia n in loco queruntur: s; uiq; assunt: neq; ab inferni locis euocantur: s; mente sola intellectuq; capiuntur. Tamqm uerbum g et sapientia. ppe e in ore tuo & in corde tuo Et hoc e inquit uerbum fidei qd pdicamus: quia si confitearis in ore tuo dominum ihm. et credideris in corde tuo: qd deus illum suscitauit a mortuis: saluus eris. Corde enim creditur ad iusticiam: ore autem confessio fit ad salutem. Debemus etiam hoc scire qd aliud e possibilitate ee in aliquo: aliud efficacia uel efficientia. qd greci didami & energia uocant. Vbi causa. Paruulus nup natus: possibilitate rationabil homo e. Pot enim ee rationabilis si adoleuit: & possibilitate etiam faber & gubernator: & gramaticus dr. Possibile enim e: ut horum aliquid sit. Efficacia u uel efficientia hoc e re ipsa atq; effectu: nich horum e. dum e paruulus. S; si cepit uel rationis iam capax ee uel aliquid fabrilis artis. aut cuiuslibet alterius efficere: tunc iam efficacia racionabilis dr uel faber. uel siquid illud qd effectu opis agit. Hoc g m etiam xpc qui e uerbum dei possibilitate quidem iuxta nos: hoc e iuxta omnem hominem ee credendus e tamqm ratio paruulis. Efficacia u tunc in me ee dr: cum in ore meo confessus fuero dominum ihm: & in corde meo credidero. qd deus illum suscitauit a mortuis. Vis autem scire quia adest uiq; & medius e etiam eorum qui ignorant eum: et n confitentur? Audi quom iohannes baptista de eo: h ipsa testatur. Medius inquit uestrum stat quem uos n scitis: qui p me uenit. Est g medius etiam inter eos qui eum nesciunt: s; possibilitate eis medius e: n efficacia. Possunt enim eum capere: s; nondum capiunt. Efficacia u. uel efficientia: inter eos medius e quib; dicebat. Vbicuq; fuerint duo uel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum. Isti enim con

fitebantur in ore suo dominum ihm: et
credebant in corde suo qd deus illum susci-
tauit a mortuis. Alioquin absurdum uidetur.
si et int eos qui in nomine eius congregantur.
medius ee dr: et int eos qui eum nesciunt: n
huiusmodi differentia teneatur: qd int igno-
rantes et nondum credentes possibilitate medi
dr: inter credentes u efficatia id e rei ipsius et
opis ipsius effectu. Verum et illud obserua:
qd ait. Quia si confitearis in ore tuo dnm ihm.
et credideris in corde tuo qd deus illum suscita-
uit a mortuis: saluus eris. Videbitur enim
quibusdam qui etiam si desint alicui boni
opis priuilegia: etiam si uirtutibus opam n de-
dit: hoc ipso tamen qd credidit n pat s;
saluetur: et hat salutem etiam si beatitu-
dinis gloriam: habe n potit. S; uide ne
magis illud intelligi debeat. qd qui uere
et n falso confitetur ore dominum ihm
et corde credit: pariter confiteatur se
dominatui subiectum ee sapientie et iusti-
cie et uitati et omnibus que xpc e: nec
sibi ultra dominum mammonam id e neq;
auaritiam sibi ultra neq; iniusticiam. neq;
impudicitiam: neq; mendacium domina-
ri. Semel enim dominum ihm xpm con-
fessus. nulli horum se seruire pfitetur:
s; et in corde suo credens qd deus eum
suscitauit a mortuis: etiam e quia suscita-
tum eum: ad iustificationem sui credit.
Alioquin quid pdit scire me et crede qd
ihm deus suscitauit a mortuis: si in me ipso
eum n habeam suscitatum? Ego si n in no-
uitate uite ambulo. et uetustatis peccandi
consuetudinem fugio: nondum m xps
resurrexit a mortuis. Ad hunc autem sen-
sum etiam ea conueniunt que secuntur:
qd ait. Dicit enim scriptura. quia omnis q
credit in eum: non erubescet. Hoc autem
ap ysaiam scriptum e. Qd si omnis qui cre-
dit in eum n erubescet: erubescit autem
omnis qui peccat: sic et adam peccauit et
erubuit: et abscondit se: qui adhuc rubo-
rem peccati incurrit: credere n uidetur.

Non e enim distinctio: iudei et grci. Idem
enim ipse dominus omnium: diues in omnes
qui inuocant illum. Omnis enim quicumq;
inuocauit nomen domini: saluus erit. Quom
n sit distinctio in fide iudei et grci: supiam fre-
quenter ostendimus. Qd autem idem sit
dominus omnium: scdm h accipies: que nup
edidimus. Hoc e si iusticia nob et uitas et sapien-
tia. et sanctificatio: qd totum e xpc dominus
dominetur: h sunt eius diuitie ut pote in q
thesauri sapientie et scientie: sunt absconditi.
Quas tamen diuitias n dixit largiri eum om-
nibus hominibus: s; omnibus quicumq; inuoca-
uerint nom eius. S; et in hoc simil uidetur
questio: ut in supioribus oboriri. Neq; enim
omis qui quo quom inuocauerint nomen do-
mini salui ee possunt: etiam si n egerint opa
inuocati nominis digna: maxime cum et
sapientia di in pubis dic. Erit enim cum
inuocauitis me: ego n exaudiam uos. In quo
uidetur m sapientia cohortari. et purgere
eos qui saluari uolunt: ut citius inuocent
sapientiam: nec morentur neq; different ne
forte cum statutum tempus excessit hoc in q
penitendi facultas e: tar de ph inuocent u peni-
tentie locus non e. Et tunc dicit. quia inuo-
cabitis me: et n exaudiam uos. Sermo tam
hic quem ponit apls id e quicumq; inuoca-
uit nomen domini saluus erit: ap iohel pro-
pham hoc m scriptus e. Et dabo pdigia in celo
sursum. et in tra deorsum: sanguinem et
ignem et uaporem fumi. Sol conuertetur in
tenebras. et luna in sanguinem: antequam
ueniat dies domini magnus et nobil. Et
erit quicumq; inuocauit nomen domini:
saluus erit. Videtur tamen m grande aliqd
in scripturis diuinis sub hoc inuocationis
nomine designari. Non de quibuscumq; iu-
ris s; de ingentibus et pcipuis iuris scribitur:
quia enos primus spauit inuocare nomen
domini. et in psalmis. Moyses et aaron in
sacerdotibus eius: et samuel in his. qui inuocant
nomen eius: et reliqua usq; loquebatur
ad eos. Quomodo g inuocabunt in quem n

credidunt? Aut quomodo credent ei: quem
non audierunt? Quomodo autem audient sine
predicante? Quomodo vero predicabunt? nisi mittantur?
Sicut scriptum est. Quam speciosi pedes: euuangeli
zantium bona. Manifeste in his per hoc quod dicit.
quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt:
illud quod superius posuit de propheta dictum: quia omnis qui
cumque inuocauerit nomen domini saluus erit:
ad xpm dominum docuit. referendum. Post quam
enim dixit omnis qui cumque inuocauerit nomen
domini saluus erit: subiungit. Quomodo ergo inuo
cabunt: in quem non crediderunt? Xpo enim iudei
non crediderunt: et ideo nec inuocant eum: cui non cre
diderunt. Sed et in principio epistole quam ad corinthios
scribit ubi dicit: cum omnibus qui inuocant nomen
domini nostri ihesu xpi. in omni loco ipsorum et nostro:
eum cuius nomen inuocatur dominum ihesum esse
pronuntiat. Si ergo et enos et moyses et aaron. et sa
muel inuocabant dominum: et ipse exaudiebat
eos: sine dubio ihesum xpm dominum inuocabant.
Et si inuocare nomen domini et orare dominum:
unum atque idem est: sicut inuocatur deus inuocandus est
xpc. Et sicut oratur deus: et orandus est xpc. Et sicut
offerimus deo patri primo omnium orationes: ita et
domino ihesu xpo. Et sicut offerimus postulationes pa
tri: ita offerimus postulationes et filio. Et sicut
offerimus gratiarum actiones deo: ita gratias
offerimus saluatori. Unum namque utrique honorem
deferendum. id est patri et filio diuinus edocet
sermo: cum dicit: ut omnes honorificent filium:
sicut honorificant patrem. Quod autem de epistola ad
corinthios proposuimus. ubi apostolus primo quidem dixit
de ecclesia dei que est chorinti sanctificatis in xpo
ihesu. uocatis sanctis: et post hoc quasi alterius gradus
et alterius ordinis sint: ita subiungit quosdam
de quibus dicit. cum uniuersis qui inuocant nomen
domini nostri ihesu xpi: in omni loco ipsorum et
nostro: uidebitur fortassis habere aliquid diffe
rentie: quod illos quidem et ecclesiam dei nominat.
et sanctificatos et uocatos sanctos: istos autem
tantum quia inuocant nomen domini ihesu xpi.
Et uide ne forte ista diuersitas tale aliquid os
tendat: quale et presens uidetur habere capitulum in
quo docet non posse inuocare nomen domini: nisi

prius credatur in xpm. Cum autem crediderit
quis xpo etiam si nondum sanctificatus sit et ecclesie
corpori sociatus: tamen necesse est ut iam inuocet
eum: cui credidit. Xpc enim uenit reconcili
are mundum deo: et credentes sibi offerre patri.
Quos autem offert patri: spiritus sanctus suscipit ut sanctificet
eos: et tamquam celestis ecclesie primitiuorum men
bra uiuificet: atque in soliditatem totius corporis
perfectionemque restituat: et ita demum ecclesia dei
non habens maculam neque rugam appellari mereantur.
Prius ergo ad gradum istius perfectionis acce
dant: tamquam mediatoris dei et hominum inuo
cent nomen domini ihesu xpi. Post ea uero quam spiritus
dei fuerit in corde eorum clamans abba pater: ipse
spiritus eos etiam nomen patris edocet. inuocare.
Ideo inquit quomodo ergo inuocabunt: in quem
non crediderunt? Et in hoc artissima eos conclusione cons
tringit. Salus inquit non est: nisi inuocanti.
Nemo uero inuocat: qui non credit. Ergo quia non
creditis non inuocatis: et quia non inuocatis
non saluamini. Sed quomodo inquit credent ei:
quem non audierunt? Quod non audierunt: possu
mus sic intelligere: quia uel ipsum in carne
positum. uel apostolos eius predicantes de eo audi
re noluerint. Sic enim et ipse dominus
dicit. Qui uos audit: me audit. Et qui uos
spernit: me spernit. Potest autem et hoc intelligi:
quod etiam nunc et semper xpc tamquam uerbum
et ratio unicuique loquatur in corde et de
pietate doceat. de iusticia suadeat. de casti
tate. de pudicitia: et de omnibus simul uir
tutibus protestetur: sicut ipse dicit. Oues mee: uo
cem meam audient. Sic denique et in corde
pauli loquebatur: ita ut ille diceret. Aut ex
perimentum eius queritis quin me loquitur
xpc? Sequitur. Quomodo autem audient sine
predicante? In hoc magis per predicantium ser
monem xpm ostendit audiri: in quibus secundum
ea que supra diximus: xpc loqui et docere
monstratur. Quomodo autem predicabunt:
nisi mittantur? Difficultas mihi quedam in hoc
sermone uidetur exurgere. Si enim ita intel
ligamus quod propterea non predicent quia non mit
tuntur: nullo autem predicante non au

dient: ñ credentes autem ñ inuocabunt.
ñ inuocantes ñ saluabuntur: colligitur
ex his ut causa qua ñ sunt saluati: ad initiũ
redeat auctoris qui ñ misit p̃dicantes. Sed
magis ad illam: nos qui rectior ẽ intelligen
tie tramitem deflectamus. Et qd̃ dix̃ quom̃
autem p̃dicabunt ñ mittantur. sic accipiam̃:
quasi dicat apl̃s. Nos p̃cones & p̃dicatores xi ñ
possumus p̃dicare: nec annuntiandi nobis
ullo uirtus subsisteret: ñ adesset nob̃ ipse qui
misit. Qd̃ si p̃dicantib; nob̃ audire ñ uultis:
nr̃a iam culpa ẽ si audientes ñ creditis: & ñ
credentes ñ inuocatis: & ñ inuocantes salui ẽẽ
nequitis. Quia g̃ missi sunt ad p̃dicationem:
iccirco de his qui ab ipso missi sunt: scrip
tum ẽ. Quam speciosi pedes euuangelizanti
um bona. Qd̃ pedes hic p̃ciosos. ñ corporales
s; spãles dicat: p̃ uto qd̃ q̃mius amicus sit
quis litte negare ñ possit. Neq; enim in id ri
diculi deducet aplicum sensum: ut euuan
gelistarum pedes qui corporalib; oclis uideri
possunt: putet ab eo decoros dici & speciosos.
S; illi sunt decori & speciosi pedes: qui am
bulant p̃ uiam uite. Scd̃m illum enim qui
dix̃. ego sum uia: intellige decoros & specio
sos euuangelizantium pedes: qui p̃ talem ui
am merentur incede. Isti sunt g̃ pedes quib;
et paulus cursum cucurrisse se dic̃: s; & sic
curre ut comp̃hendat: id ẽ uigor anime q̃
tenditur & p̃patur ad celum. Gratifice autẽ
pedes istos ẽẽ firmabis: quos ihc discipl̃is
suis lauat: & linteo quo p̃cinctus ẽ tergit.
Et q̃mius corporali specie fuit impletum:
tam̃ petro hoc solum qd̃ fieri uidebat ñ
intelligenti: & quasi honoris causa ne
sibi seruo pedes lauaret dominus excusan
ti: audi q̃m p̃fundi misterij p̃ditur ser
mo. Site inquit ñ lauero: non habebis
partem mecum. Et itm̃ aliam similem
huic uocem tamq̃m de secretis scientie
p̃fert thesauris: & dic̃. Qd̃ ego feci uos nes
citis m̃: scietis autem p̃ea. & addidit. Ea sic̃
ego dominus & magister laui pedes ur̃os:
et uos inuicem lauate pedes alterutrum.

Exemplum enim dedi uob̃. Uideamus g̃
qd̃ sit illud exemplum: quo magistri disci
pulorum lauare debeant pedes: aut de q̃
aqua lauare. Si quis inueniat aquam uiuã.
et si quis accipiat bibẽ ab ihu. & aqua illa
fiat in eo fons aque salientis in uitam eter
nam: iste de hac aqua spãlis doctrine pot̃ la
uare pedes discipl̃orum & om̃s ex anima
ipsorum immundicias sordesq; diluẽ. & hoc
faciens: datum a magistro implebit exem
plum. Speciosi g̃ sunt pedes euuangelizan
tium bona. De ipsis puto pedib; etiam in can
ticis canticorum sponsa dic̃: ad uerbum dĩ. La
ui pedes meos: quom̃ inquinabo eos? Et
de ipsis nichominus dr̃. Tibie tue sic̃ colũpne
marmoree: cum basib; argenteis. Et fortassis
quia h̃ pulcritudo ẽ in pedib; euuangelistarũ:
p̃ptea ñ uult eos dominus ihc calciamentis
opiri & occultare speciem pulchram: s; p̃cipit
eis neq; calciamentum habẽ in uia. Que autẽ
bona sunt que euuangelizant: hoc ẽ que
annuntiant uideamus: q̃mius hoc ipsum
qd̃ dic̃ euuangelizare: int̃ p̃tetur bona an
nuntiare. Que sint tamen bona que addi
dit bonis: requiramus. Unum & uerum
bonum ẽ ds̃: cuius imago bonitatis ẽ. filius &
spc̃ eius qui dr̃ bonus. Istud g̃ unum bonum
quia in dõ patre & filio & spũ sancto ẽ: bona
nominauit. Hoc ẽ enim qd̃ annuntiant eu
uangeliste: scd̃m p̃ceptum domini & saluato
ris nr̃i dicentis. Ite docete om̃s gentes bapti
zantes eos in nomine patris & filij & spc̃ sancti.
Hec sunt g̃ euangelizantium bona. S; quoniã
et ipse bonus nuntius dr̃. & nuntiare de bonis:
illa sit ratio qd̃ ñ solum bona nuntiant: s; et
bene bona nuntiant. Sunt enim ñ nulli qui
annuntiant quidem & p̃dicant de patre
et filio & spũ sancto: non sincere non inte
gre: ut sunt om̃s hẽtici qui patrem qui
dem & filium & spm̃ sanctum annuntiant:
s; ñ bene neq; fideliter. Aut enim male sepa
rant filium a patre: ut alterius nature pa
trem alterius filium dicant. aut male con
fundant: ut ul̃ ex tribus compositum deum:

ctne tantummodo appellationis in eo ee no
cabulum putent. Qui autem bñ annunti
at bona: ꝑpetuel quidem pat & filio & spu
sancto suasq; dabit: nech autem dubitari
ee confitebitur in suba: ut natura. Qui g ta
annuntiant euuangliu: ñ solum bona
annuntiant: sꝫ bñ & integre annuntiant bo
na. Exemplum ů hoc de ysaia uidetur assump
tum: sꝫ ibi ꝓpha ad ipsum dominum euuan
gelizandi officium retulit. Ita enim ait. Qñ
ego ipse q̄ loquebar adsum? tamq̄m aura in
montibus: ut pedes euuangelizantis auditū
pacis ut euuangelizantis bona. Verum ñ uidet
paulus q̄ ꝓpha dixerat: ut pedes euuangeli
zantis auditum pacis ut euuangelizantis bona:
et hoc quasi ex alterius compatione memo
rasse: uelut si diceret. Ita adhuc ut homo qui
euuangelizat pacem: & euuangelizat bona.
Hoc autem faciunt apli: ideireo de semet
ipsis hoc dictum? id ē de aplis accepisse: ad
quorum compationem ad futurum & eu
uangelizaturum bona ꝓpha se dixerat xps.
Sꝫ ñ omnes obedierunt euuangelio: & reliqua
usq; dicit ad ꝑsonam non credentem & contra
dicentem. Hinc; omnes ex gentib; euuangelium
credidisse: nec; omnes ex israel. Plures tamen
et multo plures ex gentib; q̄m ex israel.
Qđ g ponit apls quia ysaias dixerit? dñe
quis credidit auditui nr̄o. quis pro raro
dictum ē: & observare debemus qđ sermo
hic in scripturis interdum pro raro? interdum pro
nullo: omnino ponitur. Ubi gra ut cum
dicit. quis sapiens & intelligit hoc. quis ascendit
in montem dñi? & quis ē homo qui uult
uitam: in his omnib; rarum quemq; significat.
Ubi ů dicit quis ascendit in celum: hoc
ē xpm deducē: ut quis descendit in abis
sum? hoc ē xpm a mortuis reducē: hic quis
nullus intelligitur. Nullus ē enim qui ascen
dit in celum: xpm inde deducē. Nec g
domine quis credidit auditui nr̄o. qđ di
cit ysaias: rarum quemq; significat. Sꝫ u
re tamen nos conuenit: qđ domine quis
credidit auditui nr̄o? in hebreis exempla
rib; dñe ñ habebat: Ex interpretatione ver.
sionum sit. Et apls hoc ꝓbans qđ aꝑ illos
ē: posuit domine. Videtur tamen ysaias hoc
ex ꝑsona apl̄orum ꝓphare: quib; credidit
fuerat ꝑdicationis officium? & ipsi cum ea
ritatem credentium ꝓpe pene de ipso istitu
erint: dicunt ad dominum? domine quis
credidit auditui nr̄o? sic & illud ex ꝑsona
ipsorum? quia annuntiauim sic puerante
ipsum: sic radix in tra sitiente. & ipsi sc
licet omnes qui dicunt. uelut cum ipso
posita & uidentes eum in habitu humano?
q̄ uidimus eum & ñ habebat speciem neq;
decorem: & infra; & si ad ꝑsonam ipsorum
ꝓpharum referantur hec uba q̄si q̄ apud do
minum conquerantur? qđ hisq; que de ꝑ
ꝓphauerint? nemo aut admodum pauci
ex ꝑplo illo crediderint? ñ indebitum
alienum. Aut non ē putandum q̄ mo
ysen dicat ad dñm? domine nemo cre
didit auditui meo? Si enim credidisset
uerbis meis: credidissent utiq; ꝺ. De ipso
enim? ego scripsi. & fides ex auditu: auditus
autem p uerbum ꝺ. Hic uerbum ꝺ? ꝑdicatio
nem de ꝺ significat. Neq; enim illi soli cre
diderunt. qui uerbum ab ipso ꝺ uero domino
loquente audierunt? sꝫ multo plures sunt
qui aliis eum ꝑdicantib; audierunt? sic &
ipse dominus ꝑdixerat? loquens ad tho
mam. Quia uidisti me quit & credidisti?
beati ñ uidentes & credentes. Omne g uer
bum qđ apls & si qui alii ab ipso accepta
gra de ꝺ ꝑdicarunt? uerbum ꝺ ee pronunti
at. Sꝫ & in ecclia si quis sapientiam que
ex deo ē. & uitatem loquatur? si quis
uam di que xpc ē doceat. & mutheam ei
exponat? sine dubio qđ loquatur uerbum
ꝺ ē. Sꝫ dico. Numquid ñ audierunt?
In omnem tram exiuit sonus eorum?
et in fines orb tre uba eorum. Hec de psl
mo octauo decimo assumuntur? ubi ait.
Non sunt loquele neq; sermones? quo
rum ñ audiantur uoces eorum. In omne
tram exiuit sonus eorum? & in fines

ᵗre ūba eorum. In quo plinguarum
et sermonum uarietate gentes sine du
bio intelliguntur: & dr qua aplorum ꝛ:
in omnem quidem ⁊am sonus exiit: in
fines ū orb ⁊re: non sonus ꝫ ūba pueniūt.
qđ tta intelligi pōt: qua ⁊am in pricis
quosq; & indocibiles homines dicat: ad quos
ñ ūba in quib; ratio fidei continetur & ex
planatio sapientie: ꝫ sonus fidei communi
& simplici ꝓdicatione pueniat: finem ū
orb ⁊arum: eruditos quosq; & prudentes
esse appellauit. Finis enim: ꝓfectionem in
dicat verum. Ad hos ꝫ tales ñ sonum uocis
ꝫ ūba & rationem pueniss̄e pnuntiat: & q
uniq; audientes sermonem fidei etiam per
seuerare possunt: & pquirē scripturas di
uinas: ut cognoscant eorum ūborum
que essent p aplōs annunciata sunt ūtatem.
& hāc cē in his differentiam sciens apls. id ē
in sono & ūbis: quodam loco ita dicit. Et
sermo meus & ꝓdicatio mea ñ fuit in sua
sonis sapientie ūbis: ꝫ in ostensione spūs
et uirtutis: ut ostenderet ūbum quidem
cē quo p uirtutem spūs sapientia dī lucidē
explanatur: ꝓdicationem ū hanc cē de
qua dicē ꝑphā: quia omnem ⁊am exi
it sonus eorum. In qua scit simplex annun
ciatio ē fidei: & simplicioribus quibusq; suf
ficiens. ꝫ & alibi de semet ipso dicē: q. si
ꝓdicator & apls & magister gentium. In q
apls quidem generale indicat nomen
officii: qui ñ solum ꝓdicet ꝫ & doceat.
Predicet ēdem ⁊n̄plicem fidem: ut illis
quib; ait. Nich enim aliud iudicaui me scire
inter uos. ñ ihm xp̄m: & hunc crucifixum. Vocat ū eos: quib; dicebat. Sapi
entiam autem loquimur: int̄ pfectos.
In quib; ostenditur qđ illis quidem sonū
ꝓdicationis ꝓtulit: his ū sapientiam dī
p ūba disseruit. ꝫ dico. Numquid isr ñ
cognouit? Primus moyses dicē. Ego ad emu
lationem uos adducam ñ in gentem: in gen
tem insensatam: in iram uos inducā. Vide
tur ea que supius dx̄ de gentib; placuit
ñc ū ut sibi mouis ē etiā de isr subiungē:
et uult qđ inexcusabil sit isr testib; idoneis
comprobare. Ipse inquit moyses dicit ex
pſona dī. Ego ad emulationem uos adduc
am in ñ gentem: de ⁊anis sine dubio dicens:
qui ādeo ad emulationem ꝑ uos pplīm cre
duli & contemptoris assumpti sunt. ꝫ; indeat
fuerat ñ gentem adeo fidei mīo & deuotionis
electam: moyses inuitosius compellasse eum
dicē in ñ gentem: & ita mēh ducē ut nec gentē
eam appellare dignetur: aut si appellet unsipi
entem nominare. Sp̄ion ē inuitosius moyses:
ut pote amīcē dei. erga electos eius. Nec con
tumelia uidebitur in sermone: si ratio
sermonis appareat. Una quecq; gens uerbi
causa egyptiorum aut syriorum aut moa
bitarum. peo qđ ꝺpriis ⁊minis & lingua et
habitu & moribus. atq; institutis discernitur:
gens ulla ut ulla appellatur: & neq; syri egyp
tii aliquādo dīr: neq; moabite idumei appel
lantur: aut arabes scythe. x̄pīani ū non est
una gens: ꝫ ex omnib; gentibus unus ppls.
Et ideo moyses ꝑ summo honore ñ gentem
eam nominauit. qua ñ erat una gens: ꝫ si
tta dici pōt omnium gentium gens. Ve
rum excludi uidebimur in his que subie
cimus ū dicē: in gentem insensatam in ⁊ā
uos inducam: qđ & gentem eam & insipi
entem nominauit. Verum ne in hoc qui
dem ⁊mulus dī moyses. contumeliam facē
ipsō dī: ꝫ; puidebat in spū: qm̄ si quis
uult sapiens cē in hoc mundo: insipiens
fieri debet: ut sit sapiens ap̄ dm̄. & q. ñ
cognouit mundus ꝑ sapientiam dm̄: place
bit deo p stultitiam ꝓdicationis saluos facē
credentes: quia p predicationē crucis xp̄i
que ē stultitia gentibus: congregabitur po
pulus qui fiat in hoc mundo stultus: ut
sit sapiens ap̄ deum. Insultantur ꝫ iudei:
qđ ipsis ee accusantib; & refutantib; ad
communionem regis mutare sunt gentes: ñ insi
pientes: ad ea que ducum de hoc mystio
ysaias laudet & dicē. Inuentus sum añ que
rentib; me: palam apparui inter eos q me

ñ interrogabant. Ad israel autem quid dicit?
Tota die expandi manus meas ad populum ñ
credentem: & contradicentem. Sicut in supi-
oribus sepe ostendimus apostolum paulum nunc de gen-
tibus: nunc etiam de israel facere sermonem: nec tamen
euidenter & palam immutationem declarare:
persone: ita ysaias in his sermonibus facit, quos ad exem-
plum apostolus protulit: & primas quidem partes id est
inuentus sum a ñ querentibus me. palam apparui
inter eos qui me ñ interrogabant: sine dubio de gen-
tibus dicit. Et ubi ille personam latenter immutat: apostolus
euidentem distinctionem suis sermonibus dedit:
in eo quod addidit. Ad israel autem quid dicit? Et
superiora quidem ad gentes: sequentia uero exponit
ad israel esse referenda: in quibus ait: tota die ex-
pandi manus meas ad populum ñ credentem: et
contradicentem. Sed primo omnium quod ait: ysaias
audet & dicit: uideamus quid audet uel quid hic
prophete audacia. Si intendamus uerbum beati stephani
dicentis: quem enim prophetarum ñ persecuti sunt pa-
tres uestri: qui annuntiabant de aduentu iusti:
tunc ysaie intelligimus audaciam: qui persecutio-
nibus & morte proposita: ausus est tamen de aduentu
iusti predicare: & pro bono audet etiam mori. In
quo tamen simul & illud ostenditur: quia ñ ut
aliqui putant prophete nesciebant quid dicerent,
et quasi alienato sensu suo prophetabant. Quod
enim dicit apostolus de ysaia: quia audet & dicit
hoc indicat: quia mortem contempnens et
persecutiones que inferebantur: quamuis sciret sibi
imminere periculum: audet tamen & predicat uerbum
dei: sicut & ipse paulus dicebat. Scio quia uincula
et carceres manent me in hierosolimis: sed ego ñ
facio cariorem animam meam mihi. Sic ergo et
ysaias sciebat quidem secundum se esse & interfici-
endum ab impiis: audet tamen & ex persona christi dicit:
inuentus sum a ñ querentibus me. Certum est quod
gentes erant que christum nec querere nouerant:
nec de eo interrogare didicerant: inuenerunt
tamen quem ñ quesierunt: quia ipse eos prior
quesiuit. Pastor est enim bonus: & ouem que perierat
requisiuit. & sapientia est: que dragmam
perditam quesiuit & querens inuenit. Iudei
autem usque adhuc querunt de christo & interro-
gant scripturas de eo & ñ inueniunt: quia
crus eius iudeis est scandalum: & ideo dicit ad
eos. Tota die expandi manus meas ad populum
ñ credentem: & contradicentem. Hoc est cum
penderet in cruce: illi ñ solum inuenerunt
eum sed insuper & dixerunt. Si filius dei es: des-
cende nunc de cruce & credimus tibi. Sed audi
quid etiam in sapientia salomonis dicatur:
quia ñ inuenietur ab his qui temptant eum:
apparebit uero his qui ñ sunt increduli ad eum.
Sed ne hoc quidem a nobis conuenit ignorari:
quod in exemplaribus hebreorum ñ habetur:
et contradicentem. Apostolus autem secutus est. lxx.
interpretum ueritatem in suis scriptis: & sicut illi
interpretati sunt ponit. Dico ergo. Numquid rep-
pulit deus plebem suam? Absit. & reliqua
usque dicit. alioquin gratia iam ñ sit gratia. Quam
ex his que supra dicta sunt. uidetur forsi-
tan populus iudeorum repulsus esse a deo: nec
aliquid spei gerere: siquidem in emulatio-
nem induxit eum deus in ñ gentem & in
iram in gentem insensatam: & manifestus
sit eis qui eum ñ querebant: & inuentus
sit ab his qui de eo ñ interrogant: propterea
apostolus uolens ista curare & ostendere: quam super
sit salutis sue populo israel si credant: & ñ iccir-
co repulsi sunt quia genus israel. sed quia incre-
duli fuerunt: ait. non reppulit deus plebem
suam quam prescit. Et ut hoc presenti probaret
exemplo: subiungit. Nam & ego israelita sum
ex semine abrahe: de tribu beniamin. Et
tamen fidem ihesu doceo. & annuntio: quia ipse
est christus. Quod si mihi non obfuit: quia israelita
sum ex semine abraham. quo minus christo cre-
derem. & ex fide eius iustificarer: certum est
quia ñ reppulit deus plebem suam quam
prescuit. Quomodo autem quos prescit illos et
uocauit: & quos uocauit illos & iustifica-
uit: supra iam dictum est quod prescire deus non
tam prenoscere futura quod nec dubitari potest.
sed probare: & scientia sua dignas ducere
in scripturis ponatur. Verum ne paruum
uideretur quod exemplo sui ñ esse repulsam
plebem dei docebat apostolus: ualidiora requi-

rit exempla & dicē. Anne sectus in helya quid dicē
septum. quom̄ intpellat deum ad vsus vsū?
Domine. ꝓphas tuos occiderunt: altaria tua
suffodiunt. & ego relictus sum solus & querunt
animam meam. In quib; docet qđ ꝓphe aliq̄do
zelo dī repleant: cum ap̄ deum quelam ꝓphi pua
reatorū exponēt. qui nō solum ꝓphas occisos sē,
et altaria subuersa fuisse. uerum & helyam q̄
videbatur solus sup̄ ee ex ꝓphis domini cona
retur extinguē. & hoc helya ap̄ deum deplo
rante. audit quid ad eum oracula diuina res
pondeant. Reliqui inquit in septem milia uiro
rum. qui nō curuauerunt genua ante baal.
Baal idoli nomen ē. ad cuius cultum ꝓphe
ille relicta dī lege decidat. Hec sunt que ap̄s
ad exemplum tempore p̄senti adduxit. et
addit. Sic g & in hoc tempore reliquie se
cundum electionem gr̄e. salue facte sunt. Si
autem gr̄a. iam nō ex op̄ib; Alioquin gratia.
iam nō ē gr̄a. Ostendendum g̈ p̄ uerb; nob ē.
quom̄ sic factum ē sub helya. ū omnem po
pulum ꝓphe simul putaret̄ refutatum nu
meruntur septem milia uiri. qui p̄manse
runt in testamento dī. sic factum ē etiam
in aduentu x̄i & his temp̄ib; quib; p̄dicat
paulus. Et uide si forte possimus iohem bap
tistam qui saluatoris p̄cessit aduentum. po
nere loco helye. q̄n quidem & euangelista tale ei testimonium phibet. q̄ in sp̄u
et uirtute uenit helye. & ipse dominus
dixit de eo. Et si uultis scire. ipse est
helyas. Qui h̄t aures audiendi. audiat.
Hic g̈ qui in sp̄u & uirtute uenit helye.
in tantum desp̄auit de ꝓphis illo. ut non
eos dicet generationem ee abrahe. sed gene
rationem uiparum. & his addet. Nolite dicē.
quia patrem habem̄ abrahā. Dico enim uob.
quia potens ē dūs de lapidib; istis suscitare fi
los abrahe. Hunc g̈ ista de ꝓphis conquenti.
respondeatur a domino. & saluatore nr̄o.

Ego scio. quos elegi. & rursum.
Que mee. Vbi uoce mea audiuit. seqū p̄cedo ea. &
secutur me mee. & rursū. Habeo alias oues q̄s
nō de ouili hoc. oportet me et illas adducere.
Quid autē et ipse numerus septem milia
uiroꝝ indicet. uideamus. Septenarius
numerus. ad requiem p̄tinet. In septima
enim die. requieuit dominus. Iudith. & xp̄s
et credentes sibi quom̄ mutat ad requiem. et
dicē. Sentite ad me qui laboratis. inuenietis
requiem animab; ur̄is. Ad istum g̈ septena
rium numerum. p̄tinet omnis qui uenerit ad
xp̄m deposita onera peccatoꝝ. & requiem sa
lutis inuenit. Recte g̈ ap̄s dicē. quia in hoc
tempore reliquie sc̄m electionem gr̄e sal
ue salue facte sunt. reliquias dicens eos qui
ex circumcisione credidūt. tam ap̄los
cum quib; se q̄; annumeat. q̄n & ceteros
qui cum ipsis secuta sunt fidem x̄i. Si; qđ
dicē sc̄m electionem gr̄e factas ee reliquias.
si nō in ipsa uidetur ee electionis adiec
tio. Potuit enim dicē reliquie p gr̄am salue
facte sunt. si; ostendit ꝓphi ee gratiam. & sine
electione & cum electione. Iam om̄s eq̄dem
qui p fidem saluantur. p gr̄am sine dubio
dubio saluantur. Qui autem p electionem
gr̄e saluantur. p̄fectiores anime in uidem̄
ostendi. Sic enim ait dr̄. omnis qui descen
dit de genē israhel. ille autem uerus israhel ē q̄
mente pura & corde sincero uidet deum.
ita & de hoc accipe possumus. qđ om̄s qui
dem qui ad fidem uenium̄ p gr̄am uen
iunt. Qui ū donum gr̄e op̄ib; uirtutis et
puritate conditis exornat. iste nō solum p
gr̄am. si; p dilectionem gr̄e saluari dicet̄ a
xp̄o. Denig; & ipse ap̄s paulus. si quis
eum in ūbis suis diligenter obseruet. ut
de quom̄ huiusmodi distinctionib; utrū.
alibi sc̄m carnem nominans israhel. alibi
sup ea carnis omnino nō faciens mentionē.
sic in p̄senti loco ū eum dicet. qua nō
reppulit dūs plebem suam & nobilitatem
israhitice anime uellet exponē ait. Nam et
ego israhita sum. In secunda ad corinthios
ū quibusdam de israhitico genē sc̄m car
nem gloriantib; cogitur respondere. ut
de q̄ ꝓmisit. Que loquor inquit.
nō secundum dm̄ loquor. si; quasi in sti
pientia. in hac fiducia gloriandi. Cum qui

dem multi gloriantur scdm carnem: & ego gloriabor. Et p̄ aliquanta dic̄. Hebrei sunt: & ego. Israelite sunt: & ego. Semen abrahe sunt: & ego. Sic g̈ ut de isto loquebat illo minore homine: talem enim ē plebicula qm̄ ꝑcepit deus & ut reppulit: ñ dic̄ scdm carnem ut ait. Ad eos ut quum carnis genē gloriabantur: ꝓmisit qđ de huiusmodi gloriatione. neq; scdm deum loquētur. neq; in sapientia: s; ut ipse dic̄ in insipientia. Talesq̄ ē g̈ reliq̄e g̈ scdm electionē gr̄e facte sunt. et addidit. Si autem gr̄a. iam ñ ex op̄ibus. Sciendū ē opa q̄ paulus repudiat & frequenter utrupat: ñ ee opa iusticie que mandantur in lege: & ea in quib; hij qui scdm carnem legem custodiunt & gloriantur: id ē ut circumcisio carnis. ut sacrificiorum ritus: ut observatio sabbatorum & neomeniarum. hec et huiusmodi g̈ sunt opa: ex quib; dic̄ nemin̄ potuisse saluari: & de quib; in ipso loco dic̄: quia ñ ex op̄ib; sed quoniam gr̄a: iam ñ sit gr̄a. Si enim p̄ hoc qui iustificatur: ñ iustificatur gratis. Qui autem p̄ gr̄am iustificatur: ista quidem opa ab eo minime querunt: & s; & obseruare debet ne accepta gr̄a manus fiat in eo sic & paulus dic̄: quia gr̄a eius in me manus ñ fuit: s; amplius qm̄ omnes ill: laborauit. Et cum addit. tamq̄m memor gr̄e. Non ego inquit: s; gr̄a dei mecum. Non fac̄ g̈ manem gr̄am: & ille qui ei digna opa subiungit: & gr̄e di non existit ingratus. Qui enim p̄ consecutam gr̄am peccat: ingratus fit ei qui p̄stitit gr̄am. Siquidē ñ uanem fecit gr̄am: multiplicabitur ꝛ gr̄a: & tamq̄m mercedem bom operis gr̄arum multitudinem consequetur: sic & ipse scribit: & petrus in epl̄a sua dicit. Gr̄a uob & pax multiplicetur: in re cognitione di. & item alib. Vt boni dispensatores: multiplicis gr̄e di. Quod ē. qđ quēbat israel. hoc non ē consecutus. Et ret̄ usq; dic̄: & dorsum eorum semp incurua. In his apl̄s ita in duas diuidit partes: quarum unam electionem uocat: que consecuta sit qđ quēbat: alia uero ceteros appellat qui ñ solum consecuti ñ sunt qđ quēbant: & excecati sunt sp̄u compunctionis. Quib; etenim dn̄s dedisse dic̄ oculos ut ñ uideant: & aures ut ñ audiant: usq; in hodiernum diem: hoc ē usq; in consummationem seculi. S; q̄sto nob uidetur eorum: quom̄ de bono d̄o digne dictum uideatur: qđ ipse dederit oculos residuo israel quib; ñ uideant: et aures quib; ñ audiant. Et uide ne forte h magis retributio sit & merces incredulitatis: sed in ea que in superioribus exposuimus: q̄ quia ñ p̄bauerunt deum habere in notitia: tradidit eos deus in reprobum sensum. Et hic enim oculos & aures dic̄ cordis non corporis: quib; excecati sunt & ñ audiunt: hij utiq; qui sp̄m uidentes in corpore & audientes doctrinam eius. neq; credere op̄ib; que uidebant: neq; ubo qđ audiebant obedire uoluerunt. Verum de hac questione sufficienter nob in p̄mis epl̄e huius parab; dictum ē Ubi tamen scriptum sit hoc ipsum qđ dic̄ apl̄s. sicut scriptum ē: dedit illis deus sp̄m compunctionis oculos ut ñ uideant. aures ut ñ audiāt usque in hodiernum diem: ego hactenus inuenire ñ potui. S; qui ut diligentius qm̄ nos intendit scripturis diuinis: si inuenit manifestet. Puto tam hoc in diuinis apl̄m: ceci ut excecati sunt: sic scriptum ē de eis dedit illis sp̄m compunctionis: ut sint ut dic̄ uideatur dedisse eis dn̄s sp̄m compunctionis: scdm ea que de cecitate oculorum & auditu aurium p̄ ysaiam dicta sunt. Isaias enim dic̄. Vade & dic: populo huic. Auditu audietis & ñ intelligetis: & uidentes uidebitis: & ñ uidebitis. Incrassatum ē enim cor populi huius: & auribus suis grauiter audierunt & oculos suos clauserunt: ne forte uideant oculis & auribus audiant: & corde intelligant & conuertantur: & sanem eos. Hunc & sensum ysaie uidetur apl̄s

sunt quidem sermonib; p̄cluisse: ꝛ q̄d ap̄hes
sensum dicebat adclusisse sic̄ sēptum ē. Si
mili autem & de his fac̄ que p dauid dicta
ē p̄nuntiat. Fiat enim mensa eorum
coram ipsis in laqueum: & in captionem et
in scandalum. & in retributionem illis: obscu
rentur. & ret usq; semp incurua. Q̄d enim
dic̄. fiat mensa eorum in laqueum: & in cap
tionem & in scandalum: in captionem in psal
mo n̄ h̄t sēptum neq; in hebr̄. hēr. mēptum
exemplarib; neq; in hebreorum. Et rursum
in psalmo h̄t. fiat mensa eorum coram ipsis in
laqueum. Ipis autem: non possunt coram
ipsis. Hec de sermonum ordine & assumpto
rum testimoniorum qualitate memorau
mus: ut ostendamus p singla q̄d auctoritas
apli nequaquam hebreorum exemplaribus fi
dem fac̄: nec ub̄ semp mēptum seruat: sed
sēptuarum sensum ub̄ quib; competit ex
plicat. Nunc g̃ uideamus: quom̄ apposita apli
sensus debeat explicari. Cecitatem cordis,
qua reliquus ist. hoc ē qui n̄ credidit. excecat
ē duob; testimonijs aplicis pbat: ut q̄d de
ysaia. ut q̄d ex dauid uidetur assumptū:
et in utrq; unus quodamm̄ sensus exponitur.
Nam & hic oculi eis dantur quib; n̄ uideant:
et aures quib; n̄ audiant: & illic optatur.
ut coram ipsis mensa eorum fiat in laque
um & in captionem & in retributionem
et in scandalum: & ut obscurentur ocli
eorum ne uideant. Et quom̄ h̄ digne cre
dantur dici: & maxime ex psona ēm psal
mo: n̄ otiosum uidetur exponē. Vide g̃ si
hoc n̄ possim explicare q̄d queritur. Si
cut oculis, corporeis utitur unus quisq; ad
uidendum siue bona siue mala: & in po
testate h̄t ut leuare oculos ad cēlum: & p
ad q̄d uidet conditorem eius agnoscere et
collaudare creatorem ut conferre ad spec
tacula circi ut theatri: ut quarumlibet
sordidarum oblectamenta uisionum: qui
bus aut ubidinem. aut adrapacitatem:
ut alta queq; uicia animus inflammetur:
ita ī intellige etiam anime oculos. quib;
alij quidem utuntur ut ūbum dī & doct
nam ūitatis agnoscant: ac sapientie eius con
die capiant p̄fectum: alij ū utuntur his oclis
in contrarium: exercentes scil̄ semet ipsos co
dite & inquirentes quom̄ dogmata ūitatis
infringant: & fidem ī quantum ipsis uid et̄:
impugnent. Donamus g̃ aliquem orare p
his qui pspicaces & argumentosi sint in fal
sa scientia & dic̄: det illis ds oculos ut n̄ u
deant p̄ua sensus acumina: & aures ut n̄ au
diant mendacij scil̄ magistros: & obscurent̄
oculi eorum: ne uideant. Num ī uidetur
amplectendus ist quib; optat eis. p que eor̄ pecc̄a
minuantur? Multo enim melius ē n̄ sape:
q̄m male sape. Num inquam ī uidetur quod
marcion. qui adūsum creatorem dīm blasphe
ma septa composuit: ut basilides. ut ualenti
nus. ut ceri auctores p̄uorum dogmatum beati
fuissent: si nullos quib; male sapientes erant
cordis oculos habuissent? De his enim ysaias
dic̄. Ve sēbentib;. Sēbentes enim: neq; iam sē
bunt. Similiter autem & p his qui male
docent: & male loquuntur: orat dauid in
psalmis & dic̄. Muta fiant labia iniqua:
que loquuntur adūsus iustum: scelus in
superbia & contemptu. G̃ & de ist dr. Obscu
rentur ocli eorum ne uideant: & det eis ds
oculos ut n̄ uideant. Hec q̄ntum ad oculor̄
ecitatem p̄nent. que male uidendi mere
dulo ist. tamq̄m p remedio quodam dari
a deo uidetur: dicta sunt. Nunc etiam de
mensa que in laqueum & captionem et in
scandalum: & in retributionem eis fier dr: u
deamus. Sed p̄mo ad eos pauca dicenda sunt.
qui allegorias in sēptur is diuinis refutant:
et ride solent eos qui n̄ in omnib; sequuntur
hystoricum sensum. Dicunt g̃ nob. si mensam
hic uiciorum ullam dic̄ ap̄hā in qua pran
dere ut cenare solent: ut ipsa eis fiat in la
queum ut capiat eos: ut si ipsa mensa effi
ciatur eis in retributionem: ut ab ipsa p his
que deliquerunt recipiant ultionem: ut
quom̄ eis in scandalum sit exponant. Q̄d
si de his singul explicare se n̄ ualent: et

rtium suum in confusionem uidint ūsum :
tunc nobcum parti uenant & requirant
de scripturis diuinis qualiter mensa hui⁹ isti possit
intelligi. Nob g̃ p captu sensus nr̄i ita uidet
qđ oīs scripture que ante aduentum domini
erant ap̄ isti : p̄mis cum ill̄ credita sunt elo
quia domini : & omne qđ appellatur uetus
testamentum : mensa ē isti. In qua mensa si
quis uolebat ede ūbum di : appostoli sibilegis
et pphar̄um sermonib⁹ pascebatur. Et hanc
puto ee mensam : de qua dic̃ salomon. Si sede
ris cenare ad mensam potentis : intelligi
bilit intellige que apponuntur t̄ : & mitte
manum tuam sciens quia talia te parare opor
tet. S⁹ & saluator u dic̃ : cum manducaueritis
et bibitis ad mensam meam : quia aliud eius
mensam intelligimus : n̄ dignos & eos qui
capi possunt ūbum sapientiam : & rerum
scientiam docet? hoc & in prouerbijs salomon
de sapientia pretestatur dicens : sapientia
edificauit sibi domum : & suppossuit septē
columpnas : immolauit uictimas suas :
miscuit in crate uinum suum : & parauit
mensam suam. Omis g̃ scriptura : mensa ē sa
pientie. S⁹ uideamus quom̄ hanc mensam
orat dauid fieri incredulitatis : in conspec
tu eorum in laqueum : & in scandalum et
in captionem & in retributionem. Fit ei⁹in
laqueum diuina scriptura : cum legunt ea
que de xp̄o pphata sunt. Hic edificabit ciuita
tem meam : & captiuitatem ppli mei conuertet :
et dicunt n̄ ee hec sub ihu completa. Neq; en̄
edificauit aliut ciuitatem di : neq; captiui
tatem ppli reuocauit. S⁹ h dicunt : q; sedentes
ad mensam potentis non faciunt illud qđ
ammonuit salomon : qđ intelligibiliter in
telligant que apposita sunt eis. Non enim
uisibiliter h. s. intelligibiliter : hoc ē spāliter
facturus xp̄us ē xp̄s. Nam edificauit ue
ciuitatem di : s⁹ ex lapidib⁹ uiuis. Ex quib⁹
suscitauit filios abrahe. ex ipsis edificauit
ecclam di : & conuertit captiuitatem ppli eor.
quos in peccatis captos diabolus detinebat.
Illud g̃ n̄ ita intelligentibus : mensa hui⁹ scripē
diuine facta ē in laqueum & captionem.
Hoc autem & illa captio mense huius uidet
qua dominus eos cepit cum dic̃ ad eos. Quid
uob uidetur de x̄o : cuius filius ē : at illi res
pondent. Dauid. & dominus. Quom̄ g̃ in
quit dauid dominum eum uocat dicens :
dic̃ dominus domino meo sede a dextris
meis? Et n̄ potuerunt ei respondere uer
bum. Fit autem & in retributionem eis hec
mensa : ut breuit dicam sedm ūbum dn̄i :
quo ait. Putatis quia ego accusem uos ap̄
patrem? Est qui uos accuset : moyses. Et
sedm illud qđ apls dic̃. Qui p legem pecca
uerunt : p legem iudicabuntur. Fit autē
et in scandalum eis hec mensa : hoc ih̄u. Et
scripturis dicebant iudei : quia xp̄s in eter
num manet. Ihm ūidentes in carne et
non solum in carne : s⁹ & in morte & morte
crucis : scandalizabantur in eum : nesci
entes quia & si passus ē ex infirmitate car
nis : s⁹ ex uirtute di uiuit. Hec g̃ singula
qp̄ n̄ intelligibiliter accepunt : que appos
ta sunt eis ad mensam potentis scandalizan
sunt : & ipsa diuinarum scripturarum ūisa
facta ē eis in scandalum : & obscurati sunt
oculi eorum sedm ea que sup̄ diximus : et
dorsum eorum curuatum ē semp. Hec
enim debent ultra celum aspice? qui in
creatorem celi peccauerunt : & in dīn ma
nentem. S⁹ & unicuiq; nr̄m uidendum ē : ne
forte h dominorum ūborum mensa ad quā
uidemur consedisse : ut cibum ūbi di pro
possibilitate sumamus : fiat in laqueum
uel in retributionem uel in scandalum : si n̄
intelligibiliter & ut dignum ē mundos ex
ea & puros & spāles cibos sapientie capi
amus : etiam illud parti obseruantes
ne immundis & sordidis uestimentis. id ē
corpore aut corde polluto : ad mensam
sapientie consedeamus : s⁹ specie firmā in
celis conuiuia iam nunc meditantes. p
confusionem & penitentiam indumenta
cotidie mundiora & nuptialia pparem? :
quib⁹ utentes aulam sapientie & thala

mos filij regis imitare meamur. Dico g. Num
quid sic offendunt. ut cadẽnt? Absit. S; illo
rum delicto salus gentibus: ut illos emulen
tur. Qđ si delictum eorum diuitie mundi
et diminutio illorum diuitie gentium: q̃n
to magis plenitudo eorum? Cum exposuisse
apls ea in quib; repudiatus ẽ isrl & intro
ducte sunt gentes: & enumerasset etiam p
phas: que de cecitate ipsorum & laqueo et
retributione scandali sq; p̃dixerant: nec tur
sum gentib; insultandi causas & elationis
materiam p̃beret: ipsum isrl tanq̃ lapsum dicit
talem fuisse: ñ ut illi cadẽnt: s; ut delicto
suo salutem gentib; darent. Et ait. Dico g.
Numquid sic offendunt. ut cadẽnt? Absit.
S; illorum delicto: salus gentibus. Et q̃n
ex illorum delicto salus gentib; datur:
offendit. Hoc ẽ ut conũsionem gentium
uidentes: & testamentum dei qđ ipsi p̃ sui acce
pant illis traditum: & legem ac ꝓphetas
ap̃ eos maiore & digniore habi obseruantia
zelum capiant etiam ipsi: in nouissimis tẽ
pus salutem gentib; dederit: tta gentium fides
et conũsatio: isrli emulationem conũsa
onis conferat & salutis. Obseruandum ta
mẽ ẽ qđ aliud ponit paulus offendẽ ac de
linquẽ: & aliud cadẽ. Et offensionem quidẽ
ut delicto remedium ponit: cecidisse
autem eos. quasi despatio in hoc sit aliq̃ ñ
recipit. Dicẽ enim. Numquid sic offendunt
ut cadẽnt? Absit. S; illorum delicto: sa
lus gentib;. Et ẽ mirum quom̃ in tot et
talib; que de his omnis ep̃le textus expo
nit: cecidisse tamen eos neget apls. S; vi
detur michi qđ paulus cadendi differẽtiã bñ
nouit: & aliud sciat ẽ cadẽ sđm illud
qđ scptum ẽ: septies cadit iustus & re
surget. & ttum. Noli m̃ insultare mi
mica mea quia cecidi: resurgam. Et
secundum qđ ihemias dicẽ. Num qui cadit
ñ adiciet ut resurgat? aut qui auũsus est
ñ conũtetur? S; & iob: de semet ipso
dicẽ. Tempore constituto patum ẽ ei cadẽ
sub alis: & domum eius diripiat alie
ni. Et in quarto regnorum libro scrip
tum ẽ. Cecidit ezechias ab elatione cor
dis sui. & om̃s hui casus de quib; in sup̃
dictis sermonib; sẽpturam pnuntiasse me
moramus: hñt utiq; resurrectionem:
et auũsio eorum bñ conũsionem. In p̃sen
ti ũ capto quasi sciens apls: quia si ceci
dissent resurgẽ omnino ñ possent: tta
negat eos cecidisse: & valde excusat in
eo qđ dicẽ. Numquid sic offendunt. ut ca
dẽnt? Absit. De forte g ad aliũ casũ res
piens apls. ut excuset & abneget ceci
disse illum fortasse de quo dicebat dom̃
et saluator nr: quia videbam sathanan
sicẽ fulgur cecidisse de ẽlo: s; & illum
de quo ysaias dicẽ. quom̃ cecidit de ẽlo
lucifer qui mane oriebatur: hunc g ta
lem casum negat cecidisse isrl. Illorum
enim ut in fine scli conũsio erit: tunc
cum plenitudo gentium subintrauit
et omnis isrl saluus fiet. Istius autem q̃
de ẽlo cecidisse dr: nec in fine ẽculi
erit ulla conũsio. Hunc g casum quem
supius diximus idẽ in quo cadit addici
et ut resurgat: simulem ẽ huic quem
in ipso loco offensionem nominat apls.
adũtamus: & quem delictum appellat.
Qđ m̃ tale videtur ẽ. Si q̃ndo iustus in
uno aliquo uictus: ubi causa ut in fra
gilitate carnis. ut in alio quolibet delicto
cecidit: ñ tamen ideo ab omni legis obser
uantia discessit. s; iusticiam teneat. misẽ
ricordiam colat: fidem. pietatem. man
suetudinem seruet. & legem dei meditari
ñ negligat: de hoc possum̃ dicẽ q̃a num
quid sic offendit ut cadẽt? Absit. Qua
et ista cum̃ redemptorem suum ne
gauũt? & eos qui adeo missi sunt ad predi
candam salutem lapidauũt & psecuti sunt:
tam̃ hñt adhuc aliquid reliqui. Est apud
illos meditatio legis licet ñ credant. nec
intelligant: & emulatio dei licet ñ sđm
sciẽciã. Et ꝓpter dicẽ apls. q ñ sic offen

derunt ut caderent: hoc ē ut ab omni
lege dei obseruancia uł meditatione pe
tus declinarent: & huiusmodi casum de
lictum nominauit. Iuxta enim uulgate de
lictum: salus gentibus. Propter quod dauid ferens
huiusmodi ee delicta: in quib; qui cecidit
ñ resurget: nec in consummatione seti dice
bat. Delicta siue lapsus: quis intelligit? Se
quitur p̄b. Qđ si delictum illorum diuitie
mundi & diminutio illorum diuitie gentium:
quanto magis plenitudo eorum? Considera in hac
di sapientiam: quom ap̄s eum ne ipsa quidem
delicta & lapsus in utilitatem cedunt. Sz; cum
unusquisq; ex p̄pria uitiositate delinquat:
dispensatio diuine sapientie: hoc ipsum
in quo illi damnum siue negligentie paupes
fiunt: aliis diuitias facit. Quemadmodum enim diuidet
ds gūl: & dispget filios adam: statuit terminos
gentium: & reliqua: hereditas eius sit. Illis
autem anglis quib; pars gentium distributa
fuit seducentib; quodammodo singulos quosq;
de parte dñi ac dep̄uatib; fecerunt eos offen
dere: ita ut diceret dominus p̄phām: facta e
ñ portio mea detestabilem in execratione: ne
cessarium fuit: ut illa refutata ac repudiata
eet alia pars domini suppleam: que gloriam
et testamenta & legislationem & obsequia
cultus dei: que omnia diuitie erant par
tis domini susciperet: & pars domini pro
illa parte que offendebat uocaretur. Iccir
co delictum illorum: fuit diuitie mun
di. Hunc etiam iam ñ una hebreorum gens:
sed: sz; totus mundus pars domini effecta
e. Sic enim ipse saluator dic. quia ego ue
ni non ut iudicem mundum: sz; ut saluet
mundus p me. Et ne ambiguum uidetur
mundi nomen: qm quidem sepe ad celū &
ram. sepe ad solam ram: interdum uero
etiam ad oēm mundi hominem appellatio
refertur: recurso repetit apls & manifesti
in quo dixit: mundum designat. Sic
enim. Hec diminutio eorum: diuitie gen
tium. Qđ enim illi qui offenderunt di
minutum e & ablatum: ad diuitias
gentium collatum e: quippe fides par
domini & hereditas eius effecta sunt. Bene
autem ad diminutionem reddidit plen
tudinem: & ñ sine profundo quodam sensu
ppm uisit paulus plenitudinem uocat. In q
ego p̄uib; meis: tale aliquid intelligo.
Nunc quidem donec oēs gēs ueniunt
ad salutem: congregantur diuitie diei ere
dentium multitudine: sz; donec uisit in in
credulitate p̄sistit: nondum plenitudo
portionis domini dicetur e completa:
deest enim ad integrum ppls uisit. Cum ñ
plenitudo gentium subintrauit: uisit in
nouissimo tempore p̄ fidem uenit ad sa
lutem: ipse erit ppls qui p̄or quidem
fuerat: sz; nouissimus ueniens: ipsam quo
dammodo hereditatis & portionis di pleni
tudinem complebit. Et ideo plenitudo
appellatur: quia qđ deerat de portione
di: in nouissimis ipse complebit. Et ita
omnipotentis & boni di dispensatio: de
licta aliorum fructuosa aliis efficit: sic in
p̄senti delicta uisit diuitias mundi facit:
et in diminutionem eorum diuitias gen
tium. Jam sane si & ex gentium delictis
que necessario delinquunt: tale aliqđ
faciat omnium dispensator: & aliquib;
ex eis diuitias conferat: ne hoc quasi spe
ciale solutus uisit fuisse uideatur: sz; equi
tas ap̄ustum & bonum deum super om
nib; hābitat: etiam tu ap̄ temet ipsum
qui legis: requiritto. Vob enim dico
gentibus. Quamdiu quidem ego sum
apls gentium: ministerium meum illus
trabo: si quom in emulationem iungere
tam carnem meam: & saluos faciam
aliquos ex illis. Si enim amissio eorum
reconciliatio e mundi que e assumptio:
ñ uita ex mortuis? Sic sepe obseruauit
mus in hac epla pauli aliquando p iudeis
aliquando p gentib; & interdum ū ad utrum
horum ad utrumq; face sermonem sic
cum dicebat: si aūt tu iudeus cogno
minaris quasi ad iudeum loquens. & tum

uideo ꝓmum & ḡeo loqueꝰ quasi ad utrūq; ꝙ nunc ū apte ad gentes hoc ē ad eos magis me qui in urbe romana ex gentib; crediderunt ꝙ dicē. Vob enim dico gentib; . Quod ḡ dicat gentibꝰ ꝙ uideamuꝰ. Quamdiu quidem ego sum inquit apl̄s gentium . ministrium meum illustrabo ꝙ si quom̄ in emulationem mittam carnem meam ꝙ & saluos faciam aliquos ex illis. Dicet aliquis. Quod aut q̄n diu ego sum apl̄s gentium ꝙ hoc uidetur ostendē qđ ū semp erit apl̄s gentium ꝙ sed completo ministrio ꝙ aliorum quocumlibet apl̄s sit futurus. S; q̄ritum & ex ipsius sermonib; & ex rerum gestarum ratione colligitur ꝙ q̄ndiu in hoc mundo fuit ꝙ permansisse in fide & ueritate apl̄s gentium comprobatur. Quid ḡ dicemuꝰ ꝙ sum q̄d nam tam q̄m seruus bonus & fidel qui in pauca fuit fidel ꝙ sciebat sē super multa constituendum ꝙ & apl̄m futurum etiam p̄ exemplum suum ū solum gentium ꝙ sed et circumcisionis ꝙ & aliorum fortassis ministerium ibi ꝙ ubi ducebant spē & animę uestrorum dominum ꝙ ymmum dicunt ꝙ et sup exaltant eum in secula ꝙ An potꝰ simpliciter debemuꝰ dictum debemuꝰ accipe q̄ndiu ego sum apl̄s gentium ꝙ sic et dominuꝰ ad apl̄os dicē ꝙ ecce ego uobcū sum omnib; diebꝰ usq; ad consummationem seculi ꝙ qđ dicat se p̄ consummationē seculi futurum cum eis ꝙ ut ostenderet se numquam ab eis discessurum usq; ad consummationem seculi dicē ꝙ ita & apl̄s q̄ndiu ego sum apl̄s dicisse p̄semp & sine fine ꝙ Quę autem ex utroq; recipi debeat expositio ꝙ relinquimuꝰ legenti ꝙ arbitro. Q̄ndoꝰ apl̄s ē gentium paulus ministrium suum illustrare se dicē. & quid tam dignum ꝙ quam ut unuꝰ quisq; ministerium suum qđ p̄ dei prudentiam suscepit exornet ꝙ Exornat autem & illustrat ministrium qui ministrat bñ ꝙ sicē econtrario deonestat ministrium suum & notabile facit ꝙ qui negligenter & indigne ministrauit. Vbi causa. In ministrio ecclie . diaconuꝰ inquit qui bene ministrauit ꝙ bonum gradum sibi acquirit ꝙ & multam fiduciam in fide ihu x̄ꝙ Siū ū bñ ministrauit ꝙ hoc ē si ū se talem exhibuit ꝙ qualem debebat apl̄s . grauem . ñ bilinguem . ñ multo uino deditum ñ turpis lucri appetitorem ꝙ s; hñtem misterium fidei ꝙ in conscientia pura ꝙ tam ñ bonum gradum s; magnam sibi penam conquirit ꝙ tam q̄m qui contumeliam fecit diuino ministrio . Similiter autem & qui prbr̄ gradum suscep̄ in eccl̄a ꝙ satis agat illustrare misterium prbr̄ . Ad ipsum enim p̄tinent & illa quę de prbr̄ ad ytum scribit apl̄s . ea q̄ ysaias scribit ꝙ cum dicē. Ipse dominuꝰ in iudicio ueniet . cum prbr̄ ppli ꝙ & cum p̄cipib; eorum iudicabit. Et addidit. Vos autem ut quid succenditis uineam meam ꝙ & direptio pauperum in domib; uris ē ꝙ Vt quid uineam fecit ppl̄o meo ꝙ & plorat pauperum confundit ꝙ Secundum autem & eps illustrat ministrium suum in epatu ꝙ si sit secm̄ qđ describit apl̄s . irreprehensibilē . uigilantē . prudentē . ornatum . hospitalē . doctorē . ñ uinolentū . ñ p̄cussorē . s; modestum ꝙ ñ litigiosum . non auarum . domum suam bñ regentē . filios bñs in obsequio cum omni grauitate ꝙ ñ elatum superbia . nem iudicium incidat diaboli . Qui talē . illustrat ministrium epatus sui ꝙ ut & ipse audiat. Euge serue bone & fidel ꝙ super pauca fuisti fidel ꝙ super multa te constituam . Similiter autem et uidua si p̄maneat si p̄maneat in orationib; & obsecrationib; nocte ac die ꝙ illustrat ministrium uiduitatis sue. Si ū sit talis qualem apl̄s notat otiosa & uiosa ꝙ et ñ solum uiosa s; & curiosa . loquens que ñ oportet aut sit in deliciis degens ꝙ uiuens mortua ꝙ hꝰ dehonorauit . & ñ illustrauit ministrium uiduitatis sue. Eodem m̄ etiam uirgo consecrata deo illustrat ministrium uirginitatis sue ꝙ si sit sancta corpore & spū ꝙ & ñ cogitet quę hominum sunt s; quę dei . qmodo placeat dō . Si ū aliter agat ꝙ ñ

solum ñ illustrat ministrium uirginitatis
sue. nec illustrat lampadem suam: sz econ
trario lumen eius extinguitur: & efficitur
una de insipientib; uirginib;. Hec eadem et
unus quisq; in ecclia positus ap̃ semet ipsum
reputet: ut in quocumq; loco stat: siue in
clero. siue in plebe illustret ministrium fidei
sue: & tales faciat actus suos ut uidentes ho
mines opa eius bona: magnificent patrem
qui in cel̃ est. Hoc enim faciebat & paulus do
cendo gentes: quorum erat apls & instru
endo: infirmos hole: parulos lacte alen
do: robustis forciorem cibum ubi p̃bendo:
errantes & in fide titubantes. & uelut in abor
tuum quoddam redactos: magno affec
tu rursum parturiendo donec x̃pc for
maretur in eis: & p̃ omnia illustrando
ministrium aplatus sui in emulationem fi
dei: & zelum bone conuersationis adducebat car
nem suam. id est̃ secm carnem cognatos:
ut si ñ omnes aliquos tamen saluos faceret ex
illis. Sic & dum pugilem curam & ingem
sollicitudinem erga doctrinam gentium gerit
et conuersationem eorum ac uitam uelde pro
babilem facit: uidentes hi similiter qui erant
cognati eius secm carnem admirandos eos
qui p̃fecerunt in fide si imitari & puocat: & ẽ
gloria ministerij eius cum ex eruditionis
honore: etiam ut p̃fectus accessit. Si enim
amissio eorum reconciliatio est̃ mundi: que est̃
assumptio ñ uita ex mortuis? Hoc m̃ ostende
re in his sermonib; uidetur apls qd ab
rectione stili & ad gentes necessario p̃di
catione translata: mundus reconciliat
dō: secm qd scriptum est̃. quia dñs erat in
mundum reconcilians sibi: ñ reputans
illis delicta ipsorum. & rursum sicut paulus dicit:
qui posuit in nob̃ uerbum reconciliationis:
p̃ qd uerbum docebat: rogamus p̃ x̃o: recon
ciliamini dō. Sic & inquit iustitiae gentis
huius abiectio: reconciliationem p̃stitit
mundo. Et si tanta fuit erga gentem ista
gra: que sublata ab ea unius mundum
dō reconciliare sufficeret: q̃ritum puta

tunc mebrum mundus cum etiam gens
ista reconciliari meruit deo? Et quid istud
sit qd ex reconciliatione istius mundus ad q̃
rat: breuit ostendit dicens. uita ex mortu
is. Tunc enim erit assumptio ista: qñdo
tam & mortui uitam recipient: & mundus
ex corruptibili incorruptibilis fiet: & mor
tales immortalitatem donantur. absurdum
namq; uidetur: si eum offensio ipsorum
reconciliationem mundo donauit: assump
tio ipsorum ñ mauis aliquid mundo et
p̃stantius largiretur. Qd si delibatio sc̃a ẽ
et massa. Et si radix sancta: & rami. Qd si
aliqui ex ramis fracti sunt: & reliqui usq; die
intelligitur sine oliue. Nescio quom̃ qui de
scola ualentini & basilidis uenerunt: hec
a paulo dicta ñ audientes putent esse natu
ram animarum: que semp̃ saluanda sit et
nunqm̃ pereat: & aliam que semp̃ pereat & nū
quam saluetur: cum apls paulus dicat
fractos ee ramos bone oliue apl̃ incredulu
tatem suam: & ibi ne seuitatis indignatione un
dicta. & rursus oleastri ramos que ap̃ illos
insita p̃dicta ponitur: insertos ee radi
ci pinguedinis olue. Sz ut p̃ hoc facile res
ponsum sit. Hic hominis autem etiam nob̃
qui unam ee naturam: immo omnium ra
tionabilium ducimus: & ad salutem equalit̃
abilem & ad p̃dationem si negligat: occur
rit por: & dici. Quom̃ & paulus oliuam
bonam & oleastrum ponit: cum utraq; si
unam sciret ee naturam omnium diuersi
generis arborum ñ ut̃ duxisset exemplū?
Dicendum: & ad hoc. Sic omnis materia cor
poralis cum sine dubio unius nature sit.
p̃ accidentes sibi qualitates diuersas species
p̃ferunt: ut corporum ut arborum ut
herbarum: ita & cum omnium rationa
bilium una natura sit arbitrij equalit̃
libertate donata. unusq; p̃prij mo
tus: ex arbitrij potestate plasti: ut ad
uirtutem. ut ad libidinem subiectam
animam p̃ducentes: ut in bonum eam ut
in malum arboris speciem formant: utrum

bona dicatur arbor: si p arbitrij potesta
tem delegit bona: aut mala dicatur si ele
git mala. Et sic unus quisq; scom ꝓposita sui
motus: aut bona oliua siue uirtutis incedat:
aut si contraria sectetur: oleaster nominabi
tur. Inde denq; & dominus in euuangelio
dicebat. Aut facite arborem bonam & fructꝰ
eius bonos: aut facite arborem malam et
fructus eius malos: ut ostenderet arborem
bonam ut malam ñ nasci; fieri. Jam ů si ac
cedit aliquid ad arbitrij libertatem: qđ ex tñ
sequi ut ad mala ꝓuocet ut bonitatem ad
bona: p ineffabiles quasdam diuine ꝓui
dentie dispensationes in nullo conse-
quentiam ꝓposite absolutionis offendit.
Hꝫ enim in semetipso natꝰ rationabilꝭ
ingentem ad hꝫ arbitrij libertatem: qua
ut obedire si uellit ꝓuocatꝰ: ut si nolit
spernere possit hortantem. Qđ autem di
ximus quia materie corporali accedentes
extrinsecus qualitates reddunt species diui
sas: aliquas quidem ad multum tempꝰ
ꝓmanentes: aliquas ad breue: ñ nullas ů
ñ solum annus exiguus. ſ; mensium etiam
mensib; aut diebꝫ paucis uix durantes:
ita intelligitur. Sol causa. Species celi &
stellarum. ut astrorum talibꝫ quibꝫdam
formate sunt qualitatibus: que usq; ad
seculi finem ꝓdurare sufficiant: & usque
quo libentur a seruitute corruptionis
in libertatem glorie filiorum dei. Alie ů
sunt terrenorum corporum qualitates:
et in ipsis multa differentia. Non mul
torum enim animalium corpora ut
arborum ut arborum: multis admodum
possunt durare temporib;: aliorum ů
paucis aut ualde exiguis. Qđ si hꝫ dñi
intellexisti: transeamus nunc ab ex
emplis corporee qualitatis: ad nature
rationabilis qualitatem: & unde quo-
rum alie quidem in qualitatib; beatitudinis sta
multa ꝓdurant: & alie in qualitate ma
litie: nichominus sta multa consumunt
alie ex ipsis paruo tempore ut in ui-
tutib; ut in malicijs manent. alie ꝓ exiguo:
alie admodum breui. Quorum p singla no
tiam: nos quidem homines utpote cor
ruptibilꝭ corporis pondꝰ ꝓgrauati: p exiguã
aut etiam nullam capacitatem possumꝰ. Qui ů
scrutatur omnia etiam alta dei spe sanctus
unusa nouit: & nota facꝫ cui ipse uoluit re
uelare. In hiscetam ꝓpter uoluntatem in dispen
satione rationabilis nature: aptius illud
dicendum est. O altitudo diuitiarum sapi
entie & scientie dei: usq; uie eius. Sicꝫ unꝰ
quisq; ex arbitrij potestate: aut bona oli
ua aut oleaster efficitur. aut israhelitici ge
neris: aut alterius culpabilis gentis: ut di
catur de eo: quia alienati sunt peccatores
ab utero. errauerunt a uentre locuti sunt
falsa: ita ut sint ꝓfugi testamentorum
et hospites ꝓmissionum dei. Alij in dñm
iactantur ex utero: & dicunt. In te iactatꝰ
sum ex utero de uentre mee: tꝰ deꝰ meꝰ es
tu. S; qm ut diximus ꝓmanet semꝑ
nature. huic libertati arbitrij: possibile est
ut cum sit quis israhelitice gentis & bone
oliue ramus. decidat in incredulitatem &
frangatur: & rursus alius qui ex gente
gentis esset culpabilis & peccatricis: & ꝓ hoc
ramus oleastri dicebatur si conuertatur
ad fidem: hꝫ enim in se arbitrij liber
tatem: quia conuerti possit ad bonum
misericordie bone oliue p fidem: & efficiatꝰ
socius radicis pinguedinis olive. Radi
cem ů hanc: alij abrahã. alij ... sed.
alij unum aliquem ex patribꝫ bñ me
rentes ponunt. Ego autem radicem
aliam que sancta sit. & scias ꝓmissas nes
cio: ñ dominum ihm xpm. Ipse est enim
ꝓmissio omnium. ut deliberatio: ut in pre
senti loco habemus apti. scom id qđ alibi
de eo dr: quia ꝓmogenitus omnis creature.
Hunc nãq; radicem. omnis q̃ saluat meritꝰ.
et ex deliberatione sca hac. omnis massa hu
mani generis sanctificat. Cui sic radici sca
manentib; in se ramis sertatis pinguedinem
ꝓbet: deꝰ p spm suum scm adhortes fibu-

ulficat. ubo excolut. sapientia flondos
reddit & omnium uirtutum plenitu
dine afferre fructꝰ ubet facꝰ. ita ut & ip
sa dicat de eis. Ego autem sic oliua fructi
fera. in domo di. & cum istarum qui fracti
sunt ꝓpt incredulitatem fracti sunt. & tu
qui stant fide stant. noli altum sentire. sed
time. h̄ tho xpe. & quis ē alius a quo p incre
dulitatem fracti sunt. h̄ ipse cui nō credide
runt. Semp g quicumq; aduene ad fidē
ut ad cōuiuationem illi uenebant. & q
erat uet illi inserebantur. Sreceptue tam ex
tempe aduentus eius. multus oleaster inserit
huic radici. ut ramus eius apli sedeat. ꝓphe
di. ut qui inseruntur eis. socij fiant radicis pin
guedinis x. Post h docet nos apls nō extolli adu
sum radicem. ut fractos ramos illi insitos. neq; in
sultare eis. quia nō nos radicem portamus. sed ra
dix nos. Non enim habemus qđ nō accepimus.
Si autem accepimus quid gloriamur quasi nō ac
cepimus. Tunc deinde quasi quibusdam im
pudentibus insultantibus & dicentibus. Ut fracti sint
rami hui. ꝓpt incredulitatem fracti sunt.
ut ego inserer. qui credebam. hos g repre
mens apls dic. Iui quidem p incredulitatē
fracti sunt. & tu inserꝰ es p fidem & in fide
stas. Sed timeto qm omnis qui se exaltat hu
miliabitur. & tdo noli superbe sapere. noli al
ta & elata ploqui. Qm̄ nunc enim in radice
stes & bñ stes. timeto tamen undeq; & alibi dr.
insultas. stetertunt ibi ut & tu stas. & cui
ibi . nō est. ad oliue humus radicem alium
de ē insitus es. & possibile ē etiam te pecca
re. Nam & hoc ipsum qđ superbis & exalta
ris. tam peccas. & certo qm si dī naturalibus
ramis nō pepercit. nec tē parcet. Post hui q
superbire & insultare lapsis. alicubi ab apto
sensibus humilitati imbuit. & dr ad eum.
Tu quidem dicis. unde bonitatem & seueri
tatem di. & cum uides suauitatem ei erga
fractos ramos. metuendum tē ne forte &
tu dum superbis & insultas lapsis. seuita
tem di qui peccantes purget. incurras
ipse peccando. Bonitas enim eius ꝑma
net in his. qui in bonitate ꝑmanserunt.
Alioquin eodem ordine & tu sis in bonitate
nisi manseris. excideris. & illi si immore
dulitate nō ꝑmanserint. inserentur. Pōt enim nō
ē impossibile rursum inserere illos. si recedant
ab incredulitate p qm fracti sunt. qđo
quidem facilius uidetur. ꝙ ꝑ arbores ra
mos radici sue reddo. qm̄ inserē alienos.
Qđ autem dr ex naturali oleastro. & ꝓ
ter naturam inseritur siue oliue. nā
turam oliue ut oleastri secdm hoc de
bemus accipe qđ supi exposuim. ut ar
bitrij libras naturam fecit unicuiq;
ut oleastri. ut bone oliue. Obseruandū
sane ē. qđ hij quidem qui ex oliua ꝓpa dici
untur fracti dñi. hui ū qui ex oleastro inse
runtur. si tm̄ peccauint. nō frangendi qđ
umq; erit leuius sit excidendi appellantur.
In quo uehementior ꝓfecto di seuitas in
dicatur. si p ea qm̄ cum ēet oleaster & ex
peccōrum silua collectus. ad radicem fidei
ac sanctitatis adductus ē rursus amaros
malicie ꝓferat fructos. Sed ne hoc quidem fa
ciat nos in hoc loco. qđ nō eo ordine apls
oliue & oleastri similitudinem posuit.
qđ ap agricolas haberetur. Iui enim magis
oliuam oleastro inserē. & nō oliue oleas
trum solent. Paulus ū aplica auctoritate
ordine commutato. rei magis causis.
qm̄ causas reb; aptauit. Nolo enim uos ig
norare frēs misterium hoc. ut nō sitis sap uos
met ipsos sapientes. & rei usq; dū die
cum abstulto peccata eorum. Adhuc ad eos
qui ex gentib; credidant. quasi elatos & sup
bientes aduersum ramos qui fracti sunt.
putantes qđ hoc nō dei bonitate & mei
fabili dispensatione sapientie eius. sed
sui meritis consecuti sunt. ut illis de
fractis. ipsi cum ēent oleastri inserantur in
bonam oliuam dic. Nolo uos ignorare frēs
misterium hoc. ut nō sitis sap uosmet ipsos
sapientes. Quia insultare lapsis & gloriari
adulsis ramos qui fracti sunt. nō sit p dei
sapientiam & ꝓ humanam mutabilem

et ignorantem mistium di. Quemadmodum scdm dnm
sapte: in bonitatibus di ñ insultat alterius: sic cum
more gentis agit misericorditer. Est g mistium
qđ ignorabatur ab his: qui insultabant huiusmodi
ruinis in dilapsione filiorum adam. cecis quib; gen
tib; scdm angelorum numerum distributis: appa que
dam pars facta sit israel: sic & in aliis ubi oportuit
in his ipsis paulo sup commemorauimus: ad quos
et reprobationes bonorum: & testamenta legislatio facta
é. Manente g parte illa domus in statu suo: possi
bile ñ erat nos qui eramus gentes intrare in hereditatem
ei: & in sceptri eius iura succedere. Iccirco g pars
ista parte: ita é ñ omnib; ut aliquib; ex israel fieri et
citatem: ab ut fine dubio anguli obtentu inui
die & emulationis illatam: qui ceterarum gentium
sortem fuerant principatum assumpsit é & cum pos
set phibe noluit: ut p his qui cecitate decepti: in é
cidi obtusione plapsi sunt: ipsorum q; ruinis de
erant portiones: suam facet ista portionem: ut
quodammodo in eo ipso quo ceperant caperent. Auten
tes enim ase ppter peccata illecebras dñi plebem locum fece
runt gentib; ingrediendi in hereditatem di: deo
cum ipsis communem quodam & equissimo iure
inire iudicium: ut donec illi plebem di in cecita
tis captiuitate detinent: quasi ad uicem eorum
quos abiecto ex portione di & segregata eius hedi
tate subtraxerat: gentium numerus redderet.
Cum ú plenitudo gentium fuisset repleta: et
emulatione salutis eorum cepisset israel discere a
semetipso cecitatem cordis: & eleuatis oculis suis:
xpm uerum lumen aspicet: ita scdm pcedentes
pphas salutem qm ob cecitatis amiserat israel quere
instigauit: dicet ap semetipsum: illud pphe
cum. Reuertar ad uirum meum primum: qm
tm melius erat antea qm nunc. Qđ autem hi illius
promissa sunt p pphas: in multis quidem pphe
tis uoluminib; inuenitur. Ponemus tam qđ
sufficiat adpsens: unum de hieremia testimo
nium: ita continens. Si exaltetur celum in ex
celsum: & ita humilietur deorsum: ego ñ re
pbabo genus israel p omnib; que fecerunt. Si g
p eo ut intraret gentium plenitudo cecitas
facta é in israel pro omnib; que fecerunt: sine
dubio cum ingressa fuit gentium plenitudo
cecitas cessat. Qđ si uel inquit apls scire quem
etiam p cecitatem saluandus sit israel: audi q
in septuagesimo é. Veniet ex syon: qui libet & auferat
impietatem ab iacob. Et hoc illi a me testamen
tum: cum abstulero peccata eorum. Sciendum
tamen é qđ in appha ysaia uim testimonium illud
paulus assumit: p eo qđ dicit apls ueniet ex
syon: septuagesimo é uenient ppter syon. & qđ au
tem hic. cum abstulero peccata eorum: ibi omnino
septuagesimo ñ é. q; nec ap hebreos quidem. Apli ta
men auctoritate septuagesimo é. Intrim uenient
dominus ex syon ubi & auferet impietates
ab iacob. Auferet autem impietates ab eo. se
cundum illud qđ septuagesimo é. quia deleuit do
minus sodem filiorum & filiarum syon: & san
guinem mundauit de medio eius: spu iudi
cij: & spu ustionis. Et hoc ita fieri testamen
tum ei erat a deo: ut sic ab eis auferrentur
impietates & auferrentur peccata. Qui autem
sit iste omnis israel qui saluus fiet: ut que
erit ista plenitudo etiam gentium. dñs solus
nouit & unigenitus eius. & si qui forte amici
eius sunt. ad quos dicat. Jam ñ dicam uos ser
uos. q; amicos: quia nota feci uob omnia q
audiui a patre meo. Hoc tam potest etiam
nro sensui occurrere: qđ sic israel quamdiu p
manet scdm carnem israel. & ñ etiam scdm
spm facies eius fuit israelita uerus mente uidens
deum. ptinet ñ potest ad salutem: ita nec gen
tes quidem omnes omnino saluari possunt.
ñ que intra plenitudinem fuerint repte
quecumq; illa é: que ab apto plenitudo
nominatur. Ita g mistium di meffabili
quadam sapientie eius dispensatione trac
tatur: ut etiam cum sibi anima sortem
malorum ipsa conseuit: ille qui nouit
omnia disponet abiectionem eius: & pena
alterius faciat salutem. q; & illud uidet
im in hoc loco diligentius contuendum:
qđ cecitatem istam ñ dicit omnis israel contu
gisse. q; ex parte. Reliquie enim scdm elec
tionem gre: salue facte sunt. De quib; re
liquis: & ysaias pphanat dicens. ni dñs sa
baoth reliquisset nob semen. Iste g reliquie

in beatitudine conferuntur cum plenitudine
gentium: ceteri uero qui excecati sunt ex israel, conferun
tur his gentibus que non potuerunt ad plenitudinem
peruenire. Sic ergo que inueniuntur in sermonibus
prophetarum de repromissionibus scripta beatitudinem
continentia: si de israel ad reliquias istas que elec
te sunt pertinent: si de gentibus ad plenitudinem
spectant. Si qua uero tristria. siquidem de israel dicuntur:
ad illos sine dubio reliquos qui excecati sunt:
referentur. Si uero de gentibus: illos profecto qui sunt
extra plenitudinem stringunt. Omnia tamen
finis purget. Et eos quidem qui beati sunt. siue
illi ex israel. siue etiam ex gentibus ueniant: presen
tis temporis euuangelice doctrine sermo purificat:
ut sint tales sicut erant illi: ad quos dominus dice
bat. Ecce iam uos mundi estis: propter sermonem
ca quem locutus sum uobis. Qui uero uerbi dei et doctrine
euuangelice purificationem spernunt: tristibus et pe
nalibus purificationibus semet ipsum reseruat:
ut ignis gehenne in cruciatibus purget: quem
nec apostolica doctrina nec euuangelicus sermo
purgauit: secundum illud quod scriptum est. Et puri
ficabo te igni: ad purificationem. Verum hec
ipsa purificatio que per penam ignis adhibetur:
quantis temporibus quantisue seculis de peccatoribus
exigat cruciatus: solus scire potest ille cui pater
omne iudicium tradidit. Qui ita diligit cre
aturam suam: ut pro ipsa euacuauit semet ip
sum dei forma. et serui formam susceperit: hu
milians semet ipsum usque ad mortem: uo
lens omnes homines saluos fieri: et in agnitionem
ve ueritatis uenire. Verumptamen meminisse sep
debemus: quod presentem locum apostolus quasi
misterium habere uoluit: quo scilicet huiusmodi
sensus fideles quique et perfecti inter semet ipsos
uelut misterium dei silentio tegant: nec pas
sim imperfectis et minus capacibus proferant.
Misterium regis ait scriptura: celare bonum
est. Secundum euuangelium quidem inimici
propter uos: et relinquitur ipsi gloria in secula amen.
Eadem persequens adhuc de israel et gentibus
apostolus. et ramis oleastri qui insultabant
ramis oliue defractis imputans: etiam
hoc addit: quia israel secundum euuangelium qui

dem numerus factus est deo quia non credidit christo:
quantum autem spectat ad honorificentiam pa
trum: electus est et carissimus habetur apud deum.
Semel autem donata electione semini pa
trum et dilectione concessa: seruat sine du
bio deus dona et uocationem suam erga semen
eorum quorum meritis id aliquando largitus est:
nec plenitudo incurrit in deum: etiam si
minus digni uideantur existere: hii erga quos
promissa patribus beneficia conferuntur. Verum
ut sepe commonuimus etiam in presenti loco
illa est obseruanda distinctio: quod israel quidem
qui inimicus est deo: ille dicatur qui clamat
de christo: tolle tolle crucifige eum. Quomodo enim
non dicantur inimici dei: qui uel tunc uel etiam
nunc dixerunt ista uel dicant? Sed et quod dicit
propter uos: quorum saluti scilicet inuident: prohi
bentes apostolos gentibus loqui: et persequentes eos
qui annuntiant christum. Secundum reliquias uero
que saluande dicuntur: in quibus electio creden
tium secuta est. ex israel carissimi sunt propter patres:
quorum scilicet fidem sequentes: credunt in
eum qui suscitauit christum ihesum: a mortuis.
Et secundum hoc: erga huiusmodi semen sine pe
nitentia sunt. dona et uocatio dei. Post hec uero
etiam latentes et profundiores incredulita
tis eorum aperit causas: et dicit. Quia sicut uos
gentes quondam non credebatis deo: nec tamen
circo penitus reliquit uos deus: sed aliquando
ad ultimum misericordiam consecuti estis:
occasio tamen conferende in uos misericordie
populi israel incredulitas extitit: ita etiam hii
qui nunc de populo israel non crediderunt: et pro
incredulitate sua derelicti sunt: ut uos dei
misericordia amplecteretur: non usquequaque
relinquentur in incredulitate sua: sed
postea quam plenitudinis gentium fuerit
impleta dispensatio: etiam ipsi misericordiam
consequentur. In quo uolens apostolus bonita
tem dei ostendere: quod incredulitatem israel
aliorum salutem facit: conclusit inquit
deus omnes in incredulitate ut omnibus mise
reatur: non quo ipse eis iniecerit incredulitatis
propositum: sed ex ipsorum incredulitatis

ꝓposito: credendi aditum aliis qui & si prius in
creduli fuerant patefecit. In his autem positus
locis paulus & altius intuens huiusmodi causas:
quomodo deus malum ꝓpositum non continuo re
secet & excidat: sed patiatur & reseruet ꝓspici
ens quia aliquid boni in aliis facturus sit per al
terius ꝓpositum mali: ab his opinor de quibus lo
quebatur: retulit oculos cordis sui ad ipsam ma
licie originem: quod eam ex initio in his a quibus
oborta est quicumque illi sunt pullulantem et
arbitrii libertate crescentem: utile non indicauit
resecare: sed permisit eos uti ꝓposito suo: sciens et
ꝓspiciens quam multorum ꝓfectus & utilitas ex
malicie illorum occasione consurgat: & in tan
tum apud bonum deum uirtuti locus est. ut & mali
cie opus quamuis illi perniciosa sit de quo ꝓcedit:
beneficium tamen prestare dispensetur ei cui
agones commouet: cum fuerit superata. Con
siderans igitur sanctus apostolus tantas esse bonitatis dei
diuitias: & tantum diuitie sapientie opus erga
rationabiles agi naturas: & quia tantum deus diues
est in misericordia: & diues in omnes qui inuo
cant eum: & tanta est bonitatis eius & pacien
tie: & longanimitatis magnitudo: re
pente interioribus eas cordis oculis intuens im
mensitatemque earum ꝓspiciens: stupore si
mul & pauore percussus: exclamat & dicit.
O altitudo diuitiarum sapientie: & scien
tie dei. Quam incomprehensibilia sunt iudicia
eius: & inuestigabiles uie eius. Unde enim
humane mentis sensus ista possit opinari:
ut seruata unicuique arbitrii libertate: al
terius malicie opus uteretur alteri ad salutem:
et uincenti se malicia palmam confer
ret: & que utenti se perniciem prebet: his
igitur generali quantum uidetur apostolus ratione
perspectis: exclamat & dicit: quia tanta est
altitudo diuitiarum dei. & sapientie eius
tanta est altitudo. & scientie nichilominus
tanta est altitudo: ad omnia enim hec altitu
dinis sermo deseruit: ut scrutari iudi
cia eius quibus unamquamque animam:
atque omnem naturam rationabilem dis
pensat: nemo sufficiat: nec uias domini

quibus prouidentia incedit inuestigare aliquis
possit. Aliquis autem dicimus: non solum ho
minum. sed & totius creature. Neque enim in
scrutabilia iudicia: & inuestigabiles uie eius di
cerentur: nisi quia nulla est creatura que uel in
uestigare ualeat uel scrutari. Solus est enim
filius. qui nouit patrem: & solus est spiritus
sanctus: qui scrutatur omnia: etiam al
titudinem dei. Et ideo hanc altitudinem dei
quam & inscrutabilem dicit & inuestigabilem:
creature omni inscrutabilem & inuestigabi
lem dicit. De filio uero & spiritu sancto ista dicere non
poterat: quia filius in euuangelio dicit ad pa
trem. Pater. omnia mea tua sunt: & tua
mea. & de spiritu sancto: ipse paulus dicens
pronuntiat. Nemo enim scit hominum que
sunt hominis: nisi spiritus hominis qui in ipso est.
Ita & que in deo sunt nemo cognouit: nisi spiritus
dei. Videsque quod paulus in presenti capitulo in his
que dicit. quis enim cognouit sensum domini:
aut quis illi consiliarius fuit de creaturis di
cat: naturam uero trinitatis excipiat: quippe. cui
nichil sit cum creatura commune: nisi beneficien
tie opus. Sed & quod ait. quis illi consiliarius
fuit: non quasi minus ipse sufficiens consilio
indiget alterius: sed consilii participem nul
lam quidem inter creatura esse pronuntiat.
Consilium uero sapienti necessario in sapien
tia sua est qui est xpc: & in sanctitate qui est spiritus
sanctus. Simili autem modo. & quis prior dedit
ei & retribuetur ei: intelligendum est. Nemo
enim factori suo aliquid prior contulit: quippe
cum etiam hoc ipsum quod est unus quisque a
conditore susceperit. Quoniam ex ipso & per ipsum:
et in ipso sunt omnia. Videsque quomodo in ulti
mis ostendit quod in omnibus que supra diximus
segregauit misterium trinitatis. Sicut enim in
presenti loco quod ait. quoniam ex ipso & per ipsum
et in ipso omnia: conuenit illis dictis
que idem apostolus in aliis memorat locis:
cum dicit. Unus deus pater ex quo omnia:
et unus dominus noster ihesus xpc per quem
omnia: & item in spiritu dei dicit reuelari
omnia: & per hec designat in omnibus esse

ꝓuidentiam ĩmitatꝰ. Ita & cum dicit altitudo diuitiarum. patremq; quo omnia dicẽ ee significat: & sapientie altitudinem xp̃m qui ẽ sapientia eius ostendit: & scientie altitudinem sanctũ sp̃m: qui etiam alta di nouit: declarat. Verũ ꝓ tamen qđ dicẽ ex ipso: hoc ipsum qđ sum in dicat. Ipsum autem: qđ p eius prudentiam dispensamur in uita. In ipso ũ: qđ pfecto omnium & finis in ipso erit: tunc cum erit ōs omnia in ommbus: et tunc ipsi gloria in secula seculorum amen. In secula: xp̃i hoc qđ pfecto omnium ñ intra unum seculum concluditur: sꝫ in multa prenditur: & uix aliq̃ndo adimplenda spatur. Jungit autem & amen ut intelligamus p illum ad illam beatitudinem ueniendum: de q̃ scriptum ẽ in apocalypsi. ꝫ dicẽ qui est: amen——e; Explicit lib octauus. Jncipit nonum p omnem hus. textum epl̃e in supioꝛib; docuisset apl̃s, quomodo a iudeis ad gentes. a circũcisione ad fidem. a littera ad sp̃m. ab umbra ad ueritatem. ab obseruantia carnali ad obseruantiam sp̃alem reuelationis summa translata sit. & hec tota figuratiua pphetis ostendisset uocib; designata: iam nunc sp̃at huius obseruantie ad quam cultus di ritũ docuit ee translatũ aggĝditur monet. & institutа sanctuarie: et ait. Obsecro itaq; uos frs. p misericordiam di: et rel usq; dicit. bñplacentem & pfectũ. Qm̃ inquit ostendimus a sacrificiis carnalib; recedendum: secm̃ qđ pphia dicit: hostiam & oblationem noluisti: nec placita sunt t: nunc aũt. doceo uos quib; hostiis delectetur ds. Et ꝫ doceo ñ quasi impune: mihi enim proficit legis impium: sꝫ quasi qui officium suscepim. reconciliandi uos deo. Obsecro uos frs et obsecro ñ p potentiam: sꝫ p misericordiam di. Quia enim sicẽ supra ostendit omnes concluſi sunt sub peccõ: nunc iam ñ in uitis sꝫ in misericordia di salus humana consistit. Qđ autem ẽ qđ uos obsecro? ut exhibeatis corpa uꝛa hostiam uiuentem. sanctam placentem dõ: ut sit rationabile obsequium uꝛm. Obsequium hic: cultum dicẽ. Qm cultus q̃m dudum in pecudum mactationibus corporib; consistebat: nunc inquit in corpore rationabili hominis offeratur: & corpora magis mra q̃m pecudum fiant sacrificium dõ. atq; in sacr altaribus collocentur. hij enim qui membra sua mortificant ab inceptuosis uitiis & furoꝛis: & actus corporis sui dõ placetes hñt: hostiam uiuentem. sanctam. placentem dõ: rationabilit offerunt. et legem sacrificiorum que in leuitico data ẽ secundum sp̃alem intelligentiam complent. Vbi causa. ut ti offerebant uitulũ ꝓmo loco ut sedo arietem. aut tertio hircum. aut quarto turturem: et etiam pullos columbarum: in his uniuscuiusq; anima purificaretur. p qualitate gestorum. Hec nunc in suo corpore unusquisq; purificans & sp̃ali sensu diligenter rationabili obsequio: uiuentem hostiam obtulit dõ. De quib; singlis cum in libro leuitici aliq̃ diceremus: p uitulũ explanare temptauimus. quoꝝ unus quisq; rationabili obsequio cultus di: si superbiam corporis sui uincat. immolat uitulum. Si iracundiam superet: arietem iugulet. Si libidinem uincat. holocaustum offeat hircum. Si uagos et lubricos cogitationum recessus uolauit. columbas & turtures immolauit. Sꝫ hec ut dixi: siquis scire dignum putat. ibi latius dissertа repiet. Nunc autem paulus obsecrat credentes in p̃m: ut corpa sua exhibeant hostiam uiuentem: sanctam placentem dõ. Viuentem dicẽ hostiã. que uerum hoc ẽ xp̃m in se gerit: et dicẽ mortem ih̃u x̃i in corpore nr̃o circumfimus: ut & uita ih̃u x̃i in corpe nr̃o manifestetur. Scam dicẽ: in qua spe ss habitat. secm̃ qđ in alio loco dicit.

Aut nescitis quia templum dei estis? et
spc dei habitat in uobis? Placentem deo: ut
pote a peccatis et uitiis separatam. Hautem
omnia: rationabile est cultus dei. Potest enim
pro tali cultu reddi ratio et ostendi: quia dig
num est deo tales hostias immolare. Arietes
autem et hircos et uitulos immortali et in
corporeo deo offerri: nulla ratio recta et ho
nesta suscipiet. Hoc ergo ita fieri et ita colere
deum eos qui christo crediderunt. non solum docet
apostolus sed obsecrat per misericordiam dei: ut osten
dat per hoc humano generi quam proclive est ad de
lictum: huiuscemodi hostias dei miserati
one prouisas. Quibus si numquam lapsus acciderit:
per rationabile obsequium et hostias eo modo quo supra
diximus immolatas: separari possit anima ac
restitui ad salutem. Quod autem multe sunt mi
sericordie dei: designat paulus et in secunda ad co
rinthios dicens. Benedictus deus et pater
domini nostri ihesu christi. pater misericordiarum. Audis
deum sicut christi pater est. et sapientie pater est. et iusti
cie pater est. que omnia christus est: ita esse et mise
ricordiarum patrem. Ergo christus sicut cetera
omnia est. et misericordia ipse est. misericordie multe:
multe non una. Hoc est sicut thesauri sapientie
et scientie in ipso sunt. sed sunt absconditi:
ita et misericordie thesaurus in ipso est sed est abs
conditus: ne forte si ad subitum et ante
tempus proferatur. faciat me. et si quis mihi
in desidia simul esse noluerit negligentem.
Videbitur ergo precipue hostia uiuens et sancta et
deo placens: corpus esse incontaminatum.
Verum quam uidemus non nullos sanctorum ali
quos etiam apostolorum habuisse coniugia:
non usquequaque possumus hoc de sola uir
ginitate sentire: quamuis in huiuscemo
di hostiis habere primum ordinem possit: sicut
in lege alia erat hostia sacerdotis: alia
principis. alia sinagoge: et alia unius
anime. Et quamuis in ecclesia prima post apostolos
hostia martirum. secunda uirginum uideatur:
tercia continentium: puto tamen quod neque
hii qui in coniugiis positi sunt. et ex
consensu ad tempus uacant orationi:
uelut nazareorum uota soluentes si in ce
teris sancte agant et iuste: negandi sunt
corpora sua exhibere posse hostiam uiuen
tem. sanctam. placentem deo. Nec rur
sum corpora uirginum. vel continentium.
si aut superbie macula. aut auaricie sor
dibus. aut lingue maledice uel mendacii
immundicia polluantur: hostiam sanctam.
et deo placentem: putandi sunt ex sola
uirginitate corporis obtulisse: quia et
in lege hostia cum offerretur: inspicie
batur a sacerdote diligentius: non solum si ex
mundis esset animalibus. sed ne aut in oculo
haberet uitium. aut in auribus. aut in pe
dibus. ne claudum. ne luscum. ne uulsum
animal diuino admoueretur altari. Sic ergo per
omnia membra discutitur et pertractatur
hostia uiuens. sancta. deo placens: quam ratio
nabiliter offerenda est. Et nolite conformari huic
seculo: et relinquo usque et perfectum. Sciendum est
quod in greco habetur: ut probetis que sit uo
luntas dei bona: et bene placita et perfecta.
Sed nos quia unus in utroque potest sensus uidi:
consuetudinem sequimur latinorum. Nolite
inquit conformari huic seculo. In quo
ostendit esse quandam formam huius
seculi: et aliam esse seculi futuri. Et si qui sunt
qui amant presens seculum: et ea que
sunt in hoc mundo: secundum formam seculi
presentis aptantur. Qui uero non respiciunt ea
que uidentur: sed que non uidentur et eter
na sunt: transformantur et renouantur
ad futuri seculi formam: et inde fit ut
eos non agnoscat hic mundus: sed odio habeat
et prosequatur. Sed agnoscunt istam for
mam angeli dei: qui sunt de illo seculo uen
turo. Et simile mihi uidetur esse hoc illi dic
to quo ait: sicut portauimus imaginem terre
ni: portemus et imaginem celestis. Vide
ergo ne forte cum uenit ira in cor tuum
conformem te faciat huic seculo. Similiter autem
et concupiscentia mala et auaritia.
ceteraque quibus presens seculum delectatur:
formam tibi seculi presentis imponant. Si uero con

trio mãsuetudo. patientia. lenitas. continentia.
fides. uitas. cet̃ q; uirtutes habitent in sensu
tuo: conformem te futuri sti facient: et
ta pulchram animę tuę speciem reddent:
ut ũbum si qs desponsat eam sibi in miseri
cordia & fide: dicat ad eam. Tota formosa es
proxima mea: & macula non ē in te. Intende aut̃
diligentius qd ait. Si reformamini renouatio
one in nouitate sensus uri: ut ostendat quia
formam quidem culpabilem: pul formam
malicie habuit omnis anima: si; adhortatur
ex hoc sermo aplicus: ut illa abiecta ad sin
gularum uirtutum speciem reformemur:
et ita demum possimus renouato uultu cor
dis gram domini speculari: ab huiusmodi ima
ginem in formati. Qui autem in hec in formi
memur: ipse docet dicens. Renouatione sen
sus uri. Renouatur autem sensus ur p exerci
tia sapientie. & meditationem uerbi di: & legis
eius intelligentiam spalem. Et quanto qs cot̃i
die ex scripturarum phi lectione: quanto altius
intellectus eius accedit: tanto semp nouus
et cotidie nouus efficitur. Nescio autem si pot̃
renouari sensum: qui piger ē erga scripturas
diuinas & intelligentie spal reverentia: quib;
possit non solum intelligi quę scripta sunt: ue
rum & exphcari aptus & manifestare dili
gentius. Pot̃ tamen fieri: ut in omnis
sensus in hoc possit renouari: ut agnitio
one scientie dilatetur. Pot̃ enim renouari
sensus ad iusticiam: pot̃ renouari ad con
tinentiam. ad misericordiam. fidem: patien
tiam. Sq; unde quid in sequentib; hunc re
nouationis sensus: adiungat aplus. Vt pbet
ingnt quę sit uoluntas di: qd bonum & bn
placentum: & pfectum. Et utiq; si ad omnes
renouatus sit sensus: & totus di illuminat
sapientia: pbare non pot̃ quę sit uoluntas
di. In multis enim putatur ee uoluntas
di: & non ē. In quo hoc utiq; qui sensum non
habet renouatum: errant & falluntur. Est
autem reuera in cuiusq; sensus; ualde
renouata: & ut ita dicam ad di iam ima
ginem reformati: pbare in singulis qb;q;
quę agimus. quę loquimur. quę cogita
mus. si sit uoluntas dei: & mihi omnino
ut agere ut dicere ut cogitare: qd uoluntati di
non sensit conuenire. Quę sit inquit uolun
tas di: qd bonum & bn placentum: & pfec
tum ē. Si secm hoc legamus qd in latinis
codicib; inuenimus: hic erit sensus qs
uoluntas dei ē: quicquid bonum & bene
placitum & pfectum ē. Nec pot̃ aliud uelle
deus: nisi qd bonum ē. Et utiq; qd bonum ē
et pfectum: sine dubio hoc do placet. Si ũ se
cundum hoc qd dixim ap̃ grcos habi: id ē ut
pbetis quę sit uoluntas di bona. & bn placita et
pfecta: pot̃ quidem rone qd sup̃ diximus uidi:
qd omnis uoluntas bona sit: & bn placita et
pfecta. Pot̃ autem & tale aliquid in his ser
monib; sentiri: qua di quidem uoluntas
semp bona ē: si non semp bona eius uoluntate
dispensari memur. neq; bn placita & pfecta.
Ubi causa. ut ungat̃ saul in regem: fuit
quidem uoluntas di; si; non bn placita neq;
pfecta. Insciens enim ppter quę resistebat
din habe sup se regem: regem eis hominem
iussit unctum. Si; & ppha: ex psona di dic̃.
Dimisi eos secm desidia cordis eorum: ut
irent in cupiditatib; suis. Sic g aliquando sit
uoluntas di: in his in quib; concupiscim: &
delectamur. Si; qui renouatus ē sensu: pbare
debet si uoluntas di ih bona ē & bn placita et
pfecta: & non tam quę magis desiderii nris
indulgeat: quam utilitatib; consultat. Sed
iam ad sequentia conitamur. Dico enim p
gram quę data ē mihi: & non uni alius
membra. Sciendum primo ē qd in nob ha
bemus omnib; quę sunt unum uos in grco
habetur omni qui ē unum uos. Qui sermo
utiq; ad eos indicat ubum fieri: qui cum
ante non fuerunt. nunc ee cepunt. Ds enim ut
idem apls ait: uocat quę non sunt: tamquam quę
sunt. Non sunt autem hi qui participes non
sunt eius qui uere ē: qui dic̃ ad moysen.
Hic filius mei: qui ē qui misit me ad uos. Qd
& ait paulus. dico omnib; enim q sunt unum uos
ut ut in grcis habi dicimus: omni qui ē in

uob: similē ē ac si dicēt. Dico enim omnī qui in
dō ē: non plus sāpe qm̄ oportet sapē. Verump
tamen uidendum ē quia paulus sic in aliis dicē:
ñ in sinodis sapientie carnalib: sp̄ grām que s
data ē loquitur. Est enim multa differentia p
grām loquentis: & p humanam sapientiam. Denq
et reb: ipis sepe compunctum ē ñ multos eloquentes
et eruditos uiros: ñ solum in sermone sz in sensib:
ppotentes. cum multa in eccliis dixint: & ingen
tem plausum laudis acceperint: neminem tam
auditorum ex his que dicta sunt compunctio
nem cordis accipe: nec pficē ad fidem: nec ad
timorem di ex recordatione eorum que dicta
sunt mctari: sz suauitate quadam & delectatu
one sola auribus capta diserpit. Sepe autem ñ
uiros ñ magne eloquentie nec compositionis
sermonis studentes: sz simplicib: & incomposit
multos multos infidelium conuertē ad fidem:
supbos inclinare ad humilitatem: peccatib:
stimulum confusionis infigē. Et hoc utiq: signi
est in psona apli dicē: p grām loqui que data ē
ei. Ego autem puto ñ solum in ubo di sed
am docentib: adē grām: si tal sit sermo
qualem sup̄ diximus: qui auditorem non
tam delectet qm̄ stimulet: & ad pfectum
aliquem uitiis adducat: sz & in omnib: fe
re que aguntur in uita .ita ē deprehendes. Est
enim aliquis qui & in qd̄ agit. & in qd̄ loq̄t
sit grām: & alius qui mēdum & prudentius
loquitur: & diligentius ac laboriosius agit:
neq; in ubis neq; in gestis suis inuenit gratiam
Denq hic & in alijs iam diximus septuum ē q
et ioseph inuenit grām in conspectu pncipis
pis carceris: & hester inuenit grām ap̄ re
gem. Reperimus autem nos in quodam secre
tiore libello sceptum: quasi anglm quendam ē
gre: qui etiam uocabulum ex gra trahēt. Ana
nehel enim dr: qd̄ ē interpretatum gra di. hoc g
sceptura illa continebat: qd̄ missus eet à dño
ille angls ad hester: ut ei grām daret ap̄ re
gem. Sic g alia uirtus ē sermonis q p grām
dr: & alia uis docēdi potestas. Alius autem
sermo ē ex eruditione communi: q qmuis tau
tus sit & arte compositus: tamen si ñ p grām. ut
dr ut lēbitur: delectare fortassis pot legentem
adducē autem ad pfectum ñ pot auditorem.
Paulus g ñ solum ipse qui dicē p grām dicē: sz &
auditoribus suis p̄catur grām dari: & ñ solum
grām sz & multitudinem gre. Sic enim lēbat.
Gra uob multiplicetur. & in omnib: epis
tulis dicē. Gra uob & pax. Si; uideamus quid ē
qd̄ p grām que data ē sibi apls dicē. omnib: q
sunt uē romanis: ñ plus inquit sapē qm̄ opor
tet: sz sapē ad sobrietatem. Videtur adhuc ad
supbientes ramos oleastri. & insuttantes ramis q
de bona oliua defracti sunt: etiam hunc ap
tare sermonem: & dicē eis ñ debē plus sapē
qm̄ oportet sapē. Qd̄ simile ē huic sermoni
qd̄ dicē: noli supbe sapē: hoc ē enim plus
sapē qm̄ oportet. Sciendum tam ē qd̄ & ce
teri eruditi uiri utuntur hac diffinitione:
ut naturam ut causam peccati in eo ponant:
si addatur aliquid uirtutib; aut minuat
Vbi causa. Iustitia uirt ē. & si quis minu aliqd
facē. qm̄ iustitia patitur: siue dubio minus
ē. Si quis ū sub specie iustitie erga iudicatis
nimis fiat seuus agat in ultionis crudeli
tate: ex iustitia deuolutus ē. Vñ & salo
mon dicē. Noli fieri iustus multum. Similit
et ubtat: si uirtus tempantiam suam sit:
uirtus ē. Si minus sit: timiditas. Si amplius:
remitas nominabitur. Parim & prudentia si
in sua mensura sit: uirtus ē. Si minus sit:
imprudentia. Si plusquam oportet: malu
cia appellatur. Inde puto qd̄ & serpens in
pactis prudentior dictus sit cetis bestiis:
hoc ē excedens mensuram prudentie: et
in partes malicie plapsus. Inde & filij huius se
culi: prudentiores filiis lucis. Plus
enim sapiunt: qm̄ oportet sapē. & sic in sin
gulis quib; q uirtutib; pot aliquis plus sapē
qm̄ oportet sapē. Pot etiam aliquis in castitate
plus sapē. qm̄ oportet sapē: ut sunt illi
qui attendunt spiritib; seductorib; & doctri
nis demoniorum in hypocrisi falsa loquentiū.
cauteriatam habentes conscientiam suam prohiben
tium nubere & abstinē. a cibis quos di creā
uit. Iam plus sapiunt de castitate: qm̄ oportet

sape. Minus autem sapit qm̃ oportet: luxurio
sus & mœstus. Ego autem dico qđ hẽtici plus sa
piunt de x̃o. qm̃ oportet sape: qui negant eum fi
lium đi creatorũ sẽ: ꝫ atq; nescio cui melius đi.
S; & illi plus de x̃o sapiunt qm̃ oportet sape: q̃
negant eum in carne uenisse: & natum esse de
virgine: ꝫ celeste eius corpus assignant. In his q̃
omnib; paulus nos uult ñ plus sape qm̃ oportet
sape: ꝫ sape ad sobrietatem. Qđ in greco dr sofro
syne. in nris codicib; hoc ẽ in sẽpturis diuinis so
brietas a maioribꝫ mit̃ptatum ẽ: ab aliis tamen
eruditis usus tẽpantia ponitur: que tempan
tia una ex quatuor generalib; uirtutib; habẽ.
Et in hoc locꝰ melius apli dicta lucerent si
haberem⁹ & nos sẽptum secundum gre sermo
nis uirtutem: ꝫ sape ad tempantiam: hoc ẽ
ut in omnib; ut que agimus. ut que loq̃mur
ut sentimus: tempantiam teneamus. In his
enim que sup̃ numerauimus: neq; amplius
neq; minus fieri debẽ: modum seruare nouit
sola tempantia. Post h̃ aut. Vnicuiq; sic dr di
uisit mensuram fidei. Hoc ẽ ut sciat unus
quisq; & intelligat. que in eo sit mensura
gre đi: qm̃ cẽteꝝ metuit p fidẽ. Scim⁹ enim accep̃ qsq;
deo. ut sapiat in ope carnali. aut ut sapiat in
officio uisitandi: aut erga uiduarum & pu
pillorum defensionem: aut erga hospitalitatis
solicitudinem. Hec & singla diuisit đs unicuiq;:
secm̃ mensuram fidei. S; si his qui accepit
grãm: ut de uno aliquo bonum sapet: non
intelligat mensuram sibi date gre: ꝫ uelit
sape de sapientia đi. de ubo doctne. de pro
funditate scientie ratione: in quo grãm non
accepit: & ñ tam discẽ uelit qm̃ docẽ que
nescit: iste cum minus sapiat: plus uult
sape qm̃ oportet. Non enim sapit ad
temperantiam: ut custodiat unicuiq; sic
đs diuisit mensuram fidei. Verum ut
euidentius adhuc de his apls assignaret:
inducit exemplum & dic. Sic enim in
uno corpore multa membra habemus: &
non omnia membra eandem actum habent.
ita nos multi unum corpus sumus in xp̃o. Sin
guli autem alter alterius membra. Ordinatissi
me p̃ componens omne corpus ecclie.
ut sic membra corporis singla queq; ꝑpos
hũt actus. & officiis suis unum qđq; deserit.
nec tamen possibile ẽ ut ñ consensu mutuo
mutuum cedant: ita inquit & in eccla que ẽ
corpus xp̃i: diuisos singuli habemus actus. Vbi
gra. Alius omne studium erga sapientiam đi
et doctrinam ubi adhibet. & in meditatione le
gis diuine die ac nocte pstat: & ẽ magis
in huius corporis oculus. Alius ut sup̃ dixi
mus erga ministrium fri⁹ & indigentium
curam: & ẽ sancta huius corporis manus.
Alius studiosius auditon ẽ ubi đs: & auris ẽ
corporis. Alius ad uisendos decumbentes &
requirendos tribulantes. & positos in ne
cessitatib; eruendos ẽ impiger: qui per
fine dubio ecclastici corpus appellatur.
Et ita inuenias unum quemq; ꝑpensius
erga unum aliquod officium: & specialis
opam dare: cetꝝ ũ sequenta habẽ. Neq;
enim hoc dicimus qđ unum sufficẽ debe
at: ꝫ secm̃ formam ꝑpositi exemplu: sic
ubi gra. Oculus specialem officium sit:
ut uideat. Vnum tam̃ ẽ ex omnib; & in
omnib; membris: cum singlis agit
omnia: & cum ipso singla queq; agunt
omnia. Ita & qui p grãm fidei unum
aliquod donum speciale meruerit. illud
quidem p̃cipaliter amministrat: in
omnib; ũ actib; socius cum cetꝝ habẽ &
participes. Q̃m autem corpus istud mi
sit. ro ẽ in unitate & sapientia & fide & q̃
sanctificatione que omnia xp̃e ẽ: sepe
iam diximus. Jam ũ si in hoc corpe ubi gra
sit aliquis oculꝰ. qđ ẽ in corpe toto nobili.
ut manus qđ sequenti loco habi pot. aut
auris aut lingua: aut cetꝝ queq; que
uidentur honestiora ẽ & rursus sit ali
quod aliud membrum ex his que uident
inhonestiora ẽ. ipse aliquid causę pstu
lerit: an đi uoluntate absq; ullis om
nino causis ille illud. ut ille illud consti
tuit sit membrum: sup̃ hãm ẽ intel
ligentiam puto. Verum ne hi qui na
turas duãs asserunt animarum & ádi
uisis conditoꝝ instituta locum confir

mandi dognatis fuit inuenire uideantur. ea que ānob in supiorib; de uasis honoris et uasis contumelie dicta sunt. etiam in pīenti sufficiant loco. Nunq̄m enim concedendum ē: ut siue in pīenti. siue in pte rituri. siue in futuri secuti. ñ ita unumquēq; diuina dispenset prudentia: ut unusquisq; mitiam arbitrij libtate collectum: maciam pbuit dispensatu. Justus ē enim dī: & mustica ū ē apud eum. Hinc aut donationes: secundum grām que data ē nob differēs: & relatiue dicē in hystoria. Cum diuisset singlis quoq; credentium ūbra ee. unius corpis x̄i: nunc quasi diuisorum membrorum diuisitatem opis enumerat. Ubi causa. Uelut oculo usum: tra mentu que ē unior oculus. pphie assignat officiū. Et alij tamq̄m manum ministrium asserit: alij tamq̄m lingue doctrinam tribuit. Si multi etiam cetera. Illud quoq; qđ nobis in supiorib; ambiguum uidebatur absoluit: ū quēbamus utrum unum qđq; membrū ad honesta ut minus honesta corpis officia aliquo ex se causē pbendo uenīt: an multo ex causis q̄ sola dī uoluntate honestum uel minus honestum ee membrum: unicuiq; delegatum sit. Qđ g ibi nob min clarū fuit: hic apls euidēt apuit dicens. siue pphiā. siue ministriū. siue reliq̄ dona grārū scdm rationē fidei dari. quis sermo iste hoc ē scdm rationē fidei apud latinos mi pe translatus uideat. Analogia enim in greo ñ tam ratio q̄m mensura competens dici pōt: ut quia uno ñ pōt duobus sermonibus explicetur. Scdm mensuram g fidei: unicuiq; diuisitates dari pnuntiat grārum. Ut ubi causa: accepta quis grā. illud ut illud membrum in corpe fiat. Et hic quidem mensuram fidei causam capiendarum posuit grārum. Ad corinthios ū scribens: ait. Unicuiq; autem datur manifestatio spūs ad id qđ expedit. & p pauca ait. Omnia autem opatur unus atq; idem spūs: diuidens singulis p ut uult. Uñ m uidetur tam ad romanos q̄m ad corinthios scribens. tres capiende grē modos docē: ut & ex nob in eo agi aliquid ostendat plurimum tamen in dī largitione consistē. Ponit g & mensuram fidei ee p q̄m quis grām capit: ponit & ad id qđ expedit. & spūm diuidē p ut uult. Ut g tantam nob fidei inuenatur: q̄nta possit sublimior grā pmēri: nri opis uidetur & studij. Ut autem ad id detur qđ expedit. & utile sit accipienti: dei iudicium ē ut omnino si dari uelit in ipso ē. Ideo & in alis: idem apls ait. Nunc autem dī posuit in corpe unum quoq; membrum: p ut uoluit. Uoluit autem dī scdm rationem ut mensuram fidei que ē in nob: ut uoluit ad id qđ expedit: ñ forte ita aliquis et hoc uelit intelligē. Deus posuit in corpe unum qđq; membrum p ut uoluit: ut uoluit ad membrorum magis referat. hoc ē p ut uoluit p ut elegit. p ut opam dedit: ut uideatur de hominē arbitrij potestas auferri. Verumptamen ex hoc qđ aut dari grām ad id qđ expedit: pōt fieri ut si sit in aliquo mensura fidei tanta: que excelsiorem grām mereatur accipe. si sanctus spūs futura pspiciens expedire accipienti ñ iudicet: necessario diuidit unicuiq; p ut uult et expedit. Denicq; si nullos uidemus grām accepisse doctrine. uel exhortationis ad plebem: & ex hoc ipso elatos atq; in superbiam ūsos in iudicium incidisse diaboli. Alios accepisse quidem grām: sz negligentia animi & ute desidia corrupisse. Uñ erat & ille q̄ acceptum denarium in sudario colligatum: nec oparī ex eo aliquid uoluit Propterea denicq; & apls scribit ad carissimum suū filium: dicens. Noli negligē grām que in te ē. tamquam sciens posse grām p negligentiam depire. Qđ autem dīe scdm rationē

ut mensuram fidei: prout iam plene in
supioribus expositum que sit fides que a
nob requiratur: & que sit que a do p
grām datur: secm qđ idem apls dicit:
alii fidem in eodem spū. Et item ū apls ad
dīm dicentes: auge nob fidem: qđ fides
quidem que sup̄at & credat: & absq;
ulla dubitatione confidat in nob ē: ratio
ū fidei plius & scientia, & pfectus eorum q̄
credimus intellectus: donatur a do. S; et
illud in loco si omittamus: qđ videtur se
cretioris ēe mysterii. S; enim in psenti secō
dat dīs unicuiq; grām secundm mensurā
fidei: sine dubio & in futuro dabit uni
cuiq; grām p mensura mitorum. Et sicut
psenti secō tal ē dī dispensatio. tal erit etiā
in futuro. quoniā ī ip̄is retro sęculis qui
fuerunt ante nos. simil dī dispensatio. erga
omnem rationabilem naturam fuisse cre
detur. S; iam videam: que sint dona
que enumerāt secm grām
data. Prophetia inquit & mi
nisterium & doctrina & exhortatio & tribu
tio. hoc ē pstatio & pesse & misereri: hys
iungit & caritatem: & cetera de quib; di
cat fortasse aliquis. S; hec omnia p grām
dantur: si erit in culpa si quis ñ appetet
aut ñ ministret. aut ñ doceat. aut ñ ex
hortetur. aut ñ tribuat. aut ñ psit. aut
ñ misereatur. aut ñ diligat: que horum om
nium grām ñ accepit. S; ad hec dicemus.
Sic ē fides q̄m docuimus ēe in nob: et
rursus ē fides que p grām datur: sic sup̄ di
cimus septum ēe alii fidei in eodem spū: ita
etiam in uno q̄q horum que enumerauimus
a do p grām dari: ē & in nob aliquid ad
cumulum mitum unius quisq; mensuram. ut ra
tionem grām pmittat. Neq; enim de sola
sapientia accipiendum ē illud qđ scrip
tum ē: quia & si sit aliquis pfectus in filiis
hominum: si desit ei sapientia que ex
deo ē: ad nichilum deputabitur. Eodem
modoq; in possimus dicē etiam si sit aliquis
pfectus in fide in filiis hominum: si desit
ei fides q̄ ex do ē in nichilum deputabitur.
Ita & si pfectus si quis in ministerio. si desit
ei a deo ministerij grā: in nichilum de
putabitur. Ita & si pfectus sit in doctrina
quis. & desit ei doctrine grā que ex deo ē:
in nichilum reputabitur. Et ita in om
nib; que enumerata sunt: ē quedam p
fectio nr filios hominum q̄m labore & stu
dio ap̄ris assecumur: sive in sapientia. si
ue in doctrina: sive in aliis officiis. Que tam
si ñ hāt a deo grām datam, nichil erunt:
q̄ desit eis grā spūs: nec membra ēe p̄ cor
pis possunt. S; in his quer̄tur si pōt aliquis ēe
in nob ut ex nob appāre species que ñ to
tum hāt ex deo: & aliquis titulum etiam ex
humanis studiis capiat. hoc quidem
ap̄ cetos valde impossibile videbitur.
Ap̄ paulum tam̄: evidenter probatur di
centem. Emulamini autem dona ma
iora: magis autem ut ap̄ris. In quo fit
emulatur quis ministrum & doctrinam
et exhortationem & cetera. p hoc qđ adhi
bet erga hec studium ac laborem: ita &
erga appriam fieri debē ostendit apls.
& in appria intelligenda ē hi q̄m docet
paulus. ñ illam ēe p q̄m dr hi dicit
dominus: illa enim usq; ad iohannem: sic
tit: secm qđ in euuangelio scptum ē
lex & appe usq; ad iohannem: sed
illa de qua idem apls ait. Qui appāt
hominib; loquitur ad edificationem et
exhortationem: & consolationem. Pro
pria q̄ dr ap̄ paulum. cum quis loq̄r
hominib; ad edificationē: i cū loq̄tur ad exhortationem: ꝯ
solationem: & ideo adhibē studium ad
huiuscemodi appriam possibile nob ēt
in ira potestate: ut nob in dī ope su
dantib; si secm rationem ut mensu
ram fidei hi facim: addatur & illa
que ex do ē appria. Est autem se
cundum apm etiam alia species:
appie q̄m dic. Si ū appis intret autē
quis infidelis aut idiota: arguitur ab
omnibus: iudicatur ab omnibus:

occulta queq; cordis eius manifesta fiunt: et
tunc cadens in faciem: pnuntiabit quia uere
ds in uob ē. Sic enim spc di omnia scrutatur:
ita & uerbum di omnia que in occulto sunt per
scrutatur: maxime cum uerbum uiuens sit & effi
cax: & penetrabilius omni gladio utrinq; acuto:
penetrans usq; ad diuisionem anime ac spc: com
pagum q; ac medullarum. Et enim cum oramus
in eccla. & sermo tractatur: tunc unius cuiusq;
intr semet ipsum conscientia stimulatur: re
cognoscentes ex his que dnr: ppa peccata re
cordantis si que forte in occulto commisit.
Interdum autem & estimatio ipsa prudentium
uel ex uultu uel ex moribus uel ex motu unius
cuiusq; colligentium: pphie speciem tenet.
Hec in uob de pphie gra: dicta sunt. Seqtur.
Siue ministerium: in ministrando. Possumus
h omnia ad illam regulam reuocare. que
supius dicta ē: hoc ē non plus sape quam
oportet sape. Ut uerbi causa dicamus n debe
eum qui ministrat in ministrando plus
sape: qm oportet sape: & qui docet in doc
trina. n plus sape qm oportet sape: & qui
exhortatur in exhortatione: n plus sape
qm oportet sape. Multi enim accepto
ministerio uel accepta doctrina: plus sapue
runt qm oportuit sape: & elati in arro
gantiam: uel in delitiis resoluti: precipites
corruerunt. Qui exhortatur: in exhor
tando. Exhortatio species ē & uerbi doctrine:
quo afflicte anime scripturarum diuinarum
prudenter aptatis. & in nullum collectis ser
monibus releuantur. Accidit enim sepe ani
me tribulationum numetate desperatio:
nec facile reparari aut refici quibuscumq;
uerb potest: quamuis polita illa sint. & plausi
bilia. Si u sermo hns uirtutem gre di fuit
adhibitus: tunc cor eius penetrat & con
solationem pbet: ac spem reuocat desperati
one submota: scdm illud qd p ppham a dno
dictum ē. Sacerdotes loquimur: in corde
ierlm. Qui tribuit: in simplicitate. Qui
prest: in sollicitudine. Qui miseretur:
in hilaritate. Qui tribuit & prestat indi

gentibus: oportet inquit ut in simplicita
te cordis hoc faciat: hoc ē ne uideatur
quidem benefacere indigentibus: corde u
laudem querebat ab hominibus. Non ē g bona
simplicitas: si aliud agi uideatur in manibus:
et aliud queratur in corde. Qui prest fribus:
uel prest eccle: in sollicitudine ēē debet: n
humanarum causarum: nec secularium re
rum. Hec enim sollicitudo aliena debet ēē
ab his qui eccle psunt: s; talem recipiant
sollicitudinem qualem apls dic. Concur
sus in me cotidianus: sollicitudo omnium
ecclarum. Qs infirmatur & ego n infirmor?
Qs scandalizatur & ego n uror? Qui g prest
ecclis: talem sollicitudinem habē debet:
et illam aliam scalarem habē omnino n de
bet. Qui miseretur: in hilaritate. Videtur for
tassis unum atq; idem ēē qd supdixit: qui
tribuit in simplicitate: & hoc qui misere
tur in hilaritate. S; m uidetur unum for
tasse opus ēē: n tamen & opis ipsius unus
affectus. Aliud ē enim dare indigenti: et
aliud ē affectum miscdie: cum indigente
partiri. & ideo n uult in tali ope ēē tristicia.
Qui enim prorogat pecuniam suam si infi
del sit & recepturum se desperet: neces
sario tamqm qui eam pdidit contristatur.
Qui u cum fide & spe hoc agit: in hila
ritate & leticia hoc agit: certus qd par
ua h que p mandato di expendit indi
gentibus: sibi opes celestium diuitiarum
insup autem & etnam conferant uitam.
Caritas: sine simulatione. Ego puto qd
omnis caritas que n ē scdm deum: simu
lata sit & uera n sit. Et enim creator
anime ds iccirco ei cum ceteris uirtutibus
etiam affectum caritatis inseruit: ut
diligat deum: & ea q uult deus
Cum g hoc opus anima dedit
caritati: quicumq; aliud aliquid
dilexit qm deum & que do placent
caritas in eo ficta & simulata dicenda ē.
S; & siquis proximum suum diligat: et
cum errantem eum uidit n commo

neat. ñ corrigat: simulata caritas ista
dicenda ē. & deo meli habē adulatorium
meli fucatum caritas debet: sic & alibi
idem apls dicē. Caritas de corde puro &
conscientia bona: & fide ñ ficta. Odientes
malum: adhērentes bono. Rursum for
tasse sit. qđ inter cētā bona uirtutum
assumitur etiam odium: & tamq̄m ne
cessarium adjūgit ponitur. Vñ certū ē
nesse animę odij affectū. Est enim lau
dabile odisse uicia: & odisse peccata. Nisi
enim quis odio hāt uicia: ñ pōt amare,
nec conseruare uirtutes. Vbi grauia. Siq̄s
pudicitiam custodire ꝓponat: non pōt
eam tuto seruare: ñ odium quoddam et
execrationem adūsum impudicitiam
sumat. Difficile enim & ualde difficile est
ulla contrarietas: ū declīnatur illud a q̄
abstinetur: & cupiditas animi solo metu
futuri mali retrahatur. Periculosa h & mal
de periculosa sunt: hīscom consilium apli
odientes mala & impacata quodammō ad
usum ea odiorum bella pagentes. adhēa
mus bona. Obseruandum etiam hoc qđ sic
in alijs dicē qui haret domino: unus spūs ē
ta & hic dicē adhēamus bono: sine dubio
ut contingat nob unum ēe cum bono.
Caritatem fraternitatis: inuicem diligentes.
Hoc mandatum ut dilīgamus inuicem
sicē & dīl exp nos: cum sit ꝑmum ꝑmum:
ꝑmum namq; ē dilīgē deum, & inter ho
mines tūm hoc ꝑmum ē ut inuicem
diligamus: nescio quom quasi ultimum ū
et minus necessarium unē hominē spēm
tum: & odium qđ ꝓnob institum ēe dici
mus: ad hoc ut mala odio hābamus: ꝓpos
tero ordine exercemus in nob: & ultra
carnis ac peccata diligentes:
fr̄em odio habem. Nec aliē acci
dit odisse nos que ñ oportet: h q
diligimus que ñ oportet. Fīs g nūbem
dilīgē: ñ uidicare. Si enim putas alī
quem impium ēe & rōnē eum ñ iudicas
diligendum: audi qđ xp̄c ꝓ impijs mor
tuus ē. aut si q; peccato: ē frat tuus. rōnē
eum ñ putas diligendum: audi quia xp̄c
ihc in hunc mundum uenit peccatores
saluos facē. Si ū rusticus ē: multo magis di
lectione dignus ē. Dominus eum dilexit
rusticos. Honore: inuicem ꝓuenientes. hoc
ē qđ & dominus docuit. cum notaret
scribas & pharisęos ꝑma sibi loca in con
uiuijs uendicantes: & docēt ut cum uocat⁹
fuerit ad cenam: in nouissimo loco re
cumbat. Sollicitudine: ñ pigri. Sup⁹
cum qui pest in sollicitudine debē ēe
commonuit: nunc ū omnib; dat in cō
mune mandatum: ne quis rem̄ audiat
a domino: seruę male & pigre. Spū fer
uentes. Et hoc ad integrum spectat.
Vult enim ut ē nos qui sub lege sp⁹
uiuimus meli remissum. meli te placū
hāmus in nob: si cum feruore spūs & ca
lore fidei pagamus. Domino seruientes.
Sue domino seruit qui pōt dicē nob⁹
dominus ihc xp̄c ꝑ quem omnia & nos ꝑ
ipsum: nec ultra ei aut ubido. aut ava
ritia: aut uanus gloria dominatur.
Scio autem in ñ nullis latinorum exē
plaribus habi: tempora seruentes. Qđ si
ih uidetur conuenienē inseratum: h si
qui forte ita dictū putent: ut in alijs
idem apls ait. Tempus breue ē. supē
ut qui hīnt tamq̄m ñ hīntes sint: uelut
illud qđ dictum ē. redimentes tempus
quīa dies mali sunt. Spe gaudentes: in
tribulatione patientes. Spe gaudet: q̄ ñ
respicit ea que uidentur: sed que ea nondū
dentur expectat: & qui scit q ñ sunt
condigne passiones huius temporis: ad fu
turam gloriam que reuelabitur in nob.
Idem ipse & in tribulatione patiens erit:
q tribulatio patientiam opatur: pa
tientia ꝓbationem: ꝓbatio ū spem: ū
tam sermonem qui subsequitur impla
mus. rōnē orationem instantes. In quo enim
ñ sufficit humana fragilitas: auxilium
dī orationib; implorandum ē. Vsibus

scorum communicantes. Memini in lati-
nis exemplaribus magis habi: memoriis
scorum communicantes. Verum nos nec
consuetudinem turbamus: nec veritati pre iu-
dicamus: maxime cum utrinque conveni-
at edificationi. Nam usibus scorum honeste
et decenter non quasi stipem indigentibus prebere:
sed censum nostrum cum ipsis quodammodo habere
communem: et meminisse scorum. sive in
collectis sollempnibus: sive pro eo ut ex recor-
datione eorum proficiamus: aptum et con-
veniens videtur. Hospitalitatem sectantes.
Quam digne hospitalitatem sectantis
magnificentiam: uno sermone compre-
hendit. Dicens enim sectandam esse hospita-
litatem: non illud solum ostendit ut veni-
entem ad nos hospitem suscipiamus: sed et
requiramus et sollicitissimus et sectemur:
ac perquiramus utique hospites: nec ubi forte in
plateis sedeant: nec extra tectum iaceant.
Recordare loth: et invenies quod non illum hos-
pites sed ille quesierit hospites. Et hoc erat
hospitalitatem sectari. Benedicite: et noli-
te maledicere. Moralem locum latius apostolus
exequens. actus. mentem. propositum: os
quoque ipsum discipulorum: linguamque compo-
nit. Non vult credentes christo de ore suo pro-
ferre maledictum: sed bene loqui. benedicere.
bene precari: ut ex hoc boni domini servi: et
boni magistri credantur esse discipuli. Sci-
endum tamen est. quod sermo hic benedictionis
in scripturis diverse positus invenitur. Nam et
deus et benedicere. ut homines ut cetera que
creaverat invenitur: et homines ut cetere
creature deum benedicere iubentur. Sed dei
quidem benedictio aliquid muneris. semper his
qui ab eo benedicuntur impertit: homines
vero deum benedicere pro eo quod est laudare. et
gratias referre dicuntur. Hic tamen apostolus dicens.
benedicite et nolite maledicere: quasi cum
provocamur ab inimicis: ut cum insti-
gamur iniuriis monet: ne pro male-
dictis maledicta reddamus: sed faciamus
quod ipse de semet ipso scribit ubi dicit.

Maledicimur: et benedicimus. Gaudere
cum gaudentibus: flere cum flentibus.
Hec enim etiam in hoc competens: et
apta distinctio. Non enim quibuscumque
gaudiis. christianorum gaudia socianda sunt:
ne quibuscumque fletibus lacrime nostre iungen-
de sunt. Neque enim si videam gaudere
aliquem super questu pecunie. aut posses-
sionum latitudine. aut secularis honoris
eminentia. congratulari debeo talibus: qui
sciam quod huiusmodi gaudia. luctus. se-
quantur et lacrime. In tantum etenim non
est gaudendum de talibus: ut dominus
discipulis suis ne inde quidem gaudere con-
cesserit: quod demonia sibi videbant esse subiec-
ta: sed ait eis. Nolite gaudere quia demonia
vobis subiecta sunt: sed gaudete inquit.
quia nomina vestra scripta sunt in libro vi-
te. Et nos ergo si videamus ab aliquo tale
opus geri. quod in celo sit dignum scribi
sive iustitie opus sive caritatis. sive pacis
ut misericordie: et ita gestum ut in libro vi-
te referri meretur: debemus gaudere cum
talibus. Sed et si quem videamus ab errore
conversum: et relictis ignominie tene-
bris ad lucem veritatis venisse: remissi-
onem peccatorum: et gratiam sancti spiritus me-
ruisse: debemus gaudere cum talibus.
Similiter autem flere cum flentibus: non cum
illis qui flent mortuos suos videmur: aut
qui flent dampna secularia. scientes
quod huius seculi tristicia mortem operatur.
Non sunt ergo lacrime iungende cum talibus:
sed cum illis flendum est. de quibus dominus dicit.
Beati qui flent: quoniam ipsi consolabuntur.
Sed qui flent pro peccatis suis. Si quis post de-
lictum convertitur ad penitentiam. et
errorem suum lacrimis lavat: si quis
etiam ingemiscit in habitaculo isto po-
situs. et ad christum redire desiderat: et se-
cundum desiderium lacrimarum profusio-
ne lavatur: iungamus cum talibus lacri-
mas nostras et gemitus sociemus. Tristicia quam
secundum deum est: stabilem salutem per peni-

centiam opatur. Jo ipsum: mucem sentien
tes. Sermo iste: ñ natura sui ḡ mūptatione
obscurior factus ē. hoc ē enim qđ dic̄. ut ita
de fr̄e sentiamus: ut de nob̄ ipsis: & ita
uiuul primo sic̄ & nob̄ uolumus. ut dominus in
euuanglio dic̄. Que uultis ut faciant uob̄
homines: eadem & uos facite illis. Non alta sa
pientes: s; humilib; consentientes. Superbiam
p omnia refugiendam docet: hoc enim dic̄
alta sentire. Et mito superbia fugienda ē: cum
scriptura dicat: quia initium discedendi a deo:
superbia ē. Bene autem uno sermone insti
tutionem bonum dictatis exposuit. Consenti
re enim humilib; & amare humiles atq; in
amare se ad eos: hoc ē consuescē imitari
eum qui cum in forma di esset formam serui
suscepit: & humiliauit se: usq; ad mortē.
Nolite esse prudentes: ap̄ uos met ipsos. Qui
ipsis prudentes esse uidentur: his cum ar
rogantia stulti sunt. Nec pot̄ uera sapien
tiam di seire: qui suam stulticiam quasi sa
pientiam colit. Denicq; in superbis hanc
fuisse incredulitatis causam uidet ipse
paulus edocuit: dicens de his q ignoran
tes di iustitiam: & suam iustitiam quer̄e
statuē: iustitie di ñ sunt subiecti. Sic̄ ḡ et
qui ap̄ semet ipsum sapiens ē: ñ pot̄ esse
sapiens ap̄ dm̄. Nulli malum p malo red
dentes. Si malum iudicare peccare ē: red
dē malum ñ ut quibusdam uidetur tam ē
s; simile peccatum: aut ut ego arbitror
etiam grauius. Nam ille qui pro malo
insultat: forte ñ sensit malum ē qđ
fec̄. Qui autem reddidit malum: eo ip
so ad ulciscendum ē mot̄. confessus ē
sensisse se malum ē qđ reddidit: & deo
respic̄iendum ē semp ad eum: q dic̄.
Mihi uindictam ego retribuam: dicit
dns. Prouidentes bona: coram omnibus
hominib;. Coram omnib; hominib; pudet
quos bona: ut ñ placeat singulorum uitia
uis ut moris. Adhoquum: contra erit illa
ap̄li ipsius sententia que dic̄: ego si ho
minib; placē uellem: x seruus ñ essem.
S; qui utile siue & morum atq; actum re
net libram. ut ñ possit ab ullo hominum
comprehendi: iste bona coram omnib; pu
det. sed & hoc autamus: quoniam ñ dic̄ ap̄s
omnib; hominib; placeam: s; ut prudeam
bona coram omnib; hominib;. Hoc ē agam nos
bona coā omnib; hominib;: siue ill placea
ant que bona sunt. siue ñ placeant. Si pos
sibile ē qđ ex nob̄ ē: cum omnib; homini
pacem hab̄te. Scient ap̄li pacem ut quos
pax habeatur: ñ ex una parte s; ex utraq; cons
tare: ne nos aliquis animus forte impacat
cuenit. a bono pacis impedire uidetur. tno
datissimum dedit p̄ceptum: ut ut in
uicos ñr animos semp sit patuls ad pacem:
et discordie culpa ñ penes nos. s; penes
alium consistet. S; fortasse dicat aliquis. Qm
pot̄ fieri ut pacem cum omnib; hominib
habeamus: & quid faciemus de scriptura q
dic̄: furem uidebas & currebas cum illo.
et cum adulteris portionem tuam pone
bas: Joo ḡ bn̄ ap̄ls addidit. qđ ex nob̄
ē: hoc ē qđ proposito uiro & fidei uere con
uenit. Cum malis enim habē pacem et
societatem fidei uere propositoq; ñ conuenit:
qm̄us & in alio loco possit hab̄i distinctio.
Aliud ē enim homines amare: aliud ē inimi
cos dilige. Qui homines amat: amat crea
turam di. Qui inimicos diligit: diabolum
sectatorem inuenitur. Qui & p̄fecti sunt:
ipsos in quib; odium inimicos homines
amant: & odio habē in eis illud qđ pec
cant: illud qđ dī creauit amare ñ de
sinunt. Non uos uindicantes hmōi: s; date
locum ire. Scriptum ē enim. Mihi uin
dictam ego retribuam: dicit dominus.
his qui se ipsos ñ uindicant: q̄m ire
locum dent: dupliciter ih̄ uidetur in
telligi. Nam & hoc ipso quo ubi causa
manum manu ñ referunt. aut communis
communium ñ reddunt: ire illius qui fieri
iniuriam p̄transeundi & euanescendi
locum dedunt. Nemo enim tam rabidus
inuenietur qui illata iniuria si uicem ñ

recipiat. ītum seruat: ſ; quasi effuso fi
rozeae digesto necessario interseret. Est ꝯ ē
ſūde lucrum ū & peccantis multitudo
peccōrum compescitur: & iniuriam
passi patientia ꝓbabit sit apd dm̄. Est
autem & hoc in ire locum dare: q̄n do
ꝑ his quę inferuntur iniurijs. q̄ peccant
sēm ipsius pauli sententiam. iram ꝯ
thesaurizant in die ire: tunc cum red
det dūs unicuiq; sēm opa sua. Si ꝯ nos
met ipsos iudicemus: ñ ē magnum qđ
ꝑuuria suscepta reddimus. Vbi causa.
sunt palmam ꝑ palma. aut saxum pro
saxo: aut ꝑ contumelia sermonis: ser
monis michominus contumeliam. Si ñ
referūmus ea iudicte dī. in eo qui lesit nos
locum damus ire: ille sine dubio q̄n ꝯ
ipse suis malis actib; thesaurizat: qui de
eo in iudicio dī multo grauiores q̄m nos
inferre possimus erigat penas. ꝯ; si ini
micus tuus: caba illum. Si sitie
rit: potum da illi. Hoc enim facies:
carbones ignis congḡabis sup caꝑ ei. Hęc
quidem & dominus in euuangliis ꝓcep.
Et q̄nus in ꝓximo sit iste intellect⁹.
quo sēm ea quę sup̄ dixim⁹. m̄q̄m
inimicis & lędentib; ñ solum uicem non
reddimus. ſ; & bona ꝓstamus: in tan
tum penas eorum in dī iudicio cumu
lamus. Est enim uere iusta damp
natio: si arguantur ante dm̄. his in
tulisse mala: a quib; ꝓcepit bona.
Tamen uideam⁹ ne forte dignius aliquid
mandati huius: contineat intellectus.
Dic enim & iēmias ꝓpha: ad peccatricem
filiam babylonis. habes carbones ignis.
sede sup eos: hi erunt ī in adiutorium.
Fortassis ꝯ & hic isti carbones ignis q̄
congḡantur sup caꝑ inimici: ad adiu
torium ipsius congḡantur. Pot enim fi
eri ut animus ferus ac barbarus inimi
ci. si sentiat in illis nr̄m. si humani
tatem. si affectum. si pietatem uideat. com
punctionem cordis capiat. conuulsi pen
tudinem gerat: & ex hoc ignis in eo qui
dam succendatur: qui eum ꝓ commissis
conscientie torqueat & aduret: & isti
erunt carbones ignis: qui sup caꝑ eius
ex nr̄o misēdie & pietatis ope congḡant.
Caꝑ ū ꝓncipale cordis appellatur. & mito
caꝑ dr: cuius intellectu & prudentia
membra regūtur uniuersa. Noli uinci a
malo: ſ; uince in bono malum. Vincit a
malo: qui malis ꝓuocatus reddit malū.
In bono autem uincit malum: qui
acceptas mal⁹ restituit bona. Certum ē
enim hanc ēe mali naturam: ut ex si
mili; sibi augratur & cresc⁹: sicut
ignis ignem iungas: sic ē uocalis tenebris
si aeris nubilum societur. Bonum ū si adhi
beas: exīminatur malum. Contraria
namq; contrariis punguntur: sic ꝑ aq̄m
ignis extinguitur. & ꝓ lucem tenebre
fugantur. ꝯ; fortasse dicat aliquis. pau
lum ꝓ imprtiam sermonis apposito dece
disse. Proponunt enim loqui de bonis
grauium: quę ꝓ spm̄ sanctum dant.
Et quidem qđ ars. siue ꝓphia. siue
ministrium. siue doctrina. siue exhorta
tio: possunt hī ad dona spālia pinē.
Fortassis & hoc qđ sequitur qui ꝫbuit
in simplicitate. qui ꝑest in solicitudi
ne. qui miset⁹ in hilaritate: supio
ribus; possunt adiungi. Ea ū quę ꝓ hęc
enumerat. ut sit caritas sine simula
tione. odientes malum adhērentes bo
no. & caritatē fraternitatis inuicem dili
gentes. honore inuicem ꝓuenientes.
et cetera huiusmodi: ꝑcepta putādeat
ēe q̄n dona. ꝯ; consideremus diligen
tius: ne forte q̄nquidem in his oīb;
moralem locum tractare instituit.
et ñ solum in fide uitatis stabilem. ue
rum & immobilem in moribus ornatū
facē famam: ido ad munā grārum
etiam moralia ꝑcepta coniungat:
ut ostendat famis etiam hī ꝓ dī grām
dari. Sunt enim & ñnulli gentiliū

compositis moꝝ; & honeste instituꝝ.
qui tam hoc ipsum qđ hñt non ad dñm refer
tur. nec ab ipso ꝺ datam grām confitentur:
ſ; aut ꝑpe industrie adsc̃bunt: aut sup
magistri instituꝝ gloriantur. Nobis
autem ostendit apl̃s omne qđ bonum ē a
deo ēe & p spm sanctum dari: sic etiam iacob
apl̃s dic̃. Omne datum bonum & omne do
num pfectum desursum ē descendens a
patre luminum: ut qui gloriatur: in dño
gloietur. Videamus g nunc: quid etam in
consequentib; adiungit apl̃s dicens. Omnis
anima: potestatib; sublimioꝝ; subiaceat. Vi
detur ꝺ in hoc ñ valde laudabilit̃ animam
nominasse: qm̃ subiacẽ potestatib; ubet.
Numqm̃ enim diceret omnis spc̃ subiace
at potestati: ſ; omnis anima. De qua diffe
renter sepe iam diximus: qđ tm̄dum p ani
mam. tm̄dum p carnem: tm̄dum p spm hō
nominatur. S; cum aparte melioꝝ nomi
nandus ē. quasi qui spāt intelligi debeat:
spe dr. Quando ab inferioꝝ: anima cum ūa
dctione nominatur: caro dr. & horum testi
monia: de scpturis sepe prtulim. Nunc g
qm̃ pcepta credentib; ponit apl̃s: ut ut
nos quietem qrimus in nob ē plenius utre pa
cemq; seruare. Et siquidem tales sumus qui
communicti domino unus cum eo spc̃ sumus:
domino dicimur ēe subiecti. Si ū ñ dum ta
les sumus. ſ; communis adhuc anima ē in
nob que hāt aliquid huius mundi. g sit
in aliquo alligata negotijs: huic pcepta
apl̃s ponit. & dic̃ ut subiecta sit potesta
tib; mundi: qua & dominus dix̃: ut hij
qui hñt in se suplcionem cesaris. reddant
cesari: que sunt cesaris. Petrus & ioh̄s m
ch habebant: qđ cesari reddent. Dicit
enim petrus: aurum & argentum ñ
habeo. Qui hoc ñ hñt: nec cesari hñt qđ
reddat: nec unde sublimioꝝ; subiace
at potestatib;. Qui ū hñt aut pecuniam
aut possessionem. aut aliquid in scō: au
diat. Omnis anima potestatib; sublimi
oꝝ; subiaceat. Non ē enim inquit po
testas: ñ a deo. Dicet fortasse aliquis. Quid
illa potestas que seruos dī psequitur fi
dem impugnat: religionem subuertit. a deo
ē? Ad hoc breuit̃ respondebim. Nemo ē q
nesciat: qđ & usus nob a deo donat ē: et
auctr & sensus. Cum g hēa deo: in potestate
tam nra ē uta usu. ut ad bona. ut ad mala.
similit̃ & audatu. & motu manuum: & co
gitatione sensus. Et in hoc ē iustum iudi
cium dī: qđ hīs que ille ad usus bonos
dedit: nos abutamur ad impia & iniq
ministia. Sta g & potestas omnis a deo data ē
ad iudicta quidem malorum: laudē
ū bonorum: sic̃ idem apl̃s in subsequen
tib; dic̃. Erit autem iustum iudicium dī.
ergo eos qui acceptam potestatē sedm
suas impietates. & ñ sedm diuinas tem
pant leges: & ideo dic̃. Sta q; qui resistit po
testati: dei ordinationi resistit. Non hic de
ut potestatib; dic̃. que pfessionem infert
fidei: ubi enim dicendum ē deo obtempare
oportet magis qm̃ hominib;: ſ; de iis
communib; dic̃. que ñ sunt timoꝝ bonu
opus ſ; malu. Qb; utiq; qui resistit: ipse g
dampnationem p gestoꝝ suoꝝ qua
litate conquirit. Vis autem inquit ñ time
re potestatem? & ket usq; dic̃. Laudem
ex ea qui qđ malum ē agit. Docet me
in his sermonib; paulus. qđ potestatem
seculi & iudicium mundi dī ministrum dic̃:
et hoc ñ semel: ſ; secundo & tercio repetit.
Velim g requirē: quom̃ iudex mundi: di
ministrer sit. Inuenimus septum in actib;
apl̃orum: quia conuenientes in unum
apli: statuerunt decreta que obseruare
debēnt: nos qui ex gentib; credidimus x̃o.
in quib; h̄ conuenientia. Apli & prbi: hīs
qui sunt antiochie & syrie. & cilicie:
omnib; qui ex gentib; crediderunt salutē.
Q̃m quidem auditum quosdam exisse
a nob. & turbare uos: quib; ñ mandā
uimus. Et p aliqnta additur. Placuit
g sancto spū & nob. meli ampli sup
ponu uob ponditi. preter hec g necessaria

sunt: ut abstineatis uos ab his que idolis
immolantur: & sanguine suffocatis & forni
catione: a quibus custodientes uosmet ipsos bene
agetis. Valete. In his ergo preceptis in quibus dicit.
nichil amplius imponendum esse honeris. his
qui ex gentibus credunt: nisi ut abstineant se
ab his que idolis immolantur: & sanguine
suffocatis & fornicatione: neque homicidium
prohibetur. neque adulterium. neque furtum. neque
masculorum concubitus. neque cetera crimina: que
diuinis & humanis legibus puniuntur. Quod
si illa sola que supra memorauit. obseruanda
dicit esse christianis: uidebitur eis de ceteris dedisse li
centiam. Sed uide ordinationem spiritus sancti.
Quoniam quidem cetera crimina seculi legibus uindi
cantur: & superfluum uidebatur ea nunc
diuina lege prohibere: que sufficienter hu
mana lege plectuntur: illa sola de quibus
nichil humana lex dixerat: & religioni uide
bantur conuenire decernit. Ex quo apparet:
iudices mundi partem maximam dei legis
implere. Omnia enim crimina que uindicari
uult deus: non per antistites & principes ecclesiarum
sed per mundi iudicem uoluit uindicari. Et
hoc sciens paulus: recte eum ministrum dei
nominat: & uindicem in eum qui quod
malum est agit. Et hoc quod dicit de potestate
fac quod bonum est. & habebis laudem ex ea:
altius requirendum mihi uidetur. Non enim
consuetudo est potestatibus huius seculi: lau
dare hos: qui non fuerint criminosi. Nam pec
cantes quidem puniunt: non peccantes uero
laudare eis mos nullus est. Sed uideamus ne forte
paulus etiam cum meliora uidetur do
cere: inserere semper etiam de misteriis
aliquid non omittat. Et enim sciens quod
omnes qui in lege peccauerunt: per legem
iudicabuntur: unumquemque autem in
iudicio illa lex sine dubio arguet secundum
quod iuxit. Ostendimus autem secundum spiritum
in multis. humane legi locum dedisse.
Certum est ergo quia in die iudicii habebit
etiam ex istis legibus laudem apud dominum. is
qui nichil contra statutas commiserit leges:

cum dicetur ei a domino. Euge serue bone
et fidelis. super pauca fuisti fidelis: super multa te
constituam. Sciendum tamen est quod iusto non est
lex posita. sed iniustis & non subditis. scelestis ho
micidis. contaminatis. periuris: & ceteris que
huiusmodi sunt. Ipsi enim sunt: qui ti
ment legem. Qui autem facit bonum. hoc est
qui non metu legis sed amore boni facit quod bo
num est: iste iam non sub lege littere. sed sub lege
spiritus uiuit. Ideo necesse est subditos esse. non so
lum propter iram: sed & propter conscientiam. Ideo
enim: tributa penditis. Ministri enim dei
sunt: in hoc ipsum instantes. Ordinat
quidem per hec paulus & ecclesiam dei: ut
nichil aduersi principibus & potestatibus seculi
gerens: per quietem & tranquillitatem
uite opus iusticie & pietatis exerceat.
Si enim ponamus uerbi gratia credentes christo
potestatibus seculi non esse subiectos. tributa
non reddere: nec uectigalia pensitare. nulli
timorem nulli honorem deferre. nonne
per hec rectorum & principum merito in se
met ipsos arma conuerterent: & persecuto
res quidem suos excusabiles: semet ipsos
uero culpabiles facerent? Non enim iam fidei
sed contumacie causa impugnari uiderentur
et esset eis quidem causa mortis: meritum
uero mortis indignum. Hec uero paulus per
immensam sapientiam prouidens dicit.
Reddite omnibus debitum. Cui tributum: 5.
tributum. Cui uectigal: uectigal. Cui timorem: 5.
timorem. Cui honorem: honorem. Nemini quicquam 5.
debeatis: nisi ut inuicem diligatis. Puto tamen 5.
quod etiam hec paulus. non absque solitis sermo
num suorum proferat sacramentis. Et enim
totam creaturam omnesque spiritus. siue bonos
et rectos. siue etiam prauos malique propositi. deo
ministrare & exhibere unumquemque ad quod
aptum se prebuit ministerium: in superioribus
iam docuimus. De omnibus enim simul
pronuntiauit apostolus: ubi dixit. Nonne omnes
sunt ministeriales spiritus in ministerium missi.
propter eos qui hereditatem capiunt. salu
tis? Ministrant ergo omnes spiritus homines

utte: unusq; quisq; tam ut dicimus p dignitate & unico sm̃ illi ministrii dñr: q̃ cum ministrio que ad mundũ punct pagunt. Vñ et apls qui dicat de se q̃ h̃ mundus crucifixe ẽ et ego mundo: aut etiam hoc. Nos autem non spm̃ huius mundi accepimus: sed spm̃ qui ex dõ ẽ. Qui autem adhuc de mundo ẽ & que mundi ẽ sapit: & que carnis sunt querit: necessario subiectus ẽ ministris mundi. Subiect̃ autem, ppt̃ iram q̃m & thesaurizant ex peccatis. Et ob hoc h̃ videtur dicẽ: rõ necesse ẽ subiectos ẽ: ñ solum ppt̃ iram. sed & ppt̃ conscientiam. Conscientie q̃ quis subdatur: cum sit in se qđ accusetur: a conscientia. hic & etiam tributa quedam pendimus: dum adhuc sedm carnem viuim̃: et que carnis sunt cogitamus. Nam si vineam domini colamus: & uitem ueram que ẽ xp̃s exerceam̃ in nob: de ista vinea ñ ministrii sedi tributa pendemus: cui ipsi domino fructũ in tempore reddem̃: sedm qđ ipse saluator in euangelio dicẽ: quia coloni mal conduxerint vineam: et dabit eam alijs colonis: qui reddant ei fructum in tempore. Sed & hoc ipsum qđ dicit reddite omnib; debita. cui tributum tributum. cui uectigal uectigal: ab eo qđ in sequentib; additur: cui timorem timorem. cui honorem honorem: diuisum inuenitur: et ad eos quidem quos supra diximus minus tales pinet tributa: & uectigalia. Exigunt enim nos tributa ẽre nr̃e: & uectigalia negotiationis nr̃e. & quid dico de nob? Exact̃ ẽ tributum. etiam dominus nr̃ ih̃c xp̃c. in carne positus. Qđ recte eo se dicẽ exsoluere: ñ quo debitor sit. sine scandalizet eos. Qđ si ille qui nichil habebat in se cesaris. & in quo pncps huius mundi uenies ñ inuenit quicquam. de suis cum lib ẽt solutt tantum tributum: uenit enim & in mortem ut ẽt inter mortuos lib: quanto magis nos necesse ẽ ista tributa carnis expendẽ: & negotiationis nr̃e si tam negotiamur margaritas regni celorum p diuisas temptationes exigentib; nos spĩb; uectigalia penitare: timorẽ ei & honorem ad illum poti referre debem̃: qui dicẽ p apl̃m. Nolite debitum & patrem uocatis me? & si dominũ ego sum. ubi ẽ timor meus? Et si pat̃ sum. ubi ẽ honor meus? Positiones sane que addidit. ut nemini quicq̃m debeamus: certum ẽ ad ministros referri: qb; debitor quis efficitur: cum peccauit. Debitum enim peccatum ẽe: in multis & frequenter offendim̃. Vult & paulus peccati quidem omne debitum solui: nec remanẽ omnino ap̃ nos debitum peccati: pmanẽ tamen et nunq̃m cessare a nob debitum carnalis. hoc enim & cotidie soluẽ: & cotidie debẽ expedire nob. Denoq; q̃nte uir carnalis sit carnis: in consequentib; ponit. Qui enim inquit diligit pximum: legem impleuit. Nã ñ adulterabis. ñ occides. ñ furtum facies. ñ falsum testimonium dices. ñ concupiscis: & si qđ ẽ aliud mandatum: in hoc ubo restaurat. diliges pximum tuum: tamq̃m te ipm sum. & ad ultimum rationem tanti bui pcepti breuiter colligens ait. Dilectio pximi: malum ñ operatur. Plenitudo ergo legis: dilectio ẽ. Supra dixerat qui diligit pximum: legem impleuit. Et q difficile videbatur quom̃ possit dsummem legem in uno complẽ sermone: plenissima ratione reddit rationem dicens. Dilectio pximi: malum ñ operatur. & rõ plenitudo legis: ẽ dilectio. Pone enim p singla mandata legis dilectionem: & inde q̃m facile cuncta complentur. Numquid qui diligit pximum occidẽ pot̃ eum? Certum ẽ quia nemo quem diligit interficiat. Est & dilectio: p q̃m impleatur mandatum qđ pcipitur. ñ occides. Iterum numquid qui pximum suum diligit: uxorem eius adulterium committat? Nunq̃ pfecto. Si & diligat pximum: nec adulterium committet. Simulẽ & qui diligit pximum: que eius sunt ñ furatur. Et qui diligit pximum: falsum adsum eum testimonium ñ dicẽ. Simulẽ & cetera mandata legis. sistit erga pximum dilectio: absq; aliquo labore seruantur. Plenitudo ñ

et in hoc uoluit nos apls aliquo compendio
sus dike: ⁊ Iam & si diligentius requiras q̄ sit
dremus ūr: discet in euangelio ullum ee xpi
anum nām. qui uenit & iacentes nos uulnā
tos alatūb; & mudatos a demonib⁹: ut mento
corporis sui sup posuit: & ad stabulum eccle
deduxit: & stabulario p cura nra & diligentia
ut ipse paulo ut omnū qui eccle pest duos dena
rios nou ac ueteris testamenti: ad nām cure
concessit expensas. Hunc g̃ primum si dili
gamus: ⁊ omnem legem & omnia mandata
ipius complemus. Finis enim legis xp̃s: ad
iustitiam omni credenti. Nec fieri pot ullo pac
to ut qui ex toto corde. ex tota uisceribus suis
diligit xp̃m: faciat aliquid qd̄ ñ placet ei.
Illum enim qui diligit ñ solum ñ occidere qd̄
phibet lex. ⁊ nec maletractare frem suo: quia tā
delectatur ille quem diligit. Et ñ solum ñ facit
adulterium: ⁊ nec mulierem respicit ad
concupiscendum: ⁊ dicit ad eum magr. Con
cupiscit & deficit anima mea: in deum
uiuum. Qui diligit xp̃m. quom de fur
to cogitet: qui etiam sua omnia quecūq;
habet reliquit ut sequatur xp̃m? Qui xp̃m
diligit. quomodo falsum testimonium dicet:
cum sciat ipsum quem diligit. falso tes
timonio patrum? Necessario autem q̄
diligit xp̃m: diligit & primum suum.
hoc enim solo indicio discipulus
designatur: si caritatem cum proximis
habet. Certum e enim qd̄ qui ñ diligit pxi
mum: nescit xp̃m. & hoc scientes
tempus: quia hora e de somno surgere. Nunc
autem propior e nra salus: quam cum cre
didimus. Nox pcessit: dies autem appro
pinquabit: & ret usque ambulemus.
Cum p̄ ullas dissertiones qualibet de generib⁹
uel de modis apls. placuisset e introduxisset
etiam moralem locum: quo magis ac ma
gis auditores inuitet ad contuitionem: uel
ducet nunc etiam purgentem temporis
tationem: qd̄ e in reb; omnib; summum.
Nemo enim tam somnolentus. & piger e. quin
aduentum diei ñ exigeret clarum? & cui
sol oculis intuitus ñ apuit aspectum. Est g̃
etiam animae somnus quidam. Si enim sunt
ei ut sepe iam diximus pria oculi. & aures
priae. & manus & pedes. que singula ñ tam
membra corporalia inesse ei q̄m uirtutes
quib; ad unum qd̄q; mouetur & inflectat
reputande sunt: accidit sine dubio se
cundum oculos suos etiam somnus. Si
enim nunc ñ agat tempore opportuno q̄
di sunt. ⁊ desidia torpescat: mitto dor
mire dr. Secundo g̃ paulus pcepit circum
ens mundum: in somno desidie positi:
annuntiat adesse iam lucem. & tempus esse ut
surgatur e somno: noctemq; hoc e tempus
illud qd̄ ignorantia hominib; dominata est
p̄cessisse: & proximante iustitie sole aduentu
rarescentib; tenebris imminue iam agnitio
nis diem. Atq; idcirco clamat ex uno pgrsscen
dendum esse: ne psequentem quasi noc
tem patiatur in luce: & abiciendа esse
opa tenebraru. atq; arma lucis induen
da. Opa tenebrarum sunt acti illi q̄ a deo
alienati sunt: arma uo lucis. assumptio uir
tutum. Et sic diximus dedecorosum esse
die iam purgente dormire. multo e de
decorosius sub tempore diei & lucis: opa
gere e tenebrarum. Verum sciendum e
aduentum lucis huius & diei dupliciter
hoc accipiendum: & generalem omnib; et
unicuiq; specialem. Generalis omnib;
aderit lux & dies: cum futuri seculi
tempus aduenit: ad cuius comparationem
presentis huius mundi spatium tenebre
appellantur. Qd̄ tempus labentib; co
tidie diebus appropiat: & spacia que pte
rita augentur. futuris sine dubio mi
nuuntur: & idcirco propior e nra salus quam
cum credidimus. & cotidie fit propior:
sic & dominus cum consummationis sui
signa distinguet. dixit. Cum autem uidetis
omnia hec: allevate capita ura. quia appro
piat redemptio ura. Fit autem & per
singulos dies huius aduentus: & nobis
enim si xp̃s in corde sit: diem nob facit.

Si ignorantia nr̃al scientie ratio fugiet. et
indignos actus declinantes. pia quęq; & ho
nesta sectemur. & in luce sumus posita. et
quasi in die honeste ambulam⁹. Quę sint
autem opa tenebrarum. quę abicienda sc̃t.
consequenter enumat & dic̃. Non in comessa
tionib; & ebrietatib; non in cubilib; & impu
dicitijs. ñ in contentione & emulatione. Ista sc̃t
opa tenebrarum. quę & carnis opa appellant̃.
in his qui carnem suam luxurie & impudici
tie. ñ sanctificari neq; domino maneparunt.
Comessationes enim hoc ē inhonesta ac lu
xuriosa conuiuia. quib; necessario comes ē
turpissima temulentia. quid aliud subse
quentur. ñ cubilia & impudicitie. Nam sc̃dm
cubitationib; cubilia appellata sunt. que ñ
tam rationabilib; uidentur hominib; q̃m fe
ris & be[illegible]luis conuenire. Non in conten
tione. & emulatione. Ista quę sup̃ dic̃
t carnis sunt uitia. Etiam animi. q̃mus
omnia simul carnis opa dicantur. & opa
tenebrarum. quia ueneta contentio et
emulatio in animis eorum ē. qui sc̃dm car
nem uiuunt. & qui in tenebris ambulant.
Qui autem in luce ē & sic̃ in die honeste am
bulant. melius p contentionem. melius pu
nem gloriam quęrit. hoc g ñ abic̃. quisq;
ait sup̃. omnia tenebrarum. Qđ g dic̃. in
duamur arma lucis. quoꝝ debeat fieri nec ex
ponit. Et induite inquit dominum ihm
xp̃m. & carnis curam ne feceritis. in concu
piscentijs. Frequenter diximus xp̃m sapi
entiam ē & iustitiam & sanctificationem.
et oĩa simul uirtutes. quas utiq; q̃ assup
serit xp̃m dr̃ induisse. Si enim homina
xp̃o. necessario quib; sit. ihc & xp̃s. Qui
bus. carnis curam in concupiscentijs ñ
facit. Modatione sollicita. aptius utitur.
Non p omnia carnis curam negat habe
dam. Certum ē enim qđ in necessarijs
binda ē. in delitijs aũ & luxuria atq;
omni concupiscentia penit⁹ excludenda.
Infirmum autem assumite in fide. & ē
usq; olera manducet. Et in supioribus de

fidei infirmitate mentionem fec̃ apls. & uti
de abraham cum fere centum ēet annorum.
ñ infirmatus ē fide. Ne qua infirmitate fidei
in sc̃t locis quę occurre potuerunt. exposuit.
Et nunc de infirmo in fide commemorat. quē
meo dic̃ infirmum quia ñ credat manducare
omnia. si tam exigua ē fides eius. ut sola olea
competentem sc̃ē exhibeat cibum. Ea por q
dem dictum undi ad eos qui ex gentib; credi
dint. extollentes se in libertatem fidei. quia mel
commune aiũt immundum ē credentes. adhu
sup eos qui ex circumcisione crediderunt. ob
seruantes adhuc sc̃dm traditionem legis et
bouum differentiam. ut eos reprime uideat
et moné ne insultent eis quib; longa consue
tudo. in obseruandis cibis discretionem
adhuc aliquam & cunctationem moueat.
Iubet g eum qui ita in hac fide infirmus ē
assumi magis & ñ abici. nec quasi infidelē
iudicari. Aliud ē enim infidelē ēe. aliud
infirmari in fide. Nam infidel dr. qui ñ
hr̃ fidem. Infirmus autem in fide. qui
dubitat in parte aliqua fidei. Componen⁹
g apls in pace corda eorum his. dic̃. Q mandu
cat ñ manducantem ñ spnat. & rel usq;
iudicauit illum. quo scit p ñ multa ēet inter
dicta cibo[illegible]rum cauta dispensio. Et uidet h
paulus p synchrisin magis sensu eloquit. Neq;
enim ex circumcisione uenientib; de cib
dis uoletib; lex aliquid mandauit. ut p
sis conuenire uideatur qđ ait. qui autem
infirmus ē. holera manducet. Ñ cons
tat eum de cibo ubi ista tractare. & infir
mum dic̃ ēe in fide eum qui ñ ita p fect⁹ ē
sensib; ut possit omnem cibum ubi di sume.
sic̃ & ipse apls in alijs dic̃. Perfectorum autē
ē cib; solidus. eorum qui p possibilitate
sumendi exercitatos hr̃nt sensus. ad dis
cretionem boni & mali. & tm ad alios
dic̃. Lac uob potum dedi. ñ escam. non
dum enim poteratis. Et numquid ita
nepa erim⁹. ut putemus apl̃m q missus
ē p dicare ubium di lac portasse. sc̃dm qđ
ait ad corinthios ut potum daret.

Sed manifestum est hoc eum de qualitate verbi prolo
qui: et propterea dicere si quis infirmior est sensibus et non
est ita perfecte fidei: ut de secretioribus misteriis ca
piat verbum: non debet ei per ea que intelligere non potest:
disceptationes cogitationum moveri. Alius
enim inquit credit omnia manducare. Non per
hoc paulus ad omnia comedenda discipulos hor
tatur: ne gule et gurgitis est magister: sed de illis
sine dubio dicit quorum fides perfecta est. et nullis
in verbo dei discretionibus impediuntur. Quos idem
apostolus in aliis spirituales appellat: cum dicit. spiritualis
autem examinat omnia. Ipse est ergo: de quo hic
dicit. Alius autem: credit manducare omnia.
Denique et apostolus antequam spiritum sanctum acci
perent: dicebatur a domino. Multa adhuc habeo
que loquar vobis: sed non potestis illa modo audire. Ve
niet autem paraclitus spiritus veritatis. et ipse vos do
cebit omnia. Ista sunt ergo omnia que creditur
manducare his: qui pro fidei perfectione per gratiam
sancti spiritus capax verbi secretioris extiterit. Habet
tamen et infirmus: quod sumat ex verbo dei. Et est
species quedam verbi. quam hic apostolus holera ap
pellavit: que audientis sensum non tam robus
tum reddat et fortem: quam sustentet et interire
non faciat. In multis enim de interioribus anime
sensibus scriptura divina quasi de exterioribus cor
poris loquitur membris. Et sicut sepe docui
mus interiorem hominem. vel videre. vel audi
re. vel ambulare. nominari: ita et nunc ipse
interior homo: aut omnem cibum dicitur posse
percipere si perfectus est: aut si infirmus est holera
manducare. Sed ut perfectorum in ecclesia con
cordiam et imperfectorum tamquam inhonesto
rum in corpore membrorum honestorumque
componat: nec habeatur in eis ulla dissen
sio: dicit. Qui manducat: non manducantem
non spernat. Et qui non manducat: manducantem
non iudicet. Hoc est quod et alibi dicit: quia non potest
oculus dicere manui non es mihi necessaria: et ca
put pedibus non desidero operam vestram: sed multo
magis que videntur membra corporis in
honestiora esse: necessaria sunt. Et his ergo
quorum fides tanta est ut omnia possint
manducare: et omnem verbi speciem capere:

ne superbiant et spernant eos qui inferiores sunt
precipit. Et rursum his qui incapaces sunt
perfectioris doctrine: mandat ne iudicent eos
quorum sensus capatior est. et intellectus emi
nentior. Solent enim perverso ordine: imperi
tos iudicare: et desides studiosos. Interdum
tamen et hii qui scientie aliqua initia ceperint:
inflantur et extolluntur adversum eos qui
videntur minus capaces esse. Iccirco ergo in
crepatione apostolice auctoritatis paulus utriusque
partis insolentiam reprimens: dicit. Tu quis
es qui iudicas alienum servum? Suo domino
stat: aut cadit. Quod dicit stat. aut cadit.
secundum sensum eius quem increpat dicit.
Nam et imperitior si videat quempiam pro
fundius aliquid. et ut ipse capere non potest sen
tientem. cecidisse eum indicet a fidei statu.
Et rursum qui inflatur ex scientia et non
cum caritate sicut paulus commonet agunt:
similiter de imperitioribus quibusque opinantur.
Et ideo potestatem fratri iudicandi fratris exemit.
Bene autem alienum servum ait: quia
dominus dicit. Vos autem omnes fratres estis. Omnes:
hoc est universa creatura. Et unus est solus dominus
ihesus christus: qui est dominus omnium: dives in
omnibus. Simul et bonitatem dei ineffabilem ma
nifestat: cum dicit de eo qui cecidisse videtur:
etiam si vere cecidit: quia potest deus statuere
illum. Dominus enim: erigit elisos. Alter iu 5.
dicat alternos dies: alter autem iudicat om 5.
nem diem. Unus quisque in suo sensu habun 5.
det. Diximus superius secundum litteram apostolice conse
quentiam. videri hoc de ciborum continentia
vel libertate tractari: quam vocatio quidem, quam
christus est nichil commune aut immundum ponit
in cibis: sed continentie ratio suadet etiam
alicitis abstinere. Non enim sicut ipse in aliis
dicit. quia omnia licent: iccirco omnia
expediunt: vel omnia edificant. Ipsa ta
men ratio abstinentie diversa est: pro voto
et proposito voventis. Alius namque hoc iudi
cat: et ita apud animos suos decernit:
ut omnem diem. hoc est continuum vi
te sue tempus exigat in abstinentia. Alius

ū temp⁹ aliquot uelut uotiua ꝓfessione dec̄
nit: in quo siue ut iugē. siue ut temp̄alem
suscipiat continentiam. Vnius cuiusq; sensib⁹:
dat libam facultatem. Vtrumq; tn̄ ī accep
tum fieri apud dn̄m pollicetur: & ꝓpta sub
iungit. Qui sapit diem domino sapit: & qui
manducat: domino manducat: grās enim
agit dō. Et qui n̄ manducat: domino n̄ man
ducat: & grās agit dō. Grē ḡ dō referuntur ab
utroque. Ab illo ꝑ fructu continentie: ab hoc ū ꝑ li
bertate uescendi. S; qm̄ ut interiorib; ostendim⁹.
ꝓfundior inuenitur apli sensus: qm̄ ciborum
carnalium ratio continet in spāli expositione:
scd̄m ea que sup̄ disseruim⁹: de his quorum
alius omnem diem. alius ū alternos indicat dies.
possumus illud sentire qd̄ in scripturis diuinis
unum qd̄q; capl̄m in quo dogma pietatis et
fidei continetur: dies dicatur. Vere enim
dies ē qui illuminat mentem: qui ignoran
tie tenebras fugat: qui xp̄m qui sol ē iusticie
h̄t in sese. Si qui ḡ sit qui ita diuinis litteris
opam impendat ac studium: ut omnem diē
et omnem sensum scripture diuine discutiat &
diiudicet. ita ut n̄ eum transeat de lege iota
unum uel unus apex: hic omnē diem uidebit
iudicare. Qui autem n̄ ē tantus ingenio: alt̄
nos id ē paucos ex multis capiet sensus. Qui si
n̄ ad plenitudinem scientie sufficiant: ut
certe qui ad summam fidei satis sint. Vtq; ḡ
scd̄m aplicum consilium grās agat dō: ille
qui sapit omnem diem & qui manducat
omnia. id ē qui agnoscit & intelligit omīa:
ille qui licet non omnia manducet. & non
uniūsorum intelligentiam capiat: breui
tam̄ fidi confessione saluatur. Et idō etiam n̄
manducans omnia. nec omnium scientiam
sumens: agē tam̄ etiam ipse grās dr̄ dō. Ne
mo enim nr̄m s̄ uiuit: & rel usq; ut mor
tuorum & uiuorum dominetur. Qd sit ui
uere in xp̄o. & quid sit mori in xp̄o: dictum se
pe a nob ē in huius epl̄e expositione: & p̄ci
pue in eo loco ū explanare temptauim⁹ ser
monem apli quo ait. Si autem mortui sum⁹
cum xp̄o: credimus q; & conuiuem⁹ ei. Si ḡ

meminim⁹q; in hoc loco dicta sunt: ex ipsis
etiam ꝓpositus in p̄senti sermo apli uidetur
aptior & lucidior fiet: quom̄ nemo nr̄m s̄ ui
uat: & nemo s̄ moriatur. Non enim unusquisq;
ipse s̄ dat. S; a xp̄o sumit mortis exemplum: qui
solus peccato mortuus ē: ut ipse imitatione eius
possit alienus & mortuus effici a peccato. S; & uite
exemplum n̄ ipsi ex nob habemus: s; ex xp̄i resur
rectione suscipim⁹: ut idem apl̄s dic̄. Vt sicut
xp̄c resurrex̄ a mortuis ꝑ gl̄iam patris: ita & nos
in nouitate uite ambulemus. Nouitas ḡ uite q̄
in xp̄o ꝑ fidem resurrectionis eius uiuim⁹. dn̄o
deputatur: quia n̄ a nob s; ab ipso sumit exor
dium. Et idō siue uiuimus domino uiuimus:
siue morimur: domino morimur. Siue ḡ ui
uimus: siue morimur: domini sumus. Mor
tem & enim appellat illam: qua xp̄o ut dixi
mus consepulti & in morte ipsius baptizati
peccato mortui sumus: & uitam qua alie
ni effecti ab hoc mundo: & ut ipse ait. ex
mortuis uiuentes n̄ nob: id ē n̄ carni uiui
mus s; dō: scd̄m ea que in subsequentib⁹ iun
git. In hoc enim inquit xp̄c. & mortuus
ē & uix̄: ut & mortuorum & uiuorum do
minetur. Mortuum dic̄ ēē xp̄m: dispen
satione sine dubio passionis: uixisse autem
ꝑ sacramentum resurrectionis. Vn̄ & nob
p̄mo passionis & mortificationis: p⁹ etiam
resurrectionis & uite nouitatis reliquit
exemplum. S; moueat aliquem fortassis qd̄
dic̄ apl̄s. iccirco mortuū ēē & uixisse: ut
mortuorum & uiuorum dominetur: quasi
qui hoc dedit intelligendum: quia n̄ mor
tuus fuisset: mortuorum dominatum n̄ ha
buisset: & n̄ post mortem rursum uixisset:
n̄ tenuisset dominationem uiuorum. S; ad
h̄ ita respondendum puto. Duob; ex modis
constat in omnem creaturam: xp̄i dominatio.
Vno: ꝑ quem ut creator omnium: & potes
tatem gerens uniūsorum in maiestatis inecce
sitatis potētie. h̄t cuncta subiecta: ꝑ quem
modum n̄ solum bonis & sanctis mentib; ac
spib; dominatur: uerum & nequam & re
fugis: & his quos scriptura diuina malignos

angłos nominauit. Jccirco enim & omnibus
nens. ut omnes dr: sedm qđ ioħs designat in apo
calypsi dicens. Hec dicit qui est. & qui erat: et
qui uenturus est omnes. Hic & unus est modus: q
ipse omnib; dominatur. filius ei est: quo tamen
bonus & bonus pater filius: ñ uult rationabiles
spūs ad obedientiam legis sue uolentes inflectere:
sed expectat ut sponte ueniant: ut uoluntate
et ñ necessitate bonum querant: & docendo ma
gis quam imperando: monendo potius quam exercendo
ysaias dicat. Inde denique qđ usq; ad mortem dig
natur accedere. ut exemplum obedientie & mon
endi formam uolentib; peccatis ac uicijs nostris
delinquat. Et ppter hoc in psenti loco apls scribit:
circo eum mortuum esse & uixisse: ut uno
rum & mortuorum dominetur. Viuorum profecto
illorum, qui resurrectionis eius exemplo nouam
et celestem uitam exigunt utique: mortuo
rum illorum sine dubio qui mortificationem ihu
in corpore suo circumferunt: & mortificant
membra sua: que sunt super terram. Qđ si ita se
habet: tu inquit quare iudicas fratrem tuum: aut
tu quare spernis fratrem tuum: cum siue mortifica
tio siue uite carnis & uitiorum. ñ ex te orta sit
sed morte donata: siue ei nouitas uite ē: & in
ipsis ambulas. conuersationem huius in celis. ex
hoc resurrectione meruerit. Bene autem
usq; uitii notam unacula appellatione de
signauit: illi quidem dicens quare spernis. et
huic quare iudicas fratrem tuum. Solent enim
hi qui aliquantulum uidentur in scientia
proficere. spne & nichil ducere eos qui altiora
intelligentie munus capaces sunt. Econtrario autem impiti & indocibiles. iudicare
hoc ē accusare & condempnare eos qui al
tiora & profundiora requirunt: quam ipsi capere
ipsi aut asse qui possunt. Et idō apls resecare
culpam uolens: ex utraq; parte nascentem:
uit quidem precipit ne inferiores spernant atq;
despiciant: his ut ne superiores se iudicent: cum
primam in habent iudicandi. Quod & utrisq; re
prehendat. & eum qui spernit fratrem inferiorem.
et eum qui iudicat superiorem: tam ut osten
dat unum grauiusm iudicando quam hunc in
spiendo fratrem peccare: omissa presumptionis
culpa. presumptionem iudicantis exagerat: et
idō in consequentib; ungit. Omnes enim stabimus
ante tribunal xi: & rex usq; ut scandalum. falsi
mens causas ex his in quib; ñ recte iudicant. his
qui iudicant fres: recta & iusta inducit diuini
iudicij formam: & ait. Omnes nos stare oportet
ante tribunal di. Quo scit nouit si qui iudicat
fratrem: tantum se timen elationis incurrere: ut
tribunal dei iudicetur assumet: & unige
nita iudicii uotum peruenire. Verum quod
uelit hoc ipsum. qđ apls tribunal di memorat:
et quosñ intelligendum ē: iudicamus. Non so
lum enim in hoc loco: sed & corinthios scribens
tribunal fac. michominus mentionem: ait.
Propter qđ studemus siue presentes siue absentes
placere ei. Omnes enim nos manifestari oportet.
ante tribunal xi: ut recipiat unus quisq; p
corpus per ut gessit: siue bona: siue mala.
Sed & apud danihelem ppham inuenimus:
talia quedam de iudicandi specie descripta.
Videbam inquit: & ecce sedes posite erant: et
uetustus dierum sedebat: & indumentum ei
sicut nix candidum: & capilli capitis eius sicut
lana munda: thronus eius flamma ignis:
rote eius ignis inflammans: fluuius igneus
current ante ipsum. Milia milium
ministrabant ei: & decies milies decies milia
assistebant ei. Judicium constituit: & libri
aperti sunt. In duodecim q̄ppharum libro
sub missio dr: quia in valle iosaphat diuinus
dicet ppīm suum. Ipsam autem vallem io
saphat paulop: vallē iudicium nominat.
Sed de his nunc singulis que simultudinis
causa protulimus: differe longum uidetur.
Ea tamen que ad corinthios scripsisse aptius
diximus. consentens cum presenti loco ut ea
dem que apud ppham scripta memorauimus:
declarari uidemus ex omnib; euidentissime
futurum esse iudicium dei: cuius species ut
notior fiat hominib;. iudicandi forma
ex his que ut hominem geruntur
assumpta ē. Quo scit nosce. qr sic iudex
iste trenus celsiorem quendam locum

qđ ṫbunal appellatur ascendit: ut ex eo
altior cetꝰ & eminentior qui iudicandi sunt
fiat: ne conspectum eius lateant: ut ve
rum suppliciū, ut allegationes innocentum:
ita intelligamus & iudicem omnium xp̄m
natura & maiestate cunctis eminentem ut
spēs corda & conscientias singlorum mani
festare, occulta & obtecta revelare: ut et
bonis actib; laudem ṫribuat: & malos pena
q̄m mentiuntur excipiat. Qđ ſ manet fu
turum iudicium dī. et ſolūb; tale iudi
cium in quo ū solum unusquisq; recipiet p ac
tib; suis: ſ; & p omni otioso ūbo reddetur
ratio ſcđm sententiam domini: cogitationes
queq; male confutabuntur redarguente con
scientia? & in omnib; unusquisq; nr̄m p se
rationem reddet dō: ū g̃ amplius inquirimus
inuicē iudicemus? & ret usq; & tunc laus
erit unicuiq; a dō. Iudicabitur enim uni
uſe uti ego arbitror creature rationabili
cor nr̄m? & revelabuntur occulta: uel
etiam manifestabuntur. Est enim differē
tia. Videntur enim ea quidem que re vela
ntur ad malos pane: de quib; dr. nigne
revelabitur. Ea ū que manifestantur ad bonos:
et idō dr. Omne enim qđ manifestatur: lux ē.
Et tam ſ; libri quidem dispa. ut tabule in
eis continentur litteras actuum cogitatio
numq; nr̄arum; ab omni creatura ut dixi
mus rationabili relegentur. Et hoc ē qđ ar
bitror indicari p diadhelem apīam: ū
dicē. & libri aperti sunt. Quis scit in corde ne
mo luta sunt & obtecta: continentur qui
dem scripta que gerimus? & notat quibus
dam conscientie sulcata: nec tamen ulli h
ſōb dō cognita. Sīm g̃ libri animę nr̄e. ut ſ
cordis nr̄i pagine aperientur in conspec
tu dyroni flammei? & rotarum ignis ar
dentis & flumnis ignei; ac pcurrentis
ante uetustum dierum. Videbunt hi & le
gent etiam angli? & illa multa milia angelo
rum; & decies multies dena milia ministrorū.
Et tra ē omnium nr̄orum in quib; nunc unum
latum testem patri confundimur; celestium
tunc universum testes cōtra nr̄um habebi pa
tientur. Cum autem paulus dicat quia omnes
stabimus ante ṫbunal dī? & secum his societ
qui stabunt ante ṫbunal dī? quisnam ē q̄ semet
ipsum ita decipiat & fallat? ut ad iudicium
se ſ & ad ṫbunal cognitionis eius ñ putet esse
uenturum? aut manifestandum se ñ putet
unius que siue recte siue etiam minus recte
commisit? Qđ ū in p̄senti quidem loco ṫbu
nal dī. ad comitatus ū ṫbunal ꝑ positū? ego
quidem uellem puto ē differentiam. quo
minus unum atq; idem ṫbunal ꝑ. & ṫbunal
dī nominetur? sēm qđ ipse saluator in eu
angelio dicē. Omnia que ſ pat? mea sūt.
Et cum pat. omnia mea tua sunt? & tua
mea. Si quis tam putat in sermonib; paulū
quia nulla in eius litis otiosa ut syllaba ē et
causas naturalis humanę requirendas: po
test fortassis tale aliquid dicē ꝑ uocabulum
quidē ad ꝓpietatem appellationis ipsi? panet
ubi in carne posita? & mundum dō recon
ciliantis iudicium ē: sic & idem paulus
dicē? qua dō erat in ꝑ? mundum recon
cilians ſ; S; & reconciliationis huius sapien
tia. comitatus nr̄e dilatio? & emendatio
nis negligentia distendat & longiora cons
truat? & donec euacuet omnē principatū et
potestatem? & ponat inimicos sub pedib;
suis? ac nouissimum inimicum destruat
mortem? ita ut eum regnare oporteat? ut
mysterium suscepte in carne dispensationis
exerceat? & bonos quidem manifestet? culpa
biles autem recipiant unusquisq; sēm
opa sua. Vbi ū tradidit regnum dō & pa
tri? to ē comitatos & emendatos omnis obtu
lit dō? & ad integrum mysterium mundi re
conciliationis expleuit? tunc ait ante
ṫbunal dī astare omnis? ut impleatur
hoc qđ sequitur. Vno ego dicē dñs? ꝙ in
flectetur omne genu? & confitebitur
omnis lingua deo. Flectet autem genu
omnis creatura dō. in nomine ihu, ꝙ quē
reconciliata ē ei? sēm qđ idem apls dicē?
ꝙ in nomine ihu omne genu flectet, celestium

ẽrestrium & inferorum. Flectẽ fane genu et
omnem linguam confitẽbõ: de ysaie ꝓphe sermo
nib; assumpsit apls. Qđ tamen ĩ ẽ carnalit accipiendum: ut putemus etiam celestia que dicõ genu
flectẽ carnalib; membris fact. Ĥ credamus. Vbi enim
ut putetur ut sol. ut luna. ut stelle. ut etiam an
gli. & quecunq; sunt que celestia nominantur?
corpalib; inflexa genib; adorare: aut etiam hu
gua carnali & tali membro quali nos homines
loquimur. putentur confitẽdũ de quib; dr: q
sunt spũs & ignis: sed m qđ ꝓphia dicẽ. in fac angelos
suos spũs: & ministros suos ignem urentem. Et
que genua in spũ; ẽ credentur: aut que lingue
ignis specie requirentur? S; genu flectẽ subiecta ẽ cuncta: & cultum dĩ obedire: declarat.
Mouet me adhuc exhis que de epla ad corin
thios assumpsimus: ubi dicẽ. ut recipiat unusquisq;
ꝓpria corporis ꝓut gessit siue bona siue mala:
utrum ergo in omnib; hominib; necesse ẽ ẽ aliquid bonũ. ẽ aliquid & malũ. nec ullum inveniri bonũ. qui nõ habuit aliquid & malũ: ut
tum aliquem in malis qui nõ habuit aliquid de
boni: ꝓpter sẽpturam que dicẽ: spẽ enim incorruptibilit in omnib; ẽ: ꝓpta dicit ut unusquisq;
et ꝓbonis suis bona. & ꝓ malis recipiant mala:
an bonos illos dicat quib; mali adhibendum
sit: & illos malos quib; boni nichil omnino debe
atur. S; si hoc nouissimum putemus: undebi
mur contra euidentem uenire rationem. Nullus
enim ut ita dixi bonus inuenietur: cui nõ sit
aliquid insitum mali: ut ex multorum sẽ
rum ꝓfacile colligi uideatur exemplis. Et rursus nemo ẽ pessimorum etiam sibi ipse uidas po
natum: qui sup omnem impietatem impi sunt:
ut nõ aliquid etiam ipse boni habuisse uideat.
Nam ut illa omittam & mala: erat enim pecu
nie cupidus: hoc tamen ipsum qđ penitentia ductus: & reportauit triginta argenteos ad sacẽdotes
et dr: peccaui: tradens sanguinem iustum:
fuit aliquid boni. Ex quib; omnib; uidet in
qm nõ pot unus atq; idem. bona simul recipe:
et mala. Neq; enim simul & in paradisum quis
aut in regnum celorum: & in gehennam mitti
potest. Nulli tantum hũ rationem boni hãberi
in quib; ualde ꝓpondat mala: in illi rationem
mali nõ accipiũ quib; ꝓpondant bona: & in hõb;
malorum uestigia penitentia cõfessionis abo
leant. Vt autem ad ꝓpositi capti finem con
clusionemq; redeamus: cum inquit tanta
sit apũ deum & apũ xpm eius iudicii uitat. tan
te future examinationis indago: nõ amplius
uicem iudicemus: sed hos iudicare magis ne
ponatis offensio — ium nem fiat ut scandalum
hoc iudicate. id ẽ hoc statuite: ne p offen
tiunculam ciborum offensiones fiãt; ut scan
dala gnẽtis. De offensione ut scandalo.
iam sup diximus: qđ scandalum sit
cum in uia qua incedit[ur] aliquid in
ueniatur obiectum: in quo offendat
scandentium: ut in ecclesiarum pedes. Hoc ẽ
& qđ parumper his qui iam fidei nup in
gressi. parum ut contemptib; ut negligentius.
ut contentiosis & elationib; offendunt[ur]:
atq; exemplis eorum repercussi aiũtur
a fide. Scio & confido in domino ihu: qp
nichil ẽ commune p se ipsum: & ret usq 5.
nolite ꝓpter cibum solue opus dei. Diximus et 5.
in aliis qđ in sẽpturis sanctis. unacula qua
dam appellatione qđ sanctum ut mundũ nõ
ẽ: commune nominetur. Que tamen appel
latio in nouo testamento frequenter inuenit[ur]:
in ueteri ũ nõ recordor sicubi nominata ẽ:
ut in euuangliis dominus dicẽ: quia de
corde ꝓcedunt cogitationes male: ho
micidia. fornicationes. adultia. furta. falsa
testimonia. & ista sunt que communicant
hominem: nõ locis autem manib; man
ducare: nõ communicat hominem: cum
in nõ nulli exemplaribus latum p communi
cant conquinant posuerunt. Et licet ea
dem uirtus sit. ꝓpheta tamen
sermonis communicat — ist. S; & in
actib; aploꝝ: dominus dicẽ ad petrum.
Qđ ille mundauit: tu commune ne dixe
ris. Iuto & utilitatis usum sermonis
assumptum: ut qua ubi grã uasa templi
ministrio sẽgrata. uasa sine dubio domini
appellabantur: ad horum autem distinc

tionem: reliqua uasa communia uasa dicen-
tur. Ita et ad ciborum distinctionem eorum quos
quasi mundos et secundum legem edendos scriptura se-
gregauit: reliqui omnes communes appellati sunt
sed iudei uim uerbi ignorantes. unde communis
dicetur homo quem communem appellabant.
sermonis usum sine significationis intelligentia
tenuerunt. Neque enim cibi quos deus creauit: aut
ignorantes aut simplicitatis sumpti: commu-
nem facere hominem poterant et immundum: sed
mens illa hominis que deo soli segregata est: merito
munda appellatur: que uero aliena a deo est quam non ab
uno spiritu immundo sed a plurimis possidetur.
Ideirco talis homo communis appellatur:
quasi qui multorum sit uel uitiorum. uel de-
monum seruus: secundum illum qui interrogatus quod tibi
nomen est respondit legio. Multi enim sumus. Et se-
cundum illud quod a saluatore dicitur. quia cum exie-
rit spiritus immundus ab homine: circuit loca ari-
da querens requiem et non inueniens redit: et in-
ueniens domum uacantem et scopis mundatam:
assumit secum septem alios spiritus nequiores se: et
intrantes habitant in eo. Et sine dubio iste
talis homo communis dicitur. eorum uidelicet seruus
effectus. omnium spiritum malignorum qui
habitant in eo. Merito ergo sciens sermonis
huius hanc esse rationem paulus: dicit. Scio et
confido in domino ihesu: quia nichil est commu-
ne per se ipsum. Nichil enim in creaturis dei: na-
tura sui immundum est. Omnia namque creata
a bono deo: bona esse constat et munda. Sed ei in-
quit qui existimat aliquid esse commune ipsi
commune est. hoc est qui intentione cordis
immundum aliquid cogitat: et obseruantiam
diuersitatis admittit: sicut et in consequentibus.
Qui autem discernit si manducauerit dampnatus est:
quia non ex fide. Omne enim quod non est
ex fide. peccatum est. Nec tamen in
his distinctionem legis exclusit: ut absolute di-
ceret nichil commune aut immundum eorum quam
lex definiuit immunda. Premisit enim cau-
sam: cur per semet ipsum: nichil commune dica-
tur. Scio inquit et confido in domino ihesu. In
domino ergo ihesu nichil commune per semet ipsum

hoc est natura sui dicitur: sed illi inquit qui existimat
et qui putat commune aliquid esse: ipsi com-
mune est. Et ne mireris quod cogitatio mentis
cibum qui natura sui. communis uel pollutus
non est. faciat pollutum: cum e contrario cibum
uere pollutum: uere enim pollutus est qui idolis
immolatur: simplicitas mentis et nulla cogita-
tione scrupulositas iniecta: omni suspitione
contaminationis absoluat. Et rursum etiam
si mundus sit cibus. suspicationem tamen aliquis
patiatur. quasi quod idolis immolatus sit: pollu-
tus dicitur pro conscientie scrupulo. Si enim propter ci-
bum frater tuus contristatur: iam non secundum carita-
tem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere: pro
quo xpc mortuus est. Cum definisset apostolico
dogmate per dominum ihesum. nichil commune
aut immundum natura sui putandum et
dedisset erga usus ciborum fidelibus quibusque
absolutissimam libertatem: rursus ad edifica-
cationem fratrum amoris licentiam resecat lib-
tatis: et dicit etiam si commune nichil est et
usus omnium ciborum licenter admittitur:
tamen tu si propter cibum quem licito putas su-
mendum fratrem tuum qui nondum scientie
huius capax est scandalizas: iam non secundum cari-
tatem ambulas: nec affectum in te fraterni
amoris ostendis. Quid enim lederis si ut fratrem
tuum non contristes: etiam alicitis abstineas.
Tibi enim abstinere alicitis nullum crimen est: illi
uero in quibus discernit et putat non licere: contami-
nabilis usus est. Qui enim discernit. si manduca-
uerit: dampnatus est. Quod si facias tu: utique fra-
trem tuum perdis: pro quo xpc mortuus est: et
tu ei causas perditionis adquiris. Magnificen-
tius autem de his idem paulus ad colosenses
scribens dicit. Nemo itaque nos iudicet in esca. aut
in potu. aut in partes diei festi: aut in neo-
meniis aut in sabbato: que sunt umbra futu-
rorum. corpus autem christi. Nemo uos seducat
uolens in humilitate cordis et religione ange-
lorum que non uidit extollens se frustra: in-
flatus mente carnis sue et non tenens caput. Et
post pauca. Si ergo mortui estis cum christo ab ele-
mentis mundi: quid uelut uiuentes in hoc

mundo decernat: ne tetigis. ne gustauis. ne attaminauis. que sunt omnia in corrupcione ipso usu. secundum p̃cepta & doctrinas hominum: que sunt rationem quidem habentia sapientie. in obseruatione religionis et humilitate p̃ uexationem corporis: si in honore aliquo ad saturitatem carnis. De quib; p̃ singula dixerē: si ē p̃sentis operis. De his enim nunc que ad romanos scribit apl̃s: conamur exponē. hoc ē tamen q̃d p̃senti etiam asseritur exemplo: nem cibo ut inpotu. ut in huiusmodi obseruantiis. que apud iudeos uelut religio putatur anglorum: iudicemur aliquo. Extollunt enim se in his que uidentur: & inflati sunt de uisibilib; reb;: que tam̃ elatio nō ē secūm sapientiam spō: si secūm sensum carnis. Non autem de carnalib; reb; p̃ceptum ē. ne tetigis ne attaminauis: ne gustauis. hec enim omnia: hoc ē carnalia ad usum hunc corruptibilem data sunt. Et que p̃t ēe in corruptione obseruantia puritatis? S; cum lex sit de rationabilib; p̃cepit. que si immunda sunt uere tangenda si sunt nec; gustanda: ne participes nos faciant peccati & immundicie sue: p̃cepta hominum & doctrinas obseruantes: huno spāalem sensum ad carnalia & corporalia transtulerunt: que rationem sapientie hāt in obseruatione religionis & humilitate corporis: si tam̃ ut occasione huiusmodi obseruantie honor ap̃ hominem & carnis delitie requirantur: dum p̃ alicorum abstinentia multi cibi requiruntur & elati. Vera autem obseruantia ē: ut ita sumat cib;: & ita agatur omnia ut si de talib; dicatur: quorum ōs uenit ē. Abstinē enim conuenit ab omni cibo quem concupiscentia & libido p̃sumit: quem delitie parant: quem luxus excogitat. Videndum namq; ē si solum quali: si q̃nto cibo et quo in tempore & q̃n parco utam̃. Sic enim omnia: munda mundis fiunt. Contaminatis autem ut dicit apl̃s & infidelib;: nichil mundum. In quo offendit quia etiam ea que apud iudeos munda nominantur in cibis: si quis communicatus sit & infideli. munda ei ēe si possunt. Consequens q̃ erit. ut si ea q̃ munda sunt contaminatis immunda efficiuntur: ut ea que dicuntur immunda sanctis & fidelib; munda fiant. Sanctificatur enim p̃ uerbum dī & orationem: qm omnis creatura dī bona: & nichil abiciendum q̃d cum gr̃arum actione p̃cipitur. & oratione autem si cuncta eum q; sanctificantur: si; eorum qui leuant manū p̃ suam/ dilectionem. Vis autem magnificentius adhuc de mundis & immundis q̃d non de corporib; si; de animis dicat̃ et mentibus? Audi ipsius domini & saluatoris in euuangelio sententiam dicentis. Non que mos intrant communicant hominem: si; que ex ore p̃cedunt: q̃m intus de corde exeunt cogitationes male homicidia. adultria. & cet̃a. Cogitatio q̃ ē et mens non recte sentiens que pollunt hominem: non ciborum qualitas que cuiuscumq; modi fuerit pari eodemq; extitit: usum corruptionis expleuit. Et nichil mirum si sanctus cibum quem sumit: cibo dei & oratione sanctificat: cum etiam ipsa quib; induuntur sancta sunt uestimenta. Sudaria denique pauli et semicinctia tantum extrinsus puritate sanctificationis accepant: ut egris adhibita corporibus fugarent morbos et redderent sanitatem. Iam de petro quid dicam. cuius etiam umbra corpis tantum sanctificationis gerebat: ut quoscumq; preteriens non ipse si; sola eius umbra tetigisset. continuo ab omni egritudine leuarentur? S; paulo latius excessimus de mundis cibis et communib; differentes: ut apli sensum quantum possibile ē considerem̃ excelsius. S; memores ꝓpositi breuitatis: in his nostri uoluminis cōclusione

facta⁊ decimū eiusdem ultam aggrediamur exordium. Explicit lib nonus.

Incipit decimus.

Non blasphemetur ḡ bonum nr̄m. Non enim regnum dī ē esca & potus: & ret uslq; dicē et pbat ē hominib;. Rēpo quomodo blasphemari possit bonum nr̄m. Bonum ē legem spāliter intelligē: et impia atq; inepta hēreticorum⁊ uł falsę philosophię studentium dogmata tamq̄m immundos cibos pollutosq; uitare. hoc enim ē qđ spāli lege sancitur. Tamē si quis ex iudeis ubi causa. aut ex his qui ex gētibus appellantur⁊ uelit x̄ credē⁊ putet tamē nō paruum messe momēti in obseruantia communitie⁊ uł eorum ciborum qui lege phibentur⁊ uł quos quasi castigatu adiuuantes⁊ estimant nō nulli etiam sc̄ptuarum auctoritate declinandos. huiusmodi hominem si purgeas ad communes omnium cibos⁊ nec dicas eum aliter posse saluari uł ad fidem x̄ & grām puenire⁊ in sumpta his quos refugit cibis⁊ tunc uē bonum spālis sententie blasphematur⁊ putante eo quem purgel hanc ap̄ nos habi fidem⁊ ut saluum fieri nullum credamus⁊ n quis sumis uescetur carnalibus⁊ uł aliis huiusmodi communib;⁊ indifferētib; cibis. Scīdm autem uos. Non enim regnum dī esca ē & pot⁊ sed iustitia & pax. & gaudium in spū sancto. In quo tūm uehemēt ammuro sapientiam pauli⁊ qui pīentis temporis culpas futuri sæculi auctoritate compescit⁊ & ut ecclie formam statuat⁊ regni celorum mittium pārt. Sut ḡ. Quid opus ē tantopē p cibis et escarum qualitatib; fraternam pacem caritatemq; turbare⁊ cum regnum dī ap̄t qđ laboramus & currimus⁊ neq; p escas constet. neq; p potum. sed aliena sint hec a regno dī⁊ & abilla conuersatione futura⁊ Ibi enim sic neq; nubent. neq; nubentur⁊ sed sunt sic angli dī. Ō absolutissimo dogmate & euidenti ab ap̄li sententia terminatum ē⁊ in regno dī neq; escas corporales⁊ neq; potum habere locum⁊ sed iustitiam & pacem in spū scō. Quō hortat ut in ill nos exerceam⁹. & illabo nam iuxta habē medietatem⁊ atq; illam sibam possidē⁊ quę nob cum ēnire possit ad regna celorum. Facem ḡ & fruciam et si qua huiusmodi sunt quę p spūm sanctum conquirimur⁊ ipsa nob ēre⁊ cib; & sub a in regno dī. Et iō p hō dicet ñ escarum corporalium rationes quę nulle erunt in futuro⁊ sed uirtutum curam gerendam⁊ quę nob cum & in pīenti uita & in futuro prosint neant in regno dī. Et ideo dicē. qui hoc q in hoc seruum x̄⁊ placent dō. & pbati sunt hominib;. Hoc ē qđ de se ipso⁊ in alijs dicē. Sicē & ego inquit omnib; p omnia placeo⁊ ñ quęrens qđ mihi utile sit. sed qđ multis. Iō enim & cum ēet ap̄s x̄ fiebat iudeis iudeus⁊ sine dubio ut placens iudeis saluaret eos. Et his qui sine lege erant⁊ fiebat & ipse sine lege⁊ ut placens eis saluaret eos. Placē autem hominib; tā dicē. ñ obiectāda uita⁊ sed ifirmitate eoꝝ p patiētiā sustētādo. Sed nec illd qđē ociose p̄cam⁹ qđ ait. Iā q in hoc hoc ē in spū sco x̄ seruit⁊ placet dō. ⁊ pbat ē hoīb. In spū sco x̄ seruire. sed in hoc dicē. qđ⁊ alibi ait. Hemo diē dñm ihm⁊ ñ in spū sco. Deus ḡ x̄ in spū pe paul⁹ q accepta gīa sc̄a spūs⁊ seruit ubo dī⁊ seruit sapiētie⁊ serū ratue⁊ roīb; simul uiuentib; quę x̄ ē memorantur. Et iō placere in his dī⁊ iō qui implet uoluntatem dī⁊ sed in ubum qđ ipse p̄nuntiauit dicens. hic ē filius meus dilect⁊ in quo mihi bene complacuit ipsum audite. Qui autem dñm audit & seruit x̄⁊ in quo complacuit dī⁊ placet dō & pbat ē hominib;. Itaq; quę pacis sunt sectemur⁊ & quę edificationis sunt in inuicem custodiamus. Nolite p̄pter cibum solue opus dī. Sup̄ dīe hospitalitatem sectantes⁊ & hic similiter quę pacis sunt inquit sectemur⁊ & quę

edificationis in mutuum. Et hic vbi ostendi-
mus: qualit̃ sectanda sit hospitalitas: ita &
hic qualit̃ pax sectanda sit: intelligamus: q̃
dauid simult̃ dic̃. Inquire pacem: & sectare eã.
Licet ĩ latinis codicib; hãtur sequẽ eam: sectare
tamen etiam vbi sẽptum ẽ. In quo hoc ĩ uidet̃
ostendi: q̃n quidem a multis inquiete & inso
lenter a gentib; turbata pax & effugata: uelut
sibi̇ fugit ab hominib; econtrario ab his qui x̃pm di
xerunt & ipsi seruunt: etiam fugitant sectan
dã: & modis omnib; reuocanda. Sectatur autẽ
pacem: qui ea quib; pax constare pot̃: etiam
cum labore suo. cum dampno. cum obprobrio
quoq; & sic ita necesse sit etiam cum periculo utte-
tamẽq; custodit. Hec enim ñ solum pacem: ue
rum edificationem ad inuicem seruant. Cõti
gat̃ enim si quis uidẽs te: ĩ q̃ẽ ẽ solit⁹: & q̃ę
alijs expediunt requirentem: & sic crescit
edificium fidei: ac templum dei ex lapidib;
uiuis: ẽ x̃p constructionem carnalis assurgit:
et idõ addit. Noli ppt̃ cibum soluẽ opus dei.
Soluit enim opus dei: & edificium destruit
carnalis: qui ppt̃ ciborum intempantiam
scandalum fr̃ib; ponit. Omnia quidem munda
sũ malum ẽ bonum: qui p offensionem man
ducat. Bonum ẽ non manducare carnem:
ñ bibẽ uinum: neq; in quo fr̃ tuus offendit̃
Qd dic̃ omnia quidem munda. sũ malum ẽ bo
num qui p offensionem manducat: simile ẽ
illi qd supi dic̃: quia mihi commune p se ip
sum: ñ ei qui existimat quid commune ẽ
alicui commune ẽ. O secũm naturam sui. & ratio
nem creature qua cuncta quę sunt a dõ
facta sunt. omnia munda sunt: & immun
dum ut qd commune dr̃ mihi ẽ. Duabꝰ cau
sis posuit: quib; ut quę munda sunt
immunda fiant. ut quę bona sunt mala.
Sit enim quidem in p̃senti loco sũ ma
lum ẽ homini qui p offensionem man
ducat. Qd sũ sui natura bonum ẽ & ex
offensione efficitur malum: id ẽ in eo
qd offendatur fr̃. et uitetur huiusmodi: in
quib; ille scandalum patitur. Alia ũ cau
sa ẽ qua commune ut immundum efficit̃
qd natura sui immundum ñ ẽ: hoc infirmus
quisq; & ap̃ se tabãt qd commune sit. Illuc ipsi
tantumm̃ qui hoc ita existimat: commune
efficitur & immundum. Quib; etiam ap̃s
edocet: ñ in reb; ut in substantijs: sũ in actib; &
cogitationib; mutuis uetus: immunditiam
pollutionemq; consistẽ. Cũmq; moysi ipse quedã
munda & quedam immunda signauit in
quib; distinctiones quasdam ponẽ uoluit: ut
ppls qui sub lege censebatur discerneret̃ huius
modi obseruantias a ceteris gentib; uidet̃:
et q̃mdiu quidem ppls ille sanctus & seggat̃
a ceteris nationib; habebatur: etiam de mun
dis & immundis necessaria uidebat̃ discre
tio. que seggaret & discernẽt ppm dei specia
lem a nationib; qua ignorantia dei. & idolor̃
cultus faciebat immundas. Vbi ũ tamen fidei
gentib; aperit̃: & reuelantur oĩa ad do
minum: ostenduntur petro omnia qua
drupedia & reptilia & uolatilia exposita:
in linteo qd celitus sibi̇ deductum: & dr̃ ei.
Surge petre: occide & manduca. Cumq;
legalis obseruantiæ memor respondisset
ad dominum. & dixisset absit domine: q̃
numq̃m commune aut immundum intu
itus in os meum: celesti sententia pnun
tiatur. Qd dr̃ mundauit: tu commune
ne dixeris. Vbi ẽ oĩs gentes p agnitionem
fidei a contaminatione mundantur: ibi et
omnis cib; ũbo domini & oratione purgat̃:
ob hoc apl̃s dic̃. qa oĩa munda sũ tm̃ ut illud uidetur
qdam sequẽtib; ponat. ne per offensionem fiatis
manducantes iterũ immunda q̃ munda sũ.
Iam ũ quę subiungit. bonum ẽ ñ manducare carnem & ñ bibẽ uinum: ñ addidisset
neq; in quo fr̃ tuus offendatur: contrarium
fortassis p̃cib; uidẽtur. Manducare enim
carnem & ñ manducare: ut bibẽ uinum
et ñ bibẽ: neq; malum neq; bonum sũ me
dium habi docuit. & indifferẽs. Pot̃ enim ñ
manducare carnem & ũ bibẽ uinum etiam
malus homo: & a fide alienus: ut sepe etiam ñ
nullos idolorum causa facẽ hoc ẽtum ẽ. Interdum etiam malarum artium: fertur talis

habi obseruatio hetico:um . Certe ñ pau
cis obseruare h mouſe. & ñ continuo dicun:
bonum e eis quia ñ manducant carnem neq;
bibunt unum. S; illo plane in quo in conse
quentib; ponit in quo fr offendatur. ñ manduca
re carnem & ñ bibe unum: ñ iam medium
et indifferens. ſ; uere bonum e. Bonum eſt
enim ñ pone offensionem fri: ut scandalum.
Prope hoc enim: & in aliis dic. Sine offensi
one eſtote. & iudeis & gre: & eccle di. Et ideo
iudeant ñ recte faciunt hi qui qualibet ex
causa continentes a cat nib; & uno: cogunt
omnimodis deguſtare: quo scilt p hoc abeis
iudeatur auferri ſuſpicio: qua ſupſticioſe
putantur ciborum discretionib; inhorere.
Conſident namq; aplm ñ dixiſſe bonum e
manducare carnem & bibe unum: ſ; ñ
manducare carnem neq; bibe unum:
ſi in eo fr offenditur. Volunt g ut p hoc q
manducandum iudicant: cogatur ille ad
manducandum qui in hoc offenditur:
ſ; p illo qui ñ putat manducandum: abſti
nere perpetuam his qui iudicant man
ducandu. Verendum namq; e ne forte
abrupto ſemel muro continentie & accep
ta licentia: in gule pcellam ac pſun
dum luxurie decidatur: & paritr ſubſe
quantur naufragia caſtitatis. Omnia g
fieri oportet ob hoc: ne deſtruatur
opus di. Et ido & manducandum e ſi
in hoc fr edificatur: & ñ e manducan
dum ſi p hoc ñ creſcit op di. Et bibendu
e ſi p hoc pficit frat ad fidem: & ñ e biben
dum. ſi p hoc fr dampnum fidi: aut ut det
mentum carnalis incurrat. Poſt hec dic. Tu
fidem q̃m habes ap temet ipſum: habe co
ram do. Fidem hic illam dic. qua credit
quis manducare omnia: ſic ſup dic. Alius
credit manducare omnia. Que ſine dubio:
qui credit q̃ nich in creaturis di commune
nich immundum ſit. S; ſufficit inquit habe
coram do: huiuſmodi fidem. Non tam ucur
co cogendum e. & alius ut omnia mandu
cet: qui nundum h talem fidem: ut credat
omnia ee manducanda. Qd autem dic ha
bes penes temet ipſum ra cram tuam reſecat:
ne magis in offensione ſit q̃d credun q̃m in
uirtute. Addidit autem habe coram do: ut
doceat ſalubre agendum nob: ñ ut ap̃ homines
fides ſua diffametur: ſ; ut ap̃ dm probetur.
Multum e autem coram do: habe probabile
fidem. Sup deum enim: etiam aplorum fi
des parua iudicatur. Vn dr: ad petrum.
Modice fidei: quare dubitaſti? Secure g ue
magnus e: qui coram do bt probabilem fide.
Beatus qui ñ iudicat semet ipſum in eo q̃
probat: & rel usq; dic q̃d ñ e ex fide: peccā
tum e. Beat quis dr: ñ ſolum ſi facias ea ſ;
competit: ſ; & ſi ñ fac ea que ñ competit:
ut ille beatus dr: qui ñ abiit in conſilio
impiorum: & ille mich hominu beatus qui
ambulat in lege domini. Sue g qui non
ambulat in uia peccatorum: q hic ambu
lat in lege domini. beat e. Ita & in pſenti
loco apls. Beatus qui ñ iudicat semet ip
ſum: in eo q̃d probat. S; cuius opis ſit bea
titudo iſta: iudeamus. Multa enim ſunt:
qui probant aliquid boni facere. Vbi gra. Qui au
dientes de primis caſtitatis: probant & ſta
tuunt caſte uiuere ſ; p ceſſu temporis ut sub
ripiente negligentia: ut ſupante libidine
id q̃d obſeruandum probauerant: maculat
et corrumpitur: & e infelix iſte qui in eo
q̃d obſeruare decreuerat. uictus ſemet ip
ſum iudicat: & condempnat. Beat u e qui
in eo q̃d probat & statuit: ita pmanet fr
et stabilit: ut in nullo reprehendat. Hoc aũt
et in obſeruantia ciborum ſed in eam re
gulam q̃m ſupius texui ñdum dixi:
ut ſi quis e qui p ſcientiam legis ſpālis
probat omnia manducanda & omnia eſſe
munda ñ rursum iudicet ſemet ipſum
et dubitationem capiat: utrum ſume
debeat nec ne: quia qui hoc in diſcernit
hoc e qui dubitat utrum uere mundū
ſit aut immundum q̃d ſumit: iſte ex ip
ſa animi ſui dubitatione conſcientia ur
gente dampnatur. Cauſam q̃ p ui d ap

rationis: exponit dicens. Quia ñ ex fide dr: hoc ex dubitatione. Et p hoc: generalem sup omnium sententiam ponit dicens. Omne autem qđ ñ ē ex fide: peccatum ē. In hoc sermone credentium quemq; negligentes & desides animas umeculo arboris comparat: ut nichil sine fide agant: nichil absq; fide dicant: neq; absq; fide aliquid cogitent: quasi ne quid gesserit sine fide. siue loquatur. siue etiam cogitauit: peccat. Hoc idem ē: qđ in alijs dicit. Siue manducatis siue bibitis: siue aliud quid facitis: omnia ad gloriam dei facite. Sz; requiratur aliquis. si & heretici q̄ faciunt quia secundum hoc qđ credunt faciunt. ex fide facere credantur: an quia fides ap̄ illos mala ē. omne qđ faciunt peccatum pnuntiandum sit: qui ñ sit ex fide. Et puto illorum credulitatem. appellari magis: qm̄ ē fidem. Sic enim pseudo apl̄s falso nomine medicum appellauit apl̄s: et falsa scientia scientia dr. & falsa sapientia sapientia abusiue dominatur: ita & hereticorum credulitas falso nōe fides appellatur. Sz; ñ intendendum ē. ne forte etiam si quid boni op̄is ap̄ illos geri uidetur: quia ñ sit ex fide conputatur in peccatum: sic & de quodam dictum ē. fiat oratio eius in peccatum. Est in etiam & castras quę ñ ē ex fide: eorum dum taxat qui attendunt spiritibus seductoribus: et doctrinis demoniorum in hypocrisi falsa loquentium. cauterizatam habentium conscientiam phibentium nubere: & abstinentium se a cibis quos ds creauit. Est q̄ & falsa fides eorum: qui circa fidem naufragauerunt. Est et falsa sapientia huius scilicet mundi: & principum huius mundi: quę destruet. Sicut enim pirate solent in mari in locis uadosis occultisq; scopulis: p obscurum nocte lumen accendere: quo naugantes sub spe confugiendi ad portum salutis ad naufragia p dictionis inuitent: ita & istud lumen falsę sapientię ut falsę fidei a principibus mundi & spiritibus aeris huius accenditur: ñ p qđ euadant sed p qđ pant hominem mundi huius fluctus et ante pelagi naugantes. De his opinor pyratis: dicebat & iob. Sagittę pyrate

rum eius: sup me ueneruntt. Et ob hoc murum etiam ipse apl̄s dicit: quia & ipse sathanas transfigurat se: in angelum lucis. Propterea q̄ naugantes unte ante huius undas ñ omnia lumina: nō ē ñ omni sapientie credere debem: & sic monet apl̄s. p̄bare spc q̄ ex dō sunt. Et nō debemus indesinenter petere auxilium domini: & sperare qđ ipse eripiet nos de laqueo uenantium: ut & nos dicam: quia anima nra sic passer erepta ē de laqo uenantium: laqueus contritus ē & nos liberati sumus: usq; ad cęlum & terram. Debem autē nos firmorum infirmitates infirmorum sustinere: & ret usq; dicit. & consolationem scripturarum spem habemus. Videtur in his paulus firmum semet ipsum pnuntiare: sic in p ma ad corinthios dicit: quia factus sum infirmus: ut infirmos lucrarer. Q ibi enim ñ se dicit infirmum ēe: & fieri infirmum. & ñ utiq; si infirmus fuisset fieri potuisset infirmus. Sz; ñ ex hoc accipias eum: quasi immemorem mandati illius loci quo dr. Laudet te proximus tuus. & ñ tuum os: extraneus & ñ tua labia. Non q̄ p laude ppa sz; p rerum consequentia firmum semet ipsum pnuntiat. Si enim ipse humilitatis specie infirmos curasset enumerari: quis ex his qui aliorum infirmitates portare debent: audet subire istud officium: ut quasi firmus ipse fragilitates infirmorum ferre uitetur. Sz; ideo commune facit istud officium: ut unus quisq; in eo in quo potest etiam si ñ in omnibus. tamen in quo uidetur firmior proximo suo ēe. portet infirmitatem eius. sic & in alijs dicit. Innocem honeā uitā portate. Sz; uidetur honeā hic p corporeis necessitatibus nominasse. ut si quis in facultatibus opulentior ē honus pauperis portet: & penuriam solatur habundantia. In eo ñ ū dicit. ut firmiores infirmorum sustineant infirmitates: ñ aliud intelligi potest. qm̄ ut ea in quib; alij p infirmitatem delinquunt:

ff. 66. c.

robustiores quiq; patienter ferant: & ñ con
tinuo spernant eos: abiciant, abhorrescant,
si forte in aliquo infirmitate curuo uiderint:
neq; sub specie pietatis uite: a conuentu
frm & eccle societate depellant. Qui enim hoc
facit: non est imitator illius de quo ysaias dicit,
Ipse infirmitates nras portauit: & p nob dolet,
et nos putabamus eum in dolore esse: & in pla
ga & in afflictione. Qđ si xpc portat infir
mitates nras: & sustinet patienter fert delicta
nra: quom & nos eorum qui paulo infirmiores
uidentur: nequaq̃m delicta & negligentias
tolamus? Hoc enim rursum ipsum xpm au
tore ab hoc affectu: ne portare uelit infirmi
tates nras. Nemo enim tam perfectus est qui ap
dm ñ in aliquo infirmetur infirmus: & por
tetur á x. Et ideo simphatian magis in hoc
docet. ideo compati mucem & condolere: sic
et in alijs scribit. Donantes uob inuicem de
licta ura: sic & dns x donauit uob. Hoc
autem ñ ideo peipit ut delinquentes
nutare: & infirmantes indulgentia laxi
ore dissoluat: si sciens q̃m si portet infir
mus: aut erubescet dimitti portari: et
corrigit ultimum delinquendi: aut sibi ñ
dare se ñ ualet: erit ete fructus iste por
tantis eum. Qđ si ñ pdie in periit, nec semet
ipso deiore efficitur: sic illi de quib; dicit
aplus: nequam homines & seductores proficient in peius: seducentes & errantes.
Debem autem ad id qđ infirmitates porta
mus infirmorum addere etiam: ut ñ nob ip
sis placeamus si; primo: in bono tam & ad
edificationem. filaucie ultimum ideo is ipsi
placendi: & in aliis culpat apls: cum dicit.
Ve bis qui apud semet ipsos sapientes sunt: et
in conspectu suo eruditi. Similit & in
hoc possum dicere: ue bis qui sibi ipsis pla
cent: & in conspectu suo boni uidentur.
Oportet enim in conspectu dei primo placere: secdo etiam pri
mis. Sic enim primum ete dilige dnm dm. secdo
primum. tam primum placere do. secdo & primis. Si; for
talle dicat aliq̃s ecclia s palm dicit ideo qđ iubet
nos proximis placere: q in aliis dixerit.
Ego si hominib; placem: x ser uus xi eem,
Et utiq; huic sententie uidetur esse contra
rium: ut unus quisq; uram primo place
at: & qđ in aliis dicit sic & ego omnibus p
omnia placeo: ñ quidem qđ in utile est: sed qđ
multos ut salui fiant. Uicendum & ad hoc: qđ
aliud est studium habere placendi hominib;
ut laudem ab eis querat: & aliud est studium
habere placendi hominib; in eo ut uita ei
reprehensibilis sit ap hominem: & placeant
ex eo omnes qui ut uidentes talem ut audi
unt. Ibi & placendum ñ est hominib; ubi contra
fidem. contra honestatem. contra religio
nem est in quo placeatur. Et ideo dicit qđ
si hominib; placem. hoc est incredulis & mis
delib; rudens: x seruus xi eem. Si enim
uoluisset paulus placere rudens damnas
cum cum eplis missus: transisse utiq;
turos & mulieres uinctos in hierosolymam
et ultionem delate s in una celestiq; uoce
nime credidisset. Si; & siquid nos aliquid
age exigit contra iustitiam, contra sanc
tatem. contra regulam fidei. & ñ hoc
agamus odia & inimicitias inuitatur.
tunc oportet nos meminisse huius ser
monis qui dicit, Si hominib; placem: x
seruus xi eem. Cum autem dr unusquisq;
uram primo placeat: necessaria distinc
tio sociatur. que in quo placendum sit
primo eundem ostendit cum dicit. in bo
no ad edificationem. Cum & bn agam
et bn doceam: placemus primo: & edifi
camus eum. Non enim gliam ab hominib;
quidam monet: si; edificationem de ac
tu & sermone nro primis dandam: sic
et in eo qđ dicit saluator ut luceat lux
ura coram hominib; & uidentes opa ura
bona: glorificent patrem uram qui in
celis est. Non qđ ñ utiq; ad quidam ab ho
minib; gloriam discipli adhortatur: si;
ut recte honeste; uiuentes ad edificatio
nem uidentib; placeant: & glorificetur
deus qui hominib; uam emendationis et
salutis apurt. Nam & xpc ñ s placuit:

ſ̄ſ̄ ſ̄ptum ē. mppia mppantium ⁊ cecidēr̄
ſup me. In hoc uidetur ostendē quia & xp̄c
ñ̄ placent⁊ nec rapinam arbitratus ē ēe se
equal dō. semet ipsum exinaniuit: ſ̄ noluntho
minib; placē⁊ hoc ē hominē saluare: mppia
mppantium ptulit. sic ſ̄ptum ē. Impperia
mppantium ⁊: cecidūnt sup me. Qđ eviden
tius fier⁊ si ea quę in euuangelio ſ̄pta sunt
recolamus ⁊ quom̄ ut pdesset hominib; et
saluos facēt eos⁊ cum peccōrib; & publicanis
manducabat & bibebat⁊ & ad h̄ mppantes uidē
ducebant. Quare magister ūr̄ cum publica
nis & peccōrib; manducat⁊ Vel nūm cum
peccatrcem mulierem ñ phibēbat contingē
pedes suos⁊ & la⁊mis suis rigare. ut capill
deīgō ac mirra pungē⁊ & p hoc mppantes
uidēt ducebant⁊ quia hic si pphēta ēet ſci
ret utiq; quę & qualis ē mulier quę tangit
eum⁊ quia peccatrix ē. Qđ si requiras cur
exemplum qđ de psalmo ptulit ita ha
bēat⁊ quasi mppia quę mppentur
dō decidūnt sup xp̄m⁊ ita possumus
explanare⁊ quia sic ipse dix̄⁊ qui me re
cepit recipit eum qui me misit⁊ ita et
hoc accipi pōt. quia qui ñ mppat⁊ impro
pat ei qui misit me. Exemplum ḡ quod
assumpsit⁊ in septuagesimo octauo psalmo
hoc in ſ̄ptum ē. Aperiam in parabolis os meum⁊
et cētā usq; cecidūnt sup me. Quecumq;
enim ſ̄pta sunt⁊ ad nr̄am doctrinam ſ̄pta
sunt. Simile ē illi hoc⁊ qđ ipse in alijs dic̄.
Sēpta sunt autem pp̄ nos⁊ in quos fines se
culorum deuenerunt. Qđ si requir̄ quom̄
pp̄ nos ſ̄pta sunt⁊ unde quia pp̄ nos sep
tum ē. ñ obturabis os bouī terentī. Non
enim de bub; curā ē dō⁊ ſ̄; de nob dic̄. Et
pp̄ nos sēptum ē. quia abraham duos fi
lios habuit. unū de ancilla & unum de li
ba⁊ ut nos sciamus quia h̄ sunt allegorica⁊
et h̄ sunt duo testamēta. V̄opē nosse illud
ſ̄ptum ē. quia ppl̄s manducauit manna
in deserto⁊ & bibit aquam de petra⁊ ut nos
intelligēmus quia spāalem escam manduca
uerunt⁊ & spāalem potum biberunt⁊ biben
tes de sequente petra. quę petra erat xp̄s.
Et hęc alia multis modis erant mystica⁊ quę
occulta sunt temporib; ꝓtūl⁊ manifestata
autem nunc p ſ̄pturas pphicas⁊ & aduentum
domini & saluatoris nr̄i ihu x̄r̄. S; ut adhuc
manifestius fiat quoīn quę ꝓcta sunt pp̄ter
nos ſ̄pta sunt⁊ de pore ꝓpō dic̄ pphā⁊ qp
aure audientes & ñ audietis⁊ & uidentes uide
bitis & ñ intelligetis. De nob autem dr̄⁊ qp
quib; ñ ē nunciatum de eo uidebunt⁊ & q̄
ñ audierunt intelligent. Considā ḡ ex
hoc⁊ pp̄ quos ſ̄pta sunt. ſ̄pta uideant.
Quę enim ſ̄buntur⁊ sine dubio pp̄ eos
ſ̄buntur qui intellecturi sunt⁊ ñ pp̄ eos
qui neq; uisuri. neq; intellecturi dñr. Qui
autem intelligunt quę ſ̄pta sunt⁊ illud
sine dubio inuenient⁊ qđ consequenter
adiungitur⁊ ut ꝓpatientiam & consola
onem ſ̄pturarum spem habeamus. addō. Con
solationem namq; ex ſ̄pturis ñ ille q̄ neq;
credit neq; intelligit⁊ ſ̄; ille qui & credit &
intelligit capit. Deus autem patientie & 5.
consolationis⁊ & ret usq; in honore dei, 5.
Si patientia utrus ē. omnis autem utr̄ā
dō ē⁊ & patientia ā dō ē. Cum ḡ dr̄ de pati
entie. hoc ē qđ uidetur ostendi. quia dr̄ eū
bis ē qui sūt in se utrumlibet patientie.
Sic̄ cum dr̄ dō⁊ iustus⁊ ostenditur in bis ēē
dō qui seruant iusticiam⁊ similit & dō ue
ritatis⁊ & dō sapientie intelligitur. S; et
dō consolationis cum dr̄⁊ cum ut ēē ostēn
datur dō⁊ qui ex diuinis ſ̄pturis ꝓ intelli
gentiam spāalem⁊ consolationem spē capi
unt. Deus ḡ patientie & consolationis⁊
det uob inquit id ipsum sapere alt̄utrum
secm ihm xp̄m. In hoc paulus patriarcha
rum more & pphārum. q̄rum bene
dictiones ſ̄pte referuntur⁊ benedictio
nes habuit romanis⁊ ecclesiis dari ado
ut ipsum sapiant⁊ in alt̄utrum. Grandis ē ista benedictio⁊ ut unum sapiant
oēs atq; unum sentiant⁊ & sic ḡ⁊ ita
unus quisq; uelit & ꝓximo suo. Vis
autem scire ſ̄ptum ualet unanimitatis

gr̃a. Saluator in euuangl̃io p̃nunciat. quia si duo ut tres in unum consenserint de omni re quacumq; petierint ad̃o. fiet illi. Et rursum de semet dic̃. quia sunt duo ut tres congregati in nomine meo. hoc ē unum atq; idem sentientes in nomine ih̃u x̃i. ero in medio eorum. Vis & aliud accipe exemplum. quom unum sentientib; x̃pc medius fiat. Vide in actib; apl̃orum quom p̃ ascensionem dom̃ni. cum conuenissent inquit undecim apli cum ceteris uocem. et unanimit̃ orassent. motus ē locus in q̃ stabant. & plenitam sancti spc̃ meruer̃t. Ut autem adhuc quanta sit unanimitatis uirtus & quanta gr̃a. clarius fiat. ri puto absurdum uidi. si ea que nobis etiam in noui testamento a patrib; rationabiliter tradita sunt his sit que hebreis ad x̃i fidem uenerunt. in medium proferam. Fuebant q̃ tres illos finos chore. quorum nomina inuenimus in exodo. id ē assir qui int̃pretatur erudito. & helcana qui int̃pretatur dei possessio dei. & abiasa qui int̃pretatur congregationem patris. cum pat̃ eorum chore peccasset unam cum dathan & abyron & omnib; qui consenserunt eis. & diuine ultionis in eos parentur exterminium. illos segregasse se a cetu nefario. & ab impia coniuratione sequestrat os unanimiter ad deum p̃ces fudisse penitentie. atq; exauditos a dō. ri solum ueniam pene sed & optime gr̃am meruisse. & hoc quoq; est a dō poscentibus p̃fectum. ne quid illi aut execrabile appetere iubentur. Et ob hoc omnis psalmos quecumq; nominib; eorum attitulatos referimus. illich illi adustum peccatores aut aspere continet. hoc autem p̃tulimus. ut quantum paulum. ut quantum sit unanimitatis uirtus. & unum sentire atq; unum mucem sapere. magnificentia noscet̃ur. Ego etiam illud q̃d paulus in alib; dam epl̃is aliorum uocabula secum iungit et dic̃. Paulus & sosthenes fr̃i. & alibi paulus et siluanus & thimotheus. pcon̄ mauit facium.

S. p hoc ostendit quia duob. uel tb. in uno positis. spc̃ sanctus unum de eis sensum atq; unum eloquium sermonem. ut qui eccl̃ie doc̃ cupiebant unum dicẽ atq; omnes unum sapere. ipsi p̃pter unum se dicẽ & unum sapere demonstrarent. & uno ore honorificarent dñm et patrem dominũ ih̃u x̃i. Unum namq; os dic̃. ri unus atq; idem p duorum ora sensus & sermo procedit. Bene autem apt̃ ait id ipsum sapere in alterutrum. addidit sed̃m ih̃m x̃pm. Posset enim fieri ut & in malicia aliqui unanimit̃ consentirent. & unum sapent in peius. Ob hoc q̃ addidit. sed̃m ih̃m x̃pm. Qui autem sed̃m ih̃m x̃pm sapit. sine dubio omne q̃d bonum ē sapit. Post h aut. Propt̃ q̃d suscepit me mucem. sic̃ et x̃pc̃ suscep̃ uos. in honorem dei. Qd dicit suscepit me mucem. ad illud referendum ē. q̃d primo apposuerat ri occasione mundorum ut immundorum eborum diuisa sentencie abominucem discrepabant. & ait. Suscepit me mucem. sic̃ & x̃pc̃ suscep̃ uos. qui nullius horrent immundicias. nec reputant alicui delicta sua. Iheh q̃ de immundicia animalium iudicetur. sic̃ nec ille immundicias credentium reputat. & qui in superbia dixerat. qui autem manducat non manducantem non iudicet. deus enim illum assumpsit. hic dix̃. quia x̃pc̃ suscep̃ uos. ut ostenderet unum atq; idem ee a dō suscepi & a x̃. addidit et hoc. ut honor sit dei suscepi a p̃. Quos enim suscep̃ x̃pc̃. docet eos ita agẽ debẽ. ut uidentes homines opa eorum bona glorificent patrem qui in cel̃is ẽ. Deo enim x̃pm ministrum fuisse circumcisionis. & refulsit in eo gentes sp̃abunt. Quom x̃pc̃ minister fuit circumcisionis ad stabiliendas promissiones patrum. dupplici rõ intelligi pot̃. Siue pro eo q̃d circumcisionem in carne sua ipse suscep̃. ut manifestissime noscet̃ur q̃d ex semine abrahe ueniens cum promiserat dns. quia in semine tuo bñdicentur omnes gentes. complet̃ in semet ipso que patres fuerant. & ut p hoc

scdm apostolum totus septe eadem q̃ nũc
eos qui ex circumcisione credidant: nunc
etiã eos qui ex gentib; adiũsum se mucem
supbientes refrenat ac reprimit docẽs nõ esse
penit9 iudicandos eos qui in legis obseruã
tionib; dei mandãtur: quando quidem
etiam xp̃o in carne sua circumcisionis
minister extitit. Siue alio in ut illius
circumcisionis xp̃i minister fuisse di
catur: de quo idem apls dicẽ. Dico enim q̃
in manifesto iudeus ẽ. neq; que mani
festo in carne ẽ circumcisio: sed qui in oc
culto iudeus & circumcisione cordis: qui
spũ nõ litrã: cuius laus nõ ex hominib; sed ex dõ ẽ.
Et secdm qđ idem apls in alijs dicẽ. In quo
etiam circumcisi estis circumcisione nõ ma
nufacta in expoliatione corpis carnis: sed in
circumcisione xp̃i: consepulti ei in baptismo.
Humilimodi9 circumcisionem: etsi mẽ pa
trum promissiones ee completas. Que autẽ
fuerint promissiones: subdit declarat exem
plis quib; dicẽ. Propterea confitebor tibi in gentib:
et nomini tuo cantabo. Qđ ex decimo sep
timo psalmo uidetur assumptum parua
immutatione habita: nõ sensus sed sermo
num. Ibi enim dicit apls confitebor tibi in
gentib; domine: & psallam nomini tuo.
Et qđ rursum ait: letamini gentes cum
plebe eius: eisdem ubis in deutonomij
cantico scptum ẽ. Laudate dominum oẽs
gentes: & magnificate eum oẽs ppli. In
centesimo septimo decimo psalmo legitur:
tantum qđ ibi p magnificate collaudate
positum ẽ. Vltimum ũ exemplum ipse pau
lus de ysaia dicẽ ee assumptum: in cuius
corpore ita scptum ẽ. & erit in die illa ra
dix iesse. & qui exurget regere gentes: in
eum gentes sperabunt. & erit requies eius ho
nor. Omissis autem in primo quidem duob;
sermonib; ide ẽ in die illa & in ultimis: et
erit requies eius honor: certa eisdem ubis
posuit. quib;. lxx. interpres ediderunt. Vnde
sciendum ẽ qđ in omnib; pene apls edi
tionem. lxx. interpretum tenet: nõ quia facile ei
qđm exequitur assertionem manifestam necessaria uide
tur: aut si quando aliam ubi interpretum qđm sen
sib; scripture inuenit sua enunciatione plane.
Nunc autem sermonem de radice iesse melius
quidẽ in explanatione ipsius apostoli ysaie ui
sum ẽ disserere. In psenti loco tamen dixi. qđm
iesse intelligatur in tua lingua: ẽ in. In aduen
tu ei9 omnis qui credidit in: commenerit dicẽ
in. Ille enim de quo moyses dixit: qui ẽ mi
sit me ad uos: ipse ẽ in. Hoc ẽ in ipsum cre
do qui ẽ: nõ ex nebulo factũ ẽ ut umpiis placet.
Is; qui ẽ & semp ẽ. & hoc ex nõ ẽ. & ipse ẽ q̃
surrexit ex radice iesse. & in ipso gentes spa
bunt. Pro qua misericordia qđm ab eo consecuti
sunt: ut is qui semper erat nasceretur ex ra
dice iesse ad salutem gentib; clamant: p
hac in qđm is collata misericordia: gentes honorant
& magnificant dõm. Deus autem spei re
pleat uos omni gaudio. & pace in creden
do: ut habundetis in spe & uirtute spũs
sancti. Quia superius dixerat qđ in ysaia scp
tum ẽ. in eo gentes sperabunt: gratanter
adiecit. ds autem spei. ut sicut scptum fuisset
in ipso gentes credent adiecisset sine dubio
de autem fidei. ut in aspando gentes dõm spei
nuncupat sup eos qui sperant in eum: a quo
est benedictionis munus petatur augeri. Est
autem benedictio huiusmodi: ut repleant
omni gaudio & omni pace. Similiter
autem & apls in quodam loco dicẽ. Et
erit in diebus eius iustitia. & multitudo
pacis: usquequo auferatur luna. Is; qui
de deo dicit: in illo recte possumus multitu
dinem pacis adipisci: p eo qđ pacificauit p
sanguinem crucis sue non solum que in ter
ris sunt: sed; que in celis sunt uniuersa. Quoniã
possit impleri hoc qđ petatur apls ut re
pleantur omni gaudio & omni pace.
difficile in uidetur exponi. maxime cum
etiam ipse apls in his que p gratiam spe con
secutũ ẽ ex parte se dicat scire: et ex par
te aspectare. Is; ego puto in eo habere posse
credentes multitudinem pacis: cum
reconciliantur deo patri p fidem. secundũ

úbum paulꝰ dicens, rogamus pꝫ ℞conci-
liamini dõ: & cum in pacem redemit eum fi-
lio si planguinem crucis eius: & cum sancto
spũ sociantur: cum se emundauint ab omni
inquinamẽto. & effecti fuint uasa sancta: ut
ita demum quis repletus uideatur omni pace.
si in plenitudine credidit fuerit. Propt̃ hoc
denq; subiungit aplꝰ: & dicẽ. Repleat uos
omni gaudio: & pace in credendo: ut habun-
detis in spe & uirtute spũ sancti. Si eum qui
credit uirtute sancti spũ muniri: & cum ẽ qđ
plenitudinem gaudij semp hãt: & plenitudi-
nem pacis. Certus sum autem frs & ego de uob:
qm̃ & ipsi plen estis bonitate: repleti omni
scientia: ita ut possitis & alios monẽ. Eadem
ratione qua supꝰ diximus repti omni gaudio
et omni pace credentes: etiam hic plenos
ẽ bonitate & omni scientia. eos ad quos sit
sermo confirmat. Similr̃ autem & eccl̃m
christi scribens dicẽ. In omnib; diuites facti estis
in illo: in omni ũbo & in omni scientia. Q
ut supius dixmus. etiam de semet ipso
pnuntiat: qđ ñ omnem scientiam nec̃ om-
nem aphiam hãt; ex parte. De quo & in
alijs quidem sepe nob dixisse memini: et
nunc mihi commus dicens: qđ paulus & q
sunt tales ad comparationem ceteroꝝ pfecti
dicit: ad illam autem summam scientiã,
ut ad illam pfectionem que in celestib; ẽ
ab omib: nullus poẽ uir hominel ut dici
ut ẽ pfectus. Vt si dicamus in puerilib;
studijs ad comparationem uiri q̃ nup
imbuitur. & pma elementa suscepit
litterarum: magister ipse librarij pfecti
appellatur: si ñ ẽ ita pfectꝰ ut ẽ ille q
grammaticam docet. Ipse si grammati-
cus qm̃uis sit pfectꝰ: superior ẽ tamen
pfecto rhetor. Et his omnib; longe emi-
nentior philosophie docẽ pfectio. Cũq;
in omnib; his uirtãte doctꝛa sit: diuersus
tam̃ gradus pfectionis & magisterij in
uno quoq; habetur. Ita q̃ potẽ fieri, ut
et paulus eum dicẽ non qđ iam assecutꝰ
sim: aut iã pfectꝰ sim: ad illũ apicẽ celestis pfectiõis
aspiciens uideatur hoc scribẽ. Cum ũ dicẽ. q
cumq; q̃ pfecti sumus. hoc sciam: ad
humane tamen pfectionis respẽ gra-
dum. Sic & in pleris loco intelligendi sunt
ut pace ut gaudio. ut etiam bonitate uel
etiam scientia repleti. siue romani. siue co-
rinthij: in qm̃um possibile ẽ repleri eos
qui docentur in eccl̃a: & sub pfectis doc-
toribus agunt. Designat autẽ & scientie
ipsius mensuram: cum dicẽ. Ita ut pos-
sitis alios monẽ. In quo ostenditur quia in
eo qđ dicẽ. unus quisq; debet alium monẽ:
et huiusmodi cum discipulis habi collo-
quia: quib; se & moneam mucem q
edificent. Nõ enim conferre plurimum
eruditionis altẽa collatio: si cum hu-
militate hãtur: & de pfundioribus; quibꝰ
ut obscurioribus; expectet eruditorũ
pfectorumq; sententiam. sed in qđ et
moyses dicẽ. Interroga patrem tuum et
annuntiabit tibi: presbit̃os tuos & dicent tibi.
Laudamus autem sepius uob ex parte tam
qm̃ commemorans uos pgrãm datam
mihi ãdõ: ut sim ministrans xpi in
gentib;: sanctificans euangelium dei:
ut sit oblatio gentium accepta. sanc-
tificata in spũ sancto. Tamq̃m qui consecũtis
in omnium textu epistolarum ad eos similem
qui ex circumcisione: uerbum ũ ad eos
qui ex gentib; erectionis facẽt ũbum:
qđ nulla etiam de sacerdotib; ministeris
et expfundioribꝰ contigit: & studio red-
dende rationis plura que habebamus
in occultis patefecit: licet in singulis dis-
pensationem ubi cauta moderatione serua
uit: & ex aliqua parte indicans ex multa
rursum parte contexit: iccirco dicit.
Laudatꝰ autem sepius uob ex parte. tamq̃m
commemorans uos pgrãm que data ẽ mihi
Auctoritatis dicentem: ex parte sepius. Vnde
nec̃ nob aliquis succenseat: si multiplicium
rationum rationem explanare ad liquidum
ñ ualemus: cum audiat eum qui
nob ipsa scribit ex parte cognouisse. nec

quisq̃n sub sciente titulo ita inflat⁹ incedat: & tamq̃n unusq cognouit: cum ipse paulus a quo sciente nob sermo infusus ē ex parte se dicat scīre & ex parte cognoscē. Ego aūt arbitror qđ q̃nuis etiam ipse paulus ex parte se scire fateatur: plura tamē & multo plura sciebat quīn cōplect: tamq̃n qui ipse multa sciret: nec tamē audēt multa ferre: audaciam ꝫ fuisse dīc. ut aliqua saltem scripture committēt. Qđ ū aūt commemorans uos p gr̄am datam in. indicat fuisse quidem ꝫ iam sermonem de talib⁹: & disseruisse se sepe de mysteriis. Sz q̃n que solo sermone dicta sunt facile incepte posset obliuio: p̄h inquit pauca ꝫ scripsi p gr̄am datam in. Illoꝝ uob memoriam reuoco: que & me latuisse sepe disserta sunt. De gr̄a autem q̃n ꝫ data paulus commemorat: sup̄iam dixim⁹. Quam gr̄am obhoc ꝫ datam dic: ut sim inquit ministrans xp̄i ihu in gentib⁹ sc̄ificans euangelium dei. Cū nos habem⁹ sc̄ificans euangelium dei: ger dicunt magnificentū hierurgon. Qs tacet ñ plene a nob: posset tamē dici sacrificans euangelium dei: p qđ ostenditur pontificale op⁹ ee annunciare euangelium. Ideirco demq̃ subiungit: ut fiat oblatio gentium accepta: sc̄ificata in sp̄u sc̄o. Sic ꝫ pontifices cum offerebant: necessario erat eis prudendum. ne macula mitt̄ret hostie. ne uitiationis uitium, ut posset accepta ee dō & gr̄a: ita & qui euangelium sacrificat: & uerbum dei annunciat: curare omnimodis debet: ne qua in p̄dicando macula. neq̃in docendo uicium ne q̃n magistrio culpa nascatur: ꝫ ut ita dixim sacrificet ipsum p̄mo immolet. se primum uitiis iugulet: sua p̄ua peccata membra mortificet: ut ñ solum doctrina sz & uite exemplo discipl̄oꝝ saluetem. oblationem suam acceptam: faciat dō. Sc̄ificata inquit: sp̄u sc̄o. Sc̄ificationis fons spūs sc̄s ē: & ideo oblatio gentium que paulo sacrificante offertur: ñ p obseruantiam legis: sz p spūm sc̄m accepta fieri dō dr. Habeo ꝫ gloriam in ihu: ad dīm. Non enim audeo aliquid loqui eorum q̃ p me ñ effecit xp̄s: & reliquis & q̃n audierit intelligent. Vera quidem gloriatio ad dīm ē: ñ illa que ē in ihu. Sine ꝫ autem gl̄a in dō tale ē: quale siquis dicat posse se habē gloriam ap̄ dīm sine iustitia: sine sapientia: sine uirtute. Homnia xp̄s: & dō in solo ē. uera gl̄atio ē ad dīm. Simile ē hoc illi: qđ in alio dic. Qui aūt gl̄at: in domino gl̄etur. Quoniam autem culpabilis est gl̄atio omnis que ext̄a xp̄m ē: ubi causa. in diuitiis ut honorib⁹ sc̄i ut sapientia mundi. ut ceteris artib⁹ que ext̄a xp̄m sunt: sup̄iam latius disseruimus. Sciendum sane: qđ hic latine gl̄am p gl̄atione posuerunt. Non enim inquit audeo aliquid loqui eorum que p me ñ effecit xp̄s in obedientiam gentium uerbo & facto: p potestatem signorum & p̄digiorum in uirtute sp̄s sc̄i. Que loquor inquit ñ sunt alienum opus uerbo. nec alienorum gestorum laudator efficior: sz que scio p me xp̄m effecisse in uob scībo. que p obedientiam gentium uerbo in me & ope expleuit: uerbo p̄dicationis ope signorum & p̄digiorum. Que autem sit differentia inter signa & p̄digia: & in alijs iam latius dixim⁹ et in p̄senti loco compendiosius explicabim⁹. Signa appellant in quib⁹ cum sit aliquod miraculum: indicat aliquem fuisse. Prodigia uero: in quib⁹ tantum mirabile aliquod ostenditur. Signa uero & p̄digia: quasi que utrumq⁹ contineant dicunt. Septuaginta autem interpretes: medium tenet illas potestates: medium autem abusiue & p̄digia p signis. & signa p p̄digijs ponit. Paulus autem p potestate p̄digiorum et signorum: gratiam signa & p̄digia in uirtute spūs sc̄i faciebat: ab ierusalem usq in yllyricum impleuit euangelium xp̄i. Moysi & aaron dedit dō potestatem signorum & p̄digiorum: sicut scriptum ē posuit in eis uirgas signorum suorum & p̄digiorum in terra egypti. ut filios israel castigata egyptiorum gente educerent. Sz illi uix tandemq⁹ potuerunt: ex egyptiorum gente conuerte. Paulus accepta potestate signorum & p̄digiorum: in una gente neq⁹ duos aut tres ap̄los: sed omnes ferme usq ad illyricum nationes ac ap̄los: p̄dicatione uerbi & operum uirtutumq⁹ potentia ad fidem sanctam conuertit. Sic autem p̄dicandum hoc euangelium: ut haberet labores neq⁹ alienę p̄dicationis additamentum suis sermonibus inseret: nec alio posito fundamento: ipse edificationem ap̄e p̄dicationi ponēt. & alium

opus glam libr̃ pe uideꝛ. Obseruanda h̃ ecclā
rum rectoꝛib⁹ & diligenti attentione seruanda:
ut neq; loqui aliquid uideant eoꝝ q̃ ipsos ñ
efficiat ꝑ. neq; alienos labores & studia decolorent.
Locꝰ autem quis ea que ꝑ se ñ efficiꝫ ꝑ hoc in:
tis locꝰ de continentia & doceat eum ipse conti
nentē sit. uel si locꝰ de sobrietate uel de ieiunio. uel
de largiendo opus & contemnendis facultatib; p
regno dī: & in ipso quicq docet: nichil horum
efficiat ꝑ. Et ideo formam sui apl̃atus ponit: & dicit ea
le loqui & ea ceteꝛ p̃dicare: que p ipsum p̃ius
impleuit. S; sic eptum ē inquit: quib⁹ ñ ē numma
tum de eo uidebunt: & q̃ ñ audierint ñ intelli
gent. Obseruauit & diligent apl̃s: ut secūm elo
quium ap̃licum illi ciuar et xp̃m quib; a nullo
fuerat nuntiat̃: & ut illi de eo intelligent qui a
nullo ante audierant. Et ista ut opinor causa
fuit: que cum frequent aponeꝝ tam romam
pgē p̃hibebat: sic dicit. Propt̃ qđ & impediebar
plurimum uenire ad uos. Non ut in aliis dicit.
impedit̃ a sathana. s; fundandi eccl̃as occupa
one detent: & in his locis fundandi. ut nullum fi
si p̃cesserat fundam̃tum. Et templum autem de
ysaia sumptum ē: & isdem q̃ unt̃ sub q̃b; ap
ap̃ham legitur positum. Nunc aũ utpote locum
ñ habens in his regionib;: desiderium autem hīs ue
nire ad uos: tam ex multis p̃cedentib; annis:
cum in hyspaniam p̃ficiscar: spo q̃ p̃gredi
ens uidear uos. & ap̃ uob deducar illuc: cum
p̃mo ex parte fuero fruit⁹ uob. Videt̃ h̃ macha
ra posit̃ dicit ap̃ cornuthum: sic & in p̃missis pte
partib; iam pluribus demonstrauim̃. Que unq;
achaia: uicina & cohēns ē macedonie. In quib;
locis degens. cum singla queq; pagrasset euan
gelium p̃dicans: in his duntaxat finib; in quib;
x̃ ante ñ fuerat p̃dicat̃: & a gratione di repleret
urbes: dicit utpote locum ñ habē in his re gio
nib;: hoc ē nullum locum super ēe x̃ p̃dicatio
nis uacuum. Temp⁹ iam adesse designat: quo
desiderium suum uidendi eos qui rome sunt
debeat adimplē: qđ conceptum ex multis
annis gerebat. Dilatum autem fuerat & dissi
mulatum: donec omnem locum in q̃ x̃ ñ fuerat
p̃dicat̃. a gratione euangelii repleret. Quod
autē dicit. cum in hyspaniam p̃ficiscar spero ꝑ
grediens uidere uos: sic tm accipiendum ē quasi
tam parua amore paulus erga romanos teneꝫ.
ut eos in cursu tantum̃ & alienum p̃gens uide
ret uelendos. Vide enim in subsequentib; quid
adiungit. Cum p̃mo inquit ex parte fruit⁹ fuero
uob. In quo utiq; in ipsorum uidet ponē portio
rem: quādo ab eis ꝑ apl̃icum debeat relaxari:
et p hoc quodammō amorem ipsorum erga se in
uitat ac nutrit: ut si ipsi instabilit̃ erga affec
tum teneant ap̃li: sciant etiam ipsum id habē
apostra: in p̃sul habeat discede neq; alio p̃ficiscat:
q̃m caritatis ipsorum gr̃ia p̃fruat. Quam tam̃ cari
tatem tantam p̃sentit futuram: cui nec possit
exuntq̃ satisfieri: & ex parte inquit. Premunt
enim. qđ in omnib; euangelizandi necessitas:
p̃fenda sit. Dñi autem his quos ñ dum secūm
carnem uidat: & ad quos ñ dum in corpe ad
ueneat: p̃sentiam sui & rememorationem
modicum polliceꝫ. Desiderabilius enim fuisse
bona: que eius mecum̃ auferenda: securi ũ ne
gligimus qđ retentatur ipsi nos diuti credimus.
In tantum autem erga se romanorum nu
trit affectum: & rememorationem suam in
ipsorum arbitrio collocat: ut ducat se ab ip
sis deducendum ad hyspaniam: & tunc de
ducendum cum ipsis p̃sul in amore sanctis
cit. In quo utiq; si appendiꝫ extrinsecꝰ: de
monandi ducunt causas ipsi ap̃lo dabunt. Ire ũ
p̃ficiscar in ierlm̃ ministrare sanctis: & rel̃qua
dicit: scio enim q̃m uenient ad uos in habun
dantia b̃nedictionis x̃i uenam: q̃m placuit
macedonie & achaie collationem aliq̃m facē
in pauperes sanctorum: qui sunt in ierlm̃. Possu
mus & de seda ad cornuthos epla. plenā dicē.
in qua hoc m̃ celebrat. Notam autem facio uob
fres gr̃am di que data ē in ecclīs macedonie:
q̃m in multa p̃batione tribulationis: habundan
tia gaudij eorum & p̃funda paupties eoꝝ
habundauit: ad diuitias simplicitatis eoꝝ.
Q̃m secūm uirtutem testimonium p̃hibeo eis
et sup̃ uirtutem. sua sponte multis p̃cib;
obsecrantes uos: gr̃am & communionem s̃
fit in sctos. & nec. Et sic in his testimonium

redidit macedonib: ita rursum cohortat& co
rinthios dicens. Sic in omnib; habundatis fide &
ubo & scientia: & nia in uos caritate: ita & in
hac gia habundetis. &c rel. S; & in alijs collau
dans corinthios: q; erga communionem pau
perum. qui sunt in ierlm pmti fuint: dic. & con
tinuum in hoc do: hoc enim uob expedit: qui n
solum facere s; & uelle cepistis: ab anno pxo. Sic
autem: & facto pficite. S; & in reliquijs de
hac eadem scorum communione psequitur:
et paligna addit. De ministio autem qd fit
in scos: supfluum e uob scribere. Scio enim pmptam
uoluntatem uram: p qua gratulor de uob ut
macedonib; q achaia pata e ab anno pxo. &
ura emulatio: puocauit multos. Qd autem p
huiusmodi macedonie & achaie ministrium
qd fit in sanctos. qui sunt in ierlm ppositum sit
apls etiam romam uide: indicat in actib;
actoz; aplorum hoc sh. Cum autem expleta
essent h: posuit paulus in spu sancto: ut cum
pambulasset macedoniam & achaiam psi
ceret ierosolimam dicens. q pgam fuero
ibi: necesse e me & romam uidere. Et his autem
omnib; ubi sollicitus: quia n solum pma ad
corinthios. s & seda autem scripta e qm ad roma
nos qm habemus in manib. Simulq; illud ad
untur: qd qm to positio paulus in una
quaq; inuentur epla: tanto & pfectior
ut uerus eius sit ille sermo quem dix: q
pria obliuiscens: ad futura me extendo ad
pfectum sequens palmam supne uocationis.
Qd autem die placuit macedonie collatio
nem aliquam face in paupes scorum: subsi
ri & decumde dum ad corinthios laudat.
hortatur romanos. facilius enim deuote
mentes ad bn faciendu exemplis: qm ser
monib; muntant. S; in eo qd addit pla
cuit enim eis & debitores sunt eorum: quid
aliud sentire uult romanos. n ut si achaici et
macedones debitores sunt pauprib; scorum q
sunt in ierlm. eadem ratione qua unam qmq;
illi fidem & etiam romani tenent: conuitant se
met ipsos hijs eisdem factores & debitores. Neq;
enim soli macedones & achaici. in spalib; partu
cipes facti sunt gentes. qui in ierlm. ut & in carna
lib; eis debeant ministrare et romani. Et ideo pa
ri conditione debitores sint. q de illi tantum pti
cipant utpote se nouerint simuli sententie subiacere.
Hi quidem scdm communem intem dicta sunt in
tellectum: uerum magnificentiam solitam re
quirau in litis pauli. Non enim puto qd ita
sentiat: ut intra solam ierlm unam dumtaxat
palestine urbem paupes scorum collegit. & ser
spuales appellauit: reliqs u qui in omni tra fe
gentes duxit. q habitantib; ierlm tamen solis
spualib; ministrare in carnalib; debeant:
cum utiq; liceat & extra ierlm spales inuenire:
qs n loes q consuetudo sca & fidei ac scientie pfec
to fecit spales: sic & ipse paulus scribens dix.
Ecce: & si po occupat fuint quis in aliq delicto:
uos q spales estis instruite eiusmodi spu lem
tatis. Qd q e qd in his scripture uos commouet:
Qd omnis q spal e. no e qui spu do seruit: & q
n scdm carnem uiuit. scdm spm: iste ierlm
hoc e in loco pacis habitat: & in pacis uisione
consistit: & iste e paup scorum: ex illi scis beati
pauprib;: ad quos dic. Beati paupes spu:
qm ipsoz e regnum celoz. Istae q beata
pauptas que dic: aurum & argentum n
habeo: s; qd habeo t do. In nomine ihu na
zareni: surge & ambula. Iste tal paup in ie
rlm semp habitat: diuinas possidens spuales.
Aurum ei: sapientia ei. argentum: sermo sci
entie. Indumenta ei: fides. Dapes ei & diuitie:
mensa e sapientie: & eis; affluens in ubo dei.
Unum tm deficit hui: qd in craterem suo misc
sapientia: & de intelligentie ei uictimas
edit cibos solidos: & ubum carnem factum.
Iste sunt spales delicie: quib; gentes in carne
adhuc posite communicare festinant. Vi
detur q in hic quos nominat gentes esse
imperfectos quasq animales in carne: que
pfectorum magistio indigent. Et si forte
digne habiti fuint: ut par cum pfectis essent
in intellectu & scientia spali: ipsi debeant
in carnalib; ministrare eis: hoc e cui spe
eorum imbui cepit ad scientiam celsiorem:
debet etiam caro communione & cultura

trena susceperint. spalib; ministrare ꝓceptis.
ne forte si adhuc in carnalib; lasciuiat. sed
lorem suum ꝺi iubium incauta & effrenata de
ueiat. Sz & ipsa differentia sermonum & arga uicaq;
partem usui ē paului. ñ iudicatur. ociosa. In
spalib; enim communionem uel participatio
nem ponit. in carnalib; ū ministrium. Et
hoc debuit ēe. illud ū communicari dic. ut
ostendat quia ꝓfectora quecq; tam ꝯm celes
tia trenis. ñ tam debentur ꝯm commodant.
trena ū & carnalia tam ꝯm ꝓ debito exiguñ.
Debitores enim effectus sumus sc̄m illum qui
ꝓmus ad accepum immortalitatis & incorrup
tibilitatis censum. in paradiso ꝓdidit ꝓsuasione
serpentis. & sc̄o debitores efficiū omes quecq;
in similitudinem ade sorte ꝑuaricationis
astringimur. Scio reo ꝙ & ꝑcta donantur.
ut debita ꝑsoluamus. Denicq; & in euuangelio.
saluator ita dic. Cum autem feceritis omia que
ꝑcepto uob. dicite quia serui inutiles sumus.
qđ debuimus facere. fecimus. Ea ū que sup debi
tum fecim. ñ facimus ex ꝑcepto. Vbi causa. Vbi
gnitas. ñ ex debito soluitur. Nec enim ꝓceptum
expectatur. si sup debitum offert. ducit de
nicq; paulū dicentem. Debitor gnib; autē. ꝑcep
tum dominī ñ habeo. Sic ꝙ de spalib; & pfectio
ribus communionem dic. de inferioribus ū et
carnalib; debitum ministrium nominauit. Ego
autem ꝓ huiusmodi ministrium etiam illud adu
tendum puto. qđ ē in psalmis. Qui facit angelos suos
spos. & ministros suos flammam ignis. Vt scit
angelos bonos spe appellauit tam ꝯm spales. eos
ū qui ꝑsiunt penarum ministris & flammas
peccoib; parit. ministros flamme ardentis
nominauit. Hi qm̄ius ꝓ excessum quendam
dicta ēe uideantur. tam qđ eos ammonuit ñ
omnino. Post hi. dic. Hoc ꝙ cum consummauero
et assignauero eis fructum hunc. pficiscar ꝑ uos
in hispaniam. Scio enim qm̄ uenies ad uos.
in habundantia benedictionis euāe. Vide qm̄ta
cautela consignaturum se fructum offerenti.
repmittat. Quo putas signaculo fructum
sci opis consignat apls. Nullo puto q̄ ma go
ri exprimit. hoc ē ut in complendo opere
nulla sit aliene cogitationis ammixtio. Nonne
tales ab hominib; q̄runtur. ꝙ ut in simplicitate
cordis quibuscunq; uiuat. & ñ extrinseca. hilarem
enim datorem. dulcem dic. Et cetera huiusmodi. ꝙ
obseruat in ope di. op suū signaculo diuine mā
gnis signat. Cum ꝙ inquit ei consummauero.
tunc ꝑ uos ad hispaniam pficiscar. Promittit
tanc grande munus romanis. & dic. Scio
enim qm̄ uenies ad uos in habundantia bñ
dictionis di uenturum. Qs ñ ꝓ ꝑsūm sciā & ꝑ hoc
gratiam polliceretur. Sup hominē nam q̄ hec
scire de futuris. qđ ñ solum in bñdictione ꝑ
uerum & in habundantia bñdictionis uen
turus sit ad eos. quo & uenienti grā. & sui
cipientium partē mitta designat. Deprecor ꝙ
uos fris. ꝑ dñm nr̄m ih̄m xp̄m & ꝑ cari
tatem spe. & rem usq; dic. cum uoluntate di
re ad uos eam uobcum. Licet in supiorib; dixerit.
scio enim qm̄ uenies ad uos in habundantia
bñdictionis euāe. nichilominus tam scribat
etiam in his que manifeste futura cognouit
orationem ēe necessariā. Que utiq; si ubi
causa ñ fuisset adhibita. sequet̄ sine du
bio ñ impli qđ fuerat ꝓpatum. Qs ꝙ ē qđ
legens qđ paulus deprecet̄ eos q̄ rome fi
dis. ꝑ se orare. contempnat ut despiciat
orationes ecclē postulare. etiam si infe
riores sibi ēe uideant. hinc q̄ oratio
postulat. Ecce enim paulus apls ꝑ dic. minis.
ñ solū romanos orare pse. sz & corinthios ad hoc
tat. Vide aut & qm̄ ualidius eos adstringit
religiosis q; sacrationis. ꝑ dñm nr̄m ih̄m & ꝑ
caritatē spe. ut adiuuetis me in orationib;
ad dñm. Qđ ñ ꝓsuisset adiuuetis me in
orationib;. magnificentia legit apl̄s ꝙ eos hy
nagogis archē. ostendo hoc ē qđ indicat. ut
adiuuetis me in agone orationum ad dñm.
ostendens quasi agonē hāt ipse & examen ora
tionis a dubiantib; ꝙ. sine dubio ut de quib;
dicebat. Non erā nob etam ē a dubium carnem &
sanguinem. sz a dubium ꝓncipat & potestates. a dū
mundi huius rectores tenebrarū. a dūsus spalia
nequitie. in celestib. Ac etiam ē qđ ulti oīs sic
a dubiant fidi. & resistunt pietati. sic contristi

ꝛcione & uitatu & omnib; bonis: ita sine dubio
resistunt & adulant oationi. Et ideo ostendit
paul' se in minimum etiam in oratione cam:
siquidem in hoc camine etiam auxilium eoꝝ
quorum sunt credidit implorandum. Obsistit
enim nec demones & contra ipe potestates in oratione:
imo pulsus ne tal' inueniatur is qui in oratois
agone deliciat: ut leuit puras manus sine ira.
Qs sit hoc quis obtinere potuit? ut sine ira sit: uel ne
ut effugiat ee sine susceptatione? hoc e sine
suspitus & uanis cogitationib. Vix enim inue-
niet. ut oranti cuiquam in aliquid in animi et
alienę cogitationis occurrat? & intentionem
quam in dm mens dirigitur: declinet ac frangat:
atq; eam pea quę in competit rapiat? & ideo
agon magn e orationis: ut obsistentib; inimi-
cis & oranti sensum in diuisa rapientib: fixa
semp ad dm mens stabili intentione comten-
dat: ut mito possit etiam ipse dicere. Certam
bonum cucurri: cursum consummaui. Nec g orat
apls adiuuari se in agone orationum: ut
liberet ab incredul qui sunt in iudea? a q; in
tam pauci timet neq; pferre ea quę ad aplatus
eius clam pinent: qm impediri uidetur? ne
diuin obstaculis eorum retenti: ut munus gra-
tum exhibeat sci. ministrium? qd & ipsum ora
tionib indiget: ut fiat acceptu: ut ne desidium et
q erga romanos hr uisendi. diuci differat. Si enim q
hoc ita esset: ut ministriu meu accepti fiat sci in
ierosolyma: & liberatus ab incredul q sunt in iudea ue
nire ad uos in impetuar? p uin gentiu reb; gau
dens: pfecto ad uos ueniam cum uoluntate
di & requescam uobcum. Non corpale
itaq; redem quer it paulus. sed illam quę con
solationem hr ex do: sic & ipse in p̃mis hui
eple partib; dix. Consolari in uob p eam quę
inuicem e: fidem uram atq; meam. Os autem
pacis: sit cum omnib; uob. Ingenti benedictione
muneratur romanos: ut si pacis sit cum eis: id e
ut pax di q exsuperat omne sensum custodiat
corda eoꝝ? in xpo ihu: qe pax nra. Commendo aut
uob phebem sororem nram: q e in ministro eccle
q e cenchris. & reliqua. Et hic loc
aplica auctoritate docet: etiam feminas in mi-
nistio eccle constitui. In q offitio posita phebe
ap ecclam q e cenchris paul' cum magna laude
et commendatione psequitur: erum eam sanc etiam
gesta ipsi' pelara & dicens: qm in tantum omnib;
astitit: hoc e in necessitatib; meis applicuq; la
boriosis; tota deuotione mentis astitit. Simile autem
op eius dix hospitalitatis loch: q dum semp hospi
tes suscip: meruit aliquando & angelos hospicio
suscipere. Simile & abraham dum semp oc
currit hospitib: meruit ut & dns cum angelis
diuerset ad tabernacla eius. Ita & ipa religiosa phe
be: dum astat omnib; & obsequitur: assistendo et
obsequi etiam apls meruit. Et ideo loc hic
duo partim docet: & habi ut dyacon femina? mi-
nistral in eccla: & tales debe assumi in minis
tio: que astricte multis. & p bona officia usq
ad aplicam laudem meruerint puenire.
Hortat etiam ulud: ut hij q bonis opib; in
ecclis dant opam: uicem recipiant a fidelib;
et honorem? ut in q; cumq; necessarium
fuit: siue spalib; siue carnalib; officiis. bo
norifice habeantur. Salutate priscam & aq lam
adiutores mecos: & reliqua & domesticam
eorum eccla. Videntur ipsi ee: de quib; in
actib; aplorum ita scptum e. Post ha autem dis
cedens paul' ab athenis? uenit corinthum:
et inuento ibi q dam iudeo nomine aquila.
ponticho genere q nup uenerat de italia et
priscilla uxore eius: pter qd pcepat claudi dis
cede iudeos omnes a roma: accessit ad eos. & qe
erat consimilis artificij: mansit apud eos: & ope
bantur simul. Erant enim artifices tabernacloꝝ
hoc e tentorii. Nec mirum si priscam paul' in epla
scribit: cum in actib; priscilla sit scpta ceteris con
cordantib. Loc autem fieri: ut q illo tempore
pulsis ex urbe iudeis p pceptum celatis
corinthum uenerant? rursus educti cessan
te sententia: romam regressi salutent apostolum.
Qs tam apparet iudeorum inuidiis paulo
plenitante semet ipsos obiecisse: ut ille
libere abscederet. Hoc autem mirabile q dam fe
cisse in actib; aplorum refert. Et hanc
eorum laudem apls non silet: sed omnib; eam
ecclis admirandam tradit. & ideo dicit.

Qz ñ solū ego grās ago: ꝫ & unūsē ecclē gentiū, ⁊ñ apparet eos officiosos & hospitales erga fr̄es & omēs fr̄es fideles: ñ solum qui ex iudeis: ꝫ etiam q̄ ex gentib; crediderant. Magna enim gr̄a in hospitalitatis officio: ñ solum ap̄d dm̄: ꝫ & ap̄d homines inuenit. Quę rationes q̄m ñ solum in uoluntate & apostolo dñorum: ꝫ & gr̄to ac fideli constat ministro famulorū: ꝫ circo oēs qui ministrium istud cum ipsis fideliter adimplebant domesticam nominauit ecclam. Salutate ephenetum dilectum meum: q̄ primitiuum asie m̄x. hic ephenet: dr̄ primitiuus omnium primus ex asia credidisse. ⁊ñ & uitium eum ecclę appellauit: ut ut in gr̄co habetur primitiæ asie: ñ aliquid p̄fundi sermo iste significat: ut intelligam̄ angl̄os q̄ ecclias p̄sunt: offerre singulos quosq; primitias dō: ex his q̄ crediderunt. Primitiæ autem ap̄ illo dicunt̄: ñ in his q̄ tempe primi sunt. ꝫ q̄uertuntur; & mitis p̄cellunt. Quorum scientes p̄sim̄ paulus electionē g ephenetum: & q̄d ipsum ex omni fidelium numero q̄erant in asia electio inuenit anglorum: appellauit eum primitias asie. S; & in alia dicē epla de quib; dam: q̄ sunt primitię adhuc: eandē sine dubio sacē memoriā rationem etiam in ista aspiciens. Salutate mariam: que multum laborauit in uobis. Docet & in hoc. debē etiam femine laborare p ecclias ōi. Nam & laborant. cum docēt adolescentulas sobrias esse: diligē uiros. filios enutrire. pudicas esse. castas. domum bñ regentes. benignas. subditas uiris suis. hospitio recipe. scōrum pedes lauare: & cēta omnia que de officiis mulierum sēpta refrunt: in omni genē castitatis. Salutate andronicum & iuniam cognatos meos et concaptiuos meos: q̄ sunt nobiles in aplis: et q̄ ante fuerūt in m̄. Vor q̄dem fieri: ut & secōm carnem isti cognati fuerint pauli. & ante ipsum crediderint: habiti sunt & nobiles in aplis. De q̄b; possibile ē & illud intelligi: q̄d fortassis ex illis. lxx. duob; quos ipsi apli nominauerūt fuerint: & ideo nobiles eos in aplis dicat: & in his aplis q̄ ante eū fuerūt. S; & illud me mouet: q̄d ait concaptiuos meos. Que eius erat pauli captiuitas: in quas etiā andronicū & iuniā conceptiuos ē testat: ñ forte p̄fundiore mitho ad illā respiciam̄ captiuitatē. q̄m ꝑ uenit absolue: de qua scr̄ptū ē. uenire & dare eum captiuis remissionē: ecclis iusum. Iu q̄ captiuitate iudeā: una atq; eadem ratione ihūs & q̄ paulus erat. Vbi enim gr̄a, sic dicam̄ cum captiuus ēet ꝑ his ꝑ ap̄ assirios ut babylonios: omnis q̄dem iudebant ee captiui: ꝫ alia ratio in cetis captiuitatis. aliam daniele & ananiā atq; azariā: ut misahel. Ihesu captiui erant ꝑ peccatis suis: istum ꝑ consolatōe captiuos ei erant etiā ipsi captiui. Et ido si dicet daniel de aliq̄ uno ex plebe. concaptiuus meus: ñ ita conuenient dicī uidebāt: ut si dicet de ananiā & azariā: & misahel concaptiui mei. Iu ihs eiūna captiuitatis ē ratio: que longe a reliquis ihs tatione diuisa ē. Sca g & paul tale aliq̄d de se et andronico ac iuniā: sēdm occultiores sacerdotii intuitus intuens ratione: concaptiuos eos ꝫ in hoc mundo nominat & nobiles in aplis. Salutate ampliatū dilectū meū in dño. hunc q̄m ultimū nec ggrū ꝑ cetis in laude uidear asciscē: tam hoc ipso q̄d dilectū ē paulo laudabilē & salutatione dignū effici. Salutate urbanū adiutorē meū in x̄o: & stachyn dilectū meū. Q̄ristos in salutatione coniungit: ꝫ urbanū in laudib; ꝑtulit. Ihesu enim adiutorē m̄x: stachyn ū dilectū tantūm nominauit hic ampliatū. Adiutor autē apli m̄x ñ aliud intelligit: q̄m aptici opis participes. Salutate appellē ꝑbū: m̄x. Puto hunc appellē ꝑ multas tribulationes intrisse patientē & fortē in fidē & in q̄ ꝑ nunciatū ab apło ꝑbū: sēdm ea q̄ ꝑ in aliis dicē. Q̄a tribulatio patientiā operat: patientia autē ꝑbationē: ꝑbatio ihūs spē. Videndū sane ē ne forte ipse sit hic: q̄ in actib; apl̄oꝝ apollo nominat alexandrinus. mīs ꝑ scripturas eruditus. Salutate eos q̄ sē erat in aristobuli domo. Q̄m michi ociosi ei litas paulus ut addit ut minuit: isto q̄ sit ut de domo ut de familia aristobuli ñ frustra neq; dilectos. neq; ꝑbos. neq; adiutores ei nominat. S; forte q̄ michi tale habebant in mitris: iccirco solo eos titulo salutationis honorauit. Salutate herodionē: cognatū meū. Q̄ hic similiter ut andronicū & iuniā cognatos paulinos: ꝫ neq; concaptiuus ut illi. neq; nobilis in aplis. ut his q̄ ante patrē fuerūt in̄x nominat. Vñ intelligendum ē etiam in his quos cognatos suos paulus appellat

ē multā differentiam: sed in illam ut ego arbitror
rationem q̄m supra apte temptauim. Salu
tate eos qui sunt ex narcissum domo: q̄ sunt in
dño. Videm⁹ q̄dem plures fuisse ex domo ut familia
narcissi: sed nō omnes in dño fuisse: & ideo addidit eos sa
lutari dos ē q̄ sunt in dño. Salutate tryenam & tryfosā:
que multum laborant in dño. Boni de his dat
testimoniū: quarū labore nō huic mundi neq;
communis utre. sed in dño ē testat. Multi enim la
borant: sed nō omnium labore constat ē in dño. Sa
lutate plisā carissimā: q̄ multū laborauit in dño.
Videm⁹ hic magis laudari tryena & tryfosa: q̄m quidem
illa laborasse dic̄ in dño: hanc autē multū labo
rasse in dño: seu addidit & kīna. Salutate rursum
electū in dño: & matrē ei & meā. Non puto in his
salutationib; unumquē fieri: p singlos quosq; laudis &
salutationis differentiā. Quis sert q̄ dicitur in
paulo: etsi ē q̄dam nito alius q̄dem pb; dr ab eo: alii
quos alius laborans in dño: alius electo. Et hic rur
sus de q̄bus ē nūc sermo: electo in dño salutat. Credo
q̄d sciret eū paulus ee de numero. nō multorum q̄
uocati sunt: sed paucorum q̄ electi sunt. Cui & mat
tantum mitium habuit: ut eam paulus sua no
minauit matrē: cum q̄ etiā ipse sic the eū habe
rem patē mas affectū. Salutate asyncretū:
flegonta. herman. patrobū. hermā. & si q̄ sunt
cum eis fres. De istis simplex ē salutatio: nec ali
qd eis insigne laudis adiungit. Puto tam q̄d her
mas iste. sēptor sit libelli huius pastor appellatus:
q̄ scriptura valde nō utilē habet: & ut puto diuinā
inspirata. Qd si mihi ei laudis aliqd scripsit: illa opi
nor ex causa. quia habet sic scriptura illa de
clarat: p multa peccata ad penitentiam fuisse
cōmissum: & ideo nec obprobrium ei aliquod scripsit.
Dicebat enim a scriptura nō imparare homini
cōmittenti sua peccata. Neq; laudis aliquid habuit: q̄
adhuc posite erat sub angelo in penitentia: a q̄
tempe oportuno & rursum debet offerri. In
telligit autem: q̄d simul habitauint: hui quo
rum salutatio sociatura ē. Salutate filologum et
iuliam: nereum & sororem ei olimpiadem: et
et omnes sctos: qui cum eis sunt. Potest fieri ut filolo
gus & iulia coniuges fuerint: ceu domestici eorum.
ad quos simplex salutatio dirigit. Salutate
inuicem: in osculo scō. Ex hoc sermone aliisq; nō
multis similib; mos ecclesiis tradit̄ ē: ut p̄ oratione osc
culo se inuicem suscipiant fres. Hoc autem osculum
sanctum: appellat apls. Q̄ nomine illud docet p̄mo.
ut casta sint osculā q̄ in ecclesiis dantur. Tum deinde
ut simulata nō sint. sic fuerunt inde q̄ osculum
labiis dabat: & p̄ oppositionem corde tractabat.
Osculum cū fidei p̄mo ut dicimus castum sit:
tum deinde pacem in se simplicitatem q; hāt
in caritate nō ficta. Salutant uos omnes ecclie xp̄i.
Numquid in una ede poterat paulus hīe
bere? Quorum uerum ē q̄d omnium simul eccliā
rum saluteī? mittat romane eccle? Sed p eo
intelligē debem⁹. ut q̄d unus spē erat in paulo
atq; omnib; ecclīs xp̄i: ut salutare dicat p fidem
et p spm in unum. Rogo autem uos fres ut obser
uetis eos. & recedatis dic̄? ira enim obedientia
ūq; puulgata ē. In uob q̄ gaudeo. Hec & ad eos
q̄ ecclīs p̄sunt. & ad omnes credentes p scām spm
sibi credendus ē paulus: ut diligenti consi
dent & prospiciant qui sint qui dissensiones &
offendicula in ecclīs gerent? & alienum sint ab illa
benedictione: q̄m dns repromisit. Beati pacifici:
q̄m filij dei uocabuntur. Hoc enim mat ut
pacifici sitis: a dño pe euangelium didicistis.
Dissensiones cū commoue ut scandala: pter doc
trinam ē q̄m uos didicistis. & ideo alienū uob sit
nec omnino recipiatur int uos. q̄certamina
commouet. qui serit urgia. qui tres exci
tat: & studia contentionis exercet. Q̄ autem
tales sunt: p domino nro q̄ pax nra fallen
tium sunt fres suo uentri, s; & quod cause sit qua
re urgia in ecclīs sustentantur & lites: diuini
spē instinctu apte. Ventis inquit gra hoc ē
questus & cupiditas. Inde ē: unde ñ nulli
circueunt domos: loquentes ad grām
cum omni adulatione & deceptione: ñ ut
in ūbo dei edificent animas ad uirtutem:
s; ut adulatoriis dulcib; q; sermonib; p manē
ut etiam pticē eas hortent ad uitia: laudantes
et bona dicentes. ea que correptione sunt digna:
ponentes lucē tenebras & tenebras lucem:
dulce amarum & amarū dulce: & in his
seducunt corda innocentium. Et ideo

diligent̃ oportet intende: quo ꝓspectu docet at ille qui docet: utrum grām & honorem ab audientib; quēnt: an mercedem ā domino ꝓ instructione & ꝓfectu discentium spans. Subtilit̃ sane paulus indiscretam & facilem romanorum obedientiam notat: eam q; ad fert ūq; ñ laudatam s; ꝓuulgatam. S; ne eos rursum s; ꝓ hoc aptius castigaret: inobe dientes effect̃ addit. In uob̄ g̃ gaudeo. S; di cet. Quom̄ g̃ uulgale in eis notat obedientiā? cum dicat se gaudē in eis? ⁊mo eadem aliud ē notare utrum: aliud hominem. Pot enim fieri ut gaudeat in his in quib; multa alia bona deph̄endat: utrum autem q̄d ei dō placueāt nosse: ne putetur ei etiam ipsum eū cetūs placuisse. Pot autem & ꝑ eo dixisse ap̄s gaudē se in eis? q̄d qui inobediens ē: neq; ad malum neq; ad bonum trahi pot. Q̄ inobedi ens ē. sic̄dem ad mutua trahatur: impune culpa sit. Ignorat enim mutua ee ea: quib; obe dientia ꝓfuit ꝓbet. Cum ā dicheit g̃ sunt utilia hñt patum obedientie bonum: continuo it ꝓ eam ut rursus ascendat. Gaudet g̃ paulus sup obedientes? ecūs q̄d cum docuit eos: ñ uul gari obedientia q̄m meaute omnib; ꝓbent debe uti: ꝓ illa sola qua obedire magis q̄m hominib;: & relictis cetūs ipsa laudet̃. Nam reuera ñ ē parue discretionis: s; ꝓbabil & exercitatissimi uidei: scire cui ubi cui ue opi obediendum sit: & cui resistendū. Denq; ipse dñs in euangliis dic̄. Intendite uob̄ ab his qui ueniunt ad uos in uestīmentis ouium: intus aut̄ sunt lupi rapaces. Quō ugilans sensus & intenta mens requiritur: que ꝓbare nouit. ut ouis in ꝑpatulo simplicitatem ut lu pi latentem rapacitatem. Vñ unde q̄m ꝓximi ꝓculi fiant his: qui exercerum diuinis utūs negligunt: ex quib; sol humilino di examinatio nis agnoscenda: discretio ē. Continuo g̃ in breui speciem ꝓpositę distinctionis ostendit: et ait. Q̄m quidem facit & indiscretā ē obe dientia ura: accipite quid seruare q̄d cauē debeatis. Volo inquit uos sapientes ee in bo no: & simplices in malo. Simile ē hoc illu dicto: q̄d ad corinthios sēbit dicens. Ostatea paruuli estote: ut sensib; ꝓfecto sitis. S; et illud q̄d dominus ait: quia filij seculi hui⁹ prudentiores sunt q̄m filij lucis in gen eatione sua: huic conuenit dicto. Filij enim seculi huius prudentiores sunt in malicia ꝓ eo q̄d semp aliq̄d ꝓfūdi ⁊ subtile inuenire ita ut ꝓ nocent ruchemā ledant. In bono aut̄ stulti sūt. Vix enim inueniunt: quid faciant bonū. Econtrario ū paulus uult nos sapientes ee in bono: hoc ē semp aliquid plus inuenire. plus exquirē. & ꝓfundius cogitare q̄d faciam bonū: tam ut etiam si impediam ꝑ alienum malitiam ab ope bono: nos si sapientes simus excogitem quom̄ sit opus bonū non possimus: ut sermonem bonum ꝓferamus. Q̄d sinec hoc licet: uotum saltem bonum & animum demonstrem. Sic g̃ sapientes ee debemus in bono: simplices autem in ma lo: ut si pulsemur malicia: pulsem̄ iniu ria: ñ simus callidi & ūsuti. artes & argu menta quēntes quib; reddē malum pro malo. & nequitiam ꝓ nequitia debeam. s; in tali loco nemi misse debemus illius sen tentie que dic̄. Si quis uult sapiens ee apud d̄m: stultus fiat in hoc mundo. Simus g̃ stulti accipientes iniuriam. & ñ reddentes: ut sapientes simus ap̄ eum qui dix̄. Mihi uindictam: ego retribuam dic̄ dominus. Nam de unpūs: & iēmal dic̄. Sapientes sunt ad male faciendum: bñ autem facē nescuunt. Ad hoc respic̄ & illud q̄d d̄s dix̄: simplices nos debe ee sic̄ columbas. et prudentes sic̄ serpentes. Q̄d si aliq̄s uob̄ ex infidelib; argute occurrat et dicat: quom̄ pot̄ idem ipse & sapiens ee & stultus: dicem̄ ad eum. Respice ad artes istas: que in usu hominum hñtur. Quom̄ ille qui ubi cauda sapi entissim̄ ē grammaticus: in arte fa brili insipientissim̄ inuenitur. Ytrum sum sapientissim̄ gub̄nator: quom̄ in arte medicine: inuenit insipiens. Sic & possibile ē in his que ad d̄m pertinent

117

ēē sapientem: & in his quę ad sc̄lm ꝑtinent
ēē insipientem. Sciendum sane ē qđ ū ait:
huiusmodi enim xp̄o domino ñ seruiunt: ñ qđ
ipsi sepꝑfitentur xp̄o domino ñ seruire: s; quo dis
crepantes a seruitutis eius regula: reb; ipsis
ostendant se xp̄o domino ñ seruire. Non enim
uidetur simul quis & xp̄o seruire posse & uent̄:
ac uoluptatis parit̄ amator ēē & dī: sic̄ nec deo
quis simul seruire pot̄ & mammone. Ds̄ autē
pacis contēt sathanan sub pedes ur̄os: uelo
citer. Queritur in hoc loco quem dixit sathanā
sub pedes eorum: quib; scribit. a dō uelociter
contēndum. Si enim ad unam ꝑsonam
referatur illam scil̄ de qua in euuangl̄o dr̄:
ecce uideo sathanan sic̄ fulgur de celo caden
tem: quiq; sathanas humani gen̄is indicat̄
adūsarius: uidebitur utiq; si uē dic̄ paulus
quę dic̄. qđ sub pedes eorum quib; scribebat
tunc uelocit̄ conteratur: ultra iam ~~iam~~
ñ ēē sathanas qui agones & c̄tamina et
ꝑsecutiones credentib; excitet. Qđ utiq;
ñ amittit: fides rerum. S; uidet̄ mi in
hoc loco sathanan dixisse omnem sp̄m:
qui credentib; adūsatur. Sathanas enim:
in nr̄a lingua adūsarius int̄ptatur. Quicqđ
ḡ anime tendenti ad dm̄ resistit & adūsat̄:
et quicquid paci eius contrarium ē: hoc satha
nas ēē nominat̄. Idō deniq; ꝑmisit dicens.
Ds̄ pacis. hoc ē cui pax placet: contēt eum
qui contrarius ē paci: & dissensiones opatur.
Sic deniq; & in regnorum libris legimus:
quia suscitauit ds̄ salomoni sathanan adū
sum eum. Hoc ē salomoni qui erat pacific̄:
suscitauit sathanan qui ē contrarius pacis. S;
sic̄ his quos apl̄s docet: si sic agant & tales se
exhibeant quales eius sermo descripsit: ꝑ
emendatione uite ꝑmittit. sub pedib; eorum
a dō pacis sathanan uelocit̄ contēndum:
ita nich̄ omnius ds̄ pacis ei qui pacem eius ñ
in corde puro & conscientia munda serua
uit: suscitat sathanan. hoc ē adūsarium:
ut qui bonum pacis neglexerit impugnati
onum amaritudines ꝑferat: & ita demum
pacis qm̄ temerauit dulcedinem in obpug

natione positus recordetur. Ex utroq; ḡ
edificemur scripture diuine loco: quo uel
suscitare ds̄ sathanan dr̄ negligentib; ut
conterē ac subdē studiosis. ut illos ad ago
nes concitet: istis de ꝑstrato adūsario pal
mam uictorie t̄ribuat: & uirtutis ꝑmia lar
giatur. Possum̄ & ꝑ singl̄os quosq; agones si
legitime c̄temus uidē: quia ds̄ contēt satha
nan sub pedes nr̄os uelocit̄. Ubi causa. Si q̄s
agonem suscepit castitatis: siusq; ad finem
immaculata conscientia ꝑdurarit: dici de
eo pot̄. quia contriuit sathanan sub pedes eius:
id ē sp̄m qui erat contrarius castitati. Simi
liter & qui agonem fidī suscipit. si stans ān
reges & ꝑsides confiteat̄ dn̄m ih̄m xp̄m:
et usq; ad finem in confessione ꝑmaneat.
ds̄ contriuit sathanam sub pedes eius. cum infideli
tatis uicit. sp̄m. S; & qui concordiam ꝑse
uerant̄ colit: dissensionis demonem sub pe
dib; contit̄. & mansuetudinem seruat: ira
cundie sathanam. pacientie uestigiis cal
cat. Hoc ē nimirum: qđ dominus in euuan
gl̄io ait. Ecce dedi uob̄ potestatem calcandi
sup serpentes & scorpiones: & sup omnem
potestatem inimici. Gr̄a domini nr̄i ih̄u xp̄i:
uob̄ cum. Gr̄a dī & domini nr̄i ih̄u xp̄i. una atq;
eadem gr̄a: accipienda ē. Sic̄ enim pat̄ quos
uult uiuificat: sic̄ et filius quos uult uiuifi
cat: & sic̄ pat̄ h̄t in se uitam: & filio dedit
habē in semet ipso uitam: ita & gr̄am qm̄
dat pat̄ hanc & filius dat. Sciendum sa
ne ē. qđ omne qđ h̄nt homines a dō: gr̄a ē.
nich̄ enim ex debito h̄nt. Quis enim ꝑior de
dit illi: & retribuetur ei: Gr̄e ḡ ē quicqđ h̄t his qui
ñ fuit & ē: accipiens ab eo qui semꝑ fuit. & ē et
erit in et̄num. Salutat uos timothe adiutor meus: &
lucius. & iason. & sosipat̄ cognati mei. Videt̄ mi in deistis
quos sequestrauit ab omni cathalogo salutantiū:
plus aliquid sensisse. Deniq; timotheum adiuto
rem suum dic̄: & om̄s simul cognatos suos. Et
q̄dem de timotheo plenissime refert̄ in actib;
apl̄orum qđ fuit derbeus eius. filius mulieris
iudee: fidel̄ ex patre gentili. De quo & ipse dic̄
paulus. q̄ ꝓptera rogauerat eum ꝑmanē ephesi:

ut denunciet quibꝺam ne aliꝫ ꝺoceant. neq; attenꝺant fabulꝭ & genealogijs infinitis. S; & lucꝫ quꝺam ipsum phibent ee lucam qui euuangelium scripsit. p eo qꝺ uoluerint nomina uitulum scꝺm patrum uocitationem: uitulum etiam scꝺm gream romanamq; ptem. Jason ille e. de quo etiam in actibus aploꝝ legitur. qꝺ thessalonicam ppaulo & silla seꝺitionem commouentib; sibi uitulum ipsum ꝺeꝺit. ut aplis discedendi faceꝝt libertatem. Solipat quoq; quibꝰ iungitur? suspicor. qꝺ ipse sit qui in actib; apolloꝝ legitur. solipat patriberoensis. S; q paulu literal curiosius tamq; meo loquente conspicat: mouebitur sine dubio quoꝰ paulus q se tarsociuce natum ptestat e hebreum ex hebreis: nunc ut ramothei berhensis cuius ex patre gentili cognatus ut consanguineus ee dicatur: & ut iasonis thessalonicensis ut solipatris patriberoensis. Qꝺ sic ego aliquis dicat: quia etiam ipsi qualibet ex parte ex circumcisione uenie bant. ñ q; oportuit de his specialiter dicere: si de omnib; qui ex iudeis erant. qꝺ erant cognati pauli. Nunc ũ cum certis nequaquam hoc nomen uulgeat: his ũ & alijs nonnullis alebat: certum e eum aliam quandam cognationem nominare: que ut solipatro. thimotheo & luce. alijsq; paucis horum similib; communis habitur: q̃m cognationem eius ut consanguinitatem eius. ex illo sine dubio sociatis qui ago ꝺoq̃m neminem uiꝫ baptizaui: ñ ecclam & gaium. Videt q; indicare de eo qꝺ uir fuit hospitalitatis: q̃ non solum paulum ac singulos quosq; aduenientes cunctum hospitio recipet: si & ecclam uniuse in domo sua conuenticulum ipse ꝑbuit. Vere sane traditione maiorum: qꝺ hic gaius epc fuit thessalonicensis ecclie. Salutat uos erastus arcarius ciuitatis: & marcus frat. Ipsum puto ee erastum. quem die remansisse corincho. quoq; euidenter designato ciuitatis officio ostenditur. S; ñ puto qꝺ ex hoc officio magnope paulus mentionem in epla sua fecit: ñ forte aliquid in eo amplius sensit: & archarium eum ꝺo e dispensatorem ciuitatis dixit: cui arrabo & conductor ꝺs. Et ꝺo nec nomen posuit ciuitatis: si tantummoꝺ eum archarium nominauit. Verum q; talis in aliquo. an ciuis sim plicet magis uidendum sit & mecꝫ peculiꝰ in pauli litis requirendum: considerato qui legit. Ei autem qui potens e uos confirmare. scꝺm euuangelium meum & ꝑdicationem ihu xpi: & reliqua usq; in secula seculoum amen. Caput xvi marcionis quo septuaginta euuangelicæ atq; apostolice inꝺpolate sunt. de hac epla penitus abstulit. et ñ solum hoc. si & ab eo loco ubi septuaginta est omne autem qꝺ non e ex fide peccatum e. usq; ad finem cuncta ꝺesecuit. In aliis ubi exemplaribus id e in his que inuenta sunt a marcione temerata. hoc ipsum caput ꝺubie positum inuenimus. In ñ nullis & eius codicibus; p eum locum quem supra ꝺixim⁹; hoc e omne autem qꝺ ñ e ex fide peccatum e. statum cohesus habetur. Et autem qui potens e uos confirmare. Alii ubi codices: in fine id ut nunc e positum commentum. Sed iam uenamur ad capitis huius explanationem. Duas in causas paulus uidetur ostende: quibus roborantur his qui in fide euuangelij confirmantur. Vnam: qua est ꝑdicatio pauli que e & xpi ꝑdicatio immotescit: & alia qua reuelatur ei sacramentum. qꝺ omnium temporibus; seculoum in silentio habitum e: nunc ubi hoc e in aduentu xpi & presentia corporali manifestum e & aptum: & quantum spectat ñ sine ꝺolore tristitie; si ꝑcepti gratie ad stipulandum; ꝺeclaratum. Ita enim ꝑceptum erat et nobis: ut per ꝑdicationem quiꝺem euuangelij. gentis ad obedientiam fidei uocarentur: ex reuelatione ubi sacramenta agnita ꝺi sapientia gratie claritas: soli sapienti deo redderetur in secula seculoum. S; ea rursum recurramus & consideremus: quoꝰ dictum e. Ei autem qui potens e uos confirmare scꝺm euuangelium meum. & ꝑdicationem ihu xpi scꝺm reuelationem sacramenti: temporibus; seculoum silentio habiti. non in uacuum qꝺ ad omnis pineat ista utilisq; gentis confirmatio: si ad omnis quidem pinet credentes duntaxat. euuangelium pauli et ꝑdicatio xpi. Reuelatio ubi sacramenti. temporibus; seculoum in silentio habiti: ñ ad plures si; ad

paucos & electos. qui capaces possint ēē sa
pientie & scientie dī. de quib; dr. Multi uo
cati: pauci autem electi. S; & de eo qd ait
sacmenti in silentio habiti: requirendum ē
utrum ita id dicat in silentio habitum. ut
omnino nullus agnouit: ne ipsi quidem q
annuntiabant pphe: an altior aliqua silen
tij intelligenda ē ratio. Michi quidem ualde
absurdum uidetur: ut dicamus pphas ita
scripsisse de sacmentis diuinis. ut n̄ intellexe
rint ea ipsa que dicebant: cum scriptura di
cat: sapiens intelligit que de ore eius proce
dunt: & in labijs portat intellectum. Si ergo
pphe n̄ intellexerunt que de ore ppio pfere
bant: non erant sapientes. Verum si stultum
ē pphas confiteri & negare eos sapientes fuisse:
restat ut sapientes fuerint & intellexerint que
ex ore ppio pferebant: & habuerint intellectū
in labijs suis. Que g silentij ratio? Videamus ne
illa sit qm & ipse partim s traditam p sac
mentorum dispensatione pdocuit: u dicit
abductum se ēē in tercium celum: & inde in
paradisum & audisse n̄ edicentia uba: que n̄ li
cet homini loqui. In quo utiq; ostendit n̄ quo
ipse ignoret quid audierit: s; qd pferre et
alijs hominib; pandē que s sunt indicata n̄ li
ceat. Ita g pot & in hoc loco dictū uidi. sacra
mentum temporib; sclorum in silentio habi
tum: qd ut scirent quidem pphe ex scriptis
quidem pphicis manifestatur: s; hominib;
id ē uulgo n̄ manifestauerint nec patefecerint:
s; silentio texerint scdm pceptum eterni dei: usque
quo tempus adeēt ut uerbum caro fiēt & habi
taret in nob: & manifestaretur omnib; gentib:
ad obedientiam fidei. Qd u ait soli sapienti dō:
sapientem deum n̄ ita accipias: quasi quem
sapientia fecit sapientem: ut int hominēs ha
betur. Sapiens enim int homines dr unus qsq;:
ex participatione sapientie. Deus u n̄ quasi qui ex
sapientia sapiens sit factus: s; quasi qui ipse ac
tor sit & genitor sapientie sit: sapiens appellat.
Non enim ut diximus. ex sapientia sapiens ds:
ex sapiente dō. sapientia pcedit. Merito g soli sapi
enti dō: solus ē enim ita sapiens deus: ut sapi
entiam ipse magis genuit. qm sapientia fact
sit sapiens. Et recte ei claritas p ihm xpm re
fertur: quia ita sapientem ēē solum deum. ut
ipse sapientiam genuit: xpc ihc quem dī uirt:
et dei sapientia declarauit. In scla u sclorum
quod ait: moris ē scripture diuine. immensita
tem p hoc temporum designare. Am autem
quasi ad confirmationem omnium que supius
scripta sunt in fine posuit: p qd uernaclo hebreor sermone
ua et fidelia ēē que sunt scripta signaret. Actenus nob i epla ad roma
nos p ut potuimus dictantibus: plurimo & la
bore & tempore desudatum sit. Fateor namq;
eracli frat amantissime: quod dum tuis desi
derijs satisfacē cupio: oblitus sum pene mandati
quo pcipitur. Honus supra uires tuas: ne le
uauis. Quamuis nob nec in ceteris que te insis
tente. immo potius pensum diuini opis exi
gente. in latinum uertimus defuit plurimus
labor: dum supplere cupimus ea que ab origē
ne in adiutorio eccle ex tempore non tam ex
planationis qm edificationis intentione peror
ta sunt: sicut in omelijs ut oratiuncul in ge
nesim. ut in exodum fecimus: & pcipue
in his que in librum leuitici ab illo quidem
porandi stilo dictata: a nob u explananda
specie translata sunt. Quem laborem ad
implendi que deerant. iccirco suscepimus:
ne pulsate questiones & relicte qd in omeli
atico dicendi genē ab illo sepe fieri solet: la
tino lectori fastidium generarent. Nam illa que
in ihm naue. & in iudicum & in tricesimum
sextum & tricesimum septimum. & tricesi
mum octauum psalmum scripsimus: sim
plicit ut inuenimus: & n̄ multo cum la
bore transtulimus. Quamuis g & in ceteris
que sup diximus laboratum nob sit. in
supplendis his que omiserat: in hoc tamen
ope eple ad romanos. p his causis quas in
pfatione comphendimus: immensus nob
et inextricabil incubuit labor. S; delecta
uit indulsisse laboribus: si m n̄ ut in alijs
expti sumus maliuole mentes uigilijs
nris contumelias reddant: si n̄ studia ob
trectationib; & labores remunerent insidijs.

Nouum quippe apud eos culpe genus subi-
mus. Aiunt enim mi. In his que scribis quam
plurima in eis tui opis hntur. da titulum
nominis tui & scribe rufini. ubi gra in epla
ad romanos explanationum libri. sicut
et apud actores inquiunt seculares. non
illius qui ex greco translatus e. sed illius qui
transtulit nomen titulus tenet. Hoc autem
totum mi donant. non amore mei sed odio
actoris. Verum ego qui plus conscientie
mee quam nomini defero. etiam si addere
aliqua uideor & explere que desunt. aut bre-
uiare que longa sunt. furari tamen titu-
lum eius qui fundamenta opis iecit. et
construendi edifitij matiam pbuit. rec-
tum n puto. Sit sane in arbitrio legentis
cum op pbauit. opis mitum cui uelit
ascribere. Nob enim ppositum e. n plausum
legentium. sed fructum pproficientium que-
rere. Post hoc sane uocat nos opus qd olim
quidem iniunctum e. sed nunc a beato gau-
dentio epo uehementius purgetur. clementis
scil romani epi aplorum comitis ut successo-
rum dare cognitionem libri. ut in latinum
uertuntur. In quo ope bn noui qd laborem la-
bor multiplicat. si sortem suscipiat. Satisfa-
ciam sane in eo meis amicis. dabo titulo no-
men meum. actoris nichominus uocabulo p-
manente. Non putamus. clemens scribetur.
Qd si h mi dominus imple pmisit. redeamus
ad illos & ad tua desidia. ut in numerorum
librum & deuteronomij aliqua do pmittente
dicemus. Hoc enim solum uob de pentate-
uco deest. uel de reliquis apli pauli epistolis.
que si possumus domino dirigente dictabimus.

Expliciunt libri explanationum origenis.
in epla beati pauli apli ad romanos. deo
gratias.

BIBLIOTHÈQUE DE L'UNIVERSITÉ DE FRANCE

Incipit omelia .i. ℔ eo qđ scptū ē i libro iudicū. ꝙ seruuit popls dño oñib' diebꝫ ihu. ꝙ iuderē oīa opa dñi magna q̄ fecit eū isrl.

ectio quidam

psentis lectionis ita legebat: & annuit populus dñm omnibꝫ diebꝫ ihu. Nos autem habemus. & seruiat ipls dño omnibꝫ diebꝫ ihu: & omnibꝫ diebꝫ senioꝝ eoꝝ qui longioꝝ dierum fuerunt post ihm. Oportet ℔ scire. qua unus q̄sq; nr̄m ipse sibi ꝑstat ut aut in bonis diebꝫ sit. aut in malis: ut dies iustoꝝ. aut dies hat impioꝝ. Si enim intelligamus lum uerum. qđ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. & ꝑbeamus ei ad illuminandum animas nras: auferat nobis sol iustitie. & illuminet mundum animę nr̄e: habemus & nos dies ihu xp̄i. dies salutis. Siquis ũ animam suam ꝑbuerit ad recipiendā lucem illam quę extinguet lucem contrariam uertat. & ab ea fuerit illuminat⁹: habebit & ipse diē ꝛ malos. & non erit in diebꝫ ihu: ꝛ erit in diebꝫ manasse. ut in diebꝫ pharaonis. ut in atauis cuiusq; eoꝝq; diebꝫ pessimis. Propta demq; in diebꝫ ozie regis inqui & pessimi. non potuit uide ysaias ui sionem. non potuit uide dñm sabaoth. sedentem sup thronum excelsum & elevatum. Sz ex quo mortuus ē rex nequam. cuius erant dies mali. tam potuit ꝑpha uide uisionem dei. Et uis nosse qua dies isti eum dicuntur in sēpturis illi ut illi. ñ significent tempus uitę ipsius de quo dr. ut presentię corporis? Audi quid de diebꝫ domini nr̄i ihu xp̄i ꝑpha ꝑdixit. Exoriet inquit in diebꝫ eius iustitia. & abundantia pacis: usq; q̄ extollat luna. Hoc si ita accipiamus. qđ in diebꝫ quibꝫ saluator deambulauit in terris: dies erant iustitię & dies pacis. quoñ ꝑbabimus dies iustitię exortos ee his qui eum crucifixerūt. & qui aduentum eius ac fidem non receperunt? dicit quoñ multitudo pacis in diebꝫ eius fuisse uidebitur apud eos. qui eum in mortem falsis ĩmationibꝫ traxerunt? Quoñ isti uidebuntur dies iustitię & dies pacis exorti. in q̄ibus mentibꝫ iniquitatis & furoris tenebre ũlabantur? Et rursus si ad illos dies quos saluator exegit in carne. referat? hoc qđ scriptum est. oriatur in diebꝫ eius iustitia & multitudo pacis: nunc q̄n non sunt illi dies. ℔ non oritur iustitia eius. nec multitudo pacis xp̄i apud fideles. & religiosos inuenitur. Vagis ℔ unusquisq; pactibꝫ suis & conuersatione uitę. dies sibi ut iniquitatis & belli: ut iustitię & pacis adquirit. Audi denq; ꝑphan dicentem. Timentibꝫ inquit nomen meum: oriatur sol iustitię. Sine dubio. ut faciat eis dies iustitię: dies ihu. De impiis autem dicit: qua occidet eis sol iustitię. Sine dubio ut in quibꝫ iustitia dormit: in eis & tenebre iniquitatis exorte sunt. Vis autem similiter a ꝑphis discere qui sint illi qui hãnt multitudinem pacis? Audi quoñ dicat in psalmis. Pax multa diligentibꝫ nomen tuū: & non ē illi scandalum. Dies ℔ iustitię et multitudo pacis: exoriatur diligentibꝫ nomen domini. Sz habent & impii lucem suam: ex qua sine dubio oriuntur eis dies mali. Vis autem & hoc ꝛ de sēpturis ꝑbari? Audi quod sēptum ē. Lux inquit iustis semp: lux autem impioꝝ extinguetur. Videt ℔ q̄ est ꝑpria quedam lux impioꝝ. quę extinguetur: & lux impioꝝ quę pmanet in ęternum. Et nescio si tam inepte quis intelligat. ut putet ee aliquam substantialem lucem aliam quę impioꝝ dicatur: & aliam quę iustoꝝ. Quod utiq; nullom̃ fieri potest. Una est enim lux mundi a dō facta: quę omnibꝫ communiter & equaliter lucet. Sz hoc in quo supius exposuimus intelligendum ē. quod anima nra. aut ꝺ lumine illuminatur. qđ numq̄m extinguetur qui ē xp̄s: aut si non ht in se istud lumen quod eternum ē. tempali sine dubio & extinguibili lumine illuminatur: ab illo qui transfiguat se in angelum lucis. & falsa luce illuminat cor peccatoris: ut uideantur ei illa ee bona & ꝑclara. quę sunt ꝑsentia & caduca. Isto lumine illuminantur illi: qui summū bonum uoluptatē dicunt. Isto lumine illuminantur illi. qui diuitias & honores seculi. & terrenam gloriam quasi ęternitatis memoriam querunt. Sunt ℔ & isti in diebꝫ lucis eius: quę extinguet. Omnia enim h quę agunt quę delectant. & cupiunt. extinguentur. Hoc lumine illuminant heretici

falsi nominis scientiam p̄dicantes. Hoc mar
cion illuminatus: dn̄m legis iustum s̄ n̄ bonum
dicit. Si g̊ recte intelleximus qui sunt dies.
quia dn̄o nr̄o ihu xp̄o uero lumine illuminant̄.
& qui sunt dies qui ab illo illuminant̄. qui se
transfigurat in angl̄um lucis. & cuius lumen
extinguetur: competent̄ intellige possumus
etiam dies istos ihu de quib; dr̄. q̊d seruiuit
ppl̄s domino omnib; dieb; ihu. Certum est
namq; q̊d qui h̄t in se dies ihu. seruiat dn̄o. nec
fieri pot̄ ut h̄ns in se aliquis diem ihu & lum̄ x̄:
seruiat zabulo. aut seruiat auaritie. Nec potest
fieri. ut illuminetur quis lumine ueritatis: &
seruiat mendacio. Nec pot̄ illuminatus lumi
ne sanctificationis: libidini & immunditie de
seruire. Denique sic & apl̄s dicit. Que enim par
ticipatio ē iusticie cum iniquitate? aut
que societas luci ad tenebras? Que autē con
sonantia xp̄o cum belial? aut que pars
fideli. cum infideli? Oremus g̊. ut semp in
nob̄ xp̄c qui est uera lux faciat dies bonos. nec
unquam diabolo nos illuminante habeamus
in nob̄ dies malos. de quib; dicit apl̄s: redi
mentes tempus q̄m dies mali sunt. Dies
enim malos habemus: q̄ndo carnalia p̄ sp̄alib;
querimus: t̄rena p̄ celestib̄. p̄ ęt̄nis caduca: p̄
sentia p̄ futuris. Si q̄ndo g̊ huiuscemodi in te
desidia uidis exoriri. scito te in dieb; malis
& pessimis positum. Et ideo insiste orationib;
ut liberis a die malo: & sic dicit apl̄s. eripi
aris de p̄senti seculo malo. Hoc enim m̄ q̊
supius diximus. n̄ solum dies fiunt mali: s̄
& sc̄lm efficitur malum. Seruiuit g̊ ppl̄s dn̄o.
omnib; dieb; ihu: & omnib; dieb; seniorum.
qui fuerunt post ihm. Beatus ē qui in dieb;
ihu seruit dn̄o. qui u̅bo & sapientia ei illu
minatur: qui p̄ceptis eius illustrat̄. qui ex
doctrina eius accipit lum̄ scientie. Sc̄do tam̄
loco. & ille post hunc ē beatus: qui in dieb;
seniorum qui fuerunt post ihm dn̄o seruit.
Seniores qui ut cum ihu ut post ihm fuer̄t.
qui sunt alij n̄ apl̄i. qui & ipsi sc̄ptis & pre
ceptis suis illuminant corda nr̄a. & faciunt
etiam ipsi dies quosdam in nob̄. ex illa luce

q̄m ipsi participati sunt uenientes? Qui g̊
illuminatur & instruitur ex apl̄orum p̄ceptis.
& ad seruitium domini apl̄icis regul̄ instituit̄:
iste est qui seruire dr̄ domino. in dieb; seniorum
qui fuerunt post ihm. Vis autem uide quia
sicut saluator erat lux uera que illuminat
omnem hominem uenientem in hunc mundū.
ita & apl̄i lux erant mundi? In euuangelio scp̄
tum ē: dicente domino ad eos. Uos estis lux
mundi. Quod si etiam apl̄i lux sunt mundi:
sine dubio p̄ p̄cepta & mandata sua illumi
nant nob̄ dies. in quib; dn̄o seruiamus. Q̄d
autem dix̄ omnib; dieb; seniorum. qui longi
orum dierum fuerunt post ihm: nec hoc m̄
otiose dictum uidetur. q̄d longeui ut longor̄
dierum dicuntur ēē seniores: qui p̄ ihm fuerunt.
Et quidem d̄i est solius nosse p̄ ihm qui fuer̄t
inter seniores: qui longiorem diem fecit. id ē
qui maiorem ex se misit lucem. utrum paulus.
an petrus: bartholomeus. an iohannes. Verun
tamen longorum dierum dicunt̄ sancti. E con
trario u̅ tunc q̄ndo scandal̄ replebit̄ mundus.
q̄ndo increscente iniquitate refrigescet caritas
multorum: & q̄ndo ueniens filius hominis
difficile fidem inueniet sup̄ t̄ram. tunc n̄ di
cuntur futuri longi dies s̄ magis adbreuiari
dicuntur: sicut dix̄ domin̄. quia n̄ adbreuiati
fuissent dies illi: non fieret salua ulla caro. Ma
li g̊ dies breuiari dicuntur; longeui autē sunt
& multi tempis. & grandis quodamm̄ spacij.
dies boni. in quib; dn̄o seruimus. Uide tam̄
quia & hoc designauit in euuangl̄io. q̊d pp̄
electos breuiabunt̄ dies illi. Electis g̊ breui
antur dies mali. dies iniquitatis & scandali:
& ut ego arbitror cum semel electis dies mali
cepint breuiari. semp breuiantur & minuunt̄:
usquequo ad nichilum redigant̄. & penitus
exsolescant: & ad ultimum peant. Ex quib;
unus puto erat: & ille qui dicebat. Pereat ille
dies: in qua nat̄ sum. Sic g̊ electis dies mali
breuiant̄ & peunt: dies u̅ seniorum sc̄orum lon
geui sunt & plixi. S; & illud q̊d dicentib; nob̄
occurrit. & utinam dn̄o suggerente occurret:
p̄tereundum n̄ est. q̊d dix̄. quia seruiuit ppl̄s

dño ihu omnib; dieb;. Non dixit unum diem fu
isse ihu: s; multi sunt dies ihu. Quos g̃ multos
ponimus dies scdm hunc ordinem quem expo
suimus. ego sic arbitror. qd unus dies. ipsius est
iusticia. alius sanctificatio. alius prudentia. alius
miscdia: & sic p singula uirtutum bona dies
computat ihu. in quib; domino seruit: quia
in his uirtutib; animi domino placet. S; &
pacientiã ipsius computato diem. & mansuetu
dinem. & pietatem. & bonitatem. & omne qd
ad uirtutem ptinet. ipsius dicito diem: & sic
in omnib; dieb; ihu. domino seruies: id ẽ in om
nib; his uirtutib;. Non enim uult scripture scẽ
institutio. ut aliquas ex his uirtutib; hãs in te.
& alias neglegas: s; ut omnib; his uirtutib; ador
natus. & in earum actib; positus: seruias dño.
Eodem autem m̃o quis etiam seniorum dies ht
in se. & in dieb; eorum seruit dõ: implens illud
qd dicit apls paulus. imitatores mei estote:
sicut & ego xpi. In dieb; inquit seniorũ eorũ:
qui cognouerunt omnia opa domini. Quis est
qui cognoscit opa domini. ñ qui facit ea? Sicut
enim dictum ẽ de filiis heli. quia essent filii
pestilentie nescientes dñm. ñ quo ignorarent
dñm: qui utiq; & doctores erant ceterorum.
s; quia sic agebant ut agunt illi qui nesciunt
dñm: hoc m̃o etiam hic sciendum ẽ. qd dicit.
qui cognouerunt omne opus dñi. & non so
lum inquit cognouerunt opus dñi: s; addidit
qui cognouerunt omne opus domini. id ẽ qui
cognouerunt & iusticie opus domini: & scifi
cationis opus. & pacientie. & mansuetudinis.
& pietatis: & omne quicquid ex mandatis dñi
uenit. opus domini dr. S; sicut opus dñi est.
sine dubio ẽ huic contrarium opus zabuli. Cer
tum ẽ enim quia sicut iusticia opus dñi: ita &
iniusticia opus ẽ zabuli. Et sicut mansuetudo
opus dñi ẽ: ita & ira uel furor opus sit zabuli.
Cognouisse g̃ dicunt opus domini: illi qui fa
ciunt opus eius. Ut autem ad huc amplius ex
scripturarum auctoritate clarescat. quom̃ soleat
dicẽ scriptura cognoscẽ uel nescire: uide qm̃
etiam alibi scriptum ẽ. Qui custodit inquit
mandatum: nesciet ũbum malum. Qui ergo
mandatum custodit. potest fieri ut nesciat ũba
mala? Scit quidem. s; nescire p eo dr: quod ea
cauet & uitat. S; & de ipso domino & saluatore
qd dictum ẽ. quia non nouit peccatum: cer
tum ẽ quia ignorasse dr peccatum. p eo qd ñ
egit opus peccati. Hoc g̃ m̃o & ille dr cognoscere
opa domini: quia opa domini facit. Ignorat
autem opus dñi: qui non agit opus dñi. S; et
illud quom̃ pterimus quod addidit qui cogno
uerunt opa domini magna. que fecit in isrl?
Quid enim? Sunt aliqua dñi opa parua ad
qrum distinctionem h magna dicantur? Ego
arbitror qd omne quidem dñi opus magnũ ẽ.
s; p capacitate eorum quib; opatur si sibi in
uicem comparent. uel magna opa dñi dicunt
ẽẽ uel parua: ũbi causa eduxit filios isrl de egip
to in manu forti. & brachio excelso: egipto
pdigiis celestib; ũbata. Viam fecit in mari. man
na in deserto pplo dedit. de celo loquutus est
ad moysen: legem conscriptam in tabul lapi
deis dedit. Nonne h magna sunt opa dñi?
S; si illud his compares. qd ita dilexit deus
hunc mundum. ut filium suum unicum
daret p salute mundi: inuenies illa parua ẽẽ
omia. ad hui opis magnitudinẽ. Qd opus
etiã nos & cognoscẽ debemus & crede. & opa
dñi opari ñ negligent s; fidelit & attente:
ut inueniamur & nos in dieb; ihu xpi. &
in dieb; seniorum scorum eius aplorum cum
quib; & societatem celestis hereditatis me
reamur accipe: p ipsum dñm nrm ihm
xpm. cui ẽ gla & impium: in secula secu
lorum amen. Epl omelia. i. incip. ii.
de eo qd scriptũ est. & defunctus ẽ
ihus filius naue seruus
domini. ii.

Recitatus est
nob etiam ihu obitus. & ille qui
dem filius naue: qd defunct ẽ
nch mirum. Nature namq; qd
debebat exoluit. Verum qm instituerimus
h que de filio naue legebantur ad dñm ihm
xpm referre: uidendum ẽ etiam quom̃ de
ipso dici conueniat. quia defunct ẽ ihs.
Ergo arbitror scdm scripture tam auctoritatẽ

& hoc loquens. quod in quibusdam uiuit ihc:
in quibusdam uero defunctus est. In paulo uiuit
ihc & in petro. & in his omnibus qui merito
possunt dicere. uiuo autem iam non ego.
uiuit uero in me xpc. Et iterum dicit. Michi autem
uiuere xpc est. & mori lucrum. In istis ergo talibus
ihc uiuere dicitur merito. In quibus autem defunctus
est ihc? In illis sine dubio qui sepe penitendo &
iterum delinquendo. uelut insultare morti ihu
dicuntur. De quibus scribens ad hebreos dicit
apostolus. rursum crucifigentes sibimet ipsis filium
dei: & ostentui habentes. Uides ergo quia in peccan
tibus non solum defungi dicitur ihc: uerum & cru
cifigi ab eis asseritur & illudi. Sed & tu ipse
considera apud te si quando de auaricia cogitas
& cupis aliena diripere. numquid potes dicere
quia uiuit xpc in me? Aut si de stupro co
gitas. si furore exagitaris. si liuore succenderis.
si inuidia stimularis. si temulentia debacaris.
si superbia extolleris. si crudelitate grassaris.
numquid potes in his omnibus dicere. quia xps
uiuit in me? Si ergo peccantibus defungitur
xpc. pro eo quod nichil in eis iusticia. nichil paci
entia. nichil ueritas. & omnia illa que xpc est
operantur: a sanctis uere quecumque fiunt xpc
est. qui ea dicitur operari: sicut & apostolus dicit. omnia
possum in eo qui me confortat xpo. Sed &
ipse dominus in euuangeliis de hoc distinctionem
pulcherrimam dedit: cum dicit. Quicumque
confessus fuerit me coram hominibus: & ego
confitebor eum coram patre meo: qui in
celis est. Qui autem negauerit me coram
hominibus: & ego negabo eum coram pa
tre meo. Uidisti quia confitentes in semet
ipso dixit confiteri. quasi qui ipse in eis
uiuat. & operetur opera uite? In his autem
qui negant non tenuit eandem uerbi si
militudinem ut diceret. quia qui negauerit
me & ego negabo eum. sed qui negauerit me
coram hominibus & ego negabo eum co
ram patre meo: ut ostenderet quia qui ne
gat quidem se. extra ipsum est: qui autem
confitetur in ipso est. Propterea ergo & hic scriptura
dicit. quia cum defunctus esset ihc: exsur
rexit generatio alia post eos qui non scierunt
ihm. & opera que fecit in israel: & fecerunt
filii israel malum ante dominum. Omnipotens do
minator deus. presta ne unquam accidat nobis.
ut ihc xpc post ea quam surrexit amortuus: rur
sum moriatur in nobis. Quid enim mihi prodest
si in aliis uiuat ex uirtute. & in me moriatur ex in
firmitate peccati? Quid mihi prodest si in me &
in meo corde non uiuit. & si in me opera uite
non perficit? Quid mihi prodest si apud alium ex
bonis studiis. ex bona fide. ex bonis operibus
pascitur & reficitur. apud me autem & in
meo corde per multas cogitationes & desidia
nefanda. per studia pessima suffocatur quodam
modo & necatur? Uide enim quid addit
scriptura. quia surrexit inquit generatio alia que
non cognouit ihm: & opera que fecit magna.
Generatio alia que non cognouit dominum ihm.
ista est malarum cogitationum & pessimarum
cupiditatum. que procedit ex corde. Ista est
generatio que non cognoscit dominum ihm: neque opus
magnum quod fecit in israel. Uides quia peccatores
eo usque ueniunt. ut & opus illud magnum
& preclarum quod fecit dominus obliuiscantur.
quod crucifixus est pro peccatis nostris. & surrexit
propter iustificationem nostram. Unde credo quod propter
hanc obliuionem metuens apostolus dicebat dis
cipulo suo timotheo: quem precipuum ha
bebat. Memor esto xpm ihm: resurrexisse
amortuus. Sciebat enim quia huius tam
magni operis quod surrexit amortuus fieri possit
obliuio: si generatio peccatrix oriretur in cor
de. Fecit ergo malignum coram domino gene
ratio adultera. que nescit ihm neque prebros: &
seruit inquit baalim. & derelinquerunt
dominum deum patrum suorum. Hec quidem fe
cerunt antiqui. Sed quoniam que scripta sunt non propter
illos. sed propter nos scripta dicuntur. in quos fines
seculorum deuenerunt: uideamus ne maiore ex
parte de nobis hec quam de illis dicta uideantur. & uis
uidere quia non per me sed per apostolum de nobis esse ista
exponuntur? Audi ipse quid dicat. In he
lya autem quid dicit scriptura. quomodo inter
pellat deum aduersum israel? Domine prophetas tuos

occiderunt. altaria tua demoliti sunt: & ego
relictus sum solus. & querunt animam meam.
Sed quid illi dicit responsum diuinum? Reliqui
in septem milia uirorum: qui non curuauerunt
genua ante baal. Et addidit. Sic ergo inquit & in
hoc tempore: reliquie secundum electionem gratie salue
facte sunt. Videsne quia illos qui curuauerunt
genua baalim. & qui non curuauerunt: in reli
quiis credentium. & in multitudine non creden
tium interpretatur. Et hoc ostendit. quia illi qui
in tempore saluatoris increduli extiterunt: &
impii genua curuauerunt genua baalim. &
adorauerunt simulchra: hii uero qui credunt &
implent opera fidei. non curuauerunt genua baali.
Neque enim usquam refertur in historiis ut in euuan
gelicis. ut in aliis quibuslibet scripturis quod aliquis
tempore saluatoris genua flexit simulacris: sed de
illis utique hoc dicitur. qui peccatis astricti: & uelut
compediti tenebantur. Unde constat. quia & nos
quotienscumque peccamus & captiui ducimur
in lege peccati. genua nostra curuamus baalim: sed
non in hoc uocati sumus. nec ad hoc credidimus
ut iterum seruiamus peccato. & iterum genua
flectamus diabolo: sed ut flectamus genua in
nomine domini ihesu. quia in nomine ihesu omne
genu flectatur. celestium terrestrium & infer
norum: & ut flectamus genua ad patrem
domini nostri ihesu xpi. ex quo omnis paternitas in
celis & in terra nominatur. Sed quid mihi prodest. si ge
nua corporis mei ad orationem ueniens flectam
deo. & genua cordis mei flectam diabolo? Si
enim non stetero firmus aduersum astutias diaboli:
flexi genua mea diabolo. Et si non constanter
stetero aduersum iram: flexi genua mea ire. Si
militer & si non constanter aduersum libidinem resti
stero. flexi libidini genua cordis mei. & in sin
gulis quibusque que contraria sunt deo hoc facere
uidebor: nisi constanter & fideliter stetero. sicut &
illi fecerunt qui coluerunt baalim: & dere
liquerunt dominum patrum suorum qui eduxit
illos de terra egipti. Non igitur putemus quia
uidemur simulacra non colere. propterea hoc non etiam
ad nostrorum aliquos pertinere. Unus quisque quod
per ceteris colit. quod super omnia miratur & diligit.

hoc ei deus est. Denique hoc est quod ante omnia
& super omnia: per mandatum suum deposcit
ab homine. Diliges inquit dominum dominum tuum
ex toto corde tuo & ex tota anima tua. & ex
totis uiribus tuis: preoccupare quodammodo erga se
cupiens totos humane mentis affectus. & sciens
quia quod ex toto corde dilexit quis & ex tota
anima: atque ex uiribus totis hoc ei deus est. Discutiat
nunc unus quisque semet ipsum. & tacitus ex suo cor
de recenseat. que in eo potissimum. & super cetera
omnia flamma amoris exestuet: quis sibi ar
dentior ceteris fouetur affectus. Uos ipsi de his ha
betote iudicium. In statera hec uestri examinis
appendite. Et si quid illud est quod in dilectionis
lance preponderat: hoc tibi deus est. Sed uereor ne apud
quam plurimos preponderet amor auri. & auari
tie pondus pressa satis lance demergat: et
utique dicitur ad hunc. Non potest deo seruire & mam
mone. id est auaricie seruire. Uereor ne & in aliis
libidinis & uoluptatis amor in tantum preponderet.
ut usque ad terram demergat: in aliis amor
glorie secularis. & humane dignitatis cupidi
tas: super omnia pregrauat. Et ualde paucos
esse arbitror. qui intra semet ipsos mentientes
affectus suos. & in statere eos equalitate pen
santes: inueniant quod dilectionis dei pondus
super omnia cetera que sunt humana preponderet.
Scio ergo eum qui hec apud semet ipsum. summa
examinatio pensauerat: & cum inuenisset. quia
omnis qui intra se erant affectus in illam partem
ubi erat dei caritas. uergerent cum omni confiden
tia dicebat: quia neque mors. neque uita. neque an
geli. neque uirtutes. neque presentia. neque futura.
neque altitudo. neque profundum. neque creatura
alia poterit nos separare a caritate dei: que est
in xpo ihesu domino nostro. Sed paulus hic est. qui
hec ita potuit dicere. quia neque presentia. neque fur
tura. neque creatura alia: eum separare potest a carita
te dei. Nos autem atque utinam ut hoc dicamus.
quia neque aurum neque argentum. neque uo
luptas carnis neque gloria seculi. & caduca ac tempo
ralis dignitas. ut delicie corporales. neque liberorum
ut coniugis gratia: poterit nos separare a caritate dei.
Certe ut illud liceat a nobis confidenter dici.

quia neq; ꝑcularis lr̃ature amor · neq; phylo
sophorum sobisinata · neq; mathematicorum de
ceptiones · & astrorum simulata cursus · neq; di
uinationes subrectia demonum fallacia com
mentate · neq; ullus omnino p̃sentę amor p ea
quę n̄ licet inquisitę · potit nos separe a caritate
di quę ē in xp̃o ihu · Aut non etam tot̄ genti
litatis error hic accepit exordium · dum ea quę
multum diligunt homines dñi ee uolunt · &
humanis q̄busq; uicijs & cupiditatib; diuinum
nom̄ asc̄bunt · Pecunię namq; cupidi et
auaritię amores flagrantes · mammonam q̄d
apud syros d̄m cupiditatis ihus dicunt · libi
dines & uoluptates amatores · ueneremq; deam
sibi uicij huius quo agrantur asc̄bunt · Simi
lit̄ & in ceć uicijs · hunc ipsum quo ur
gentur affectum · dñi sibi fecerunt · Vñ &
apls eadem dicit · Aut enim · Et auaritia q̄d
ē idolorum cultus · Videl̄ g̃ quia n̄ solum ad
orare simulachrum · s; & auaritię studere ido
lorum cultui & seruit̄ reputat̄ · Sic g̃ &
nos cum aliquib; uicijs tra dedti sumus · ut ea
ex toto corde · & ex tota anima · atq; ex totis
uiribus diligamus · adorare idola · & abisse
p deos dicimur alienos · Et adorauerit inquit
deos alienos · deos gentium · qui in circuitu
ipsorum erant · & ad uacundiam concitauer̄
dñm · Videl̄ quantum faciant peccata · ut
peccantes illum in quo n̄ solum ire nullus
affectus ē · s; ne alius quidem passibit motus ·
nos ad uacundiam p uocare dicamur · Verū
ille p manet immutabit in sua natura · nec
unquam re turbatur affectib; · Ego autem p
ea quę delinquo tam in ipse conscisco · sic
dicit apls h̄ra edocens · Secm̄ autem du
rtiam tuam & cor impenitens · thesaurizas
inquit t ipsi tam in die ire & reuelationis
iusti iudicij di · qui reddet unicuq; secm̄
opa sua · Irritauerunt g̃ dñm ad uacundiā
& dereliquerunt dñm · & coluerunt baal &
astarten · Et iratus ē furore dñs in isrl · &
tradidit eos in manus diripientium · Quamdiu
quis d̄o seruit · non tradetur in man̄ diripien
tium · Cum autem deliquerint dñm & seruire
ceperint passionib; suis · tunc dr de eis quia t
didit eos ds in passiones ignominie · Et tradi
dit tam illos ds in reprobum sensum · ut fa
ciant ea quę non conueniunt · Quare · Quia re
pleti sunt inquit omni iniquitate · nequitia ·
fornicatione · auaritia · & ceć omnib; quę dicunt ·
sicut & hic modo · quia seruerunt inquit & ado
rauerunt baalim & astarten · tradidit illos ds in
manus diripientium · & facta sunt in manibus
inimicorum suorum · Hec enim ut sepe iam di
xi uidei tant̄m hystoriam rerum gestarū
& p̃teritarum legant · Nos autem pp quos h
scpta dicuntur · scire debemus quia si peccau
mus domino & animi nr̄i uoluptates · ac de
sidia carnis uelut dm colamus · tradit̄ etiam
nos aplica auctoritate in manus zabuli · &
concidimur · Audi denq; ipsum dicentem ·
de eo qui peccauit · Tradidi inquit huiusmodi
hominem sathane · in interitum carnis · ut spe
salutis fiat · Videl̄ g̃ quia & m̄ n̄ solum papas
suos ds tam delinquentes in manus in
micorum · s; & p eos qui ecclę p̃sident & po
testatem hnt non solum soluendi s; & ligandi ·
tradunt peccores in interitum carnis · cum p
delictis suis ex p̃i corpore separant̄ · Et ut in
uidet̄ · duplicet̄ etiam nunc tradit̄ homo de
ecclia in potestatem zabuli · Hoc m̄ quo supr̄
dixi mus · cum delictum eius manifestum fit
ecclie · & p sacdotes de ecclia pellitur · ut notat̄
ab omnib; erubescat · & confuso eueniat ei illud
q̄d sequitur · ut spe salutis fiat in diem dñi
nr̄i ihu xp̃i · Alio autem m̄ quis traditus ē
zabulo · cum peccatum eius manifestum n̄
fit hominib; · Ds autem qui uidet in occul
to p̃spiciens eius mentem & animos uicijs
& passionib; seruientem · & in corde eius
non se colli · s; aut auaritiam · aut libidinem ·
aut uacantiam · ut alia huiusmodi · istum
talem ipse dñs tradit sathane · Quam̄ eum
tradit sathane · Discedit amente eius · &
aufugit se & refugit a cogitationib; ei mat · & de
sidius malignus · & delinquit domum cordis
eius uacuam · & tunc complebit in illo hoie
q̄d scptum ē · Cum autem immundus spūs exiet

ab homine. circuit loca arida: & si non inuenit
requiem. redit ad domum suam. & inueniens
eam uacantem & mundatam: assumet secum
septem alios nequiores se spc. & intrans habitat
in domo illa: & tunc fient hominis illi nouissi
ma peiora prioribus. Hoc m̄ intelligendum ē. dn̄m
tradē quos tradit. non quia ipse tradat aliquem:
s; ex eo q̄d derelinquit indignos. eos scil quin̄ se
ita excolunt. & auicijs purgant: ut libent̄ in eis
habitet ds. ipso refugiente. atq; auertente se ab
anima que in immunditia. ac uicijs posita ē tra
dita dr̄. ex eo q̄d d̄o uacua inuenitur: & inuadit̄
aspu nequam. Et id̄o nos summo studio uigi
lemus. & festinemus nos purgare auicijs et
concupiscentijs mal. ut dn̄m int̄ nos tenere
possimus. & ut habitare dignet̄ in nob. dum de
lectat̄ & actib; & sermonib; & cogitationib; nr̄is:
si scd̄m ipsius uoluntatem geramus cuncta
que gerimus. ut siue manducamus siue bibi
mus siue aliquid aliud facimus: om̄a in nomi
ne faciamus dn̄i nr̄i ihu xpi. cui ē gl̄a & impe
rium: in secula sc̄lorum amen.

Expt omil. ii. Incip. iii. de eo q̄d traditi
sunt filii isrl in manus inimicorū suor.
& d gothoniel. & haoth.

Quando fecerunt filij isrl
malignum in conspectu dei &
obliti sunt domini dei sui. ac re
linquentes eum seruierunt ba
alim & lucis gentilium: tunc thesaurizantes
sibi ipsis iram tradidit sunt iusto d̄i iudicio in
manus inimicorum. scd̄m h̄ que p̄sens lectio
declarauit in manus inquit cusarsathon regis
mesopotamie. Interpretatur autem cusarsathon:
humiliatio eorum. Traditi sunt g̊ in manu ei:
qui humiliaret eos. Et quia ipsi in excelsis
montium impie agebant in altissimum: ppt̄a
ab ipso humilitate tradunt̄. S; nolo putes q̄
erga antiquos solummo erat h̄ diuina p̄uiden
tia. ut eos qui impie exaltabantur traderte
humiliandos: & salubri medicine ratione con
traria contrarijs curarentur. nunc autem om
nipotenti d̄o erga ecclīam suam huiusmodi sa
lubritas p̄uidentie deest. Etiam nūc ē cusarsa
thon rex mesopotamie cui traduntur humili
ande & affligende anime. que xpiana humili
tate composita: in supbiam se atq; arrogantiam
dederunt. Odiosum satis ē in conspectu d̄i sup
bie uitium: quia sicut scriptura dicit. initium
discedendi ad̄o supbia. Et itum alibi scriptura
dicit. Ds̄ supb resistit: humilib; autem dat
gr̄am. Si qui g̊ xpi humilitate despecta. qui
ppt̄ nos cum ds̄ ēēt homo factus ē. & humilia
uit se usq; ad mortem: extollitur & effertur
ad potestates atq; ad dignitates seculi p̄silit.
& artes quib; h̄ adsequi nititur: etiam si contra
fidem & religionem sint. non refugit nec hor
rescit dum m̄ cupit q̄d optineat: inde euenit
ut faciat malignum in conspectu domini. &
p̄ea q̄m summas indeptus fuit infulas potesta
tum: & ad ipsa supbie fastigia summa conscen
dit. inde deiect̄ traditur huic cusarsathon. uni
scil exaeris p̄ncipib; sicut & alij pharaoni &
chiram alij: ut humiliet eum qui nimis fuerat
exaltatus. ut affligat. ut conterat. donec resi
piscat & querat dn̄m: quia cum ēēt in sup
bia & elatione constitutus ignorabat dn̄m.
Nunc g̊ hi qui traduntur p̄ peccō in t̄bulati
one positi. uideamus quid faciunt: illud pro
fecto q̄d scriptum ē. Et clamauerunt ad dn̄m
cum t̄bularentur. & de necessitatib; liberauit
eos: & deduxit eos de tenebris & umbra mortis
& uincula dirupit. S; & unus quisq; nr̄m etiam
si paruus sit etiam si minimus. etiam si nulla sit
usus in seculo dignitate: pot̄ supbie uitio labo
rare. Et nich tam fedum neq; execrabile scriptā
dicit: quam pauperem supbum & diuitem
mendacem. Non nunquam autem morb; iste
supbie penetrat n̄ solum paupes plebis. uerū
etiam ipsum sacerdotalem & leuiticum ordinē
pulsat. Inuenias int̄dum etiam in nob aliquos
qui ad exemplum humilitatis positi sumus. &
in altaris circulo uelut specula quedam in
tuentib; collocati: in quib; arrogantie uitiū
fetet & de altari domini q̄d debet incensi suaui
tate flagrare. odor tetrimus supbie & elatio
nis renidet. S; abiciatur queso ab omni hac
sancta ecl̄ia & p̄cipue ab his q̄ ministrant

in sanctis. odor iste tollimus: ut possimus ficut paulus dicebat esse bonus odor xpi. ne forte uastetur domus & ad uacuitatem procemus scm ysai. ut tradat nos in manus cusarsathon. & humiliatem qm in scientia xpi docere debemus: in correptionis nre tribulatione discamus. S; unde benignum dnm inuocemus cum seuitate miscentem. & ipsius pene modum iusta & clementi libratione pensantes. Non in perpetuum tenuit delinquentes. sed quanto tempore seruierunt baalim: tanto seruierunt etiam cusarsathon hoc octo annis. Disce ergo & tu audaces quisq; ille est qui te consentis est alienus errouis. & quanto tempore errasse te nosti. quanto tempore deliquisti. tanto tempore nichominus humilia te ipsum deo: & satisfacto ei in confessione penitentie. Non expectet ut humilier te cusarsathon & inuito necessitas extorqueat penitentiam. sed ipse puenias tortoris uultus manus: quia si te ipse emendauis. si te ipse correxis. prius es deo & misericors qui uindictam temperabit ab eo: qui illam penitendo preuenit. S; & illud consideremus. quia donec seruirent cusarsathon hi qui tradita fuerant p delictis. & non clamarent ad dnm: nemo fuscitauit eis qui saluare eos posset. Cum uero clamauerint ad dnm. tunc fuscitauit dns saluatorem ysrl: & saluauit eos. Saluatorem autem dicit gothoniel: qui interpretatur tempus in deo. Per hunc gothoniel potest ille pplus de seruitute humilitatis ereptus est & reddita est pax ppto: quam superbia ducum & diuisa plebis facinora fugauere. Verum qm in diuinis spalem quendam posse intelligi cusarsathon regem. & unum de aduersariis & aereis potestatibus principem: ita consequens uidetur etiam gothomelem istum qui ad liberandum pplm fuscitatus est ee unum aliquem de militia celesti. & archangelis tamen: qui ad amministerium mittuntur eorum qui hereditatem capiunt salutis. & sunt angeli saluatores qui ut in gothomelis ut aorb species designantur: quia sicut sepe ostendimus non solum aduersariis uitiis; impugnamur. si & diuine bonisq; uirtutes ad auxilium nostrum mittuntur a deo. Videamus tamen quis fuit iste gothoniel. cuius familie cum nobilitant. filius inquit cenes frater caleph. illius laudabit & ammirandi uiri caleph: qui fuit comes & ducatus ibu naue de quo p ut potuimus in suis locis que usq; sunt disseruimus. Quid ergo dicit scriptura de isto gothoniel. Postea qm dixe quia clamauerunt filii ysrl ad dnm. factus est inquit spe domini sup gothoniel: & iudicauit ysrl. Futuri in nob est aliquis qui ita ualidum & ita iustum clamorem emittat ad dm ut dignus sit gratiam & mereat pplis accipe iudicem. & talem iudicem quem spe di repleat. ut possit rectum tenere iudicium. Vnde & ubi ipse iudicium dr. & describuntur in eo iudices: qui iudicauerunt pplm. Sic enim alii libri regum dicuntur ut regnorum in quibus describitur unusquisq; regum qm regnauit & quo egit. ita & in hoc libro gesta iudicum referuntur. & describitur non solum si quid ab eis recte & utiliter gestum est. uerum & si quid culpabiliter admissum est. Cur tamen utrumq; descriptum sit si requiris. ideo & nunc ecclie precipit ut iudices. prudenter ea que ab his laudabiliter gesta sunt: eorum sequantur exempla. Si qua uero in illis culpantur. ut ipsi caueant & declinent. Magna gratia primi huius iudicis gothoniel referatur. quod spe di factus est sup eum: & p spm di iudicabat ysrl. Quod ego de alio quocm dictum ee non ualde memini. Sunt quoq; & hodie ecclarum omnium que sunt sub celo quam plures iudices: quibus iudicium non solum rerum gestarum datum est. sed & animarum. Verum nescio siquis sit tam ecclie iudex quem dignum faciat dns spu suo repleri. ut sicut gothoniel iste testimonio scripture decoratur est. ita etiam ipsi de quibus hoc optamus di testimonium mereantur. Aut g. Et factus est sup eum spe dni: & iudicauit ysrl. & exiit ad bellum: & tradidit dns in manus eius cusarsathon regem. Quare hoc? Quia spe dni erat in eo: & confortata est manus eius sup cusarsathon. Et post hoc: quia quieuit ita sub eo iudice. xl. annis.

videl: quia larga est diuina clementia. Octo
annis seruierant filij isrl p multorum delictis.
quadraginta annis p unus uisticia in pacem
pduxerunt. S; quid dr p hr? & defunct ē mqt
gothoniel: filius cenez. Rem iudeo piculosā.
defunct ē gothoniel. Quare? Quia iam in
dignus erat pplo: qui habet iudicem talem.
Denq; in consequentib; dicit illo defuncto.
& adiecerūt filij isrl inquit facē malignum in
conspectu domini: & confortauit dns eglon
regem moab. adūsum isrl. Conficta q p eo
qo indigni erant iam habe principem talem:
pptā auferetur ab eis bonus iudex. Et quia fecerūt
malignum in conspectu domini: exercitatur eis
hostis pessimus eglon rex moab. Videl q nīa
peccata uirtes hostib; pbent. & qn nos facimus
malignum in conspectu domini & delinquim⁹:
tunc confortant⁹ a domino adūsarij nri. tunc
uirtes contrisc dantur. Hoc siue secm ueritatem
queras ita inuenies. quia non inualescerent
hostes ñ eis uirtes nīa delicta conferrent. siue
in spalib; considers. simulte contrie uirtutes non
inualescent adūsum nos. nec ipse zabulus in nob
aliquid pualet: ñ ei uirtes ex nīis meritis pbemus.
Valde infirmus eet adūsum nos ñ nos eum for-
tem in peccando facē mus. & ñ p peccā nīa lo-
cum inueundi & dominandi inueniret in nob.
Propā denq; & apls pmonet dicens. Nolite
locum dare zabulo. Sicut & hic in legim⁹.
qua p ea qm fecerunt filij isrl malignum in
conspectu domini: locum dederunt zabulo.
Confortauit eum dnm eglon regem moab.
& adiunxē ei oēs filios ammon & amelech. Non
solum inquit ipse confortat⁹ ē ex peccatis filio-
isrl: ḡ adiunguntur ei socij nequam. ex filijs
ammon & amelech: qui cum ipso pariter
impugnent isrl. Et seruierunt inquit filij
isrl eglon regi moab. decem & octo annis.
Obserua: quia etiam mensuras pene indicat
scriptura diuina. Ibi. viii. annis: & hic decem
& viii. dicit. Certum ē autem qo secm pecti
modum. & confusionis nre moram: etiam cas-
tigationis tempora terminantur. Transierunt
ergo eum isrl. xviii. anni seruitutis: & ñ refert⁹
quia clamauerunt ad dnm. ut consolatus sit ama-
litia sua: ḡ p. xviii. annos tm dr. quia clama
uerunt ad dnm filij isrl: & suscitauit eis dns
deus saluatorē: aoth filium gera. filij gemini
uirum ambi dextrum. Ecce quat est iste qui
suscitatur ad salutē isrl. Sicut hr in se sinistrū:
ḡ utramq; manum dextram hr. Hoc ē enim
qo dr ambidexter. Dignus uere pplo princeps:
& eccle iudex qui nesciat agere sinistrum: cuius
qo agit dextra nesciat sinistra. In utraq; parte
dexter ē. in fide dexter ē: in actib; dexter ē. Sicut
hr de illi qui collocantur a sinistris quib; dr.
discedite ame operarij iniquitatis nescio uos.
re in ignem ēternum quem pparauit dns zabulo
& angls ei⁹. Qs silicet in talib; ex simili plume
puto qo secm spalem intelligentiam & sci oēs
ambi dextri dicantur. & econtrario zabulus
& principes eius si dici pot ambisinistri dicunt⁹.
Totum enim qo agunt sinistrum ē: totum pū
sillum. totum ignē. eno cum his qui a sinistris
sunt deputatum. S; uideamus: quid
agit hic ambidexter iudex. Miserunt dia. Vi
inquit filij isrl munera eglon regi regi
moabitarum p manum aoth. & fecit sibi aoth
gladium exutrq; parte acutum. palme ex
tense longitudinem: & alligauit sibi eum ad
femur dextrum. Videl quia dextrum ē omne
qo gerit aoth hic ambidexter. Et manib; dexter
ē. & pedib; dexter ē. In femore enim dextro gla
dium portat. ut uenit ad regem moab. &
interficiat eum. Dixim⁹ in supioib; qd isti
quos ad salutem pplī & ad liberandos filios isrl.
suscitare dr deus saluatores. ut iudices: imagi
nem ferant aliquorum principum ex celestium mi
litia & supnarum uirtutum. quas ad subsidiū
deus emittat: eorum qui ad se toto corde cla
mauerunt. & confessionem penitentie diui
nam erga se clementiam flexerint. S; hoc neq; pre
sumptum apud auctores iudeatur a nob. de
bemus ex scripturarum ro auctoritate firmare.
Scptum ē in exodo. quia patres nri filij isrl
cum multo tempore egypcis & pharaoni re
gi durissimo in luti & latis confectione ser-
uissent: clamauerunt inquit ad dnm. ita

ut ipse dominꝰ dicet: clamor filiorum israel ascendit ad me. Et missō quidem moysen: ut sibi lꝫ eduxē eos. Refert autem sēptuaginta. ꝙd angelꝰ exāminator missus sit qui uastaret quidem omnia p̄mogenita egipti: ut israelitarum ū nemnem tangeret. Et sic declarat̄ utrutem fuisse ce lestem. que uastauit egyptios & pharaonis: filios israel de iugo seruitutis eduxē. Simile quoq; etiam illud refertur in hystoriis. ꝙ sub rege assyriorꝫ sennacherib angelꝰ dñi mittitur: qui centum sub una nocte & pharaonis centum. lxxv. milia hostium. & urbem de obsidione & p̄lio de munitissima liberauit incolu. Ita etiam nunc exēplo consequentia debemus aduertere: quia si q̄n p peccatis nr̄is in captiuitatem tradimur. ecclia meinus ad dñm. Clamemus non ore sed mente. ita ut dolor cordis fontem lacrimarum p̄ducat ex oculis. sicut ille qui dicebat. lauabo p singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meū rigabo. Si ita conuitamur a amat. ut ille non contangamus mala: si ita desinimus a superbia. ut ille nichil superbum dicetam ut. S; nichil arrogans sapiamus: mittet etiam nobis dominꝰ uirtutem suam celestem. p quam liberemur antiqui seruitutis zabolice. Que uirtꝰ omnia p nobis agat dextē & p̄sidium. que faciat nos relinquere uiam sinistram que ducit in p̄dictionem. & reuocet nos ad uetam uiam. illum qui dicit ego sum uia & ueritas & uita. ihū xp̄m dñm nr̄m. cui ē gl̄ia & imperium. in secula seculorum amen.

Expl̄ omt. iii. Incip̄. iiii de samegad. z labim. z sisara.

Conuungitur p̄cipatum aoth ambidextri: p̄cipatus samegad. S; uideamus qualiter aoth qui inc̄patur latus. concluserit p̄cipatum suum. Hystoria nos edocuit ea q̄ de eglon rege sc̄pta sunt. q̄n sapientissimꝰ hic aoth arte quadam. & ut ita dicam callida si laudabili usus decep̄tione. interemit eglon tyrannum. qui inc̄patur rotundus ut orbita. Oportet g̃ talis ee & nr̄i p̄ti iudices. quat fuit aoth ille qui inc̄patur latus. ut omnis uolubilē morē & orbitas malitiosi excidant. & primant inuasiones tyrannorum regum. Quadamte autem. inc̄patiue fluxus ut effusio. Humus g̃ fluxe & dissolute gentis p̄cepit ut dux. qui potꝰ uidi aliquis ut intelligi. in sermo illius philosophie que summum bonum iudicat uoluptatem? Quem inficiat & primat euangelicus sermo. qui gladio compunc̄t: & sermo p̄phetic⁹ ipse in uentre eorum accepti unis p̄cordiis. ambidextri doctoris disputatio nibꝰ concludatur: ut uitatis eos assertione concludens extinguat omnem p̄ui dogmatis & crasse intelligentie sensum. qui se extollit & erigit aduersum spālem scientiam xp̄i: ut hec ita faciens & in ubo dñi dimicans unusquisq; ecclie iudex fiat. etiam ipse laudabit aoth: de quo dicat dñs. Euge serue bone & fidelis. quia sup pauca fuisti fidelis: sup̄ multa te constituam. Verum breuit̄ anobis ista de p̄cti lectione id ē de aoth fine repetatis: uideamus nunc quale sit etiam p̄ceptum samegad. qui inc̄patur ibi aduena. Uerum ē enim quia omnis qui sumus homines dñi. aduene sumus in hoc mundo. & incole in ea: sicut & ille qui dicebat. q̄m incola ego sum apud te in ita & p̄egrinus: sicut omnes patres mei. Et hunc g̃ samegad sanctē spē ibi incolam dicit: id ē hic. Qs enim sancto spū quum cet̄e ibi ē nobis est hic. Quid g̃ dr̄ de samegad? Peculit unquit allophylos in sexcentas urbis in thua ut pede aratri. Aliud genus laudis in samegad uideo. Iste in aratro pugnat: aoth pugnabat gladio. Iste in aratro unxit: tamen & hic fuit ac p̄stitit allophylos. Dor g̃ fuit ut eccle iudex ñ semp gladium p̄ferat. id ē non semp austeritate ubi & acumine correptionis utatur: si aliq̄n etiam intueatur agricolam. & uelut aratro sulcans etiam nr̄e animę ac sepulcram dñici commonitione resecundens: aptā eam suscipiendis seminib; paret. Inficiatur g̃ etiam sic allophylus. cum non arguitur & acumine contradictoriis utamur: si agili & simplici commonitione de animis audientium uitia & peccata appellimus. S; & tu ipse audiens. esto agricola animę tuę: ute hoc aratro. quo utitur samegad. S; cum miseris manum tuā in aratrum.

noli retro respicē. to ē p̄a q̄m multis crucem tuam
& secutus fuīl xp̄m p̄a q̄m seculo renuntiastu.
& his que in seculo sunt: noli retro respicē. noli re
quirere ea que pp xp̄m dimisisti ut stulta: quia
sicut ille aratro manum semp habuīt ita ut confi
denter dicat. ih autem absit gliari nisi in cruce dñi
nr̄i ihu xp̄i. p quem mihi mundus crucifixus ē &
ego mundo: h̄ dicenti. cadent a dextris tuis decē
milia & a sinistris tuis milia: ad te autem non
adpropinquabunt. S; & hoc ipsum q̄d dixit in
sexcentis uiris allophilos percussisse samegad: ñ
uidetur ociosum dictum. Quid enim opus
erat designare etiam numerum? Nisi forte cui
dentur in ipso numero ea de quib; supius diximus
latere. Senarius enim numerus qui multi
pliatus peruenit in sexcentos. mundi huius figu
ram tenet: qui in sex diebus dr consummatus.
Sexcentos g̃ in aratro dr percussisse. ille enim p cru
cem x̄i: crucifixus ē mundus. S; quid post h̄ se
quitur? Et abierunt filii israhel facere ma
lignum in conspectu dñi. & adhuc mortuus est.
Seruatur numerus in his etiam illa obseruatio.
q̄m in supioribus designauimus: quia ppeccis
pli moritur bonus pli dux: cum enim in
digni fuerint effecti. & fecerint malignum in
conspectu dei: auferet ab eis homo dei. S; dicit
fortasse pls nr̄. Quando ecclia dei sine iudice
ē? Etiam si p̄ discesserit: alt̄ adhibetur.
Audacter fortassis aliquid dicemus. tamen q̄d
sepius ē dicemus. non semp p̄cipes pli &
ecclē iudex p dei arbitrium datur: si; aut me
rita nīa deposcunt. Si mali sunt acti nīi. &
optamus malignum in conspectu dei: dant
nob p̄cipes secm̄ cor nr̄m. Et hoc t̄ de scripturis
probo. Audi denig; quid dominus dicat. fecerunt
sibi regem. & non p me. & p̄cipem. & nō p con
silium meum. Et hoc dictum uidetur de saule
illo quem utiq; ipse dominus elegerat. & regem
fieri uoluerat. S; q̄m non secm̄ di uoluntatē.
si; secm̄ peccatum pli mutum fuerat electus: ne
gat eum cum sua uoluntate ut consilio consi
centem. Tale g̃ aliquid intelligamus etiam in
ecclīs fieri. qua p̄mittit pli aut in uerbo & ope
potenti acto tribuitur rector ecclē: aut si maligni
faciat pls in conspectu domini. tat ecclē iu
dex datur: sub quo famem & sitim pls pa
atur. Non famem panis. neq; sitim aquē: si; fa
mem audiendi uerbum dei. Ita nos agamus & ita
oremus. ne unquam nos diuina uindicta in
ubi fame condemnet ac sitis: ne unquam auste
ritas animab; qui nos uerbo & ope instruat. qui in
moribus honestate qui patientie ac mansuetu
dinis exemplum de se pplis p̄stet exemplum. Nam
si nos fecimus malignum in conspectu domini.
to ē si male egimus: si uoluntatem mam & nō dei
faciamus. morit̄ & nob aoth. auferet & samegad.
& obscurabit laudis nīa: & tradentur in manus iu
dicis regis chanaan. Jabin autem int̄pratur
sensus: siue prudentia. Si g̃ nos nō probaue
rimus dñm habe in notitiam. dixit nos dr in re
pbum sensum: repletos inquit iniquitate. ne
quitia. fornicatione. auaritia. plenos inuidia.
homicidiis. contentione. dolo. furiositate. de
tractores. deo odibiles. contumeliosos. superbos.
elatos. parentib; nō obedientes. insipientes. in
compositos. sine affectu. sine misericordia. Vides
qui sunt & quales qui tradunt in repbum
sensum: qui traditur iabin p̄cipi chanane
orum. Et p̄cepit inquit multis iabin erat
sisara. & ipse habitabat in aristoch gentium.
et erant ei nongenti currus ferrei. & clama
uerunt filii israhel ad dñm. Etiam in hoc simi
liter illa q̄m supius designauimus obseruatio
custodiatur: quia nesciunt clamare ad dñm
filii israhel nisi cum traditi fuerint in manu iabin
ut eum affligat per militie p̄cipem sysaram.
Cui erant inquit nongenti currus ferrei quib;
scilicet affligeretur pls dure cervicis. Sisara aūt
int̄pratur uisio equi Iste ē enim animal & nisi pat
qui nō uidet nisi ea que animal sunt: ipsa ē eius
uisio ipse ei semp intuit. & ideo semp animalis
homo: et is qui secm̄ carnē ē. psequit eum qui
secm̄ spm̃ ē: donec spat intelligat. & exami
net omnia: & intelligat unde sibi sit auxilium
deposcendum. & clamet ad dñm: donec ani
me illi que clamauit ad dñm susceret ppha.
que ē in figura deborre: & secm̄ ppheē gram
& intelligentiam ut ecclē pls gubnet. ut etiā

seruus unus cuiusq; mentis & anime regatur
ptibm xpm dnm nostrum. cui ē gla & impium
in secula seculoum amen ē. Expt omt. uu. In
cap. v. de delbora. & barach
De questionib; & iahel. & sirata.
ad questiones. & de sacmentis ad
sacmenta trahimus. & cum uix ac
difficulter ꝑma quecq; explanem.
difficilib; difficiliora succedunt. & que non tam
humani ingenii facundia indigeant. ꝙm di
uine gre aspiratonem requirant. Sine dubio
enim requirit auditor. ꝙnquidem sententia ē
apli pauli. que dicit. Omnis scptura diuinit
inspirata utit ē ad docendum. ad increpandū.
ad doctnam que ē in iustitia. quid hat in sese
ista scptura quam sine dubio & ipsam inspiratā
diuinitus confitemur. qd nob ad doctnam
cedat. qd ad increpationem. qd ad disciplinā.
qd ad iustitiam. Quid enim nob ex hoc confer
tur. si legamus hoc qd recitatum ē de quod
debbora inquit mulier pphetissa uxor laphydoch
ipsa iudicabat isrl in illo tempore. Et ipsa in
quit debbora sedebat sub palma. inter medium
rama & inter medium bethl. in monte effrem.
& ascendebant ad eam filii isrl ut iudicarent.
Tum deinde qd nob eruditionis aut doctrine.
aut iustitie ea conferunt que sequunt ut de
barach. ut de iael. ut etiam de sisara. duce mi
litie iabin. Videam ergo ne forte ph dignum
aliquid sic & exscripturis ceteris. de sacramentis
secretionib; doceam. Primo hoc ipsum qd cum
plurimi iudices uiri isrl fuisse referant. de
nullo eor dr qd pphia fuerit h de debbora muli
ere. Prestat & in hoc consolatione ñ minima mu
lierum seruu. etiā ꝑma ipsi luttere faciet. & pro
uocat eas uti nequaq; ꝑ infirmitate seruil des
perent etiam pphie gre capaces se fieri posse. si
intelligant et credant qd meret hanc gram pu
ritatis mtis. ñ diuisitatis seruil. Sed uideam qd etiā
interioris intelligentie respuerit archanū. Debbo
ra apls inpretatur siue loquele. Sed etiam et insupi
oib; diuinū qd debbora in prophie forma accipien
da sit que ē apls. Certum namq; ē. qd omis pphia
suauis celestis doctrine fauos. & dulcia diuini
eloquii mella componat. Vñ & dauid canebat
dicens. Quam dulcia faucib; meis eloquia tua.
sup mel & fauum oi meo. Et rsum alibi dicit.
iudicia dñi ꝓcosa ēē sup aurum & lapidem ꝑ
ciosum multum. & dulciora sup mel & fauum.
Sed & illud consideremus ubi residē dr pphetia.
& ubi locus eius ēē describit. Sub palma inqt
inter medium rama. & inter medium bethel.
Sub palma sedem hr pphia. quia iust inqt
dauid sicut palma florebit. ꝑ hoc qd iustis insti
tutionib; eruditum pphia ꝑducit ad palmam
supne uocationis dñi. in xpo ihu dño nro. Inter
medium autem rama. & inter medium bethel
sede dr. Rama. inpretatur excelsa. Bethel aut
domus dñi. Videte in quib; locis residē dr pphia.
inter excelsa & domū dñi. Nisi enim humile. nisi
directum. nisi utile. erga pphie sedem reppe
riri pot. Sicut & salomon michomum sapientie se
dem describens die de ea qd ut imporis cuitatum ad
sistat. ut immutor membris habitet. ut malus curri
bus agat libe. hoc modo & pphia q nunc in debbo
ra describit. inter domū dñi & inter excelsa dr habi
tare. Non enim nos docet que sup eram sunt quere
re. sed que in celis sunt & in excelsis. ubi xps ē in
dextera dñi sedens. illuc nos pphia hortatur ascen
dere. illuc discipulos suos molitur imponere. h & ē.
Primo omiū inquit misit & uocauit a se barach.
Barach aūt inpretatur choruscatio. Choruscatio uē
q hr quidem lucem s ñ ꝑmanentē. Ad modicum
enim temporis resplendet. et desinit. Hic & barach
michi uidet forma gerere ppli ꝑfecti. qui ꝑmo omiū
pphiam uocat ē. & inuitatus ad audienda eloquia
dñi. et diuine legis munera capienda. Crefulsit
quidem & in legis splendore. ad breue tempus cho
ruscauit. sed ñ diu ꝑmansit nec continuū lucem
potuit obtinere fulgorem. Cum & dixisset debbo
ra ad barach. id ē pphia ad priorem ꝑfin. qui ubi
pcepit dñs ds isrl. & tu ascende in montē thabor
& accipe decem milia uiroꝝ. et reliqua q scripta sūt.
qd respondit barach expsona ppli ad pphiam. si
deamus. Non inquit ascendam. si & tu ascen
dis mecum. quia nescio diem in qua mittet
dñs angim suum mecum. Videt & quoñ illis
ꝑoribus pphia detulit eloquia di. & ille dicit data ēē

precepta ut ascendant in montem: sed excusant et
dicunt. Non ascendam: nisi et tu ascenderis
mecum. Et de excusatione quidem uerum est: sed
de repromissione falsum est. Quod enim non as
cendunt in montem dei: certum est. Quod enim polli
centur se ascensuros esse cum prophetia: falsum est. Non
enim secuti sunt prophetiam. ut credent ei: de qua
omnis prophetia prescripta est xpo. Propterea ergo dicit ad
eum debbora. Ibo tecum. Ueruntamen scito. quia non
erit primatus tuus in uia hac quam incedis: sed in
manu mulieris tradet dominus sisaram. Euidenter
ostendit quia non erit apud illum populum primatus. nec
permanebit apud eum uictorie palma: sed in manu
mulieris cui nomen iael traditur sisara. Describitur
autem quod cum secundum commonitionem debbore
idem prophetie insequeretur barach principem allophi
lorum sisaram: ipse quidem eum comprehendere
non potuit. sed occurrit ei fugienti mulier alieni
gena iael que mulier. prius cum eo amicitiarum fe
dus habuerat. Ad quam ille cum declinasset
latendi gratia. aquam poposcit ut biberet: sed ab illa
lacte potatus est. Et cum eum in latebris collocasset
ac pellibus ad operuisset: postea paulum malleo adactum.
per eius mallam ut maxillas defixit. et tunc occurrens
insectanti barach mortuum iam et prostratum ostendit
sisaram. Quod ergo nobis sacramenti omnis iste historie textus
ostendit? Iael mulier ista alienigena de qua prophetia
dixit. quod in manu mulieris uictoria fiet: figuram
tenet ecclesie. que ex alienigenis gentibus congregata
est. Interpretatur autem iael ascensio. quia reuera non est
alia ascensio: qua ascendatur ad celum nisi per ecclesiam
multiformis sapientie dei. Ista ergo est que dum a cor
poralibus ad spiritalia. et a terrenis ascendit ad celestia
interficit sisaram de quo iam superius diximus. quod carnali
um uitiorum et animalium ut coici hominis tenet for
mam: quia sisaram uisio equi interpretatur. De quo scriptura
dicit. Nolite fieri sicut equus et mulus quibus non est
intellectus. Palo ergo eum interficit: id est ligni
crucis eum acumine et uirtute prosternit. Et
non sine causa: maxillas eius palo transuerbasse
describitur. Illud enim os quod de carnalibus lo
quebatur. et illa doctrina que carnis gloriam
preferebat. que in deliciis et uoluptate uiuen
dum. sapientibus seculi persuadebat. et humanum

genus luxurie adulatione deceperat. illud in
quam os. ligno crucis confoditur et terebratur.
quia illa uia quam philosophia latam et
spaciosam predicauerat uoluptatis: hanc xpc
artam et angustam nobis uiam salutis osten
dit. Sic ergo iael ecclesia uitiorum principem sisa
ram obtectum pellibus. id est membrorum mor
tificatione sopitum: eterno tradidit sonno. Occur
rit tamen iael ecclesia post hoc et priori populo: insec
tanti sisaram. Insectabatur enim israel legem iusti
tie: sed in legem iustitie non peruenit. Occurrit ergo
ecclesia etiam ipsi. et ostendit ei opus suum:
ostendit ei uictoriam consummatam. atque in so
cietatem eum prostrati hostis inuitat. Verum est
enim illud quod apostolus in nouissimo dicit futurum.
quia cum plenitudo gentium subintrauerit: tunc
omnis israel saluus fiet. Fit ergo primatus quidem in
manu mulieris alienigene. non tamen excluditur
a consortio glorie etiam barach. qui prior quidem ce
perat: sed nouissimus peruenit ad fidem. Inmodum
ille peruenit: iael alienigena preteruntem quo
dammodo uictoriam rapit. Eadem forma pre
cessit etiam in esau: et iacob fratribus. Dum enim
esau sectatur agrestia. dum moratur in saltibus.
preueniens iacob et mulieris nichilominus consi
liis matris compositos pater offerens cibos: bene
dictionis primatus accepit. Sic et in euangelio
per gente domino ad filiam principis synagoge
suscitandam. preueniens mulier que fluxu sangui
nis laborabat: fideli tactu prior consequitur
sanitatem. Quod si etiam inde requirendum
aliquid uidetur a diligentibus auditoribus. quod
lacte eum potasse dicitur. cum ille aquam popos
cisset: uideamus ne forte secundum misticas ut alle
goricas leges. tale aliquid etiam: de hoc pos
sit ostendit. Lactis cibus esse dicitur in scripturis sanctis.
prima hec moralis institutio: que incipientibus ue
lut paruulis traditur. Non enim in iniciis sta
tim discipulis de profundis et secretioribus tra
dendum est sacramentis: sed morum correptio emen
datio discipline. religiose conuersationis et
simplicis fidei prima eis elementa traduntur. Istud est
ecclesie lac: hec incipientium paruulorum pri
ma sunt elementa. Sed iste cibus his quidem qui

ad bonum proficiendi propositum gerunt: uitam tribuit et salutem. His uero quibus contraria placent. quibus luxuria. libido. auaricia. et omnis impietas cordi est huiusmodi doctrina: necem et interitum prestat. Sic ergo fit. ut ex his atque eisdem cibis quibus aluntur boni. suffocentur mali: et in quo piis uita est ibi sit impiis mors. Denique ut exemplo res quam dicimus planior fiat. uinum sanos et commode degentes iuuat: et sicut scriptura dicit cor hominis sani duntaxat letificat. Febrientibus uero si sumpserint: pernicie continuo et interitum parit. Ita fit: ut eadem res eodem modo sumpta. uni quidem uitam: alii autem conferat mortem. Sic ergo intelligendum est. et sisaram istum animalem hominem. et uitiorum principem: per doctrinam ecclesie quam non ex fide suscepit extinctum. Sed et una queque anima satis agat: isto lacte euuangelico atque apostolico sopiri in semet ipso. et extinguere sisaram. Si enim per hec edoctus quis mortificauit menbra sua que sunt super terram. auaritiam. fornicationem. et cetera que sanctus apostolus enumerat: sisaram in semet ipso uidebitur peremisse. ut hec non solum in persona ecclesie consummari: uerum etiam unus quisque in sua anima ostendat impleri. Quia ergo sicut diximus ceptus est quidem sisara insectari a populo priori. interemptus est autem a muliere hac ecclesie gentium: et in manu eius data est palma uictorie in consummatione omnium. idest in fine seculi: etiam canticum domino cantabitur per debboram in quo primatus quidem dabitur iael ecclesie gentium. nec tamen de barach laude silebitur: sed unum et primis et nouissimis uictorie premium dabitur. per ihesum xpm dominum nostrum. cui est gloria et imperium: in secula seculorum amen.

Expl omil. v. Incip. vi. de cantico quod cantauit delbora.

Sisara cum exercitu suo et curribus ferreis. quibus impugnabat populum dei: superatus est. Quod ita futurum prophetia precinit per debboram. et postea quam in manu mulieris facta uictoria est: canticum istud debbora uelut uictorie ipsius laudem cecinisse prescribitur. Verum si meminimus eorum que in superioribus dicta sunt secundum misticam formam. que est figura debbore que etiam barach. quid imaginis teneat iael mulier que aduersarium populi dei sola deiecit: que etiam imago sit sisare ipsius qui a muliere alienigena ligni uirtute prostratus est. intelligimus hec omnia sacramenta esse que in nouissimis temporibus et in fine seculi per ecclesiam consummantur: et in cantico hoc uelut epinitia eius idest uictorie laudem esse descriptam: illius scilicet temporis cum nouissima inimica destruetur mors. Tunc enim exultabit debbora. idest illustrabitur gloria prophetie. quia que predixit impleta sunt. Tunc iael ecclesia hostem communem omnium superabit. et postea quam plenitudo gentium introierit. tunc et barach. idest reliquus israel saluus fiet: et in societatem uictorie recipietur. Tunc ergo si digni fuerimus etiam nos cantabimus canticum istud: refertum misticis et prophetis sacramentis. Ex quibus quam per singula discutere cuncta temporis non est breuitatem namque auditores ecclesie diligunt: pauca tamen uel de principiis eius disserentes. uel ex parsim ex eo flosculos eligentes: consolationis aliquid auditoribus afferre temptabimus. uel nos met ipsos exercere et meditari: ut apti efficiamur ad debbore canticum decantandum. In incipiendo principes in israel: in uoluntatibus populi benedicite dominum. Benedictio inquit qua benedicimus dominum: sit in exordio principum in israel. Tum deinde: et in uoluntatibus populi. Ubi gratia. cum primum incipimus uenire ad dei cultum. cum initium uerbi dei et doctrine celestis accipimus a principibus israel ista nobis initia capescenda sunt. Principes autem israel idest populi xpi. angelos accipiendos puto quos ad esse dominus dicit unicuique minimo in ecclesia. qui etiam semper uidere dicuntur faciem patris qui in celis est: ipsi ergo sunt principes. et ab ipsis nobis sunt sumenda principia. Ubi gratia. si eat quis puer ad scolas a magistro quidem suscipitur: et efficitur illius doctoris discipulus. sed non statim discendi ab ipso preceptore: sumit exordium. Sed cum ab eo prima tantum elementa susceperit. traditur aliis erudiendus: ita ut dicam scole ipsius principibus. ut cum ab illis quantum in illis est fuerit edoctus: et cum prima apud eos deposuerit rudimenta: tunc demum etiam ipsius doctoris perfectiora precepta

suscipiat. Ista g etiam nunc institutionū nrārum
mira repetens ppha dicit. qđ cum apncipib;
expmur ut pncipes cepim opari in nob. dem
de nos uoluntate tam & pposito subsequamur.
& alacri pfectib; sic ad bndicendum tam ipsum
dñm uemamur. S; unde quid dicit. incipiendo
inquit pncipes in usit. Ista sunt. uitiari que
dicunt apncipib. Post hū tam uoluntate ppa &
pposito intendum ē. ut bndicere dñm mereamr.
Iam & pples usit cum inciper exire de egipto. &
transire mare rubrum. nich ppo labore. si to
tā p pncipes. to ē pangelos agebatur. Dicit;
sic dicit & moyses ad pplm. uos inquit tacebitis.
& dominus pugnab p uob. Aut non apte uasta
tor angls pes pugnasse describitur. qui egip
tiorum quidem pmogenita interemit. isrlitarum
ū ne pecus quidem mutire fecit. Uerum ñ
semp expectandum ē ut angli pnob pugnent.
s; incipiendum tantumñ. to ē uicis nīs apnci
pib; anglis adiuuamur. Ceum pcessu temp;
oportet etam nos ipsos exire armatos ad plia.
ante enim quam nos bella discamus. antequm
pugnas domini pugnare meditemur. a pncipib;
anglis adiuuamur. Antequm panis celestis
consequamur annonam. & agni immaculati
carnib; satiemur. antequm uere uitas que as
cendit de radice dauid. sanguine inebriemur.
donec paruuli sumus & lacte alimur. & integr
xpi sermonem tenemus. tanqm paruuli sub
pedagogis magistris. & auctorib; anglis. Ubi ū
militie celestis sacramenta gustaturi & pane
uite refecti sumus. auch quoñ papilica tu
ba succincti ad plia. Ingenti namq; uoce
paulus clamat ad nos. dicens. Induite uos
inquit arma dei. ut possitis stare adūsum astu
tias zabuli. Non nos ulte patitur sub alis lac
tantum lactare. immittat nos ad etaminum
campos. Induite uos inquit loricam iustitie.
& galeam uie hominis salutis accipite. S; & gladi
um inquit spūs. & sup omnia scutum fidei in q
possitis ardentia omnia iaculi malignī iugita extin
guere. Uidet g quoth omnia pordinem fiunt.
& nich confusum in pplo dei nich incompositū.
aut ppositum geritur. Incipiendo pncipes
iuuant. Cum aduc fueris apncipib; & erudit. ta
tibi ipse sponte & uoluntate tua q̄ didicisti apn
cipib; gere recte. Et cū delecti pncipis depositq;
rudimēti nīe commutatā uoluntati. ut ut laus
nā merito sit. que nā utrute quesita ē. ut culpa
ture sit nā que pnām uenit ignauiam. Hec eo
quod scriptum est incipiendo pncipes insit in
uoluntatib; pplī benedicere dñm. Post hautem
dicit. Audite reges. & auribus peipite sacrape.
domino cantabo & psallam do usit. Audite
inquit reges. Reges appellat eos. qui conuo
cantur ad audiendum ubum dei. Exulta pple
dei. auchens tue nobilitatis insignia. Tu uocaris
ad audiendum ubum dei. & non ut plebs. si; ut
rex uocaris. Tibi enim dictum ē. Genus regale
sacerdotale. pples in adquisitionem. sco quia re
ges uos estis. inito rex nr xpc dominus rex dr
regum. & dominus dominantium. S; sicut exul
tastis de nobilitatis ure titulo. ita discē debe
tis. quid agendo unus quisq; urm fiat rex.
Quod uobis breuī diffiniam. Regem te ēe
omnium facit. si regnet xpc in te. Rex namq;
aregendo dictus ē. Si g & in te animus regnat
& corpus obtempat. si concupiscentias carnis
sub iugo impij tui mittat. si uitiorum gentes
sobrietatis tue frenis arceatis. pmas. inito rex
dicis. quite recte nouis regē. Cum g tat fuis
effectus. digne ut rex ad audienda diuina
uba uocabis. Hoc g quod subsequitur. magis
corpeum aliquid indicat. qđ dicit. auribus
peipite omnes sacrape. Sicut enim inferior est
regē sacrapa. ita & auris peipe inferius iudicē
esse. quam audire. Audire namq; ad intiorē
ponet hominem. sicut & dominus dicebat.
qui hīt aures audiendi audiat. Auris ū pci
pe. ad exteriorem & corpalem spectat audi
tum. sdo g & hic illi qui audire debent re
ges dicuntur. qui ū auris peipe sacrape
apellantur. Ego domino cantabo. psallam
domino do usit. Beati sunt. qui possunt can
tare canticum domino. Cum reuimus ad scp
turas. multa cantica sacē mandata uolumi
nib; inuenimus. habemus integrum uolu
men. de canticis canticorum scriptum.

Ecce & in hoc libro iudicum habemus canticum. & in numeris canticum scriptum est. & in deuteronomio & in exodo: & in primo libro regnorum. In primo etiam paralipomenon: & in aliis multis locis. inuenies cantica diuina esse descripta. Ait ergo hic uox iusti. ego domino cantabo: & psallam deo israel. Quis putas ita canore uocis est & ita spiritu puri mentisque sincere. ut cantilena eius diuinum delectare possit auditum? Ille profecto est qui nullum habet in se raucum peccati sonum. qui nichil offensionis in lingua. nichil crassitudinis in spiritu gerit: ille potest recte dicere. ego domino cantabo: psallam deo israel. Verum quia continuationem cantici per singula non occurrimus explicare. interpolantes saltim serie lectionis: uideamus quid est quod dicit cor meum. Ad ea que disposita sunt huic israel. hoc mihi uidetur esse quod dicit cor meum. & amicus meus. & sensus meus. & tota mens mea ad illud intenditur. & illud prospicit: quod dispositum est. & quod preparatum est israel. Illud tota mente prospicio: quod futurum est. Si enim ad illud intendero animum. omnia que in hoc mundo sunt ducam ut stercora: ut xpm lucrifaciam. qui preparauit illa omnia que oculus non uidit. & auris non audiuit. nec in cor hominis ascendit: his qui diligunt eum. Cor ergo inquit meum: ad illa extenditur. Non enim adhuc humanum cor gero: neque que cogito secundum hominem cogito. Sed quia secundum scripturam hi ad quos sermo dei sic dicitur: nec ego hec humana sed diuina mente prospicio. Potentes populi benedicite dominum: quia ascendistis super iumenta. Quid est ascendisse super iumentum? Corpus hoc meum: iumentum est. Ad adiumentum enim anime: & ad ministerium datum est. Ego autem sum id est interior homo. qui ascendi super iumentum hoc: cui dicitur. ut benedicam dominum. Si ergo uere ascendisti super corpus. & superior effectus es corporalibus desideriis. & motus corporis tui freno mentis & interioris hominis moderamine gubernantur: de te dicitur qui ascendisti super iumentum. ut benedicas dominum. Quid est autem quod sequitur.

supra uehicula inquit sedentes. & super asinas refulgentes? Quid sibi uidetur esse asine refulgentes? Dicit enim scriptura. quia oporteat benedicere dominum eos qui sedent super uehicula: & super asinas refulgentes. Michi uelut in locis ita difficilibus tale aliquid uidetur. cum iumentum hoc idem corpus meum sub iugo uenit uerbi dei: tunc uehiculum corporis mei resplendere incipiet. Et asina hec idem caro mea tunc refulgere dicetur: cum castitatis ac pudicitie fuerit splendore decorata. Et ita recte dicetur anima sedens super asinam resplendentem dominum benedicere. & in medio letantium laudare eum. Ibi dabunt iusticias domino. Sacrificium domino illud acceptabile est quod in iusticia offertur deo & equitate: & ideo dicitur iusti confortati sunt in israel. In aliis quidem gentibus. qui corporis robore fortiores sunt: illi potentes dicuntur in prelio. In israel uero qui iustiores sunt. ipsi potentiores dicuntur in bellis: quia iusticia etiam si uiribus infirma sit uincit. In iusticia uero etiam si multos & ualidos propugnatores habeat: superatur. Sic ergo in hac gente nostra idem in populo dei. aut per iusticiam superamus: aut per iniusticiam uincimur. Exurge debbora exurge: & suscita dena milia populi. Prophetia quando exurgit? Profecto in aduentu xpi. Et non solum ipsa exurgit: sed & populos suscitat ad credendum. Captiuam ducito captiuitatem. fili abineem. Abineem: responsio patris interpretatur. huius est filius barach. Captiuitatem de hostibus capiet: qui celestis responsa patris seruauit. Domine humilia mihi: fortiores me.

Vox ista fidelium est confitentium simpliciter fortiores esse inimicos suos. aduersum quos nobis certamen & pugna est: quia non est pugna nobis aduersum carnem & sanguinem. Alioquin non est & nobis fortior aduersarius. sed quam aduersum principatus & potestates. & aduersum mundi huius rectores tenebrarum. & aduersum spiritalia nequitie est nobis lucta: iccirco dicit propheta. domine humilia mihi fortiores me. Quomodo enim non habet tanta spiritum uis. longe sit humana fragilitate uehementior? Sed in eo deus adiuuat infirmitatem nostram in quo dicit apostolus: omnia possum in eo qui me confortat

xpo. Sunt ꝯ iste utrarcel quidem formacel nob. ſ:
ūum qui in nob est xp̄c & confortat nos. est om
nium fortior: cui est glia & impium. in secula se
culorum amen: Expt omel. vi. Incip. vii.
de eo qđ trāslati sunt filii isrl in
manus madiam.

Quiescet ūa: donec quiescat pec
catum. Gouern autem dr ūa.
hoc ē hi qui habitant ūram: cum
animal hominum mouè cepint
& p̄turbare peccata. Et ideo sēptum ē hoc qđ nc
p̄sens lectio continet: & quieuit inquit ūa. xl.
annis. Et fecerunt filii isrl malignum in conspec
tu dñi. & tradidit eos dñs in manus madian
annis septem: & inualuit manus madian sup
isrl. Dum ꝯ esset iustitia in ūa. idē in his qui
habitant in ūram: quieuisse dr ūa. Cum ū in
crenit iniquitas. & fecerunt malignum in conſ
pectu dñi. tunc tradidit inquit eos dñs in
manus madian: annis septem. Nec dicuntur
inualuisse madianite sup ꝑplm dñi: donec
p̄cepta dñi custodiunt ꝑpli. Cum ū negligẽ
cpit mandata dñi: robustiores & nalidiores ad
ūsum eum effecta ē hostium manus. Et ad ūsum
illum quidem p̄orem ꝑplm. corpalel insurge
bant hostes cum deliquisset ad ūsum nos autem
qui isrl secđm spm dicimur: spāl sine dubio hos
tis insurgit. Et cum mandata dñi negligimus. cum
xpi p̄cepta contempnimus. nalidiores ad ūsum
nos efficiunt demonum manus: & tradimur etiam
nos inimicis. cum deserimur a gr̄a. Sed uideam⁹
quid accidit eis: qui tradi sunt ꝑ peccata sua.
Et fugerunt inquit filii isrl a facie madian ꝑ
septa. in montib⁹ & in spelunceis & in munitionib⁹.
& fiebat cum seminasset unr isrl ascendebat
madian & amalech & filii orientis sup eos & sup
ueniebant eis. & exterminabant oēs fructus terre:
usquequo ꝑueniant in gazan. Hec quidem pa
tebatur ille: qui erat secđm isrl. Seminabat ē
ram. s. qm̄ ꝑpecēs suos tradituſ erat insurgenib⁹
inimicis: ꝑ frugib⁹ corruptionem merebat. Nob ū
qui secđm spm isrl nominamur: quid tale accidē po
test considemus. Est ꝯm seminamus. & ñ possunt
inimici corrumpe semina q̄ seminamus: ñ possunt
insidiari agr̄ culture nostre. Est autem quando
seminamus. & corrumpuntur q̄ seminamus.
Paulus nos apls: de hac seminandi doceat diffe
rentia. Audi ꝯ ipse quid dicit. Qui seminat in
quit in carne: de carne metet & corruptionem.
Et qui seminat in spu: de spu metet uitam ēt
nam. Isti sunt ꝯ quorum semina madianite cor
rumpunt: qui in carne seminant. Isti sunt quor⁹
fructus exterminantur. & pereunt. Illa autem se
mina q̄ in spu seminantur: non possunt ma
dianite corrumpe. Non enim possunt aduersarie
potestates ascendē ad spāles campos. & noualia
spūs temerare eorum qui ñ seminant sup spinas:
s. innouant sibi noualia. Sed & illud addendum
ē. uolo enim & me ipsum uobcum partē cōmo
nere de cautela seminum: & spāl fructuum
diligentia. Frequenter accidit ut aliquis in ope
spāli multum desudans. fructus cum plurimos
fecit & repleuit horrea sua iustitie frugibus.
& multa bona opa recondit in conscientie sue
conclaui: p̄ea ū si neglegat & p̄ laborem ꝑ ci
uitas ad uoluptates & ad luxurias uergat: oīa
illa bonorum semina & fructus sancta opis. domi
nante libidine corrumpentur. Cum autem subin
trierit peccatum & captiuauit hominis sensum.
ut iam non respiciat ad mandata dñi. nec ardtiam
uirtutis uiam libenter ascendat: depeunt omnia.
que ꝑius fuerant in horrea conscientie congregata.
Propter ꝯ sēpture sancte nob seruanda commoni
tio est: dicentes. Omni custodia: serua cor tuum.
Custodiendum ē ꝯ cor ab omni peccato: & ꝑci
pue in tempe p̄secutionis. Sicut enim accidat.
ut in aliquo quidem tempe congĝget fructus
iustitie. conquirat opa uirtutum. & omnib⁹ se
platissimis excolat disciplinis. in p̄secutionis ū
tempe deneget fidem. ista oīa condita sua eua
cuauit. & ex omnib⁹ facultatib⁹ suis nudus repente
& inanis effectus ē: qua diu quesitus & multo
uix labore collectus subito omnis effusus ē labor.
Et sicut dicit ꝑpha. oēs iustitie eius quas fecit.
non commemorabunt. Propter ꝯ hs deprecemur
dñm. confitentes ei infirmitatem nram. ne nos
tradat in manus madian: ne tradat bestias am
mam confitentem sibi. ne nos tradat in potestatē

eorum qui dicunt. q̄n ueniet tempꝰ & detur
nob potestas adūlum xp̄ianoꝝ: q̄n tradentur
in manus nr̄as ist. qui se dicunt habe ut nosse dn̄m.
Quod & si t̄dam̄ & accepim̄ potestatem nostri:
oremus accipe ad̄o uirtutem ut sustinere possi
mus. ut fides nr̄a in p̄turis & t̄bulationib; clarior
fiat. ut p patientiam nr̄am illorum superetur
impudentia. & sicut dixit dominꝰ in nr̄a patientia
adquiramus animas nr̄as: quia t̄bulatio patientiam
operatur. patientia aūt probationem: probatio autem
spem. Retinet enim nr̄a probatio non usq; ad ūba
solum. sꝫ usq; ad p̄fusionem sanguinis puenit. q & &
xp̄c quem sequimur. predemptione nr̄a effudit
sanguinem suum: ut exeamus inde loti in sanḡne
nr̄o. Baptismum enim sanguinis solum ē. q̄d nos
puriores reddat: quam aqua baptismi reddidit.
Et hoc non ego p̄sumo. sꝫ scr̄ptura refert dicente
domino ad discipulos suos: baptismum habeo bap
tizari q̄d uos nescitis. Et quom̄ urgeor ut p̄ficiat̄?
Videl g̃ quia p̄fusionem sanguinis sui. baptis
ma nominauit? & si non ita dicens offendo. ue
reor ne istud baptisma eminentius sit illo bapti
mate: quod p aquam traditur. Illo enim accepto
ualde pauci sunt ita beati. qui id immaculatum
usq; ad extremum utte seruare potuerint. Hoc ū bap
tismo qui fuit baptizatus: peccare ult̄ius non
potest. Et si temerarium non ē in reb; talib; audere
aliquid. possimus dicē quod p illud baptisma p̄te
rita peccata purgantur: p istud ū etiam futura
p̄mittuntur. Ibi peccata dimissa sunt: hic exclusa.
Michi si concederet dc ut p̄ po sanguine diluerer.
ut baptismum secūm morte p xp̄o suscepta pe
pem: securus existo seculo discedem. ut ueniens
ad animam meam de hac uita exeuntem. p̄ceps
huius mundi non inueniret quicquam. quin
potius & sanguinis mei p̄fusione sopiretur: nec
auderet in aliquo ēminari animam cruore suo
dilutam morte sua sanctificatam. sanguine suo
lotam. Post istud baptisma. nec maduante ul
tra irruēt: ad dispendos & ad exāminandos
animas fruetus. Quis enim sequi possit animā
martris. que supḡgressa omnes aeriae potestates
ad celeste tendit altare? Ibi enim sub altare
dī animę martyrum posite dicuntur: dieb; &
noctib; p̄clamare dicentes. Quousq; dñe q̄ustus
& uerus es non uindicas sanguinem nr̄m. de his q̄
habitant t̄ram? Ibi enim posite: diuinis adsis
tunt sacrificiis. Sꝫ beati sunt: qui h̄ merentur.
Beati sunt cor q̄um cum de seculo recedunt n̄
trepidat p̄ peccō. quos p gentes ad dn̄m delicq;
formido non t̄ret. Beata illa anima que occur
rentes sibi aerias demonum turmas: p̄fusi in
martirio sanguinis cruore deturbat. Beatus
ē de quo eunte ad celum dicunt angeli illam
p̄phicam uocem. Quis est iste qui ascendit ex
bosor. hoc ē qui de carne ascendit in celum?
Quis ē qui ascendit ex bosor. rubor uestimē
torum eius? In rubore uestimentorum. cruorem
sanguinis designantes. Beate sunt ḡ anime
que sic xp̄m secutae quomodo eas xp̄c possit.
et ideo quia sic secutae usq; ad ipsum dī altare
puenerunt. ubi ē ipse dominꝰ ihc xp̄c pomifer fu
turoꝝ bonoꝝ. cui ē gla & potestas. in scla sa-

Expl omt. vii. Incip. viii. de filiis orien tis. & de Gedeon ex parte.

Esto cum uenient adūsum ist mada
nite. qui intp̄tantur exē uidentium.
Esto cum ish uenient adūsum ist.
qui exē uidentium dī sunt. & qui
exē legem peccauerunt. & extra legem p̄bunt.
Esto cum uenit & amalech. qui & ipse intp̄tat̄.
p̄ps ablīgens. Esto & h̄ natio trena & uenturi ac
gule dedita. impugnare uenit carnal ist. spāl
iter. Quid ē hoc q̄d etiam filii orientis hui ad
miscentur. & cum ipsis ad impugnandum ist
uenire dicuntur? Dicit enim in auditor. Sus
pectum ēē quia filii occidentis cum uenerunt cum
ipsis: mich quererem. Dicēs enim in allegoricis le
gib;. quia filii occidentis sunt filii tenebrarum.
et iungunt̄ ill gentib; ipsi. ut que extra uidi
cuim dī sunt. ut que uenturi dedite impugnant
eos. qui nunc dīm uidē contendunt. Nunc autem
cum dicatur quia filii orientis uenerunt cum ma
dian & amalech. quom̄ h possunt competenter
exponi? Videamus ḡ si possimus in tam difficilib;
locis scr̄ptur. dignum aliquem in his sensum
diuinus pagimus inuenire. Omnis qui sup se q̄
quom̄ nom̄ suscepit xp̄i. filius orientis efficitur.

sic enim sēpaum est de xp̄o. Ecce uir orient nom
ēius. Quisquis & xp̄i suscepit nom: filius ēē dr
orientis. S; non semp qui xp̄i nom accepunt:
etiam in ecclia pmanent xp̄i. Si g uideas here
ticos xp̄i quidem nomine censēri. expugnare aut
ecclam di. & arma conferre adūsum fidem xp̄i.
impugnare pplm dñi. bella susceptare aduersum
catholicam fidem. nolo dubites de his dicē qd ish
sint quidem filij orientis. & cum madianitis & cum
amalech expugnare uenunt pplm di. quia cum
paganis & cum uicijs ecclam di etiam hereticj pse
cuntur. & ipsos ēē opinor qui designant in filijs
orientis. Omnes g inquit madian & amalech et
filij orientis conuenerunt simul & ascenderunt
et supuenerunt eis: & castra posuerunt in val
le iezrahel. Isti qui impugnare uolunt pplm dei.
castra in uallib; collocant: in declecis & humilib;
locis. In ualle inquit iezrahel. Inuenim⁹ autem
nūptam iezrahel. semen di. Uides ubi collocant
castra aduersarij. Non sunt ausi ire illuc. ubi ui
derentur tam nati ēē fructus spē: s; ubi adhuc sem̄
dñi nat. ubi nondum fructus ascendit. Qui enim
erat seminare uerbum: seminat sup omnem locum.
S; audi ipsum dñm dicentem. quod pars soleat
semen di. Aliud inquit cecidit secus uiam: et
uenientes aues celi diripuunt illud. Qd ipse in
posteriorib; nūptam dix̄. Qui autem secus uiā
seminati sunt. hi sunt qui audiunt uerbum di: &
cum leticia accipiunt. Uenit autem zabulus. &
tollit de corde eorum: qd seminatum ē. Sic g &
ish nunc uenunt ad sem̄ di: & uolunt illud
tollē de corde eorum qd seminatum ē: quia im
uenunt eos in uallib; positos & una quaq; sectan
tes. De ilt enim sunt. qui humilit̄ & indigne &
ut ita dicam iudaico intellectu susceperunt uer
bum di: & ideo possunt illud demones rapere de
corde eorum. Qui autem ab humilitate litere
ad spē excelsa conscendit. & intelligentiam refu
giens carnalem. sectatur in altioribus que sunt
spē di. de isto nich possunt rapere madianite.
neq; amalechite: s; ne ipsi quidem orientis filij
depdari eum poterunt in excelso intelligentie
spāt̄ uace constituto. Iuxta g castra in uallibus
collocant. s; spē inquit di confortauit gedeon &
tuba cecinit in buccina cornea: & uocauit post se
abiezer. Commenta quidem explanationis.
alium ordinem requirebat. Verum quia nos non
tam sēpatas comūitantes nunc loquimur. quam
pplm de his que recta sunt consolantes: sparsim
que occurrunt de singul quib; tractam⁹. Uocauit
inquit p̄ se abiezer. qui utiq; nusquam erat. Int̄ 5.
pretatur autem abiezer: patris mei auxilium.
Non g hominem aliquem: s; patris summi gede
on. inuocasse uidetur auxilium. Mutat interea
et auxilia conuocari. Conuenunt pplī: & omnis
ad gedeon exercitus congregatur. Et tunc inquit 5.
gedeon dixē ad dñm. Si saluum facias in manu mea 5.
isti quemadmodum loquut⁹ es. ecce ego sum & po 5.
nam uellus lane in area. & siquidem ros cecidit 5.
sup uellus. & sup omnem tram siccitas fuit: agnos 5.
cam qm saluum facies in manu mea isti. sicut 5.
loquutus es. & factum ē sic. Cum tam multa 5.
sint & innumera signa ut pdigia. que petere
potuisset adeo gedeon. ad confirmandam pol
licitationem di. quo ei usum ē p̄angelicam uo
cem ac pollicitationem celestem pecē istud tam
nouum signum ado? Aut enim. Ponam uellus
lane in area. & si fuit solumm̄ ros. & super
omnem tram siccitas: ero confidens qm tu salu
um isti in manu mea facies. Et cum poposcisset
gedeon ado signum istud: meruit effectum. S;
esto. impetrauit efficaciam signi gedeon. quid &
accepit uellus lane. & expressit in pelucem? Quid
te pmouet ut hoc faces? S; esto. impetrauerit
primum signum. Quid ut secūm etiam signum pri
sco ac primitiuo ordine posceret? Forassis enim dicet
aliquis ex his. qui attentius audiunt que leguntur.
quia non uidentur conuenire h ad illud qd scriptū
est. non temptabis dñm dñm tuum: qd lex precipit.
S; exterus rei docet: non ēē contemnendum factū.
Neq; enim exaudiret deus petentem: contra le
gem aliquid deposcentem. Nunc autem cum au
diamus quia & in primo signo ros cecidit sup uellus
lane. in omni autem tra facta ē siccitas. & in se
cundo sup omnem quidem tram cecidit ros:
siccitas autem fuit in uellere. in quo & fiduciā
accepit gedeon quia dominus in manu eius saluum
faciet isti. uidenda est huius misterij ratio. De

qua etiam memini ex p̄cessorib; nostris in libellis
suis uellus lane ꝓplm̄ dixisse isrl. reliquam autē
t̄ram reliquas gentes posuisse. & ros qui cecidit
sup̄ uellus ēē di ūbum: q̄d illi soli ꝓplo celitus
fuisset indultum. Sup̄ solum namq; isrl: ros
diuine legislationis aduenerat. Siccitatē autem
habebant om̄s gentes: quia nullus eis humor di
uini infundebatur eloquij. Secundi ū ratio sig
ni in contrarium p̄mutati in quo ait. ut supra
omnem t̄ram ros descendat. sup̄ uellus autem
maneat siccitas: tal quedam dep̄henditur.
Vide hunc ꝓplm̄. qui p̄ omnem t̄ram ex gentib;
congregatus est: habentē nunc in se rorem diui
num. Vide enim moysei rorem fundi. ꝓpheta
rum litteris irrorari: uide eum etiam euuangelico
et aplico humore uiridantem. Illud autem uell'
idē uidaicum ꝓplm̄ siccitatem & ariditatē ūbi
dei pacientem scd̄m q̄d scriptum ē: quia erunt
filij isrl multo tempe sine rege. sine p̄ncipe. sine
ꝓpha. Non erit altare. neq; hostia: neq; sacrifi
cium. Intueris quanta apud illos siccitas p̄ma
net: quanta eis ariditas diuini sermonis euenit.
Hec quidem nob sicut fateri decet: ex maiorū
labore collata sunt. Verum q̄m etiam nos audi
to ūbo a sapientib; sicut scriptum ē. collaudare de
bemus & adiecē ad illud: uideamus etiam nos
sup̄ edificare possimus in talib'. Etenim cum sep
tuagesimum p̄mum psalmum apud memet
ipsum sepe discuterem. mouit me in hanc rē
q̄d cum aduentum xp̄i in eo describeret: in ipso
etiam hoc asserit euenturum. & descendet in
quit sicut pluuia in uellus: & sicut stillicidia
stillantia sup̄ t̄ram. Vellus hic nominatur.
uellus & in psalmis scribitur. Descendet enim sic
pluuia inquit: sup̄ uellus. Descendit ḡ in illud
uellus ꝓpli circumcisionis. Et sicut stillicidia stil
lantia sup̄ t̄ram. hoc ē sup̄ reliquam t̄ram des
cendit dominus nr̄ ihc xp̄c: stillans etiam sup̄ nos
et guttas nob quoq; gentib; afferens roris celestis.
ut & nos bibamus qui eramus sup̄ omnem t̄ram
iugi ariditate siccati. Hunc ḡ misterij ordinem
gedeon sanctus ꝓphico sp̄ū contuens. n̄ solum pri
mum signum poposcit ad̄o: & scd̄m conuerso or
dine repetit. Sciebat enim rorem diuinum q̄ē

aduentus filij di. non solum iudeis: s; & p̄modum
etiam gentib; ēē uenturum. Q̄m quidem ex incre
dulitate isrl. salus fit gentib': & hoc ē q̄d p̄aridita
te uelleris uniuersa t̄ra gr̄a diuini roris infunditur.
S; & illud in hoc facto uiri fidelissimi gedeonis p̄te
reundum minime puto: q̄d nos ad formam pot̄
cautele sp̄al accendē. Angelum uidit: s; uir
eruditus & hn̄s ihu p̄cessoris iam exemplum
caucius agit. Sciebat enim possibile ēē etiam an
gelos tenebrarum transfigurare se in angelos lu
cis & id̄o examinatione cautissima uolo inquit
p̄bare sp̄m si ad̄o est: quia sp̄al examinat omnia.
Sic namq; & p̄cessor suus fecerat ihu naue.
cum p̄ncipem celestis milicie uidisset. Inq̄rit
et discutit: si nr̄ sit an aduersariorum. Hoc m̄
etiam sanctissimus gedeon discutit angelicam
uisionem: diuersitate & immutatione signorū.
S; & illud q̄d ait gedeon. ponam uellus n̄ ubi
cumq; n̄ in campo. neq; in saltu. s; in area. q̄le
t̄ uidetur? In area: ubi messis ē. Messis autem
multa: operarij autem pauci. Ponam inquit uell'.
ibi: ubi messis ē. Quid mouerat scm̄ uirum
gedeon. ut quid ei uisum fuerat. ut hoc faceret?
Preuidebat enim p̄ sp̄m quia xp̄c in aream
congregat ꝓplm̄ suum. & ibi expurgat tenens
uentilabrum in manu sua: & ibi separat pa
leas a frumento. Non ḡ sine causa uir tantus &
tal. cuius & sanctus apls ad hebreos scribens facit
in ꝓpharum cathalogo mentionem. aream ele
git ad uellus ponendum. nec sine causa expres
sit uellus in peluem: & repleuit eam aqua.
Requiramus & de hoc in scripturis sanctis:
si q̄n nob etiam huius intelligentie p̄statur
occasio. Veniamus ad euuangelium. inuenim'
ibi dn̄m & saluatorem nr̄m exuentem se uesti
menta sua. & linteo p̄cinctum mittē aquam
in peluem: & lauare pedes discipulorum suorū.
Vides ḡ quia hec adumbrabant ꝓphe que
erant in nouissimis temporib; implenda p̄
dn̄m. illam ū aquam quam mittebat dn̄s
in peluem. ros erat gr̄e celestis: ex quo laua
bat pedes discipulorum suorum. Vn̄ & mitto
ad eos dicebat. Vos aut̄ mundi estis: p̄p ūbum q̄d
loquutus sum uob. S; & nos m̄ si p̄beamus

pedes nostros paratus est dominꝰ ihc lauare pe
des animę nrę. & purgare eos rore celestis gra:
spūs sancti ubo doctrę. Non enim solos aptos
mundos cē uoluit. sz & oēs qui credunt p
ubum eius & omnib; credentib; dicit illud
quod petro dixit: nisi lauero te non habebis par
tem mecum. Certum cē enim quia nemo hr par
tem cum xpo: nisi fuit lotus & mundus. Veni p
cor domine ihu. fili dei uiui exue te uestimenta que
pp me induisti. & accingere pp me: & mitte aqam
in peluem. & laua pedes seruorum tuorum. Di
lue sordes filiorum & filiarum tuarum. laua pe
des animę nrę: ut nos te imitantes. & te sectan
tes: exuamus uetꝰ uestimenta & dicamus. Noctu
erui uestimentum meum. quomodo induam illud?
Et rursum dicamus. Laui pedes meos. quomodo inqui
nabo eos? Statim namq; ut lauisti pedes meos.
etiam recumbe me facies tecum: ut audiam abste.
Vos uocatis me magister & domine: & bndicitis.
Sum enim. Si ego dominꝰ & magister. laui pe
des uros: & uos debetis alterutrum lauare pe
des. Volo sz & ego nunc lauare pedes fratrum
meorum. lauare pedes condiscipulorum meorum: &
pta accipio aquam quam hausi de fontibus
isrl. immo quam exprimo de siriaco uetꝰ. exprimo
enim nunc aquam de uetꝰ libri iudicum: & alio
tempe aquam de uetꝰ regnorum. & aquam de
uetꝰ ysaie ut iberem: & mitto eam in peluē
animę mee concupiens sensum in corde meo. &
accipio pedes eorum qui se pbent & pparant ad
lauandum: & in quantum pualeo lauare cu
pio pedes fratrum meorum & compte mandā
tum domini. ut in ubo doctrę purgentur
auditores a sordib; peccatorum: ut abiciant a se
omnem immundiciam uitiorum. & mundos
habeant pedes quib; recte ingdiantur ad pparatio
nem euangelij pacis: ut omnes simul in xpo
purificata p ubum. nō abiciamur de thalamo
sponsi p sordidis indumentis: sz candidis uestib;
lotis pedib; mundi corde recumbamus in con
uiuio sponsi ipsius dñi nri ihu xpi. cui ē gla
et impium: in secta sectorum amen——

Expt ont. viii. incip. ix. in reliqua de
gedeon. z pmo. qd cū trecentis gessit

electis.

Ingens erat multitudo que aduersum isrl fuerat
congregata: ita ut locusti pmultitudine conferret.
Et camelꝰ inquit eorum sicut arena que est ad
horam maris: innumerabit. Quomodo ḥ potuerit
tam innumera hostium multitudo superari: inde
amus. Exierunt inquit duo & xxx. milia ar
matorum ex filiis isrl cum gedeon: aduersum
omnem multitudinem istam pugnaturi. & dns
responsa dedit ad gedeon dicens. Grandis
multitudo ē tecum. Et quid si grandis ē mul
titudo? Nonne in bell numerosiori exercitꝰ
pstat tuciora subsidia? Nequaqm inquit.
quia non sicut humana: ita & diuina pelia
pugnantur. Non efficit clarum diuine uirtu
tis opus si humani adminicul fulciatur. qui
sit saluus rex in multitudine uirtutis sue. Ne for
te sz gloriet isrl. & iactantiam uictorie parte
psumeret: pptā dicit dominꝰ ad gedeon. Multꝰ
est pplus tecum. & non tradam madian in manus
eorum: ne forte exultet aduersum me isrl dicens.
quia manus mea saluum me fecit. Propta loquere
in auribus ppli dicens. Qui timidus ē & formido
losus corde: reuertatur. Et reuersi sunt de monte
galaad ex pplo uiginti duo milia uiri: & reman
serunt decem milia. Videamus sz. Primo quidem
dicit. timidos & formidolosos corde. Duo enim
quedam dicta sunt quib; arguitur humana fra
gilitas: id ē quidam timidi. & quidam formido
losi corde. Timidus pot & ille uidi qui primo
aspectu trepidat ad congressum. non tamen toto
corde trepidat: si reparari & animari denuo pot.
formidolosus autem ē: qui iam quasi in adoles
cente uirtute etiam antequam uideat mala sola co
gitatione trepidat. gelidam p membra formidinē
uoluens. ita ut non tam conspectu malorum
quam ipso auditu expectatione soluat. et
ideo addidit formidolosos corde. In corde enim
tam hoc & in uitiorib; animi defixum uitium
manet. Quid sz dicemus quia tunc tantum dñs
gedeon dicebat ad pplm. siquis timidus et
formidolosus ē corde. discedat ex ipsis. bella
deserat. ē tamen uirorum fortium derelinqt.
An & hoc ipse precepit milicie mire domus et

saluator noster ihc xpc clamat ad milites suos &
dicit. siquis timidus ē & formidolosus corde. ad
mea bella non ueniat? Hoc enim ē q̄d aliis q̄dem
ūb eodem tamen sensu: in euuangliis dicit. Qui
non tollit crucem suam & sequitur me: non est
me dignus. & itum. Qui non odit patrem suum
et matrem suam & frs & sorores & filios. insuper etiā
et animam suam: non ē me dignus. Item. Qui
non renuntiauit omnib; que possidet: non pot
meus ēē discipls. Nonne in his ūb euident timi
dos & formidolosos. e castris suis xpc separat
ac secernit? Omnes g̊ qui militiam xpi sequi
uultis. qui in castris ipsius ēē desidatis. pcul
a uob timorem mentis. pcul cordis exultate
formidinem: ut cum confidentia dicat miles xi.
Si consistant aduersum me castra: non timebit
cor meum. Et si exurgat aduersum me plium:
in hoc ego sperabo. Confidenter dicat. Dominus
illuminatio mea & salus mea. quem timebo?
Dominus protector uite mee. a quo formidabo? Sz
nec uos detreat: tal ista milicia. Nich in se difficile:
nich arduum. aut impossibile continet. Vis
scire q̄m facile sit imple h ex fide militantib;?
Solent in istis castris etiam mulieres uincere:
quia non corpis robore. sz fidi uirtute pugnat.
In superiorib; legimus in hoc ipso libello iudicum.
de debbore mulieris triumphantis. Nec femineam
mentem infidel formido turbauit. Quid ū
illam magnificam. & omnium feminarum no
bilissimam memorem iudith. Que iam pdi
tis pene reb; non trepidauit sola succurrere:
seq; ac suum caput. ad immanissimi olofernis
necem sola subicere. Et pcessit ad bellum n̄ in
armis neq; in equis bellicis. aut subsidiis milita
rib; freta: sz uirtute animi & confidentia fidei
consilio simul & audatia hostem pemit. & q̄m
uiri pdictant: femina patrie reddit libtatem.
Et quid tam longe antiquorum uob exem
plar reuoluimus? In ocul nris sepe uidemus
factum: mulieres & uirgines prime adhuc
etatis pmartirio tirannica ptulisse tormenta.
quib; ad infirmitatem sexus nouelle adhuc
uite fragilitas addebatur. Sic g̊ in his qui
militant uitati & qui militant dō. n̄ corpis
sz animi fortitudo requirit: q̄ n̄ iacul ferreis sed
orationum telis uictoria querit. & fides ē que in
certamine tolerantiam pbet. Vn̄ & scs apls ad
huiusmodi bella armis conuenientib; instruit
milites di dicens. State g̊ induti lorica iusticie:
& succincti lumbos in ueritate. Sz & galeam sa
lutis accipite: & gladium spc. Sup omnia autē
scutum fidi assumite: in quo possitis iacula ma
ligni ignita extinguere. Sz & calciari pedes
in pparatione euuangli pacis. & hoc m̄ arma
tos tolle uexilla crucis xpi: & sequi eum. Licet
tamen etiam hoc in milicia xpi sit. ut si forte
aliq̄n inferiorem te uirib; senseris in psecutio
nib;. & non equum t aduersum crudelitatem
tiranni: pfragilitatem corpis uidis ēē certamen.
dare locum ire. effugē de loco ad locum: nec
t in hoc ascribitur militare commissum. Desig
natur enim etiam de hoc legib; xi dicentis.
Si uos psecuti fuerint in hac ciuitate: fugite
in aliam. Summa namq; rei ē ihm quem semel
confessus es: non negare. Certum ē enim q̄d
confiteatur eum ille: qui pptā fugit ne negē.
Si quis g̊ timidus ē & formidolosus corde dis
cedat ē castris. reuitatur ad domum: ne
exemplum timoris & formidinis ceteris pbe
beat. Vis autem uide quanti criminis sit timi
dus & formidolosus? In appocalipsi ubi enume
rantur hii qui in stagnum ignis mittendi sūt
ibi oms timidos & formidolos ponit. cum quib;
& infideles. & fornicatores. & uenenarios deputat.
Sic int ingentia & nefanda crimina timoris et
formidinis crim ponit. H autē diximus ppter eos
qui primi uelut timidi & formidolosi corde dimit
tuntur ē castris. Sz p̄ea q̄ isti uiginti duo milia
discesser: addit adhuc sermo diuinus & dicit ad
gedeon. Adhuc inquit ppls multus ē. Depone
eos ad aquam: & ibi eos pbabo tibi. Vt uideo illi
qui primū repbati sunt nec in aquam descende
rant. Sz adhuc se cathecuminos designabant:
et in tantum formidinis uitio deterriti sunt
ut nec ad lauacrum salutare descendent illi.
ergo sic repbati sunt. Isti uero scdi ueniunt
ad aquam: & ibi probent. Et quomodo pbent
uideamus. Et dixit inquit dns: ad gedeon. Omnē

quecunq; lambit aquam in lingua sua sicut
lambit canis: statuel eum seorsum. Et omnem
qui curuauit genua ut bibat: transferel eum.
Et factus ē inquit numerus eorum qui lam
buerunt in manu aquam ut in lingua tre
centi uiri. Ceā autem oīs curuauerunt ge
nua sua: ut bibent aquam. Et dyē dñs ad
gedeon. In trecentis uiris istis qui lambuer̄t.
saluos uos faciam: & tradam madian in manū
tuam. In omnib; pene uetꝰ gestis misteria
designāt̄ ingenia. sicut etiam in hoc loco
fieri uidemur quia hij qui descendunt ad
aquam. id ē qui ad baptisma grām uenium̄t:
ñ debent pcidere in tra. nec flectere genua
et cede temptationib; uenturis: ſ stare for
titer & constanter sicut & pphā docebat. de
mussat manus & dissoluta genua erigite: &
gressum rectum facite semitis uris. Venusti
ad aquam baptisma: illud ē etamnus et
pugne spālis unanum. Hinc ē adūsum diabo
lum nalectur pugne pncipium: si remissior
fuerit. Si flecti facile potuerit. quomodo
pugnab? Quo ñ stabit aduersus astucias diabl̄i? pphā
& apls clamat. State g. & nolite iterū iugo seruitutis
here. Et iterū dicē. State i dño. Et tertio dicē. Cū te
muerit: si uos in dño stabit. Ille g pbabit ille
electus ē: qui p ea quam ad aquas baptisma
uenium̄ ē. & flecti ad necessitates terrenas &
corporeas nescit qui uicius ñ indulget. neq;
ob peccati stimum stituit pnus. Sz & qđ dicit eos
manu ut lingua aquam lambe ñ absq; sacra
mento quadam significantia. hoc in uidetur
cēptum: scat qđ manu lingua operari debent
milites xp̄i. hoc ē ope & ubo: quia qui do
cet & facit. hic magnus uocabitur in regno
celorum. Quod autem etiam similitudinē
canis lambentis sēptura posuit. uidetur in
istud animal hoc in loco pphā nominatum.
qđ sup̄ omnia cetera animalia amorem dicē
pprij domum seruare. nec tempe nec inuriis
obliterari in eo fertur affectus. Trecenti g
soli qui sacramenta huius imaginem pformabant
isti electi. isti pbati. isti ad uictoriam
consecti: qui & ipso numeri sacramento obtinē

adūsarios possent. Trecenti autem sunt: qui
tertio centena multiplicant. & pfecte trinitatis
numerum ferunt. Sub quo numero. omnis exer
citus censetur exercitus: in quo obtinemus ut etiam
nos mereamur adscribi. Quoñ tamen isti pugnant.
hydrias inquit portant. & lampades & buc
cinas corneas in manib; suis: & sic inquit uenie
unt ad illas innumeras multitudines hostium.
in quib; erant camelj. sicut harena maris. Et
cum uenissent ad bellum. buccinis inquit cor
neis insonuerunt: & dimiserunt hydrias de
manib; & confracte sunt. Tum ū arepas lampa
dib; pruunt in adūsarios. simul & buccinis con
crepant. Vide: electi milites dī quoñ cum
lampadib; pugnant. Sic enim eos xp̄s arma
uerat ducens. sint lumbi uri accincti: & lucerne
ardentes. Et rursum. Sic fulgeat lux ura coram
hominib; ut uideant opa ura bona: & glificent
patrem urm qui in cel ē. Talib; g lampadib;
accensis. pugnare decet milites xp̄i: luce
opum refulgentes & splendore gestorum.
Que autem buccine cornee. in quib; tuba ca
nunt? Qui de celestib; loquuntur. qui de spā
lib; dixerit qui mysteria regni celorum reuelat:
ille buccina concinit. ille de tuba loquitur.
qui de magnis & maximis loquitur: qui se
cretam xp̄i humanis auribus pandit. Sz cur
et cornea dr buccina? Quia & de sancto dr:
cornu eius exaltabit̄ in gta. Vñ & unusquis cu
iusq; dr buccina cornea: in eo qđ multiplicē
scientiam & crucis xp̄i eius que in cornu design
atur differt sacramenta. Cum hac g buccina
militantes. & cum hac pugnantes uincimus
alienigenas. & hostes in fugam uertimus.
etiam si fuit multitudo eorum sicut locusta
locustis enim compata ē demonum multi
tudo. quib; neq; in celo neq; in terra ē sedes.
precedat g & nos hoc bello opum lux scientie
uirtutis diuum ubi pdicamo. pugnemus et
nos in hymnis & canticis spālib; concinentes
et clamantes ad dñm: ut ab ipso uictoriā
consequi mereamur in xp̄o ihu dño nro.
cui est gta & impium: in secula seculorum
amen.

Expt omt. yr. de libro iudicū, inap. i. In libro regū de belcana. ⁊ fennena. anna. ⁊ samuel. ⁊ de beli. ⁊ ofni. ⁊ finees.

Non tunc ⁊ finees. tantumm̄ deus plantauit paradisum. ſ; donec statuta moralium. donec salus hominum diuinis institutionib; p̄curantur: semp fiunt ea que iusti uox orat in psalmis cum dicit. Inducens planta eos: in monte hereditatis tue. Unde & oēs oramus esse plantatio di: qua si quis non fuit plantatio di. sententia semel audite omnium saluatore nr̄o lata ē dicens. Omnis plantatio quam non plantauit pat̄ meus celestis eradicabitur. Deus g̊ plantat. & ē ap̄a quedam di agri cultura: & necesse ē quod ager ille quē ds colit & plantat. non unam hat arborum speciem: ſ; tanquam rus diuitis & potentis ag̊ cole. omni sit uirgultorum genē refertum. Quoꝺ autem omnia habeantur in agro dei: consideremus ex duus ārē agris quos homines colunt. ſ Numquid nam in agro suo pat̄familias agricola totum uineal hē aut totum ficus aut totum mala ut palmas? ſ; qui diligens & industrius ē colonus: ex his omnib; agrum consitum hē & refertum. Sic g̊ intelligamus etam in eo agro quem deus plantat. quia ñ una sola arborum species est que tantum dulcia ferat poma: ſ; aliqua dulcia & aliqua austera. siue tamen unum quodq; humilitatis et gr̄e est. ſ Solite g̊ illud in nob requirere. q̊d in papa habeat alexandro. Fatemur enim q̊d omnes nos sup̄at: in gr̄a lenitatis. Quod gr̄e non ego solus p̄dicator existo: ſ; uos omnes experti cognoscitis & pbatis. Et ideo eiusdem quidem agri plante esse possumus & optamus: ñ tamen eundem saporem reddere in fructib;. quib; confitemur nos habe aliquid amaritudinis in sapore: aut forte q̊d uideatur magis quam sit amarum. quia sermo correptionis amarus. & amarus quidem uidetur esse dum corrip̄it: dulcis autem efficitur cum emendat. Vide etam ipsius domini & saluatoris nr̄i sermones. quia ñ omnes beatitudinem consequuntur. nec oēs de uenia & indulgentia protestant̄ur: ſ; sunt in ūb ipsius etam austera quedam & dura. Sicut enim dicit beatus quib. et h agunt: ita dicit ue illi qui h & h egerunt. Ego hoc etam in ap̄bis hoc p̄scrutat̄ sum: et inuenio in paucis ap̄barum istud esse concessum. ut nunquam aliquid ap̄bis amarum aut dure loquerentur: ſ; dulcia semp & lenia. Obseruatum tamen ē etam a p̄oribus nr̄is. quod in psalmis tantumm̄ illi: qui arctiorem filius chore in ipsis sot nich amarrtudinis ut austeritatis uideatur inferri. ſ; hoc est quasi diuino munē concessum ē: ut nonnulli eor. psalmi semp leta queque contineant. Est g̊ etam in ipsis ap̄bis multa diuersitas: alia dura. alia leta denuntiant. S; & ipse paulus ap̄s qui imitator ē x̄pi. habe se dicit urgam ad eos utq; qui indigent disciplina. et in spū mansuetudinis uenire se dicit ad eos p̄fecto. quorum uita culpis carebat: & ita inuenitur in una eademq; epla ei. sermo et amarus & dulcis sicut & ad corinthios in prima parte p̄oris epl̄e dicit: quia in omnib; diuersi facti estis in ipso. in omni ūbo & in omni scientia: sicut & testimonium x̄pi confirmatum ē in uob. ita ut nich uob desit in ulla gr̄a: expectantib; reuelationem domini nr̄i ihu x̄pi. Et paulo post p̄gredi ens unde qualit̄ sermo eius exaspatur cum dicit. Omnino auditur in uob fornicatio. ſ; tal fornicatio qual nec int̄ gentes ita ut uxorem pat̄s hat aliquis. Et uos inflati estis. & non magis luxistis: ut tollatur ē medio ur̄m. qui hoc opus fecit. Hoc autem ideo faciebat. quia non oēs ad quos sermo eius dirigebatur: laude digni erant. neq; oēs confitari ut corripi merebantur. Et ideo amara dulcib; miscet ut laus ad optimos quosq;: correptio ū referatur ad pessimos. Hec ideirco diximus in p̄fatione: quia scio uos consuetudinem lenissimi pat̄s dulcem semp audire sermonem. Nostre ū plantationis arbuscula: hab aliquid austeritatis in gustu. Qd tam̄ etiam̄ uob fiet

medicamentum salutis · quia & medicamenta salutis
quedam sunt dulcia · quedam uero austera · non
nunquam & amara : & tam in suis quesq; locis
remedia ꝺiuinum · si cum mensura & tempous
opportunitate sumantur. Hystoria nob recitata
ē de primo libro regnorum : que ita uidetur
difficil · ut absq; diuine uirtutis gra expla
natio euis non possit exponi. Refert ergo ibi ·
Erat uir unus ex ramatha in sophin de mon
te effraim & nomen euis belchana : & cum
enumerasset omnem generationem euis dicit.
et hanc erant due uxores. Nomen una anna :
et nomen secunde fennena. Et nati sunt fen
nene filii : & anne non erat filius. Et ascen
debat uir ille de ciuitate sua a diebus in dies.
ut adoraret & immolaret dño uirtutum in
silo : ibi erat heli & duo filii euis ofin & fi
nees. sacerdotes domini. Et facta ē dies in qua
immolauit belchana : & dedit fennene uxori
sue & omnibus filiis euis & filiabus partes. Anne
autem dedit partem unam. Non enim habe
bat filios : quia conclauserat dominus uulua
euis. Tunc deinde refert scriptura quia con
solata ē anna · eo qꝺ accepit fennena plures
portiones cum filiis suis · ipsa autem unam so
lam accepit partem : & quia hoc dolore percussa.
templum domini ingressa defleuit & orauerit
cum silentio · ita ut non audiretur uox eius :
et qua putans eam heli sacerdos ebriam increpauit
eam · ipsa uero cum humilitate respondens
satisfecit sacerdoti. Orauit autem ad dñm ut
conciperet filium : promittens se ꝺo consecratu
ram · qꝺcumq; genuisset. Et cum ex repro
missione filium suscepisset : referatur qꝺ alacre
depulsum obtulit eum ꝺo. Nemo potat offerre
dño puerum : quam alacre depelleret. Offert
ergo eum in oratione quadam : propriis distincta
misteriis. Ad breuiandum in quantum po
tuimus contenentiam lectionis : uideamus
nunc quid etiam pro bis que proposuimus indi
cetur. Fortassis enim dicat nob aliquis · ad au
dientiam legis nre nup accedens. Xpiana re
ligio pudicitiam predicetur · in tantum ut si
fieri potest : ne contangamus omnino mulierem.
Sic enim dicit apls · Bonum est enim homini :
non tangere mulierem. Iste autem iustus tuus
belchana · qui nob ab scriptura proponitur ad
exemplum : duas simul uxores habuisse dese
bitur. ex quibus illa que prius nominat non bit
filios ꝺo anna : fennena autem & multos
filios habere dr. & multas accepe portiones. Illa
autem pro una solam qua sola ē accepit
partem : & de sterilitate conqueritur.
Numquid nam etiam nos contristari debem⁹
quia filios non habemus. & uirgines nre
contristari debent qꝺ sine filiis uiuunt ? Hec
dixi assumens ꝑsonam eorum qui ꝺum ple
ne instructi · de bis que in uetb; scripturis rece
ptantur : moueri scrupulosius solent. Deprecor
autem uos oms · ut qm sensum tam difficilium
rerum conamur aperire & ea que uelamine ob
tecta sunt ecclie auribus pandere. in lectione
enim uetis testamenti sicut dicat apls · uelamen
ē positum : quibus a domino postulet⁹ ut dig
netur nob ad se conuisis auferre uelamen : etiam
de hac lectione quam habemus in manibus. et
planius nob reserare que tecta sunt : ut et
nos possimus reuelata facie in bis que lecta
sunt gtam domini speculari. Erat inquit uir
unus ex ramathaim : de monte effrem. Non
me latet primo hoc : qꝺ in aliquibus exemplaribus
habetur. Erat uir quidam. S; in bis exemplaribus
que emendatiora pbauimus : ita habetur.
Erat uir unus. In quod nob etiam ebrei q̃ cont
dicunt in cetis : adquiescunt. Erat g uir unus.
Videl si non hoc ipsum ad laudem pertinet iusti :
qꝺ ꝺr de eo. erat uir unus. Nos qui adhuc pec
catores sumus · non possumus istum tantum
laudis adquirere : quia unus quisq; nrum n est
unus ſ; multi. Increpare namq; uultum illius
nunc erat · nunc rursum flere : paulo p rursum
gaudentes. Et rursum turbati : & rursum
lenis. In alio tempe de rebus diuinis · & utre
nis acabus consulentes. Paulo p ut que ad
anteriora · ut que ad gtiam sibi pertinent ·
molientes. Videt quoꝺ ille qui putat unus
esse non ē unus. ſ; tot in eo ꝑsone uidentur
esse quot mores. quia & secdm scripturas

insipiens sicut luna mutatur. Vn̄ & luna cum
uideatur una ēē ꝑ subam. in mutatione tamen
semp asemet ipsa alia ē. sempq; diuisa. Et sic etiā
in ipsa constat: quod una multeq; sint. Sic ḡ
etiam nos qui adhuc insipientes & imꝑfecti sum⁹.
quia semp mutamus sententias. & semp diuersa &
cupimus & sentimus: unus non possumus dici.
De iustis autem non solum ꝑ singulos unus dicit̄.
uerum & om̄s competent̄ unus dicentur. Et
cur non om̄s unus dicantur. quorum cor et
anima una ēē describitur. Unam semp om̄s sapi
entiam meditantur: unum sapiunt unum senti
unt unum dn̄m uenerantur. unum ihm xp̄m
dn̄m confitentur: uno sp̄u dī replent̄. Unde
merito & ipsi om̄s non solum unum. s; & unus
dicuntur: sicut & apls designauit dicens.
om̄s quidem currunt: s; unus accipit pal
mam. Uides manifeste. quia om̄s iusti unus ē
qui accipit palmam. Uere enim unitat̄ iust⁹
qui tal est: unum dn̄m. Nam ut ego arbitror etiā
illud quod ꝑ ꝓphām dr̄. audi isrl. dominꝰ deus
tuus. deus unus est: non tantum numero unus
dr̄signatur. qui utiq; sup̄ omnem numerum
ēē credendus ē: s; ꝑ hoc magis unus dici in
telligendus ē. quod nunquam asemet ipso
alt̄ efficitur hoc ē nunquam mutat̄. nunq̄m
in aliud ūtitur sicut de eo dauid ꝓtestat̄ dicens.
tu autem idem ipse es: & anni tui non deficient.
S; & illud in hunc sensum respicit q̄d scriptum ē.
ego sum dominꝰ deus ūr: & n̄ immutor. Immuta
bil ḡ deus: & ꝑ hoc unus dr̄. q̄d n̄ mutatur.
Sic ḡ & imitator dī iustus qui ad imaginem eius
factus ē. unus etiam ipse cum ad ꝑfectum uenit
appellatur: quia & ipse cum in uirtutis summa
constiterit. n̄ mutatur: s; unus ꝑmanet semp.
Nam dum in malitia ē unus quisq; ꝑ multa di
uiditur. & in diuisa dispgitur. & dum in mul
tis malitie generib; dici non pot̄ unꝰ. Igitur
quia scd̄m mirabilem hanc unitatem unus est
iustus. immo & plures iusti unus sunt: ideo &
sanct⁹ apls omnem cohortat̄ ecclīam dicens. ut
idem dicatis om̄s: & non sint in uob scisinata.
Sitis autem ꝑfecti in eodem sensu: & in eadem
scientia. Propt̄a etiam in actib; aplorum: cor
et anima credentium una ēē dr̄. Si autem etiam
subtilius aliquid considerare uelimus: inuenire
possumus & aliam unitatem. Vbi gr̄a. si ita mor
tificauero menbra mea. ut iam non concupiscat
caro aduersus sp̄m. neq; sp̄c aduersus carnem. si
iam non sit alia lex in menbris meis que re
pugnet legi mentis mee. & captiuum me
ducat in legem peccati. si omnia que intra me
sunt in uno atq; eodem sensu ꝑfecta sint. et
una atq; eadem sententia moueant̄: tunc
ero etiam ego uir unus. Hic ḡ unus laudabil
duarum uxorum uir: p̄mo omn̄ū unde sit uide
amus. De monte inquit effraim. Ergo non ē
iustus de uallib; nec de campis. nec de ull in
ferioribꝫ locis. s; nec de collib; quidem: s; de
monte ē. Et de quo monte. Effrem: qui int̄
ꝑtatur fructificatio. Est ḡ de monte fructifero:
et locus eiꝰ ē frugifer. Vide & scriptura quam
laudem montium dicit. Deus inquit. deus
montium ē: & n̄ ē conuallium. S; & nomen
iusti huius helcana quod int̄ꝑtatur possessio
dī. c̄tum ē quia ille de quo dictum ē quod
unus esset uir. possessio dei ē: & n̄ possessio de
monum. Quem enim possident demones. n̄
est unus s; multi: sicut & ipsi demones de
eo quem possidebant. responderunt dicentes
quia legio nomen ē ei. Vnus ū ē helchana
qui ē possessio dī qui & habet patriam nom̄ effrē:
montem frugiferum. Iste ḡ tam laudabil uir:
habuit duas uxores. Nom̄ uni anna: & nom̄
scd̄e fenenna. habebat autem filios de scd̄a fenen
na: sterilis uero erat p̄or illa que & nobilior erat.
Similia etiam inuenies in genesi. Cognata q̄ppe
sibi ē. scriptura diuina. Inuenies ibi p̄mam uxo
rem abrahe saram nobiliorem. scd̄am ēē egyptiā
agar ignobilem fuisse: & ante patrem effectū
abraham de ignobili quam de nobili. Fit tam̄
etiam p⁹modum de nobili coniuge pater.
Ita ḡ etiam nunc helchana hic. qui ē pos
sessio dī. p̄us de scd̄a uxore efficitur pater.
q̄m quidem concluserat dr̄ uuluā annae:
sicut & p̄us concluserat uuluam sare. Post
plimos ū partus fenenne. etiam anne uul
ua orationib; & p̄cib; aperitur: & efficitur

etiam ipsa mat̄ filij eius: quem optulit dō. Quid
g̊ h̄ in se sacramenti contineant: uideamus. Fenenna:
interp̄tatur conuersio. Anna autem: interp̄tatur
gr̄a. Unus quisq; g̊ nr̄m qui uult effici possessio
dī. istas sibi iungat duas uxores: & cum ipsas
sibi nuptias celebret. Primam sibi iungat que no
bilior ē. & generosior gr̄am. Hec enim nob̄ p fi
dem p̄ma coniungitur: sicut & apl̄s dicit. Gr̄a
salui estis facti p fidem. Secunde ů coniungim̄
fenenne. id ē conuersioni: quia p̄ gr̄am credulita
tis emendatio fit morum & uite conuersio. S;
cum iste sit ordo nuptiarum: alius ordo p̄crea
tionis efficit̄. Prima namq; nob̄ filios parit fenen
na. quia p̄mos fruct̄ de conuersione p̄ferimus:
et p̄ma iusticie germina de actib; & opib; pro
creamus. Primum namq; iusticie opus ē conuerti
a peccatis: quia n̄ ante conuertamur & declinam̄
a malo. non potimus de anna effici patres: nec
de gr̄a filios generare. Videamus g̊ nunc uni
cuiusq; differentias. Fennena filios h̄t: s; qui n̄
assistunt dō. Neq; enim tales filij ēē possunt conuersi
onis. ut assistant & adhereant dō: nec tamen in
anes & penitus alieni sunt a reb; dī. Accipi
unt namq; partes de sacrificijs diuinis: & edunt
de hostijs dī. Unus quisq; g̊ nr̄m p̄mo conuer
titur a peccato: & ex conuersione generat opa
iusticie. Postea ů excitata in nob̄ anna p̄ ze
lum & emulationem boni p̄cem ad deum
fundit. ut & ipsa filios generet. Quales
g̊ anna que ē gr̄a filios generat? Qui assi
deant dō. Gr̄a enim & uitas: p ih̄m xp̄m facta
ē. Hic g̊ filius ē gr̄e qui deo uacat: & ůbo dī.
Vis autem euidentiorem t̄ ostendam & in
euuangl̄ijs huiusmodi intelligentie formam.
que in lege quidem adumbrabatur p uxores.
in euuangl̄ijs ů iam p̄us descr̄bitur p sorores?
Vide martham: & mariam. Ex quib; martha
quidem conturbatur & satagit circa multum
ministerium. & explet opa conuersionis: & p
h̄ uelut conuersionis filios generat. Maria ů se
cus ůbi dī pedes optimam partem dr̄ elegisse.
et p h̄ intelligit̄ uelut gr̄e germina p̄creare.
Sic g̊ & nunc: anna generat filium. Quem
filium? Samuel inquit: qui dō assistat.

De quo in psalmis dr̄. Moyses & aaron in sac̄
dotib; eius. & samuhel in his qui inuocant
nomen eius. S; & iheremias dicit. Si steterit
moyses & samuhel in conpectu meo: non re
mittam eis. Si g̊ tantus & tal ē filius gr̄e. &
nos festinemus quidem ad anne nuptias: s;
patient̄ agamus. ut p̄us nob̄ filij de conuer
sione nascantur: p̄us in nob̄ p opa placeam̄.
Tum deinde etiam de gr̄a & dono sp̄c: filiū
p̄creemus. & hic qualis filius ē? Samuhel
inquit: qui interp̄tatur ubi ipse deus. Vides
quales filios generat gr̄a? Sic enim scriptum
est. de his qui sp̄c gr̄am consequuti sunt:
dicente apl̄o. Si ů p̄phetis om̄s. intret autē
imp̄itus aut idiota in conuentum nr̄m: dis
cernitur ab omnib̄. diuidicatur ab omnib̄.
occulta quoq; cordis eius manifesta fient:
et tunc cadens in faciem adorabit dn̄m dicens.
quia uere ds̄ in uob̄ ē. Hoc ē g̊ q̄d interpre
tatur samuhel: ubi ipse deus. Ubi enim sp̄s
gr̄e ē: ibi ipse ēē dr̄ deus. S; iste nob̄ talis
filius non potest nasci: nisi p̄us p̄cesserint
filij fenenne. Nisi enim p̄cedant opa con
uersionis. non merebimur sp̄c gr̄am: nec
ipsa possumus donum sp̄c generare. Videa
mus autem & ad quem locum conueniebat
helchana: cum uxorib; suis. Immolare inq̄t
domino in sylo: & ibi heli & duo filij heli
ophni & phinees. sacerdotes domini. Sylo nom̄
ē loci. in quo sacrificia dn̄o offerebant̄: p̄usq;
templum edificaret̄ in iherl̄m. In hoc g̊
loco qui appellatur sylo. hostie p̄ peccatis
offerebantur: & ibi fiebat purgatio pecca
torum. Sylo autem interp̄tatur auulsio ut
excalciatio. hoc ē calciamenti resolutio: &
utq; sensus conuenient̄ aptatur. Loc̄ enim
in quo peccata purgantur: recte auulsio
nominat̄. Ubi auellitur cor lapideum et
inseritur cor carneum: ut excalciatio q̄ om̄s
donec ad locum sc̄m ueniamus calciati sum̄.
Cum autem p̄ueniamus ad eum. discalciari
iubemur: sicut dr̄ ad moysem. Solue cor
rigiam calciamenti tui. locus enim in quo
tu stas: t̄ra sancta ē. Et quid putamus.

q̃d in his non aliquid misterij obtectum sit. ſ;
quia deus execrabatur calciamenta moysi cor-
pa lia. ideo h iubebat. Aut illud magis putandum
est q̃d cum exiret de tra egipti. habebat calci
amenta de pellib; mortuis. & erat uelut q̃dam
mortalitate constrictus. cum g̃ cepit placere
ad uirtutem. & ascendit montem dei. atq; ibi
immortalitatib; ministrare ministerijs. tunc dr̃
ad eum ut indicia mortalitatis abiceret. que
in calciamentis pellicijs designantur. Ego puto
quia ꝓpt̃a etiam aplis suis sal̃ator p̃cepit. nec
habeant calciamenta in pedib; suis. ut & ipsoz
pedes qui currebant ad annuntiandã uitam
etiam. omni carerent mortalitatis indicio. q̃ppe
qui illam uiam incedent. que dicit ego sum
uia. & uitas & ↄ uita. Nemo enim uiam uite
cum indicio mortalitatis incedit. Tat ẽ g̃ locus
iste sylo. ubi ẽ & heli ait immus laudabilis.
Peccato enim retrorsum corruens expiauit.
et non putemus q̃d ille solus retrorsum cor-
ruens expiauit. ſ; & nunc siquis retrorsum cor
ruit. siquis retro conuertitur a fide & uitate. ne-
cesse ẽ ut cadat. & ut continuo moriatur.
S; & in deuteronomio comminatio peccatoꝝ; in
tentatur. cum dr̃ & ophtosonos insanabit.
Ophtosonos autem tgi egritudinem & poste
riorum parcium significat. & utiq; non sine
causa cum tot genera langoris habeantur
humani. hoc potissimum langoris genus ac-
citatur peccatoꝝ. Nam & in genesi uxor loth
quia retrorsum conuersa ẽ. diuinum dr̃ trans
g̃ssa p̃ceptum. quo ei mandatum fuerat ne
retrorsum respiceret. ne uestaret in omnem re
gionem. & ideo effecta ẽ statuculum sal. Dns
quoq; n̄r & sal̃ator in euangelio. nemo inq̃t
mittens manum in aratrum & retro respiciens.
aptus ẽ regno dei. Insup quoq; cum de pluri
mis docuisset. addit & hoc dicens. memores
estote uxoris loth. Optimum i ẽ obliuisci poꝛa
obliuisci p̃terita. utinam comphendat nos.
ophtosonos insanabit langor. neq; eciam
retrorsum sicut heli & moriamur. Ibi autem
erant duo filij heli. Heli inp̃tatur araps.
siue extractoꝝ. Extractoꝝ quippe ad̃o ẽ
qui non tenet disciplinam. qui delinquentem
filium non castigat non corripit ut emendet.
qui indulget uicijs. qui delicta ſ punit. sic
et apls dicit. Quod si extra disciplinam estis. cuꝰ
participes facti estis. Dns g̃ adulterium. &
n̄ filij estis. Iste ẽ g̃ heli. qui pp̃ h punitur
acto. Vide autem. qui sint filij eius. Ophni
que & phinees. Inp̃tatur autem ophni. ex
cedens cōfusionis. De fenenna pauloante di
ximus. quod ẽt confusio. Hic autem qui ex
cedit & longe efficitur ab emendatione. nec
cōiūctus ulli ad dnm. ꝓpt̃a nuptus pmanet.
S; & quicunq; quem uidemus p̃ peccatum
nec cōiūcta ad penitentiam. non recipe me
tum futuri iudicij & ubi duum p̃cipiemus.
numquid qui cadit non adiciet ut resurgat.
aut qui auſus ẽ non reuertetur. recte etiam de
ipso dicimus. quia si ophni excedens a cōiūgi
one. S; & alius eius filius. dr̃ phinees. Duos
nouimus in sc̃ptura. hoc nomine compellatos.
Phineem illum iustum filium aaron. & hunc
iniustum filium heli. Vn & competent duas
horum nominum inp̃tationes inuento. Significat
enim phinees in lingua nia ora obturata. ut ora
parcens. Peccatoꝛ g̃ & qui fiduciam non h̃t ad
loquendum. obturatum h̃t os. Iustus u̇ parcens
ori suo. Hodieq; in sac̃dotib; dominꝰ habet
utiq; phinees. habetur & eleazar. qui in sc̃p
turis p̃mus epi nominatus ẽ. sicut in numeris
sc̃ptum ẽ. Sunt g̃ hodieq; in sacerdotibus
phinees quicunq; parcunt ori suo. & omnis ser
mo malus nequaquam de ore eorum procedit.
Sunt sac̃dotes ex quorum ore nullum scan
dalum. nullum mendacium. nullus dolus.
neq; falsitas ulla deprimitur. & iusti merito
phinee illi aaron filio comparantur. Sunt aũt
aliqui & secundum iustum phineem heli filium sac̃
dotis qui obturatum os h̃nt. siue imp̃tatis uitio
siue conscientia peccatoꝝ. ſ; hoc ẽ q̃d dep̃ca
tur siquis ẽ qui se in sac̃dotalem ordinem ad
ecclam uidet. satisagat emendationi ut erudi
tioni opam dare. & festinet effici de illo numero
beatorum. ne forte inueniatur ex istis sac̃dotib;
qui & reprobantur & puniuntur ad̃o. S; temp

est iam etiam de oratione anne quam profudit
offerens deo samuhelem. quem alacte depule
rat: pauca memorare. In qua primo quidem
hoc dicimus. quod is qui deo offertur puer: offerri
autem non potuit quam depelletur alacte. In quo
ostenditur consecrari deo neminem posse. qui
adhuc lacte alitur et puer est sensibus. atque expers
est sermonis iustitie: nec sacerdotalia potest pro
curare sacramenta. nisi desistat a puerilibus: et in
manus ascendat ab his quibus apostolus dicit. Lac
vobis potum dedi non escam: nondum enim po
teratis. Alioquin secundum litteram quid videtur
operepercii. puerulum nuper alacte devulsum deo
offerri. ubi non mater intererit. non nutrices fove
bunt. neque educanti pueri aderunt ulla subsi
dia? Sed vide quia scripture sermo ita aptatus est.
ut figuraliter doceat: quod omnis qui primo ad fi
dem convertitur lacte et non forti cibo alitur.
De quibus in alio loco dicitur. Et effecti estis qui lacte
indigetis. et non cibo forti: quoniam omnis qui lacte
alitur alienus est a sermone iustitie. parvulus
enim est. Perfectorum est vero cibus solidus. qui propossi
bilitate sumendi exercitatos habent sensus: ad dis
cretionem boni et mali. Igitur quicumque nondum
alacte depellitur sed parvulus est: non potest as
cendere ad templum domini. non potest ascendere ad
misteria sacerdotum: nec sacrificiis interesse. sed ne
mater quidem eius ascendit: cum posset ascen
dere. Gratia est enim mater eius anna. que servat et
custodit eum et enutrit: ut tempore oportuno cum
ipso pariter ascendat. Que cum vidit ei adesse
tempus. ut iam recedens alacte: solidis et fortibus
cibis utatur. ut possit et sacerdotibus interesse. et de
altaris edere sacrificiis: tunc eum deo consecrat. Vi
de si in aliquo loco in scripturis sanctis invenis
significari aliquem. alacte depulsum: ego tamen
quantum ad presens memoria sugerit. ysaac memi
ni: de quo et scriptum est. quia convivium mag
num fecit abraham ea die. qua alacte depul
sus est ysaac filius suus. Apud homines quidem
seculi huius: parentes solent natalem diem celebra
re filiorum. Abraham vero non celebrat natalem diem
ysaac filii sui: sed illum diem festum agit et le
ticie deputat. et convivia celebrat cum eum
alacte depellit: et ad cybos fortes et solidos ap
plicat. quasi si per hec diceret ysaac: cum factus
sum vir. deposui que erant parvuli. Oportebat
ergo talem esse hunc qui offertur deo ut habitet
in sanctis: qui possit vesci carnibus sanctis de quibus
scriptum est. sanctificamini ut manducetis carnes.
Sed videamus quali eum precepta anna idem gratia conse
crat deo. Novum quippe aliquid ex ipsis prin
cipiis observabimus. Ait enim. Et oravit anna
et dixit. Et nusquam eam quasi ad dominum orantem
invenio vel loquentem: nisi per duo tantum verba
ubi dicit. letata sum in salutari tuo. Et aliud.
quia non est preter te. Initium autem sic habet: exulta
vit cor meum in domino. Non dixit exultavit cor
meum in te. Si enim esset oratio: ita dici consequens
erat. Exultavit cor meum in te. Et iterum in se
quenti versu dixit. Et exaltatum est cornu meum
in deo. Non dixit exaltatum est cornu meum
in te: sed in deo. Dilatatum est super inimicos
meos os meum: letata sum in salutari tuo.
Unus ut dixi sermo continet: letata sum in
salutari tuo. Et in consequentibus non dicit
quia non est sanctus nisi tu. sed non est inquit sanctus
sicut dominus: et non est preter te. Hic sermo: videtur
servasse orationis ordinem. In novissimis
autem: longe a supplicationis specie. etiam
commonitiones quasdam introducit dicens.
Nolite multiplicare loqui mala. neque exeat
magni loquacitas de ore vestro: quia fortis in
scientia dominus. In quo iam nec videtur ad
dominum loqui. Quid ergo dicemus de his? Ego cum
legerem aliquando apud apostolum quod dixit.
sine intermissione orate: querebam si preceptum
hoc possibile esset impleri. Quis enim potest
desinere nunquam ab oratione. ita ut nec ci
bum aut potum sumendi tempus habeat? Quippe
ut hec fiant: intermittenda videtur oratio. Sed
ne dormiendi. aut aliquid aliud humani
usus agendi veniat secundum istud preceptum.
oratio communiter intellecta concedit. Vide
amus ergo ne forte omnis actus eius qui in divi
no versatur officio. et omnia gesta vel dicta que
secundum deum gerit et dicit: ad orationem re
portentur. Si enim oratio hoc solum intelligatur

quod communiter scimus. neque anna in his verbis orasse
videbitur: neque ullus iustorum secundum apostoli manda
tum sine intermissione orare docebitur. Si vero omnis actus
iusti quos secundum deum agit. et secundum mandatum
divinum oratio reputatur: quia iustus sine inter
missione que iusta sunt agit. per hoc sine inter
missione iustus orauit: nec unquam ab oratio
ne cessauit. nisi iustus esse desistat. Cum enim in
iustum aliquid agimus. aut delinquimus: cer
tum est quod eo tempore etiam ab oratione cessamus.
Puto quod hec docemur. et in psalmis cum dicitur:
eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.
Non enim puto quod siquis eleuauerit vel extenderit
manus ad celum. ut habitus esse orantium solet:
continuo sacrificium obtulerit deo. Sed videamus
ne forte hoc sit quod ibi indicat sermo dei: quia per
manus opera intelliguntur. Eleuat manus ille qui
eleuat actus suos a terra: et conuersatio eius adhuc
in terra ambulantis in celo est. Excelsi ergo actus et
sublimes quos videntes homines magnificant
patrem celestem. eleuatio manuum dicitur: et
sacrificium vespertinum. Aut non hec et in lege
per misterium docebatur. cum moyse eleuante
manus vincebat israel. dimittente vero et eicien
te deorsum. vincebat amalech. Et si omnia
hec figuraliter contingebant illis. scripta sunt propter
nos in quos fines seculorum deuenerunt: intel
ligere debemus quia donec famulus dei eleuat
actus suos ad deum. vincit gens dei. Cum autem
deiecerit et dimiserit manus id est actus suos:
vincit amalech inimicus dei. Aut quid vide
tur? Volo enim paululum immorari cum
his. qui nolunt hec spiritualiter sed secundum litteram in
telligi. Numquid nam putandum est. quod omnipotens
deus ad manus respiceret moysei. et siquidem vi
derit eas sursum eleuatas israel victoriam daret.
si vero deorsum deiectas amalechitis? Sic ne
dignum est de sancti spiritus sentire sermonibus?
An illud potius putandum est. quod futura in
his misteria preformabat: que quidem de crucis
sacramento et affixione manuum saluatoris
intelligi. tritum iam et a multis sepe dissertum
est. Sed quoniam innouari semper iuuetur is qui se
cundum euuangelium viuit. et nouum
testamentum semper debet nouis sensibus illustrari
et cantare domino iubemur canticum nouum.
et interior homo noster non dixit paulus quia renouatur
et stetit. sed renouatur de die in diem: oporte
bat etiam nos et de orationis modo qualiter sine in
termissione orandum sit. et de eleuatione manuum
quod sacrificium dicitur vespertinum. non solum vi
sitatis et attritis: sed aliquantulum etiam inno
uitatis dissertionibus explanare. Videamus
ergo: quid sibi vult ratio ista orationis anne.
Quam si didicerimus: similiter fortassis et nos
orare poterimus. Exultauit inquit cor meum
in domino. Necessarie addidit in domino.
Est enim exultatio que non est in domino.
sicut et illud dicitur: gaudete in domino. Potest
enim quis gaudere in carnalibus: et non in domino.
Si enim gaudeam quod inueni thesaurum visi
bilem. istud gaudium carnis est: et non in domino.
Si gaudeam quod me homines laudant. et
forte non pro merito: non est hoc gaudere in domino.
Si gaudeam in rebus fragilibus et caducis: hec
omnia non habent laudabile gaudium. Si vero
gaudeam quoniam dignus sum habitus pro nomine
ihesu iniuriam pati: istud gaudium in domino est.
Quia ipse dixit super his gaudete et exul
tate. quia merces vestra multa in celo est. Si gau
deam cum odia in me exercentur iniusta. et si
gaudeam cum impugnor propter verbum dei. si gau
deam cum castigor in languoribus. in persecutio
nibus. in angustiis. si hec omnia letus excipiam:
istud gaudium in domino est. Et ideo nos do
cet scriptura. ut abitientes gaudia terrena.
fragilia et caduca: de eternis gaudiis exultemus
in domino. ut merito dicamus quod anna dixit:
exultauit in domino cor meum. Et quoniam cum
hec dicuntur. quidam de astantibus suppletus est
spiritu immundo et exclamauit: ita ut fieret
populi concursus. dicamus et nos quia anna
dicente exultauit in domino cor meum: contra
rius spiritus exultationem nostram in domino ferre non
potuit: sed vult eam mutare. ut ablata ea
introducat tristitiam. et prohibeat nos dicere:
exultauit cor meum in domino. Verum nos non
impediamur: sed magis ac magis dicamus

exultauit cor meum in domino. Et ꝑ hoc ipso
quod uidemus immundos spc̄ flagellari: quia & ꝑ
h̄ multi conuertuntur ad dn̄m. multi emundantur.
multi ad fidem ueniunt. & nich̄ est quod sine
causa faciat deus: nec aliquid frustra fieri ꝑmit
tit. Nam q̄m multi sunt qui uerbo n̄ credunt nec
rationem doctrine suscipiunt. in hos cum demon
insiluerit tunc conuertuntur: ut ubi abundauit
peccatum. sup̄ abundet gr̄a. Et ubi maligna uir
tus opata ē. ibi plus p̄modum domini gratia
operetur: quia cum expulit domini gratia ma
lignum sp̄m. introducet sp̄m sanctum. Et ani
ma que repleta fuit sp̄u immundo: repletur
p̄modum sp̄u sancto. Ideo ꝑ his omnib; exultauit
cor meum in domino: & exaltatum ē cornu
meum in d̄o meo. Sunt quedam cornua iustorum
quib; utuntur. ut agentes aliquid ut loquentes:
sicut cum dicunt. In te inimicos nr̄os uentila
uimus. in greco cerationem dicit. q̄d ē cornu pe
timus: ul cornu uentilauimus. S; & alibi dicit.
quia exaltabuntur cornua iusti. Oportet g̊ nos
habe ista cornua. que iustis de crucis xp̄i apicib;
conferuntur: ut in his destruamus. & deiciam⁹
aduersarias uirtutes: de anima nr̄a. Quib; ꝓstratis
et expulsis. possit in nob̄ plantari uinea: q̄
uinea facta ē dilecto in cornu in loco uberi.
Exaltatum ē g̊ cornu: & iuste huius gratie. &
om̄is iusti in domino. Dilatatum ē os meum sup̄
inimicos meos. Scriptum ē. Dilata os tuum &
adimplebo illud. & nunc dicit h̄ iusta: dilata
tum ē os meum. Si idoneus & fortis fact⁹ fuero
in uerbo & ualidus in sapientia. ita ut n̄ angustis
assertionib; s; dilatatis & affluentib; confutare
possem omnem scientiam extollentem se adu
sum fidem & ueritatem xp̄i. ut cum incredu
litatem ut ꝑfidiam arguens iudeorum. ex lege
et ꝓphis ostendo ēē ih̄m xp̄m. & in omnib;
potuero redarguere ueritatis inimicos: tunc
digne possum etiam ego dicē. dilatatum est
os meum sup̄ inimicos meos. Si m̄ certamen
moueat basilides & eum uehement̄ obtriue
ro. si ualentini discipls occurrat questionib;
& de hoc certamine uictor exiero. si his pros
tratis martion occurrat. & discesserit etiam
ipse supatus: dilatatum est os meum sup̄ inimi
cos meos. Si istis confutatis occurrant philo
sophi insultantes simplicitati fidei nr̄e & idiotas
nos impitosq; clamitantes conuertar etiam ad
ipsos. & uere sapientie uirib; false ac fucate sa
pientie nebulas obturbauero. & non solum hui⁹
mundi s; & p̄ncipum huius mundi sapientiā
destruxero: tunc plenius dilatatū ē os meum
sup̄ inimicos meos. Sancti ē g̊ uox ista & ꝑfecti.
qui reb; ipsis & ueritate subnixum huiuscemodi
possit ꝓferre sermonem & dicē: dilatatum ē
os meum sup̄ inimicos meos. Oportet g̊ nos
p̄mo dilatare os nr̄m: ut impleat illud deus.
Quom̄ autem os p̄mum dilatamus? ꝑ medi
tationem uerbi diuini ut possimus eo usq; pro
ficē. ut a dilatatione oris etiam a cordis dilatati
onem ueniamus. & cum apl̄o dicē cor meum di
latatum ē ad uos: o corinthij. Ex latitudine
enim cordis: abundantia oris sapientie minis
tratur. Quia letata sum: in salutari tuo. Si le
tatus fuero in salutare d̄i: tunc dilatatur os
meum sup̄ inimicos meos. Non ē sanctus sicut
domin⁹. Si scriptum esset non ē sanctus n̄ dn̄s:
consequens erat om̄is nos renuntiare nob̄ met
ipsis ab hac spe. ut sancti efficeremur. Nunc autē
necessaria distinctione utitur: & dicit. Non ē
sanctus. sicut domin⁹. Hoc ē etiam si sint multi
sancti: s; nullus ita sanct⁹ ē. ut domin⁹. Possunt
g̊ multi sancti fieri: sicut & mandatum dei
dicit. Sancti estote: quia & ego sanct⁹ sum. S;
quantumcumq; quis in sanctitate proficiat.
quantumlibet puritatis & sinceritatis adq̄rat.
ita ēē sanct⁹ homo n̄ pot̄ sicut domin⁹: q̄ ille
sanctitatis largitor ē. iste susceptor. Ille sancti
tatis fons ē: hic autem sancti fontis potator ē.
Ille sanctitatis lux ē: hic ē sancte lucis inspector.
Et ideo non ē sanct⁹ sicut domin⁹: & non ē p̄t̄ te
Quid ē quod dix̄. non ē p̄ter te? Non aduerto.
Si dixisset non est deus p̄ter te. ut n̄ ē crator p̄t̄
te. aut tale aliquid addidisset: nich̄ requi
rendum uidebatur. Nunc autem quia dicit
non ē pret̄ te. m̄ hoc uidetur in loco desig
nari. nich̄ eorum que sunt hoc ipsum q̄d
sunt naturalit̄ h̄nt: tu solus es cui q̄d es.

anullo datum est. Nos enim id ē uniuersa
creatura non eramus antequam crearemur.
et ideo quod sumus uoluntas ē creatoris: &
qui aliquando non fuimus non ē integrum
si dicatur de nob quia sumus. quantum ad
illud spectat cum non essemus. sz solus ē ds
qui quod ē semp habuit: & non accepit ut
esset initium. Denique moyses cum discere uellet
ado qd ei nomen esset: docens eum ds dicit.
Ego sum qui sum: & hoc in nomen ē. Si g
aliud aliquid in creatoris hoc nomine. ut hac
significantia appellari possit: nunquam dicēt
dominus hoc sibi ēē nomen. Sciebat enim se
solum ēē: creaturas u ase accepisse ut ēēnt.
Nam & umbra ad comparationem corporis non ē.
& fumus ad comparationem ignis: ignis non ē.
Sic g & que in cel sunt & que in tra. uisibi
lia & inuisibilia. quantum ad naturam dei
pertinet: non sunt. Quantum ad uoluntatē
creationis: sunt hoc quod ea ēē uoluit. ille
qui fecit. Ideo g dr: quia pter te non ē. Non ē
potens: sicut deus nr. Simile ē illi qd supi
dictum est: quia non est sanctus sicut dominus.
Sicut enim ibi non dixit. quia non ē sanctus
quisquam. sz non ē sanctus sicut dominus. ut
ostendēt quia & si sunt sancti: sz nemo est
sanctus ut ē dominus. Ita & in hoc loco etiam
si sit aliquis potens inquit: non ē potens
sicut deus nr. Nolite multiplicare loqi ex
celsa. Cur non dix nolite loqui excelsa? Er
go licet in aliqua loqui excelsa: multipli
care autem excelsa & ardua non in licet.
Hoc enim uidetur designari p id qd dictum ē:
nolite multiplicare loqui excelsa. Quid g p
hoc indicetur: considemus. Non pmittitur
humane nature multa excelsa loqui: neq
multa excelsa intelligere. Nam & salomon
dicit. Altiora te ne quesieris: & fortiora
te ne scruteris. De quib; pceptum ē tibi:
h intellige. Ergo & in hoc loco dr excelsa.
non ut omnino non queras: sz ne de his mul
tiplices questiones. Respicienti quippe ad
imbecillitatem conditionis humane. tibi
sufficiat ea de excelsis & arduis ut inqsisse.

ut ploqui: que uitam ut inquirentib; ut
loquentib; tribuant. Que autem sunt in quib;
excelsa me loqui necesse ē? Quando de om
nipotentia di loquor. de inuisibilitate et
sempiternitate eius excelsa loquor. quando
de unigeniti eius coeternitate. ceterisq; misteriis
pnuntio: excelsa loquor. Quando de sps
sancti magnificentia dissero: excelsa loquor.
In his: nob tantum conceditur loqui excelsa.
Post h tria: iam nich loquar excelsum. Omia
enim humilia sunt & deiecta: quantum
ad trinitatis huius celsitudinem spectat. Nolite
g multiplicare loqui excelsa. n de patre &
filio: & spu sancto. Et ut plenius manifestū
fiat quod loquimur: utamur adhuc si uidet
exemplis. Vbi gra. Gentes multos introdu
cunt dos: isti multiplicant loqui excelsa.
Hereticorum quidam derelinquentes crea
torem mundi. & filium eius fingunt sibi:
alium nescio quem excelsiorem dm. & alios
similit introducunt: siue quos deas. siue quos
dos appellant. Et isti g multiplicant loqui
excelsa. Non exeat magniloquium: de ore uro.
Vere quod dictum ē ab apto. miser ego ho
quis me libab de corpe mortis huius: con
ueniet dici de omni homine. Miserum nāq
est: mortalium genus. Siquidem n solum
in malis. sz & in bonis pielitamur: ubi gra.
uisiones quasdam uidi bonas: facte sunt
in reuelationes. Signa pdigia p me impleta
sunt. pfect sum in bonis. seruaui iusticiam.
continentiam. uirtutem: & in his pielitor.
Quando enim nich aliud fuit zabulus
p his omnib; suscitat in suscitat supbiam.
ita ut opus habeam anglos sathane. qi me
colaphizent ut ne extollar: & exeat mag
niloquium de ore meo. id ē ut ne magna
de me ipso loquar: qm quidem extminat
dominus labia dolosa & linguam magnilo
quatem. qui dixerunt linguam nram
magnificauimus. Non g exeat magnilo
quium de ore uro. quia fortis scientiarū
dominus: & non emendauerunt occasio
nes. Sicut & ibi dictum ē. non declines

cor tuū in ūba mala · ad excusandas excusa
tiones in peccatis: cum hominib; operantibus
iniquitatem · Et in pūbis dr. Occasiones
accipit piger: & dicit · Leo ē in uia: in pla
teis autem homicide · Inueniunt g̃ tales ēē
peccō: et accusantes omnia magis quam semet
ipos: & occasiones sibi met excusationum fin
gentes · cum dicunt zabulus me supplantauit
mulier me sedux̄ · illa in occasionem pbrit
ut peccarem: cum utiq; oporteret meminisse
pcepta dicentis · Die tu peccata tua prior: ut
iustificeris · Non enim emendant excusatio
nes. S; & illud in excursu commuge: ne
cessarium uidetur. Verum quippe contines
sensum: qđ sēptum ē. Justus autem: ipse sui
accusator sit in pncipio sermonis sui · Ergo
iustus non sit sui accusator ꝫ aliorum: sicut
et zabulus accusator quidem ē. accusator aūt
non sui ꝫ fratrum. Intim oīus necesse ē accusa
ri. ꝫ siquidem iustus fuero ñ expecto ut alius
me accuset: ꝫ ipse mei accusator existo. Veni
tamen uelim discutere: quomō potest iustus accu
sator sui ēē. Certum ē quia donec quis peccat.
et pmanet in delictis: neq; iustus ē neq; accu
sator ē sui · Non enim accusat: qđ agit. Cum
ū penituit a delictis. tunc iustus efficitur: &
non alterius ꝫ sui accusator exibit. Arcus porro
tum infirmat est. Jacula maligni que di
cuntur ignita: p arcum potentiam emit
tuntur. Lorices autem uirtutes dicunt adūse.
de quib; dr. quia ecce peccatores intenderunt
arcum: & in ipso parauerunt uasa mortis.
Et rursum: sagittas suas ardentib; effecit. S;
nunc dr: quia arcus potentium infirmat ē.
Si enim tu induaris es arma di · si scuto fidei
sil munitus. & galea salutis obtect. & lorica cartaci
et gladio spūs accinctus: arcus contra te potē
tiorum pmunimentis talib; infirmabitur.
Si enim iaculatus fuit contra te unum aliqđ
iaculum ignitum. id excepturn scuto fidei ·
continuo restinguetur. Jecit & aliud ia
culum: repulsum ē id quoq; atrocitate iustitie.
Jecit & tertium: etiam id gladio spūs detrun
catum ē. Emittit forsitan & quartum: qđ
similit̃ p galeam salutis abiectum est. Cumq;
p hominem homo di pcepit immutabilis
manserit: tunc arcus potentium neq; quam
tot diuersus sperit infirmabit. & infirmi ac
ceci sunt fortitudine. Si uideas quomō que
stulta sunt mundi elegit deus · ut confundat
sapientes: & que infirma sunt mundi elegit
ut confundat fortia · intelligis quomō infirmi ac
ceci sunt fortitudine. Infirmus erat generalis
populus gentium aliena erat a testamento dr. hic ad pēs est
fortitudinē; (scm fortitudinē) Fortitudo mea
et laus mea dominus: & factus ē mihi in salutem.
fortitudo g̃ ipse ē xp̄s dominus · qua accepe
tu sumus nos qui eramus sub peccato aliquando
alieni a testamento: & sine deo in hoc mundo.
Saturati panibus: deducti sunt ad seruitutem.
Culpabile ostendit ēē saturari panibus · qm
iacob manducauit & bibit & repletus est &
incrassatus est · & recalcitrauit dilectus. Exsuri
entes deliquerunt. illos dicit qui saturati
fuerant panibus: quia reliquerunt esurientes.
Venit enim fames · non fames panis neq; sitis
aque: ꝫ audiendi uerbum di. Propterea g̃ esu
rientes deliquerunt · usquequo sterilis peperit
septem: & fecunda in filiis infirmata ē. Multa
etenim filii deserte: magis quam eius que
habet uirtutem. Sterilis mater nra ecclia · h peperit
septenarium numerum: cui requies aspe
cta ē. Et fecunda in filiis infirmata ē. Latro
nis latere nudet. uelim uidere quomō asserunt qđ
fecunda in filiis infirmatur: & quomō sterilis
peperit septem. S; illorum fabule spernis. nos
consideremus ne forte unusquisq; nrm habeat
intra se sterilem: que parit septem. Habet
et fecundam in filiis: que infirmatur. fecun
da in pgenie erat caro mea · hīs plurimos
carnis fructus: fornicationem · immundiciam.
impudicitiam · idolatriam · ueneficia · inimici
tias. contentiones. emulationes. indignationes:
dissentiones. Hec erat carnis nre numerosa
pgenies. S; cum uenimus ad fidem crucis x̄i
et mortificationem ihu · incipim̃ circumferre
in corpe nro & mortificare membra nra que
sūt sup̄ terram · & exhibe ea seruire iustitie et

sobrietat: tunc fecundat spōse huius generationis excluſa ē. & hoc ūn fecunda in filijſ infirmata ē. Quoñ autem sterit septem parat: videamus. Sterit erat in me anima mea: ū affe rebat fructus iustiçe. Nunc autem ubi p fidem xp̄i merut grām spē sanctā & repleunt eam spē sapiēt̄ & intellect̄ spē consilij & fortitudinis. spē iustiçe & misecie. & replant eam spē timoris dñi: ēt um ē q sterit pepit septem. & fecunda in filijſ unfirmata ē. Domin̄ mortificat & uiuificat. Quem mortificat dom̄? & quem uiuificat? Me ipsum mortificat. cum me facit mortuum ē peccato: & me ipsum uiuificat. cum me facit uiuere do. Peccator eram: & in delectis uiuebam. Mortificauit me a peccatis: mortuū me fecit uite p̄ri. & uiuificauit me ut in timore suo uiuam. ut in fide sua stem: ut ultra non uiuam peccato ſ dō. qui me amortuus sulleuauit: ut in nouitate uite ambulem. in xp̄o ihu dño nr̄o. cui est gta & imperium: in secula seculorum amen. ℣ Expt omt in libro regum. Incip̄ omet in ezechielo canticū canticor. i. usq; ad eū locum in quo ait. quo adusq; rex ueniat in cubitu suo.

Quoñ discimus p moysen esse quedam ñ solum sancta ſ & sancta sanctorum & alia non tantum sabba ſ & sabba sabbatorum: nunc quoq; sic docemur sēbente salomone. ēē non quedam solum cantica ſ & cantica canticorum. Beatus quidem ē qui mḡ datur in sancta ſ multo ille beatior: qui mḡ datur in sancta sanctorum. Beatus qui sabba sabbizat. ſ & beatior: qui sabbizat sabba sabbatorum. Beatus ē qui intelligit cantica et canit ea. nemo quippe ñ in sollempnitatib; canit: ſ multo beatior qui canit cantica canticorum. Et sicut is qui mḡdatur in sancta. plurib; adhuc indiget ut ualeat introire in sancta sanctorum. & qui sabbatum celebrat q̄d ado ado ꝑfecto constitutum ē: multa adhuc necessaria hr. ut agat sabba sabbat̄: eodem ñ difficile reperit̄. qui omia que in scripturis continentur cantica pagant. ualeat ascendere ad cantica canticorum. Egredi tempus est ex egypto. & egressum de tra egypti pharaō sive mare rubrum: ut possit canticum primum cantare dicens. Cantemus dño: gloſe enim magnificat̄ ē. Licet autem primum christi canticum: adhuc longe est a cantico canticor̄. Ambula tam deserta spāltē. donec puenias ad puteum quem foderunt reges: ut ibi secundum canticum canas. Post h uenies ad ultima sancte tre. ut sup iordanis ripam constructus cantes canticum moysi: dicens. Attende celum & loquar. audiat terra uba oris mei. Rursus habes necessarium ut multes subibis. & tam sanctam hereditate possideas: & apis t ꝑphetet. apisq; te iudicet. Debbora quippe apis int̄pretatur: ut possis & illud carmen quod in iudicum libro continet̄ edicē. Ad regnorum deinceps uolumen ascendens. uenies ad canticum ēn dauid fugit de manu omnium inimicorum suorum. & de manu saul: et dic̄. Dilig̃ firmabo tibi meum & fortitudo mea. & refugiū meum: et liberator meus. Pueniendum t est ad ysaiam: ut cum illo dicas. Cantabo canticum dilecto meo. Et cum iuuisa transieris ad altiora conscende. ut possis anima electa cum sponso & hoc cane canticum canticorum: quod ex quot ꝑsonis constet. tuncis sum. Omnib; autem uob & reuelante dō: nūn in his uideor in iuuenire. ꝑsonas. Virum & sponsam. cum ipsa adolescentulas: cum spōso sodalium ḡges. Alia dicuntur ab sponsa: alia ab sponso. Non nulla iuuenculis: quedam a sodalib; sponsi. Congruum quippe ē ut in nuptijſ adolescentularum sit multitudo cum sponsa: iuuenum turba cum sponso. Hec omnia uoli foras querere. noli ext̄ eos qui p̄dicatione euuangli saluat̄ xp̄m sponsum intelligere. ecclam sponsa: sine macula & ruga. de qua scriptum est. ut exhibeat sibi gloſam ecclam ñ hñtem maculam aut rugam aut aliud q̄d eor ſ ut sit sancta & immaculata. Ego eos

ueneror qui cum sint fideles. n̄ sunt tam̄ istius
modi quales sermo p̄fatus ē: s; iuxta modum
quendam adepti uidentur salutem. Animad
uerte ppl̄m credentium & adolescentulas ēē cum
sponsa: angl̄os u̅ & eos qui p̄uenerunt in ui
rum p̄fectum. intellige uiros ēē cum sponso.
Videtur m̄ quattuor ordines unum & unam.
duos choros int̄ se continentes. sponsam canere
cum iuuenculis: sponsum canere cum socijs.
Et cum h̄ intellexis. audi canticum canticorum:
et festina intelligē illud. & cum sponso dicere
que sponsa dicit: ut audias que audiuit spon
sa. Si autem non potueris dicē cum sponsa
que dix̄ sponsa. ut audias ea que dicta sunt
sponse: festina ut cum sponsi possis sodalib;
fieri. Porro si ill̄ inferior es. esto cum adoles
centulis: que in sponse deliciis commorant̄.
hę quippe in hoc libro: fabula parit̄ & epi
thalamio sunt p̄sone. Ex hoc gentiles sibi epi
thalamium uendicarunt: & istius generis
carmen assumptum est. Epithalamium siqui
dem: ē canticum canticorum. Primum sponsa
orat statim in mediis p̄cib; auditur. uidit
p̄sentem sponsum. uidit adolescentulas: suo
comitatui copulatas. Deinde respondit ei
sponsus. & p⁹ sponsi eloquia dum ille p eius
patitur salute: respondēt sodales donec spon
sus sit in recubitu & a passione consurgat. se
quedam sponse ornam̄ta facturos. Verum iam
ipsa u̅ba ponenda sunt: in quib; p̄mum uox
sponse dep̄cantis auditur. Osculetur me: ab
oscul oris sui. Quorum iste sensus ē. Quo usq;
m̄ sponsus meus mittit oscula p moysen. mit
tit oscula p ꝓphas: iam ipsius cupio ora contin
gere. Ipse ueniat: ipse descendat. Orat igitur
sponsi patrem: & dicit ad eum. Osculetur
me: ab oscul oris sui. Et quia tal est ut comple
atur sup ea ꝓphicum illud in quo d̄r. adhuc
loquente te dicam ecce adsum. sponsam sponsi
pat̄ exauduit: mittit filium suum. Videns illa
eum cuius dep̄cabatur aduentum. orare de
sistit: ad ipsum cominus loquitur. q̄m ubera
tua bona sup uinum. Odor unguentorum tuor̄.
sup omnia aromata. Sponsus ḡ xp̄c. missus

a patre: uenit unctus ad sponsam. & dicit ad
eam. Dilexisti iusticiam. & odisti iniquitatem
ꝓptā unxit te deus deus tuus oleo exultatio
nis: p̄ participib; tuis. Si me tetigit sponsus.
et ego boni odoris fio. & ego linior unguentis:
et ad me usq; eius p̄ueniunt unguenta. ut pos
sim cum ap̄lo dicē. Xp̄i bonus odor sumus d̄o.
in omni loco. Nos autem cum h̄ audim⁹ adhuc
peccatis uiciisq; fetemus. De quib; p ꝓphām pe
nitens loquitur. Computruerunt. & exese
sunt cicatrices mee: a facie impudentie mee.
Peccatum odoris ē putridi. uirtus spirat unguen
ta. Quorum tipos in exodo relege: inuenies
quippe stacten. onichen. galbanum & reliq̄.
Hęc quidem in incensum. deinde ad opus
unguentarij: uaria sumunt̄ unguenta. in
q̄b; ē nardus & stacten. Et d̄s qui fecit cęlum
& t̄ram: loquit̄ ad moysen dicens. Ego impleo
sp̄u sapientię & intellectus: ut faciam op̄a artis
unguentarię. & unguentarios d̄s docet. H̄ si nō
spiritalit̄ intelligantur. nonne fabulosa sunt n̄
aliquid habeant secreti. n̄ne indigna sunt deo?
Necesse ē igit̄ eum qui audire scripturas nouit spi
ritalit̄ aut certe qui n̄ nouit & desid̄at nosse om̄i
labore contendē. ut non iuxta carnem et
sanguinem conu̅setur: quo possit dignus
sp̄alium secretorum fieri. Et ut aliquid aude
tius dicamus tali cupidine ut amore. siq̄dem
est & sp̄al amor. & quom̄ ē quidam carnis
cib; & alius sp̄al & alia carnis potio & alia sp̄c.
sic ē quidam amor carnis asathana ueniens.
et alius amor sp̄c ad̄o exordium h̄ns. & nemo
potest duob; amorib; possidi. Si carnis amator
es: amorem sp̄c non capis. Si omnia corp̄alia
despexisti. non dico carnem & sanguinem s;
argentum & possessiones & ipsam terram
ipsum cęlum. h̄ quippe p̄transibunt. si ista
omnia contempsisti. & ad nullum horum
tua anima colligata ē. neq; quoquam uicij
amore retineris: potes amorem cape sp̄alem.
Itaq; uenit occasio: ut de sp̄ali amore aliq̄
dicēmus. Expedit autem nob̄ salomonis
custodire p̄ceptum. & magis illius qui p sa
lomonen loquebat̄ de sapientia: ita dicens:

Ama illam. & seruabit te: & circumda illam.
ei exaltabit te: & honora illam. ut te amplec
tatur. Est quidam spāl amplexus. atq; utinā
contingat: ut & meam animam sponsam suā
artius sponsi amplexus includat. ut ego quoq;
possim dicē quod in hoc eodem libro scriptum ē.
Sinistra eius sub capite meo: & dextera illius
amplexabit me. Osculetur me: ab oscul oris
sui. Moris ē scripturarum imperatiuum modum
p optatiuo ponē ut ibi. pat nr qui es in celis
sanctificetur nom tuum: p hoc quod utinā
ē sanctificet. & nunc in psenti. Osculet me ab
oscul oris sui: p eo quod ē utinam osculetur
me. Deinde conicit sponsus. Uenit delibut
unguentis. nec alit ad sponsam poterat ue
nire: nec decebat alit patrem ad nuptias fi
lium destinare. Varijs enim eum unxit un
guentis. fecit illum xpm. Uenit diuersis
odoribus spirans: & audiuit quia bona uba tua
sup uinum. Congrue sermo diuinus eandē
rem. p loquorum qualitate: diuersis uocabul nun
cupat. Quando hostia offertur in lege. & uult
intellectus ostendē: pectusculum separationis
offert. Quando u recumbit aliquis cum ihu. &
sensuum eius communione pfruitur: non pec
tusculum ut sup. s; pectus eloquitur. Porro
cum sponsa loquitur ad sponsum. qr nupti
ale carmen inducitur: non pectulum ut in
sacrificio. non pectus ut in iohanne discipulo:
s; uba nominat dicens. quia bona uba tua:
sup uinum. Communicauit sponsa: sensibus
sponsi. & sciens quia inebrians. atq; letificans:
istius modi cogitat. Quom autem calix dni
inebrians p quam optimus ē: sic uba sponsi
omni meliora sunt uino. Quia meliora uba
tua sunt uino. In mediis pcibus: ad sponsum
conuertit uba. Et odor unguentorum tuorum:
sup omnia aromata. Non uno s; omnibus: nos
unctos uult ungi unguentis. Si autem & ad
meam animam factam sponsam si uenire
dignabitur. quam oportet eam ēē formosam.
ut illum de cel ad se trahat. ut descendē fa
ciat ad tras ut ueniat ad adamatam: qli
pulcitudine decoranda ē. quali debet amore

feruere: ut ea loquatur ad illum. qui ad pfec
tam locutus ē sponsam. Quia ceruix tua. qr
oculi tui. quia gene tue. quia manus tue. qr
uenter tuus. quia humeri tui. quia pedes tui.
de quibus si suggesserit dominus disputabimus.
quom sponse menbra uarientur. & singlarū
parcium laus diuisa dicatur: ut post disputa
tionem etiam ad nrām animam dicat. similit
laboremus. Bona g uba tua: sup uinum. Si
uidis sponsum: tunc intelliges uerum ēē qd dr.
Quia bona uba tua: sup uinum. Odor ungn
torum tuorum: sup omnia aromata. Multi
habuerunt aromata. Regina austri detulit
aromata salomoni. & plures alij aromata
possederunt: s; habuit quis quantalibet non
possunt xpi odoribus compari. De quibus nunc
sponsa ait. Odor unguentorum tuorum: sup
omnia aromata. Ego arbitror quia & moyses
habuit aromata: & aaron & singli pphārū.
Verum si uido xpm & suauitatem unguen
torum eius odore pcepo: statim sententiam
fero dicens. Odor unguentorum tuorum: sup
omnia aromata. Unguentum effusum nom
tuum. Prophicum sacmtū ē. tantum nom ihu.
Venit in mundum: & unguentum pdcatur
effusum. In euuanglio quoq; mulier accipi
ens alabastrum unguenti nardi pistici pci
osi: caput ihu pedesq; pfudit. Diligenter
obserua & que de duabus sup caput fuderit
saluatoris: sic peccatrix sup pedes. Et ea que
dr fuisse non peccatrix: sup caput eius fudisse
inuenitur. Obserua inquam & inuenies in
euuanglij lectione: non fabulas & enarrati
ones ab euuanglistis. s; mistia ēē conscripta.
Impleta ē itaq; odore unguenti domus. s;
qd peccatrix habuit ad pedes referendum ē:
sicut ea que non peccatrix ad caput. Nec
mirum domum odore fuisse completam.
cum hic odor explet sit: scribitur in eodem
loco de symone leproso & de domo ei. Ego
puto leprosum mundi istius ēē pncipem.
et hunc leprosum symonem nuncupari:
cuius domus aduentu xpi suaui odore com
pleta sit. agente penitentiam: peccatrice &

sancta caput ihu. unguenti odoribus pfunden
te. Unguentum effusum nomen tuum. Quo
modo unguentum ad effusionem suam odorē
longe lateq; dispgit: sic xpi nom effusum ē.
In uniuersa tra xpc nominatur. in uniuerso mun
do pdicatur dominus meus. Unguentum enim:
effusum ē nomen eius. Non moysei nomen au
ditur: quod prius iudee tantum claudebatur
angustiis. Neq; enim grecorum quispiam eius
meminit: neq; in ulla gentilium litterarum
hystoria de illo seu in ceteris scriptum aliquid
inuenimus. Statim ut ihc radiauit in mun
dum: eduxit secum legem & pphas. & uere
completum ē. Unguentum effusum ē nomen
tuum: ppta adolescentule dilexerunt te.
Quia p spm scm caritas dei diffusa ē in corda
nra. congrue nom effusionis inseritur: un
guentum effusum nom tuum. Hec dicens
sponsa adolescentulas conspicit. qn illā spon
sipatr rogabat. & ad ipsum sponsum comin
loquebatur: necdum adolescentule erant. In
mediis u pcibus ingreditur iuuencularum cho
rus: & sponse laudatur eloquiis. Propta iuuen
cule dilexerunt te: & attraxerunt te adoles
centule. Que respondens: pte in odorem
unguentorum tuorum curremus. Quam pul
chre sponsi pedisseque. Necdum hns fiduciā
sponsi sponsa. non ptgum sequitur: sz iuncto
ingreditur latē. Apphendit dextram sponsi. &
manus eius sponsi dextra continentur: famuli u
ingrediuntur p eum. Sexaginta sunt reginae
et octoginta concubine. & iuuencule qua
rum non ē numerus. Una ē columba mea.
speciosa mea: una ē mat sue que concepit
illam. Iam g in odorem unguentorum tuorum
curremus. Cum omni honestate de amantibus
dictum ē. Post te in odore unguentorum tuorum
curremus: scdm illud. cursum consummaui.
Et illud. Qui in stadio currunt. omis qdem
currunt: unus autem accipit brauium.
Brauium xpc est. Et he quidem adolescen
tule. quas pp amoris exordium foris stare cog
noscimus: iuxta illud exemplum. Amicus
autem sponsi stans. & audiens eū gaudio
gaudet: pp uocem sponsi. Tale quiddam: &
adolescentule sustinent; Introeunte sponso: foris
remanent. Sponsa u speciosa. pfecta sine macula sine
ruga: in sponsi cubiculum penetrat. Ipsa reuertitur ad iuuen
culas: & nuntiat eis que sola conspexit. et
dicit. Introduxit me rex: in cubiculum suum.
Non ait introduxit nos plures: in cubiculū.
Plures foras remanent. in cubiculum sola in
greditur sponsa. ut uideat thesauros tene
brosos & absconditos: renuntietq; iuuencul.
Introduxit me rex: in cubiculum suum. Rur
sum adolescentule. id ē sponsarum incipien
tium turba cum plurima ingressa sponsa cu
biculum. & uidente duncias uiri sui: dum
illius pstolatur aduentum. lete concinunt.
Exultabimus & letabimur in te. Pro sponse
pfectione letantur: non enim emulatio in uir
tutibus. Amor iste mundus ē: amor iste sine
uitio. Exultabimus & letabimur in te. Dili
gemus uba tua. Illa que maior ē. iam tuorum
ubum lacte pfruitur: & loquitur exultans.
Bona uba tua: sup uinum. Iste u: exulta
tionem & leticiam deferunt. Adolescentule
quippe sunt. Deferunt caritate: & dicunt.
Exultabimus & letabimur in te. Diligemus
uba tua sup uinum. Deinde loquuntur
ad sponsum: equitas dilexit te. Laudant spon
sam nom illi equitatis. ex ppriis uirtutibus
imponentes: equitas dilexit te. Rursum
adolescentul sponsa respondit. Nigra sum &
formosa: filie iherlm. Simulq; discimus.
quia iste adolescentule filie sint iherlm.
Nigra sum & formosa filie iherlm. ut ta
bnacula cedar: ut pelles salomonis. Ne in
tueamini me quia ego sum denigrata: qm
despexit me sol. Speciosa quidem ē: &
possum inuenire quom speciosa sit sponsa.
Querimus autem quom nigra & sine
candore sit pulc. Penitentiam agit p pec
cata. speciem ei ē largita confessio: ideo
speciosa cantatur. Quia u necdum omni
peccorum sorde purgata. necdum lota ē
in salutem. nig dr: sz in atro colore n pma
net. fiet candida. atq; ad maiora consurgere.

et ad humilibus incipit ad altiora conscendere.
Dicitur de ea. Que est ista que ascendit deal
bata. et quod manifeste perfecte misterium descri
batur. Non ait ut in plerisque legitur innixa
super fratruelem suum. id est episterimenem. sed epis
toizmene super pectus eius recumbens. significan
tis: quod de anima sponse et sermone dicitur sponso
super pectus illius recumbens. quia ibi principale
cordis est nostri: unde a carnalibus recedentes spiritualia
sectari debemus. et intelligere multo melius esse
sic amare: quam amare desistere. Ascendit igitur
super pectus fratruelis sui. et que nunc in exordio
cantici nigra ponitur: in epithalamio de ea in
fine cantatur. Que est ista que ascendit dealbata?
Intelleximus: quomodo et nigra et formosa sit sponsa.
Si autem et tu non egeris penitentiam. caue
ne anima tua nigra dicatur et turpis: et duplici
feditate turperis. Nigra. propter peccata preterita:
turpis propter hoc. quia in hisdem uiciis perseueres.
Si uero penitentiam egeris. nigra quidem erit
anima tua: propter antiqua delicta. Propter peniten
tiam uero: habebit aliquid ut ita dicam ethiopicis
decoris. Et quia semel ethiopem nominauit.
uolo testem scripturam et super hoc aduocare ser
mone. Aaron et maria murmurauerunt quia
moyses ethiopissam habuit uxorem. et nunc
moyses ethiopissam duxit uxorem: siquidem
lex eius ad hanc nostram ethiopissam transmigrauit.
Murmuret aaron sacerdotium iudeorum: mur
muret et maria sinagoga eorum. Moyses de
murmuratione non curat. amat ethiopissam
de qua et alibi dicitur per prophetam: ab extremis finibus
ethiopie afferent hostias. Et rursum: ethiopia
preueniens manus eius. Deus pulchre preueniens.
Quomodo enim in euuangelio mulier illa que
sanguinem defluebat. archisinagogi filiam cu
ratione preuenit: sic etiopia israel egrotante sa
nata est. Illorum delicto. salus gentibus facta est.
ad emulandum eos. Nigra sum et speciosa:
filie iherusalem. Et tu ecclesia sancta. ad filias
iherusalem conuerte: sermonem: et dic. Me plus
amat sponsus et magis diligit: quam uos
que multe estis filie iherusalem. Vos foris statis.
et sponsam cubiculum uidetis intrantem. Nemo
dubitet nigram uocatam nigram esse formosam.
quia nos sumus ut agnoscamus dominum. ut cantica
cantici predicemus. ut ab ethiopie finibus ab ex
tremo terre ueniamus: sapientiam ueri audire
salomonis: et quando uox saluatoris intonantis audiuit.
Regina austri ueniet in iudicium. et condem
nabit homines generationis huius: quia uenit
a finibus terre audire sapientiam salomonis. Et ecce
plus salomone hic. Audite mystice: que dicuntur:
Regina austri uenit a finibus terre id est ecclesia. et
condempnat homines generationis huius. id est
iudeos carni et sanguini deditos: uenit a finibus
terre audire sapientiam salomonis. Non illius
qui in testamento ueteri predicatur: sed huius qui
in euuangelio salomone maior est. Nigra sum et
speciosa: filie iherusalem. Nigra ut tabernacula cedar.
speciosa ut pellis salomonis. Nam ad utrumque
respondit. Nigra sum et speciosa filie iherusalem.
ut tabernacula cedar: ut pellis salomonis. Ipsa
quoque nomina: cum sponsa docere conueniunt.
Aiunt hebrei interpretari tenebras. Nigra sum igitur
ut tabernacula cedar. ut ethiopes. ut tentoria
ethiopica. speciosa ut pellis salomonis. quas eo
tempore in tabernaculi ornamenta composuit: quando
templum summo studio et labore fabricatum est.
Diues quippe fuit salomon: et in omni scientia illius
nemo precessit eum. sicut unum horum. Nigra
sum et speciosa filie iherusalem. sicut tabernacula ce
dar: sicut pellis salomonis. Ne intueamini me:
quia ego denigrata sum. Satis fecit de nigrore
suo. ut per penitentiam ad meliora conuersa. an
nuntiet filiabus iherusalem. nigram quidem esse se:
sed pulchram secundum quod superius exposuimus et
dicit. Ne intueamini me: quia ego sum deni
grata. Ne inquit ammiremini: coloris esse me
tetri. Sol despexit me: pleno quippe radio
in me luminis sui fulgore illuxit. eius sum
calore fuscata. Neque enim ita ut decuerat. et
solis dignitas expetebat: in me illius lumen
excepi. Delicto illorum: salus gentibus facta est.
Et rursum incredulitate gentium: scientia
israel. habes utrumque apud apostolum. Filii matris
mee: pugnauerunt aduersum me. Consideran
dum: quomodo sponsa dicit. Filii matris mee

pugnauerunt adūsum me. [illegible] Qñdo
adūsum eam. frēs pugnasiurexerit? Ut ide pau
lum ecclē psecutorem. & intelligis quoñ filij
matris eius pugnauerunt contra eam. Hecutores
ecclē egerunt penitentiam. & adūsarij rur
sum ad soloris signa conūsi: p̄dicauerunt fidem
quam ante destruebant. Hoc ꝑphico sp̄u: spon
sa nunc cantans ait. Dimicauerunt in me
posuerunt me custodem in uineis: uineam
meā non custodiui. Ecclā ego sponsa. ego
sine macula custos sum posita uinearum. afi
lios matris mee: qui contra me aliēn pugnauerunt.
Cura sollicitudine curaq; districta. dum plures
custodio uineas: meam uineam non seruaui.
Intellige in hoc de paulo. & alio quocunq; sēp
tum qui p omnium fit salute sollicitus. & uidēt
quoñ suam uineam ñ custodiens. aliorū uineam
custodiat: quoñ ut alios lucrifaciat ipse in quib
dam dampna sustineat. & cum fuit lib & omīb;
se ipsum seruum fecit ut oēs lucrifaceret. factus in
firmis infirmis uidelicet ut uidendo: his qui sub le
ge erant quasi ēet sub lege. Dicatq; Vineam
meam non custodiui. Deinde conspicit spon
sum qui conspectu ablecebit. & frequenter in toto
carmine facit: qđ ñ quis putet non posse in
telligi. Ego sepe dicit tibi est in. sponsum ad
uentare conspexi: & mecum ēe q̄n plurimum.
Quo subito recedente: inuenire non potui qđ
querebam. Rursum g̃ delicto eius aduentum &
innumquam tecum uenit. & cum apparuerit
mesq; fuit manib; comprehensus rursus elabit.
& cum fuit elapsus. ame rursus inquirit.
Et hoc crebro facit. donec illum uere teneā:
& ascendam eyra sup fraternelem meum. An
nuntia in quem dilexit anima mea: ubi pasceis.
ubi cubas in meridie. Non quero alia tempora.
q̄n uespe. q̄n diluculo. q̄n in sol pasceis occubitu.
illud tempus inquiro: q̄n florente die. q̄n
plena luce in maiestatis tue splendore usaris.
annuntia in quem dilexē anima mea: ubi pasceis.
ubi cubitas in meridie. Diligenter obserua: ubi
meridie legis. Apud ioseph meridie: fratres
prandium celebrant. Angli meridie abrahe
suscipiuntur hospicio. & cetā huiusmodi scre
et inuenies: sēpiternam diuinam non frustra & for
tuito unum quemq; usurpare sermonem. Quis
putas ē dignus enoh ut ad meridiem usq; pue
niat. & uideat ubi pascat. ubi cubet sponsus in
meridie? Annuntia in quem dilexit anima
mea: ubi pasceis. ubi cubas in meridie. Nisi enim
in ti annuntiauis: incipio erubescda tractari.
Et dum te quero. in aliorum uineam ḡges.
et qua alios erubesco: faciem meam atq; ora
contingē. Sum quippe sponsa formosa. & alijs
nudam faciem non ostendo in solitudine. quem iam
p̄dem osculata sum. Annuntia in quem di
lexit anima mea. ubi pasceis. ubi cubas in meri
die. ne q̄n fiam sicut coopta sup gregē so da
lium tuorum. ut ista non patiar. ut non fiam
coopta. ut ora non contingam. & ad alios usq;
puenens incipiam forsitan & alios amare. quos
nescio. Ideireo annuntia in ubi te queram. et
inueniam in meridie. ne fiam quasi cooperta.
sup ḡges sodalium tuorum. Solet h ūba sponsus
ei comminatur & dicit. Aut cognosce temet
ipsam que regis es sponsa & formosa & ame
facta formosa. ego siquidem in exhibui gloro
sam ecclām. non habentem maculam. neq; ru
gam: aut certo quia si te non cognouis. et
tuam nesciens dignitatem: paueris h que se
cuntur. Que nam ista sunt. in cognouis te met
ipsam? Opulebra in mulieribus ingredere tu in
uestigijs ḡgum. & pasce ḡges non ouium non
agnorum: si hedos tuos. Statuit quippe oues
adexteris & alinistris hedos. si non cognouis te
met ipsam. egredere tu in uestigijs ḡgum: &
pasce hedos tuos in tabernacul pastorum. In uesti
gijs inquit pastorum. nouissima fidei non mē
oues. si mē hedos tuos cum quib; habitas: non
poteris mecum tē cum bono ēe pastore. Equi
tatui meo in curribus pharaonis assimilaui te.
Si uis intelligē sponsa quoñ scire te debeas.
cognosce te cui te compauim. & tunc uidēt
talem te ēe que turpari non debeas: cum tuam
speciem recognouis. Quid ē g̃ equitatui meo
in curribus pharaonis assimilaui te? Scio ego
equitem sponsum ꝑpha dicente: & equitatui
eius salus. Assimilata es g̃ equitatui meo in

currib; pharao · quanto differt equitat⁹ meus
qui sum dom⁹: & denergo in flueub; pharao
nem & aurigas eius & quadrigas eius. & ascen
sores eius. & equos eius: & currus eius. Quanto
inquit differt equitatus meus ab equis pharao.
tanto melior es omnib; filiab: tu sponsa · tu ec
clesiastica anima: omnib; animab; que ñ sunt
ecclesiastice. Igitur si ecclesiastica anima es: omnib;
animab; es melior. Si non es melior: non es eccle
siastica. Equitatui meo in currib; pharao: assi
milaui te proxima mea. Deinde pulcritudinem
sponse: spāli amore delebit. Et genę tuę: ut
turturis. faciem eius laudat: & genas rubore
succendit. Pulcrudo quippe mulierum: ingens
dr esse quam plurima. Itaq; & nos: pulchritu
dinem anime intelligamus in gemis. Labia ů ei⁹
et linguam: intelligentiam p̄dicemus. Colli
tuum ut monile · ut ornamentum q̄d solet iu
uenum pendę collo ōnacauroc meus decor
et tuum ipsum & ornamentum. Post h fit ipse
sponsus in recubitu. Requiescit quippe ut
leo & ut catulus leonis obdormiunt: ut dem
ceps possit audire. Quis suscitabit illum. ℣
Quo intim dormiente · apparent sponse spon
si lōdales angli: & hinc eam sermonib; conso
lantur. Nos t̄ aurea ornamenta: facę ñ possum⁹.
Non sumus tam diuites. ut sponsus tuus:
qui aureum t̄ largitur monile. Nos similitu
dines auri faciemus t̄. non habem⁹ aurum.
et hoc quoq; letandum ē. si similitudines auri.
si stigmata faciamus argenti. Similitudines
auri faciemus t̄. cum stigmatib; argenti: ñ
omni tempe. s̄ donec sponsus tuus consurgat
ab accubitu. Si enim ille surrexit · ipse tibi
aurum · ipse faciet argentum · ipse tuam in
tem sensumq; decorab · & eris uere dives
in sponsi domo sponsa perfecta. cui ē gloria
in secla seculorum amen. Expt omt. i. In
cp̄. iii. ab eo loco t̄quo sēptum ē. nardus mea
dedit odorē suū. usq; ad eū loc̄ in q̄ dr.

Quam pulchra facta es dilecta mea quam pulchra facta es. oculi tui columbarum. absq; eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum. qui ascenderunt de monte galaad. Dentes tui sicut greges tonsarum. que ascenderunt de lauacro. omnes gemellis fetibus. & sterilis non est inter eas. Sicut uitta coccinea labia tua. & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici. ita genę tuę. absq; eo quod intrinsecus latet. Sicut turris dauid collum tuum. quę edificata est cum propugnaculis. mille clipei pendent ex ea. omnis armatura fortium. Duo ubera tua sicut duo hinnuli capree gemelli. qui pascuntur inter lilia. donec aspiret dies. & inclinentur umbre. Vadam ad montem myrrhe. & ad collem thuris. Tota pulchra es amica mea. & macula non est in te. Veni de libano sponsa mea. veni de libano. veni. coronaberis de capite amane. de uertice sanir & hermon. de cubilibus leonum. de montibus pardorum. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. uulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum. & in uno crine colli tui. Quam pulchre facte sunt mamille tue soror mea sponsa. pulchriora facta sunt ubera tua uino. & odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Fauus distillans labia tua sponsa. mel & lac sub lingua tua. & odor uestimentorum tuorum sicut odor turis. Hortus conclusus soror mea sponsa. hortus conclusus. fons signatus. Emissiones tue paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo. Nardus & crocus. fistula & cinnamum cum uniuersis lignis libani. Myrra & aloe cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum puteus aquarum uiuentium que fluunt impetu de libano. Surge aquilo & ueni auster. perflate per hortum meum. & fluent aromata illius. Veniat dilectus meus in hortum suum. & comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum soror mea sponsa. messui myrrham meam cum aromatibus meis. comedi fauum cum melle meo. bibi uinum meum cum lacte meo. Comedite amici & bibite. & inebriamini carissimi. Ego dormio & cor meum uigilat. Vox dilecti mei pulsantis. Aperi mihi soror mea amica mea. columba mea immaculata mea. quia caput meum plenum est rore. & cincinni mei guttis noctium. Expolio me tunicam meam. quomodo indubor illa. lauo pedes meos. quomodo inquinabo illos. Dilectus meus misit manum suam per foramen. & uenter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi ut aperirem dilecto meo. manus mee stillauerunt myrrham. & digiti mei pleni myrrha probatissima. Pessulum ostii aperui dilecto meo. at ille declinauerat & transierat. Anima mea liquefacta est ut locutus est. quesiui illum & non inueni illum. uocaui illum & non respondit mihi. Inuenerunt me uigiles qui custodiunt ciuitatem. percusserunt me & uulnerauerunt me. tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. Adiuro uos filie hierusalem. si inueritis dilectum meum. ut nuntietis ei quia amore langueo. Qualis est dilectus tuus ex dilecto. o pulchra mulierum. qualis est dilectus tuus ex dilecto. quia sic adiurasti nos. Dilectus meus candidus & rubicundus. electus ex milibus. Caput eius aurum optimum. comę eius sicut elate palmarum. nigre quasi coruus. Oculi eius sicut columbe super riuulos aquarum. que lacte sunt lauate. & resident iuxta fluenta plenissima. Gene illius sicut areole aromatum consite a pigmentariis. Labia eius lilia distillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureę plene hyacinthis. Venter eius eburneus distinctus sapphiris. Crura illius columne marmoree que fundate sunt super bases aureas. Species eius ut electi cedri. Guttur illius suauissimum. & totus desiderabilis. Talis est dilectus meus. & ipse est amicus meus. filie hierusalem. Quo abiit dilectus tuus o pulchra mulierum. quo declinauit dilectus tuus. & quęremus eum tecum. Dilectus meus descendit in hortum suum. ad areolam aromatum. ut pascatur in hortis. & lilia colligat. Ego dilecto meo. & dilectus meus mihi. qui pascitur inter lilia. Pulchra es amica mea. suauis & decora sicut hierusalem. terribilis ut castrorum acies ordinata. Auerte oculos tuos a me quia ipsi me auolare fecerunt. Capilli tui sicut greges caprarum. qui apparuerunt in monte galaad. Dentes tui sicut greges ouium. que ascenderunt de lauacro. omnes gemellis fetibus. & sterilis non est inter eas. Sicut coccinum

solo & dicente · uendi potuit denariis trecentis & dari pauperibus: respondit magister ñr atq; saluator. Semp pauperes hēas uobiscum. frequenter quippe h: in diem sepulture mee fecit. Sēdo ubicumq; p̄dicatum fuit euangelium istud dicetur: & qđ fecit h in memoriam eius. In figuram g̃ istius que nunc loquitur nardus mea dedit odorem suum: illa sup caput domini fudit. Et tu g̃ assume nardum. ut p̄quam caput ihu suauit odore p̄fundis: possis au- dentē effari. Nardus mea dedit odorem suum: & ihu recepcum audire sermonē. Qua ubicumq; p̄dicatum fuit euangliū istud: dicetur & qđ fecit h in memoriam ei⁹. Tu quoq; facito: in omnibus gentib; p̄dicato. Quando autem hoc facies si facies fueris ut xp̄i apls. bonus odor sumus in omni loco: in his qui saluant̄. Bona opa tua: nardus sunt. Si ꝰ peccauis: peccata tua tetro odore redolebunt. Dicit quippe penitens. Putruerūt & corrupte sunt cicatrices mee: a facie insipientie mee. Non de nardo: ꝓpositum ē nunc spūi sancto dicē. Neq; de hoc qđ occult utcumque. euangelista sēpsit unguento. h de nardo spāli de nardo que dedit odorem suum: fasciculus ē myrrhe. id ē gutte sive stille fratruel meus michi guttam cassiam ac galbanum. In exodo legim⁹: p̄cepto di ut chrisma & in sacēdotale ēlma confectum. Si g̃ uidis saluatorem ad crās. ad humilia descendentem: uideb quoꝺ autorite magna & arma festate diuina. ad nos modica quedam stilla defluxit. De hac stilla: ꝓpha cecinit dicens. Et erit: de stilla ꝓli huius congregandus. Congregabitur iacob. & sicut sedm alium sensum. lapis erit p̄cisus e monte sine manib;: non in carne saluatoris aduentu. Neq; enim totus mons fuit. qui descendit ad terras: nec potuit humana fragilitas. totus montis magnitudinem capere. h lapis ex monte lapis offensionis. petra scandali descendit in mundum. Si sedm alium intellectum stilla nuncupatur. Oportebat namq; ut q̄ omnes gentes stille reputate sunt: si qui pro omnium salute factus est omnia: etiam stilla ad eas fuerat ubandas. Quid enim ꝓ nostra salute non factus ē? Sol manens: exinanuit formam serui accipiens. Nos ꝓpter stultos & nō sapientes: & ille factus ē stultitia p̄dicationis. ut fatuum di sapientiā fieret hominib;. Nos infirmi: infirmum di forte hominib; factū ē. Quia g̃ unusquisq; gentes ut stilla stille. ut monētium stature reputate sunt: iccirco factꝰ ē stilla. ut p eum de uestimentis nris odor stille p̄cedat: mixta illud. Myrra. & stilla. et cassia. a uestimentis tuis ad domib; eburneis ex phartmis: ex quib; letificauerunt te. filie regum in honore tuo. Que. in quadragesimo quarto psalmo dicuntur ad sponsum. Fasciculus stille. fratruelis meus michi. ℣. Considerem⁹: quid sibi & fratruelis nomen uelit. Ecclia que h loquitur: nos sum⁹ de gentib; conglutinati. Saluatoris ñr soror eius filius ē: id ē synagoge. Due quippe sorores sunt: ecclia & synagoga. Saluator g̃ ut dixim⁹ filius synagoge: sororis sue ecclie sponsus. Ecclie fratruelis sponse sue. fasciculus stille. fratruelis meus in in medio uberum meorum commorabitur. Quis ita beatus ē ut hat hospitem in p̄cipali corde? In medio ubium meorum commorabit̄. Si non fuerint fracte mamme tue: in medio ubium tuorum habitabit sermo diuinus. Decebat in carmine nuptiali: mammas potius appellare quam pectus. Et p̄spicuum ē. cur ad expositionem huius rei que dicit in medio ubium meorum cōmorabit̄ sit assumptum. si non fracte fuerint mamme tue: in medio ubium tuorum commorabitur sermo diuinus. ℣ñ dixit. si non fuerint fracte mamme tue? De iezechiel. In eo quippe loco. ubi iherlm dominica uoce corripitur interceta dr ad eam in egipto fracte sunt mamme tue. Castarum uba ñ frangunt̄: h mere cum mamme lyris pellib; intrugantur. Pudicarum erepta sunt ubera. & urginali robore tumentia: suscipiunt

sermonem sponsi & dicunt. In medio ubum
meorum commorabit. Botrus cypri: fratruet
meus mihi. Intuum ē sermonib; germinet
et intuum kynpo. floritionis: in ubo uncle
ait. Botrus cypri in ē floritionis: fratruelis
meus in. Non omnib; ē botrus cypri: sī his
qui eius flore sunt digni. Alis uaria una ē:
huic soli que nigra ē & formosa. in floris de
core se pbet. Botrus cypri: fratruet mē in.
Non simplicit ait botrus cypri fratruelis
meus. sī cum additamēto in: ut doceret non
omnib; eum ēe botrum cypri. Videamus
autem & in quib; regionib; botrus iste sit
sponse. in uineis engaddi. q̄d intēptatur
oculus temptationis. In uineis g̃: octi temp
tationis. Botrus cypri: fratruet meus in.
Temptationis oculus: in plemi ē. Siquidem
in temptatione morantur hoc in. & temp
tatio ē uita hominis sup̄ ram. Dum in hac
luce moramur: in uineis sumus engaddi. Si
autem meruerimus p̄ea transplantari: anō
agricola transferemur. Nec dubitet: q̄ possis
de engaddi uineis ad loca meliora transfer
ri. Agricola nr: ad transferendam uineam
crebra meditatione tam callut. Vineam ex
egipto transtulisti: eiecisti gentes & plan
tasti eam. Opuit montes umbra eius: et
arbusta eius cedros dī. Et h quidem que
exposuimus. locuta sit sponsa de sponso.
significans amorem suum & sponsi uenien
tis in hospicio. quom in medio ubum et
sui cordis archanum: sponsus ueniens com
moretur. Rursum sponsi ad eam sermo di
rigitur: & dicit. Ecce speciosa pxima mea.
ecce speciosa: oculi tui columbe. Illa sic dic̄
ad sponsum. Ecce speciosus fratruelis meus:
non adiungit & pximus meus. hic autem
q̄n loquitur ad eam. ecce speciosa adiungit:
et pxima mea. Quare ille non solum speciosa
et dicit sī speciosa. & pxima mea sponsa?
Si longe fuit ab sponso: non ē speciosa. Tūc
pule fit q̄n di ubo coniungitur. & mito
nunc docetur ab sponso ut pxima sit: &
alio latere non recedat. Ecce speciosa pxi
ma mea: ecce speciosa. Incipis quidem ēe spe
ciosa. ex eo quod pxima in es. Postq̄m autem
ēe cepis speciosa. etiam sine additamēto pxime:
absolute es speciosa. Ecce speciosa pxima mea:
ecce speciosa. Videamus & aliam laudem specio
se: ut & nos emulemur speciose fieri. oculi
columbe. Qui uidit mulierem ad concupis
cendum eam. & mechat eam fuit in corde
suo: oculos non hr columbe. Siquis ī octos
non hr columbe. domum frīs suu ingrediat
infelix non seruabis illud: q̄d in pū bis
sēpiam ē. In domum autem frīs tu: ne in
tres infelix. Qui autem hr oculos columbe
uidet recta: & mischiam pmētur. Porro q̄s
uidet recta. in qui casto conspectu & puris
ocul intuetur? Solu g̃ in de his tantum
carnis ocul intelligē que dicta sunt licet de
de his intellexisse non inutile sit: sī ingdiens
ad intima cordis tui. & alios oculos mente p̄
ueni qui tra di mandato illuminant: man
datum quippe domini lucidum illuminans
oculos. illud entere illud contende: ut
sancte intelligas unūsa que dicta sunt &
similia spū. qui in specie descendit colum
be: audias qua oculi tui columbe. Si in
telligas legem spāliē: oculi tui columbe sunt.
Si intelligas euangelium ut se uult intel
ligi euangelium & p̄dicari. & uideas
ihm omnem langorem & infirmitatem: in
solum eo tempe quo carnaliē facta sunt fu
isse medicatum sī hodieq; medicantem. & in
tantum tunc ad hominis descendisse: sī ho
die descendē & esse p̄sentem sicut ipse ait.
Ecce enim ego uobiscum sum omnib; diebus
usq; ad consummationem seculi: oculi tui co
lumbae sunt. Ecce speciosa pxima mea. ecce
speciosa: oculi tui columbe. Has de se sponsa
audiens laudes speciosi uicem in laudib; red
dit. non q̄d ei id q̄d non hr suo p̄conio lar
gitur: sī intelligens decorem eius. atq; cons
piciens ait. Ecce speciosus fratruet meus. &
quidem pulcher. lectulus nr umbrosus.
Quero lectum in quo sponsus cum sponsa
requiescat: in talibus humanum corpus est.

Siquidem ille in euuangelio paraliticus
qui iacebat in lecto. ut iret in domum suam
sabbo grabbatum leuare. uoce uissus est salua
toris. Antequam sanaretur. sup debile me
brorum suorum corpus iacebat: quod per ea dei
uirtute solidatum est. Sic ergo intelligo tolle
grabbatum tuum: & uade in domum tuam.
Neque enim ad hoc filius dei de celestibus ad terre
na descendat ut de lectulo imparet. et
consurgentem ab egrotatione sua. sine lectu
lo non patetur ascendere: tolle inquiens grabba
tum tuum. & uade in domum tuam. Et tu igitur
a saluatore sanatus. tolle grabbatum tuum et
uade in domum tuam. & cum ad sponsam suam
uenit sponsus. & in eo fuit reclinatus: dicas.
Ecce speciosus fratruel meus. & quidem pul
cher: acclinatio nostra umbrosa. Ecce speciosus
fratruel meus. ipse speciosus est: & umbrosus.
Per diem quippe sol non uret te: neque luna per
noctem. Trabes domorum nostrarum cedri. Hec
multitudinis uerba sunt. Videntur autem mihi ui
ri hoc dicere: qui cum sponso sunt. De quibus
superius sermo prefatus est. domus cedrinis trabibus
intextas: & cypressis contignatas. Siquidem pro
stibe ascendit cypressus: & pro coniza ascendit
mirtus. Requires igitur cuius nature ista sint
ligna: & cedrum imputribilem & cypressum
odori optimis deprehendes. Labora & tu. ita
contignare domum tuam: ut de te quoque
possit dici. Trabes domorum nostrarum cedri.
et contignationes nostre cypressus. Post hec spon
sus loquitur. Ego flos campi: & lilium conual
lium. Propter me qui in ualle eram descendit
in ualle: & in ualle ueniens fit lilium ualliu.
Pro ligno uite quod plantatum est in paradiso
dei: & totius campi id est totius mundi. & uni
uerse terre flos factus est. Quid enim sic potest esse
flos mundi. ut uocabulum xpi? Unguentum
effusum: nomen eius. Autem id ipsum dicit. Ego
flos campi: & lilium conuallium. & hec
quidem de semet ipso. deinde sponsam lau
dans: ait. Ut lilium in medio spinarum: sic
proxima mea in medio filiarum. Sicut lilium spi
nis non potest comparari inter quas frequenter
exoritur. eodem modo proxima mea: super omnes filias.
lilium est in medio spinarum. Ista audiens spon
sa uicem reddit sponso. & sentiens illius etiam
aliam suauitatem: in uocem laudantis erum
pit. Unguentorum quippe odor licet suauiter
spiret. & sensum odore demulceat: non tamen
eiusmodi est. ut suaue sit ad edendum. Est
autem aliquid quod optimi & saporis sit & odoris:
id est & fauces dulcore delectet. & spiritum mulceat
odoratu. Tale est malum. & istius modi est nature:
ut in se utraque possideat. Iccirco uolens non solum
beniuolentiam sermonis sed & dulcorem eius sponsa
laudare: ait. Ut malum in lignis silue: ita fra
truelis meus in medio filiorum. Omnia ligna
omnes arbores ad comparationem sermonis dei:
silue inferaces existimantur. Ad xpm saltus est
omne quod dixis: & infructuosa sunt omnia.
Que enim possunt dici. ad eum comparata?
fructifera etiam & alia ligna. que uidebantur
fructibus incuruari: ad collationem aduentus
eius. infructuosa monstrata sunt. Ideo ut
malum in lignis silue. ita fratruel meus in
medio filiorum: & in umbra eius concupiui
et sedi. Quam pulchre non ait in umbra illius
concupisco. sed in umbra eius concupiui: & non
sedeo sed sedi. Siquidem in principio non possumus
cum eo propius conferre sermonem. uerum &
in principio ut ita dicam. quadam maiesta
tis illius umbra perfruimur. Unde & in prophetis
legitur spiritus faciei nostre xpc dominus cui diximus
in umbra eius uiuemus in gentibus. & ad
umbram aliam transmigramus. sedentibus enim
in regione & umbra mortis lux orta est eis:
ut transeamus ad umbra mortis. ad umbram
uite. Semper sit istius modi perfectus: ut non in ex
ordio desierit quispiam saltim in uirtutum
umbra consistere. Ego puto ideo & natiuitatem
ihu ab umbra cepisse. & non in umbra: sed in
ueritate finita. Spiritus inquit sanctus ueniet super
te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Natiuitas
xpi: ab umbra cepit exordium. Non solum
autem in maria ab umbra eius natiuitas ce
pit: sed & in te si dignus fueris. nascitur sermo
dei. Fac igitur: ut possis capere umbram eius.

Et cum umbra fuis dignus effectus. ueniet
ad te ut ita dicam corpus eius: ex q̄ umbra
nascitur. Nam in modico fidel: & in maio
rib; eris fidel. In umbra eius concupiui: &
sedi. Vides quia non semp in umbra steterit
s; inde ad meliora transierit dicens. Et fruct⁹
eius: dulcis gutturi meo. Ego inquit desida
ui in umbram eius aspicē. s; p⁹quam sua me
ꝓtexit umbra. etiam fructib; illius saturat⁹
sum: & dico. Et fructus eius dulcis: in gut
ture meo. Introducite me in domum uini.
Foris stetit sponsus: & ab sponsa susceptus est.
In medio quippe uerbum eius requieuit. Pluri
me iuuenculę non sunt istiusmodi: ut spon
sum hospitem habe mereantur. Multitudinis fo
ris in parabol loquitur. Quam uereor: ne mul
tę adolescentulę forte nos simus. Introducite
me in domum uini. Cur tam diu foris ma
neo? Ecce sto ante ostium: & pulso. Si quis
aperuit mi. ingrediar ad eum: & cenabo cum eo.
et ipse mecum. Introducite me. Et nunc ea
dem dicit sermo diuinus. Fece spc loquitur.
Introducite me. Vob quoq; cathecuminis loq̄t.
Introducite me. non simplicit in domum: s;
in domum uini. Impleatur uino leticię. uino
spc sancti anima uīa. Introducite sponsum uer
bum: sapientiam uitatem. Potest autem & ad
eos dici. qui necdum ꝑfecti sunt: introducite me
in domum uini. Ordinate in me caritatem.
Elegant loquitus ē: ordinate. Plurimorum
quippe inordinata ē caritas. Qd primo loco de
bent diligē diligunt in secundo. & q̄d opor
tet amare quarto amant tcio: & rursum t
cium in quarto. & ē in plerisq; caritatis
ordo ꝑuersus. Sanctorum u̅ caritas: ordinata ē.
Volo ad intelligendum hoc quod dictum ē.
ordinate in me caritatem: aliqua exempla
replicare. Uult sermo diuinus diligē patrem
et filium. uult sermo diuinus diligē xp̄m.
nec t dicit ne diligas libos: neq; parentibus caritate
iungaris. S; quid t dicit: Nae inordinatam hās
caritatem. & primum patrem & matrem de
inde me diligas: ne filii & filię plusquam
mei caritate tenearis. Qui amat patrem
aut matrem. plusquam me: non est me
dignus. Reconsida: qualem circa sermonem
di. & habes ihu caritatem. Statim reprehen
dis. magis te filium & filiam diligē quam
uerbum: magis te parentes amare q̄m xp̄m.
Quis circa om̄s sermones di hat caritatem.
quis in secundo ponat loco libos. ponat iux
ta hunc mundum? Ama & uxorem tuam.
Nullus quippe aliq̄n carnem suam odio ha
buit: s; amat ut carnem. Erunt inq̄t duo.
non in unum sp̄m: s; erunt duo in carne
una. Ama & dm̄. s; ama illum non ut car
nem & sanguinem: s; ut sp̄m. Qui enim
adheret domino: unus spc est. Igitur or
dinata ē caritas in ꝑfectis. ut autem post
dm̄ etiam int nos ordo ponatur: primum
mandatum ē ut diligamus parentes. secdm ut
filios: tcium ut domesticos nostros. Si autē
filius malus ē. & domesticus bonus: domesti
cus in caritate filii collocant. Et ita fiet: ut
sanctorum ordinata sit caritas. Magister
quoq; nr & domin⁹ in euuangelio p̄cepta de
caritate constituens. ad unius cuiusq; di
lectionem ꝓprium aliquid apposuit: & dedit
intelligentiam ordinis. his qui possunt scrip
turam audire dicentem. Ordinate in me
caritatem. Diliges dn̄m dm̄ tuum ex toto
corde tuo & ex tota anima tua. & ex tota
uirtute tua: & ex tota mente tua. Diliges
ꝓximum tuum: ut te ipsum. Non ait.
dn̄m ut te met ipsum: non ꝓximum ex
toto corde. Non est inordinatus sermo di
uinus. nec impossibilia p̄cipit: nec dicit di
ligite inimicos uros ut uosmet ipsos. s; tm̄ diligi
te inimicos uros. Suffic eis q̄d eos diligam⁹: & odio
n̄habem⁹. Proximū u̅: ut te ipsū. Porro dm̄: ex toto cor
de. & ex tota aīa. & ex tota mēte. Si h intellexis.
et intellecta compleuis: fecisti q̄d sponsi ser
mo p̄cepit. Introducite me in domum uini
ordinate in me caritatem. Quis putas in
nob caritatis ē ordinate. confirmate un
guentis? Unus de intrptib; posuit oīa
non. iccirco in mal eius stipate me: quia
uulnerata caritate ego sum. Quā pulchrū

est quam decorum: a caritate uulnus accipe.
Alius iaculum carnei amoris excipit. alius
terrena cupidine uulnatus ē. Tu nuda menbra
tua. p̄be iaculo electo: iaculo formoso. Siqui-
dem deus sagittarius ē. Audi scripturam. de
eodem iaculo loquentē. Immo ut amplius
ammireris. audi ipsum iaculum: quid lo-
quatur. Posuit me ut sagittam electam. in
pharetra sua seruauit me: & dixit m̄. Magnum
ē t̄ hoc: uocari puerum meum. Intellige
sagitta quid dicat: & quom̄ a dn̄o sit electa.
Quam beatum ē: hoc iaculo uulnerari. hac
sagitta fuerant uulnerati illi: qui inter se
inuicem conferebant dicentes. Nonne cor
nr̄m ardens erat in uia. cum aperiret nob̄
scripturas? Siquis sermone nr̄o. siquis diuine
scripture magistrio uulnatur. & potest dicere
quia uulnata caritate ego sum: hoc & illud
forsitan sequitur. Quid forsitan dico? Mani-
festam p̄mo sententiam. Sinistra eius sub ca-
pite meo: & dextra eius complexabitur me. Ha-
bens sinistram. & dextram sermo dī: cum p̄
intellectus uarietate sit multiplex. subiacen-
ti una ē. Ipse salomon de leua & de dextera
sapientiæ docuit: dicens. Longitudo enim
et anni uite in dextra eius: in sinistra autē
illius diuitie & gl̄ia. Igitur leua eius sub
capite meo ut faciat requiescē. & brachiū
sponsi fiat ceruical meum: redinetur ani-
me p̄ncipale sup̄ sermonem dī. Leua eius
sub capite meo. Non t̄ expedit habe ceruica-
lia: que lamentatio sequitur. Iezechiel scrip-
tum ē. Ue eis qui consuunt ceruicalia: sub
omni cubito manus. Noli consuē ceruicalia:
noli capiti aliunde requiem querē. habes
sponsi leuam: sit sub capite tuo & dic.
Leua eius sub capite meo. Quam cum ha-
buis: omnia t̄ que sunt in leua t̄buuntur.
Dicis quippe. In sinistra autem eius: di-
uicie & gl̄a. Et dextra eius complexabitur
me. Totam te sponsi dextra complectatur.
Longitudo quippe & anni uite in dextra ei.
et ob longam uitam multorum dierum eris
sup̄ t̄ram bonam: q̄m dominus deus tuus dab̄

tibi. Adiuraui uos filie ihrl̄m: in uirtutib̄
et uirib̄ agri. Quid adiurat sponsa filias ihrl̄m?
Si leuauitis: & suscitauitis caritatem. Quam
diu caritas dormit in uob̄ o filie ihrl̄m. o ado-
lescentule. que in me non dormit quia uul-
nata sum caritate? In uob̄ autem que plu-
res estis. & adolescentule & filie ihrl̄m: dor-
mit caritas sponsi. Adiuraui g̊ uos filie ihrl̄m
si leuauitis. & non solum leuauitis: s̄ suscita-
uitis que in uob̄ ē caritatem. Creator uniuersi-
tatis cum uob̄ condet in cordib̄ ur̄is semina
caritatis. tunc autem sicuti ubi dr̄: dormi-
uit in eis. Sic dilectio: dormitat in uobis.
Iuxta quod alibi sponsus requieuit ut leo:
ut catulus leonis. Adhuc infidelib̄ & his
qui corde sunt dubio: dormitat sermo diui-
nus. Uigilat in sanctis. dormitat in his qui
tempestatib̄ fluctuant. Suscitatur u̅ eorum
uocib̄. qui cupiunt sponso uigilante sal-
uari. Statim fit eo uigilante tranquillitas:
undarum moles conquiescunt. Spālibus
contrariis increpatur: fluctuum rabies silet.
Illo dormiente: tempestas & mors. & despa-
tio ē. Adiuro g̊ uos filie ihrl̄m: in uirtutib̄
et uirib̄ agri. Cuius agri? Nempe illius.
cuius odor agri pleni: quem benedixit
dominus. Si leuauitis & suscitauitis caritatē
quoadusq̄ uelit. Vox fratruel mei. Ecce hic
uenit: saliens sup̄ montes. Hec adhuc loquitur
ad ecclīam: & exhortans adolescentulas. ut
ad sponsi p̄parentur aduentum. si tamen ue-
nire uoluerit: & suum ill̄ p̄be colloquium.
Adhuc g̊ loquente ea ad adolescentulas spon-
sum quem diligit demonstrat: & dicit. Ecce
hic uenit: saliens sup̄ montes. Intellige spon-
se animam beatam atq̄ p̄fectam. que citius
uidet. citius contempletur sermonis aduentū:
que sibi sapientiam sibi uenisse sentiat cari-
tatem. & dicit non uidentib̄. Ecce hic uenit.
Orate: ut ego possim dicē. Ecce hic uenit.
Si enim potuero dī disserere sermonem.
quodammodo & ego dicam. Ecce hic uenit
Quid utiq̄ q̄d non ubi uallis non ubi hu-
milia loca. q̄d uenit saliens sup̄ montes.

transiliens sup colles? Si tuis mons: salit in te
sermo dñi. Si non ualuis esse mons: si fueris
collis secundus a monte: transilit sup te. Quam
uere pulchre & conuenienter rebꝰ uocabula.
Salit sup montes q̄ maiores ſt: ſilit sup colles q̄
minores ſt. Nō ſilit sup montes: nō ſalit sup colles.
Ecce hic uenit ſaliens sup montes: ſiliens sup colles.
Simile ē tinuulo mīs capreę. aut hinnulo ēuoꝝ: ūnō
rū bethel. Hęc duo animalia in scripturis
frequenter nominantur: & quod amplius am
mireris. sepe iuncta ponunt. Et hꝫ sunt aut.
que manducabis: p̄ paululum inferens capre
am & ceruum. Presens quoq; libro: pariter
ceruus & caprea. Quodam̄ cognata sibi. et
uicina sunt ista animalia. Capa hoerac. idē
dorcas acutissime uidet. Ceruus inimicus
est serpentum. Quis putas ē dignus ē nobis
qui uxta dignitatem loquatur. q̄ misterij
plenam possit explicare rationem? Oremus
dñm. ut nob gr̄am largiatur ad apiendas scp
turas: & possimus dicē. Quoſ̄ adapiebat
nob ihc scripturas. Quid g̈ dicimus. q̄ dorcas
hoc ē capa secm eorum philiologiam: qui de
naturis omnium animalium disputant.
et insita sibi ui nomen acceperit. Ab eo enī
quod acutus uideat. hoc ē ozia: dorcas
appellata ē. Ceruus inimicus serpentum
atq; bellator ē: ut spū narium extrahat cos
de cauis. & suptata pnitię uenenū eorum.
pabulo delectetur. Iuxta saluatoꝛ meus ca
prea sit uxta ecopiam ceruus uxta opa.
Quenam ista sunt opa? Interficit ipse serpen
tes: contrarias fortitudines iugulat. Ideo
dicam ei. Tu conquassasti capita draconum.
sup aquas. Simile ē fratruet meus capreae
ut hinnulo ēuorum: sup montes domus
dñi. Bethel quippe: interpretatur domus dñi. Non
omnes montes domus dñi sunt: sed hi qui montes
ecclę sunt. Inueniuntur quippe & alii montes
heretici. & consurgentes aduersus scientiam
dei: montes egypti & allophylorum. Vis scire
qua simile sit fratruet eius. capreę aut hin
nulo ēuorum. sup montes bethel? Ceruus
sponsum appropinquasse ppinquus. q̄ alte
sup montes ylabatur & colles: assimulat eum
transilienti atq; salienti. Et post hęc: ad
alias adolescentulas aduenisse cognoscens
dicit. Ecce hic retro: post parietem nr̄m.
Si edificaris & efficieris ad edificationem dei.
uenit p̄ parietem tuum ppiciens p̄ fenes
tras. Una fenestra: unus sit sensus. Sup hunc:
ppicit sponsꝰ. Alia fenestra: alius sensus.
Sup hunc: sponsus sollicite contuet. Et quos
cunq; sensus. non ppicit sermo dñi? Quid
sit autem ppicere p̄ fenestras. & quomodo
sponsus p̄ eas aspicit: sequens docet exem
plum. Ubi non ppicit sponsus. ibi mors
inuenitur ascendens: ut legimus in ihere
mia. Ecce mors ascendit: p̄ fenestras nr̄as.
Quando uidit mulierem ad concupiscendū
eam: mors ascendit p̄ fenestras uias. Eminens
p̄ retia. Intelligo quia in medio laqueorum
ambulas: & subtus machinas transeas unus
nentes. Omnia retia plena sunt: Zabulus
laqueis cuncta compleuit. Si autem uenerit
sermo dñi. & cepis eminere de retib: dicens.
Anima mea sicut passer erepta ē de laqo
uenantium. Laqueus contritus ē: & nos liba
ti sumus. Benedicti nos domino: qui fecit
celum & tram. Eminet g̈ sponsus: p̄ retia.
Quam t̄ fecit ihc: descendit ad tras. subiecit
retia mundi. Videns magnum hominum
ggem retia impedimentum. nec ea aliquo m̄odo
posse conscendi. uenit ad retia: assumens
corpus humanum. q̄d uniuersarum fortitu
dinum laqueis tenebatur. Ea t̄ diruptis: &
loqueris. Ecce hic retro p̄ parietem. pro
piciens p̄ fenestram: eminens p̄ retia. Cum
eminet: dicit t̄. Respondit fratruet meus:
et dicit. Surge ueni pxima mea. speciosa mea:
columba mea. Cur aut surge. cur propera?
Ego p̄ te sustinui tabiem tempestatum: ego
fluctus qui t̄ debebant excepi. Tristis est an
ma mea facta p̄ te: usq; ad mortem. Surrexi
a mortis aculeis: & inferni uincula dissoluens
Ideo dico t̄. Surge ueni pxima mea. speciosa
mea. columba mea: quia ecce hiemps p̄tran
siit. pluuia abiit sibi: flores uisi sunt in tra.

ego amorreus surgens. tempestate compĕsta: tranquillitatem reddidit. & quia secm dispensationem carnis ex uirgine. & uoluntate patris creau & sapientia atq; etate profecit: flores uisi sunt in tra: tempus sectionis adest. Sectio: remissio peccatorum ē. Omnem enim qui fructum in me manentem & afferentem fructum. patiĕtem mundat: ut fructus maiores afferat. habeo fructus: & ꝓpria que utiles fructuosa sint auferentur. Tempus quippe sectionis adest. uox turturis audita ē in tra nra. Non sine causa in sacris assumitur par turturum: & duo pulli columbarum. Nam idem ualent. & nām dictum ē separatim: par tamen ūm columbarum. Columba: spĕs sanctus ē. Spĕs autem sanctorū qui de magnis & de occultionibus sacramentis. et que multa capere non possunt loquitur. in turturis appellatione signatur: dē in cuius auribus semp in montibus uigil. & in arborum ramis commorantur. In uallibus autem & in his que ad hominum usū pueniunt: columba assumitur. Denique saluator qui hominem ē dignatus assumere & uenit ad eas. multique tunc circa iordanē peccatores erant. iccirco spĕs sanctorū non in turture ſ in columba ostenditur & uidit nos ꝑ hominum multitudinem. animis mansuetior consilia. Turtur autem uidetur ubi gā moysi: & ubi quemlibet intelligis ꝑpharum recedentium in montes & deserta. ibi accipientium sermones dei. Vox turturis: audita ē in tra nra. sicut prodiit grossos suos. Africo autem discere parabolam. Cum ramus eius tener factus fuit. & folia mittit: scitote quia iuxta ē estas. Vult nob dī eloquium nunciare: post hyemem. post procellas animarum appropinquasse messem. Aut sicut prodiit grossos suos. utres flores cunctos: dederunt odorem. Suam rumpunt in florem. tempus aduenerit: & erunt uuae. Surge ueni proxima mea. speciosa mea. columba mea. Haec que supius exposuimus. sponsa non audientibus adolescentiae. & sola sponsum audiens: loquitur. Volumus autem iam ipsius audire sermonem: loquentis ad sponsam. Surge: ueni proxima mea. Non uocat adolescentulas. neq; dicit surgite: sed surge ueni proxima mea. columba mea: sub regimine petre. Et moysen in regimine petre ponitur. ut uideat posteriora dei. In regimine. ante murales. Primum ueni ad id quo ante murum ē: & prea potest intrare ubi murus est petre. Ostende in faciem tuam. Unde ad presentem diem: similia dicuntur ad sponsam. Necdum habebat fiduciam: ut reuelata facie gliam domini contemplaret. Quia ū iam ornata ē & composita: dī ei. Ostende in faciē tuam. Nondum uox ipsius tam suauis. ut mereatur & idem: audire me fac uocem tuā. Quando g dicitur loqui. tacet enim et audit ipse: ut sciat ecce quid loquat. suauis facta ē sponso uox eius: secm illud ꝑphicum. suauis sit ei disputatio mea. tunc ad eam sponsus effatur. Et audire me fac uocem tuā: quia uox tua suauis ē. Si apuerit ostium ūbo dei: dicit ē sponsus. Vox tua suauis: & aspectus tuus speciosus. Quapp consurgentes dep̄cemur dīm. ut digni efficiamur sponsi sermone sapientia ihu: cui ē gla & impium: in secla seculorum amen.

Explic̄ omt. vii. In canticis canticorum. In cap̄ omt. i. in ysaiam.

Quamdiu ozias rex uixit. uiuere non potuit uisionem ysaiae ꝑphe. Erat enim ozias peccator. & faciens maligna ante conspectum domini: & agens adūsus uoluntatem diuine legis. ingressus ē templum et sancta seōrum. & ob hoc lepra percussus est in fronte: ita ut foras ciuitatem uadens. & utpote immundus computaretur. Talem g principem animę oportet mori: ut uisionem dī uiuere possimus. Neq; enim frustra sepultus ē. Et factum ē in anno quo mortuus ē ozias rex: uidi dīm. Unusquisq; nostrum uidit ozias siue pharao: & non suspiramus egipta opa facientes. Si autem moritur. tunc suspiramus: ut in ecclesia sepultus ē. Si ozias uiuit: ñ uidemus gloriam dei.

Si autem moritur: tunc uidemus statim ut moritur ozias gtiam dñi. Tantum hoc. ut si regnet in nob̄ sermo qui dix̄. ego autem constitutus sum rex ab eo: ut non regnet ira. Est quidem & peccata rex. Apls ita sciens ait. Non ḡ regnet peccatum: in uř̄o mortali corpore. Miserabit homo ille cui peccatum regnat. q̄ tali se tradit regi despiciens regnū dī: & subiciens se uoluptati. Ꝑ̄ peccata: uoluptatis amator: ñ est amator dī. & secm̄ apl̄m. de quib; dam dr. Amantes uoluptatem magis: quam dm̄. Et quidem id ipsum ñ ex his dictum ẽ qui omnino sunt infideles. ſ; de his qui in seculo commorant. uoluptatem magis amantes quam dm̄: qui hñt figurationem pietatis. uirtutem autem negantes. Haec autem pp̄ mortem regis ozię. p̄ cui⁹ interitum uidisse scribit ysaias. Que ẽ autem ysaie? Vidi dm̄ sedentem sup̄ thronum excelsum & elevatum: & ẽ. Non omnis qui uidet dm̄. uidet eum sedentem sup̄ thronum excelsum & elevatum. Scio aliud pp̄hetam uidisse dm̄. & uidisse eum sedentem sup̄ thronum: ſ; non excelsum neq; elevatum. Differt scriptura. Danihel dicit. Throni positi sunt: & non erat excelsus ille thronus. Et ueniam ut sedeam ad iudicandum pp̄h̄m: in ualle iosaphat. Ergo hic in ualle sedit. & in ualle. cum iudicaturus ẽ. cum condempnaturus. Aliud ẽ autem uidē eum sedentem sup̄ thronum excelsum: & elevatum. Et in michea: egreditur & descendit deus. Et ut uideat ſo domum: descendit. Descendens aut uidebo. si secundum clamorem eorum uenientem ad me: consummauerunt. Igit̄ os aliq̄n sursum. aliq̄n deorsum: iuxta dignitatem uidetur negotiorum. Vidi ḡ dm̄ ysaias ait. sedentem sup̄ thronum excelsum & elevatum. Si uideo dm̄ in eis qui hic sunt regnantem: ñ eum uideo sup̄ thronum excelsum & elevatum. Si uideo eum regnantem in celestib; uirtutibus: uideo eum sup̄ thronum excelsum & elevatum. Quid ẽ ad dicere. celestib; uirtutibus? Throni. dominationes. principatus. potestates.

Et uideo eum: quom̄ eis regnet in uerbo. Vidi dm̄ sedentem sup̄ thronū excelsum et elevatum: & plena domus gla eius. Super sum quo elevatus ẽ thronus eius: plena est gloria domus eius. Non arbitror quia plena ẽ gla domus eius ꝺ: que in tua ẽ. Domus ẽ tua: & plenitudo eius. Plenitudinem autem gle dī: non inuenies in psalmis. ſ; siquis edificauit templum do. uidebit̄ gloria dei: et seruat hoc quod dictum ẽ plena domus ei debitur gle dī. Videbit̄ gla dī. Nescio aut̄: an sicut domus gla compleat̄. Et in loannico quantum ad psens pertinet. necdum autem deo autem largiente legetur in collecta que sequit̄. quia p̄cepit dns quedam fieri ut uideatur gla dei: nec unquam apparebit gla dī. si non ꝺ fiant. Cognoscemus autem illa cum lecta fuint. & seraphin stabant in circuitu eius: sex ale uni & sex ale alteri. Duo uideo seraphin. Vnum q̄dq; eorum in semet ipso habens sex alas. Deinde dis positio alarum. Et duab; quidem alis uelabant faciem non pp̄iam: ſ; dī. Duab; aut̄ alis uelabant pedes non pp̄os: ſ; dei. Duab; autem alis uolabant. Iuxta quod scriptum ẽ: contrarium sibi uidetur. Si stabant: uolare non poterant. Scriptum est ū. Stabant in circuitu eius: sex ale uni. & sex ale alteri. Et duab; quidem uelabant faciem & duab; uelabant pedes. & duab; uolabant: & clamabant alter ad alterum. Verum hec seraphin que circa dm̄ sunt. que sola commotione dicunt scs. scs. scs.: pp̄ hoc seruant ministrium ſuitatis. quia & ipsa sunt sancta. his enim in omnib; que sunt: sanctius nichil ẽ. Et non leuit̄ dicunt alter ad alterum. scs. scs. scs.: ſ; salutarem omnib; confessionem clamore pronuntiant. Operiebant faciem dī. Excedium enim dī ignotum est ſ; & pedes. Nouissimum enim quid in deo non comphendatur: sola tantum media uidentur. Ante ista que fuint nescio: ex his que sunt intelligo dm̄. Post ista que futura sunt iuxta ad futura sunt. quis

prumtab ei? Dñe ecclesiastes. potia annunciare in
et nouissima que erunt. & dicam qm dñs est:
dñe ysaias. Ex quo siquis dixit prica & potit
nouissima dicē deus ē. quis g̃ potest dicere
per seraphin? Quis potest dicē scs. scs. scs?
Seraphin. Audauerunt autem qm partem di
ut ita dicam medietatem eius. & clamabant
aluus ad aluum assistentia do atq; dicentia scs.
scs. scs. Stant g̃ & mouentur. Stant cum dō:
mouentur demonstrantia dñm. Intelligē enim
quia uelant faciem. uelant & pedes: ñ mo
uent que uelata sunt. Non uelant que uolant.
& dicunt scs. scs. scs. dominꝰ sabaoth: plena
ē omnis tra gla eius. domus mei ihu xpe: nun
quatur aduentus. Nunc traq; : plena ē omnis
tra gla eius. Aut ēte necdum plena ē. ꝺ futm
ē ut impleatur: cum expleta fuit oratio
qua patrem nos ipse dominꝰ uisse orare.
Cum oratis inquit: dicite. Pater noster
qui es cet. sanctificetur nom tuum aduenat
regnum tuum: fiat uoluntas tua. sicut in
glo & in tra. Adhuc in celo uoluntas ē pa
tris: in tra necdum uoluntas eius expleta
ē. Et ipse ihc uxta dispensationem car
nis quam induerat: ait. Dedit in unuer
sam potestatem: ut in cet & in tra. Non
q̃d potestatem ñ habet infra is qui habebat
in cet. & aliquid de mundo accepet qui in
sua uenat: ꝺ ut ita deus credetur in terra.
quoñ credebat in celo. Ergo accepit po
testatem homo xpc. quam ante ñ habuit: &
usq; ad psens necdum hr in tram omnium po
testatem. In his quippe qui pecant: necdum
regnat. Sz qm ei data ē. etiam bonum po
testas? Cum ei subdita fuerint oīa. tum
complet potestas & pambulat: subiciens
ei oīa. Quidam autem necdum uolunt
subici ei: uerum adhuc inimici eius subici
untur. Nos porro dicamus. Nonne dō sub
iecta erit anima mea? Apud eum enim
salutare meum. Et duab; uolabant & di
cebant alter ad altum. scs. scs. scs. deus sa
baoth: plena ē omnis tra gla eius. Et ele
uatum ē sup luminare auoce q̃ clamabant
et domus impleta est fumo. Ex remissione
ignis: cuncta impleta ē domus. fumus
autem: uapor ignis ē. & dixi. Omisera
ego qm compunct sum: quia cum sim homo
et immunda labia habeam. non possum sen
tire. Quia humiliauit se ipsum ysaias: uere
dicit. Testimonium enim dat scptura: qt
mundentur eius labia ab uno seraphin. De
feratur g̃ in de altario celesti forfex: ut tan
gat labia mea. forfex dñi si tetigit labia mea:
mundat ea. Et si mundauit ea & circum
cidit uicis ut nup diximus. aptam ubo
di oris meum: ne ulterius sermo immundus exe
at ex ore meo. Quia cum sim homo & im
munda labia habeam: in medio quoq; ppli
immunda labia habentis habitem. Seraphin
qd missum fuit mundauit labia pphete.
non mundauit labia ppli. Confessus est
enim ipse immunda labia se habe: & in
medio ppli immunda labia habentis habi
tare. Ego autem pcor ut ueniens seraphin:
emundet labia mea. Et regem sabaoth
dñm uidi oculi mei. Cur non dicamus in
psona traditionem quandam iudeorum. uera
similem quidem. nec tam ueram exolutio
nem eius? Quare non inuenamus aliunde
ysaiam secum apto. quasi legem puaricante
& extra scpturas annuntiantem? Scptura
enim dicit. Nemo uidebit faciem meam: et
uiuet. Iste ū ait. Uidi dñm sabaoth. Moy
ses aiunt non uidet. & tu uidisti? & pter
hoc eum secuerunt: & condempnauerunt
ut impium. Non enim sciebant: qt duab;
alis uelauerunt faciem di seraphin. Uidi do
minū. Si faciem uidit ysaias. & moyses uidit
posteriora uidit ut scptum ē moysi. Ueruntam
uidit dñm: etiam si faciem eius non uidit.
& hic g̃ uidit: licet faciem non uidit. Quale
g̃ condempnauert pphan. Et regem dñm
sabaoth uidi oculi mei. & missus ē unus ex
seraphin ad me. Non ē unus dñs mei ihu xpe
aduentus: qui descendit ad tras. & ad ysaiam
uenit. & ad moysen uenit. & ad ppm ue
nit: & ad unum quemq; pphatum uenit.

Neq; tu ameas · etiam si iam receptus es: tum uenies. Qua autem & ante p̄sentiam carnalē uenit: ipsū accipe testē dei angelū atq; dicentē. Ibrim ibrim q̄ occidēs pphās & lapidās eos q̄ missi sūt ad te: quāē uolui colligē filios tuos. Etnon uolui ñ die ñ uidi te hīsto aduentu. Et die quāē uultu: pfugio pphās & cūcta lē. Ego enī x̄c. loq̄bar p pphās. Dixi neq; tu ameas: & nunc mutatur. Ihc xp̄c non mentit. uobcum sum aut oīs dies: usq; ad consummationem seculi. Non mentitur. ubi duo & tres collecti sunt in meo nomine: & ego sum in medio eorum. Q̄m q̄ p̄sto est & assistit ihc xp̄c. & patrē ē p̄ces sumus sacdos offerre patri inpellationes nr̄as: sur gentes p ipsum sacrificia patri offeramus. Ipse enim ppciatio ē p peccatis nr̄is: cui ē gla & impium in scla seculorum amen.

Expl omt.

Incipit .ii. de eo q̄d scriptum ē. Ecce uir go in utero concipiet.

Quantum ad dictum attinet. uerecunde fecit achaz: cum ei fuisset impatum ut peteret signum in pfundum aut in excelsum · & rationem reddidit: cum petere noluit. Aut quippe. Non petam: neq; temptabo dñm. & tamen sup hoc uerecundo culpatur: & dr ad eum. Audite nunc domus dauid. Numquid mō dicum uob p̄stare certam hominib? Et quom dño p̄stat certamen? Deinde de hoc repromissio. Sdo dominus ipse dab uob signum. Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium: & uocab nomen eius emmanuhel. Hec exponāt & de reliquis uidebimus diligentius, & ut gra dī: ut manifestentur. Jubetur ut petat signum ñ simplicit: sibi ipsi. Sermo quippe aut. Pete t signum a dño do uo: in profundum aut in excelsum. Propositum ē signum: dominī mei ihc xp̄c. Hoc ē enim signum q̄d iubetur ut sibi postulet: in pfundum aut in excelsum. In profundum quidem: qua qui descendit ipse est. In excelsum ū: qua qui ascendit sup oīs celos ipse ē. Quibi autem hoc signum ppositum dominī mei ihc xp̄c · in pfundum & in excelsum nich p dest: si non in hac malitiam de pfundo & excelso eius. Cum enim ego suscepo multitudinem de xp̄o ihu · de pfundo: tunc accipiam signum secdm p̄ceptum domini · & dr in quasi hīc signum in semet ipso: in pfundum & in excelsum. Ne dicas in corde tuo quis ascendit in celum: hoc ē xp̄m deducē. Aut quis descendit in abissum · hoc ē xp̄m ex mortuis reducere. Juxta ūbum tuum ē uehemens: in ore tuo & in corde tuo. Precipit g nob omnib; ut petamus hoc signum nob. ut nob utile fiat signum q̄d dat dominus deus in pfundum & in excelsum · Si quis autem ē qui rationabilit sciat contemplationē cognoscat hoc quod dictum ē in pfundum · & in excelsum: ñ disiunctum ee dictum · Significat enim hoc: q̄d utrumq; possit · Pete t ipse signum a dño: in pfundum & in excelsum · Et in pmissione autem dix apls. ut cognoscamus quid pfundum & excelsū: & latitudo & longitudo · & dix achaz. Non petam. Incredulus fuit. Dicit enim: pete t ipse · Populus autem usq; hodie ñ petit signum: pta non hr illud. Et p̄bet dño etamen pplis: qui ñ recepit dñm meum ihm xp̄m. Deinde alia sequitur questio. Isto enim dicente ñ petam neq; temptabo dñm · & estimauit temptationem ee si peteret signum: ait. Audite nunc: dominus dauid. Numquid modicum uob p̄stare etamen hominib? & q̄m p̄stat dño etamen? Non p̄stat autem etamen dño: si neq; hominib? Cum arbitror p̄stare etamen: qui petit signum in pfundum aut in excelsum. Certam quippe dī ē: q̄m saluet hominem. Non p̄stat g domino etamen: qui non fugit salutem. Qui ū domino etante ut saluet hominem fugit salutem · & pcul recedit a domino: p̄stat etamen domino. Sdo dabit dominus uob signum. Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium: & uocab nomen eius emmanuhel. Uerital exemplarium pphe dicit uocab · in macheo porro sim lectum: & uocabunt nom ei emmanuhel.

Non possumus dicere: quia oportet nos aliq̃d
dicere de ꝓpha. Quom̃ ū euuangelium habet
sēptuam. utrum ab aliquo non intelligente &
facilora currente. q̃m̃ & in alijs multis facium ẽ.
an sic a principio ut dicat forsitan aliquis ecrum
ẽ euuangelium: qui uult deliber. Propheta q̃
dem manifeste l̄r: & uocab nom̃ eius emmanu
bel. Non quendam in exordio sēpturarum
euuangelium legentem. & uocabis nomen eius
emmanubel: dixisse int̄ semet ipsum. Quid ẽ
uocabis? Quis uocabit? debat. Et q̃m̃ potest
debat de salutare qui p̄ generationes multas
uenit audire. uocab nomen ei? emmanubel?
Atq; ita p̄eo quod ẽ uocab: sēptisse uocabunt.
S; unde quia non ad debat dr. & uocab nom̃ eius
emmanubel: ꝙ domu dauid. Unde manifestum
dicam. Audite nunc domus dauid. Num q̃d
modicum uob. p̄stare ętamen hominibus?
Et q̃m̃ domino p̄stabit ętamen? Ideo dabit
dom̄in̄s ipse uob signum. Ecce uirgo in utero
accipiet & pariet filium: & uocab nom̃ eius
emmanubel. Si q̃n̄ utiq; non intelligim̄ hoc q̃d
dictum ẽ. nich exeo mutus faciamus. neq; ad
facilora curramus: ꝙ expectemus donec gr̄a
dī illuminet nob p̄ illuminationem scientię ex
planationem questionis. aut ęce rursus gr̄a dei
p̄ quem uult illuminet nos. ut non ultra que
ramus: ꝙ questio nr̄a soluatur. Quę ẽ g̃ dom̄
dauid? Si dauid xp̄c ẽ. ut frequent̄ ꝓbaui:
domus dauid nos sumus ecclā dī. & dr nob
qui de eccl̄a sumus: ut ū p̄stemus ętamen dō.
Sup̄dictum: ut dante domino signum fuscipiamus illud. Nob non domus dauid ista dicuntur & ꝓphantur: quia siquis ẽ domus
dauid. uocabit nomen eius emmanubel. In
aduentu enim xp̄i. sola ecclā nr̄a de xp̄o di
cit: nobcum dī. hic ut dedit gr̄a explanatis:
alia iam queramus enigmata. Butyrum &
mel manducabit. Quom̄ xp̄c ꝓphatur. buty
rum & mel comesturus? Si hoc fuerit expo
situm dño ꝛbuente: rursus ea que secuntur
aliam nob ingerent questionem. Utinam face
remus om̄is illud q̃d sēptum ẽ. Scrutamini
sēpturas. Multa ex corporalib; cibis nominata sunt
in sēpturis: per eis spāl̄b. Quasi m̄n nati parulli
racionabile sine dolo lac desiderate. Ergo ẽ sine
dubio lac racionabile. & oportet nos istius
modi lac querere. Rursum in proūbijs
de melle sēptum ẽ. Mel inuenies. comede
q̃d sufficit: ne forte plenus euomas. & cu
rauit ips̄ ses̄ de melle isto q̃d notum est.
ne forte plus comedam? S; sciens utiq; ips̄
ses̄: mel spāle dicit. Mel inueniens: comede
q̃d sufficit. Quod sentiens ips̄ ses̄. pcepit nob
ut si inuenirem⁹ mel. inuenabile ẽ siquidem
mel: comedamus q̃d sufficit. Vade aut ad
apem. & disce q̃m̃ operabile ẽ: & inuenitur
ꝓbe apes ęe. fingunt siquidem ceras: &
mella conficiunt. Et si audienti inexpedit
dicere: fauu eorum sēpture sunt. quas
reliquerunt. Euolans ueni ad sēpturas: &
inuenies mel. S; & comede mel; & in proūbijs
rursus dr. Bonus enim fauus: ut indulcent̄
fauces tuę. Putasne hoc dicit ips̄ ses̄. comede
mel q̃d in usu ẽ. bonum ẽ enim? Ego non
audeo dicere. quia de melle corporeo in perpe
tuum ips̄ ses̄. comede mel. Ecce non habeo. aut
ęte nature eiusmodi sum: ut mel comede ñ
possim. Qua ratione dicit m̄i comede mel
& noli comede carnes. ꝙ comede fili mel. bo
num ẽ enim? Si uideas apes ꝓphas & opus
eorum mella ut fauos. tunc uidebis q̃m̃ p̄
dignitate sancti ips̄ intelligas comede fili
mel bonum ẽ enim. Si quis meditatur
eloquia diuina & nutritur sermonib; scrip
turarum. complet mandatum iubens. co
mede fili mel: & faciens q̃d iustum ẽ potu
sermone qui sequatur bonum ẽ enim. q̃
bonum ẽ hoc mel: q̃d in sēpturis inuenitur.
Quod autem dr uade ad apem ihūs modi ẽ.
quedam ut ita dicam apis sup apes. Et
quom̄ int̄ apes rex quidam ẽ q̃ nominatur
ęe rex: sic ꝑcepit apum dñs meus ihs xp̄c
ẽ. ad quem mittat me ips̄ ses̄ ut comedam
mel. bonum ẽ enim: & fauos eius ut indul
centur fauces mee. & forte subtilior⁹ intere
fauerunt. mel ū ẽ: qui in his ẽ intellect̄.
Iste porro qui ẽ natus ex uirgine emma

nuhel. butyrum & mel manducat: & querit
ab uno quoq; nr̄m butyrum manducare. Qo
m̄ asingul nr̄m butyrum querit & mel: sermo
docebit. Opa nr̄a dulcia sermones nostri sua
uissimi & utiles. mella sunt que manducat
emmanuhel: que manducat iste qui de uir
gine natus ē. Si u̅ sermones nr̄i amaritudine
pleni sunt. ira. animositate. mesticia. turpi
loquio. uitijs. contentione. dedit in os meū
fel: & non comedit ab his sermonib; saluator.
Comedit autem saluator de sermonib; q̄ sunt
apud homines: si sermones eorum fuerint
mel. Approbemus hoc scripturis. Ecce sto ant̄
ostium & pulso. siquis apuit m̄ ostium ingr̄
dior ad eum: & cenabo cum illo & ille me
cum. Igitur ille pollicetur se ex nr̄is cena
turum ēē nobcum. Certum ē autem quia &
nos cum illo cenemus: si cenemus illum. Co
medens quippe de nr̄is bonis opib; & intellec
tu: repascit nos suis escis spālib; & diuinis
& melioribz. Propt̄a quia beatum ē suscipe
saluatorem aptis ostijs p̄ncipal cordis nostri
p̄paremus illi mella. & omnem cenam eius:
ut ipse nos ducat ad magnam cenam patris
in regno celorum. que ē in xp̄o ihu: cui est
gl̄a & imp̄ium in scl̄a sc̄lorum amen.

Expl omil. ii. Incip̄ iii. de septem mu
lieribus.

Septem mulieres patiuntur
obp̄brium. & circumeunt
querentes eum recipe: qui
possit auferre obp̄brium ea
rum. Ipse septem mulieres repmittunt.
ut suum panem manducent: & uestimentis
suis opiantur. Non necesse h̄nt panem eius
qui obp̄brium earum auferat: n̄ indigent
uestim̄tis hominis quem assumunt. Meliora
h̄nt uestim̄ta: quam potest eis homo p̄stare.
Lauciores h̄nt cibos: quam condicio potest
humana largiri. Cuius g̅ sunt septem muli
eres. & q̄d obp̄brium sit earum: dignum
ē consid̄are. Septem mulieres: una sunt.
Sp̄s enim d̄i sunt. & ista una septem sunt.
Sp̄s enim d̄i: sp̄c sapientie & intellectus. sp̄c
consilij & uirtutis. sp̄c scientie & pietatis: sp̄c
timoris domini. Ista sapientia patitur obpro
brium. a multis sapientijs insurgentib; in se.
Iste uerus intellectus. sustinet obp̄brium: ab
intellectib; falsis. Istud magnum consilium. ob
p̄bratur a multis consilijs: non bonis. Ista uir
tus maledicitur aquadam: que cum n̄ sit
uirtus. repmittit se ēē uirtutem. Ista scientia
patitur obp̄brium aquadam falsi nominis
scientia. nomen suum subripientis. Ista pietas
exp̄bratur ab ea. que cum se dicat ēē pietatē
impietas ē: & impios instruit. Iste timor patit̄
obp̄brium ab eo qui putatur ēē timor. Mul
ti enim pollicentur diuinum metum: s̄ non
cum scientia metuunt. Quom̄ g̅ iste septem
mulieres patiantur obp̄brium: consid̄emus.
Vide sapientiā scl̄i hui⁹. Vide sapientiā p̄ncipū
mūdi hui⁹. q̄m̄ exp̄brāt sapientiā x̄ m̄i. q̄m̄ exp
brāt sapientiā iudaismi ueri: iuxta q̄d nos circ̄cidim̄
spiritaliter. isti u̅ p̄ciduntur. Intellige itaq̄:
q̄m̄ sapientia seculi huius & p̄ncipum mundi
istius maledicunt sapientie. Ob hoc queritur
homo. qui cum istis septem mulierib; spālib;
sit: ut auferat earum obp̄brium. Proprius
unus ē homo: qui auferat obprobrium ea
rum. Quis ē iste homo? Ihc qui exiuit
iuxta carnem de radice iesse. factus ex semine
dauid scd̄m carnem: p̄destinatus filius dei in
uirtute. iuxta sp̄m iustificationis. Exiit q̄ppe
uirga de radice iesse. Virga non ē p̄mogenit⁹
omnis creature. uirga non ē qui in p̄ncipio
erat apud deum deus u̅bum: s̄ uirga de ra
dice iesse qui iuxta carnem natus ē. Exiit
enim uirga de radice iesse: & flos de radice
eius ascendet. Quis ē flos. & que ē radix?
Ambo enim unum id ipsum subiacens.
Differentia ē autem negotiorum. Nam si
peccator es. non ē t̄ flos: neq; uidebis florē
qui ē ex radice iesse. Veniet enim & ad te
uirga. Quom̄ discipulus uirge & floris
loquitur? De uirga quidem dicit. Quid
uultis. in uirga ueniam ad uos? De flore
u̅. An in caritate d̄i & sp̄u mansuetudinis?
Exiit g̅ de radice iesse. uirga ei q̄ suppliciis

plectatur: urga ei qui indiget increpatione.
urga ei qui necesse hꝫ: ut arguatur. flos
ē qui tam eruditus ē & non indiget du
ꝛ correptione. ut certe non indiget penit:
ꝫ talenta a flore incipe & ad pfectum fruc
tum uenire. Primum enim flos ostenditur.
deinde post florem urga fit. & ad fructum
uenit. Exist urga de radice esse: & flos
de radice eius ascendet. & requiescent sup
eum septem mulieres spe sancta. Spe sapi
entie & intellect⁹. requiescet sup eum. Spe
eum sapientie non requieuit in moysen. spe
sapientie non requieuit in thunaue: spe
sapientie non requieuit in singut pphārum
in ysaia hieremia. Nec ū quasi blasphe
mantem me lapidetis. dum uelum glificare
dñm meum ihm xpm. hꝫ sustinentes consi
dite quod dr: & uidebitis quia in nullo eoꝝ
requieuit spe. Non quod ad nullum uenit:
quod in nullo requieuit. Uenit sup moysen.
non credit moysi post spm sapientie
uenit ad eum. Audite enim contumā
ces. Numquid de petra ista educam uobis
aquam? Uenit sup oēs iustos: uenit &
sup ysaiam. Sꝫ quid ait? Immunda labia
hūt. & in medio pplī immunda labia hūtis
ego habito. Uenit spe sapientie p illam for
ticem ignem: uenit ad immunda labia hō
rum & non requieuit. Ministro quidem eo
utit ē: non autem requieuit. tribulatur ad
quencumq; uenit hominem. Peccat autem
omnis homo. Non ē iustus sup tram. qui faci
at bonum: & non peccet. Nemo mundus
a sordib; neq; si una die uita eius. Numerati
autem menses eius. Igitur sup nullum re
quiescit. Possumus & de euuangelio pbare.
ita uenit spe sup multos: & ñ maneat
in eis. Ante paululum tecum ē. Non pma
neb spe meus in hominib; istis: in eternum.
Non ait non erit: hꝫ non pmaneb. Unum
uidit iohannes solum in quo pmansit: &
signum hoc erat. Sup quem uidis spm des
cendentem. & manentem in eo: ipse baptizat
in spu scō. Ministrauit quidam ubo dī: spū des
cendente. Post modicum peccat. p modicum
otiosum ubum loquitur. Si scio autem si sine
peccato maneat. Iustus ne psente spu peccata
recedent? Sup nullum igꝫ requieuit sps
dī: secm qd scptum ē. Exist urga de radi
ce esse & flos de radice eius ascendet. & re
quiescet sup eum spe domin. spe sapientie.
spe intellectus. spe consilij & uirtutis. Propt
hoc magni consilij ē angelus. pter hoc
mualuit & mualescens ascendit: & mirant⁹
eum uirtutes ascendentem. & dr de eo.
Iste ē dñs fortis: & potens in plio. Ad hunc
igꝫ ducam ascendentem ad celestia ut ad fortā
tudinem: qua requieuit sup eum spe con
silij & fortitudinis. Fortitudo mea & laus
mea dñs: & factꝰ ē m in salutem. Re
quieuit igꝫ sup eum spe dī. spe sapientie &
intellectus. spe consilij & uirtutis: sic & spe
scientie & pietatis. & impleuit eum spe ti
moris dñi. Mulieres igꝫ querentes quem
assumant: apphendent septem uirum
unum. Et hoc ex pbis pendet. & oportet
pma cognosce: qñ recipiant septem mu
lieres unum hominem. Cum fortes ihrlm
fuerint humiliati fuerint. cum uxerint
thece eorum ornamenta filiarum syon:
cum derelicta fuit ulla sola. cum elisa fuit
ad tā. tunc apphendent septem mulieres
unum hominem dicentes. Panem nostrum
manducabimus. & uestimentis nostris opie
mur: ueruntamen nomen tuum inuocet⁹
sup nos. Tunc apphenderunt & uere tenue
runt septem mulieres hominem unum do
minum ihm xpm. uxta qd intelligitur
homo. uxta qd natus ē: uxta qd corpus.
Apphendent septem mulieres: hominem
unum dicentes. Panem nrm manducabim⁹.
Multi ambulant homines. & nullum app
hendunt mulieres: nullus eis placet homo.
Non enim pp inopiam hominum. unum
hominem apphendunt: ñ pp raritatem
hominis qualem uolueṽ qualē quesierunt:
unū solum repperunt hominē quē appre
hendēr ut dicant ei. Panē nrm manduca

bimus: & uestimentis nr̄is opiemur. Est qui
dam cibꝫ sapientie. ē quidam cibꝫ similiter
& intellectus: & reliquorum spūum. Quis ē
iste cibꝰ? Non timeo dicē: cibꝫ alius ē extra is
tos. Forte ut meus ē cibꝫ sermo dī qui ait.
ego sum panis uiuus qui de celo descendi &
uitam do mundo: sic sapientie cibꝫ ē ipse pat̄.
Propt̄ hoc meus cibꝫ ē. ut faciam uoluntatē
eius qui me misit: & consummare opus
eius. Nec putandum ē aliquid indigere sa
pientiam & intellectum ceterosq; spc̄. quia
alium cibum hāt: cum totius dispensatio
nis cibꝫ unus sit natura dī. Panem nostrum
manducabimus: & uestimentis nr̄is opiemur.
Est quidam ornatꝰ sapientie: quo decorat̄.
Ornata ē sermone sapientie: singula ha
rum mulierum. Veruntam̄ nomen tuum
inuocetur sup nos: aufer opprobrium nr̄m.
Quod ē nomen sapientie? Ihc. Quid ē in
uocetur nomen tuum sup nos? Ego sum
sapientia. Volo nomine tuo uocari. ut ego
sapientia dicar ihc: ut intellectum & con
silium magnum & fortitudo. & scientia.
& pietas. & timor dī. nominentur ihc: ut
omnia in omnibꝫ tuum nomen fiat. Nomen
tuum inuocetur sup nos: aufer opprobrium
nr̄m. Reuera abstulit opprobrium ihc. Iccirco
surgentes oremus dm̄ qui hunc misit homi
nem & septem mulierum spc̄ in eo requieuit.
ut & nob̄ iste homo tribuat communionem
harum mulierum: & assumentes fiamus
sapientes. & intelligentes in dō: ceteq; uir
tutes animam nr̄am possideant. in xp̄o ihu:
cui gl̄a & imperium. in scl̄a sclorum amen.

Expl omil. iii. Incip. iiii. de uisione isa
impossibile ē inuenire ie.

Principium dī. Principium motus dī nusq̄m
comprehendis. non dico tu: sꝫ neq; aliqui neq;
aliud q̄dquam eorum que subsistunt. Solus
saluator & spc̄ sanctꝰ qui semp fuerunt cum
dō: uident faciem. Forte & angli q̄ uident
iugit̄ faciem patris. qui ē in cel: uident &
principia negotiorum. Sic autem & pedes abscō
dunt ante homines seraphin. Nouissima enī
ut sunt: non ualent enarrari. Quis annuntiauit
de nouissimis. ait scriptura? Que uidemus ut
tam̄ concedamus quia aliquid uidemus: me
dia sunt. Que ante mundum fuerint: igno
ramus. Fuerunt porro quedam. ante mun
dum. Que post mundum secutura sunt: ctū n̄
apprehendimus. Erunt autem alia pmodum.
Ea ḡ que scripta sunt. In principio fecit deus
celum & terram. Terra autem erat inuisibil
& incomposita. & tenebre erant sup abys
sum: & spc̄ dī ferebatur sup aquas. Mun
de erant aque iste: in quibꝫ incubabat spc̄
dī. Sꝫ & tenebre que sup abyssum erant:
non sunt ignite. Vtrumq; enim: ex nichilo
creatum ē. Audi in ysaia dicentem dm̄. Ego
dī qui construxi lucem: & feci tenebras. Au
di sapientiam: in pūbiis pdicantem. Ante
om̄s abyssos nata sum. Non erat ista ingenita.
Sꝫ q̄n ut q̄m nata sit nescio. Velant̄ enim a
seraphin. pora opum dī: id ē facies dī. Si
milit̄ autem & pedes. Ea que pꝰ extremum
sclm in scl̄a sclorum futura sunt. quis pot̄
exponere? Garrulorum ē hominum noti
ciam polliceri. nescientium quia homo tan
tum pot̄ cape que media sunt: & ea que
pꝰ mundum atq; ad consummationem scli
in iudicio sunt futura de penis de retributio
ne. & horum quoq; multa absconsa sunt
nob̄. Ista pp hoc q̄d scriptum ē duabꝫ uelabant
faciem. Non solum autem uelabant sꝫ et
contegebant. id ē uelabant: ut nec modicū
uidetur porum. dico autem faciei: neq;
paululum quid agnoscat̄ nouissimorum.
hoc ē pedum eius. Et duabꝫ uolabant. Ap
ta sunt media: ad contemplandum. & cla
mabant alt̄ ad alt̄um. Ob id alt̄ ad alt̄um
clamabant: & dicebant scs̄. scs̄. scs̄. Non eis
sufficit semel clamare scs̄. neq; bis: sꝫ pfectū
numerum trinitatis assumunt. ut multitudi
nem sanctitatis manifestent dī. Que ē trine
sanctitatis repetita communitas? Sanctitas
patris. sanctitas iungitur filij: & spc̄ sancti.
Etenim sanctificans & sanctificati: ex uno
om̄s. Qui sanctificat saluator ē. iuxta quod

homo est a deo patre accipiens sanctitatem. Di
cunt itaq; Scs. scs. scs: dominus deus sabaoth.
Interpretatur sabaoth ut aquila tradidit: dominus
militiarum. Plena omnis terra gloria eius. Olim
domus plena erat gloria. Nunc vero his qui super terram
sunt. a seraphin prophetatur: quia futurum sit
ut universam terram gloria dei xpc impleat. In om
nibus quippe qui conversatione sua glorificant dominum.
gloria eius est: atque ita universa terra plena est gloria dei.
Olim non omnis terra plena erat gloria dei: sed unus
angulus terre qui adeo dicebatur. Notus in
iudea deus: in israel magnum nomen eius. Gloria
deo qui misit filium suum: ut omnis terra
plena fieret gloria sua. Sed quid tibi prodest. si terra
plena sit per ecclesias beatorum qui ubique sunt
gloria dei. tu autem non sis particeps glorie pleni
tudinis dei? Tu ergo labora. & in cunctis nitere:
ut gloria dei querens ubi inhabitet. inveniat
locum & in te: & fias etiam tu cum omni
terra in qua est gloria dei. plena gloria eius. Quomodo fit
per singulos nostrum plenitudo glorie dei? Si que
facio que loquor in gloriam dei fiant: plenus
meus sermo & actus fit gloria dei. Si & processus
& ingressus meus in gloriam dei est. sicibus si potus
meus. si omnia que facio in gloriam dei sunt:
& ego particeps sum istius dicti. plena est
terra gloria eius. Cum ergo omnia ista fecero: ele
vatum est super luminare avoce qua clama
bant. Est quoddam super luminare: quod ele
vatur avoce seraphin qua clamabant. Bea
tum est itaque unum quemque nostrum ita laborare.
ut particeps fiat ostii & superliminaris. Ostii
quidem: iuxta intellectum xpi dei. Neque enim
indigens dictu reor ostium carnem: & super
liminare verbum nuncupari. Elevatum est
super liminare avoce qua clamabant: & domus
repleta est fumo. Fumus iste bonus est: de gloria
domini. & dixit. O miser ego. quoniam compunctus
sum. Antequam videas visionem: non con
fiteris esse te miserum o ysaia. Non novi ait.
quamdiu vixit ozias: neque in sensum meum
venit. quia miser essem. Incipio enim nosse
quia miser sim: quando video visionem. Mori
ente in ozia leproso rege: dico. O miser

ego. Nunc incipio & ego confiteri domino. &
dicere de memet ipso o miser ego: quomodo ysaias dicit
o miser ego. Proxime autem huic. & apostolus dicit.
Miser ego homo. quis me liberabit de corpore
mortis huius? Beatum est ergo: ut miserum me ipse
fatear. Si me humiliavero. & penitens super
peccatis meis flevero: exaudiet me deus. & dabit
mihi liberatorem: & dico. Gratia dei: per dominum nostrum
ihesum xpm. Verum ex corde dicamus. Miser
ego. Unus quisque recordetur causas miseriarum
suarum & delicta. & dicamus surgentes ad
oracionem. memores quidem quasi confiten
tes: obliti autem quasi iam non facientes. & di
camus. Miser ego homo. Pre. quoniam compunctus
sum. Non est compunctus antequam videret vi
sionem: antequam ozias moreretur. Cum inci
pit penitentiam agere. statim dicit: quoniam com
punctus sum. Si quis sine sensu est iuxta inte
riorem hominem. cum peccator sit. non com
pungitur: sed quasi in exteriora membra licet
adhibeat stimulum. non sensit mortuum cor
pus. Eodem modo etiam si adhibeas peccatori
verba divina mortificato per peccatum. & non
agenti penitentiam: neque metus est neque pe
nitet. neque habet tristiciam operantem confessionem:
tristiciam que secundum deum est. Si quis autem vult
salvari. & audierit sermones arguentis se
& corripientis: statim dicit o miser ego.
Non sufficit dicere miser ego. apponendum
ei est quia compunctus sum: utinamque am
plius compungatur. Quanto enim plus
compungimur: tanto plus peccatorum
vincula nobis laxantur. Propter hoc achab
ille non multum utilitatis est consecutus:
quia non multum compunctus est. Sed com
punctus quidem est: semel autem. Quam
obrem dictum est. Vidisti quomodo compunctus
est achab? Si vero quis talis fuit ut non cesset
compungi. dicit similiter ut apostolus: non sum
dignus vocari apostolus propter hoc quia persecutus
sum ecclesiam dei: & mihi minimo omnium
sanctorum data est gratia ista. & fidelis deus quia
ihesus xpc venit in mundum peccatores
salvare: quorum primus ego sum. Vides

ne qua multum est compunctus. ñ semel
ſ; semp ſcbens & loquens & agens compũc
tus ẽ. q̃m & ysaias in p̃senti qui dicit. omiser
ego q̃n compunctus sum. qua cum sim hõ
& immunda labia habeam: in medio quoq;
ppli immunda labia hñs habito. Adnotem⁹
& aliud quiddam. qua peccata ysaie non &
in factis ſ; tantum in sermonib; erant: pp
quod ait. qua cum homo sim & immunda
labia habeam. Erat autem & ppls immunda
labia hñs. Non decuit eum accusare ppm. &
dicẽ plura peccata in eo ẽe: q̃m immundo;
labioum. Et regem dñm sabaoth uidi oculi
meis. Si q̃ndo. & v de eo cogitauim⁹ cum
adhuc simus peccatores: & nos dicamus que
nunc dicit ppha. & missus ẽ ad me unus ex
seraphin. Quam bonus ds. Qua inquit audio
confitentem ysaiam dixit enim omiser ego,
qua audio penitentem. aut quippe compunct⁹
sum: qua ppria delicta nunciauit dicens. cum
sim homo & immunda labia habeam: in me
dio quoq; ppli immunda labia hñs habitem.
& ego adhuc loquente eo dico: ecce adsum.
Et missus ẽ ad me unus de seraphin: & in
manu eius habebat carbonem. Carbo defert
ad ppham. ut p ignis exustionem purgentur
labia eius: que aliq̃ndo peccauerant. & miss⁹
est unus ad me de seraphin: & in manu eius
habebat carbonem. quem de fornice accepat
de altari. Non quocumq; simplicit & forcuito
ppha igne tactus ẽ: ſ; qui ẽ de altario dei.
Si purgatus non fueris altaris igne: restat
t̃ ille de quo dictum ẽ tte ame in ignem et
num: qui p̃paratus ẽ zabulo & angtis eius.
Non ẽ tat ignis altaris. Omñs igni tradendi
sunt: ſ; non omñs unu igni. Alios de altario
ignis expectat: alios ille qui p̃paratus est
zabulo & angtis eius. Tangat q̃ labia nra
& animẽ nre sermo corripiens: ut & nos
dicamus. & tetigit os meum. Si mundaue
ro os meum. ut mich ociosum. nichil fa
tuum. mich turpe. mich scurrile. ut oĩa
semel nominem. mich eorum que inter
dicta sunt loquar: tunc possum dicere.
Tetigit os meum. Sero quandiu immunda
labia habeo. & immundas res gero: ppt ũba
peccati non tangit me ignis de altario. neq;
mittitur ad me unus de seraphin. & dixit.
Ecce tetigi hoc labia tua. & ablutus mẽtes
tuas: & peccata tua circumpurgauit. Vo
dixit nos sermo duumus: curat animas
nras. Dicamus audientes. nonne cor nrm
ardens erat in nos ut auferantur iniqua
tes nre atq; peccata: & mundi effecti mun
do ore. mundoq; corde. & munda tota cons
cientia. gias agamus omnipotenti dõ in x̃o
ihu: cui ẽ gla & impium. in s. s. amen.

Expt omt. iiii. Incip. v. Deo q̃d scptũ ẽ. qs
eleuauit ab oriente iusticiã.

Ait ppha esse. v. d. uisioẽ trium alt.
& uiuentem iusticiam. & putabamus nos ab apto solo dictũ esse. quia x̃pc sit iusticia & sanctificatio. & redemptio: & sapientia. Forte autem & apts instructus a ppheis. nouit animalem ẽe iusticiam & uiuentẽ. Que ẽ ista iustica? Unigenitus dñi. Quia autem non ab apto dictum ẽ x̃pm ẽe iusticiam & uiuentem & subsistentem iusticiam. ſ; mutuemur ex ppheicis sermonib: hoc nob mistium exhibi. cum ẽ a capitulo. in quo lectio nunc conquieuit. Quis enim inquit surgẽ fecit ab oriente iusticiam. uocauit ad ad pedes suos? Uocatur iustica. Qa iustitium ẽ animalem eam ẽe: si ambulet uocata. Uocauit autem x̃pm pt̃. qua ob nrã salutem ad nos uen fecerat: & descendat de celo ad nos. Nemo enim ascendit in celum. ñ qui de celo descendit filius hominis qui ẽ in celo. Uocauit eum de oriente. Non de isto sensibili: ſ; oriente lucis uere. pp q̃o scptum ẽ. Quis exurgẽ fecit de oriente iusticiam. uocauit eam ad pedes suos? Pat̃ uocauit filium: immo ut uere dicamus dñi hominem. Uocauit iusticiam ad pedes suos. id ẽ incarnatio nem filii sui. Scdo & adorauit scabellum pedum eius: uxta q̃o scptum est.

Adorare scabellum pedum eius: qm̃ scm̃ est. Caro siquidem dñi: honorem dignitatis assumit. Quia ante ꝓcipuum lectionis altaris indiget expositione · oremus summum regem: ut sermo qui uocatus aperiat · ad nos iterum reuertatur: & pauca iuxta possibilitatem mtãm edisseramus. Et factum ẽ anno quo mortuus ẽ rex ozias · uidi dñm sedentem sup̃ thronum excelsum: & plena erat domus gla eius. Et seraphin stabant in circuitu eius: sex alę unius: & sex alę alterius. & duabꝫ quidem uelabant faciem eius · & duabꝫ uelabant pedes & duabꝫ uolabant · & clamabant alt̃ ad altũ: & dicebant. Scs̃. scs̃. scs̃. dominꝰ ds̃ sabaoth: plena ẽ tra gla eius. ẽ. Verum ut & nos uideamus uisionem quam uidit ysaias · uocemus ihm: qui non uidentibꝫ largitus ẽ oculos. Poterit etiam nunc uenire: & facere · ut ea quę in lectione sacramenti dicta sunt: aperiãt oculis nrīs. Reprimittamus etiam nos ult̃ non facere corpus xp̃i corpus meretricis. ñ facere ei digna luctu. Vnusquisq; b corde loquat̃ ad dñm: & ꝑcemur ut etiam aduentus eius nunc fiat · si enim non aduenit ibe · ista uidere non possumus: ut mittatur etiam ad me seraphin. & apprehenso de forfice carbone: purget labia mea · & quo dico labia? ysaias scs̃ erat · & ideo tantum labia eius purgata sunt: quia labijs tantum ide̊ sermone deliquerat. Ego ũ non sum tal: ut possim dicẽ. Immunda labia habeo. Metuo ne ĩmundum cor habeam · immundos oculos · immundas aures: immundum os. Quamdiu in omnibꝫ istis peccо: totus immundus sum. Si uidero mulierem ad concupiscendum: mechatus sum eam in corde meo. Ecce immundos oculos. Si de pectore meo exeant cogitationes pessimę · adulteria · fornicationes. falsa testimonia: ecce immundum cor. Quam formosi pedes euangelizantium pacem: euangelizantium bona. Ego ũ timeo: ne currens ad mala · immundos pedes habeam. Extendo ad dñm manus meas: & forte aũtens faciem suam dicit. Si extenderis manus: aũtam faciem meam auob. Quis g̃ me mundat · quis lauat pedes meos? Jhu nem: sordidos habeo pedes. Propt̃ me fias seruus. mitte aquam tuam in peluem tuam: uem laua pedes. Scio temerarium ẽ q̃d dico: sed timeo communionem discas. Si non lauero pedes tuos: non habebis partem mecum. Ideo laua pedes meos: ut habeam partem tecum. Sz quid ago · laua pedes meos? Petrus hoc potest dicẽ: quia ñ habuit necesse · ñ tantum ut pedes eius lauarentur. Totus quippe mundus erat. Ego ũ cum semel lotus sim: illo indigeo baptismate. de quo dñs ait. Ego aliud baptisma habeo baptizari. Cur ista dicimus? Preparo & me & audientes. ad maiora mysteria: si tam̃ uenerit. si descendat ad nos sermo dei. Timeo enim: ne me fugiat. ne benedictionem quoq; meam dedigneꝫ. Fugit quondam sermo ꝓphe unum peccatorem achab filium zambri filij zara ex tribu iuda · qui inobediens fuit dō: & in deo anathematizat̃ ẽ. & q̃ nunc ꝓphe multitudo ẽ ꝓp̃ parasceuen · & maxime in dominica die quę passionis xp̃i commemoratrix ẽ: neq; enim resurrectio dñi semel in anno · & non semp̃ post octo dies celebratur. orate dñm omnipotentẽ: ut ueniat ad nos sermo eius. Etiam si peccatores estis orate. Peccatores exaudit ds̃. Qd̃ si timetis illud quod in euangelio dr̃. scimus quia peccatores non exaudit ds̃. nolite putare dicẽ. nolite credere: cecus erat qui hoc dixit. Magis autem credite ei qui dicit: & ñ mentitur. Et si fuerint peccata uestra ut fenestrum: ut lanam dealbabo. & si uolueritis. & audieritis me: bona terre comedetis. Si uultis uel nunc audire · oremus in commune dñm: ut saltem nunc aduemente ũbo · ꝓphica dicta ualeamus adꝫtere. Factum ẽ inquit in anno quo mortuus ẽ ozias rex · uidi dñm sabaoth sedentem sup̃ thronum excelsum. Ait uisio descꝑta ẽ. Qui rei tempꝰ significatum? Intendite: q̃ndo aborta sit uisio. Cum moreretur ẽ ozias rex: uidit ysaias dñm sabaoth sedentem super

thronum excelsum. Siquis ex nostris nouit qui fuit ozias & que gessit. ille potest nosse quid docuit pphā pspin: quo exhibeat nobis sermo diuinus. Vadam ad uitam regis ozie. & requiram ex regnorum libris. & ex paralipomenon hystoria de ozia: ubi & uideo q necessarium sit. si futurum ē ut uideam dñm sabaoth sedentem sup thronum excelsum mo ri in oziam regem. Iste ozias ex semine da uid descendens & regnans pplo iuda. quan diu quidem uixit zacharias qui intelligebat. sic enim scptum ē in secdo libro paralipomenon fecit rectum in conspectu dñi: & supbie isto fecit luminaria magna dño. & composuit templum di: & multe fuerunt eius in religione uirtutes. Quando autem mortuus ē zachās intelligens: tunc fecit malignū. Quis hoc q̄do fecit malignum reperiat. Non sacdos. Alius enim ordo regis: alius ordo sacdotalis. Voluit ingredi templum. & locum agere sacdotis: & facē opus q̄d non fuit ei concessum. Increpat ꝓuidens sacdotes: & assumpsit uas libaminis. Increpatus autem & princeps sacdotum. qui tempe illo erat. & octoginta sacdotes cum eo. Dixē autem ad eum princeps sacdotum. Nonne tui es ozias. & non sacerdos. Violenter pseuerauit: & lepra ascendit in fronte eius. Protectus ē mortuus. egressus est de templo: eduxē eum dominus. Igitur leprosus factus ē: pp ꝓuaricationem legis. Unus quisq; sub regno ē: siue peccati siue iustitie. Si peccatum in regnat. unus sum de regib; ibi. qui templum uolent ingressi sunt. Si iustus sum uixta mensuram ꝓfectus mei & facio rectum. & pseuero ante conspectum di: regnat in iustitia. Quandiu ū uixit leprosus: ysaias immunda labia habuit. Quandiu uixit iniquus non potuit ysaias dñm sabaoth uidē. et immunda labia habuit. Sub iniq̄ quippe rege erat. Quando autem incepit uidē uisionem di? Anno quo mortuus ē ozias. his similia & de mutatis scpturis poteris discē: aduente dō. In exodo ubi sic dicit quiddam scptum est. & factum ē p̄ dies mortuus est rex egipti. & suspirauerunt filii isrl: & ascendit clamor eorū ad dñm. Quandiu uixit pharao. non suspirauerunt filii isrl: & in penis positi ne gemendi quidem sibi habuerant facultatem. Inuebat quippe rex: qui impabat eis & lateres & paleas facē. Quandiu uixit pharao: non suspirauerunt ad dñm. Cum mortuus ē pharao. & conualuerunt madida flentib; ora sustollē. Vnus rex maligni in pectore nro. Quandiu unus pharao uoē zabulus. tunc lateres opamur & paleas: tunc lacrimas mea silentium deuoramus. & iniquitates opa ꝑua faciamus. Cum autem mortuus fuit dominus do nos uisitante. tunc suspiramus ad dñm. Secreto oremus: ut regnum peccati q̄d ē in mortali nro corpore moriatur. Peccatum enim mortuum ē: ego autem reuixi. Et rursum peccatum reuixit: ego autem mortuus sum. Moriente uno qui potitur regno peccati: ozias moritur & pharao. Cum autem moritur rex pessimus. ergo ad celum oculos & exaudit uocem meam deus. q̄m abraham & ysaac & iacob: & uideo dñm sabaoth sedentem & regnantem sup excelsum solium. quem n̄ uidit pphē. Necdum enim ozias mortuus fuerat. Volo quoddam simile imponere bone rei: que huic contraria ē. Iste ipse ozias quandiu uixit zacharias intelligens. non fecit peccatum in conspectu di. Moriente zacharia: discumbunt adūo. hec legentes clieb; & nocib;. & audientes dñm dicentem: oportuit te mittē pecuniam in mensam. ego uenient cum usuris exegissem illud. n̄ colligamus in sudario nram credituram: nec pecuniam mittamus in mensam. si reuixerimus eam pphē. & cum nos credidermus dominicam rationem. uob erit uidendum: q̄m credita cum usuris exoluatis amen.

Expt omla v. Incipit vi. de eo q̄d scptū ē. que mittā. & qsi uadit usq; ad eū loc nq̄ ant. & cōuertēt & sanabo eos.

Videns ysaias dñm sabaoth sedentem sup thronum excelsum & elevatum. uidens autē & seraphin circumstantia eū.

& remissam peccatorum accipiens per eum ignem
qui allatus de altario labia eius contactu pur-
gauit: ait audisse se uocem domini non imperantis
sed excitantis atque dicentis. Quem mittam. & quis
ibit ad populum istum? Deinde dicit respondisse
se domino. Ecce ego sum: mitte me. Factus autem
in loco & seruitans ea que scripta sunt: inue-
nio aliud fecisse moysen. aliud ysaiam. Moy-
ses enim electus ad eductionem populi de terra
egipti: ait. Prouide alium quem mittas. &
uidetur contradicere domino. Ysaias uero non electus
sed audiens quem mittam & quis ibit: ecce
inquit ego sum mitte me. Dignum est ergo
spiritualibus spiritualia comparantem requirere. quis
eduobus melius fecit: moyses qui postquam
electus est recusauit. an ysaias qui ne electus
quidem ipse se optulit: ut mitteretur ad po-
pulum. Nescio enim si potest quis eam contra-
rietatem negotiorum que in utroque uidetur
intendens dicere: quia id ipsum fecit moyses
quod ysaias. Ergo audacter feci: computans
sanctos & beatos uiros & decernens & dicens ue-
recundius moysen fecisse quam ysaiam. Mo-
yses quippe magnitudinem considerabat presse
populo ad educendum eum de terra egipti. re-
pugnare egiptiorum incantationibus & male-
ficiis: propter hoc ait. prouide alium quem mit-
tas: iste autem non expectans uidere quid ei
iubetur. ut diceret etiam si electus fuisset: ecce
inquit ego sum mitte me. Unde quia ignorans
quid ei iubetur. ecce inquit ego sum: mitte
me. Hec iubetur ut dicat. que erant inopta-
ta dicenti. An non erat inoptabile statim iusso
prophare amaledictionibus incipere. dicendo aure
audietis & non intelligetis. & uidentes cernetis
& non uidebitis. incrassatum est enim cor populi
huius. & cetera. Forte ergo si tamen audenter expedit
dicere: temeritatis & audacie mercedem conse-
cutus est: ut ea iubetur dicere. que prophare nole-
bat. Quia autem comparauimus ysaiam et
moysen: componamus & aliam proximam
comparationem ysaiam. & ionam. Ille mittitur
predicare euersionem niniuitis post tres dies.
& piget eum proficisci: nolentem causam
malorum ciuitati. iste uero non expectans quid
ei imperaretur ut diceret: ait. Ecce ego sum:
mitte me. Bonum est non prosilire ad eas
que adeo sunt dignitates. & principatus: et
ministeria ecclesie. Imitarer eum & dicerem. Pro-
uide alium quem mittas. Neque enim ad
principatum ecclesie uenit: qui saluari uult.
Nam & si preest: sed ad seruitutem. Sed oportet
dicere: & de euuangelio. Principes gentium qui-
dem dominantur eis: & qui potestatem habent
in illis: magistratus uocantur. Non sic autem
erit in uobis. Nec enim dominantur principes
in uobis. sed qui uult uestrum esse maior: erit
omnium minimus. Qui uult esse primus:
erit omnium nouissimus. Qui uocatur
ergo ad episcopatum. non ad principatum uocatur.
sed ad seruitutem totius ecclesie. Si uis credere
de scripturis. quia in ecclesia seruus sit omnium
qui preest: suadeat tibi ipse saluator & dominus.
Talis tantusque factus est in medio discipulorum.
non quasi discumbens: sed quasi ministrans.
Accipiens enim linteum. postquam exutus est
uestimentis precinxit se: & mittens aquam in
peluem. cepit lauare pedes discipulorum:
& detergere linteo quo erat precinctus. Et
docens quales oporteat esse principes: ait. Vos
uocatis me dominum & magistrum: & benedicitis.
Sum & enim. Si enim ego dominus & magister.
laui uobis pedes: & uos debetis alterutrum
lauare pedes. In seruitutem igitur uocatur ecclesie
princeps. ut possit ex seruitute ista ire ad
solium celeste: sicut scriptum est. Sedebitis
super thronos duodecim: iudicantes duodecim
tribus israel. Audi uero & paulum tam preclarum
uirum dicentem. quia seruus fuit omnium
credentium. Ego enim sum minimus apostolorum
qui non sum dignus uocari apostolus: quia persecutus
sum ecclesiam dei. Porro si hoc non uidetur
approbare seruitutem eius. sed tantum hu-
militatem: audi eum dicentem. Facti su-
mus paruuli in medio uestrum. quasi si nutrix
foueat filios suos: cum possimus graues
esse ut xpi apostoli. Imitatores ergo nos esse ex-
pedit humilium ipsius domini sermonum atque

opum & aplorum eius. & facere quod factum est
a moyse: ut etiam si uocatur aliquis ad principatum dicat. Prouide alium quem mittas.
Deo dicit. Non sum dignus ante heri & nudius tercius. Exilis uocis sum: & tardi linguis. Et
quia deo dicit exilis sum. & tardi linguis: au
dit a deo. Quis dedit os hominis & quis fecit sur
dum & mutum uidentem & cecum. nonne
ego dominus deus? Crede deo: consecra te illi.
Licet subtilis uocis sis. tardeque: trade te sermoni
dei. Dicis postea. Os meum aperui: & attraxi
spiritum. Hec quidem propter hoc quod ait ysaias. ecce
sum ego: mitte me. Faciamus autem ex parte
& cum eo. Uoluit enim cum iam accepisset
gratiam a deo non in uacuum eam accipere: sed uti
ea ad necessaria. Uidens seraphim. uidens do
minum sabaoth sedentem super thronum ex
celsum & eleuatum: dixit. O miser ego quoniam com
punctus sum: quia cum homo sim. & immun
da labia habeam: in medio quoque populi immunda
labia habentis habitem. & regem dominum sabaoth ui
di oculis meis. Hoc dicens. & miserum se faci
ens meretur auxilium: suscipiente deo humili
tatem eius. Quod est istud auxilium? Missus est
ait ad me unus de seraphim. & habebat in
forfice carbonem quem attulerat de altari:
& tetigit labia mea & dixit. Ecce abstuli iniquitates tuas: & peccata tua circumpurgaui.
Consecutus est beneficium mundus effectus: & re
missionem accipiens peccatorum. cum audisset
quem mitto & quis ibit nobis. propter priorem con
scientiam ausus fuit dicere ecce ego mitte me:
Sed ubi quia audierat ecce abstuli iniquitates
tuas. Igitur quia sancti compunguntur. &
requiritur inter moysen & ysaiam: satisfaciam
etiam pro ysaia dans & ei de scripturis sortem
suam. Moyses non accepit remissionem pecca
torum: ut diceret quasi iam conscius se mun
datum mitte me. Propter quod ait. Prouide
alium quem mittas. Habebat enim in con
scientia interfectionem egiptii. Forte autem
ut homo sciebat se & alia quedam habere
peccata: propterea recusabat. Iste autem non quasi
natura iustus postulat ministerium: sed quasi

gratiam consecutus. Si & moyses similem
gratiam percepisset audissetque. ecce abstuli
iniquitates tuas & hoc circummundat
peccata tua: numquam forte dixisset
prouide alium quem mittas. Habet ergo aliquid
rationis & & moyses recusans & ysaias di
cens: ecce ego sum mitte me. Sed uideamus
etiam ea que precepit dominus: ut populo di
cerentur. Uade & dic populo. Aure audietis
& non intelligetis: & uidentes cernetis & non
uidebitis. Incrassatum est enim cor populi huius
& auribus grauiter audierunt. & oculos clau
serunt: nequando uideant oculis & auribus
audiant. & corde intelligant: & conuertentur
& sanem eos. Bifariam sciens sermo auditio
nem & duplicem noscens constitutionem.
hoc est aliud eorum corporale aliud spirituale. ali
ud ait ad populum prophetans de his que in ad
uentu xpi futura erant. aliud quia esset
tempus quando audirent & non intelligerent ea.
Siquidem cum audirent dominum meum ihesum
xpm. uocem tantum dictorum audiere non
sensum: & hoc ex eo manifestum est quia fo
ras ad populum in parabolis loquebatur. discipulis
autem secreto dissoluebat eas. Prophetat
autem quod euenit: aure audietis & non in
telligetis. Porro quia de aduentu domini hoc
populo prophetatum sit: ipse saluator dicit. Bene
prophetauit ysaias de uobis inquiens. Aure au
dietis: & non intelligetis. Concedamus ergo.
quia sermones domini populi auscultans non
potuit nosse que dicta sunt. Uideamus
autem quid sit hoc quod sequatur & ui
dentes uidebitis: & non scientes. Non siquis ui
det ea que saluator faciebat. statim uidens
potuit intelligere cur facta sunt: ueluti
exemplum assumamus. Lauit pedes disci
pulorum. & uidebant quidam bene quomodo la
uabat magister discipulis: uidebant autem
& alii qui erant presentes. sed id tantum quod
fiebat: non etiam cur fiebat. Similitudo
quippe erat lauationis pedum: quia la
uit uerbum dei pedes discipulorum. Iccirco
ait saluator ad recusantem petrum &

dicentem: n̄ lauabis pedes meos. Qui ait. Qd̄
facio tu nescis m̄: scies autem p̄ea. Quid g̊ fa
cis m̄ dicit petrus? Uideo te lauantem pe
des nr̄os. peluem positam. linteo te p̄cinctū.
& seruientem nob̄: & detergentem pedes nr̄os.
Verum quia n̄ erat hoc negotium. s; enim
saluator nudatus mittit sp̄alem aquam in
peluem: sc̄dm̄ sc̄pturas & lauat pedes disci
pulorum suorum. ut cum mundi fuerint.
ascendant ad dicentem ego sum uia. & non
pleni puluere quem excutere uoluit sup̄ indig
nos. & n̄ suscipientes pacem neq; dignos
eorum que dicebant̄: & quia hoc erat qd̄
significabatur ic̄o ait. Qd̄ ego facio. tu nes
cis m̄: scies autem postea. Erat autem hoc
quod in reliquis dictum ē. quia uos uocatis me
dn̄m & magistrum: & bn̄dicitis. Sum & eni.
Si g̊ ego dominus & magister laui pedes ur̄os:
& uos debetis inuicem lauare. Ergo hoc dicit
ut ep̄s mittens aquam in peluem. & exutus
uestib; suis & p̄cinctus linteo: me extendente
lauet pedes meos. Siquidem uos inquit de
betis inuicem pedes ur̄os lauare. Si hoc est
q̊d d̄r: nemo nr̄m mandatum seruabit. Ne
mo enim quibuscumq; uenientib; assumens
linteum diaconus ul̄ prb̄r. siue ep̄s: lauit
pedes. S; si intelligas ea que sc̄pta sunt. qui
uere beati sunt ep̄i seruientes ecc̄le mittunt
aquam de sc̄pturis in peluem anime. q̊d est
sc̄dm̄ sc̄pturas & temptant sordes pedum
discipl̄orum lauare. & eluere. & proicere: &
sic custodiunt ep̄i mandatum imitantes ih̄m
sic & prb̄ri. Utinam & ego accipiam nunc
aquam que possit anime ur̄e pedes lauare:
ut unus quisq; ur̄m dicat. cum fuis lotus.
Laui pedes meos. q̊m̄ inquinabo eos? Hoc
enim sponsa dicit in cantico canticorum. n̄
ostendens corporeos pedes lotos. s; pedes n̄
offendentes: de quib; dicit salomon. Pes
tuus autem non offendit. De quib; & in
psalmis sc̄ptum ē. Mei autem pene moti
sunt pedes. Uerum & que constituunt̄ uidue
in ecc̄lis? Si sc̄orum pedes lauit inquit.
Si autem uis apcius audire. q̊m̄ uidua

lauat sanctorum pedes: audi paulum ī alio
loco constituentem uiduis & dicentem. Bn̄
docentes. ut pudicas efficiant adolescentu
las: lauantes sordes pedum iuuencularū.
Et iste uidue digne sunt ecc̄lastico hono
re. quecumq; sc̄orum pedes lauant: ser
mone sp̄al doctrine. Sc̄orum ů non mascu
lorum: s; mulierum. Docere enim mulie
ri non p̄mitto: neq; p̄ncipari uiro. Vult
ēē mulieres bn̄ docentes. ut ad castitatē
suadeant n̄ adolescentes: s; adolescentu
las. Indecens quippe ē. ut mulier magis
tra fiat uiri. s; ut castitatem suadeant ado
lescentulas: & amare uiros & liberos suos.
Discamus g̊ lauare pedes discipl̄orum. Ista
p̄p hoc dicta sunt: uidentes uidebitis &
non scietis. Qm̄ siquid fiebat a saluatore
ab his quidem qui non intelligebant ui
debatur iuxta corpus: non uidebatur
iuxta noticionem. Ab his ů qui intellige
bant uidebatur quidem iuxta oculos.
uidebatur autem & iuxta intellectum:
ita ut n̄ compl̄etur sup̄ beate uiuentes
hoc q̊d dictum ē. uidentes uidebitis & non
scietis: s; sup̄ peccatores. Cuncta autem
euuangl̄iorum oramus dupplicit̄ uidere:
q̊m̄ facta sunt iuxta corpus q̄ndo saluator
nr̄ descendit ad t̄ras. Et enim similitudo
erat & typus futurorum unum quodq;
q̊d fiebat in corpore. ueluti nescio quis
a natiuitate caecus uisum recup̄auit. Ve
re autem a natiuitate cecus iste erat
gentilium pp̄ls. cui saluator reddidit ui
sum: saliua sua ungens oculos suos. &
mittens ad syloam: q̊d int̄p̄tat̄ missus.
Mittit q̊ppe eos q̊s sp̄u unx̄ ut credent ad syloā.
id ē ad ap̄los & magistros: p̄p q̊d sc̄ptū ē de sy
loa. q̊d int̄p̄tatur missus. & q̊cienscūq; inci
pim̄ ab ih̄u uisitari. ut recipiam̄ aīe oc̄los: mit
tit̄ ad syloā. hoc ē miss̄. Un̄ q̊sq; g̊ nr̄m. q̄n
leg̃ ea q̄ ī euuangl̄iis facta s̄t: ora ne ē ī se c̄pleat̄.
uidentes uidebitis & n̄ scietis. Si aūt ut estimat̄ si
pliciores illa q̄ facta s̄t p̄p se t̄m facta s̄t. & n̄ erat
exēpla alt̄i rei: exponat̄ q̊m̄ hoc q̊d dictū ē

dictum est uidentes uidebitis & ñ scietis
habeat sensum. Nam si ñ ea que uidebant
habebant aliquem sensum sacrum. ut cum
carnalib; ocul etiam spāliter inspicentur:
numquam dixisset uidentes uidebitis & ñ
scietis. Ad approbationem autem horum
& alterius scripti de euuangelio testimonium
pferimus: qd iuxta eos qui tantum littam
secuntur mendacium ē. Dicit saluator et
dominus nr̄ ad discipulos. in euuangelio se
cundum iohm. Si credideritis non solum que
ego facio facietis: s; & maiora horum facietis.
Videamus g̃ si maiora aliqua fecint discipli.
Quid maius est. quam mortuum resuscitare?
Quis non dico nr̄m. s; aplorum mortuum
resuscitauit? Refert historia. quia paulus
euticum resuscitauit a mortuis: & petrus
thabitam. que interptatur dorcas. Ista autem
& alia istius modi inuenire posse. Ubi sunt
maiora? S; & cecos fecit saluator rursus uide.
& quod maius ē eos qui sic nati fuerant.
Exhibeant quos cecos ab utero manibus
aplorum curatos aspexint. Et alia infinita
potest de euuangliis inuenire. qui querit.
quia neq; apli his maiora fecint. neq; eorum
successores. Verum sermo scripture tale qd
dam locutus ē. his que ego feci corporalib;
uos maiora facietis. Ego feci resurgere ex
mortuis corpalit̄: uos resurgere facietis ex mortu
is spālit̄. Ego cecis sensibile hoc lum̄ infudi:
uos spālem lucem non uidentib; dabitis.
Usq; ad hanc autem diem. h maiora signa
a corpalib; que fecit ihc. ego uideo fieri p
fidelissimos discipulos ihu. An non ceci nunc
uident & claudi ambulant & leprosi mun
dantur. & reliqua fiunt: si is qui heri ob
cecatus & accedens ad idolum quasi ad
dm̄. inuocet hodie dm̄ uiuum pristina dere
linquens? An non qui heri claudus erat
pp peccatum. nunc p doctrinam discipulorum
iter uerum edoctus. stabili gradit̄ pede.
Qui heri aridam habebat manum & ocio
sam ad bñfaciendum: hodie recipiens ma
num. bt eam uiuentem. Si uidis aliquē

pollutum. & lepram in anima hntem subito
penitere doctrina sermonis compunctum.
non te pigeat dicē quia maius sit. hunc spālit̄
leprosum: quam quendam carnalit̄ fuisse
purgatum. Et h quidem largit̄ profudit
oratio: cupiens ostendē quid sit hoc quod dic
tum ē. & uidentes uidebitis & non scietis.
Que autem causa ē audientem ñ intelligere.
& uidentem non uide? Incrassatum ē cor
ppli huius. Si quid necessarium ē intelligi
ex hoc inde ē. Non eadem ē corpal & spālis
pinguedo: neq; eadem ē corpal tenuitas &
spāl. Genim quod corpalit̄ crassum est in
carne fit: & nich̄ m̄ nocet cor carneum si in
crassetur. neq; pdest si a langore ut aqcumq;
causa attenuetur. Tale autem estimo fieri
cor carneum eorum: qui formidine continent̄.
Quom̄ enim toti tabescunt ab egtatione.
sic aiunt. & crassitudinem & quicquid pingē
ē circa cor eorum extenuari. Quid g̃ m̄ no
cet. si corpale cor meum incrassetur? Esto u.
& attenuari cor meum. Quid m̄ ex isto pdest?
S; cum nuncupatiuo cum corporeo corde
uocabulum anime nr̄e pncipale nominat̄?
ut manifestum ē ex eo qd in euuangelio le
gitur. beati mundo corde. Neq; enim hi
mundo corde sunt: qui sanguinem uel
qdcumq; materie corpal intrinsecus ñ hnt.
S; dictum ē beati mundo corde p eo qd ē.
beati qui mundum cor hnt: pncipali ani
me nominato p corde. Qm̄ g̃ pncipale ani
me nr̄e qd ēē dr̄ in corde corpeo. siue
mundū est cor nr̄m siue immundum. im
mundum quidem qndo cogitationes pessi
me egrediuntur ex eo. homicidia. adultia.
fulta. falsum testimonium. blasphemie:
mundum autem qndo cogitationes sancte &
intellectus diuini & mens pura. pp hoc ar
bitrandum ē. attenuatum quidem dici.
attenui & sancto spū eius qui saluat̄. incras
satum ē autem & a malicia pfocatum eius
qui peccat. Dicit̄ enim de sancto spū qui
ē scdm̄ sapientiam. quia sit unigenitus.
multifarius. tenuis. mobilis. & qr iustus

mono attrat hos libros

hunc accipiat. hunc subtilem spm̄. Differt
quippe hic spc̄. ab omnib; spib; intellectualib;
mundis subtilib;. Est g̊ p̄ncipale cordis te
nue quidem quod spāle ē: pingue autem q̊d
ex corpalis materie uitio concretum. plenū
ē cogitationib; corpalib;: que sunt in repre
hensione. S; dr̄. Incrassatum ē cor ppli huius.
Intellige ex eo incrassatum esse cor: quia nich
sit in eo. p̄ter humanas & carneas sollicitudi
nes. Quomodo enim matia corpis pinguis est
eodem m̄ etiam corporei intellectus & cogi
tationes. Ex quo cum duo ꝓposita sint. in
crassari cor ex secularib; curis: & attenuari
ex sollicitudine spāli. cum quis cogitat ea
que domini sunt: ꝓiciens pinguedinem ex
corde. & sciens quia si incrassatum fuit cor
eius: neq; accipiat sermones dī. neq; uideat
salutis sacramēta: deponamus nos crassitudi
nem. & assumamus eam que bn̄dicta est
tenuitatem: ut & nos dicamus q̊m̄ ꝓpheta.
Quam multiplicit̄ t̄ caro mea in t̄ra deserta
& inuia & inaquosa. sic in sancto apparuit̄.
Non quia si sanctus fuero: naturalium s; carnis
prudentia tabescit. Et si prudentia carnis ex
tabuit: tunc in sancto apparebo dī. Haec in
explanationem eius q̊d dictum ē. incrassatum ē
enim cor ppli hui⁹. Sequit̄. Et aurib; suis:
grauit̄ audierunt. Nich michi nocet: si grauiter
audiam corpalit̄. Neq; m̄ ista causa fit: ut n̄
audiam sermones dī. Quom̄ enim nich m̄ no
cet cecitas corpal. si non fuit obcecata anima
mea: sic neq; leuitas neq; grauitudo auditio
nis corpal impedit m̄. Est autem quedam grau
tudo auditionis: que noceat anime hominis.
Que ē ista grauitudo. que ē in auditione ani
me? Peccatum sc̄dm̄ scripturas. graue ē. Propt̄
quod sentiens quis peccata sua: dicit. Quasi
onus graue: grauate sunt sup me. & quia
grauis ē iniquitas. ꝓp hoc sup talentum plū
bi sedet: ut in zacharia scriptum ē. Egiptii
autem n̄ qm̄ grauia habebant corpora sub
mersi sunt quasi plumbum in aqua uehe
menti: s; quia anime eorum a talento plum
bi sup quod sedebat iniquitas adgrauata erat.

ꝓp hoc submersi sunt tanquam plumbum
in aqua uehementi. Grauitudo g̊ aurium a
peccō fit: & leuitas a iusticia. Quid ē quod
faciat auditum non tam grauiter audire s; le
uiter? Penne ūbi: penne uirtutis. Genim
penne ūbi. multum leuitatis attribuunt.
Quis m̄ dab pennas ut columbe & requies
cam? Hoc dicit ꝓpha. non orans ut corpa
les pennas accipiat columbe: s; pennas co
lumbe spc̄ sancti. Dicit autem rursus salo
mon: de diuite. Componit autem sibi pennas
q̊m̄ aquila. & conūtitur in domum eius:
qui p̄est illi. Si accipiamus g̊ pennas: le
uiter audiemus. Si autem peccauimus. &
negligentes fuimus circa alas. & defluxerint
penne n̄re: grauabimur. & grauiter au
diemus. Aurib; g̊ suis peccōres: grauiter
audierunt. Om̄s quidem iudi qui tunc
audierunt saluatorem. grauit̄ eum audie
runt: ido non crediderunt. Usq; hodie
autem quotquot audientes scripturas. non
audierunt sermonem spālem qui leuis est: s;
litt̄am que ē grauis & occidens grauiter au
diunt. atq; ita dupplicit̄ auditur scriptura.
Ab eo qui n̄ intelligit que dicuntur: grauiter
audit̄. Ab eo u̅ qui intelligit eam. n̄ solum
non auditur grauit̄: s; pocius acute. unde
& fit intelligens quis auditor. & aliud autē
ꝓphatur de ppl̄o iudeorum. & aliud de omnib;
nob: si peccauimus. Et oculos suos clauserunt.
ne q̄ndo uideant ocul. & aurib; audiant. &
corde intelligant. Eorum qui non uident
quidam ceci sunt. & ꝓp cecitatem n̄ uident.
quidam in tenebris sunt. & ꝓptā n̄ uident.
Alii autem neq; in tenebris sunt. neq; ceci
sunt: s; quia claudunt oculos n̄ uident. &
scit has differentias. que p̄ncipales cordis
n̄ri sunt scriptura diuina. Dicit enim salua
tor his qui sunt in uincul exite: & his qui
in tenebris ut eis reueletur. & sedentib; in
regione & umbra mortis: lux orta ē eis.
Isti non uiderunt. ido quia fuerunt in
tenebris: donec oriretur eis lux. Surdi
audite: & ceci aspicite. Et isti ido ante

Secunde sibi ne parcant

non uiderunt: quia naturaliter cęci erant. Qui
ũ exta ista sunt · quicq; comparatione cęcor
& eorum qui in tenebris sunt · multo peiores
sunt: hi sunt qui ido non uident · q oculos
sponte clauserunt. Hoc autem ita esse ut
asserimus: saluator in testimonio ait di
cens. Si cęci essetis: ñ haberetis peccatum.
Nunc autem qua dicitur uidemus: peccatũ
ur̃m manet. & hñ aũt dicitur · qua uidemus.
Vere enim dicunt qua uideant. & habeant
possibilitatem uidendi: ł qua clauserunt
oculos non uident. Et q̃ndo ſi uidis ingenio
sam ad intelligendum animam & uelocem.
& alacrem. non meditantem eloqua dei.
cognosce qua non pp cecitatem. ñ uidet
ea quę continentur in sc̃pturis. non ob id
qua in tenebris sit: ł qua claudit oculos.
Si g̃ auditus sc̃pturam dicentem his qui
claudunt oculos. ap̃s oculos tuos & recta
uide · ap̃as oculos ab eo quod clausera⁹:
tunc poũs uide recta · & considare lumen
uitatis. Et accusat quidem eos de quibus
queritur · cur oculos claudant ne uideant:
non autem & hoc dicit · qua non expedi
at aliq̃ndo & claude animę oculos. Expe
dit enim: sicut manifestũ facit ysaias
dicens ea que sequunt. Quis annuntiabit
uob locum ęternum? Qui ambulat in iusti
tia & loquitur ueram uiam & rectam ·
obdurans aures ut non audiat iudicium
sanguinis: claudens oculos ut ñ uideat in
quitatem. Si futurum ẽ ut apiens oculos
animę · audiam & sentiam turpiloquia ·
melius ẽ claude auditus. quam audire & in
telligẽ que noceant. Quando g̃ claudo?
Quando mala dicuntur. ut neq; intelligam
ea q̃ndo uidenda sunt eloqua di: & conuita
mur & sanet nos ds · mittens ũbum quod
sanat eos qui uolunt curari in xp̃o ihu:
cui ẽ gla & impium · in sęcla sęculorum ãn̄.

Expł omt. vi. Incip̃. vii. de eo qđ scrip
tũ est. da sapienti occasionẽ: & sapi
entior erit.

Occasionem autem accipientes sacra
tissimi ap̃li ad intellectum pphi
corum sermonum · oremus dñm ut
accipiamus sapientiam: & possim⁹
fieri sapientiores. p occasionem ap̃lorum ad
pphas exponendos. Ap̃s recordans huius
dicti · ecce ego & pueri quos ds dedit mi:
deinde infert & edisserit. Qua g̃ pueri com
municauerunt carni & sanguini · & ipse
proxime eis factus qui participant eorum:
ut p mortem destruat eum: qui impium
hr̃ mortis. hoc ẽ zabulum: & eruat eos
quicumq; metu mortis in sempiternam uitam
rei erant seruitutis. Igitur qua pueri par
ticipes effecti sunt carnis & sanguinis. &
saluator ñr̃ communicauit carni atq; sangui
ni: alienum enim erat a natura & diuini
tate eius carnem & sanguinem suscipere. pp
nos autem ea que sibi erant aliena susceperit:
ut domesticos nos sibi faceret · qui facti fueram⁹
alieni p peccatum. Et ap̃s quidem sic ex
ponit: dicens. Qua g̃ communicauerunt
pueri carni & sanguini: & ipse proxime eis
factus ẽ · qui participant eorum. Ego aũt
dicam · q̃m quoñ pueri communicauerunt
carni & sanguini · & ipse proxime eis
factus est qui participantur eorum: sic qua
pueri non possunt fortiores audire sermones.
debent enim ut pueri audire sermonem di:
pp hoc factus in sanguine puerorum causa ·
qui communicauerunt carni & sanguini:
quasi paruuli loquens. loquit̃ non diuina
ineffabilia: ł quecumq; capere possunt paru
uli. Paruuli autem oñs homines sunt: si
eos comparet ad perfectionẽ ubi. Licet moy
ses nominet licet unum dicit de pphetis ·
licet iobm quo maiorem inter natos mulierũ
nemo fuit: licet ad ap̃los uenias petrum
cum porte inferni ñ inualescent · ut paulũ
qui raptus ẽ usq; ad tertium celum · & au
diuit ineffabilia ũba · non deponis eorum
gratiam dicens qua & ipsi in eis que intelle
xerunt · comparatione eorum que ñ intelle
xerunt: paruulorum disciplinis eruditi

sunt. que hominib; traduntur. Dicit g̊ salua
tor non de his quos paulus in xp̄o paruulos
nuncupat & asserit lacte potandos. & non
forti cibo: s̄ de omnib; simul hominib;. Ecce
ego & paruuli mei: quos m̄ dedit d̄s. Verum
quom̄ in pueris alij ab alijs acriores. & ea
que his tradita sunt uelocius consecuntur:
sic inquam similem ingeniosis pueris factū
moysen & ꝓphas. s̄ & domini nostri ih̄u xp̄i
aplos. Propterea sentientes semet ipsos. quia
etiam si ꝓficerent ꝓfectu: dixerunt. Ex par
te cognoscimus: & ex parte ꝓphamus. Nec
enim adhuc ueritatis negotia. s̄ umbram ne
gotiorum conspiciebant: nec plenam lucē
s̄ obscuram imaginem. Idoq; repetebant di
centes. Videmus enim nunc ꝑ speculum in
enigmate: tunc autem facie ad faciem. Qs
g̊ h legens & intelligens inflabit̄ & erigitur.
siue sup scientiam seu sup q̊ocumq; donorꝫ?
Quenim cum ea que ad pueros deuenerunt.
multo inferiora sint his que reposita sunt
uiris: debent n̄ eleuari & supbire hi. qui
uidentur int̄ pueros acriores ingenij: & uelo
cioris. Istos autem pueros. homines dicit
om̄s: quos & saluator demonstrabat. Ecce
ego inquiens & pueri: quos m̄ dedit d̄s.
Donum accepit saluator ad̄o. Nemo enim
uenit ad eum. si n̄ qui misit eum attraxerit
uenientem ad saluatorem: sic̄ in euuange
lio quod sc̄dm iohm ē. didicimus. & quia
accepit donum a patre eos qui credunt:
iccirco ꝓphans de eis ait. Ecce ego & pueri:
quos m̄ dedit deus. Nec putandus ē non
habuisse qui accepit: cum adhuc hāt ipse
qui dedit. Deinde in reliquis ꝓphat sal
uator in ꝓpha dicens futurum ēē. ut cū
accepit pueros signa & ꝓdigia fiāt in isrl.
ht̄ autem ita. & erunt signa & ꝓdigia in
isrl. ad n̄o sabaoth: qui habitat in syon. Qi
enim habitat in speculatorio & in omni
anima potest conspicē ueritatem. Istæ facit
signa & ꝓdigia ꝑ saluatorem. & post sal
uatorem ꝑ aplos: & ubicumq; inuenitur
apta anima ministerio signorum & porten

torum d̄i. siue iuxta spālem curationem: si
ue sensibilit̄ ad exhortandos eos eos qui uidēt
ad fidem. Non enim ē ociosus deus qui tunc
fecit signa & ꝓdigia: etiam nunc opari ea.
Et si dixerint ad uos querite uentriloquos. &
eos qui de t̄ra clamant: quia inania locunt̄
qui de uentre clamant. n̄ gens ad d̄m suū
requirunt. Quid exquirunt? De uiuentib;
mortuos. Attendite qm̄ obscure sunt dicta:
& deb& sensus. d̄o ipso largiente & reuelāte
coherere supiorib;. Docet g̊ nos. ut non
simus aliorum sermonum discipuli: n̄ ce
lestium & bonorum. Sunt enim q̄dam
loquentium & pollicentium doctrinam ue
ram: qui non loquuntur celestia. s̄ terres
tria. Qui ē ex t̄ra. de t̄ra loquitur: qui de
celo uenit. sup om̄s ē. Qd̄ uidit & qd̄ au
diuit: testificatur. Si quis ait pueris qui
in me credunt dixit. querite uentriloquos
& eos qui de t̄ra clamant. quia inania lo
quuntur qui de t̄ra clamant: ueluti que
rite demonia. Ab una enim specie demonis
uentriloquos. tropicos. omnia demonia nun
cupauit. Si dixerint uob querite uentri
loquos. hoc ē querite a demonib;: siue di
uinationem. siue ueritatem. siue sacratam
contemplationem: respondete eis h̄ que do
ceo. Que sunt que eos docet? In sequentib;
dicit. & sunt quidem: qui mittunt uos.
magis autem cathecuminos quantum in
in ipsis ē. ad uentriloquos. Qui enim uolunt
uos ire ad ydola. de quib; scriptum ē. om̄s
dij gentium demonia: uolunt uos ire non so
lum ad uentriloquos: s̄ ad omnem speciem
demonum. Veruntamen d̄s n̄r qui in ce
lo & in t̄ra uniuersa facit. auellat nos a demo
nib;: familiares sibi faciat. ꝑ saluatorē n̄rm
ih̄m xp̄m. Videte g̊ ne q̄ndo decipiatur
alicuius ex n̄ris anima. & adhuc ambigat
& dubitet: cum audierit illum & illum ho
minem dicē. in illo idolo demonum cura
uit illum langorem: illud & illud diuina
uit. Ista omnia idola sunt demonū: et
hominum non cognoscentium ueritatem.

Ascendite animo ad dn̄m qui omnium est crea
tor. & compate pietatem istam omni que
annuntiatur ēē pietas. nec ē pietas: & uidete
quia uos beati estis. Quis enim simil t̄ ꝓple sal
uate a domino. & beata gens ciuius domin⁹ d̄s
eius. quem elegit in hereditatem sibi? Beata
gens quippe fuit quondam iudeorum. s; ꝑdict
beatitudinem & eiecta ē de loco suo: q; eum
qui missus ē. & testimonium habuit patris:
n̄ solum ꝑlegem & ꝓphas. uerum & in signis
& ꝓdigiis: insidians interfecit. Beatitudo ergo
transmigrauit ad nos ihu xi discipulos: & credi
mus in eo inconcusse & firme. uiuentes
iuxta hoc q̄d docti sumus. Et si dixerint ad
uos. querite uentriloquos: & eos qui de t̄ra
clamant. qui mania loquuntur: uaniloquos
nominauit. Omnis sermo qui d̄r. aut uacuus
ē: aut plenus uitate. Vacuus ē omnis sermo:
qui mendax ē. Plenus ē autem uitatis. qui h̄t
scientiam d̄i uniuersorum: & docet ut creda
mus d̄o pollicenti regna celorum sanctis suis.
Vide g̊ quid dicant qui non fuerunt uani
loqui. neq; uacui unquam apparuerunt.
in conspectu dn̄i d̄i. Nos om̄s ex plenitudi
ne eius accepimus. Qui uaniloqui sunt. n̄ ha
bent om̄s sensus plenitudinis: s; om̄s uacuos
uitate. uacuos uirtute: uacuos xp̄o. Si dixe
rint uob querite eos qui de t̄ra clamant. q̄
mania loquuntur: qui de uentre clamant.
Volo dicē & causam. quare hoc potissimum
demonium uentriloquorum nunc assumpsit
sermo & dicat. si dixerint ad uos querite uen
triloquos. Inuenies om̄s qui repromittunt
nec habent uitatem. uentri suo seruientes.
& q̄damm̄ ꝑꝑ uoluptatem eius & habun
dantiam cuncta facē. Non solum autem gen
tiles. s; & eos qui cum repromittant in xp̄o
religionem heretici sunt: & n̄ tantum illos.
s; etiam in nob qui ecclastici sumus inuenies
aliquem ꝓ saturitate uentris cuncta gerē:
ut honoretur & accipit munera. que in
eccla deferuntur. Iste tal de uentre loq̄tur.
& fons sermonum eius in uentre consistit.
Non enim fons sermonum eius de corde
fluit. de bonis cogitationib; non de sancto
sp̄u. Siquis g̊ aliq̄ndo docē se ꝓmittit: ob
seruate utrum sermones eius de uentre ha
beant ꝑncipium an non. Propositionem aut̄
que in dici pot̄: ipse interponam. Nemo forte
quis ex uob aquoquam eam audiens. esti
met aut scripturam sibi contrariam ēē: aut
nos non inspexisse q̄m̄ oporteat approbare
sermonem in eos accusatorium. qui de uen
tre clamant. Que ē g̊ ꝓpositio? Siquis ait
credit in me: flumina de uentre eius fluent.
fons aque salientis in uitam et̄nam. Dicat itaq;
aliquis de his qui ꝓponunt: si saluator re
ꝓmittit. hoc de uentre fontem aque salientis
in uitam et̄nam. De iusto egr̄ditur. & iust⁹
de uentre clamat: siquidem fons aque quē
saluator repmittit. in uentre eius ē. S; di
cendum ne forte duos habeamus uentres.
& alius sit corpal alius spal: q̄m̄ relique
partes que uident̄ in corpe nominari. ueluti
sunt oculi. Verum alij corpis: alij anime.
Si enim d̄r de ocul. mandatum domini lu
cidum illuminans oculos. non puto hoc re
ferendum ad oculos corpales. & si d̄r qui h̄t
aures audiendi audiat. n̄ ē putandum hoc
dici de corpis aurib; s; de anime: q̄s habent
qui mundi sunt in auditu anime. S; & si d̄r
in repmissione. pes tuus non offendet: n̄ ē
arbitrandum. hoc dici de corpis pede. Est
enim quidam pes cordis ingr̄diens ad eum:
qui dixit. Ego sum uia. Sic g̊ simil uentri
corpali uent̄ ē anime: de quo loquit̄ iustus.
A timore tuo dn̄e in uentre accepimus & par
turiuimus. & pepimus sp̄m salutis tue.
quem fecisti sup t̄ram. Qui autem plenum
h̄nt uentrem uacuis sermonib; qui de t̄ra
sunt h̄nt uentrem de t̄ra subsistentem: de
quo scriptum ē. Deus autem & istum & hec
destruet. Sancti g̊ uentrem h̄nt. in quo ati
more domini concepunt: & plenus ē uent̄
eorum fontib; aque salientis in uitam et̄nam.
De isto uentre ait ille. Auris & uenter
meus quasit̄ plenus: musto alligat⁹. Hec
enim non dixit de corpali uentre. Nec

enim uentr̄ eius corpat plenus erat diuinor̄
& his p̄ximorum uino alligato in utre. Ista in
solutionem p̄positionis. Nunc ad hoc q̄d cepim⁹
reuertamur. Si g̊ dixerint ad uos. querite uen
trilocos & eos qui de t̄ra clamant qui mania lo
quunt̄. qui de uentre clamant non gens
ad dm̄ suum exquirunt: h̄ eis respondete.
Deficient̄ autem dr̄. h̄ eis respondete: non gens
ad dm̄ suum exquirunt. Vna queq; gens
si querit ihm: ad p̄p̄ium dm̄ refert q̄d quesi
uit. Hoc eis respondete. Vos autem isrl̄ite
h̄ntes dm̄ uerum qui ē sup omnia. cum que
ritis nolite uentrilocos querē. neq; de terra
clamantes. neq; uanilocos: s; p̄p̄ium deum.
Quid querunt de uiuentib; mortuos? Mor
tui enim sunt demones: p̄uati uera uita
que dicit. Ego sum uita. Nolite g̊ mortuos
suscitari: de uiuis negociis. Legem enim
suscepistis. Quos quib; p̄suaderi non potuit.
ut quereretis ista de uentriloquis & de terra
clamantib; uanis sermonib⁹: sermonem uitatis
& legem suscipientes. in adiutorium legis
ūre adtendite. In lege ūra scribitur. Non seq̄ris
idola. Iuxta legem facientes non attendatis
uentriloquis: neq; his qui de t̄ra clamant.
Legem enim in adiutorium dedit: ut dicant
non sicut ūbum istud. p quo n̄ ē munera
dare. Qui enim assumpsit legem. & nouit
quia lex in adiutorium ē & p̄cipue sp̄alis
que intdicit querē auentriloquis & auguribus
cum intellexit legem: debet ammirans
eam dicē nullum ūbum immundū. Apud
grecos & barbaros. quale ē ūbum legis? Ab
omni enim ūbo: uniūsa doctrina uitatem
pollicetur. Differt lex: que adto nob data ē.
Legem enim in adiutorium dedit. ut dicant
non sicut ūbum istud. Quid ē q̄d non ē uer
bum? Multa sunt ūba: s; non sicut ūbum
istud. Nullum enim ūbum p̄ot̄ ūbum moysi
p⁹ ūbum p̄pharum: multo autem amplius
p⁹ ūbum ihu & aplorum eius. Vide si non cla
mat sensus dī: q̄d dictum ē. Legem enim
in adiutorium dedit. ut dicant qui accepe
runt legem in adiutorium: n̄ ē ut ūbū istud.

Quom̄ locutus est moyses in lege lata p an
gelos. in manu mediatoris? Multo autem
dignius pot̄ hoc ecclia dicere. Non ē sic̄
ūbum istud q̄d caro factum ē q̄d habitauit
in nob. cuius uidim⁹ gl̄iam n̄ sicut moyses
uelamine obtectam: s; gl̄am tanquam uni
geniti a patre. plenum gr̄e & uitatis. Non ē
sicut ūbum istud q̄d suscepit ecclia. in q̄
credit p q̄d & saluabit̄: ūbum q̄d in p̄ncipio
erat apud dm̄ ds ūbum. cui gl̄a & imp̄ium:
in non i scla sclorum amen. Expl om̄.
vii. Incip. viii. de eo q̄d scriptum ē. usq;
ad eum locum i quo ait. & cōmouebo
ciuitates que inhabitant̄.

Olim quidem
q̄ndo peccauit ppls prior.
excidit a religione: & sculpti
lia fabricat⁹ ē iudas in iherl̄m.
& is qui isrl̄ uocabatur: in samaria. Si autē
& nunc aliquis considēt ex multitudine
eorum qui colliguntur peccōres. n̄ pigebit
eum dicē quia unusquisq; dm̄ faciens q̄d
estimat esse bonum & seruiens peccō. male
dictus ē faciens sculptile: & conflans opus
manuum artificis. & ponens illud in abscon
so. In absconso quippe cordis. multa facim⁹
idola: si peccemus. Vn̄ sermo nos edocet pe
nitentiam agē: & ululare sup sculptilibus
& ydolis. que sunt in iherl̄m: & samariā.
Et siquidem nos peccemus. qui ēē de eccl̄a
cupimus: in ihrl̄m facimus sculptilia. Si
u̅ hi qui foris ecclam constituti sunt. q̄m̄ he
retici peccauerint: faciunt ydola in sama
ria. Veruntam̄ om̄s iuxta suam bonitatē
ad penitentiam p̄uocat: dicens. Vlulate
sculptilia in ihrl̄m & samaria. Quemadmo
dum enim feci samarie & manufactis eius.
ita faciam ihrl̄m: & ydol eius. Comminat̄
quecumq; fecit samaritanis. etiam his qui
de eccl̄a sunt. Cum autem consummauit
domin⁹ omnia faciens in monte syon. & in
ihrl̄m: inducet sup sensum magnum p̄n
cipem assyriorum. & sup altitudinem gl̄e
oclor̄ eius. Docemur quid futurum sit

mmico nostro zabulo: quem sensum quendam magnum. nunc pphia nuncupauit. Qm̃ enim serpens sapientior erat omnib; bestiis que sunt sup̃ tram. & filii seculi huius sapientiores sup filios lucis in genẽratione sua sunt: & dispensator iniquitatis sapienter fecit secm̃ sapientiam non bonam. eodem m̃ iste qui significat̃ p̃cepsassiriorum dr: magnus est sensus. Et ẽ mirari magnitudinem sensus eius quo abusus ẽ ad instruendos sapientes istius mundi: qui cum omni ueri similitudine multitudine cuncta q; uirtute falsitatem sectarum suarum componentes exhibent. Cum g̃ oña fecit ds in monte syon am ihrlm. & reddidit ea que repmissa sunt ysaie: tunc inducet sup sensum magnum p̃cipem assiriorum. & sup altitudinem gte octorum eius. Alta enim sapientem sermo nouit: & exordium sume ei ab inflatione cepisse. Vñ & si inflati sumus. in iudicium incidemus diaboli: in quo ipse incidit diabolus. Videamus autem & inflationẽ eius quanta sit. ut eam caueamus: & non p̃mittamus eum sup nos uera dicẽ. Quid igitur dicit? Uirib; faciam: & sapientia intellecta auferam fines gentium. Estimat fortitudinẽ suam: quod uult in nob se posse p̃ficẽ. Et reuera si uincamur & p̃t ũba peccemus. si p̃ secutam rursum in circum & ad equorum cursus: & ad conuentum gentilium eamus. quid aliud sit. q̃m supatos nos possidet? & qui dix zabulus. uirib; faciam: consequitur in nobis peccatib; q̃d minatus ẽ. S; & si fornicemur p̃ castitatem longi temp̃is. p̃ sẽmoniam multam. quid sit aliud quam uera locutus pbat̃ sup nos qui dix. uirib; faciam? Quid autem & aliud repromittat iste magnilo quax: uincamur. & sapientia intellectus: auferam fines gentium. Sapientiam nescio q̃m pollicetur: de qua & ppha loquitur. Alienigena quedam sapientia ẽ in eis. Est aliqua terrena auctate sapientia: quam dispdit ds. Hanc iste hñs. estimat se ẽ sapientem: & dicit. Sapientia intellectus. auferam fines gentium. & uires eorum depascam. Fuerunt enim ad oñs gentes: optato eius. S; saluator in omnes gentes mittens sermones suos. eruit eos q̃ azabulo in cunctis gentib; captiui tenebant. Et uires eorum depascam. Vinatur se uires suas p̃datum ire: & tacite adũsum nos multis tamb;. & reuera ẽ credẽ eum quibedam hoc facientem. Quando enim quis uincet azabulo. & ẽripitur demonib; spalib; pessimis uirtutib; conũrsis. quid aliud factum ẽ ei quam qui dixat. & uires eorum depascam accipiens nias uires. depastus ẽ nos? Et commouebo ciuitates. que inhabitant. & hoc zabulus communatur. Inhabitari cernit ciuitates. ecclias dei in xp̃o dño constructas. Has commoturum ee se p̃sonat. & frequenter quidem concussit ciuitates inhabitatas p̃ secutionib;. frequent concussit scandal. S; nos tempremus fundam̃tum hñtes sup petram tales fieri: ut iste qui dicit commouebo ciuitates que inhabitant. nos mouere non ualeat p̃ p̃cellas suas: nec p̃ spẽ aũsos. Verum ad omnia que accidint stabiles p̃seuemus. utpote hñtes edificium sup petram ihm xp̃m: cui ẽ honor & impium. in secta sectorum am̃; Explic. om. viii. Incip. ir. Deo q̃d sẽptũ ẽ. audiui uocẽ dñi dicentis. quẽ mittã. & q̃s ibit nob ad polm istũ. & ait grediens modica pueri usq; ad loc in q̃ sit tũ ẽ. pete signũ a dño tuo. in p̃ fundum tũ. aut in excelsũ. Audiui uocem domini dicentis. Quem mittam. & quis ibit ad pplm istum? & dixi. Ecce ego sum. mitte me. & ait. Vade: & dic ppło huic. Aure audietis. & non intelligetis: & cetera. De eo qui nunc lectus ẽ ysaie sermo ppbe. oremus dñm ut nob grãm largiatur: ut digna ppbico spũ ualeamus exponẽ. & audiui uocem dñi dicentis. Quem mittam. & Postquam purgata sunt labia ppbe. parat̃ suscepit ministrium di: & ait. Ecce ego sum. mitte me. S; ut paratior esset: adhuc meminerat uocis moysei. Nam & ille rudẽ utens uoce. mitte me: p̃cepit populi

uderq; factus · & famulus di nuncupatus est.
Audiui autem ego quendam hebreum exponentem hunc locum atq; dicentem · qd libent̄ ꝓpha & patrē ꝓphām suscepit ad populum ignorans quę eis essent dicenda. Horo audiens vltra quę essent ꝓpto nunciando hoc ē aure audiens & n̄ intelligens: & ē in sequentib; pīgo fit dicente ei uoce di. Clama. Respondit ei & dicit. Qd clamabo?
Arbitror enim hęc ꝓphari de saluatore. quia futurum erat ut audientes n̄ audirent: & uidentes non uiderent. Manifestus porro fiet qđ dr̄. si consulamus paululum. Locum enim ēntes aspicietis & n̄ uidebitis: istius modi ē. Videbant quidem tunc uidei cecos respicientes · rationem autem uisionis ignorabant. Audientes parabolas quas dissoluit secreto discipul saluator · ipsi ū n̄ audiebant nescientes quę dicebantur. Propt̄ hoc testificans saluator eos dix̄. Qui hr̄ aures audiendi audiat. Nec enim priuati erant his auribus ut n̄ audirent · s; meliores eorum aures grauiate erant ad audiendum. Propt̄ hoc p̄dicat eis. & ꝓpham futura p̄fatur dicens. Aure audietis & non intelligetis. & ēntes aspicietis: & non uidebitis. Incrassatum ē enim cor ppli huius. Quo sit hoc quod dr̄ incrassatum ē enim cor ppli huius: inspiciamus. Omnis qui in p̄sentis uite curis ūsatur · cor incrassatum ē. Aut alit̄. Qui in secularib; moram̄. mēssatum ē cor quasi a spinis enecentur. Incrco pinguescit cor: & non pot̄ tenuiores spē suscipe meliores. Fugiamus g̃ talib; curis. ut attenuatum cor nr̄m deo acceptabile fiat. Fugiamus g̃ frena negoia. Ista sunt enim quib; cor mēssatum ē. ꝑ hoc sermo subtilis erat: ut in exodo legitur. De eo quod aut quicumq; fuīt ꝑ tenuitatem ei modi corde: ista dīm uidebunt. Tabi; enim occit: & uidet̄. Tria sunt: que dicuntur. Incrassatum est enim cor ppli huius · & auribus grauiter audierunt · & oculos suos clauserunt. Possunt autem & alit̄ manifestius intelligi: que dicuntur in loco. Multa hominum putant inspicientes creaturas · & mundum istum contemplantes: unde sē ea. Et quid dico hominū? Ecce uolucres celi quadrupedia · uident solem & lunam & uniuersum simul celum cum stellarum choro: s; rationes eorum n̄ intelligunt. Soli ū & iusti & sancti psapientię di rationem comp̄hendentes inspiciunt ea. Ideo in octauo psalmo dauid dicit. Qm̄ uidebo celos opa digitorum tuorum · lunam & stellas quę tu fundasti · Quid enim nunc ꝓpha non uidet celum & lunam · s; hoc qđ aut uidebo · si consideremus potimus intelligē. Conuisi sunt ad iniquitates. Quorum? Non aut simplicit̄ patrum. s; cum additamēto patrum suorum p̄orum. Diximus ꝺ de nob dici · & his qui int̄ nos sunt peccatores. Qm̄ g̃ qui int̄ nos sunt peccōres conuersi sunt n̄ ad iniquitates patrum · s; patrum suorum p̄orum? Duplices habemus patres. & una species ē: pessimorum patrum. Siq̄dem aliquam credemus zabulus pat̄ nr̄ fuit: ut sermo euuanghicus ostendit dicens. Vos de zabulo patre estis. cum autem credidimus: sancti summus filii dī. Si g̃ p̄ hec peccauimus. conuertimur ad iniquitates n̄ simplicit̄ patrum · s; patrum p̄orum. Ad probationem autem huius rei quia duplices habeamus patres. utimur & dauid testimonio in quadragesimo quarto psalmo: ita dicentis. Audi filia & uide & inclina aurem tuam. & obliuiscē ppl̄m tuum · & domum patris tui. Later dicit. Obliuiscē domum patris tui. Quasi quippe pat̄ cepit · audi filia. Ergo duplices nostri patres sunt. S; obliuiscē inquit domum patris tui p̄oris. Si g̃ oblit̄ p̄us domus patris tui p̄ous rursum fueris ad peccata conuisus. melius in id quod nunc dr̄ peccatum conuisi sunt ad iniquitates suorum patrum p̄orum. Dicebam dudum zabulum patrem nr̄m fuisse. quāquam dr̄ nr̄ factus sit pat̄. si tamen etiam nunc non habemus zabulum patrē qđ etiam de iohannis epta approbabim⁹ in qua ita scribit. Omnis qui peccatum

facit: ex zabulo nascetur. Ex zabulo nascitur: quotiens peccamus. Infelix ille: qui semper nascetur azabulo. Rursumq; beatus multū. qui ex dō semp nascetur. Neq; enim semel dicam iustum ex dō natum. sī; psingula uirtutis opa: semp iustus nascetur ex dō. hoc autem ut plenius possit pbari. etiam de saluatoris nīri cotidiana nativitate dicam. Liquido id in iustis obtinentes. quod in dño pcessit. Saluator nr: splendor ē glę. Splendor autem ñ semel nascitur. & deincepś de sinit nasci: sī; quotienscumq; ortum fuerit lumen ex quo splendor oriatur. totiens oritur & splendor glę. Saluator nr: sapientia ē dī. Sapientia ū: splendor ē lucis ętnę. Si ġ saluator semp nascit & ideirco dicit. ante autem oīa colles generat me: ñ ut quidam male legunt genuit. si semp ex patre nascit dominꝰ etiam tu in similitudinē eius: tam adoptionis hūs spīm. semp generaris a dño psingulos intellectus p singula opa: & efficieris filius dī in xpō ihu dño. cui ē gla & impium: in sęla sęlorum amen.

Expl omt. xxvii. ysaie. Incpt. i ihere mia. ġ tempe cepit pphare. sub qb; pncipib; pphauit. z infra que dicta eius ad bñfaciendū sunt ea dño.

Promptus est. ad puniendos autem eos qui pena digni sunt: dissimulator. Cum possit ąppetacens sine contestatione uenturi iudicii. punire eos quos semel dignos supplicio iudicauit. nunquā hoc facit: sī; etiam si condempnauit. dicit quod semp sibi dicē ppositum ē: ut liberentur a condempnatione p penitentiam. qui condempnati fuerant p delictum. Horum exempla cum de scripturis multa possimus accipere: sufficiunt ad presens incidentia. ut ueniamus ad eorum que lecta sunt contemplationem. Nimirum peccatores condempnati erant a dō. Adhuc enim tres dies: & futurum ut ninue subuerteretur. Noluit dꝰ cum filemo punire dāpnatos. sī; dans eis locum penitentię & confessionis. misit ad gentes hebreorum pphām: ut dicente illo. adhuc tres dies & ninue subuertet. qui condempnati fuerant: non punirent. sī; agentes penitentiam. impetrarent misericordiam dī. Qui in sodomis & gomorris iam erant exicio destinati. ut manifestum ē ex sermonib; dī quos loquit ē ad abraham. attamen q̄d suum erat fecerunt angeli. uolentes eos saluare qui se indignos salute iudicauerunt: dicentes ad loth. Est t aliquis hic gener. aut filii aut filię. Neq; ignorabant non esse eos secuturos loth. sī; ostenderunt sūā partē & eius qui eos miserat benignitatem in homines & amorem. Horum quoddam simile inuenimus etiam in ieremia sęptum ee. Est enim annotatum tempus pphecię eius. q̄ndo cepit pphare. Quicumq; ġ sęptuas legit. si diligenter intendat: & requirat eorum que sępta sunt uoluntatem. dicē potest. Hystoria suplępta ē: quo tempe ieremias exortus sit. & quo consummauit pphiam. Quod ġ ad me. tempus hystorię legens dicit quia cepit pphare in diebus iosie filii amon regis iuda. usq; ad annum ętatis decimum regni eius. deinde pphauit in diebus ioachim filii iosie regis iuda. usq; ad consummationem undecimi anni sedecię filii iosie regis iuda. Et legens dicit q; p tres reges pphia eius contexta sit: usq; ad captiuitatem ihrlm. in quinto mense. Qd ġ p h docemur. si lectionis simul intentus. Condempnauit ihrlm dī pp peccata que fecerat. & h erat extrema sententia: ut captiuitatem relinqueret. Uerumtamen cum hominum sit amator. ne quenquam uelit perire: antequam depopulationis tempus instaret. misit & hunc pphām: ut p sermonem eius ad penitentiam conuerteretur. Misit eundem etiam sub secundo rege p primum: misit quoq; sub tercio. Quidplura? Iam captiuitas imminebat. & adhuc ortabatur deus: ebuens ut ita dicam: & ante unam diem locum penitentię. Unde sęptum ē: usq; ad captiuitatem ihrlm. &

usq; ad quintum mensem ꝓphasse iheremiam. Jam bostium uincula restruxẽant manus: & nichominus ꝫ quodam͂ dicebat ds. Ecce captiui facti estis. agite licet sero penitentiam. rogate me: & parcam uob. Post eruere de captiuitate q͂m tradidi. Habemus itaq; quedam necessaria ex suprscripta one ista. que continet tempa ꝓphie. qua iuxta clementiam suam exhortatur semp ds homines ad salutem. ut cessante delicto. etiam captiuitas conquiescat. hec autem etiã de nob possumus intelligẽ. Si peccauimus: & nos captiui futuri sumus. Ecenim tradi peccorem sathane: nichilstat ab eo. q̃d uidet sunt ẽdicti nabuchodonosor. Vtq; illos deus concessit adulterio. ꝓp frequentes impietates: sic nos ꝓp peccata que fecimus. tradidit͂ spũ nabuchodonosor. & quos tradi inquit sathane ut discant non blasphemare. aplis de alijs peccorib; Lucas. quantum ẽ malum peccare. ut tradat sathane captiuitati. animas eoꝝ qui relinquunt͂ adeo nro? Non sine causa autem ẽ. neq; sine iudicio dõ relinquente quos deserit. Cum enim inserit pluuiam supꝫ uineam. & uinea ꝓpria attulit spinas. quid faciat ei ut mandet nubib; ne pluant super eam ybrem? Quapꝫ in ꝓximo ꝓp delicta q̃ꝫ nob conscij sumus. & nos captiuitati futuri ẽ ut tradamur si non egimus penitentiam. nabuchodonosor atq; babylonijs. qui nos sensibilit͂ excrucient. Jstis iam adiacentib; sermones ꝓpharum. sermones legis. sermones aplorum. sermones etiam domini & saluatoris nri ihu xpi. hortantur nos ad penitentiam. ꝓuocant ad salutem. Si audierimus: credimus ei qui dix̃. Et ego penitentiam agã de omnib; mat que locutꝰ sum facere eis. & hec quidem ꝓmio. Post ꝓmium autem: ita sc̃ptum ẽ. Factus ẽ sermo domini ad eũ: etiam qua ad iheremiam. Quid dix̃ sermo dominus ad eum? Principium ab omnib; q̃ ꝓphis dicta sunt ceꝰ. hoc enim ad nullum unquam ꝓpharum dictum inuenim? Abrahã ꝓpha nuncupatus ẽ in eo q̃d dr ꝓpha ẽ. & orabit ꝓ te: & tam͂ non dix̃ ad eum deus ꝑ̃squam te plasmarem in utꝝ noui te. & ꝑ̃squam exires de uulua sanctificaui te: sꝫ ꝑ̃a in extremo iam tempe sanctificatus est abraham. q̃ndo ẽ egressus est de tra sua & de cognatione sua: & de domo patris sui. Ex repromissione natus est ysaac: & tam͂ neq; ad eum referimus hunc dictum esse sermonem. & quid me necesse ẽ. ꝑ singulos currere? Jheremias ꝓcipuum inter cunctos consecutus ẽ donum: dicente dño. Priusq; te plasmarem in utꝝ noui te: & ꝑ̃squam exires de uulua sanctificaui te. Neq; uero ignoramus quosdam ẽe. qui ista referant. quasi sit maior iheremias sup saluatore nro & domino ihu xpo. Sciendum q; plurima ex his ẽe que possint saluatori conuenire: que etiam nos imponem? Pauca autem eorum que ad iheremiam dicta sunt coartant intellectum: quasi ñ possint ut plures estimant ad dñm referri. Que ergo sunt que possunt conuenire domino. ꝟ. Ad oms quoscumq; mittam te ibis: & oma ꝟ. que mandabo t loqueris. Ne timeas a facie ꝟ. eorum. quia ego tecũ sũ ut eruã te dic dns. Secundum ista a saluatore ociose uident referri ea ad͂ que sequunt͂. extendit dns manum suã & tetigit os meum. & dix̃ ad me. Ecce dedi sermones meos in os tuum. ecce constitui te hodie sup gentes & regna. eradicare & dissꝑdere. De iheremia difficilem faciunt interpretationem. Quas enim gentes eradicauit iheremias & que regna subuertit. ut mihi ei dictum sit: ecce constitui te hodie super gentes & regna eradicare & suffodere? Quam habuit potestatem ad dissipandum. ut audierit & dissꝑdet? Quos ꝺ edificauit. ut consequent͂ addat͂ edificare? Jheremias dixit. Non ꝓfui: neq; profuit in aliquis. & q̃m data ẽ ei edificatio. atq; plantatio? Hec ut diximus ad saluatorem relata non coartant intẽptantem. Jheremias enim in ista figura ẽ saluatoris. Sꝫ ea que secuntur. etiam doctissimo homini difficul

tatem expositionis important: quomodo possunt
congruere domino. Et dixi. Quis es dominator
domine? Ecce nescio loqui. Qui est sapientia
qui est uirtus dei in quo plenitudo diuinitatis
inhabitauit corporaliter. quomodo huic aptari potest
nescio loqui? Sed et illud. quia ego iuuenis
sum: interdicitur ei. quasi non bene respon
derit. Sic enim ei dicit deus. Noli dicere: quia
iuuenis ego sum. Manifestum est. quasi non
benedicentem fuisse reprehensum. Hec sunt
que saluatori uidentur non conuenire.
Superiora autem facili intellectu ad eum re
feruntur. Dicere uero alia super iheremiam.
alia super saluatorem interpretanda esse non
pessimum est. Sed qui bene scripturas nosse co
natur: uehementer in isto tristabitur loco.
uidens sub uno textu sermonis diuidi in
tellectum: et dici. Hec quoniam minora sunt
non conueniunt saluatori. sed iheremie: illa
uero quoniam maiora sunt. non iheremie sed xpo. Ob
id. cuncta ad iheremiam referre temptabi
mus. hoc est etiam que cum maiora sunt.
uidentur conditionem excedere. Quicumque
a deo accepit uerba. sumens gratiam celestis elo
quii. iccirco ea accepit: ut regna gentesque
eradicet atque subuertat. Sed cum nominentur
regna et gentes. omnis qui diuina uerba sus
cepit: nolo ea corporaliter intelligere regna. sed
considerans animas hominum regnatas a peccato.
iuxta id quod in apostolo scriptum est: non regnet
peccatum in uestro mortali corpore. uidens quoque
multas species delictorum allegorizet reg
na et gentes per uaria delicta. que humanas
animas possederunt: et herunt que uel
luntur atque suffodiuntur a sermonibus dei. qui
dati sunt siue iheremie: siue ceteris sanctis.
Ita fiet: ut et prima que non uidebantur
congruere saluatori ad iheremiam referan
tur. et secunda ab eo qui scit figurare dicta
sunt iheremie deputentur. Dicit mihi aliquis
auditorum. Etiam mihi alium pande sermo
nem. et cuncta que scripta sunt super saluatore
quasi de deo sint scripta constitue: de secundis
noli esse sollicitus. Apparet enim quia salua
tor eradicauit regna diaboli: et nationes
subuerterit. gentilem destruens uitam in
istis. Quod intellectum difficilem facit.
hoc est quando possit saluator dicere nescio
loqui. quia iuuenis ego sum et cetera: in hoc
sermone interpretantis coangustatur. ihesum
xpm scimus deum. Querimus uerba que dicta
sunt: iuxta persone exponere dignitatem. Qua
propter necesse nobis est: scripturas sanctas in tes
timonium uocare. Sensus quippe nostri et
enarrationes. sine his testibus non habent fidem.
Et hoc quod dictum est. in ore duorum et
trium testium stabit omne uerbum. magis
conuenit ad interpretantis probationem: quam
ad quorum cumque hominum numerum.
ut firmem uerbum mei intellectus: accipi
ens duos testes de nouo et ueteri testamento.
accipiens tres testes de euuangelio. de
propheta. de apostolo. Sic enim stabit: omne uer
bum. Quomodo igitur ualebimus ista coniungere
saluatori? Det mihi testimonium: uetus
testamentum. Quia priusquam noscat puer
bonum aut malum: et cetera. Det etiam
isaias. Ecce uirgo in utero accipiet. et
pariet filium: et uocabunt nomen eius
emmanuhel. Ibique additur. Priusquam
cognoscat puer. Si autem et de euuan
gelio accipere oportet testimonium: ihesus
necdum uir. sed adhuc infans quia se exi
naniuerat formam serui accipiens profi
ciebat. Nemo autem proficit qui perfectus est:
sed ille proficit qui indiget profectu. Ergo
proficiebat etate. proficiebat sapientia. profi
ciebat gratia. et apud deum: et apud homi
nes. Nam si euacuauerat se ipsum ad nos
descendens et euacuans se ipsum resump
sit iterum ea de quibus se prius euacuauerat.
quid indignum est profecisse eum sapien
tia. profecisse etate. profecisse gratia apud
deum et hominibus. et uera de eo esse ista
que dicta sunt. priusquam cognoscat
puer bonum et malum. aut ea que de
eodem interposuimus? Sed dicit mihi aliquis.
Etiam si potest de saluatore intelligi

dictum esse quia nesciat. & cum istiusmodi
que minora sunt. etiam si puerum eum
accipias. nonne offendis ista sentiendo
de unigenito & primogenito universe crea-
ture. de eo qui antequam conciperetur an-
nuntiatus est loquente gabrihele. spiritus sanctus
superueniet in te & uirtus altissimi obum-
brabit tibi. & audes dicere quia nesciebat loqui?
Quamobrem uidebo si potuero aliquid
dignum de saluatore in hoc loco afferre.
quod quedam nesciens maior sit si ea ig-
norauit: quam si scierit. Utamur uoce eius.
quomodo sint aliqua que nesciat. Respondit
eis qui sibi dicebant. nonne in nomine tuo
comedimus. & in nomine tuo bibimus.
& in nomine tuo demonia eiecimus. &
uirtutes multas fecimus? Discedite a me:
non noui uos. Putasne hoc quod ait non
noui uos. minorem uirtutem eius appro-
bat. an maiorem atque mirabilem. quia
malos perituros nesciat? Scit enim ab his
differentias. scit meliora. scit dominus eos
qui sunt eius: & siquis ignorat ignoratur.
Igitur ut constat: peccator ignoratur
a deo. Dicit mihi aliquis. de auditoribus.
Ostendisti mihi quia nesciat peccatores deus.
ostendisti quia ignoret eos qui operantur
iniquitatem: neque enim digni sunt ag-
nitione eius. quomodo approbabis magnum &
gloriosum esse. quod ab eo dictum est nescio
loqui? humanum est. & elocutio semper
utitur. uerbi causa hebreorum est uoce siue
grecorum: quorumque ergo sermones si ascen-
dis ad saluatorem. & scieris eum in prin-
cipio apud deum uerbum inspice quia
nesciat loqui. cum humanum sit hoc
quod dicitur loqui: sed ideo nesciat quia sint maio-
ra que nouit. Si autem & angelorum lin-
guas humanis comparauis linguis. & scie-
ris quia iste maior sit etiam ab angelis. sicut
testatus est de eo apostolus in epistola sua quam
scripsit ad hebreos: intelligis maiorem eum
& angelorum linguis fuisse. quando deus
tantum erat uerbum apud patrem. Didicit

ergo: & quodammodo accepit disciplinam. non mag-
norum sed inferiorum: ac minimorum. &
sicut ego balbutire disco. uiolentiam mihi
met ipsi faciens quando cum paruuli lo-
quor. neque enim scio ut ita dicam infanti-
liter loqui: & infractis uerbis iam grandeuus
cum pueris sermocinari. eodem modo saluator
in magnificentia quidem glorie dei. & in
patre consistens non loquitur unam: nes-
cit affari eos qui deorsum sunt. Quando
autem uenit in corpus humanum: dicit
in exordio. Nescio loqui: quia iuuenis
ego sum. Iuuenis propter dispensationem. se-
nex iuxta hoc quod primogenitus omnis
creature. Iuuenis: quia in consummatio-
ne iam seculorum. & in extremum huius
uite tempus aduenit. Dicit itaque nescio
loqui. Scio enim quedam maiora loqui.
scio quedam maiora isto sermone mortali:
non scio eloqui terrestribus. necdum assumpsi hu-
manam fragilitatem. Habeo eloquium
tuum. uerbum tuum sum: tibi scio loqui. ho-
minibus nescio loqui: iuuenis sum. Noli
dicere iuuenis ego sum: quoniam ad omnia que-
cumque mittam te ibis. Deinde commouet
manum ad tangendum os eius: ut ei det
uerba. quibus eradicet impia. Neque uero in-
digebat saluator uerbis. ut ea acciperet
quando erat in patre: nullum in celo dignis
que merentur euenire. Sed nunc accepit parua
disserens maiora paulisper. atque ita ex hoc
approbatur: sicuti alibi gloriose dixerat
nescio uos. quia operarii estis iniquitatis:
& nunc uerba gloriose accepisse. deus cum
sit: & iuxta magnificentiam suam dixisse
gloriose nescio loqui. id est humana non noui.
Siue autem ad iheremiam siue ad sal-
uatorem dicitur. priusquam te plasmarem
in utero noui te: legens genesim & ob-
seruans ea que ibi de conditione mundi
scripta sunt. inuenies quia scriptura di-
uina multum in sermonibus cauta. non
dixit priusquam te facerem in utero
nouite. Quando enim iuxta imaginem

conditio est: dicit deus faciamus hominē
ad imaginem & similitudinem nostram.
& n̄ dicit plasmemus. Quando autem ac
cepit lutum de t̄ra. non ē scriptum fecit ho
minem s; plasmauit hominem: & posuit
in paradyso hominem quem plasmauit. opa
ri eum & seruare. Si potes intellige diffe
rentiam facture & plasmationis. cur dn̄s
dicens siue ad iheremiam siue ad saluatorē:
n̄ dixit p̄iusquam te facerem in utero.
Quod enim fit. non fit in utero: s; quod
creatur de t̄re puluere. hoc plasmatur
in utero. Priusquam te plasmarem in uto
scio te. Omnes nouit deus. Quom̄ quasi
p̄cipuum acetis iheremie dicit noui te?
An eos tantum scit dominus. qui scientia ei⁹
digni sunt & cognoscit eos qui sunt eius.
indignos u̅ nescit neq; pat̄ neq; fili⁹ dicens.
n̄ noui uos? Nos cum simus homines si ali
qua fuerimus p̄diti dignitate. alios n̄ra
noticia dignos. alios iudicamus indignos.
& quos scire nolumus. neq; audire eos uo
lumus. Nesciamus quid arbitreris de uniu̅si
tatis deo? Uult scire dominus pharaonem.
uult egyptios nosse. s; indigni sunt noticia
eius: s; ipsi faciunt ut ignorent̄. Scit
autem moysen. scit ꝓphas: & siquis si
mil eorum ē. Multum te oportet labora
re: ut nosse incipiaris a d̄o. Iheremiam
quidem p̄iusquam plasmaret in uentre
cognouit. alium u̅ de ꝓphis: xxx. annoꝝ
cepit nosse: alium. quadraginta. Ser
mones sunt ineffabiles de saluatore n̄ mag
nope querendi. de iheremia u̅ eorum qui
scientiam scripturarum h̄nt auribꝫ indi
gentes: q̄m̄ dicat p̄iusquam te plasmarē
in uto noui te. & p̄iusquam exires de uen
tre matris tue sanctificaui te. Deus ipsae
sibi sanctificat aliquos. Istum n̄ expectat.
ut sanctificet genitum: s; p̄ius sc̄ificat.
quam egrediatur de uulua. Si ad saluatorē
ut dixi referas. n̄ ē malum dicē eum p̄ius
sanctificatum ēē quam natum. Si de dn̄o
intelligas. n̄ solum an̄quam de uulua

exierit sanctificatus est: s; infinito ante
tempe semp sanctus fuit. Hic u̅ an̄quam
de uto exiret: sanctificatus ē. Prophan in
gentibꝫ dedi te. Si de iheremia queris. q̄
m̄ sit ꝓpha in gentibꝫ positus: obserua in
consequentibꝫ cum iubet̄ ꝓphare ad om̄s
gentes. Nam istiusmodi scriptio ē que ꝓpha
uit iheremias sup om̄s gentes. elam. da
masco. moab. & habebis quia ꝓphauit
ad om̄s gentes: iuxta id qd̄ dictum est
ꝓpham in gentibꝫ posui te. si tamen uolu
eris h̄ in iheremia dicta sentire. Si autem
intelligentiam ad dn̄m transferas: iste
in uniu̅sas gentes p̄dicauit. Est quippe
sicut alia multa. sic & ꝓpha. Est p̄nceps
sacerdotum: ut ē saluator. ut ē medicus:
similit̄ & ꝓpha ē. Moyses annuntians de
eo n̄ solum ꝓpham s; ammirabilit̄ in ter
cunctos nominauit ꝓphas dicens. Prophe
tam ex fr̄ibꝫ tuis suscitab uob dominꝰ d̄s
u̅r: quasi me audite eum. & erit qui
cumq; n̄ audierit ꝓpham illum: interib
de ꝓplo suo. Iste ē ꝓphes constitut⁹ in gen
tibꝫ. & accepit gr̄am a d̄o effusam in la
biis suis: ut non solum cum p̄sens aderat
corpe. s; etiam nunc cum ad ē uirtute &
sp̄u ꝓphet ad om̄s gentes: & p ꝓpham suū
ex toto orbe attrahat homines ad salutem.
& dixi. Quis es dominator domine? Ecce
nescio loqui: quia iuuenis ego sum. & dixit
dominꝰ. Noli dicē quia iuuenis ego sum:
q̄m ad om̄s quoscumq; mittam te ibis.
Sepe diximus solere ēē aliquem puerū
iuxta eum qui intus ē hominem. licet
etiam in senili corpis sit etate: & econ
trario frequent̄ inueniri paruulum. se
cundum eum hominem qui extrinsec⁹
ē & esse intius pfectum uirum. Talis
erat iheremias h̄ns iam concessam sibi
a d̄o gr̄am in etate corpis adhuc pue
rili: pp quod ait ei dominꝰ. Noli dicere:
quia iuuenis ego sum. Signumq; huius
rei quia n̄ sit iuuenis. s; uir consummat⁹
ostendit̄: q̄m ad om̄s quoscumq; mittam

te ibis. & iuxta omnia quecunq; mandabo
t loqueris. Ne timeas a facie eorum. Sert ser
mo dei cum qui ubi legatione fungitur.
incurrē ab his piculum: qui audire con
temnunt. Increpati enim oderunt in
crepationē: coarguti psecuntr arguentes.
Omne quocunq; malum ē: semp patiūt
pphe. Non ē ppha sine honore: ni in pa
tria sua. & domo sua. Cuius rei nup quo q;
fecimus mentionem. Sert g ut diceret ie
remias missus ē ista. manete ibi come
dens panem dei & aquam tantum bibens.
aliaq; multa que pcepit. in libro ei con
mentati. Quem autem ppharum ñ pse
cuti sunt patres uri. aut dominu ad iudos.
& necesse ē eos qui uiuere religiose in
xpo cupiunt. omni genere aconitar uti
uitatib; pea que reppiunt uasa: psecu
tionem pati. Qua causa nich nouum aut
pegrinum uideatur: his qui tribulationibus
affligunt. Omnia que his pcepta sunt
faciant. tantum orent. ut psecutionis
causa xpc sit: ne pp iniustitiam. ne pp
delicta. ne pp auaritiam depmant. Si qñ
autem pp iustitiam aliquis exagitatur:
audiat. Beati estis cum exprobrant uob &
psecunt. & dicunt omne malum aduer
sum uos mei causa. Gaudete & exultate:
quia merces ura multa ē in celo. Sic enim
psecuti sunt pphas: qui fuerunt ante uos.
Qñ tecum sum ut eruam te: dicit dñs.
Et extendit dñs manum suam ad me:
& tetigit os meum. Et dixit dñs ad me.
Observa differentias ieremie & ysaie.
Ysaias ait. Immunda labia hñs. in medio
pli immunda labia hñs ego habito: &
regem dñm sabaoth uidi oculi mei. Et
qñ confessus ē. se non habe facta immun
da si ūba tantum. usq; ad hunc enim
finem peccata commiserat. ñ extendit dñs
manum suam. neq; unum ex seraphin ma
nu sua labia eius tetigit: si forcipe solum
tangens ait. Ecce abstuli iniquitates tuas.
Ieremie autem. quia iam sanctificatus
fuerat in utero. ñ forcepsi mutr: neq; de
altari carbo succensus. Nich quippe ha
bebat dignum igni. si ipsa manus domini
tangit eum: pp qd dicit. Extendit dñs
manum suam ad me: & tetigit os meū.
& dixit dñs ad me. Ecce dedi sermones
meos in os tuum: ecce constitui te sup gen
tes & regna eradicare. Quis sic beatus ē
regna multa que xpo diabolus ostendit
regna demonum. regna peccati eradicet.
his qui ei dati sunt a do sermonib. Scrip
tum ē enim. Ecce dedi sermones meos in
os tuum. ecce constitui te hodie sup gentes
& regna: eradicare. Quoñ autem regna ē
plurima: plures simili & gentes. Nec pot
aliqd regnum dici: n qd sub se contineat
nationes. Ubi gia dictum sit. Regnat for
nicatio in homine peccatore. necesse ē ut
regnum fornicationis hat gentes suas. Iplum
illum genale delictum auaritie & fraudis
quo uix aliquis immunis ē. hr regnum
suum. & sub regno uno multas possidet
gentes. p plurimas scit gentes auaritie: &
& ob id opus ē sermonib; di. ut istius mo
di regna cum suis gentib; euellantur.
Saluator in euuanglio ostendit dicens.
Omnis plantatio quam ñ plantauit pat
meus celestis: eradicabit. Sunt quedam
uitia secus in animab; nris insita: que ñ
plantauit celestis pat. Omnis quippe cogi
tationes pessime. homicidia. adulteria.
fornicationes. furta. falsa testimonia.
blasphemie. plantationes sunt: quas ñ
plantauit celestis pat. Si autem uis scire
cuius sit plantatio istiusmodi cogitatus.
audi qua inimicus hoc fecit homo: q
supseminauit zizania in medio tritici.
Instat ecce ds. instat & zabulus. hñtes
semina sua. Si decimus locum zabulo.

inimicus homo superserit plantationem.
quam non plantauit celestis pater: utique era
dicandam. Sin autem repulso zabulo. lo
cum dedimus deo: gaudens deus super
principale cordis nostri spargit semen suum.
Nec aliquis estimet triste quiddam ihe
remiam recepisse. quia constitutus sit: ad era
dicationem regnorum et gentium. Bo
nitatis dei istud inditium. eradicare ui
cia per sermones. inimica celestibus regnis
regna destruere: et bellantes cum sua gen
te euertere nationes. eradicare: et subuertere.
Est quedam edificatio zabuli: et est quedam
edificatio dei. Quod super harenam extru
itur: hoc zabuli est. Super nullo enim stabi
litur ab isto quo solidetur. Quod autem
super petram edificatur: hoc dei est. Unde et
his qui eius sunt dicitur. Dei agri cultura. dei
edificatio estis. Super gentes eradicare et
subuertere: et dispdere. Si eradicatur aliquid
et eradicatio ipsa non dispdit: adhuc
permanet quod euulsum est. Si subruitur do
mus. et lapides in ruina sunt integri:
dissipata est domus. non tamen perdita.
Opus est igitur benignitate dei. ut eradicatio
ipsa et subuersio: tota dispeat. Diligentius
lege: quomodo eradicata perdantur. Palea s
autem: comburet igni inextinguibili.
et ligate manipulos zizaniorum: et era
dicate eos igni. Sic ea que sunt: eradi
cata dispeant. Si autem uis scire. quomodo
subuersio redigatur in nichilum. quomodo
edificationis pessime materia in puluere
comminuatur: domus ea que propter lepram
destrui iubetur. cum fuerit puluis effecta
extra ciuitatem proicitur. ut ne lapis qui
dem ex ea et residuus sit: iuxta quod
scribitur. Similiter ut lutum delebo eos.
Oportet quippe penitus interire malitiam.
Subuersum est aliquid. Lapides quoque ipsi
qui destructi sunt conterentur. ne ad ali
quam edificationem quam diabolus con
cinnare potest: assumi ualeant. Eradi
catum est quippiam. Inuenit aduersarius

etiam inter ea que eradicata sunt aliquam
sementem: quam iterum seminet. Propter quod
iubet dominus colligite dicens zizania et
comburite ea igni: scilicet ut eradicatio quoque
zabuli. et ipsa subuersio consumatur. Uerum
non tantum in hoc stat sermo diuinus. ut
eradicet. et destruat: et dispdat. Esto
enim. Eradicata sunt omnia mala in
me: destructa sunt pessima. Quid mihi pro
dest si non pro eis que eradicata et suffocata
sunt. meliora in me plantentur. atque edifi
centur? Propterea dei uerba primum faciunt
quod necesse est eradicant. destruunt. per
dunt: et post hec edificant atque plantant.
Obseruauimus semper in scripturis sanctis
primum ea que uidentur tristia nominari.
deinde ea que hilariora sunt secunda dici.
Ego occidam: et ego uiuificabo. Non dixit
ego uiuificabo: et postea occidam. Impossibi
le est enim. quod semel uiuificauit deus:
aut ab eo ipso. aut ab alio occidi. Sed ego
interficiam. et ego uiuificabo: ut fiat
paulus apostolus paulus xpi ihu. Hec si in
telligerent miserrimi heretici. nunquam
ad nos referrent crebro: ista dicentes.
Uides ne dominum legis et prophetarum. quomodo ferus
est et inhumanus. quomodo dicit ego occidam
et ego uiuificabo? Non aduertentes in scrip
turis annunciationem suscitationis mor
tuorum. non considerantes resurrectionem
iam cepisse per singulos. Consepeliemur
enim xpo per baptismum: et consurge
mus cum eo. A tristibus semper sed necessariis dicit
ueluti ego occidam. et ego uiuificabo: ego
percutiam. et ego sanabo. Quem enim dili
git dominus corripit. flagellat autem om
nem filium quem recipit: et post hoc
curat. Ipse dolere facit: et iterum restituet.
Similiter igitur et in presenti dominus ait. Constitui
te hodie super gentes et regna. eradicare et
suffodere: et edificare et plantare. Verum
tamen primum est: ut mala auferantur a nobis.
Non potest in loco edificationis male
edificare deus. Que enim participatio

iusticie & iniquitati. & que communicatio
luci ad tenebras? Oportet malitiam ex
unis sedib; eradicari. oportet & edificatio
nem pessimam ab animab; nr̄is penit⁹
auferri: ut postea sermones edificent atq;
plantent. Possunt siquidem & alit̄ intel
ligi que scripta sunt. Ecce dedi sermones
meos in os tuum. Vt quid faciant sermo
nes eradicare & suffodere. & dispdere? Ser
mones eradicant nationes. & sermones reg
na suffodiunt: s; non regna ista carnis & scli.
digne destruentib; digne eradicantib; ūb.
ea que eradicata & subūsa sunt sensi. Pu
tas in his que m̄ dicimus. non ē uirtus q̄m
domin⁹ tribuit: sc̄dm quod scriptum ē dn̄s
dab ūba euuangelizantib; in uirtute mul
ta. uirtus eradicans atq; suffodiens? Si q̄
infidelitas. siquod mendacium. siqua ma
litia. siqua luxuria. siqua discordia non ē
suffossa. sicubi idolum in corde construc
tum ē. illo deposito edificetur templum
dei. & inueniatur gl̄a eius in eo: & non fi
at infertil. siue lucus exurgens s; planta
tio paradisy. ubi templum dī sit. in xp̄o
ihu: cui est gl̄a & imp̄ium. in secula
sc̄lorum amen. Expl omel. i. incip. ii. i eo
q̄d scriptū ē. fugite de medio babilonis usq;
ad eū loc̄ in q̄ cōtinet̄. approximauit usq;
ad celū iudicium. & eleuauit us
q; ad sida.

Quom̄ corpus nostrum
in loco aliquo t̄re consistit. eodem
m̄ etiam anima sc̄dm statum suū
in quodam nuncupatiuo t̄re loco ē. Q̄d
dico: sic fiet manifestius. Corpus nr̄m aut
in egipto ē aut in babylone. aut in palesti
na. aut in syria: aut c̄te ubicumq; simili.
Similit̄ & anima in aliquo eiusdem cum
t̄ra nominis loco ē: alia in babylone. alia
in egipto. alia in amanitum regione. & sic
seriatim sc̄dm sententiam scripturarum.
p qualitate uite locorum diuersitate distin
guitur. In babylone ē q̄n confunditur.
q̄n turbatur. q̄n pace deserta bella susti
net passionum. q̄n tumult⁹ malicie cir
ca eam fremit: tunc ut diximus in babylone ē.
Et ad istam animam pphalis sermo dirigit̄:
dicens. fugite de medio babylonis: & re
seruate unusquisq; animam suam. Donec
enim quis in babylone ē: saluari n̄ potest.
Qui etiam ibi recordat⁹ fuit ihrl̄m: inge
miscit & dicit. Quom̄ cantabim⁹ canticum
dn̄i in t̄ra aliena? Et quia impossibile ē in
babylone constitutum. d̄o organis canere:
otiosa quippe ibi sunt organa hymnorum
d̄i. pp̄tā dr̄ p pphām. Sup flumina babylo
nis. illic sedimus & fleuimus: dum recorda
remur syon. In salicib; in medio eius sus
pendimus organa nr̄a. Suspensa sunt orga
na nr̄a quamdiu in babylone sumus: in sa
licib; fluminum babylonis. Si autem uene
rimus in ihrl̄m. in locum uisionis & pacis.
organa que ante otiosa pendebant: tunc
assumuntur in manib;. tunc iugit̄ citha
rizamus: & tunc ē tempus q̄n laudemus
dn̄m p organa que habem⁹ in manib⁹. Igit̄
ut dicē cepamus: semp anima in aliquo
nuncupatiuo t̄re loco ē. Et sicut peccato
res in babylone: sic econtrario iusti in iu
dea. Veruntam̄ iuxta qualitatem uite
& fidei: etiam ipsa iuda locis int̄ se uariis se
patur. Siue enim in dan ē que extreme
partes iudee sunt: siue in supiorib; pau
lulum melioribq; locis quondam. siue in
mediis finib; iudee: siue circa ihrl̄m. Et ē
omnium beatissima: que in media ihrl̄m
urbe consistit. Qui u̅ peccōr ē & nimis
scelerib; oppssus: hic in babylone ē. Hoc
modico minor. & necdum usq; ad summū
culmen peccōrum ascendens: in egypto
& in partib; egipti commorat̄. Et sicut
qui in iudea sunt. non equalia cuncti
possident loca. alius quippe in ihrl̄m ē:
& alius in dan. alius in neptalim. alius
in finib; gad: sic cum in egipto om̄s
sint non equales egipti partes incolunt.
Alius in dan. alius in menphis: alius in
syene. alius in uomasti habitat. Que lo
ca pp̄ha ezechiel plena misteriis: uoce

testatur. Nomina quoq; parcium egipti exponens de quib; siquis lector fuit spālis diudicans omma. & ipse anullo diudicet: ñ solum maiores nationes allegorizabit. uelut iudeam & egiptum & babylonem. sz paticulas quoq; ārē. Et q̄m in iudeam ihrlm & bethleem cetāsq; eius ciuitates. ita in egipto legens diospolim. bonaston. taphnam. memphin. somen. p intellectu rerum figurabit. Quis sapiens & intelliget ista. aut quis intelligens cognoscet ea. Quis satam in tenuiori sensu constitutus agnoscere potit uoluntatem quam sancti spūs būt litteræ? Verum nunc aliud ꝓpositum est. quid his qui in babylone sunt dicit sermo p̄cipiat. fugite de medio babylonis. Non gradatim. non p̄decenter: sz cum uolumine cum cursu fugite. hoc ē enim fugē. fugite de medio babylonis. Quicunq; confusam habetis animam. auaricie passione uitioq; ad uoluptuosi sermonis duritiē. & in quoq; ipsum rubetur. Siquidem adhuc in confusione mētis sum: & ideo in babylone sum. Quid g̃ p̄cepit ds? Non dicat exite de medio babylonis: hoc enim potest fieri & gradatim: sz fugite de medio babylonis. Ego & in eo quod dr de medio: rationem quero sermonis. Potest quippe euenire. ut aliquis in babylone sit: sz cum in extremis eius finib; commoret. q̄dammodo extra babylonem esse uideatur. Aliud ē autem in medio babylonis consistē. ut ex omni parte equale sit spatium: & ita in umbilico eius. quasi in medio cordis animalis habitet. Sicut enim animat medietas cor est. & in euangelio secm lucam cor tire medietas tirē nominatur: sic in iudeam & in thezechiele dictum in corde maris posita tyrus. & nunc peccatores de medio babylonis. hoc ē de corde eius fugē debe. fugite g̃ de medio babylonis: ut medietatem babylonis deserentes. in finib; eius incipiatis esse: ñ in medio. Qđ si uidetur cui obscurum: sic fiet manifestius. Qui ualde demersus in uicijs ē: hic medius babylonis ē habitator. Qui ū paulatim relinquens malum & naturam suā ad meliora conuertens. non tam cepit uitare quam cupere: iste licet ex medio fugit babylonis. tamē necdum de babylone discessit. Secm istiusmodi expositiones. decet sacras litras crede: ne unum quidem apicem habe uacuum sapientia di. Qui enim in homine cepit dicens. non apparebis ante conspectū meum uacuus: multo plus ipse hoc agit. ne aliquid uacuum loquar. Ex plenitudine eius accipientes ꝓphe. ea que erant de plenitudine sumpta decinerunt. & ideo sce uoluminis spūs plenitudinis spirant. in ch̄o ē siue in ꝓphia. siue in lege. siue in euuangelio. siue in apto. q̄d ñ aplenitudine diuine maiestatis descendat. Quamobrē spirant hodieq; in sanctis scripturis plenitudinis ūba. spirant his qui būt & oculos ad uidenda celestia. & aures ad audienda diuina. & nares ad ea que sunt plenitudinis sentienda. Hec dixi. quia non sit simpliciter positum fugite de medio babylonis. sz cum additamēto necessario fugite de medio babylonis. & reseruate unus quisq; animam suam. Primum oportet fugere babylonem. deinde singlas animas suas resaluare. cum fugint. sleq; ū dñe saluare. sz resaluare. Appositio silla hec. significat sacramentum. qua quondā gustantes salutem. & de ea pp peccata pris corruentes. uenimus ad babylonem. Cuius rei causa oportet resaluare animam suā. ut incipiat recuperare q̄d perdidit. secm aplm petrum. ista dicentem. Reportantes finem fidei. salutem animarum. De qua salute exquisierunt. & scrutati sunt ꝓphe. qui pp mām grām ꝓpheta uerunt. Veruntamen in nob ē figure de babylone. & in nra ē positum uoluntate si uelimus resuscitare q̄d corruit. Tertiū mandatum ē. & ne pretiatum in iniquitate eius. Cum quis fugit in iniustitia babylonis. & ñ egit penitentiam. cō consequens est ut pereatur. Obserua ū

scripturam · quomodo licet ex hebrea lingua in gre
cum sit translata sermonem: nichominus
quantum recipere potest differentias verborum
significantur expresserit. Dicit quippe in alio
loco · Elegi abiectus esse in domo domini: et non
ait proiectus. In presenti autem non dixit et ne
abitiamini in iniusticia eius: sed ne proiciami
ni in iniusticia eius. Aliud est enim proiecere.
aliud abici. Quod enim despectione est et
neglectu. hoc non proicitur: sed abicitur. Quod
vero foris est penitus a salute. et ab eatitudine
alienum: hoc proicitur. Quod et in alio loco
declarat diuina scriptura dicens. Duces populi
mei proicientur ex domo deliciarum suarum:
propter pessimas uoluntates suas. Cieri enim eorum
non proderunt eis. Et tu ipse potes congrega
re sicubi in scripturis proiectionis et abiectionis
nomen inueneris. ut ex comparatione verborum
magis possis confidens ferre sententiam: quia
dispensatio prouidentie. etiam si non magnopere
curauit: ut disertitudinem que in greco ser
mone laudatur. grece interpretando sequeretur:
curauit tamen ea que significantia sunt exhi
bere. et differentiam eorum explanare dilu
cide: his qui scripturas diligentissime perscru
tantur. Ne proiciamini in iniquitate babylo
nis: quia tempus uindicte eius est tempus
a domino. Miro sensu supplicia dicit irrogari.
propter eius qui ea patitur ultionem. Quando
enim quis non uindicatur: relinquitur
impunitus. frequenter dixisse me memini. id
quod in duodecim prophetis scribitur. Et non ui
sitabo super filias uestras. quando fornicantur: et super
nurus uestras quando adulterant. Non ergo ut qui
dam estimant. deus peccatores punit
iratus: sed si sic expedit loqui magna ira est
a deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur.
etiam si ab ea que uocatur dei ira corripitur:
ad hoc punitur ut emendetur. Domine ait
dauid. ne in ira tua arguas me: neque in fu
rore tuo corripias me. Sed etiam si arguis.
argue nos in iudicio et non in furore: dixit
Iheremias. Inuenies autem etiam ex pro
missione dei in quosdam correptionem da
ri: nec cum peccantibus xpi filiis pena pro
mittitur. misericordia denegatur. Scriptum est.
Si derelinquerint filii eius legem meam
et in iudiciis meis non ambulauerint. si iusti
cias meas prophanauerint. et mandata mea non
custodierint. uisitabo in uirga facinora eorum.
et in flagellis iniquitates eorum: misericordiam
autem meam non dispergam ab eis. Ista conside
rans. uide quomodo pena necdum dignus sit:
qui usque in presens tempus committit scelera nec
punitur. Visitatio quippe dei. per uisitati tor
menta monstratur. Qui autem peccans corri
pitur: nescio quid ei excurrat ex pena.
Hec propter hoc quod dictum est: quia tempus
uindicte eius a domino est. Sequitur. Retri
butionem ipse retribuet ei. Non per ministros
retribuet dominus babyloni: sed ipse retribuet
quod meretur. Volo quiddam dicere in addita
mento pronominis: in eo quod scribitur ipsae.
Ait enim. Retributionem ipse retribuet ei.
Non omnibus deus ipse restituit que merentur.
sed sunt quidam quibus per alios restituet. Et
siue puniens eos seu medicans per dolorem.
ut in psalmis continetur: misit in eos furorem:
ire sue furorem et iram et angustiam in
missionem per angelos pessimos. his non ipsae
restituit sed ad retributionem eorum minis
tris usus est angelis pessimis: et aliis forsitan
non per malos reddat sed per bonos. ut eis qui pro
scelibus puniuntur. Multaque his similia si
scripturas scruteris inuenies. Est autem quando
ministrorum officium refutatur. Retributi
onem deus ipse restituit. nunc babyloni.
Timeo quiddam obscuri in loco manifesto
interponere: quod mihi uidetur latere si taceam. Ve
runtamen audendum est saltim pauca perstrin
gere. Quando sunt uulnera facilia et prompta
curatio. medicus mittit seruum suum.
mittit disciplinam: ut per eum languentem me
dicetur. Neque enim magna sunt uulnera.
Euenit quoque aliquotiens. ut sectione ferri indi
geat qui sanatur. attamen non ipse medicus
pergit ad curam: sed eligens unum ex disciplis
qui curare ualeat. eo utitur ministro. Quando

ũ insanabiles plage sunt. & in emortua carne
putredo contabuit. & in tantum malu ualitu
do ẽ. ut non serui ut discipli qui iam ꝓpe
eum ꝓficientiam accessit artis. ꝙ ipius ma
gistri manib; indigeat. tunc magnus
medicus ꝑcutit lumbos ad sectionem te
trum uulnis concitatur. Simult̃ itaq; q̃n
minora sunt peccata ñ restituit ds ipse pec
catib; ꝙ alijs utitur ministris. q̃n ũ ꝓ mita
sua ingens hominem egritudo comphendt:
ut nunc babylonem que grauius ꝓpe malicie
ẽ confusa uulneribꝫ. tunc ad retributionem ōs
ipse festinat. Simule quddam huic requiris
etiam de ihesu in que ei acciderunt p̃ ꝓphas:
ob id qua insidiata sit xp̃o. Sic finita ẽ ꝓma
capitulu commentia: uideamus & c̃. Calix au
reus babylon in manu di. inebrians omnem
t̃ram: ideo eius biberunt gentes. Propter
hoc commote sunt gentes: & subito cecidit
babylon. & contrita est. Nabuchodonosor uo
lens decipe hominet ꝓ calicem babylonis dolo
sum. ñ miscuit in uase ficili quam parabat
potionem: ꝙ neq; in paulo meliore & ereo ua
se ut stagneo. & q̃d ista p̃cellat argenteo: ue
rum eligens uas aureum in eo poculum tem
pauit. ut quis uidens decorem auri. dum ra
dianti metalli pulchritudine delectatur. & tot̃
ocul heret in ipsius ñ consideret q̃d intrinsecus
latet: & accipiens calicem. bibat nesciens
calicem nabuchodonosor. Intelligens autem
calicem aureum in ꝑsenti nominatum. ani
madũtas pessimorum dogmatum ũba mor
tifera qualem bãnt compositionem. qualem
decorem eloquentie. qualem rerum diuisionẽ.
& cognoscas q̃n unusquisq; poetarum qui
putantur apud nos disertissimum calicem aureũ
tempauit. & in calicem aureum uenenum in
iecit ydolatrie. & uenenum turpiloquii: ue
nenum eorum qui animam hominis interi
munt dogmatum. uenenum falsi nominis
scientie. ꝙ meus ihc̃ cotr̃ fecit sciens aureum
calicem zabuli & p̃cauens. ne aliquis ad fidẽ
suam uemens: suspicaret̃ etiam xp̃i talem ẽ̃
calicem qualem reliquerat. & ꝓ similitudinẽ
matie formidaret errorem: ideo curauit ut
habemus thesaurum istum in uasis ficti
lib; Sepe uidi aureum calicem. in pulchro
sermonis ornatu: & dogmatum uenena
considans deprehendi calicem babylonis.
Calix aureus babylon: in manu di. Non
semp calix aureus babylon. Cum autem
uenerit ad uindictam. & in manu di po
sita fuit: tunc efficietur t̃a. que quon
dam tacta ẽ in iobath. Neq; ũ iugiter
in manu domini continetur. ꝙ ultionis
tantum tempe. Cum cepit ei dominꝰ res
tituere q̃d meretur: tunc in manu eius
inebrians omnem t̃ram. iste calix aureꝰ
babylon inebriab. Q̃n autem unusquam
t̃ram inebriauit. facile scies: consideranis
oīs hominet hebrios. Inebriamur ira.
inebriamur ydolia: inebriamur & iniq
excedimus amore concupiscentiis & uana
gla. Quanta pocula tempauit quot he
brietatis poculis exhibit calices. quo necesse ẽ
dicẽ calix aureus babylon inebrians omnẽ
t̃ram? Animaduite omnem t̃ram plenam
esse peccatis: & ñ queris q̃n babylon omnem
t̃ram inebriauit. ꝙ si forte uidis iustum he
brium ñ esse de calice peccoꝝ. noli puta
re septuam esse ĩmittam que dicit inbe
brians omnem t̃ram: cum iste ñ inebriet̃
a babylone. & tam̃ consistat in t̃ra. Audi q;
iustus non sit t̃ra. Omnem autem̃ t̃ram in
hebriat calix iste aureus. Iustus ũ cum sit
sup t̃ram: conuersationem in cel bit. & ꝓp
hoc: non conuenit iusto dici. t̃ra es & in
t̃ram ibis: ꝙ si necesse ẽ audent̃ loqui. dicẽ
iusto ds adhuc consistenti sup t̃ram: celum
es & in celum ibis. Portat enim imaginem
celestis. Igitur ut concludam. calix au
reus inebriat omnem t̃ram: to omnes
ab eo inebriamur. quandiu t̃a sumus.
Auno eius biberunt gentes: ꝓpt̃ hoc
commote sunt. Sicut in his qui bibunt
istum qui in usu ẽ unu liquorem. si sup
situm & sup insuram bibunt. uidemus
hebrij corpus motum uacillantes pedes:

caput ac tempora p̄grauata. os dissolutum
linguam significantem sermonis hebrij &
herentib; labijs ūba p̄cisa: similit̄ est uide eos
qui de calice aureo bibunt babylonis q̄m̄ mo
ueantur. q̄m̄ instabiles g̃ssi sint. q̄m̄ debili
tata m̄te & fluctuante cogitatu nich firme
teneant. s; semp̄ in turbationib; agantur
incertis. Quamobrem scr̄ptura diuina de istis
modi hominib;. in alio loco: ita ait. Propt̄a
commoti sunt. Int̄ponamus aliquid mistij.
Quid de peccore dicit cain. q̄d egressus a fa
cie dī habitauit in t̄ra naid. contra eden?
Naid in g̃ca lingua: int̄ptatur commotio. Qi
enim delinquit dm̄. qui deserit sensum de
eo uigit̄ cogitandi. iste in t̄ra naid hodie
q̄ habitat: id ē in turbationem mali cor
dis & in m̄tis commotionem p̄phare con
sistit. Biberunt gentes: p̄pt̄a commote sunt.
Et subito cecidit babylon: & contrita est.
Quando repente cecid babylon: uidetur
m̄ consummationē p̄phare mundi subito
futuram. Q̄m̄ enim dieb; diluuij come
debant & bibebant. emebant & uendebāt.
plantabant edificabant. donec uenit dilu
uium & tulit om̄s. & subito uenit inundatio:
similit̄ autem ut in dieb; loth. sic & consum
matio mundi n̄ p̄ partes fiet: s; repente. huic
conferendum estimabo id. q̄d in ihu naue
scr̄ptum ē: q̄n auoce sola tube. iericho ciuitas
corruens subito disp̄ijt: & iuxta hanc simi
litudinem. babylonem q̄; consummationē
seculi casuram esse: & subito conterendam.
Et h quidem de consummatione dicta sint.
Si u̅ ueniis ad aduentum domini mei ihu xp̄i.
& uidis eius magnum opus. q̄m̄ subuerterit
omnia gentium de ydol dogmata. ut cre
dentes de erroris eximēt iugo: intelligis q̄
in tempe passionis eius. babylon ex templo cor
ruit: & contrita ē. Unus quisq; nr̄m consideret
se ipsum: & animaduertat babylonem in suo
tempe corruisse. Si autem in alicuius corde
n̄ cecidit q[illegible] ciuitas confusionis: huic nec
dum xp̄c aduenit. Veniente quippe eo: baby
[illegible]gui: bn[illegible] lon ruere consueuit. Propt̄

hoc ad orationum p̄sidia confugientes. pe
tite ut ueniat xp̄c in corda nr̄a: & conterat
babylonem. & faciat ruere omnem malitiā
eius: ut reedificet p̄ his que subuersa sunt.
& p̄ babylone que fuerat ante constructa
in ipso p̄ncipali cordis nr̄i: ihrl̄m ciuitatem
sanctam dī. Plangite eam. & accipite resinā
corruptioni eius: si q̄m̄ sanabitur. Plangite
ait babylonem. Deinde quia omnis anima
recipe potest salutem. & neq; una ap̄ dm̄
insanabil ē: iccirco consilium dat his qui
possunt transmigrationis in ihrl̄m & testi
monij habe resinam ad emplastra facienda
ut assumant medicamina. & quanto ua
lent studio: sanitati restituant babylonē.
Hoc expiamur & nos facē. deprecantes dm̄
ut nob det resinam rationabilem: & de
rationabili resina dicamus. ē malagma
imponē & oleum & alligaturas. & impo
nentes colligemus uulnera babylonis.
imitantes samaritem: ut sanata misera
ciuitas & curata desinat ēē q̄d fuerat.
Istud ē q̄d ait. Accipite resinam corruptio
ni eius: si q̄m̄ sanabit. Ubi sunt heretici.
ubi sunt qui naturas quasdam introducentes
asserunt esse matiam desp̄abilem. que
penitus non recipiat salutem? Si ē na
tura que p̄eat. que alia tal erit ut baby
lon? Attam̄ neq; istam despicit ds̄. Precep̄
enim medicis. ut accipiant resinam sup̄
babylonem: si q̄m̄ sanetur. Quidam g̃
eorum qui mandatum accep̄ant. accipi
entes resinam corruptioni babylonis
si q̄m̄ sanetur. fecerunt q̄d fuerat imp̄a
tum: accep̄unt resinam ad corruptionē
eius. audientes posse fieri: ut babylon
recipet sanitatem. Et quia n̄ qd̄ potu
erunt putauerunt. babylon quippe
imposita malitia p̄seuerans. noluit se
curari: satis faciunt boni medici & di
cunt. Curauimus babylonem. & non
ē sanata: relinquamus eam. Vide
autem homo neq̄n anglis p̄cipiat
ds̄. ut ad langorem anime tue medi

caminum emplastra conficiant · si q̄m̄ possint
erogationem sanare · & respondeant angeli
curauimus istam babylonem : ostendentes
apassionib; confusam animam tuam : & ñ est
sanata . Non scientiam artis tue neq; medi-
cum ēmmamur : ꝙ te qui p̄cepta eorum obse
qui nolusti : dicentes . Curauimus babylonem .
& ñ est sanata : relinquamus eam . Stetēt
medici sub magno medico angli dī . uolen-
tes curare imbecillitatem nīal : uolentes am
mam nīam de uicijs liberare . Nos ipsi repelli
mus eos : dum consilijs eorum ñ adquiescam⁹ .
Vident se opam p̄te · collocunt⁹ mercem &
dicunt . relinquamus eam : & abeam⁹ unus
quisq; in ꝛam suam . Hoc ē . Credita nob est
ad̄o medicina : ut animam curaremus hu
manam . Adhibuim⁹ adiutorium : medici
nam imposuimus . Vtilitatem contemnax est :
ñ uult obseruare q̄d dicimus . Studium nos
trum : non sequitur effectū . Relinquamus
eam . & abeamus unus quisq; in ꝛam suam :
idē domesticum locum . & ꝓpium negotium .
Caue homo neq̄n relinquat te medicus .
siue angls dī . siue quicunq; hominum : cui
credita ē cura sermonum . ad salutis medici
nam deferenda . Si enim te dereliquerit . &
dixit abeamus unus quisq; in ꝛam suam .
quia appropinquauit usq; in celum iudiciū
eius : manifestum ē . quia abscessio eius con
demnatio tua sit : ut irremediabil nolentiq;
curari . Cum autem te deseruit . quid ē aliud
euenturum ē . ñ quod solet his accidē q̄a medi
cis desperatur . ut utentes uoluntate morbi sui
ad peiora demergantur ? Simile hīs simulia .
& in consuetudinem istius uite : aprudentib; me
dicis . Accedat aliquis eorum ad languentem .
quantum artis patitur : & industria medica
mina ñ cessant . Si; si aut ēgtudo tanta sit
ut repugnet curationi . aut ipse inualidus
p̄ impatientiam doloris cōtēptū q̄d iubet⁹ .
relinquit medicus . desperat istius modi ho
minem & recedit . nec īt manus suas extēdi
tans . cautam uidetur eius ad se retorquere .
Sic ḡ & nos . ne in sanctorum anglorum
manib; qui ad nos curandos a domino destina
ti sunt moriamur . relinquunt nos desperantes
animam nīam : & aiunt . Non ē malagma
imponē · nec oleum · nec alligaturas . quia
appīnquauit in celum iudicium eius : ele
uauit usq; ad astra . Qui parum hī peccatū
non usq; ad celum & sycla · iudicium suum
effert : pusillum enim & humile ē . Qui ꝛ
crescit in scelē · crescit & in iudicio : simulq;
cum uicijs augēt⁹ & pena . Et qua ui tan
tum deliquit · ut iudicium eius usq; ad ce
lum subleuetur : & p̄ impietatem suam resi
stens dō · ad supiora conscendat : p̄fert deus
iudicium suum in humiliationem ei⁹ iudicij
q̄d celatum ē a peccōre · & p̄ferens iudicium
suum · humiliat quidem peccm : rēbuet
autem iusto digna uite eius in xp̄o ihu cui
gla & impium · in seta seculorum amen .

Expt om̄ . ii . Incip̄ . iii . de eo q̄d scriptū ē .
quo m̄ contractus ē & contritus ē malleus
uniuse tre . q̄ m̄ facta i ēr̄mino babilon
usq; ad eū loc̄ in q̄ ait . rēbuite ei

Querendum int̄ iuxta opa ei .
Ob quid sit malleus uniuse terrae
que ue contio eius p̄phata · qua
ante confractus est . quam contrit⁹ : ut cōg
gantes ea que alicubi de malleo scripta sunt .
cum inuenimus nom̄ eius : mueltigem⁹ eam
nominis utrtutem ex his que afferimus
exemplis . Domus quondam componebatur
dī · iuxta ritum regnorum librum : & salo
mon erat construens & edificans eam . sicq;
quasi in laude dī de domo dī : q̄ malleus
& securis ñ sunt audita in domo dī . Ergo
q̄m malleus ñ auditur in domo dī : sic qua
domus dī ē ecclā · malleus in ecclā ñ audit⁹ .
Quis ē iste malleus uolens quantum in se ē
impedire lapides edificationis templi · ut
contī ñ conuenant fundamenta eius ? Vide
in zabulum : si ñ ipse ē malleus uniuse tre .
Ego autem p̄nuntiabo : confidens ēē aliquem
qui ñ magnope curet de ira malleo
uniuse tre . & q̄m exemplum ad ip̄m sem
ē de insensibili malleo . Vacillante

quero materiam mallo fortiorem que nichil ab
eo percussa patiatur: quam quidem querens
reperio in eo quod scriptum est. Ecce uir stans
super muros adamantinos: et in manu eius
adamans. Refert autem de adamante histo-
ria. quia fortior sit omni cedenti se malleo: in
contritus et inuincibilis perseuerans. Licet supra
stet malleus zabulus. et subpositus sit draco
qui est quasi incus indomabilis: nichil tamen in
manu dei et in conspectu eius consistens ada-
mans perpetitur. Duo itaque contraria sunt ada-
manti isto. malleus et incus improducibilis.
Iam quondam est et apud nationes tritum
uulgi sermonis proverbium: ut de his qui an-
xietatibus et ingentibus malis premuntur dicant.
Inter malleum sunt: et incudem. Tu autem
hoc referes ad zabulum et draconem. qui
istius modi semper in scripturis pro uarietate cau-
sarum nominibus insignuntur. et dices quia
sanctus qui quasi murus adamantinus uel
in manu domini adamans est: non curet neque
de malleo neque de incude. sed quantum plus
cesus fuerit: tanto plus uirtutem eius splen-
descere. Aiunt eos qui mercimonia lapidum
exercent. cum uoluerint probare adamantem
ignorare utrum sit adamans an non sit quandiu
malleus et incus non uenerint. tunc autem
persuaderi esse uerissimum adamantem. si indo-
mitus lapis inter incudem et malleum perse-
uerauerit: si percutiente desuper malleo et incude
subposito durior lapidis natura consistat.
Talis uir sanctus est. Ante temptationes: ab
his qui probare lapides nesciunt ignoratur.
Certissime autem nouit adamantinorum
lapidum naturam. solus deus plurimis
ignoratam. Ego ipse adhuc nescio utrum
ueniente malleo. ac percutiente me confrin-
gar et conterar conuictus quia non sim ada-
mans: aut certe uerus adamans ostendar.
si ingruentibus persecutionibus. pericul. tempta-
tionibus. non tam contritus fuero ad ictus
mallei: quam probatus. Et tu ipse percur-
re scripturas. et quere si quod potes inuenire
uestigium: bene acto permitti aut malleus

percutienda percutiat. Ubi gratia dictum sit.
Ad intelligentiam enim obscuriorem: su-
muntur exempla. Si malleus non esset. et
tuba non esset productilis. que iuxta legem
ad sollempnitates dei excitat: que audientium
animos clangore suo accendit ad bellum. Ne-
cessarius est malleus: ut tuba productilis fiat.
Multum cooperatus est iste malleus tubae
productili paulo. ut eum per uaria tempta-
menta produceret et approbaret: quo illesus
possit excudi figuramque assumere tube mag-
nisone. non in incertum dans uocem inaudi-
entes: ut preparentur ad militie bellum.
Et quoniam malleus inuenitur contraria forti-
tudo. et draco incus improducibilis: istius
modi semper in scripturis mallei uel cuiuscumque
alterius materie compositum nomen assumens
inuestigabo sermonem. Cain generauit fi-
lios: sed de cain ortus est faber eris et ferri.
Ergo ut zabulus qui omnium temptatio-
num operator est. malleus dicitur: ita qui minis-
trat. malleator est filius cain. Quotienscumque
in temptatione incidis. scito diabolum mal-
leum esse. et malleatorem eum per quem za-
bulus insequitur: uelut in proditione saluato-
ris malleus zabulus. malleator iudas fuit.
Et multi erant malleatores in tempore illo
quo dominus passus est: clamantes tolle de
terra talem. crucifige crucifige eum. Omnia
malleatoribus plena sunt. Quotquot enim
in actu suo zabulum suscipiunt. et minis-
trant ei ad probandum iustum et iniustum
coarguendum: omnes malleatores sunt. Ic-
circo etiam si heri malleator eras. et in
manu malleum continebas. nunc dicens
quia a cain fratricida oriantur malleatores:
proice malleum de manu tua. et transmigra
ad meliorem que spiritualis est generationem
seth. et enos. et reliquorum: qui scripturarum
laudibus efferuntur. Ueruntamen finis mallei
confractio atque contritio est. Sciendum qui-
dem. quoniam prophetatus nunc malleus zabulus
sit malleus non partis alicuius terrae sed
uniuerse terre: pro eo quod in omni terra

malicia eius displa sit: & ubiq; malleus iste
opetur. Est autem etiam hoc dicendum
zabulum unúse ẽre malleum esse. n cch
malleum: neq; enim tenui ou subé con
uenit malleus. ş; crassiou. Si portas ima
ginem ẽrem: malleus te quia ẽrenus es
peutit. Si peccas & ẽra es & in ẽram ua
dis. expérís malleum unúse ẽre. etiam
in te opantem. Juxta istum intellectũ.
illud quoq; animadúrtendum ẽ unúse
ẽre malleum: qui adúsum cuncta ẽre
na potentiam suam exerceat zabulum
éé. posse autem etiam minorem malleum
intelligi. qui ñ unúse ẽre sit malleus:
ş illius ut ita dicam & illius ẽre paruus ẽ
quidem. cum una aliqua contra fortu
do in repugnat & colluctat mecum. ñ
ualens cum unúsis simul hominib; con
gdi: ut zabulus. Tunc ẽ quidem malleus
in me. ş non unúse ẽre malleus: uerum
ut ita dicam mee tantum malleus terre.
Confracto autem & contito malleo unúse
ẽre. quid necesse ẽ arbitrari de malleo par
tium ẽre? Simulq; estimo ammiratione
dignum: qñ unúse ẽre malleo communuto
sit. Quid enim magnum si fracto fuisset &
contus malleus partium ẽre. S; uere sic
ammirandum ẽ: quia unúse ẽre malleo
confracto atq; contito ẽ. Post h quero quis
sit iste. qui unúse ẽre malleum confregit
& contúit. & dicam ñ potuisse moysen
confringé atq; conteré malleum unúsae
ẽrae: neq; ante eum abraham. neq; post
eum ihu naue: neq; alium quenquam ppha
rum. Quis ẽ potuit talem tantumq; mal
leum. & unúse ẽre malleum confringé &
conteré? Quis ẽ iste? Jhc xpc confregit.
atq; contúit malleum unúse ẽre. & hoc
nunc ammirans in spũ sancto pphes ait.
Qñ confractus ẽ & contus malleo unúse
ẽrae? Primo confractus ẽ: deinde contus.
Et qñ repperi saluatorem éé. qui con
fregit malleum unúse ẽre. & contúit
eum: ueniam ad euuangelium. & uideã
primam temptationem. qñ ei dixẽ zabulus
ista oña tibi dabo si procidens adorauis me
& reliqua: & dicam qua in illo tempore
ñ contruit ihc malleum unúse ẽre. ş tan
tum confregit eum. Cum ú recessit ab eo
usq; ad tempus. & tempe pea uenit instanẽ.
tunc contus est ñ solum confractus ut p
mum malleus unúse ẽre. Et qua contra
ẽ qui fuerat ante confractus malleus um
úsae ẽre. ideirco & p unum quemq; nrm
confringit quidem. qñ inducimur in
ecclã & pficimus ad fidem: conteritur
autem & comminuit. qñ ad pfectum
uenimus. Quod si dubitas conteri zabu
lum. ad pfectum uenientib; nob. audi
aplm benedictione quadam: benedicentem
uisum atq; dicentem. Deus autem con
terat sathanam sub pedib; uris: uelociter.
Animat ẽ iste malleus fortasse nunc fuit
adúsum nos: & quaritur quia ista de eo
pandimus. & contrarium nob: neq; enim
confringitur tantum. & ñ etiam conteritur
p nos. Confringé uult nos econtrario & con
terere. & multos quidem contuit qui ñ ad
tendunt sibi: neq; omni custodia seruare
cor suum. Verum nos confidentes in dño.
credentes xpo dño: ñ timemus zabulum.
Timor dñi facit nos non timere zabulum.
nech ab eo ppetu: ş & duce non tantum ge
nãliter. uerum & de nob ipsis. Qñ confract
est & contus malleus unúse ẽre? Illo autẽ
confracto & communuto: babylon fit in
exterminiũ. Nec pus confusionis causas
dissipatur. quam malleus unúse ẽre con
fringatur & contrarius. Vñ & mirabiliter
& pclaro ordine ppha usus ẽ dicens. Qñ
confract ẽ & contrit malleus unúse ẽre?
Qñ facta ẽ in exterminium babylon? Qd
pmum factum ẽ. pmum enarrauit: qd se
cundum consequenter exposuit. & hoc
oportet & p singulos scripturarum obser
uare sermones. Qñ itaq; fit in exterminiũ
babylon? Qñ exterminantur oñs confu
siones de anima mea? Neq; ultius me

confundit mos filij. aut obtrusi uxoris: cum non ē qui me arguat & puocet ad ūbiciam ad iram. ad concupiscentiam. ad uoluptatem. Quando maneo inconfusus. assumens racionem que me confirmet & corroboret. tunc in accidit id ꝙd dictum ē: facta ē in extremis babylon: hoc ē umbra confusio. sunt autem ista idē confringi & cōtri malleum omnis terre. & demolitri babylonem: cum gentes supponuntur malleo & babylon. Septum est enī. In gentib; supponent. t. hoc ē. hij qui de gentib; sunt. supponentur t babylon: supponentur t omalleo. ut confringant & conterant. Quando ista facta sunt? In aduentu domini mei ihu xpi. Cum euangelium eius ad gentes p̄dicatum ē. tunc supposita sunt pax & filius & spūs sanctus babylon. & malleo unius terre. & impletum ē hoc ꝙd scriptum ē. In gentib; supponent t. & capietis babylon: & non cognoscet. Vanam capet babylon: p singulos nr̄m. Ex arabibus autem p̄t intelligi captiuitas babylonis. ꝙn capta suffodiatur. subuertatur. desolatur. ut nichil in nob remideat confusionis. Et capietis babylon: & non cognoscet. Inuenta es & comp̄hensa: quia dño restitisti. Et ego ne sola babylon restitat dño. & non potius omnes gentes dum creatore deserto ydola uenerate sunt. domino restituerunt? Anagogice dicit omnem animam contrariam ihrlm usionem pacis. babylonem ee? Vnde & sancti in ihrlm. peccatores in babylone erant. & si peccabant ierosolimite: mittebantur in babilonem. Et si conuertebantur ad penitentiā in babylonem consistentes: tum regrediebant in ihrlm. Captatur g babylon: & non cognoscet babylon. Legi quippe di non subiecit. neq; enim potest. Et inuenta comp̄hensa ē. & ob id comp̄hensa ē cum inuentum est. quia domino restitit. Deinde exordium alterius capitulj. Aperuit dominus thesaurum suum. & protulit uasa ire sue: quia opus domino intractum in terra chaldeorum. ꝙn uenerunt tempa eius. Apte apotheca eius. scrutamini eam quasi speluncam. & dissipate eam. Non sint reliquie. exsiccate omnis fructus eius. & descendant in occisionem. Ecce ꝙn uenit dies eorum: tempus uindicte eorum. Volens intelligē hoc ꝙd dictum est aperuit thesaurum suum. & protulit uasa irae suae: quero de alia scriptura. uasa ire di: & ueniam ad plenioꝛem comparationem ihus scripturae. & scripturam aplicam. ibiq; inuenio aplm in subtinentem: que sunt uasa irae di. Ait enim. Si autem uolens ds ostendere iram suam. & notam facere potentiam suam. protulit in multa patientia uasa ire p̄parata ad p̄dictionem sup uasa misericordie que p̄parauit in gloriam: quos & uocauit nos. non solum ex iudeis: uerumetiam ex gentib. Generaliter apls omnes hominis diuisit — bifariam. dicens quosdā ee uasa ire: qui misericordie, quosdam uasa ire. Vbi gia. pharaonem & egyptios uasa ire. rursus se qui primus in ecclesiam conscripti ē: & eos qui eo tempe de iudeis & gentib; crediderunt. uasa misericordie nuncupauit. Sunt g in thesauro di. uasa irae. Septum ē enim. Aperuit dominus thesaurum suum: & protulit uasa irae suae. Quis ē iste thesaurus domini. in quo uasa irae inuenimur? Aliquis forsitan querat utrum in thesauro domini. tantummodo uasa ire sint. & thesaurus di qui ē omnium thesaurus. non hat uasa misericordie: an aliud quid intelligi oporteat de thesauro di. unde efferantur uasa ire eius. Thesaurum domini ego confidens dicam esse ecclam eius. & in isto thesauro id ē eccla sepe hominis latitare. qui sunt uasa ire. Veniet g tempus. ꝙn aperiat dominus thesaurum eccle. Nunc enim clausa ē eccla. & uasa ire cum uasis misericordie in habitant. & pales cum frumento sunt. & pisces p̄dendi ac piscienti cum bonis piscib; qui in retib; inclusi continentur. Quam cum aperuit iudicij tempe & protulit exinde uasa ire sue. dicet forsitan is qui ē uas misericordie: de egrediendis; uasis ire. Exierē ex nob: nō enim erant de nob. Si enim

fuissent ex nob: mansissent utiq; nobcum.
S; ideo egressi sunt anob: ut ostendatur quia
non omnes erant ex nob. Aliud quoddam
capit sermo prumpe. Quod autem au
demus dicē: utrūmodi ē. In thesauro dī uasa
ure sunt: extra thesaurum uasa peccantia.
Non sunt uasa ure: ḥ uasa sunt ure minora sunt.
Serui enim sunt ignorantes uo
luntatem domini sui: & non facientes
uoluntatem eius. Qui autem ingredit
ecclam. aut uas ure ē: aut uas misce. Qui
foris ecclam ē: neq; misce uas ē neq; ure.
Aliud quoddam nomen ei inquiro qui ext
ecclam commoratur. & q̄m deōno confidens
n̄ ēē eum uas misce: sic econtrio ex ratione
uitate commotus apte p̄mo sententiam neq;
uas ure posse eum dici: ḥ uas in
aliud q̄d in unū' dam reseruatum. Ergo
ne potero de scripturis appbare. neq; misce
uas nec ure ut & secunda expositio aliq̄d
nob utile in p̄senti loco mīponat. & sane
rursus audeat in id q̄d iam dudum conso
natur sermo prumpe? Ait aplṡ. In do
mo autem magna n̄ sunt tantum uasa au
rea & argentea. s; & lignea & ficilia: & alia
quidem in honorem alia porro in contu
meliam. Si g̃ quis mundauit se met ipsum
ab his erit uas in honorem sanctificatum
utile domino ad omne opus bonum p̄pa
ratum. Putasne magna domus in p̄senti ē
& in ea sunt uasa in honorem & alia in con
tumeliam. an in illa que futura est domo.
uasa quidem aurea & argentea q̄ sunt in
honorem inuenient uasa misce? Re
liqui autem mediocres homines qui
extra id sunt. ut sint uasa ure seu misce:
hi poterunt iuxta quandam p̄fundam
dispensationem dī uasa ēē in magna do
mo que mundata n̄ sunt. s; sunt uasa tes
tea in contumelia: attamen necessaria do
mui. Vide autem si ualuero & hoc ipsum
exemplum ex alio scripture testimonio com
pbare. In honorat ē inquit ibeconias.
quasi uas cuius nulla ē utilitas. Non aut
n̄ est eius utilitas in contumeliam autem
eius est utilitas. s; quia erat ex domo dei
& peccauit: non est in totum eius utilitas.
Habeo & aliam scripturam in qua dr de alio
quodam peccare. Et erit quasi testa in q̄
arthis aque pusillum: & in quam carbo
nem baiulabis. Et rursum affirmat non
necessarium penitus. & ex omni parte ēē
uas inutile. Numquid nam g̃ nos qui in
domo ista dī sumus. q̄n aperire cepit dns
thesaurum suum incipiemus mundari si
tam sumus uasa misce precis anob uasis
ure. an ēte iam exordium ē oportē nos satage.
non solum ut non simus uasa ure. s; ibi qui
sunt pricianta anob? Tale enim quoddam ē
hoc q̄d apls paulus commihis ait. Audit
inter uos fornicatio que neq; in gentib; ut
uxorem quidam patris hat. & non magis
planxistis ut auferat de medio uestrum:
qui hoc opus gessit. Quasi si dixit. Apto
thesauro dī. egrediantur uasa ure siue. Aperit
siquidem dominꝰ thesaurum. & protulit
uasa ure siue. Legi alicubi quasi dicente sal
uatore & quero siue quis p̄sonam figura
uit saluatoris siue in memoriam adduxit.
an uerum sit hoc q̄d dictum ē. Ait autē
ibi saluator. Qui iuxta me ē. iuxta ignem
ē: qui longe ē a me. longe ē a regno. Ut
enim qui iuxta me ē iuxta saluatore ē ē.
ita & iuxta ignem ē. Et qui audiens me &
audita p̄uaricans. factus ē uas ire paratum
in p̄ditionem: cum iuxta me ē. iuxta ignem
ē. Si ū quis cauens q̄n iuxta me ē iuxta ig
nem longe factus fuerit a me ne iuxta ignē
fiet. tat quidem longe futurus ē a regno.
& q̄n athleta qui non ē in agone conscript
neq; flagella metuit. neq; expectat coronā:
qui autem semel nomē p̄fessus ē. si uincat fuit
ūbatur atq; pingitur: si uicit ū coronatur.
eodem n̄ qui ingressus ē ecclam. o catheu
mine ausculta qui accessit ad sermonem
dī: nich aliud quam conscript est in certa
mine pietatis. Et conscriptus si non legi
me ēcauit. cedetur flagell quib; n̄ ūbant

hi qui ne in principio quidem conscripti sunt.
Si autem contendit fortiter ad fugienda uerba
& contumelias. non solum iniuria liberabitur: si &
incorruptam glorie accipiet coronam. Opus do
mino uirtutum in terra chaldeorum. Juxta di
uersos intellectus terrenus locus multipliciter no
minatur. Et quomodo differenti inter se ratione sal
uator habet plura uocabula cum unus in sub
iacenti sit uarius autem in uirtutibus. sic & propter
maliciam generis humani terrena negotia cum
unum sint in subiacenti intellectus diuersitate
sunt plurima. Quod autem dico sic fiet
manifestius cum exemplum quod a saluatore
assumpsi edisserens ad ea que sunt subiecta
explananda transcendo. Unum subiacens
est domino meo ihesu saluatori. Hoc uno sub
iacente alio intellectu medicus est: iuxta quod
scriptum est non necesse habent sani medicum sed
male habentes. Alio intellectu pastor est secundum
quod irrationabilibus preest. Alio intellectu rex
secundum quod rationabilibus principatur. alio in
tellectu uitis uera secundum quod inserti in eum
homines uberrimos afferunt fructus: & ex
culti a patre agricola pinguedinem uitis ue
re ex unius radicis consortio assumunt. Juxta
alium intellectum sapientia est. iuxta aliud
ueritas. iuxta alium iusticia. ueruntamen sub
iacens unum est. Quomodo ergo in saluatore uno
subiacente plurimi intellectus sunt diuersorum
eius nominum. sic & terrena negotia iuxta
subiacens quidem unum sunt: iuxta in
tellectum autem plurima. Frequenter allego
rizantes babilonem diximus negotia esse
terrena. que semper confusa sunt uiciis: egip
tum similiter affligentia. Caldeorum uero ter
ram ob id quia plurima que geruntur in terris
stelle consecrent & peccatorum nostrorum siue
uirtutum eorum que accidunt nobis ex
eorum nutibus asserant fieri. eos esse dixi
mus qui talibus se persuasionibus dedicauerunt.
Omnis ergo qui his credit: in terra caldeorum
est. Sed quis uerum est mathemathicorum deli
ramenta sectatur: in terra caldeorum est. Si quis
natiuitatis diem supputat. & uariis

horarum momentorumque racionibus credens hoc
dogma suscipit quia stelle taliter & taliter
figuratis faciunt homines luxuriosos. ad
ulteros. castos. aut certe quodcumque eorum. iste
in terra caldeorum est. Jam quidem estimant
xpianos. ex astrorum cursibus fieri. Quot
quot autem ista sapitis. quot quot dictis
istis creditis: in terra caldeorum estis. Com
minans ergo deus his qui in terra chaldeorum sunt.
his specialiter comminatur qui se ipsos genea
logiis & fato consecrauerunt. asserentes cuncta
que inter mortales fiunt. aut ex astrorum
motibus: aut ex fati necessitate pendere. Sed
deus abraham promouens ad meliora: dixit ei.
Ego sum qui te educo: de terra chaldeorum.
Potens est enim deus qui etiam nobis tribuat
ut egrediamur de terra chaldeorum. & nullum
alium absque eo esse credamus: qui dispen
sans uniuersa & regens uitam nostram pro
qualitatibus meritorum accidentium diuersa mo
detur. Neque enim micans aliquod sydus ut
fetontis ut aiunt. ut corrupti catamiti stel
la nostrorum causa continet negotiorum. Et
iuxta unum quidem argumentum in terra
chaldeorum est: qui super dictis raciocinationibus
credit. iuxta aliud uero ascendit quis super tecta
& uenatur miliciam celi. Inuenimus autem
in ihemia multam ex his commutationem
qui litant milicie celi. Opus ergo domino uir
tutum in terra chaldeorum. quia uenerunt
tempora eius. aperite apothecas: manifestum
quia terra chaldeorum sunt. Sunt autem apo
thece chaldeorum: doctrine natiuitatum. Scru
tamini eam quasi speluncam: & dispergite.
Quis respuit supputationem natalium. qui
ueritatis utitur aduersum eas sermone. qui ostendit
nichil eorum que mathemathici dicunt ue
rum esse. qui docet inscrutabilia iudicia dei.
nec ea posse ab hominibus comprehendi. qui
asserit quia sydera non sunt cause eorum
que fiunt super terram: magis autem eorum
que nobis accidunt xpianis. iste exequitur
preceptum domini dicentis. Dispergite eam. Quod
autem sit hoc quod sequitur. non fient eius

reliquę querendum est. Ne alta inquit recin
dant caldeorum aliqua reseruent. obid iubeo
ne pusillum quidem relinquant in ea. Exic
cate omnis fructus eius. Quis iste beatus est ut pos
sit exiccare omnis fructus tre caldeorum. & des
cendant in occisionem? Ue eis quia uenit dies
eorum: & tempus ultionis eorum. Post hec
rursum alterius capituli contenta. Vox fugi
entium & resaluatorum de tra babylonis.
ad annuntiandum domino do nro in syon.
ultionem. De his nunc ppha. qui mores
patrios relinquentes & legem gentium & in
credulitatem uetem uenerunt ad sermonem
dei. Tale enim quoddam significat in eo qd
dicit. Vox fugientium & resaluatorum: de
tra babylonis. Utinam & ista o carbecumini
vox fugientium esset de babylone. fugien
tium utiq: fugientium peccata. Vox enim
fugientium & resaluatorum. ni sufficit fuge
de tra babylonis ꝫ & resaluari ex tra babylo
nis ad annuntiandam in sion ultionem a do
mino do nro: ut fugientes de tra babylonis
uentatis ad sion speculatoriam ecclam dei.
ad annuntiandam in syon. id ecclam ul
tionem a domino do nostro: ultionem ppli
eius. Denuntiate in babylone multis: omni
intendenti arcum. Significanter positum e
multis. Multi enim sunt qui in babylone
sunt: in ibrim u pauci. Non enim iccirco
aut dilexit uos dominꝰ deus nr. quia multi
eratis: uos quippe pauci estis ab omnibus.
& bne his qui ex parte erant dictum est.
pauci estis ab omnib; gentib. Intelligi
porro & hoc: pauci sunt qui saluantur.
S; & illud contendite intrare p angustam
portam. In lata autem & patenti annunti
ate in babilone multis: omni intendenti
arcum. non sit ex ea qui saluetur. Dissipate
inficite: omnia babilonis. Dup dicimus
de pabst babilonis. de uiris babilonis. de
femine babilonio. Non sit e qui resaluetur
babilonis: retribuite ei iuxta opa ei. Secun
dum omnia quę fecit facite ei. quia domino rest
itit: adūsum dīn sanctum isti. Quamdiu
babel in te cogitationes nequam resistentes
pietati & fidei. uere babel in te babilonios:
ꝫ fac ultionem & in hiec omnis peccatores
tre qui in te sunt omnis babilonios. ut pos
sis mundatus ad ibrim transgdi ciuitatem
di in xpo ihu cui e gla & imperium: in scla
sclorum amen. Expt omil. iii. Incip. iiii.

Deo qd sepultꝰ e. clamau pdix. con
clamauit pdix gregau que n pepit.
congregauit quę non peperit. faci
ens diuitias suas non cum iudicio.
in medio dierum eius delinquet eum: &
in nouissimis suis erit insipiens. Thronus
gle eius exaltat ab initio: locus sanctificatio
nis nre sustentatio isti. Domine omnis rel
querunt te confundantur discedentes sup ter
ram scribantur: quia delinquerunt fontem
uite dīm. Sana me domine & sanabor.
saluum me fac & salui ero: qm laus mea
tu es. Ecce ipsi dicunt ad me. Ubi est ver
bum domini? Ueniat. Ego autem non laboraui
subsequens post te: & diem hominis non con
cupiui tu scis. Ad famosam uenimus questio
nem inspice quid sit pdix: de quo nunc scrip
tura loquitur. Clamauit pdix congregauit q
non peperit: faciens diuitias suas non cum iu
dicio. In dimidio dierum eius delinquet
eum: & in nouissimis suis erit insipiens. Ex
natura uoluit dignum uidet quandam his
toriam commemorare. ut cognoscentes am
mal scire possimus. utrum ad bonam an ad
malam partem nunc nominati pdicis.
intelligentiam referamus. Dicit autem hoc
esse animal maligum. fraudulentum. calli
dum: multumq: decipiens uenatores. Sepe
quippe ante pedes aucupis uolunt. & in me
dium eius conatum. quasi iam apprehen
dus elabitur. Predam suis ex uicinitate p
mutat. & hoc agit ne ad iudicium secum su
orum ciuis uenator occurrat. Cumq: iam
senserit fugisse pullos suos. tunc & ipse illuso
hoste discedit. ne nequitiam eius uicinat ue
natus improbitas. Ambigendum non est
de eo quod dictum sumus quia ex his qui

manſuetu in cauetis nutriuntur: uitas appbatur.
Masculus in masculum consurgit. obluiscentur
sexum libido pcepſ. pugnatur ad coitum. & ꝙ
una palma uictoris ē. polluisse quem uicit.
Si g malignum. si dolosum. si immundum
hoc animal ē. impium uidetur ad meliorem
partem huius referre nom. & ad saluatoris
nīrū xpi intelligentiam trahere. Magis
autem conuenit zabulo mala adiungere. &
sup aduersario lectionem intelligē psentem.
si tam totius capituli nos secuta fuit intpatio.
Incipiamus g ab eo: quod scptum ē. Clama
uit pdix. congaudet que non pepit. Non
ꝑt creaturas congaudet zabulus. non ea colli
git que ipse genuit. q cum clamauit alie
nas congaudet creaturas facit eas suas. Clama
uit pdix pualentinum. clamauit pbasili
dem. p marcionem. p omīs qui aliene adeo
gie cupiditate rapti sunt. Nullus enim
eorum sonare poterat uocem domini tu:
mee oues uocem meam audiunt. Sz erat uox
xpi in paulo. erat in petro: pp ꝙ paulus di
cebat. An experimentum queritis eius. qui in
me loquitur xpc? Vox autem congaudentis
que non pepit pdicis in ilt est qui simplices
quosq; fidelium laqueo hereticę factionis impe
diunt. Clamauit pdix. congaudet que non
pepit: face diuitias suas non cum iudicio.
Omes facias ē pdix. Ecce quanta sunt eius
milia ingens turba. multi sunt ppli captiuoz:
& facit diuitias suas. Non cogitat iudicium
neq; hꝫ in corde iusticiam. sz omnia sine lege
gerens mito arguitur ñ cum iudicio fecisse
diuitias. Meus autem dominꝰ facit diuitias
suas cum iudicio: examinata ē. & dilecta eius
opulentia. In medio dierum eius: derelin
quent eum. Nos autem qui quondam fuim
sub clamantis potestate pdicis. clamauit
quippe p eos non solum quos supra enume
rauimus: sz p omīs genaliter qui quasi ad pieta
tem & ad religionem uocantes. sub contrario
uitatis dogmate clamauerunt: nos inquam
unusquisq; in dimidio dierum eius. deliquim
eum: & omīs quidem dies huius seculi. Sz
qua eruit nos ex instanti secto nēm dominꝰ
ihc: ideirco in medio dierum eius deliquimꝰ
eum. & nouissimum eius erit insipiens. Quan
do enim sapiens fuit. ut nouissimum eꝰ mito
insipiens fiat? Sz dicamus eum fuisse sapientē.
Serpens quippe sapientior erat omnib; bestiis
sup terram. quas fecit dominꝰ deus. Sapiens fuit
iuxta id ꝙd scptum ē. Adducam sup sensum
grandem pncipem assyriorum. Dix autem.
Violentia mea faciam. & sapientia intellectꝰ
auferam fines gentium: & uirtutes eorum
depascar. commouebo: ciuitates inhabitatas.
Si quis pot intelligat. qm nouissimum eius
erit stultum. Iste ab eo quod fuit sapiens male.
sapientior enim erat omnib; bestiis sup ter
ram: fiet econtrario eo quod sapiens fuit.
male insipiens. Intelliges ū quod sit no
uissimum eius erit insipiens. Si sciat qm
etiam t papias perpetuat. ut psalute tua
insipientiam recipiat. Si quis inquit ui
detur sapiens ee in uob in isto seculo: fiat
stultus. Stultus esto & fatuus: ut sapiens
fias. Si itaq; ē quedam sapientia culpa
bilis iuxta quam filii huius seculi sapien
tiores sunt aliis in genatione ista bono
ē deus. qui contrariis diuisa subtrahit. ut
faciat compleri id ꝙd dictum ē nouissi
mum eius erit insipiens. Quando nouis
simum eius erit insipiens? Oportet xm
regnare usq; dum ponat omīs inimicos
eius deus sub pedib; eius. Cum autem
omnia ei inimicit: nouissimus inimicus des
truetur mors. Cum autem destructa fuit
mors. tunc extrema pdicis erunt: & no
uissimum eius fiet insipiens. Hec de pdice.
Incipiunt ū capli secundi istum lectum ē.
Thronus gie eius exaltatus ab initio. locus
sanctificationis nre: sustentatio isrl. Ve ñe
omīs qui deliquerunt te confundant.
discedentes ate sup tram scribantur: quia
deliquerunt fontem uite dñm. Uxit beat
ysaias ppha. uidens dñm & regnum eius.
Vidi dñm sabaoth sedentem sup sedem ex
celsam & eleuatam. Vidit & iheremias

q̄n deus regnat. ꝑ quod gl̄ificans eum ait. Thro
nus gl̄e eius exaltatus ab initio: locus sanctifi
cationis nr̄e. Siue de xp̄o uoluit intelligere
ita non peccabit. siue de patre ñ impie sentiē
es. Est enim thronus gl̄e & excelsus: & ap̄ne
pio saluator. Thronus gl̄e ꝑ q̄d regnum eius.
Sanctificatio nr̄a xp̄c est: quia & ille sanctifi
cans. & nos sanctificati & nos sanctificati ex
uno oēs sumus. Sustentatio uirt. Sicut ipse
iustificat hc. ipse uitat. ipse sanctificato. simi
liter ipse ē etiam sustentatio. & non ē aliq̄d
iustum sine eo: nec patiens quod in se ñ fit
xp̄m. Ipse ē enim sustentatio uirt. Si autem
& ad patrem hoc referit: non impie intel
ligēs. Domine oēs qui delinquent te con
fundantur discedentes. Vnusquisq; nr̄m
q̄n peccat. pea q̄ peccat. xp̄m relinquit.
Relinquens autem & filium: relinquit &
patrem. Iniustus aut iniqua longe ē. pollut⁹
a sanctimonia: bellator a pace. Et qui sub po
testate inimici esse incipit: ar redemptione
fit alienus. Et qui extra sapientiam dei: sa
pientiam delinquit. Docens itaq; nos ꝑpha.
quid omnib; qui dēm deserunt: sit futu
rum ait. Omnes qui te delinquunt con
fundantur: discedentes; hoc ē qui te dese
runt: tantum confundantur. Discedentes
sup̄ tram scribantur. Oēs homines deseri
buntur. Sancti in celo: peccatores sup̄
tram. Dicit ad discipulos hc. Gaudete
aut̄. quia nomina uīa scripta sunt in
cel̄. & quoñ istorum nomina in supiorib;
conscribuntur. sic econtrario qui cōsanct̄
tenē. qui non p̄seuerant tam dom. q; agros
cir edom et uineas possident. scribunt̄ nomia
q̄si relinquentium dēm sup̄ tam. Confundant̄
discedentes sup̄ tram scribantur. Quo enī merito
mensi sunt. increpatur eis. Ipse sibi unusquisq;
causa ē. ut scribat sup̄ tam. si celestia ñ requirat
in ea. si semp̄ anima eius de istius mundi
negotiis estuet: quę uidentur sēcto bona.
Si ū audiens ihm loquentem. nolite uob
thesaurizare thesauros sup̄ tram. ubi tinea
& ūmes exterminant. & ubi fures effodiunt
& furantur: q̄ thesaurizate uob thesauros in
celo. qui thesaurizauit sibi in celo: ipse
sibi causa ē ut scribatur in cel̄. hęc ꝑ id q̄d
dictum ē sup̄ tam scribantur. Causamq; cō
memorat: quia deliquerunt fontem uite
dēm. Et in p̄ncipio ipse ꝑpha ex psona dēi
dicit. Ose delinquerunt fontem uite. & nunc
quia deliquerunt fontem uite dēm. Dica
mus g̃ & nos si nolumus delinquere fontem
uite dēm. uocem p̄ximorum ihu xp̄i dis
cipulorum. quia loquuti sunt ad magistrum:
cum eis dicēt. Numquid & uos uultis rece
dere? Quid g̃ dicemus? Domine. ad quem
ibimus? Verba uite: tu habes. Sic finita est
etiam secundi capituli: circumscripto. Scīs
oratio est: ista continens. Sana me domine &
sanabor. saluum me fac & saluus ero: q̄m laus
mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me. Vbi est
sermo dom̄i? Veniat. Ego aut̄ non labo
tam subsequens post te: & diem hominis ñ
concupiui tu scis. Si loqui ꝑ male hītes
conuenit medico q; male hītes dicendum
confidenter ab eo qui ēgrotantem suam animā
uult saluari. sana me domine & sanabor.
Etenim ulla mulier in euangelio sanguinem
fluuens omnem substantiam suam expendit in
medicis. nec potuit aliquam eorum sa
nari. Ad nullum quippe ex eis. dignum
erat dici: sana me & sanabor. nisi ad so
lum eius sufficit uestimenti tantum fimbriā
tangere: cui ego uni dicam. Sana me dne
& sanabor. Tunc siquidem medicamen sa
nitas sequitur: si xp̄c curare dignetur.
Saluum me fac & saluus ero. Talis equus in
salutem ꝑparatus ei dicam. Saluum me fac &
saluus ero. Et hoc tta audebo loqui si omni
gl̄e renuntiauī seculari. pompe & reliqua
dicere: q̄m gratia mea tu es. aut cum comple
uero mandatum in quo p̄ceptum: ñ gl̄etur
sapiens in sapientia sua. nec fortis in ui
tute sua. nec diues in diuitiis suis. q; in isto
gl̄etur qui gl̄iatur intellige & scire: quia
ego sum dom̄s. Beatus itaq; qui renun
tauit omni gl̄e quę deorsum ē. uelut

sup gene nobili sup pulcritudine & corpalib;
bonis sup diuiciis & iactatione. Beatus qui con
tempnens uanam glam: dicit ad dnm. qm
glatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me. Vbi
est sermo domini? Ueniat. Ego autem non la
boraui: subsequens post te. Jhc t dicit. Tolle
crucem tuam. & uem sequere me. & qui n
relinquit patrem aut matrem. & secutus
fuit me: non e meus dignus discipls. Si g
tal fuis ut semp xpm sequaris. quantum
plus secutus fuis: tanto minus laborabis. Non
enim lassitudo in iacob: neq; apparebit dolor in
isrl. Propta dixit ut n laboremus ultius. labo
rantes antequam incipemus sequi. Venite ad
me oms qui laboratis & qui onerati estis: & ego
reficiam uos. Si laborantes uenimus ad ihm. &
eum fuimus secuti: tunc dice potimus. Ego
autem non laboraui subsequens post te: & diem
hominis non concupiui. Est quidam dies ho
minis. est quedam dies di. id e resurrectionis
quam omnis sanctus desidet: non illam de q
scptum e. Ue eis qui desidant diem domini.
& ista est tenebre: & non lux. Qui e qui pos
sit dice. & diem hominis n concupiui? Ex
planatio ubi conuincit nos: quia diem concu
piscamus hominis. Frequent quippe egrotan
tes cum in fantasmate esse febrium cepimus.
& mortis limine urgeri. ad eos qui nos uisi
tant fratres lassas manus attollimus. orantes
eos ut pnob dnm depcentur: atq; dicentes.
Roga m aliquid uite spatium. roga ut ali
quantisp in hac luce pmaneam. Jsta memo
rantes non diem scm domini: s; diem homi
nis desidamus. Quapp longe uite amore de
posito. & desidio humane diei. queramus
illam diem uide: in qua participes eius
beatitudinis que in x e. efficiamur: cui e
gla & impium. in scla sclorum amen.

Expl omil. iii. Incip. v. de eo qd scptu e.
dns fecit tram fortitudine sua. & erexit
orbem in sapientia sua. & in sua pru
dentia extendit celum.

Audi quippe scripture ordinem. Dns
qui fecit tram fortitudine sua. &
erexit orbem in sapientia sua: &
in sua prudentia extendit celum.
& nos g in nra tra dictum est quippe ad ada
tra es & in tram ibis. necessariam habemus
fortitudinem di: quia absq; ea impossibile
nob est id exequi qd carni repugnat. Cum
autem mortificata fuint menbra sup tram.
tunc parent spc uoluntati. Siquidem iuxta
aplm. spu gesta carnis mortificant. Dominus
g qui fecit tram in fortitudine sua. Si autem
& ad hanc tram uenias. & consides id qd in
iob scptum e. iuxta tamen emendatissima
exemplaria qm statuit eam sup nichilum.
inuenies fortitudinem di in medietate mun
di libram mundi sustine. Ueniam g & ad or
bem trarum qui grece oycymene nuncupat.
id e inhabitata. Scio animam inhabitatam.
scio desertam. Si enim non ht dm patrem. si
non ht filium dicentem ego & pater meus
ueniemus ad eum. & mansionem apud eu
faciemus: si non ht spm sanctum anima deser
ta est. Habitata autem e qn plena e deo: qn
ht xpm & spm sanctum. Verum h differenter
& uarie in scripturis dicuntur in anima ho
minis patrem & filium & spm sanctum com
morari. Nam & dauid in psalmo confessio
nis: tres spc sanctus postulat dicens. Spu
principali confirma me. Spm rectum innoua
in uisceribus meis. Spm sanctum tuum ne aufe
ras a me. Qui sunt isti tres spc. Principal spc
pater e. rectus spc xpc est: spc sanctus.
spc sanctus e. Hec in approbatione eius rei di
ximus quod habitatus orbis trarum in sapi
entia di fabricatus sit. Sapientia quippe
auxiliabitur iusto: sup decem potestatem
habenti ciuitates. Sapientiam autem & dis
ciplinam qui abicit infelix e & uana spes
eius. & labores eius insensati: & inutilia
opa eius ait sapientia que titulo inscribitur
salomonis. Jccirco quantum possumus labo
rare nitamur. habitata nra sapientia dei
erigatur. Cecid quippe & de sublimi corruit.

uenientib; nob in locum miseriarum. Cecid
habitata nr̃a p̃quam peccauimus. inique feci
mus. iniuste egimus: & p̃ ruinam indiget erec
tione. Si autem non uis ista sententia adduci
communem totius orb̃ queramus ruinam. &
p̃ casum eius consequent̃ d̃s erigens p̃dicetur.
Quicumq; ē in orbe isto. ante erectionem ce
cid. Si autem cecid: consequent̃ erigendus
fuit. Nemo quippe sine casu subleuat̃. Si aut̃
erectus est: uideamus que ruina p̃cesserit.
Om̃s corruimus p̃ peccatum in orbem terra
rum. & dominꝰ qui erigit allisos: eleuauit nos
iacentes. In adam om̃s morimur. atq; ita cor
ruit orb̃ t̃rarum & indiget erectione: ut
in xp̃o om̃s uiuificemur. Igit̃ duplicem intel
lectum: de orbe t̃didimus. Unum q̃m̃ singule
anime aut habitate sint aut deserte: alte
rum q̃m̃ uniu̇sus orb̃ parit̃ cecidit. Et in
sua prudentia extend celum. Non fortuitu
sapientia in celi extensione assumpta est.
Inuenies & in p̃uerbiis dictum. Dominꝰ sapi
entia fundauit t̃ram. p̃parauit ante celos
prudentia. Est ḡ aliqua prudentia d̃i. q̃m
nolo ut ext̃ xp̃m requiras. Omnia quippe
que d̃i sunt: xp̃c est. Ipse sapientia eiꝰ. ipse
fortitudo eius. ipse iusticia. ipse sanctitas
redemptio. ipse ut ad p̃sens ueniam: etiam
prudentia. S; cum sit in subiacenti. p̃uarie
tate sensuum: diu̇sis uocabul nuncupatur.
Aliud significat sapientia: aliud iusticia.
Quando enim sapientia d̃r. disciplinis te di
uinarum humanarumq; rerum instituit.
Quando iusticia distributor. & iudex m̃itor̃
significatur. Quando sanctitas. illa uirtus
desc̃ibitur que credentes d̃o efficit sanctos.
Ita ḡ & prudentiam eius intelligite cum
doct̃na est & demonstratio bonarum aut ma
larum rerum. siue neutrum atq; in hunc
modum extendisse nunc d̃r celum in pru
dentia sua. Quom̃ autem extendatur celum
extendente eum prudentia. audi q̃m ex
tendi u̇ba non attendentis. Asserit quippe
extensionem quandam ēē u̇borum. similit̃
ut nunc d̃r celi: iuxta illud quoq; q̃d in
alio loco sc̃ptum est. qui extend celum ut pel
lem. Extenditur autem & anima nr̃a que p̃ius
fuerat contracta: ut capax possit esse sapientie
d̃i. Verum ut ad p̃positum reu̇tamur. diximꝰ
de eo quod prudentia celum factum sit &
nunc affirmamus eos qui celestem hominem
portant esse celestes. Si enim ad peccatorē
d̃r t̃ra es & in t̃ram ibis. quare non dicatur
ad iustum cuius ē regnum celorum. celum es
& in celum ibis? Unusquisq; autem nr̃m.
aut celestia facta h̃t: aut t̃rena. Si t̃rena fac
ta sunt: ad cognatam sibi t̃ram deducunt
eum qui thesaurizat ea in t̃ra. & non in celo.
Rursumq; h̃ que iuxta uirtutem gesta sunt.
thesaurizatorem suum appp̃inquantem sibi
ad celorum regiones subueunt. & eduxit
nubes: ab extremo t̃re. Istiusmodi disputa
tio in psalmo nup̃ incidit. & dictum est ā
nob quom̃ deus eduxit nubes ab extremo t̃re.
Quod quidem nunc cogimur retractare.
ut & hi qui audierunt plenissime eorum
que sciunt reminiscantur. & hi qui aut
non int̃fuerunt aut obliti sunt contextum
sermonis agnoscant: quem tunc p̃ut potui
mus exhibuimꝰ. Diximus autem sanctos ēē
nubes. Et enim hoc q̃d sc̃ptum ē u̇itas tua
usq; ad nubes. non pot̃ referri ad manima
les nubes: s; u̇itas d̃i usq; ad illas nubes est
que audiunt mandatum domini. & noue
runt quo pluuias deferant: & a quib; eas
suspendant. De his nubib; dictum ē. Et
mandabo nubib; meis ne pluant sup̃ eam
ymbrem. De his enim que ex densato aere
constare dicuntur si non fuit pluuia. n̄
p̃cipit dominꝰ ne pluant sup̃ uineam: aut
quamcumq; regionem ymbrem. s; omnino
non apparent ut in t̃cio regnorum libro
legimus q̃n in tempe siccitatis: nubes
nulla apparuit. & p̃ea iuxta p̃phiam he
liae future pluuiae signum in uestigio ho
minis ostensum est atq; ita post nubem
globatam imb̃ descendit in t̃ras. Istis u̇
quasi subsistentib; nebul iubet̃ pluuiam
continē cum indigna fuit anima imbrē

celesti & dr mandabo nubib; meis ne plu
ant sup eam imbrem. Itaq; unus quisq; sanc
torum: nubes ē. Moyses nubes erat. & quasi
nubes loquebatur. Attende celum & loqr.
& audiat tra sermones ex ore meo. Expec
tentur ut pluuia uba mea: & descendant
ut ros eloquia mea. Si n̄ fuisset nubes
nunquam dixisset. expectentur ut pluuia
uba mea: & descendant ut ros eloquia mea.
Quasi nubes dicebat ut imber sup gmen.
& pruina sup fenum: quia nom̄ domini in
uocaui. Similit̄ & ysaias. ut nubes loque
batur. Audi celum. & auribz pcipe terra:
quia dominus loquut ē. & quia ipse nubes
erat. & sciebat alias nubes comprphantes sibi:
ido uaticinans aiebat. Mandabo nubib; ne
pluant sup eam imbrem. Si autem iam di
dicimus qui sint nubes. uideamus qm̄ deus
educat nubes: ab extremo tre. Ait saluator.
Qui uult in uob esse pmus: sit omnium no
uissimus. Seruauit hoc mandatum paulus.
& fuit nouissimus in hoc mundo dicens.
Puto enim ds nos aplos nouissimos ostendit
quasi mortificatos. quia spectaculum facti
sumus in mundo: & anglis & hominibus.
Si quis g sanctus custodiens pceptum sal
uatoris factus fuit in hac uita nouissimus
iste fit nubes. & educit ds nubes a finibus
tre: non aducib; non aconsulib; n̄ adiutib.
Beati enim paupes: qm̄ uestrum ē regnū
celorum. Vides quom̄ ab extremis trae
educat ds nebulas? Propta si uolumus
nubes fieri ad quas puenit uitas dei: no
uissimi omnium fiamus & tam affectu
quam ope dicamus. Puto enim ds nos
aplos nouissimos ostendit. Qd si n̄ sum
apls. licet tam̄ fieri in extremum: ut
educens nubes deus ab extremis terrae.
educat & me & fulgura in pluuiam faciat.
Aiunt naturalium causarum scptatores.
quia fulgura ex nubium collisione gene
rentur in morem silicum duriorum. qs
cumq; comploseris sibi: medius ex his ignis
elabitur. atq; ita cum fulgore pariter &

tonitrua mugire. tonitru scil sonitum
indicante concursus: & fulgura excussi lu
minis claritate. Si intellexisti exemplum.
consida nunc nubes racionales. Moyses nu
bes erat: ihu naue nubes erat. Isti si secum
colloquantur. ex sermonib; eorum fulgura
micant. Iheremias & baruch: nubes erant.
Sermocinent inuicem. & uidebis rutilare
fulgura. Potes & tu ipse de scpturis sanctis
in hunc modum nubium inuenire concur
sus: ex quib; ignes emittant. Ut autem &
ad nouum testamtum ueniamus. paulus &
siluanus due nubes in unum conuenerunt.
& ecce totum mundum eple eorum ful
gur illuminat. Fulgura in pluuiam fecit. &
eduxit uentos de thesauris suis. Ergo ne
hi uenti qui sup tras flant in thesauris di
sunt. & n̄ horum natura manifesta ē. qm̄ &
qua racione subsistant? S; sunt quidam
uentorum thesauri. Thesauri spūum. the
sauri sapientie & intellect. spc consilij &
uirtutis. spc scientie & pietatis. spc timoris
domini. fortitudinis dilectionis & caritatis.
Potes & ipse de scpturis hos uentos congre
gare. & istorum spūum inuenire thesau
ros? Ubi sunt isti thesauri? Utiq; in eo. in
quo sunt thesauri sapientie & scientie ab
sconditi. In xpo sedem hnt. inde oriuntur
hi spc: ut alius sapiens sit alius fidel. alius
eruditus. & alius aliud qdcumq; donorz
di possideat. Alij enim p spm datur ser
mo sapientie. alij sermo scientie iuxta
eundem spm: alij fides in eodem spū. E
duxit g nubes ab extremo tre. fulgura
in pluuiam fecit: & eduxit uentos de the
sauris suis. & nos iuxta miscdiam di. ad hos
thesauros nos occursuros putamus. & quia
plures sunt thesauri. forte iuxta ordinem
resurgentium erit: & requies in thesauris
di. Quod autem dico. istius modi ē. Resur
rectio mortuorum. in quibdam ordinib; fu
tura ē. Ait quippe apls. Vnus quisq; autē
resurget in suo ordine. & n̄ ut libet mis
centur ordines resurgentium. Aliud ordo

erit in illo & in illo thesauro dei. alius ordo
in alio & in alio thesauro dei. Isti autem omnis
thesauri unum habent thesaurum: in quo sunt
thesauri sapientie absconditi. Et quomodo possi
deo unam preciosissimam margaritam per
plures alias margaritas sic uenio ad thesaurum
thesaurorum. & dominum dominorum & regem re
gum: cum dignus fuero spiritibus in dei thesauris
commorantibus. Eduxit enim uentos de thesauris suis.
Infatuatus est omnis homo ab scientia. Si omnis
homo infatuatus est ab scientia. & paulus est
homo: paulus infatuatus est ab scientia. Ex par
te enim cognoscimus: & ex parte prophetamus.
Infatuatus est ab scientia uidens per speculum & in
enigmate. porciunculam quandam uidens
& si sic expedit dicere: ipsius quoque porciuncule
partem minimam recognoscens: Econtrario
autem intelligens. quid sit infatuatus est omnis
homo ab scientia. comparatione peccorum ihe
rusalem: sodomorum peccatum est iusticia. Justi
ficata est enim ait sodoma ex te. Quomodo enim
non habent iusticiam sodomorum peccata per se.
sed ad collationem maiorum scelerum iustificantur:
sic econtrario scientia pauli ad illam scientiam
celestem. ad illum consummatum electio
nis intellectum stulticia reputatur. Iccirco infa
tuatus est omnis homo ab scientia. Tale quid
dam ecclesiastes ut arbitror deprehendens effatus est.
Dixi sapiens efficiar. & ipsa elongabitur se a me.
longius quam erat. & alta profunditas. quis
inueniet eam? Volumus quiddam audenter
licet dicere. quoniam hoc quod descendit in mundum
euacuauit se ipsum: ut euacuatione eius mun
dus compleatur. Si autem hoc quod descendit
in mundum euacuauit se. euacuatio ipsa
sapientia est: quoniam factum quod est. dei sapientius
est hominibus. Si ego dixissem fatuum dei.
quomodo aucupes sermonum meorum & semper
dediti ad criminandum. uenenatas in me lin
guas uibrarent? Nunc uero paulus quasi sapi
ens & potestatem habens apostolicam ausus est dicere
omnem sapientiam que in se que in petro.
que in ceteris apostolis erat: que in istum mun
dum descendat stulticiam esse dei. Ad compa

tionem quippe illius sapientie quam terrenus non
capit locus. ad illam sapientiam que celestis est.
que mundi limitem excedit: hoc quod descendit
ad homines fatuum dei est. Verum id ipsum fa
tuum dei. sapientius est hominibus. Cuibus hominibus?
Non utique stultis: sed sapientibus. Dicas licet sapi
entes seculi istius siue principes siue uates
istis sapientibus seculi. hoc quod exposuimus
fatuum dei sapientius est hominibus. Mirabile
quoddam uolumus inserere quoniam sapientia mun
di stulticia est apud deum. & infatuauit deus sapien
tiam mundi. Non in sapientia sua infatuauit sa
pientiam mundi. ut esse stulticia arguatur.
Neque enim dignatur sapientia dei ad mundi sa
pientiam conuincendam tota descendere: sed potius
modicum hoc est incarnationis sacramentum.
Quid necessarium fuit quod fatuum dei erat in
hoc paruo & fatuo dei infatuaretur seculi sapientia?
Non enim ualebat seculi sapientia. magnitudi
nem in se uenientis sapientie sustinere. Verum
exemplum interponam. ut perspicue possit intel
ligi quomodo fatuum dei stultam fecit sapientiam
mundi. Fingamus paulisper me qui aliquid pu
tor nosse cum insipiente aliquo & inerudito
conferre sermonem. qui nichil intelligat: nichil
acute disputationis interroget. Numquid nam
opus mihi est ad illius stulticiam coarguendam
dialetice artis calliditatem & profundorum
sensuum acumen adhibere? Nonne ad unius
sermunculi iactum uilis & modici qui tamen
illius intelligentie uideatur acerrimus. fatuum
eum & insipientem esse conuincam? Sic igitur
ad mundi sapientiam stultificandam non est
opus sapientiam dei descendere. & cum ea col
luctari: que deorsum est sapientia. sed sufficit
fatuum dei: quoniam fatuum dei sapientius est ho
minibus. & infirmum dei fortius est hominibus.
Et omnia contraria saluator meus & dominus
assumpsit ut contrariis dissoluat contraria. &
nos confirmemur ab infirmitate eius: & sa
pientes efficiamur a fatuo eius. & in hoc in
troducti possimus ascendere ad sapientiam &
uirtutem dei. ihesum xpm dominum nostrum: cui est gloria
& imperium. in secula seculorum amen.

Expl omil. v. Incip. vi. de eo qd scriptu e. Sermo qui factus e ad iheremiam a dno dicens. Audi uba testamenti hui. usq; ad eu loc in quo dr. conuersi sunt ad iniquitate patru suoru.

Iuxta hystoriae quidem
ueritatem n negamus psentiam domini nostri
ihu xpi corpalit factam. & totum mundum
illuxisse: qn uerbum caro factum e. & habita
uit in nob. Oportet autem nosse. qm antequam
& corpus assumet ad sanctos descendet: & p
hanc psentiam corpalem ad celos uictor
ascendens rursus ad nos ueniat. Siuis huius
rei cape argumentum: ausculta quod dicit.
Sermo qui factus e sup iheremiam a domino
dicens. & rel. Quis enim e hic sermo qui fac
tus est a domino siue ad iheremiam siue ad ysaiam.
siue ad quemlibet ppharum? An ille e qui
erat a principio apud deum? Ego nescio aliud
uerbum domini pret eum: de quo dic euuan
gelista. In principio erat uerbum. & uerbum erat
apud deum: & ds erat uerbum. Hoc autem
scire debemus. quia h sit utilitas credentium:
si sermo ad singulos quosq; fiat. Quid m enim
pdest si descendat in mundum & ego eum n
habeam. e diuerso autem etiam si ad uniuersum
mundum n ueniat. & ego si fuero simil ppha
rum habeo eum? Dicam autem quid ad mo
ysen & ad iheremiam & ad ysaiam. & ad singlos
scorum idem sermo commeauit: & illud qd
a dno discipul dictum e. ecce ego uobcum
sum omnib; dieb; usq; ad consummationem
seculi: ope saluatos ante aduentum suum
quem omnib; manifestauit. Erat quippe
cum moyse. cum ysaia: cum omnib; sanctis.
Quom enim poterant effari sermonem dei.
sine ipsius sermonis aduentu? Hec autem
nos qui ecclastici sumus. magis debemus ad
uertere qui uolumus eundem dm ee legis et
euuanglii ipsum dnm & antiquitus: & nc
& in omnia scla sclorum am. Sunt quidam
qui opinione sua uetem diuinitatem ab ea
que a xpo annuntiatur diuidant nos unum
nouimus deum. & in pterito & psenti unum
xpm & tunc & m: similit & unum sanctum
spm cum patre & filio sempiterno. Hec pp quod lec
tum e sermo qui factus est sup iheremiam a dno
dicens. Quid g dicat: & nos audiamus. Audite
uba testamenti huius. & loquimini ad uiros iuda:
et inhabitantes iherlm. Viri iuda: nos sumus
pp xpm. Nec dubium e. quia dominus noster
ex iuda ortus sit. Nomen quoq; ipsum iuda
si iuxta scripturas pbauero ad xpm referri non
erunt increduli xpo iudi: s; nos qui in xpo
credimus. Iuda te collaudant frs tui. manus
tue sup dorsa inimicorum tuorum. Klau
dant. Non illum iudam filium iacob frs sui
laudauerunt: s; hunc iudam frs sui laudauerunt.
Ait quippe iste iudas. narrabo nom tuum
frib; meis: in medio eccle laudabo te. Dicit
ad illum iudam: manus tue sup dorsum ini
micorum tuorum. Vbi repperitur ille iudas.
supra dorsum inimicorum manus suas po
suisse? Historia de eo nich tale conscripsit.
Si autem consides aduentum domini mei
ihu xpi destruentis zabulum expoliantis
principatus & potestates & ostentui eos facientis
& triumphantis in ligno. uidebis qm super
istum iudam completa sit pphia dicens.
Manus tue sup dorsum inimicorum tuorum.
& nunc ad uiros iuda sermo sit. Nulli du
bium e quin ad xpianos sermo fiat pp xpm
qui ex tribu iuda natus e. Fit quoq; sermo
et ad inhabitantes ihrlm. scil & ad eos qui in
eccla habitant. Hec e ciuitas magni regis.
he uisio pacis. Pax quippe in nob. si tamen
filii pacis sumus: multiplicatur & crinitur.
Audite g uba testamenti huius. & loquimini
ad uiros iuda & inhabitantes ihrlm: & di
ces ad eos. Hec dicit dominus. Maledictus
homo qui non audierit uba testamenti hui.
qd mandauit ds patrib; nris. Quis magis
audit uba testamenti huius qd mandauit
ds patrib; nris. nos qui in xpo credimus.
an illi qui nec moysi crediderunt dum in
xpo non credunt ad quos saluator ait. si
credetis moysi. credetis utiq; & m. ille
enim de me scripsit. si autem litteris eius non
creditis. qm uerbis meis credituri estis?

strag; illi moysi non crediderunt. nos ū credentes in xpō credimus testamēto qđ traditum ē p moysen: & ad nos dr. ne maledicta fiamus. Maledict⁹ homo qui ñ audierit ūba testamēti huius: qđ mandauit patrib; uīris. Ergo illi maledicti sunt. Neq; enim audierunt testamentum qđ mandauit ds patrib; eorum in die inquit qua eduxī eos de tra egypti: de fornace ferrea. Maxime uxta intelligentiam id qđ scptum est in iohannis apocalipsim. qua locus ubi dns crucifixus ē: uocatur spāliter sodoma & egypt⁹. Si enim spāliter egyptus quippiam nominat⁹. & non ē egyptus secm intelligentiam corpalem: haut dubium ē quin si intellexeris egyptum spālem & exieris de ea. tu sis egtiens exī egypti de fornace ferrea: & ī dicit. Audite uocem meam: & facite uxta haec omnia. Deinde rep missio dī ē ad audientes. si fecint quecumq; precepit dominꝰ. Et erit⁹ in in pplm: & ego ero uob in dm. Non omnis qui se pplm dicere dicit: ppls dī est. Iudeorum ppls. pplm se uendicans dī: merito audire quia non ppls meus uos. & dictum ē ad eum. Non ppls meus. & rursum. Iste ppls: uocat⁹ ē ppls. Ipsi enim emulati sunt inquit me: ñ sup dō. De ill dicit. Irritauerunt me in idolis suis. & ego emulabor eos sup nongentem: in gentem autem insipientem irritabo eos. Nos ḡ in pplm dī facti sumus. & annuntiat⁹ uisticia a ppto qui nascetur de genib. Iste enim ppls subito nascetur: & in ppha scptum ē. Si nata ē gens in semel. Quando saluator ascendit ad celos & crediderunt una die quinq; milia. & alia addita sunt tria milia: uere tunc fuit cernē pplm in semel natum terne dī. & repente sterilem parturientem: ad quam dr. Letare sterilis que ñ paris. erumpe & clama que ñ parturis: quia plures filij deserte. magis quam eius que hī uirum. Deserta ecclia. alege erat deserta a dō. Hīs autem uirum synagoga: legem habebat & dm. Quid ḡ policet⁹ deus? Erit⁹ in in pplm: & ego ero uob in dm. Non est omnium deus sī; eorum tantum quib; se largitus ē: qm patarche illi ad quē dixit. Ego deus tuus. & rursum alis ero ds tuus. neq; de alis ero quo? Deus eorum. Sine tame aliqn consequimur id qđ pfingulos dico. ut deus omnium sit ds nr⁹. Si autem uis plenius checē quam sit ds. & quib; uocabulum sui nominis largiat⁹ ego inquit ds abraham. & ds ysaac. & ds iacob. Id q; ipse saluator exponens ait. Deus autem non est mortuorum: sī; uiuorum. Quis ē mortuus? Utiq; peccor. qui non hī dicentem: ego sum uita. qui hī mortua opa: q necdum penitentiam egit ab opib; moritur. de quo apls ait. ñ rursum fundamentum iacientes penitentie: ab opib; mortuis. Si ḡ non ē ds mortuorum sī; uiuentium. & secundus cum ēē uiuentem qui consulatur in xpō & sit participes eius: & si uolumus ut & nr⁹ ds sit. renuntiemus opib; mortuis: ut polliciationem suam in nob compleat dicens. & ero uob in dm. & stabuam tuamentum qđ iurauit patrib; uīris: dare illi tram fluentem lac & mel. Hec enim non ē ta. quam pollicitus ē ds tra fluens lac & mel: sī; illa tra quam saluator docuit dicens. Beati mites: qm ipsi possidebunt terram. Deinde ad h que dixerat ds ppha respondit. id ē ad id quod ait: maledictus homo qui ñ audierit ūba testamēti huius & dicit. & respondit: & dixi. fiat domine. Quid ē quod ait fiat domine? Utiq; id quod pnuntiauit ds. maledictus homo qui non audierit ūba testamēti huius. & dixit dom⁹ ad me. Lege ūba ista. in euntate nuda: & extra iherlim. Etiam hīs qui foris sunt. legim ūba diuina: puocantes eos ad salutem ūba testamēti huius. & facite illa. & dixit dom⁹ ad me. Inuenta colligano ē in uris nuda: & inhabitantib; iherlim. Si peccauimus nos qui pp xpm uiri nuda uocamur. & inuenti fuimꝰ in nob nuditatem peccorum: de nob dr. Inuenta ē colligano in uris nuda: & inhabitantib; iherlim. Cum in ecclia di tales sint in quib; reppiat⁹ laqueus iniquitatis. & uincula peccati in tantum ut

id quod de peccatore dicitur eis ualeat conuenire.
uincul autem peccatorum suorum unus quisque
constringitur: tunc dicit dominus. Inuenta est colli
gatio: in uiris iuda. Verum non inuenietur
colligatio in nobis. Quomodo autem non inuenietur
colligatio in nobis. si usque ad hanc horam colli
gatio in quibusdam est? Sed solue omne uincu
lum iniquitatis. dissolue obligationes uiolen
tarum commutationum omnem conscripti
onem iniquam dissipa: frange esurientibus
panem tuum. Inuenta est ergo colligatio in uiris
iuda: et inhabitantibus ihrlm. Conuersi sunt ad
iniquitates patrum suorum priorum. Conuersi
sunt: ad iniquitates. Quorum? Non ait sim
pliciter patrum: sed cum additamento patrum
suorum priorum. Diximus hoc de nobis dici: et his
qui in nobis sunt peccatores. Quomodo ergo inter nos
qui sunt peccatores. conuersi sunt ad iniquitates
patrum suorum. Dupplices habemus patres.
et una species est pessimorum patrum. Siqui
dem antequam credemus diabolus pater noster
fuit: ut sermo euuangelicus ostendit dicens.
Vos de zabulo patre nati estis. Cum autem
credidimus: facti sumus filii dei. Si ergo post hec
peccauimus. conuertimur ad iniquitates: non
simpliciter patrum. sed patrum priorum. Ad
probationem autem eius rei. quia duplices
habeamus patres. utimur ut dauid testimo
nio in quadragesimo quarto psalmo: ita di
centis. Audi filia et uide. et inclina aurem
tuam: et obliuiscere populum tuum. et domum
patris tui. Quasi pater quippe cepit. audi filia.
Ergo dupplices: nostri patres sunt. Sed obliuiscere
inquit domum patris tui prioris. Si ergo oblitus
domus patris tui prioris. rursus fuisti ad peccata
conuersus: incidisti in id quod nunc dicitur peccatum.
conuersi sunt ad iniquitates patrum suorum
priorum. Dicebamus dudum zabulum pa
trem nostrum fuisse. antequam deus factus sit pater
noster: si tamen etiam nunc non habemus zabulum
patrem. Quod etiam de iohannis epistola
approbamus. in qua ita scribitur. Omnis
qui peccatum facit: ex zabulo nascitur.
Totiens ex zabulo nascimur: quotiens peccamus.

Infelix ille qui semper generatur a zabulo. Rur
sumque multum beatus: qui ex deo semper nas
citur. Neque enim semel dicam iustum ex deo
natum. sed per singula uirtutis opera: semper iustus
nascitur ex deo. Hoc autem plenius ut pos
sit probari. etiam de saluatoris nostri cotidiana na
tiuitate dicamus: liquido id iniustis obtinen
tes quod in domino precessit. Saluator noster:
splendor est glorie. Splendor autem non semel nas
citur et deinceps desinit nasci. sed quotiens
cumque ortum fuit lumen ex quo splendor
oritur: totiens oritur et splendor gloriae.
Saluator noster sapientia est dei. sapientia uero.
splendor est lucis eterne. Sic ergo saluator semper
nascitur. et iccirco dicit: ante omnes autem colles
generauit me. non ut quidam male legunt ge
nuit: si semper ex parte nascitur dominus.
etiam tu in similitudinem eius si tamen ad
optionis habes spiritum: semper generaris adeo. per
singulos intellectus per singula opera et efficeris
filius dei in xpo ihu domino cui gloria: et
imperium: in secula seculorum amen.

Expl omi. vi. Incip. vii. de eo quod scriptum est. propter
me exterminata est exterminio omnis terra. usque
ad eum locum in quo ait. ecce computru
uis est erat: quia illo usui aptum erat.

Quis est iste qui dicit. propter me exterminata est exterminio omnis terra?
Xpc hec loquitur. Nam ante
aduentum suum multa quidem peccata
facta sunt in populo israel. sed non talia ut penitus
relinquerentur: et in longam tradetur captiui
tatem. Quando autem compleuerunt mensuram patrum suorum. et addiderunt ad
occisionem prophetarum persecutionemque iustorum.
etiam saluatoris interfectionem. tunc im
pletum est. Dimittetur uobis domus uestra deser
ta. Et quia ille ab eis hec que in euuangelio
scripta sunt passus est. iccirco nunc dicitur. Exter
minio exterminata est: omnis terra. Quod si uo
lueris subtilius intelligere propter me exterminata
est exterminio omnis terra. considera eam que
in te est quomodo exterminata sit terra: et tunc
uidebis per aduentum ihu xpi impleta esse

que dicta sunt mortificatis menbris nr̄is sup
t̄ram. cum iam non operetur t̄ra opa sua: non fi
ant apud iustum ea quib; caro antea fouebat:
non fornicatio. non immunditia. non ult̄ luxu
ria. non idolorum seruitus: non uenefitia. Dn̄s
loquit̄. Quid putatis quia ueni mitte pacem
sup t̄ram? Non ueni pacem mitte: s; gladium.
Verum antequam ille descendet non erat gla
dius sup t̄ram. neq; caro concupiscebat aduer
sus sp̄m: nec sp̄c aduersum carnem. Quando
autem uenit & edocti sumus. que carnis que
ue sint sp̄c doctrina eius quasi gladius in missus
diuisit carnem. id ē t̄ram ab sp̄u: & extrminauit
eam quia mortificationem ih̄u xp̄i circumfe
rimus in corpe nr̄o. & non uiuimus ultra iā
iuxta carnem uiuit autem sp̄c: & seminam⁹
non in carne s; in sp̄u. ut non metamus cor
ruptionem de carne: s; de sp̄u uitam et̄nam.
Dicit autem de peccōrib⁹. Seminatis triticum:
et spinas metitis. Qui enim neq; iuxta uolun
tatem scripturarum. neq; iuxta fidi uitatem
p̄ferunt eloquia di. seminant triticum: et
metunt spinas. Hoc hēretici faciunt qui legūt
scripturas. & spinas non de libris sanctis s; de
ꝓpriis sensib; metunt. Cleri eorum: n̄ ꝓderūt
eis. Hec ante me & alij exposuerunt. &
quia n̄ impbo intp̄tationem eorum consen
tiens eandem ꝓfero non quasi ipse repperim
s; repta iam repetens. ut m̄ parit̄ uobq; con
ducant: si tamen que dicenda sunt intent⁹
animus excipiat. Nos qui putamur aliquid
esse id ē qui in clericatus uob ordinem presi
demus. in tantum ut quidam de minori
gradu ad hunc locum cupiant ꝑuenire.
nosse debetis non statim in eo esse saluan
dos: quia clerici sumus. Multi enim et
prb̄ri peunt: & laici beatissimi repp̄iuntur.
S; ordinem clericatus & meamur pariter &
habemus. Quia g̃ sunt quidam clerici n̄
ita uiuentes. ut & ipsi ex ordine capiant
fructum. & ornam̄to sue sint dignitati: iccir
co aiunt qui exposuerunt ea. que ꝓpha nunc
dixit. Cleri eorum: non ꝓderunt eis. Vtilitas
quippe clericatus non in eo est si aliquis in ag
mine sedeat prb̄rorum s; si iuxta locum suum
et iuxta p̄cepta domini dignus incedat. Ve
rum kr̄i nolite putare hoc tantum de nob
esse dictum. Et nos & uos commonet diuina
maiestas. ut iuxta scripturarum p̄cepta uiuam⁹.
Et si sic expedit dicere. potentes potenter
tormenta patientur: plus a me exigitur q̄m
a zacono. plus a zacono: quam a laico. Qui u̅
totius eccle arcem obtinet: ꝓ omni eccl̄ia
reddet rationem. Propt̄ hoc apl̄s paulus uidet
ut his quib; fuerant multa commissa: aiebat.
Sic nos existimet homo quasi ministros xp̄i:
et dispensatores sacramentorum dei. Hic iam
queritur inter dispensatores: ut fidelis quis
inueniatur. In tantum ē rarum bonum dis
pensatorem inueniri. ut ih̄c qui antequam
orirētur ea que erant futura cognouerat
loquētur. Quis putas ē fidel dispensator &
sapiens. quem constituit domin⁹ sup suam
familiam. dare in tempe cibaria t̄um seruis
suis? & p⁹ pusillum causatus de quib⁹dam
dispensatorib; intulit dicens. Si autem incipi
at malus seruus dicē moratur domin⁹ meus
uenire. & cepit cede seruos & ancillas & co
mede & bibe & inhebriari: ueniet domin⁹
serui illius in die qua non sperat & hora q̄
nescit. & diuidet illum & partem illius cū
infidelib; ponet. Hec in eorum q̄d scriptum ē:
cleri eorum non ꝓderunt eis. Uideamus autem
et reliquis necessariam correptionem. quam
ut m̄ uidetur in morali loco debemus accipe.
Confundimini: a gl̄atione ur̄a. ab opprobrio in
conspectu domini. Multa sunt in quib; gl̄ifi
cantur. insipientiam nr̄am ostendimus. Vbi
gratia. si qui in multis possessionib; gl̄iantur:
d̄r eis. Confundimini: a gloriatione uestra.
Si qui gloriantur in genis nobilitate: dicitur
ad eos. Confundimini: a gloriatione uestra.
Si qui supbi incedunt sup p̄ciosissimis uestib;
sup domo multis exornata diuiciis. aliena
quippe ē a gloriatione scōrum: dicitur ad eos.
Confundimini: a gloriatione ur̄a. Verum
hoc parum est. Audi quid loquatur in
ihēmia sermo diuinus iubens. ut ne in sapi

entia quidem nostra gloriemur. Non glorietur
inquit sapiens in sapientia sua. nec fortis in
fortitudine sua. nec diues in diuiciis suis: sed
in isto glorietur. qui gloriatur: intelligere et
scire quam ego sum dominus. Vis gloriari et glori
abundus non audire. confundimini a gloriati
one vestra? Gloriare ut apostolus paulus et dic. Michi uero
absit gloriari: nisi in cruce domini mei ihesu xpi:
per quem michi mundus crucifixus est. et ego
mundo. Vis gloriari et non audire. confundi
mini a gloriatione uestra? Audi paulum glori
antem: et disce cum loquitur. Libenter glori
abor in infirmitatibus meis: ut inhabitet me
uirtus xpi. Audi que sint gloriae: in quibus se
uir sanctus efferebat. In laboribus abundanter.
Quis hoc potest dicere? In carceribus supra
modum: in mortibus sepe. A iudeis quinquies
quadragenas una minus accepi. ter uirgis
cesus sum. semel lapidatus sum: ter naufragium
passus sum. Discamus differentias gloriarum.
et non nullos esse qui super his glorientur.
que rubore digna sint: quorum secundum
apostolum gloria in confusione est. In his quippe
gloriantur. que cum faciunt latebras et
secreta perquirunt. Post hoc considemus quid
de cinctorio preceptum sit. Hec dicit dominus.
Vade et accipe tibi cinctorium lineum. et cir
cumda lumbos tuos: et per aquam non tran
sibis. Et accepi cinctorium secundum uerbum domini:
ad me dicens. Accipe cinctorium quod circa
lumbos tuos est. et uade ad eufraten et abscon
de illud in cauerna petre. Post dies uenit propheta.
et accepit cinctorium de loco ubi infoderat il
lud: et ecce computruerat quod nullo esset ap
tum usui. Et ne quis iuxta uoluntatem ani
mi sui de hoc loco sibi presumeret intellectum.
dans dominus interpretationis occasionem addidit
dicens. Sicut enim adheret cinctorium cir
ca lumbos hominis. sic adglutinaui ad me
domum israel et omnem domum iuda: ut fie
rent michi in populum nominatum. et in exultatio
nem et gloriam: et non obaudierunt me.
Igitur propheta in hoc loco pro deo accipiatur
circumdans lumbos suos. cinctorium lineum

ut populus dei. Adglutinaui quippe ait: ad me
domum israel. Et quomodo cinctorium dei homo
iustus efficitur. Queris quam ob causam lege
iezechiel. et intellige quomodo deus uideatur
in corpore. et quamobrem ad lumbis eius usque
ad pedes ignis appareat. et ad lumbis usque ad
caput electrum. tunc poteris etiam presentem
scripturae inuenire rationem. quare inferiores
partes dei igneae sunt renes generationis et
lumbi igne censentur. Omnia quippe que
ex coitu et uoluntate sunt. indigent pur
gatione: et ipsa purgatio immixta est suppli
tio. Ea uero que a renibus insuperiora consurgunt.
et libidinis opera uirtute sua transcendunt.
quasi quadam materia priore ad electri simili
tudinem referuntur. Dicitur quippe elec
trum auro esse preciosius. Quid igitur exemplis
scriptura utitur? Ut ostendet supernum dei corpus
esse magnificum: et inferum uilius. Iccirco
nunc introduxit domini corpus ex igne et
electro subsistens. ex quo unus quisque nostrum
iuxta exordium natiuitatis sue: ad ignem re
fertur. Iuxta studium uero et profectum dei corpus
efficitur illud superius: illud ex electro. ab igne.
a penis. a cruciatu: a cedibus. Adiunge igitur cir
ca lumbos tuos cinctorium lineum. Cur os
tendatur populus tegumen esse dei? Aduersum
eos quippe qui uolunt accusare prouidentiam
resistit et protegit dei sui opera. ne sit aliquid
indecens de eius maiestate narrare. Sed cum
peccauimus ut cinctorium istud propheta de
posuit. et abiecit illud in eufraten fluuium
ut ibidem computresceret: sic et nos abiciet
a lumbis suis deus. et proiectos relinquet ad eu
fratem fluuium mesopotamie: ubi assirii ha
bitant inimici israel. ubi babylonii. et ibi com
putrescemus. Cur enim tantis in toto orbe
fluminibus pretermissis de iudea ad eufratem
propheam transmittit nisi ut sacramenti iuxta uim
nominis doceat intellectum? Post hec que
rimus. quare cinctorium lineum dicatur.
Linum: ex terra nascitur. Nam cum sementis
in humum fuit abiectum. primum in gra
mine pullulat: deinde ut infinita preteriam

demesium trasferitur domum · pectatur.
lauatur. tergitur · tunditur. & ingenia ut
ita dicam opa exercitatur. quo tale fiat ·
ex quo possit cinctoium compom. aut
aliud quid in usus necessarios coaptari. Et nos
g̃ unusquisq; qui genationem habemus ē terra ·
qui in cinctoium dei pectimur · multa cu
ra indigemus ut pectamur. ut tauemur ·
ut colorem tr̃ abiciamus. Aliud quippe co
lor genationis in lino ē · aliud cum fuerit
opa mundatus. Genationis color obscurior
ē & ingor · opis autem lucidior. Tale inquit
in exodio euenit. Nigri enim sumus q̃n
regenamur · q̃n credimus · q̃n in canticis
canticorum dicimus. Nigra sum & specio
sa · Ethiopib; similem animam habemus
indecoram · Lumur ut fiamus candidi · ut
nitorem qui nob institus ex natura non fuat
diligenta consequamur · iuxta illud q̃o in
eodem loco scribitur · que ē ista que ascend
dealbata? & efficiamur lunum candidum ·
purumq; aqua · ita cum digni fuerimus
societate dei · in cinctoium eius pectimur ·
neq; alicui ab eo deponimur · si tamen
candorem quem nob concesserat semp
habeamus. Cum itaq; uidet & omnis dom⁹
isti indigni exteterunt do · & precti sunt
ab eo · nob p̃ illis accinctus ē. Neq; enim
putandum est cinctoium abiciente man
fisse inclinatum · Stamen ut illos precit ·
alios sibi contexuit. Hoc cinctoium electa
ē de gentib; conggata · que scire debet
quia si pcib; non pepcit deus · nec sibi par
cet si deliquerit · si non fuit digna lumbo
eius · si non adherens domino unus spe fuit
in xpo ihu · cui est gla & impium · in secta
sectoium amen — e ; Expt omt. Incip̃ 8 eo
q̃d ceptū ē notū fac me dne tue · cognosc
ea · ubi; ad eū loc̃ mg̃ aut. ut congregate
os bestiaꝝ agꝝ · ueniāt · mā
dei eloquia sunt ducent ea ·
In lege & in pphis · & euangelio
et aplis · oportet discipulum di
uinorum sermonum magistrū
deum adire. Qui enim docet hominem
scientiam secm psalmistam deus est. Salua
tor quoq; phibet testimonium nullum de
be sup̃ra magistrum nuncupare dicens:
Et uos nolite uocare magistrum sup̃ram.
Unus quippe ē magister uester · pater qui in
cel est. Pater autem qui est in cel erudit ho
minem · siue pse · siue p filium · siue p sp̃m
sanctum. Et ut ad minora ueniamus · eru
dit p petrum · p paulum · p alium quem
libet scm · tantum di sp̃e & di sermo
descendat & doceat. Cur hec dicimus? ·
Videte quia pphia dicit. Notum fac mihi
domine & cognoscam · neq; enim scire pos
sum · nisi tu in reuelauis. Si autem de
monstrante te · potuero nosse quod nescio ·
tunc uidebo cogitationes singlorum · et
cognoscam quid unusquisq; genat · & cui⁹
sit uoluntas. Hec pphia. Deinde uideam⁹ ·
quid saluator loquitur in pphia. Ego ut
agnus innocens ductus ad immolandum
et nesciebam. Aduersum me cogitauerunt
consilium · dicentes. Venite mittamus
lignum in panem eius · & conteram⁹ eum
a terra uiuentium · & nomen eius amplius n̄
memoretur. Ysaias quoq; quia xp̃c ut ouis
ad uictimam ductus sit · & ut agnus coram
tondente se sine uoce · sic n̄ aperit os suum ·
pnuntiat. & ibi quidem ille de xp̃o · hic u⁹
ipse de se xp̃c ait. Ego inquit ut agnus
innocens ductus ad immolandum · et
nesciebam. Nec addidit quod n̄ cognouit.
Non enim dixit · non cognoui mala · non
cognoui bona · non cognoui peccatum siue
iustitiam · uerum simplicit̃ non cognoui ·
Tibi g̃ deliquit · ut queras que nescierit.
Lege aplm. Qui cum peccatum non cog
nouisset · pnob peccatum fecit. Peccatum
quippe nosse peccare ē · ut iustitiam nosse
iuste ē agere. Ex quo manifestum est eum
qui iustitiam p̃icit & non agat iuste ·
nescire iustitiam. Aduersum me cogitaue
runt consilium dicentes. Venite mitta
mus lignum in panem eius. Crucifixum

ee a iudeis dnm: nulli dubium est. Et cum
hoc tota libtate pdicamus. qm u aptabim
ei quod dr. adusum me cogitauerunt con
silium dicentes hoc qd infertur. uenite
mittamus lignum in panem eius? Nimie
difficultatis e. Panis ihu quo nutrimur:
sermo eius intptatur. Quia g docente eo
uoluerunt quidam scandalum ponere eius
doctne: crucifigentes eum dixerunt. Veni
te mittamus lignum in panem eius. Cum
enim ubo ihu & discipline eius coniungit
crucifixio magistri: in panem lignum
mittitur. & illi quidem insidiantes: dicant.
Venite mittamus lignum in panem eius.
Ego u ammirabile quiddam inferam:
lignum missum in panem eius. Panem fe
cit meliorem. Exemplum accipe de lege
moysi. Sicut lignum qd missum est in
amaram aquam fecit dulcem. sic lignum
passionis ihu xpi missum in doctnam eius:
fecit panem illius dulciorem. Antequam
enim mittetur lignum in panem eius.
qm tantum m panis erat. & non erat lig
num uniusam tram non exierat sonus ei.
Postea u quam assumpsit fortitudinem p
lignum. tunc in uniusum orbem terre
passionis eius: disseminat e sermo. In cuius
figura & aqua in ueti testamento: ad tac
tum ligni dulcis effecta e. Ego quippe aio
legem non intellectam amaram aquam esse.
Cum autem uenit lignum ihu xpi. & ser
mo saluatoris mei descendit in eam: tunc
dulcoratur. & fit suauissimi saporis intellecta:
parit & lecta lex moysi dicens. Igitur ue
nite immittamus lignum in panem eius.
Etiam hoc addunt. & contamus eum a tra
inuentium: & nomen eius n commemora
bitur. Sic illum intfecerunt: quasi nom
eius penitus eradicarent. S; ihc scit quare
et qm moriatur: pp quod ait. Nisi gnum
frumenti cadens in tram mortuum fuit:
ipsum solum manet. Si autem mortuum
fuit: multum fructum affert. Ergo mors
ihu spica frumenti facta e septuplum: et
multum amplius restituens quam fuerat
seminatum. Fingamus enim paulisp non
fuisse eum crucifixum. neq; post mortem
ad inferos descendisse. Sequit ut solum g
num maneat frumti: & multum non nas
catur ex eo. Attende diligent eloquia di
uina: quid in se uelint intelligi. Granum
frumenti si non cadens in tra mortuum fu
erit: non multum fructum affert. Mors ihu:
oms istos fructificauit. Si autem mors tantas
attulit fruges. resurrectio eius futura e ubta
tis? Domine uirtutum iudicans iusta. pro
bans renes & corda uideam que ex te e uin
dictam ex eis. Apud patrem pphice orat:
ut uideat uindictam de eis. Circumdata e
quippe ab exercitu ihrlm. & appropinquauit
subusio eius: & id qd dictum ad eum fuat
ecce dimittetur uob domus ura deserta.
completum e. Videam g que ex te e uin
dictam ex eis: quia ad te reuelaui iustifica
tionem meam. Propta hec dicit domin in
uiros qui sunt in anathot. qui querunt
animam meam: qui dicunt non pphetabis
in nomine domini Alioquin: morieris in
manib; nris. Ecce ego uisitabo in eos. Iuue
nes eorum gladio cadent. & filii eorum &
filie morientur in fame: & reliquie eorum
non erunt. qm inducam mala sup inha
bitantes in anathot: in anno uisitationis
eorum. Figuralit nunc nomen anathot
assumitur. Totum autem iudaicum in
eo scptum e sacmentum. Interpretatur
quippe anathot: obedientia. Quia igit
obedientia di in illo fuit sicut regnum ei.
et factum e de regno id qd nouimus
pdictum: auferetur a uob regnum & da
bitur genti facienti fructus eius. nunc
quoq; uiri qui sunt in anathot hoc e in
obedientia: querunt animam non ihe
mie. Neq; enim hoc hystoria ulla comme
morat. quia uiri ab anathot quesierunt
animam eius. habemus regnorum libros.
meminit ibi scptura ihemie: nich tale
conscbitur. Habemus palipomenon et

ipsum quod nunc interpretamur uolumus prophete.
nichil loquuti sunt uiri ab anathot. s. xpi
querunt animam domini mei: qui di
cunt non prophetabis in nomine domini. Le
gimus & hoc a iudeis prohibitum ne doceret
xpc: alioquin morieris in manibus nostris.
Ecce ego uisitabo in eis. Iuuenes eorum gla
dio cadent. & filii eorum & filie morientur
in fame. Non ihe mie temporibus gladio occu
buerunt. s. post aduentum domini tunc fa
mes uenit ad eos. Nam fames panis neque si
tis aque. s. fames audiendi uerbum domini.
Iam quippe apud eos ultra non dicitur.
Hec dicit dominus omnipotens. Ista fames est pro
phetice uocis cessantis in eis. Sed quid loquar
de prophetis? Neque magistri. neque doctores
in iudea aliqui remanserunt. & licet
sint innumerabiles qui sibi sapientiam uen
dicent: non est iam sermo domini in eis.
Completum est enim illud uaticinium.
Auferet dominus ab iudea & ab ihrlm uali
dum & ualidam. uirtutem panis et uir
tutem aque gigantem fortem & bellato
rem & iudicem. & prophetam. & arbitrum. &
seniorem. & quinquagenarium. & ammira
bilem consiliatorem. & sapientem architectum:
et intelligentem auditorem. Iam non est apud
eos: qui possit dicere. Quasi sapiens architec
tus: fundamentum posui. Migrauerunt ab
eis architecti. uenerunt ad ecclesiam: posue
runt fundamentum ihm xpm. Huic super
edificant. quicumque post eos crediderunt. In fa
me ergo ille populus derelictus est. Adducam quippe
mala super inhabitantes anathot: in anno ui
sitationis eorum. Iustus es domine. quia ex
cusabo me apud te: ueruntamen iudicia loquar
ad te. Quid est quod uia peccatorum prosperatur?
Habundauerunt omnes qui spreuerunt con
tempnentes. Queramus an bonus sit deus:
qui legem largitus est & prophetas. Uidentes
uiam impiorum prosperari. & nichil eos ab eo
pro merito sustinere: abundauerunt enim omnes
qui spreuerunt contempnentes. hi qui adu
sum conditorem rapidis faucibus latrant.
qui eum blasphemiis sermonibus criminantur
abundauerunt plantati sunt. radicem mi
serunt: procreauerunt filios & fecerunt
fructus. Quantos fructus marcion fecit
procreans filios infidelitatis quantos basilides.
quantos ualentinus? De his quippe nunc
prophetat dicens. procreauerunt filios: & fecerunt
fructus. Prope esto ori eorum: & longe a
renibus eorum. Nominant ihm. & non
habent eum: neque enim illum confitentur
ut xpm. Et tu domine nosti & probasti
cor meum: in conspectu tuo. Sanctifica
illos in die interfectionis eorum. Quid
faciam. ut hoc exponam? Tormenta
sanctificationis uocat: eorum qui torquentur.
Sanctifica quippe eos ait: in die interfec
tionis eorum. id est per hoc quod interfecisti
eos: sanctifica eos. Quem enim dominus
diligit semper corripit: flagellat autem
omnem filium quem recipit. Quo usque
lugebit terra et fenum omne agri arescet
a malicia. habitantium in terra? Quasi ani
mal sit terra: sic nunc loquitur propheta
dicens. lugere eam quando mali sunt: habi
tatores qui in ea commorentur. Per unum
quemque enim nostrum terra aut letatur in
uirtutibus accolarum: aut luget in uiciis.
Si autem terra consequentur & elementa cetera.
ex quibus & aqua id est angelus qui super aquam
constitutus est: neque enim aliter possum lu
gentem terram exponere seu letantem. nec
sensus recipit ut insensibile corpus sentire
credamus: nisi ut intelligamus omnibus
rebus angelos presidere tam terrae & aquae
quam aeri & igni. idem principatus ele
mentis & hoc ordine perueniri ad omnia
animalia. ad omne germen: ad ipsa quoque
astra celestia. Alius angelus prepositus est
stellis. atque ita omnes hi angeli cum quibus
uersamur in terra gaudent quando iuste agimus.

lugent q̄n peccamus. Lugebit t̄ra: ab omnib;
montibus; in ea. Eodem nomine angelum
terre appellant: quo ipsa t̄ra nuncupatur.
Quoñ enim hoc quod p manus factum est
maledicetur: & p ipsum & qui fecit illud non
quod maledictum sit: quod anima ac sensu
careat; id ōr manu factum quod assidet insen
sibili simulacro eodem uocatum nomine. q̄d
uocatur id quod p manus factum ē: sic & nō
t̄ra appellatur is angls qui p̄positus ē t̄re.
Nec hoc tantum accipias in terra & aqua q̄d
angls eius uocabulo nuncupatur: iuxta illud
quod in alio loco ōr. Viderunt te aque & ti
muerunt. & turbate sunt abyssi: multitudo
sonitus aquarum uocem dederunt nubes: &
enim sagitte tue transierunt. Dereliqui do
mum meam. dimisi hēditatem meam: dedi
dilectam animam meā in manū inimicorū eā.
Vide in eum qui in forma dei consistebat in
ēlis. unde dominum eius dicunt & excelsas
quasq; uirtutes. Si autem uis sublimius
aliquid intelligē p hoc quod ait. ego in pa
tre & pat̄ in me: unde dominum eius patrem
dīm. Reliquit patrem suum & matrem suā
celestem ibiñ. uenitq; in hunc terrenum lo
cum: & ait. Reliqui domum meam: dimisi
hēditatem meam. Ista erat hēditas eius pos
sessionis anglice: & scārum ordo uirtutum.
Dedi dilectam animam meam: in manib;
inimicorum meorum. Tradidit animam suā
in manib; inimicorum suorum. in manus
iudeorum mēficientium eum in manus pnci
pum conḡgatorum adūsum se in manus re
gum: q̄n astiterunt reges t̄re. & p̄incipes
conuenerunt in unum adūsus dīm: & adū
sus xp̄m eius. facta est hēditas mea michi:
sicut leo in silua. Ista que sup t̄ram erat
hēditas eius quam sibi elegit in possessionē.
que pars eius fuerat: efferata ē aduersus
eum. & facta est hēditas eius roē iudei: q̄si
leo in silua. Nec mirandum est si tunc truci
belue compata sit: usq; ad p̄sentem diem.
Leones in silua sunt anathematizantes
dīm ihm. & blasphemantes illum: et
insidiantes credentib; nomini eius. facta est
hēditas mea in̄ sicut leo in silua. dedit
sup me uocem suam: ideo odiui eam. Num
quid spelunca est ihene hēditas mea in̄?
De sua hēditate pnunciat quod ihene
spelunca futura sit. bestie rapide & feracis
mortuorum cadauib; uiuentiū. que semp
sepulcris & ossib; incubat. Numquid spelun
ca hiene hēditas mea in̄. aut spelunca in
circuitu eius? Q̄n tales sunt impio uob
angli. ut eatis & conḡgetis bestias: & trada
tis eos ad dilacerandos. Ite conḡgate oēs
bestias agri. ueniant & manducent ea. Ve
nerunt bestie ag̃: deuorant p̄plm iudeū.
Vide excesa corda omnium. a fortitudi
nibus contraiis. Si illis deus n̄ pepercit
si; aut. ite conḡgate bestias. quanto magis
nob non parcet si n̄ fecimus legem eius
si sermonem euuangli neglexerimus.
Rursum dicit. Ite conḡgate bestias:
et tradite eam. S; confidamus in domino
et in oratione dicamus. ne tradas bestiis
animam confitentem t̄. Agamus penitē
tiam sup peccatis nīis. confiteamur delicta
que fecimus & bestiis non trademur.
quum potuis angli uement qui nostin sinu
suo gestantes. de t̄renis locis ad celestia
transferant: & de p̄senti seculo in p̄pe
tuam collocent cōitatem. in xp̄o ihu:
cui ē gla & imperium. in secla seculorum am̄.

Expt omt. xiii. Incip̄. xv. de eo qd scr̄m ē.
omnis ut̄ inplebit̄ uno usq; ad eū locū in q̄
ait. & deducent oculi mei lacrimas: quia
contritus ē. grex dñi.

Quod adhuc ppha
nubetur ut dicat debet impi
um esse impio dī. S; non ui
detur dignum si non maneamus in tuta
et mihi altius requiram. in tantum ut
si quis rudis audiuerit extrīt: dicat ineptū
est scr̄ptura autem accommodare. & ea cog
noscē: que in eis latitant. Hoc autem dicit
animalis. Animat quippe homo non re
cipit ea que sunt spūs dī. stultitia enim

est ei. Consideremus ergo dei sermonem: quid iubeat. Et dices ad populum: sermonem istum. Hec dicit dominus deus israel. Quod dicit dominus deus israel. dignum queso sit: domino deo israel. Omnis uter implebitur uino. Eritque si dixerint ad te numquid cognoscentes non cognoscimus. quia omnis uter implebitur uino? Si tantum litteram secuntur et dicunt nosse se. quia omnis uter implebitur uino: fallunt. Non enim necessario sequitur. ut omnis uter impleatur uino. Sunt utres olei pleni. sunt alii aqua. licet liquentis naturę materia: aut certe non pleni. Dominus autem dicit omnem utrem implendum uino: et populus respondit. Numquid cognoscentes non cognoscimus. quia omnis uter implebitur uino? Quę quidem iuxta paupertatem ingenii mei sic poterunt interpretari. si prius uini differentias perspeximus: ut tunc consequenter tractemus uerum esse quod dictum est. quia omnis uter implebitur uino. Siue enim quis bonus est ut ita loquar in utres. uter implebitur uino bonitatis suę: siue malus iuxta hoc quod malus est: malo uino implebitur. Quomodo possumus de scripturis accipere differentias uini? Super malo uino: ista conscripta sunt. De uinea sodomorum uinea eorum. et de gomorra uuae eorum. Uua eorum uua fellis: botrus amaritudinis eis. Venenum draconum. uinum eorum: et uirus aspidum insanabile. De bono autem: hec dicuntur. Calix tuus inebrians: quam preclarus est. Et sapientia conuocat: ad craterem suum dicens. Uenite manducate panes meos: et bibite uinum quod miscui uobis. Est ergo uinum de sodomis. et est uinum quod sapientia miscuit. Rursumque uinea facta est dilecto in cornu in loco ubi plantata adeo. quę uocatur sorech: electa quedam inter omnes uineas. mirabilis. Est autem alia uinea egiptiorum quam percutit dominus secundum id quod scriptum est. Percussit in grandine uineas eorum: et ficos eorum in gelu. Consideremus ergo omnes homines figuraliter capaces esse uini. Nec aliud eis possumus nomen imponere. qui capaces uini sunt: quam utrem et dicere quia nequam homo plenus fuit uino. de uinea sodomorum et egiptiorum plenus sit uino inimicorum israel. Sanctus uero et his qui in uirtutibus proficit plenus sit uino de uinea sorech. uino de quo scriptum est calix tuus inebrians quam preclarus est uino: quod miscuit sapientia. Et hec quidem intellecta mihi sint. Secundum nequitiam aque uirtutem. agnoscamus quomodo omnis uter implebitur uino. Si autem nequitia siue uirtutibus implentur utres. consequens est ut suppliciis impleantur ob nequitiam benedictionibus ob uirtutem. Exhibeant sacrae litterę testimonium. quo pacto tormenta seu repromissiones uinum nuncupetur. Accipe calicem uini meri istius et potabis omnes gentes. ad quas ego mitto te. Iheremias autem hec loquitur super quod infert. Et bibent et uoment. et insanient: et cadent. Igitur supplicia in presenti loco: uinum meracum nuncupauit. Bibent meracum uinum. idest meracis cruciatibus digni sunt. Alii autem bibunt supplicia non potius meraca: sed ex parte aliqua temperata. Calix enim in manu domini uini meri plenu mixto. et inclinauit ex hoc in illud: ueruntamen fex eius non est exinanita. bibent omnes peccatores terrę. Si uis et benedictionis calicem perspicere quem bibent iusti. licet sufficiat sapientię testimonium in quo ait. bibite uinum quod miscui uobis: tamen uideo saluatorem ascendentem die pasche grande cenaculum stratum. atque mundatum et agentem diem festum cum discipulis suis: illo quoque eis calicem propinante. de quo in euuangelio scriptum est: quod miscuerit eum et ita tradidit. Ihesus enim letificans discipulos meraco eis poculo propinat: et dicit. Accipite et bibite. hic est sanguis meus qui pro uobis effundetur in remissionem peccatorum. hoc facite quotienscumque bibitis in meam commemora

tionem. Et amen dico uob. non bibam illud
amodo donec bibam illud uobcum nouū
in regno dī. Vides calicem noui testamēti.
uides calicem suppliciorum quem supra ex
posuimus: uini meri plenum. Est & alius
calix qui ꝑ compassatione bonorum actuū
seu malorum t̄ miscetur: & tradetur. Intellige
enim m̄ eos qui penitus a pietate discedunt
et omni ex parte religionem aduersantur.
in tantum ut fortuito & pecudum more
uiuant bibentes calicem uini meri: quem
de ihēmię libro ꝓtulimus. eos ū qui non
penitus recesserunt: s; cum sint peccōres et
indigni iudicentur calice noui testamenti.
et faciant sepe bona opa. sepe contraria: bi
bentes calicem mero mixtum. Inclinauit
enim deus ex hoc in illud. Quid est quod
ait. ex hoc in illud? Duo pocula uideo. In
clinauit enim ex hoc in illud. ueruntamen
fex eius non ē exinanita. Animauīte calicem
bonorum opum. una manu dn̄i. Si autem
potis aliquid me audentius dicē. sit in dex
tera manu eius calix uirtutum: sit in sinis
tra uiciorum. Cum g̊ cepis ꝑꝑ peccata tor
queri. quia & bona opa fecisti: calix in
manu domini ē. uini meri plenus mixto.
Et inclinauit ex hoc in illud. id ē de eo
qui erat in dextā: in illum qui in sinistra
continebat. Neq; enim potes bonorum
tantum calicem bibe. quasi bona tantū
modo fecis: neq; rursum peccōrum quia
et bona quippe aliquando gessisti. Iccir
co inclinauit ex hoc in illud. ut iuxta
compensationem opum tuorum misceat
tibi supplcium aquatius seu meratius. &
sc̄dm merita tua aut obtundatur ire di
uine aculeus: aut exacuat. Si ū bonus fuis
et dei mandatum seruauis: attende quid
dicas. Calicem salutaris accipiam: & nom̄
domini inuocabo. Omnis g̊ uter siue bon⁹
siue malus implebit uino qualitatis suae.
nec oleum mittitur in eum: aliud ue q̄d
liquans n̄ sodomorum aut sorech. Deinde
docet intim ut littam sequamur ꝑꝑ eos q̄

peccauerunt in ihrlm et in iudea illo tempe
morabantur: quali uino istiusmodi utres
implendi sunt. Sequitur enim. Si dixint
ad te numquid cognoscentes non cognos
cimus. quia omnis ut̄ implebitur uino?
Dic ad eos. Hec dicit domin⁹. Ecce ego ī pleo
om̄s inhabitātes t̄ram istam. & reges qui se
dent filios dauid sup sedem eius & sacdotes.
Nulli parcet qui puniturus ē peccatores
non quia ꝓphes. n̄ quia sacdos. quis uo
catus ē a supplicijs libabitur. Hoc autem
de illis commemorat. S; ut ait apls ꝑꝑ nos
scpta sunt: in quos fines seculorum deue
nerunt. Si quis g̊ & in his sacdotib; in nob
dico prbis. siue in his qui circumstant
ꝓplm leuitis. id ē zachonib; peccauerit
supplicium quod nunc ꝑ ꝓpham deus
comminatur quom̄ econtrario quedam
sunt sacdotales benedictiones: de quib;
deo t̄buente post istius loci expositionem
cum ad numerorum librum uentum fuit
disputabim⁹. Ibi quippe de sacdotibus
q̄dā scpta sunt. Et sacerdotes g̊ & ꝓphas
et iudam & om̄s inhabitantes ihrlm. tes
tatur deus uino inhebriandos: & disp
gendos uirum a fr̄e suo. & patres a filijs.
Que quidem ut m̄ uidetur: sic sunt in
telligenda. Iustos congg̊at deus: pec
catores sepat. Deniq; iccirco quandiu n̄
sunt commoti ab oriente homines. non
sunt dissepati. Quando autem moti sunt
ab oriente & ait homo ad ꝓximum suū.
uenite edificemus ciuitatem. & turrim
cuius sit caput usq; ad celum: deus locut⁹
est dicens. Venite descendamus. & con
fundamus ibi linguas eorum. & p⁹ pusil
lum infert. & dispsit illos ds inde: a facie
omnis t̄re. Populus quoq; isrl antequam
peccaret in iudea erat. post peccatum
in uniūsum orbem dispsus ē. Tale michi
quiddam & de bonis omnib; intellige. Est
quedam ecclā p̄mitiuorum. eorum scil
qui conscpti sunt in celestib; ubi mons
syon & ciuitas uiuentis dī ihrlm celestis.

Beati qui illuc congregabuntur. Peccatores
autem diuidentur ab inuicem. ut etiam
in hoc sit excruciatio: ne pariter torqueantur.
Scio quosdam reges eos qui imperio suo insidi
ati sunt ad desertas insulas deportare solitos
pro magnis suppliciis hoc iube. nec in uno lo
co exilij penuriam sustineant: sed in aliam
orbis partem uxor in aliam libi exterminen
tur. ut ne in calamitatibus quidem suis perfru
antur solatio: aut pater filij aut mater filiorum
aut frater fratris. Simili modo et peccator per quandam
dispensationem dei. maiora sollicitudinis tor
menta perpetitur: si solus in exilium perpetitur.
si solus in exilium religetur: ut emendatus
in statum pristinum redeat. Et quomodo tu propin
quos et libos tuos non fortuita nec irrationa
bili ira cohercis. sed per uerba reducere queris ab er
rore in quem incubuerant: sic deus eos qui
non potuerant sermone conuerti doloribus et
tormentis ad id retrahit quod fuerunt secundum
scripturam dicentem. Pomnem dolorem et
flagellum: emendabis ihrlm. Vt igitur crescat
dolor pene corripientis. hi qui corripiuntur
ab inuicem separantur. Quodammodo leuius
sit supplicium si plures in eodem loco cons
tituti. mutuis se consolentur alloquiis. Si
autem necesse est alia quoque racione diuisio
nes malorum introducere: etiam hanc exhi
bebimus. Mali cum simul fuerint ea que mala
sunt cogitant. et in pristina nequitia perseueran
tes: augent peccata peccatis. quomodo econtrario
boni cum simul fuerint de honestis rebus ser
mocinantur. Dissoluitur igitur et ad nichilum de
ducitur nequam cogitatio. cum habuerit
allocucionem alterius. nequicie. Iccirco per dis
pensationem dei prouidetur pessimos a pessimis
separari. iustum quoque et commodum ut a
pristinis scelibus ipsa solitudine et penuria con
sorcij aliquando desistant. Hec de eo quod dictum
est et dispergam illos uirum et fratrem eius
et patres eorum. et filios eorum: ab inuicem
dicit dominus. Non requiram et non par
cam et non miserebor ab interitu eorum. His
et istiusmodi sermonibus heretici assurgunt

dicentes. Uides ne qualis sit creator prophetarum
et legis deus. quid loquatur? Non parcam et
non miserebor ab interitu eorum. Quomodo potest
iste bonus esse? Accipiam igitur exemplum iudi
cis boni pro utilitate communi quibusdam non
miserentis. ut perspicere possimus quomodo multis
parcens: uni non parcat deus. Accipiam et
medici ostendens eum. uni menbro non parcere:
ut menbris omnibus parcat. Vbi gratia dictum sit.
Habeat iudex propositum quietem ciuitati: et
pacem genti cui presidet prouidere. Huic si offeratur
homicida. honesta forma etate satis integre. ex
alio latere mater sparsis crinibus deprecetur. ut se
nectus sue misereatur: ex alio uxor ne uirum
suum interficiat. lacrimabili uoce deploret. cir
cumstent et paruuli libi cito orbi futuri. quid
faciet iudex. miserebitur latronis an non?
Quid in commune expedit ciuitati? Si mi
sertus fuerit. reuertetur homicida ad pristinum
scelus. Si uero in iudiciaria seueritate peremerit. unus
homo interibit: et uniuerso populo prouidebitur.
Sic deus si pepercit peccatori et miserans eius no
luerit eum punire pro scelere. quis non accipiet
licentiam? Quis malorum qui nunc saltem
propter supplicia terrentur. non inuadet tempus
ut expleat quecumque uoluit. et preceps fe
ratur in uicia? Hec autem in ecclesia sepe ac
cidentia: possumus considerare. Peccauit quis
piam. et post peccatum postulat communio
nem. Si ei conceditur quod rogat. incom
modum omnium uenia procedit: et laxatis
frenis scelibus panditur uia. Si uero cum racio
nabili de liberatione non ut misericors. nec
rursum ut crudelis iudex: sed et quasi uni prou
dens et de omnium salute pertractans. consideraui
uit populi dampnum in unius uenia: non est
dubium quod faciat ei ci unum de ecclesia. ut
multos saluet incolumes. Age nunc considera
mihi et medicum. si cessauerit a sectione eius
uulneris quod secandum est. si non usserit id
quod indiget cauterio: uidelicet propter dolores
qui ex talibus remediis consecuntur. quomodo
crescet infirmitas. et in deterius uetustas exubat?
Si uero ut ita dicam temerarius ad uulnus

sectoꝝ accessit & mussit plagam · curat eum
qui secatur & urtur: quia paululum seueri
tatem assumpsit. Licet usus fuit egrotanti
ad horam non misereri: ita & ds non unum ho
minē: omnīū curat orbem celestia atq; terrena
et omnia ubiq; dispensat. Et cum hoc pu
deat quod um commodum sit. multo magis
pudet quid toto mundo conducat et bo
nis; omnibus. Prouidet quidem & ea que
um expediunt. uerum ita: ne illius malitia
omnium damno sit. Iccirco & ignis ēternus
ꝑparatus ē & gehenna & tenebre exteriores.
que omnia non tam ob eum qui puniendꝰ ē:
quam ꝓp omnīū hominē constituta sunt.
Si autem uis huius rei testem accipe scrip
turam · quod in aliorum eruditionem licet
tam desperabiles sint peccatores: & a curatione
penitus alieni torqueantur. audi salomonem
in pbis dicentem. Lesibilante flagellato ·
imprudens callidior erit. Non enim qui fla
gellatur dixit callidiorem futurum · & sapi
entiorem ꝓp castigationem suam: sed insipientē
astutiora in prudentiam conuīti ꝓp supplicia
pestilentia. Hoc quippe ex ipso nomine calli
ditatis significatur · & conuīti cum acallidi tate
dum alios cinit ꝓpta quib; ipse obnoxius ē
peccata crucian. Ingrauat pdest nob si tamen
digni sumus salute: ut alii in utilitatem mām
torqueantur. Et q̄m utile fuit peccatum ēsit
in salutem gentiū. Sic uult ē quondam pe
na aliorum in salutem. Et ideo bonus & clemēs
dr. Audite dr. non parcam inquit &
non misebor: ab incitu eorum. Circumsep
to autem hoc capitulo · uideamus sequens
scriptura quid doceat. Audite & auribus percipite & nolite extolli: q̄m dns loquutus. Date
domino deo uro gloriam priusquam obscurent.
& priusquam offendant pedes uri sup montes
tenebrosos & sustinebitis in lumen: & illic u
bra mortis & ponentur in tenebras si non
audieritis occulte ploradit anima uta a facie
contumelie. & educent oculi uri lacrimas:
quia captus ē grex domini. Eosdem
uult audire & auribus percipe ñ contemptu
neq; auditione solummō · neq; aurium precep
tione: ꝓp quod ait. Audite & auribus percipite · &
quod in his maius ē · nolite extolli: & reliqua
que sequuntur. Quid ē g audire & quid ex auribus
percipe ipsis sermonibus consideremus. Auribus
percipe ēt intudetur quidem auribus ea que
dicuntur audire. Quod autem ꝑcedit audite.
si ad distinctionem eius ꝑcepti dr. ut pena in
fert auribus percipite hoc impat: ut in mentem
et in sensum ea que dicuntur excipiant. Neq;
ū hoc solum loco sed omnis scriptura sunt que
dam facilia & ꝓmpta ad intelligendum ·
statimq; ut lecta fuīnt utilitatem legentib; tri
buant. Sunt alia sacratiora & ineffabiliora · ut ita
dicam quibusdam obscuritatib; inuoluta. De
his g que latent & expositione indigent · arbi
tror dictum esse audite: de his autem que
sine scrupulo intellectus auditoꝝ commodata
sunt auribus percipite. Percurramus uniuersas
scripturas · & ꝓbari nummularii effecta dicam?
Hoc audire debemus · hoc auribus percipe · De
inde cum audierimus · & percepimus auribus;
que dicuntur: non eleuemur. Omnis quippe
qui se humiliat: exaltabitur. Et saluator
nr dicens · discite ame quia mitis sum &
humil corde · & inuenietis requiem ani
mabus uris: docet ne extollamur. Nam cum
multis uicijs genus uexetur humanum ·
hoc peccato ut maxime premitur. Nec unus
est superbie modus. Alius irrationabili et
stultorum more in his efferitur · que magis
pudore digna sunt · aut ēre modum elatio
nis excedit. Alius quasi uiris simulatione
seducitur · sup his eleuatur que sibi digna gla
putat: cum & in talibus periculosum sit glari.
Exemplum assumam: quo fiat manifestius.
Sunt quidam meo se iactantes · quia filii
ducum sunt: & nobili familia nati. Istius
modi homines · ne umbram quidem et
imaginem elationis sue possunt ostendere.
Sunt alii qui ideo subleuantur · quia po
testatem hīnt occidendi homines. & ut
ipsi putant ea fulti sunt dignitate: ut
quorum uelint capita secent. Horum

gta in confusione sua est. Alij sup ruinis sibi
applaudent non his uerisl: s; his ruinis que
deorsum sunt. Alij superbiunt sup domos splen
didas: sup possessionib; multas. In quib; unusquis: non ē penitus glandum. Quod autem ue
risimile & dignum iudicatur ut quidam pu
tant. gta illud est cum aliquis ob sapientiam
suam eleuatur. aut conscius sibi ē qua decem
iam annis resuenerat non tetigit: siue ab in
fantia mē castos pmansit. Rursumq; alius eri
gitur. qua uncula pxpo portauit. Recta
quidem uidentur hec omnia & subiacentia qua
dam pfusione ad glandum. s; ne in his qui
dem si tamen sequamur ūitatem racionabilē
quis efferatur: quia & in reb; bonis gta non ē
sine discrimine. Paulus habuit mariam eleuatio
nis hōis in se uisiones. reuelationes. signa. uir
tutes. pp labores quos xpi causa ppessus est
pp ecclas quas constituit: contendens ubi xp̄s
non erat nominatus ibi iacere fundamentum.
Hec omnia macie erant glationum. & sic ex
pedit dicē ueri similes cause que honestam si
biceūt iactationem. S; quia non in talibus
quidem subleuari sine piculo ē. benignus
et pudus pr̄: q̄m ei largitus ē passiones &
gr̄as differentes. sic ad tuitionem donorum
suorum traduxit ei angelum satrane ut eum
colaphizaret ne extolleretur: & pp hoc ter do
minum rogauit. sed ut ab eo discederet angls
satrane iuxta dispensationem ei appositus.
s; respondit ei dominus: dignus quippe erat
responsione domini paulus: & dixit ad eum.
Sufficit t̄ gr̄a mea. uirtus enim in infirmita
te pficitur. Sup nullo t̄ g: glandum ē. Sc̄ptum
quippe t̄ nunc iactantiam: dicente sc̄ptura.
Ante contionem eleuatur conteri. & ante
gliam humiliatur: & h quidem dicta sunt
de eo quod ait. Audite & auribus peipite. et
nolite extolli: q̄m dominus loquutus ē. Vide
amus autem & c̄. Date domino deo uestro
gliam priusquam obscuret. & priusquam of
fendant pedes uri sup montes tenebrosos.
et sustinebitis in lumine eum: quia datu
rus est gliam di. Vult date in lumine q̄si
iam non possit gliam di p̄dicari cum tene
bre orte fuint q̄n tenebrescit. & q̄n n̄ sunt
tenebre opamini donec lumen in uob ē.
Si habes in te dicentem ego sum lumen
mundi. quamdiu t̄ ista lux oritur clarifica
dm̄: sciens quia future sunt tenebre. nec
tibi expedit ut eas operis: s; antequam fiant
da gliam do. Forsitan intelligemus presens
capitulum. si de euuangelio sumpserimus
exemplum: quod ita contexitur. Opami
ni: dum dies est. Veniet nox. q̄n nullus
potest opari. Diem ibi scīm istum nuncu
pauit: & necessaria apposuit ibi. Scio quippe
in aliis locis dissonantia p̄sentib; & diei uo
cabulo significari. Diem itaq; nuncupauit
scīm istum. tenebras ūi & noctem consum
mationem mundi pp supplicia que futura
sunt. Vt quid enim nob desiderare diem do
mini. & ista ē tenebre & non lux? Amos
inquit pphes. Si consides p̄ consummatio
nem mundi lugubre illud q̄o passurum ē
unumquemq; pene hominum genus. pbis que
peccauit uidebis q̄n tenebre occupature
sint omnia: & nullus possit in illo tempe
glificare dm̄. Siquidem & nusquam in ysaiam
iubetur. Vade populus meus intra in cubicula
tua claude ostium tuum. abscondere pu
sillum aliquantulum: donec ira dominī
transeat. Simul autem & in his qui potest
obseruet. quare dixit ita pusillum quan
tulum. Quantulum pusillum [illegible] quippe
hoc quantulum pusillum ē [illegible] deo [illegible]
et non ē pusillum hominib. & debemus in
spicere quo singulis aut parum sit aliquid
aut magnum. Aut quod pbandum etiam
exemplo utar unicuiq; animalium. p̄ natā
et motu corpis sui: aut paruus crib; ē aut
magnus. & quod alij pusillum ē equē id
ipsum alij multum. Quid de animalib; lo
quor? In ipso quoq; homine rerum: diffe
rentie sunt. Quod uero parum ē: hoc in
fanti superfluit. Atq; in hunc modum omne
tempus uite humane etiam si centenariam
excedat etatem ad comparationem ēternitatis

breue est. Vnde pusillum dei nob. multum est
et uicissim uniuersa secula ad dm̄ relata: breuis
sima sunt. Sic g̊ dr̄. Vade ppls meus intr̄ in pmp
tuaria tua. claude ostium absconde pusillum
quantulum. Quantulum pusillum illud non
ad eius naturam refertur. qui in pmptuaria
sua iubetur intr̄e: s; ad eius qui iubet cui pu
sillum ē hoc omne quod grande ē. Si enim do
nec ptranseat ira dei. oportet quosdam intr̄e
in pmptuaria sua: si autem aliquib; n̄ sunt
dimittenda peccata. non solum in p̄senti se
culo s; etiam in futuro: manifestum est pu
sillum ad ea referendum que diximus. Date
itaq; domino deo ur̄o. gl̄iam. Quom̄ damus
domino deo nr̄o gl̄iam? Non ūb & uocib̄.
gl̄ificandus ē deus. Glorifica eum in castitate.
et iustitia beneficientia. Glorifica eum in forti
tudine. pacientia. pietate. sapientia: ceterisq;
uirtutib̄. Sic autē: sic gl̄ificandus ē domin̄.
Si contr̄ia intulero nolo me arbitremini
blasphemare. Exhibeo quippe scripturam sen
sus mei testem. q̄m̄ castus gl̄ificet: luxurio
sus inhonoret deum. Templum enim eius
quasi nabuchodonosor destruit. atq; corrum
pit: & secundum apl̄m p p̄uaricationem
dm̄ inhonoret. Igitur gloricat dm̄ iustus:
contumeliis afficit: quicumq; peccator est.
Nam & illud quod quidam dubitant an sit
pruidentia dei. nulla malicia ob causam n̄ ob
uitia nascitur aufert ea. Abstulisti pariter
et causas pruidentie destruende. Sursum
enim ac deorsum qui adūsum pruidentiā
disputant & dicunt. Quare tanti adulteri.
quare tanti molles. quare tanti sacrilegi.
quare tanti irreligiosi sunt? Atq; ita con
tumelias in pruidentiam & offensas in dm̄
et cr̄iminationes in creatorem peccatores ge
nerant. Ex quib; liquido apparet alios dare
gl̄iam dō. alios conuitium facē: dum passi
onib; & uiciis seruiunt. Date gl̄iam dn̄o
deo ur̄o. antequam tenebrescat: & anteq̄
offendant pedes ur̄i. in montes tenebro
sos. Sunt alii montes tenebrosi: alii lu
centes. Veruntam̄ quia utrq; montes

sunt. magni montes sunt lucentes angl̄i dei:
et pp̄he. Moyses famulus eius. & apl̄i ihu x̄:
de quib; in psalmis arbitror dici. Fundam̄ta
eius: in montib; sanctis. Montes autem tene
brosi sunt. qui eriguntur adūsus scientiam
dei. Zabulus: mons tenebrosus ē. Principes
seculi huius qui destruuntur: montes sunt
tenebrosi. Demonium lunatici mons erat.
et tenebrosus mons erat: de quo ait. saluator:
Dicetis monti huic. De lunatico quippe de
monio sibi questio incidat. & dicentibus
discipl̄is non potuimus eicere illud: res
pondit saluator. Si habuitis fidem sicut gra
num sinapis. dicētis monti isti de quo que
sistis. de quo pposuistis. dicētis monti isti
transmigra hinc & trasmigrat: id ē ab ho
mine ad locum definitum sibi. Qui g̊
offendendum non offendunt. non sup
montes lucentes. s; sup montes tenebrosos
sunt: si fuerint cum zabulo & angl̄is eius
montib; tenebrosis. & sustinebitis in lumi
ne. Potest quippe huic quod dr̄. date dn̄o
deo ur̄o gloriam coniungi hoc quod m̄ in
fert: & sustinebitis in lumine. Si declitis
domino deo ur̄o gl̄iam antequam contene
brescat. & antequam offendant pedes ur̄i
sup montes tenebrosos: haut dubium quin
etiam si contenebrescat sustineatis. & lu
men uos suscipiat. Alius ū dicat. Nescio
recte an pperam quia & hi qui offendūt
sup montes tenebrosos expectantes ali
quando miscel̄ie lumen. Hoc enim uidet̄
ostende: & sustinebitis in lumen. Si autem
quis uenit ad montes tenebrosos: uide q̄d
ibi inueniat. & illic umbra mortis. Vbi
tenebrosi montes. ibi umbra mortis: ex
ipsis montib; pcreata. & ponentur in te
nebris. Et nisi audieritis occulte. plorabit
anima ur̄a: a facie contumelie. De his qui
audiunt: quidam occulte audiunt. Qui
dam ū cum audiunt: non occulte audi
unt. Quid ē itaq; occulte audire? Nempe
illud. S; loquimur sapientiam dei in mis
terio absconsam. quam p̄destinauit deus

ante secula in gl̄iam nostram. Et rursum ali
bi dicitur. quia plura op̄um dei sint: in ab
sconsis. Si audio legem. aut occulte audio:
aut non occulte. Judeus quia non audit le
gem occulte in manifesto circumciditur.
nesciens eum qui in manifesto circumcidit̄
iudeum non esse: neq; eam que in palam ē
in carne circumcisionem. Qui autem audi
tor ē circumcisionis occulte. in occulto cir
cumciditur. Qui autem legem occulte de
misteriis pasche oue uescitur xp̄o. Pascha
quippe nr̄m immolat̄ ē xp̄c. Et sciens car
nem ubi dī uere cibum esse uescitur ea: oc
culte quippe de pascha audiuit. At u̅ mise
rabil iudeus iccirco dn̄m ih̄m interfecit. et
usq; in p̄sentem diem reus ē mortis eius: quia
non audiuit occulte legem & ꝓphas. Si q̄n le
gis de azimis potes audire occulte: potes au
dire manifeste. Quicumq; de uob̄ ꝓpe quippe
ē pascha azima celebrauit. id ē azima hec cor
poralia: non audiuit mandatum dicens:
Nisi audieritis occulte: plorabit anima ur̄a.
& de sabb̄o quedam muliercule audientes
ꝓph̄am non audiunt occulte s; palam. la
uantes & reu̅tentes ad egena & infirma ele
menta quasi necdum descendit xp̄c: &
nos baptismo suo lauit alegalib; iniciis in
euuangl̄icam p̄fectionem. Iccirco diligenti⁹
attendamus si q̄n legem legimus & ꝓph̄as.
ne incidamus in maledictionem: que nunc
dicitur. Nisi audieritis occulte. plorabit ani
ma ur̄a: afacie contumelie. Quecumq; ie
iunium iudeorum quasi ignorantes diem re
demptionis post aduentum ih̄u xp̄i obser
uantis. non auditis redemptionem occulte:
s; tantum m̄ palam. Absconsa quippe ē ꝓpi
ciationis audicio. scire quom̄ posuerit
ih̄m deus ꝓpiciationem ꝓ peccatis nr̄is. &
quia ipse sit ꝓpiciatio ꝓ delictis n̄ solum
nr̄is: uerum etiam totius mundi. Parabo
quoq; cum leguntur in euuangl̄io. & est
auditor extraneus: non potest audire
eas occulte. Si u̅ auditor fuit apl̄s & unus
eorum. qui ingr̄diuntur domum ih̄u acce

dit ad eum: interrogat de obscuritate parabo
le. & interp̄tatur ei: fitq; auditor intelligens
euuangl̄ium. Audit occulte: ut non plo
ret anima eius. Eorum quippe qui occulte
non audiunt: plorabit anima. Quam am
mirande non ait plorabitis. nisi occulte au
dieritis: uerum plorabit anima ur̄a. Est q̄ippe
solius anime fletus. & forsitan iste sit: de quo
saluator dicit. Ibi erit fletus: & stridor dentiū.
Illa quoq; comminatio qua ridentib; luctum.
lacrimasq; denuntiat de hoc fletu est quem com
memorat ꝓph̄a: nunc dicens. Nisi audieritis
occulte. plorabit anima ur̄a: afacie contu
melie. Cum enim fueritis passi contumeliam.
tunc plorabitis & deducant oculi uestri lacri
mas. afacie contumelie: quia contritus est
grex domini. Si considem⁹ statum q̄m̄ sit
iudeorum & comparemus illum antiq; felici
tati: uidebimus quo pacto contritus sit grex
domini. Fuit quippe aliq̄n hic grex domini.
et quia indignos se iudicauerunt salute.
conu̅sus est sermo domini ad gentes. Si g̅
grex ille contritus est nos oleaster qui cont̄
naturam inserti sumus in bonam oliuam
patriarcharum. nonne plus debebimus uereri
ne & iste grex domini contr̄atur? Futurum
quippe ē ut aliq̄n & iste grex contr̄atur:
iuxta illud quod a saluatore p̄dictum ē. Cum
multiplicate fuint iniquitates: tunc re
frigescet caritas multorum. De quibus
enim hoc dicitur. refrigescet caritas mul
torum? Nonne de his qui nuncupantur
xp̄iani. de quib; hic sermo ē? Veruntamen
ueniens filius hominis. putas inueniet fi
dem sup̄ t̄ram? Nonne de uobis dicitur?
Iccirco p̄uideamus attentius. ut p̄ singulos
dies iste grex domini melioretur. conua
lescat. integer p̄seueret: & omni contriti
one ab animab; nr̄is recedente. efficiam̄
in xp̄o ih̄u cui est gl̄a & imp̄ium: in scl̄a
scl̄orum amen. Expl̄ omil̄. ix. Incip̄. x. d
eo q̄d scr̄ptū ē. q̄s parcet sup̄ te ih̄lm.
aut quis constritabit̄ sup̄ te isrl̄.

Quis parcet sup te ihrlm. aut quis
contristabitur sup te? Quis conuer
tetur rogare in pacem tibi? Adu
sa es ad me dicit dominus. retro ambulabis et
extendam manum meam sup te & dispdam
te. & ultra non sinam te: & dispdam illos in dis
psionem. Dixi sine filiis effectus sum: egestas te
nuit me. Exemplum accipiam. hostis quispiam
ac pdriellis contra imparatorem huius terrae
iudicatus e. Ab hoc omnis miscdia aufertur.
scilicet nedum dampnato quis misetur: incipi
at offendere condampnantem. Sunt autem
non nulli qui adiciunt ad seuitatem ut ne
contristetur quidem sup eo. id magnope deui
tantes: ne p merorem uultus iudicium regis
offendatur. Si intellexisti consida michi ppter
peccata multa adeo condempnatum peccorem.
et inde quomodo innumerabilibus angelis humano generi
psidentibus: ne ab uno quidem miscdia dignus
iudicetur. Singuli quippe angelorum pspicien
tes quia ds e qui condempnauit quia crea
tor e qui eum aduersetur & tale esse peccatum.
ut misericors & clemens quomodo necessitatem sit
passus sup eum sententiam pmeri: non par
cunt. non contristantur. non miserentur: non
reuertuntur ut rogent pro eo pacem. Ihrlm quia
ad priora scelera etiam hoc adiecit. ut cruci
figeret dnm meum ihm: & in tantum consur
rexit scelus. ut de ea diceret ipse saluator.
ihrlm ihrlm que occidis pphas. & lapidas eos
qui ad te missi sunt: quociens uolui congregare
filios tuos quasi gallina congregat pullos suos
sub alas & noluisti. ecce dimittetur domus
uestra deserta: ideo dimissa e & usque ad psens
tempus destituta. Angeli quippe qui semp au
xiliabantur ei. p quos etiam lex moysi tradita e
disposita p angelos in manu mediatoris: dese
ruerunt eam & dixerunt. Multis facino
ribus oppssa e. Ihm interfecit: & in dnm nrm
misit manus. Quandiu minora peccauit po
tuimus rogare pro ea. potuimus obsecrare
dnm: potuimus parcere ei. Sup ista quis
parcet? Si peccans peccauit in uirum: ora
bunt pro eo. Si autem in dnm peccauit. quis
orab pro eo? Grande piaculum commisit ihe
rlm. grande ppetrauit nefas. ideo in commo
tione facta e: & dicitur ad eam. Quis par
cet sup te ihrlm. aut quis contristabitur sup te?
Nos non contristabimur sup ihrlm & calami
tatibus eius: & omnis ppli illius. Illorum quippe
delicto salus nobis facta est: ad emulandum eos.
Et quia sic peccauit. ut uoce domini diceretur
quis parcet sup te ihrlm: ego quoque dico
ad interfectricem domini mei. Quis parcet
sup te ihrlm. aut quis contristabitur sup te?
Transcendam autem ad spalem intellectum
ab humilitate littere. uiam in pandente rati
one: & uideam quomodo una queque anima dig
na pace dei ihrlm nuncupetur. Post disci
plinam quippe diuinam facta e ihrlm.
que prius fuerat iebus. In historia refertur.
quia nomen loci istius fuerat iebus: & pea
commutato uocabulo nuncupata sit ihrlm.
Jebus autem hebreorum posteri tradunt.
interptari conculcatam. Jebus quoque conculcata.
a fortitudinibus contrariis anima nra trans
mutata e: & facta e ihrlm uisio pacis. Si
itaque post demutationem a iebus in ihrlm pec
cauis. & sanguinem testamenti sicut qui
dam & tu communem existimauis: dicitur
et de te. Quis parcet sup te ihrlm. & quis
contristabitur sup te? Quis enim contrista
bitur. si tal fuis ut tradas ihm. Unus quisque
nrm. quando peccat ingentia: in ihm peccat.
Si autem & recesserit a fide: hec facit
spaliter xpo. que corpaliter fecit ihrlm.
Quamobrem quanto plus arbitramini de
teriora mereri supplicia. eum qui filium dei
conculcauit & sanguinem testamenti pol
lutum duxit in quo sanctificatur & spiritui
gre contumeliam fecit. si conculcasti ihm fi
lium dei. si fecisti conuicium spiritui gratie.
quis parcet sup te. quis contristabitur
sup te. quis reuertetur rogare ea que in
pace tibi sunt? Ipsum ihm qui rogabat
pariter & prestabat ea que erant in pace:
pdidit anima peccatrix. Quis potest ultra

rogare conuisus ad ea que sunt in pace tibi?
Scientes g quia impossibile est eos qui se
mel sunt illuminati gustauerunt etiam
donum celeste & participes sunt facti spe
sancti. gustauerunt nichominus bonum di
uuerbum: seculi uirtutes & plapsi sunt re
nouari rursus ad penitentiam. iterum cru
cifigentes sibimet ipsis filium di & ostentui
bntes: omni labore nitamur ne & de nob
dicatur. Quis parcet sup te ihrlm. aut quis
conpatabitur sup te. aut quis reuerebitur roga
re ea que in pace sunt tibi? Ad utrumq;
autem intellectionem hoc quod sequitur con
uenit. Tu ausa es ame dicit dominus retro am
bulabis. quia ausa es filium di: & per hoc
etiam adeo patre recessisti: retro ambulas
ti. Quod autem necesse e manifesta replicare?
Ihrlm que quondam in iudea erat. a qua
figuraliter unusquisq; iudei intelliguntur: q
ausata sit xpm. ideo retro ambulat. fuit
quippe tempus: quando si ambulauerit
retro. Nunc u ambulant & confusi sunt coe
de in egiptum: ut retro ambulent. Quid
autem sit retro ambulare. siue extendi in
ppa consida. Iustus eorum que ret sunt
obliuiscens in ppa extendatur peccator
posteriorum meminit: ppa n appetens.
Quia autem posteriorum meminit. preua
ricatur in legem ihu dicente. ne conuertat
retrorsum tolle uestimentum suum: & in
obediens est dicti eius. Ose in rote uxous
loth. Contemptui impium saluatoris. Ne
mo mittens sup aratrum manum & respi
ciens retrorsum: aptus e regno di. In lege
quoq; scptum reppimus angelos ad loth
egdientem de sodomis dice. Ne respexis
retro: nec stetis in tota regione. in monte
saluum te fac: ne forte comprehendaris.
habet & hoc intellectum dignum spu
dei. Ne inquit respexis ret. ide ad ppa
extendaris. Dimisisti sodomam: ne reui
taris in sodomis. Dimisisti uicia atq; pec
cata: ne regdiaris ad ea. ne stetis in tota
regione. Etiam si ppetens impium custo
dieris in quod dicitur. ne respexeris ret. non
tibi sufficit ad salutem. nisi & consequens ob
seruauis: nec stetis in tota regione. Non
enim expedit incipienti pfice. ut stet in re
gionib; sodomorum. Etiam si sodomam tra
nsdisti. & asathane regione discedens. montis
lib esse suppliciis: expedit ut saluetis in
montem. ne respexeris ret: nec stetis in tota
regione. in monte saluum te fac: ne forte
comphendaris. Si uis a sodomorum ruina
non comphendi. ne conuertaris ret. nec ste
teris in regione eorum. nec ad alia loca
pgas: si; cum inde discesseris. ascende in
montem: in quo solo salus est monte dño
ihu. cui gloria & impium: in secula secu
lorum amen. Expl om. y. Incip. xi. & to
d scriptu e. beu in mat ego. usq; ad eu loe
unq aut. si cōsulis fueris & rel

Medici corporum curam te-
gentib; assistentes. & iuxta
disciplinam artis sue uolentes
curare eos qui in infirmitatib;
constituti sunt uidentes eos uexari & stan
tur. in iocunditate pfectant: & in alie
nis calamitatib; meroze ppo conficiuntur.
Semp enim meditatio eorum in gemitu.
semp in curis est. Nunquam cum letis con
sortium hnt. Cum uulnerat. cum his qz
carnes incommodis uariis debilitantur
qui febrib; estuant. qui dolore torquentur:
ingi seruitio pseuerant. Et siquis eorum
uult imple medicinam: non indignatur.
non obliuiscitur apostoli ait siue postquam
cum his fuit quos sermo pfectus est. haec
recurro in premio diximus. quia & ppheta
medici quidam sunt animarum. & illuc
semp ire iubentur. ubi languentes sunt.
Non enim necesse hnt sani medicum: sed hi
qui se male hnt. Quod autem aluxuriosis
egrantib; medici paciuntur: hoc sustinent
ppheta magistri ab his qui curari nolunt.
Odio quippe hntur quasi patientes adui
sum desidia languentium quasi phibentes
delicias & cibis uariis uti eos qui cum sint

infirmi nolunt escis infirmorum uesci. Fugi
unt ergo inobedientes atque languentes medicos:
et maledictis atque iniuriis repellunt prorsus ea
que his faciunt. Oderunt enim eos quasi ini
micos. id tantummodo considerantes. quomodo dolores
et uictus parsimonia ex eorum dispositione
nascantur. quomodo acutissimo ferro corpora seccent.
et execrantur eos quasi auctores tantorum
cruciatuum et non sanitatis: que ex doloribus
redditur. Populus igitur egrotabat uariis lango
ribus: misit illis medicos prophetas deus. Unus ex
medicis ihemias fuit. corripiens peccatores:
et conuertere uolens auiciis ad uirtutes. Illi uero
cum debent ea que dicebantur audire: e
contrario accusabant prophetam apud iudices
similes sui. Ex quo factum est. ut semper in ca
lumpniis et in tristiciis fuit ihemias ob eorum
peruersitatem. qui quantum in se fuit curam
gerebat eorum: iuxta propriam autem incredu
litatem adhuc illi egrotabant. Unde istius
modi aliquando loquitur. Et dixi. Non loquar.
neque nominabo nomen domini. Et factum est
ut ignis ardens in ossibus meis. et dissolutus
sum undique: et ferre non possum. Aliquando
autem uidens se semper maledictis. clamoribus
iniuriis insectari: heu mihi inquit ego mater.
Ut quid me genuisti uirum qui iudicer
et discernar in omni terra? Et quia egrotan
tes bene sibi consulentem iuxta disciplinam
medicine audire contempserunt: non pro
fui inquit. Rursumque quia illos spirituales
pecunias commodante. auditores accipere
noluerant. ut utilitatem consequerentur:
et fructum ex his que acceperant redderent
ait. Neque profuit mihi quisquam. Verum hec
anticipans loquutus sum: priusquam ex
ponerem non profuit mihi quisquam. Dupplex quippe
scriptura est. Nam in multis exemplaribus
continetur non profui: neque profuit michi quis
quam. In his uero que ueriora sunt et cum he
breis consonant. non debui: neque debuit
mihi quisquam. Oportet igitur et id quod in usu est
atque in ecclesiis legitur exponere. et hoc quod
in hebreis legitur codicibus: intactum non

preterire. Predicauit ihemias mandata diuina.
nemo his que predicabantur attendit. Quam
obrem quasi medicus libens ac promptus me
dicamina languentibus tribuit. et illis non secun
dum artificium curantibus. sed iuxta uolunta
tem suam agentibus dicit. Non profui: neque
profuit mihi quisquam. Quodammodo enim bene
ficium consequitur ipse qui curat. si fructum
laboris sui in egrotante conspiciat: et per leticiam
mentis etiam ipse consequitur utilitatem. secundum
illud quod alibi dicitur. Beatus qui loquitur
in aures audientium. Hanc igitur utilitatem quam
consequitur magister ab auditoribus suis. sed
proficiant ad audiendum dum fructus percipit
ex salute eorum. quodammodo et id ihemias in iu
deis non habere se dicit: non profuit michi
quisquam. Si enim debet auditoribus prodesse
quod loquor. auditores uero que dicuntur abi
ciunt: et ego dico. Non profui: neque profuit
mihi quisquam. Quia hanc utilitatem secundum
sum consecutus. quam consequitur his qui
beatus efficitur: dum in aures loquitur
audientium. Potest autem et aliter intelli
gi. Quecumque discipulus percipit si ingeniosos et
ardentis nature habet auditores. quanto plus
percipit: tanto plus proficit illis. Interrogantibus
et de eo quod dicit. Sepe querentibus quid
sit sensus in dicto. qui ordo. que scripti uo
luntas unde contrariis ait. non profui: neque
profuit mihi quisquam. Quia autem et alia nobis
expositio residua est. propter exemplaria cerci
ora in quibus continetur non debui: neque de
buit mihi quisquam. et hunc locum considerem.
Qui omnibus omnia restituit. cui uectigal
uectigal. cui timorem timorem. cui tributum.
tributum. cui honorem honorem. et uniuer
sis omnia representat: nulli debens aliquod
officium uerbi gratia honorans parentes ut
parentes. fratres ut fratres. filios ut filios. episcopos
ut episcopos. presbiteros ut presbiteros. diaconos ut
diaconos. fideles ut fideles. cathecuminos
ut cathecuminos. si omnibus omnia reddat:
nulli debet officium. Si uero reddere debet
et non reddit: non potest dicere non debui.

Cum enim debuit non exoluit. Quod autem
sequitur n̄ debuit m̄ quisquam. sic intelligen
dum ē. Ego quidem fenaui & uolui spāles
pecunias commodare. s; illi auterunt aures
suas ab his que dicebantur: neq; uoluerūt
se p̄bē docibiles. ut m̄ deberent que audie
bant: iccirco n̄ debuit m̄ quisquam. Siquis
enim uoluit sermones qui dicunt audire. de
bitor fit eorum & quasi debitor etiam usuras
exigit: ex quo expetit auditoribus accipe disci
pline ūba cum fenore & fieri debitores quam
non accipe nec debe. Accusantur q̄ppe tales
dicente ꝓpha. Nec debuit m̄ quisquam. Qd
autem ait heu m̄. ego mater quasi quem me
genuisti uirum qui iudicer & discernar omni
tr̄e: non sic existimo conuenire aliis ꝓphetis
ut ihēmie. Multi siquidem ꝓpharum post ali
quod spatium. post maliciam. post peccata
conuersi: ꝓphare cepunt. Ihēmias u° a puero
sumpsit uaticinationis exordium. Et huius
rei possumus de scripturis accipe testimonium.
Ysaias non audiuit antequam te plasmarem
in utero noui te. & antequam exires de uulua
sanctificaui te. & ꝓpham in gentibus dedi te.
neq; ait nescio loqui quia iuuenis ego sum.
s; uisione sibi reuelata ait. Ve m̄ miser ego
q̄m compunctus sum. quia immunda labia
hn̄s. in medio ꝓpli immunda labia hn̄tis ego
habito: & regem dn̄m sabaoht uidi ocul meis.
Et missus est ad me unus de seraphin: & te
tigit labia mea & dixit. Ecce abstuli iniqui
tates tuas: & peccata tua purgaui. Post p̄stina
ḡ peccata dignus effectus ē sancto spū ysa
ias: & ꝓphauit. De aliis quoq; similia si
queras repperies. At non talis iheremias?
Ab ipsis enim cunabul spū sancto plenus.
ꝓphare orsus est. Propter quod ait secdm com
munē sensum quippe p̄mum debemus expo
nere. heu m̄ ego mater quare me genuisti
uirum qui diiudicer & discernar ab omni
tr̄a. Quidam autem hunc intrpretans ait.
ꝓpham n̄ ad matrem corpalem h locutum
fuisse. s; ad eam que generet ꝓphas. nec aliā
esse matrem ꝓpharum: nisi sapientiam dī

ad quam ait. Heu m̄ ego mater. quasi quē
me genuisti o sapientia? Filios u° sapientie
et alibi legimus scriptura dicente. Emittit
sapientia filios suos. Heu m̄ itaq; ego mat̄
mea sapientia. quare me genuisti uirum
qui iudicer. quis ego sum qui in hoc natus
sum ut iudicer atq; discernar ꝓp increpationes
ꝓp correptionem. ꝓpt̄ magistrium dum corri
gere nitor habitantes sup tr̄am? Si ihēmias
dicit quem me genuisti uirum qui iudicer
et discernar omni tr̄a. non possumus exponere
quid sit omni tr̄a. Neq; enim ab omni terra
diiudicatus est ihēmias nisi forte uiolenter scrip
turam trahentes dicamus positum esse omni
tr̄a: ꝓ omni iudea. Necdum quippe ꝓphia eius
illo tempe uniūsam tr̄am ꝑuenāt. nisi forte si
cuti & in aliis multis locis ostendum ihēmiam
ꝓ domino nr̄o ihu xp̄o positum: sic & in
p̄senti loco intrp̄temur. Adnotauimus in p̄n
cipio huius libri dictum. Propham in gentibus
posui te. regna eradicare & subūtē & dispde
et edificare & plantare. Porro ihēmias ista non
fecit. s; ihc dominus meus. qui eradicauit
regna peccati: & edificationem nequitie sub
ūsam fecit in animabus nostris iusticiam ueri
tatemq; regnare. Quom̄ ḡ magis illa conue
niunt xp̄o quam ihēmie. sic arbitror & alia
plura & h que dicuntur nunc ad dn̄m re
ferenda. & p̄mum quidem uidendum est
an possit id quod incongruum & blasphe
mum uidetur esse si referatur ad dn̄m. idē
heu m̄ ego mat̄: saluator n̄r dicere miserans
alios. Ad quod ꝓbandum exhibenda sunt
testimonia. que manifeste nulli alii apta
sunt nisi saluatori: q̄m uidens ihrlm fleuit
sup eam & dixit. Ihrlm ihrlm que occidis
et lapidas eos qui ad te missi sunt. quociens
uolui congr̄gare filios tuos & reliqua. nec n̄
et illa que manifeste a saluatore dicuntur.
Heu m̄ q̄m factus sum sicut qui colligit
stipulam in messem. & sicut racemus in uin
demiam: cum n̄ sit botrus ad manducandū
p̄mitiua. Heu m̄ anima. quia p̄iit reue
rens a tr̄a: & qui corrigat inter homines

non est: omīs in sanḡne iudicantur. Venit enim
ut meret fructus: & quasi stipula in segete
reputa: pp plurimos peccatores art. Heu in
qm sactus sum sicut qui colligit stipulam in
messem. Venit undemare botros uite in ho
minib: & immensis sceleribꝫ inuenit dicit.
Et sicut racemus in uindemia. cum nō sit
botrus uue ad manducandum pmotiua.
In alio quoq; loco similia his ad patrem loq̄t
dicens. quę utilitas in sanḡne meo dum des
cendo in corruptionem? Quid tantope
hominib: pfui. quid dignum sanguine
meo quem fudi p eorum salute fecerunt?
Quę utilitas in sanguine meo dum descendo
de cet. dum uenio in tram. dum contumelijs
afficior. dum porro corpus humanum. quid
mihi omnib; dignum int̄ homines ꝑpetratum ē?
Quę utilitas in sanguine meo. dum descendo
in corruptionem? Numquid confitebitur
tibi pulus. aut annunciab ueritatem tuam?
Tale ḡ est hoc: quod in ihēmia dr. Heu
m̄ ego mat̄ quem me genuisti uirum. non
uxta id quod deus est: saluator dicit. heu
mihi mater: sī uxta id quod homo ē. sicut
et in alio ꝑpha. Heu m̄ inquit anima. quia
pisti reuerens atia. Anima autem hominis
est quę conturbatur & ihīs est usq; ad mo
tem. nūbum quod erat a principio apud dm
quod numquam meruit. numquam turba
tum ē: numquam dixit heu m̄. Neq; enim
ūbum sustinet mortem. sī homo qui istos pa
titur affectus: ut sepe exposuimus. Quem
me genuisti uirum qui iudicer & discernar
omn̄ tra? Si confidet ubiq; martires condēp
natos. & de singul ecclis exhibitos ad tribu
nal. uidebis q̄m p singulos martires ihs
condempnetur. Ipse enim ē q̄m phibentib:
dertati testimonium iudicatur. & in
hoc fidelit̄ suscipe quia nī te dixit
esse in carcē cum fueris in carcē. nī te eturire
cum eturieris. non te sitire: sī semet ipsum.
In carcē inquit fui: & uenisti ad me. Eturiui:
et dedisti mihi manducare. Sitiui: & po
tasti me. Itaq; etiam si condempnatur xp̄i
anus non palia tamen re neq; p sceleribus
suis. sī ꝑ hoc tantum quod xp̄ianus ē: xp̄s
est qui condempnatur. Cr̄ q̄ efficit ut iom̄ tra cōdēp
net̄ ē. q̄ eniscq; si adiecit q̄ peo cōdempnat̄. Ī solū
autē ap̄ iudicē sed & tbunalium potestate & auditē.
sī etiā si calūpniā xp̄ianꝰ ab aliquo patit̄ & puocat̄ ad
iudicē. tunc quoq; xp̄s diudicat̄ iniuste. Quem me
genuisti uirum qui iudicer & discernar
omn̄ tra? Possumus & aliter intelligē. quom
ihc xp̄c condempnetur. & diiudicetur
in omn̄ tra. Quis impborum non condemp
nat xp̄ianam religionem? Quis gentilium
fatum transitorie non execrat eam? Quis
iudeorum non de xp̄ianis loquitur? Quis
de philosophis. quis de impīs? Ubiq; xp̄c
condempnatur: atq; discernitur. & ab aliis
quidem condempnat̄. ab aliis quidem nō
condempnatur. Si autem condempnatur
excipitur arte: & apis ei ostium ingredietur
ad te. Credis in eum: uerebitur tecum. Si ū de
religione audiens xp̄iana non cepis eam. m
ihil aliud facis quam condempnas ibm: ut
mendacem & seductorem. in erroꝛem mun
dum trahentem. Quem me genuisti uirum
qui iudicer. & discernar omn̄ tra? Quicunq;
pentus ei non credunt: condempnant illū.
Qui autem credunt & adhuc ambigunt.
diiudicant illum. Duo ḡ apud homines:
xp̄c ꝑpetitur. Ab incredul condempnatur.
ab ambigentib; discernitur. Si portas imaginē
celestis deposita imagine trem non ei terra
condempnans eum. neq; in tra iudicatur:
atq; discernitur. Virtus mea defecit: in his
qui male dicunt m̄. Apls loquitur de sal
uatore nr̄o. quia crucifixus fit: ex infir
mitate. Cui ꝑphet similia testatur dicens:
Domine quis credidit auditui nostro. &
brachium tuum cui reuelatum ē? An
nuntiauimus coram eo sicut infans. sicut
radix in tra sitiente: non ē species ei neq; gra.
Vidimus eum & non habebat speciem neq;
formam. sī species eius inhonorata: & defi
ciens extra filios hominum. Homo in
plaga & dolore sciens ferre infirmitatē

quia aūsa est facies eius: appreciatus est nec
computatus. Hic peccata nostra fert & pro nob
dolet. & nos existimauimus in doloribus eum ēē:
et in plaga & uexatione. ipse autem uulnātus
est: & infirmatus ē pp iniquitates nostras.
Doctrina pacis nr̄e sup eum. & liuore eius:
nos sanati sumus. Igitur suscepit infirmita
tes peccatorum nostrorum: & portauit nos.
Et uenit ad eos qui maledicebant sibi. &
uirtus eius defecit ab eis qui maledicebant
ē celestibus descendentem. Simul enim ut
assumpsit serui formam. ūbum caro factum
exinaniuit se. & iuxta aplm dicentem eua
cuaū se ipsum: formam serui accipiens. Nunc
quoq; loquitur. Virtus mea defecit: in his
qui maledicunt m̄. Videamus autem ipso nob
tribuente sermonem. si possumus & aliud q̄d
manifestius ab eis que dicta sunt dicē. Erat
lux uera: que illuminat omnem hominem
uenientem in hunc mundum. Lux uera filius
est dī: que illuminat omnem hominem ue
nientem in hunc mundum. Quicumq; racio
nabil est: particeps uere lucis efficitur. Raci
onabil est autem: omnis homo. Cum igitur
om̄s homines racionabiles sint. in quibusdā
uirtus racionis augetur: in quibusdam mi
nuitur. Si uideris animam uiciis & pturbati
onibus seruientem: uideb quom̄ uirtus ūbi defi
ciat in eam. Si uidis sanctam & iustam. uideb
quom̄ p singulos dies uirtus dī pficiat & cres
cat in eam: & hoc quod scribitur de ihu. aptab
ei. Neq; enim tantummodo ihc pficiebat eta
te & grā. apud deum & homines: uerum &
in singul pfectum sapientie & etatis & grē recipi
entibus. pficit ihc sapientia etate & grā: apud
deum & homines. Sermo g̊ filius dei. q̄ erat
deus ūbum: qui habitabat in dicente. Heu
m̄ ego mat̄ & reliqua iuxta naturam maiesta
tis sue loquitur. uirtus mea defecit: in male
dicentibus m̄. Si quis maledixit ūbo. statim
recipit uicem: & tormenta ppetitur. Uirtus
quippe ihu deficit in eo: & racio minuitur.
Si quis e contrario benedixit. & recepit ihm:
uirtus eius diuisum: quam est in maledicentibus

ei passa ppetitur. Ut enim in maledicentibus defe
cerat: sic in benedicentibus crescit. Fiat dn̄e di
rigentibus eis si astiti tibi: in tempore malorum
meorum. Quid ē hoc quod dicit fiat domine?
Qui potest ex ipso sermone considēt. His ipsis
domine dirigentibus qui maledicebant m̄. uir
tus que deficiebat in eis fiat ī eis: cū ad penitētiā
conuersi post maledicta quibus me psequebantur
ambulare cepint rectam uiam. Fiat domine
dirigentibus eis: si adstiti tibi. Reddit rationē
quare his qui maledicebant sibi postulat di
rectionem atq; uirtutem dicens. Si adstiti t̄
in tempe malorum meorum. Adstitit patri
ppitiatio ppeccatis nostris. & deprecatus est
eum in tempe malorum nostrorum. Neq; enim
adstitit pp tempus afflictionis nostre. s; cum
adhuc peccōres essemus: ihc xp̄c mortuus ē
p nob. Si adstiti t̄ in tempe malorum meorum
et in tempe tribulationis eorum. eo surgat
inimicus: ego adstiti p eis. Quis autem est nr̄
inimicus. nisi zabulus qui tribulabat nos. et
iugo seruitutis p̄mebat? Aduersum quem adsti
tit patri saluator. & de captiuitate nos libans:
reddidit libtati. Hec pphice dominus dixit.
Potest autem & ppha eadem dixisse pplo. &
in tempore malorum meorum? Sup quem
respondet deus & loquitur ad pplm qui a sal
uatore siue ppha fuerat accusatus dicens.
Ferrum & optorium ereum uirtus tua dura
indomabil que molliri non queat: que uix
pducatur. Ferrum & optorium ereum uirtus
tua. id ē secans & diuidens & bene composita
disturbans in malo nunc dicta uirtus. Et
thesauros tuos in depdatione concedit deus.
et dat eos commutationem pp omnia peccata
eorum: utrum ne his quos sibi in tra thesau
rizauerint. Unus quisq; enim homo: thesau
uo[illegible]rizat sibi. Si ē peccator: in tra. Si iust̄:
et ill in celo. ut nos docuit euuangelium.
an quod dicit istius modi est? Ecce unus
thesaurus ihēmias. alius thesaurus est ysaias.
thesaurus erat moyses: & reliqui. Hos the
sauros abstulit d̄s a pplo & p xp̄m qui dix̄.
auferetur a uobis regnum dei: & dabitur

genta faciencia fructus eius: largitus est nobis:
Dabo ꝙ pp peccata tua: thesauros tuos in depdationem. Dedit nob thesauros illius ppli dominus. quia primum illis credita sunt eloquia di: et nob demcepsꝫ attributa. Idq; ꝙd scptum ē auferetur a uob regnum di. & dabitur genta faciencia fructus eius asserimus iam esse completum: non quo scptura ab eis ablata sit. habent quippe legem & pphas: habent uolumina diuinarum litarum. ꝫ quod non intelligunt ea atq; ita regnum di ablatum ē ab eis: dum scpturae sensus auferetur. Cessant apud eos legis & pphārum interpratio. Legunt omnia & non intelligunt: expleta illa p̄ domini aduentum pphia. Dic pplo huic. Auditione audietis. et non intelligetis: & ĉnentes uidebitis & non scietis. Incrassatum ē enim cor ppli huius. Necē et illud quod ab ysaia dicitur. Auferet dominꝰ iudea & ab ihrlm ualidum & ualidam. gigantem & hominem bellatorem. & iudicem & propham. & arbitrum arcbitectum: & sapientem auditorem. Hec omnia abstulit ab illis deus. et nob qui ex gentib; sumus: si tamen accipe uoluerimus tradidit. & thesauros tuos in depdationem. Dabo commutationem pp omnia peccata tua: in omnib; finib; tuis. Quod dicit tale est. Ista omnia pp peccata tua que in unum sol finem tuos puenerunt: tibi reddita sunt. Nullus quippe finis illius est ppli. qui non peccatis eius repletus sit. Nec poterat ñ omnis eorum finis peccatis repleri. qui quantum in se fuit infecit iustitiam. si est xp̄c iustitia infecit sapientiam si xp̄c est. sapientia infecit ueritatem si est xp̄c ueritas. Vnde pp crudelis contra filium dei acclamationes: hec omnia p̄duderunt. Surgent domini mei ihc xp̄c. non apparuit ultra infectoribꝰ suis: ꝫ tantum credentib; sibi ex mortuis uictor ostensus est. Et dabo te in seruitutem inimicis tuis: tēa quam nesciebas. Seruunt ppis iudeorum inimicis suis: & dispsus est in tam quam ignorabat. Quoniam ignis accensus ē in ira mea: supuos ardebit. Post ista que exposuimus & comminationes uba ad pplm. ille qui supius orabat complet oationem: & p̄ora; que sequuntur adnuntiat. Tu cognouisti domine memor esto mei & uisita me. & innocentem me fac a persequentib; me: non in pacientia. Et pphes potest hoc dicere psecutionem passus ab his quos increpabat. qui ueritatem audire nolebant. Inimicus quippe eis factus est. uera dicens. Potest autem & saluator hec dicē. usq; ad crucem psecutionem passus a pplo: non in pacientia. Quid ē quod ait ñ in pacientia? Longanimis fuistu semp huic pplo delinquenti. ꝫ p hoc ꝙd etiam adulsum me suam erexit temitatem: noli esse longanimis. Et reuera non fuit pacies. Si enim consideres tempora passionis dominice & ruine ihrlm. inuenies ꝙm subita ē: uidebis quā ñ in pacientia abusus sit ds. A quinto decimo quippe anno tyberii cesaris usq; ad subuersionē ciuitatis di. quo portuerat modicē aliquid crepare in pacientia de unoquoq; pp eo quod signa atq; portenta aptoꝝ. credūt erāt. Scio quia accepi pp te obprobria crepitus a semone tuo. Potuerunt ut pphes hoc dicat. crepare applo peccare. supbi quippe dicebat. dat quippe et abi. Cōpleui dies meos in irrisione. Obprobrium ꝫ pauit ab his qui sermones si audire crepuunt & depcat: ut di hāt auxiliū cum. Scio quia accepi pp te obprobrium a contemnentibus sermone tuo.

Consumam eos. Potest hoc dicē pphes. ꝫ magis conuenit saluatori: post cuius passionem uenit consummatio ihrlm. & infectio ppli iudeor. Post hec quia multa passi sunt pphe propter legationem & increpationem uerbi dei quas ad pplm prebant. oportet audientes et nos commoneri de uita eorum atq; primis et nra uoluntate. ut uxta possibilitatem unusquisq; si uolumus requiem consequi cum prophis: etiam opa eorum facere nitamur. Id autem loquor: ritus modi est. frequenter in oratione dicimus. Deus omnipotens da nobis patrem cum pphis. da cum apostolis xp̄i tui. tribue ut inueniamur ad uestigia unigeniti tui. Hec loquentib; nob: non sentimus quid peramus. Rei enim hoc dicimus. Fac & nos sic odio habi. ut odio habiti sunt pphete. & da nob iuba talia sup que psecutionem patiamur: da in istas incidē calamitates quas apli sustinuerunt. Dicere quippe da michi

partem cum ꝑphis nolentem ꝺo pati ꝙꝺ ꝑphet
omnium inuisissimum est dicẽ da michi par
tem cum aplis: nolentem ex affectu pauli ue
re loqui. In laboꝛib; plurimũ. in plagis habun
dancer. in carceꝛib; supᵃ modum. in moꝛtibus
sepe. & reliqua: omnium est inquisitimum.
Si itaq; uolumus requiescẽ cum ꝑphis. consideꝛe
mus utas ꝑpharum. qm̃ exeo quod increpa
bant & arguebant delinquentes. iudicati con
dempnatiq; sint: lapidati. ferrati. in occisione
gladii occubuerunt: circumeuntes in melotis &
in capꝝis pellib; in egestate. in tribulatione &
miseria: in solitudinib; errantes. Eo tempe quo
erant synagoge plene in isti. nebominus illi in
desertis & montib; & speluncis & cauernis petra
rum latitabant. Quid g̃ est? Siquis uult imitari
utas ꝑpharum. increpet arguatq; peccantem:
statim odium mẽbrum. statim & detrabetur.
statim patietur insidias: quod etiam ut sepe
in ecclis uidemus accidit. Peccauit quod libet
quispiam. is qui ꝓsidet ꝑplo & regit eccleſi
asticam disciplinam: eicit eum de congꝝgati
one scoꝝ. Iuco ille circuit ciuitatem. lacerat
eum: qui quantum in se fuit ecclam uindi
cauit. Uerum nos non ꝓbeamus assensum
bis qui ꝑp ex communicationem seu tam
ꝑpositos quam omnem eccle conuentum uesta
no ore dilacerant. Beati apli ů omni ammi
ratione digni. innumerabilib; ꝑp uitatem in
uuis affectu loquebantur. Propt̃a complaceo
in infirmitatib; in contumelijs in necessita
tibus. in psecutionibus. in angustijs: ꝓ xpo.
Hoc tantum laborare nos conuenit. ut pro
nulla alia re in ꝑp xpo sustineamus contume
liam: & necessitatis causa sit xpc. Id optem⁹.
ut maledicta ꝑpsi ꝓpitate nos maledici scia
mus qui eam defendimus: & scꝝpturarum uo
luntatem omni cum fiducia ꝓdicamus. Igitur
quantum possumus ad utam ꝑpharum et
aplorum confessionem imitandam nos ex
tendamus: molestias & pricula in utantes.
Athleta enim si difficultatem ẽtamus fugit.
leticia non coronatur: & laudis gloriam non
consequitur. Et erit sermo tuus: in leticiam.
Non ait est: sꝫ erit. Siquidem in psenti tempoꝛe
carceꝛis. exilia. contumelias. laboꝛes in ẽbuit:
sꝫ bonoꝝ omnium finis erit leticia. Et erit sermo
tuus in in leticiam & gaudium cordis mei. qua
inuocatum ẽ domine deus omps. Etiam si xpc
hoc dicat. non abhoꝛret ab intellectu. Nomen
quippe patris: inuocatum ẽ sup eum. Non sedi
in consilio ludentium. Si quando uidebat ꝑphes
non sollicitoꝝ consilium. sꝫ ludentium: fugiebat
illud. Unde oportet apud nos esse differentias
consiliorum sollicti atq; ludentis. Si hoc consiliũ
nostrum sollicitum ẽ. si omnia cum ecclesiastica
diligentia querit. si sermo cum disciplina. si uita
sollicita est. si negotia cum cautela. consi
lium est non ludentium: sꝫ sollicitoꝝ. Si aũt
dereliquit studium religionis. & uacauerit
lusib; mundi istius qui uenunt aprauitate:
fit consilium ludentium. Ait itaq; ꝑphetes:
Non sedi in consilio ludentium: sꝫ timebam afa
cie manus tue. Cum duo in̄ essent ꝓposita se
dere in consilio ludentium & offende maiestatẽ
tuam. aut ẽte surgere de eo & ea facẽ quę t
placita erant: magis elegi surgẽ de congꝝgati
one ludentium. & amicus tuus esse: quam con
traria faciens inter eos qui tui hostes sunt com
putari. Non sedi in consilio ludentium: sꝫ time
bam a facie manus tue. Et saluator noster n̄
sedit in consilio ludentium. sꝫ surrexisse se
docens ait. Dimittatur uob domus uestra de
serta. Reliquit g̃ sermo duumui consilium
iudeoꝝ. & aliud sibi consilium ex gentib;
congꝝgauit. Solus sedebam. & ipse tantum
sine exposicione sermo edificat audientes.
Quando est multitudo peccantium. nec susti
net secum iuste puus uiuere: tunc indigens
est fugere congꝝgationem eoꝝ. & imitari
ꝑpham loquentem. Solus sedebam imitari
beyam: miserabilitẽ conquerentem. Domine
ꝑphas tuos occiderunt. altaria tua suffoderũt.
et ego relictus sum solus: & querunt ani
mam meam accipe illam. Si autem uolueri
mus & secretius aliquid accipe in eo ꝙd dr
solus sedebam. forsitan inuenemus dignam
interꝑtationem spũ sancto. Quando uitam

multitudinis unitamur. nec est conuersatio nostra
ppto melior nec contenta iudice deo. ab omnib;
maliciis separata: non possumus dicere solus sede
bam. Sedebam quippe cum plurimis: quando
peccamus. Quando autem uita nra fuit istius
modi. ut nullus nob sensus ut sermo peccantis
coequetur: tunc possumus dicere solus sedebam.
Licet ei qui n est prbr ut eps aut diaconus aut
qualibet alia decoratus eccle dignitate: bene ui
uenti dicere. Solus sedebam: quia amaritudine
plenus sum. Si arta & angusta uia est que du
cit ad uitam. expedit tibi ab omni dulcedine
recede: ut amaritudine in psenti seculo com
plearis. An ignoras qm sollempnitas di iunctis
amaritudinib; celebratur? Ait quippe sermo
diuinus. Cum habueritis festum diem. azima
sup amaritudine manducabitis. Simul autem
disserendum puto. quid sibi uelit h iussio que
pcepit agentem pascha di. azima cum amari
tudinib; manducare. Et de azimis quid est
mea interptatio? Apls paulus exposuit. De
amaritudine u quod sequitur. necesse est ut
aliquid aplice disputationi: simile repperiatur.
De azimis itaq; apls dicit ita. Festa celebrem
non in fermento ueteri neq; malicie & neq
cie. s; in azimis sinceritatis: & ueritatis. De
amaritudinib; necesse e ut tal ratio reddatur
que doceat. sic eas celebrandas: qm azima co
medantur. Habeto sincitatem & uitatem. &
amaritudines te sequantur: & manducabis
azima cum sincitate & uitate. Paulus quia
istius modi azima comedebat: sequebatur
eum amaritudo dicentem. Inimicus factus
sum: uera dicens. Manducabat amaritudines
in dolore & labore. in uigiliis frequent. in fa
me & siti. extra cetra quib; p totius mundi sa
lute pendebat: & que eum faciebant preside
uitatis. azima cum amaritudinib; mandu
care. & lex quidem: hec dicit. Azima cum
amaritudinib; comedite. & implemini sicuti
et in alio loco dr: de quibusdam. Manducate
et implete uos. Propha u non ait amaritu
dinem comedi: s; amaritudine repletus
sum. Hoc est tantum in me psecutionum

seculi pondus incubuit: ut plenus amaritudi
ne fuerim. Quare qui me contristant. con
fortantur in me? Multa passus est ihemias ab
his qui uitatem audire nolebant. & erant illo in
h scto fortiores: qm non est regnum di de scto
isto. s; de alia quadam regione uiuentium. &
saluator ait. Si esset de hoc mundo regnum meu.
ministri mei laborarent: ut non traderer iudeis.
Confortantur g aduersum eum in seculo isto. &
quia iustus debilior sit apsequentib; se: uide mar
tirum passiones. Iudex in altis tribunalib; sedet.
ad ructum & ad delicias sententiam pmens.
xpianus in quo xpc habitat iudicatur plenus
amaritudine. & usq; ad mortem subiectus:
confortatis inimicis suis aduersum se. Plaga mea
firma est. Qui confortantur in me uulnera in
ferunt m: & plaga mea firma e. Siue de cruce
domini pdicatum. siue de iustis. siue specia
liter de ihemia uolueris accipe. non ab horre
bis a sensu plaga mea firma e. Unde sanabor?
Et saluator potest dicere. unde sanabor?
Resurrectionem suam post clauorum ann
tians uulnera. & iustus qui post plagas reci
pit sanitatem: facta e subauditur m plaga.
sicut aqua mendax non hns fidem. Si q
dem plaga mea non manet: s; sup me tran
sit. Ideo hec dicit domin. Si conuersus fueris
restituam te. Ad oms hec loquitur deus.
quos reuti uult ad salutem. Videtur autem
quoddam significare mistium. in eo quod
ait restituam te. Nemo quippe restitui pot
nisi in eum locum: unde ante discesserat.
Ut puta si menbrum corpis mei fuit a com
page disiunctum medicus illud in pristi
num locum restituere conatur. Si aliquis
separatus a patria in exilium mittitur. & p ea
p indulgentiam eorum qui possunt exules
soluere. redditur libtati: & redit unde fue
rat expulsus. Miles quoq; abiectus ex ordine
suo restituetur ordini: si accepit ueniam.
Ita & nunc dicitur. ad mortale genus. id e
ad nos homines: qui adeo fueramus auersi.
Si conuersi fuitis: restituam uos. Finis quippe
repmissionis restitutio est: ut in actibus

aplorum legimus. usq; ad tempa restitutionis
omnium que locutus est deus: pos scorum
ppharum suorum in xpo ihu cui est gloria
et imperium. in scla sclorum amen

Explicit om̄. xi. Incip̄. xii. Deo q̄d scp
tū ē. Ecce ego pastores multos dic̄ dn̄s
usq; ad eū loc̄ in q̄ ait. peccatū iuda scp
tū ē stilo ferreo. in ungue adamantino.
In euuangliō quod ē [illegible] scupltū.
catamatheum. scribitur saluator nr̄ uenisse iuxta
mare galilee. & ibi uidisse symonem & andreā
fratrem eius. mittentes retia in mare: erant
quippe piscatores. Ibiq; additur. Videns autem
eos ihc: dixit eis. Uenite post me: & faciam uos
piscatores hominum. Et relinquentes retia:
secuti sunt eum. Et fecit eos saluator de piscato
rib; piscium: piscatores hominum. Alios q̄;
duos fratres inuenit dominꝰ iacobum zebe
dei & iohannem frem̄ eius in nauicula cum
zebedeo patre eorum: reficientes retia sua.
Quos cum similit̄ ad euuangliū ministrium
pvocasset: piscatores hominum reddidit.
Siquis g̊ iuxta hanc historiam consideret
discipulos saluatoris. ut hant grām sermo
nis ita scripturarum ratione contextam: ut
retia que possint sup animas humanas giro
artificis sup fundi. & considet hoc ipsum
cum summa ratione fieri: uidebit q̄m n̄
tunc tantum saluator. s; etiam usq; ad pre
sentem diem mittat hominum piscatores.
instituens eos de mari animas libare: & exac
bacissimis fluctib; ad auram pducere libiorē.
Verum illi pisces cum sagenis retib; atq; amis
extracti de aqua fuint: moriuntur. Apud
nos ů cum aliquis fuit sermonis rete compre
hensus. & eductus de mari seculi: moritur
quidem & ipse s; peccato. s; mundo. ut con
surgens xpo: uiuat dō. Si possis ad intelli
gendum sensum quem conamur exponere
animum inducē pisces de mari extractos
aliam rursus uitam assumē. & aliud corpꝰ
induē: tunc scies quo nob pfecit exemplū
Nemo blasphemet. nemo male lacet: non uo
cetur cmen quod ab altius adductum est

intelligentia. Et tu igitur cum de seculi istius
fluctib; p discipulos domini fuis extractus. muta
corpis uitia. muta sensum anime. non es illae
piscis qui in salsis uisabaris undis. s; de pfundo
gurgite erutus: ad meliora conuertere scdm illud
apostolicum. Nos autem om̄s reuelata facie
gloriam domini contemplantes. in eandem ima
ginem transformamur de glia in gliam: quasi
a domini spu. Et cum fuis ab aplis ac discipls
ihu marinis fluctib; libatus: noli querere pro
fundum. s; in montib; sit conuersatio tua. ut
iam n̄ hās opus piscatorib; qui te rursus de
fluctib; extrahant: s; aliis quibdam quos uena
tores scriptura nuncupat. qui post ea te uenent
de monte. de colle: de locis alciorib. Ibi sit de
ambulatio tua. ibi mentis gressus. & statim
obliuiscē maris. obliuiscē uallium: ac pro
fundorum. Veni ad montes pphas. ueni ad
colles iustos. in ipsis sit conuersatio tua: ut
cum dies mortis aduenit. mittantur uena
tores alii quidam a piscatorib; qui sup assump
tionem constituti sunt: & te cum ceteris sanctis
de colle de monte de alciori loco accipiant.
Vide autem si non sacrata uoce in eadem
sententia ppha consentit dicens. Ecce ego
mitto piscatores dicit dominus. & piscabunt
eos: & post hec mittam uenatores multos
et capient eos supra omnem montem. & sup
omnem collem. Si uis & tu ab his uenatorib;
capi. caue ne uiseris in uallib; ne in alia hu
mili regione consistas. Quere colles. quere
montem in quem uiso pplo dominꝰ ascen
dit. & secuti sunt eum discipuli: ex quo
apiens os suum docuit eos dicens. Beati
paupes spu. q̄m ipsorum est regnum celorum:
et reliquas septem beatitudines. Neq; ů putes
licere his uenatorib; aliunde homines. n̄ de
montib; & collib; ascire: & q̄d sequitur.
de cauernis petrarum. Unde possum intelli
gere petras. unde cauernas petrarum? Uenio
ad exodum. quero aliquam interpretatio
nis occasionem. ibiq; inuenio uolentem mo
ysen uidere dm̄: & dn̄m eidem pmittentē
atq; dicentem. Ecce pono te in cauernam

petre. & conspicies posteriora mea: faciem autem
meam non uidebis. Si consideres quid ibi petra
dicatur & foramen petre: intelliges & ceteras
petras petrarumque foramina. Que est igitur petra?
Dominus ihesus xpc. Bibebant enim de spirituali se-
quenti eos petra. Et super petram statuit pedes
meos: in vii. x. psalmo dicitur. Quod foramen
petre? Uide eum apud dominum patrem uerbum
domini: uidebis integram petram. uidebis dis-
pensationem assumpti corporis. Uidebis foramen
petre. per quam posteriora dei iuxta possibilitatem
imbecillitatis sue: humanus intuetur aspectus.
Hoc enim est quod ait. uidebis posteriora mea.
Inuenis unicam cauernam unius petre. quero
alias petras: & alias cauernas. Venio ad chorum
prophetarum atque apostolorum. & dico quia omnes
imitatores xpi petre sunt: ut petra est illae
qui docuit. & sicut ille habet foramen per quod
uidentur posteriora dei. eodem modo unusquisque
nostrum qui per sermones suos uiam pandit ad
intelligendum deum: facit & se foramen pe-
tre. Si autem aliter uis intelligere petram et
petre foramen. uide per moysen legem. per ysaiam
prophetiam. per ihemiam alia eloquia diuina.
Sin uero angelus fuerit & loquatur in homine
iuxta illud propheticum. angelus qui loquebatur
in me: esto in angelo & per foramen angeli eius:
uide deum. Exemplum habeo necessarium. &
doceam quomodo possit aliquis in angelo consistens
uidere deum. Scriptum est in exodo. Apparuit
angelus domini in flamma rubi moysi. et
uidebat moyses quia ignis ardebat: & non
comburebatur. Et non sicuti ceperat scriptura in
eo quod dixerat apparuit angelus domini.
sic & in reliquis subsecutas est eos ut diceret
ego angelus domini sed ait. ego deus abraham
et deus ysaac: & deus iacob. Erat igitur dominus ibi in
angelo uisibili: & per foramen eius apparebant
posteriora eius. Quia igitur nescis quo tempore
mittebantur uenatores. caue ne aliquando
de monte descendas. ne relinquas colles. ne
de cauernis petrarum exeas. Si enim foris
inuentus. dicentur tibi que hi qui foris
sunt: mentur audire. Stulte. hac nocte
anima tua repente a te auferetur. Que autem pa-
rasti. cuius erunt? Dicentur autem tibi ista.
Si dixeris destruam apothecas & maiores edifi-
cabo. & dicam anime meae. anima habes
bona posita in annos multos: requiesce. come-
de. bibe: letare. Anima diuitis de montibus et
collibus descendentes. anima diuitis confitentem
extra petre foramen quomodo erret & ea putet bo-
na esse que nulla sunt dicens. dicam animae
mee habes multa bona reposita. Frumentum &
ubertatem terrenorum fructuum esse arbitratus
est bona. nesciens quia uera bona non nascuntur
in maledicta terra: sed in celestibus regionibus.
Thesaurizauit sibi in terra. quia in terra esse
thesauro est arbitratus. Si quis autem sublata
cruce sequitur dominum ihesum. & thesaurizat
sibi in celo. non dicitur ei stulte hac nocte animam
tuam repetunt a te: sed uenientes uenatores
et querentes animalia de montibus de collibus.
de cauernis petrarum. etiam illum cum eis pariter
accipient de uenatione sublimi: & ad subli-
miora beatitudinis regna portabunt. Quia
oculi mei: super omnes uias eorum. Super omnes
uias istiusmodi hominum qui in montibus
conuersantur. in collibus ambulant. in cauernis
habitant petrarum: habet oculos dominus. Non se
absconderunt a facie mea. Qui sancti sunt.
non se abscondunt a facie dei: qui autem
iniusti absconduntur a facie eius. Adam per
transgressione celestis mandati. audiuit
uocem domini dei deambulantis in para-
diso post meridiem: & abscondit se. Sanctus
hoc non facit. sed conscientia actuum tuorum
habet fiduciam ad dominum. Si enim conscientia nos
non reprehendit: fiduciam habemus ad dominum:
et quodcumque pecierimus a deo accipiemus.
Verum adam quamuis peccauit. tamen
non usque quaque ad perfectam maliciam eius
mens corruit: & ideo absconsus est a facie dei.
Tu autem impiissimus fratricida: anima diuite
quid fecit. Egressus a facie dei: habitauit
in terra naid. Si ad malorum comparationem
uenias. melius est abscondi a facie dei.
quam fugere eum. In alio quoque conscientiae

uulnus influctum · tenebras & secreta pquirens
leuare oculos non patitur ad celum : in alio autē
ex despatione nata contumelia negligit dm.
Non se g̃ absconderunt a facie mea · neq; abs
condite sunt iniquitates eorum : contra oculos
meos · His supra quas iniustitias se absconderit
a facie di? Aliquando fuerunt in peccatis.
quando erant in mari : ex quo a piscatoribus
extracti sunt. Neq; ita suspicentur · quia ñ ex
misericordia sed ex ppo mito de profundo ad montes
aduenerint : commonet illos sermo diuinus
et ille nos · & recte prospera atq; felicia ihīa
infert & dicit : neq; absconditę sunt iniqui
tates eorum contra oculos meos · Que secunt
difficultatem nob imprecationis obiciunt ·
siue enim intelligimus ea mala hominis de
bitoris supplicio promeruisse : siue inde
ñ habe cum superioribus; que de piscatoribus; et
uenatoribus; diximus · Et sic non modicum nob
scrupulum generant · & retribuam illis primū
duplices iniustitias eorum · & peccata ipsoz.
in quibus; contaminauerunt uiam meam · in
moribus abhominationum suarum · & in
quitatibus suis : quibus impleuerunt heredi
tatem meam · Quod aut primum siue non
intelligentes quidam quod septum ē · abstu
lerunt siue · hoc · imptes sicut & ē secm dis
pensationem suam auferre uoluit deus
indit : nos istum locum cum ecclis editionib;
conferentes inuenimus positum · & retribuam
illi primum duplices iniustitias eorum : ut
ostendatur quia etiam ex positionibus factis
digni effectu sunt beatitudine dei · attamen
quia aliquando peccauit & humanis uicis
non carebant · primum oportet eos sua recipe
delicta · & unde sinon uera sit ratio. Cui
peccata non recipit? Semper ille qui post
credulitatem & baptismum audierit dñm di
centem · dimissa sunt tibi peccata : neq; ultra
peccauit · Si autem post lauacrum & ueniam
delictorum · rursus ad primas sordes fuimus
reuersi · & adhuc in pfecto sensu ab apostoli
uestigiis recedentes : aut iusta gessimus
aliqua · aut ecce in ipsa iustitia sint aliqua
iuxta peccata : quid nob fiat consideremus.
utrum ne egredientes de presenti seculo si habue
rimus iuxta ut uirtutes recipiemus puritatib;
premia : & diminuantur nob ea que scientes pec
cauimus amplectamur p delicias neq; recipia
mus premia puritatib; si; neutrum horum ue
rum est : quia & peccatis patimur · & pro
iustitia recipiemus premia : que meremur. Si
enim p fundamentum ihu xpi non solum in
tuo corde aurum & argentum & lapidem
pciosum · si tamen habes aliquid auri ut ar
genti · sup edificabis ferrum · & ligna · fenum.
stipulam. quid tibi uis fieri cum anima educta
fuit a corpore · utrum nam ingredi in sancta
cum lignis tuis · cum feno & stipula · ut
polluas regnum di · an pp lignum fenum &
stipulam foris reside · & pauro & lapide pre
cioso mihi mercedis accipe? Si; neq; hoc
equum est · quod dr. Sequitur enim ut
primum pp ligna ignis tibi detur · qui con
sumat fenum ligna ut stipulam. Deus ippe
noster apud eos qui possunt intelligere di
uina · ignis dicitur esse consumens. & cum
dicat ppha ds ñr ignis consumens est non
apposuit quid consumat ibi derelinquens
de manifestionib; intellectum. Neq; enim id
quod ad imaginem & similitudinem suam
primanet ignis iste consumit non ppter crea
turas : si; sup edificata ligna fenum stipulam.
Locus est difficil · & ad inchandū nimis sudoris
ut cum primis secunda consentiant. Repromis
sionem legimus · & post prospera repente ihīa
pdicantur : & retribuam inquit illis pri
mum duplices iniustitias eorum · necessario
appositum est primum. Primum quippe pp
iniustitias tormenta pcipimur : deinde pp
iustitiam coronamur. Neq; enim ē contrario
ante ihuenda sunt iusta · & sic reddenda pec
cata : ut cessantib; bonis. uicia eterna prima
neant : si; ante recipiamus mala · & deinde bo
na : ut sublatis uicis uirtutes primaneant
in ęternum. Observa omnem thesaurum scp
turarum · & inuenies semp dñm ea primum
comminantem que tristia sunt : et ea de

ncepſ inferentem que lecticam ꝑbeant audi
toribus. Occidit & uiuificat: ꝑcutit & sanat.
Ipſe dolorem facit: & rursum restituit & cuſſic:
et manuſ eius sanauerunt. Sup his g̃ q̃ iuſt⁹
eſt. intellectu pio considet que dicuntur: in
gemiscat. & dicat. Domine. quis habitabit in
tabernaculo tuo. aut quis requiescet in monte
sancto tuo? Qui mḡditur sine macula. & opat⁹
iusticiam. Qui loquitur ueritatem in corde suo:
qui non egit dolum in lingua sua. Nec fecit
ꝓximo suo malum. & obꝓbrium n̄ accepit ad
ꝓximoſ suoſ. Noſ etiam in his obꝓbriamuſ
qui apeccatis ad penitentiam conuertuntur:
ſcꝑtura dicente. Ne impeſ uiro conuiu apeccatis.
Obꝓbrium non accepit adꝓximoſ suoſ.
ad nichilum deductus eſt in conſpectu eius
malignuſ: timentes autem dñm magnificat.
Omnes g̃ quicumq; mandata illius igniſ ha
bemuſ in nob ꝑmum recipiemuſ n̄a delicta.
S; dicit in aliquis de audientib; exponе & id
quod sequitur. Dupliceſ. Esto reape quippe
mea peccata. ut compleatur id q̃d ab apto dic
tum eſt. Si cuius opus arserit detrimentum
patietur. ipſe autem saluus erit. sic tamen
quaſi ꝑ ignem. Cur ū dupplicia recipio pec
cata? Cui respondendum eſt quia ſeruus
qui scit uoluntatem domini ſui. & non fac̃
eam: uapulabit multis. Dignum siquidem
eoſ qui gentes ſunt simplicia recipe peccata
et noſ dupplicia: secm aptm dicentem. Vo
luntarie peccantib; nob post cognitionem ui
tatis. iam ultra non remanet hostia ꝑ peccato
Horribit autem quedam expectatio iudicij
igniſ. zeluſ comedet hostis aduſarioſ. Propha
tum eſt de his quiꝑ iscatorib; & uenatorib;
de ꝑfundo in montib; sunt abstracti. q̃n re
cipiant ꝓmum dupplicia peccata sua. Post
hec de uocatione gentium ꝓphatur in eorum
qui necdum cognouint xp̃m. S; qui iam uo
cati sunt & seruut laudeſ referre ꝑ gratia:
et in ecclia consistentes confiteantur & ado
rent nomen eius. Domine. fortitudo mea &
adiutorium & refugium meum. In die ma
lorum ad te gentes uenient ab extremo
terre: & dicent. quam falsa possederunt patres
nostri simulac̃: nec est in illis utilitas. Quos ab
extremo terre uenerunt gentes ad dñm et
dixerunt. quam falsa possederunt patres
nostri simulac̃. nec ē in illis utilitas? Quam
isti qui uenerunt. ab extremis sunt? Alij ꝑ
mi terre sunt: alij nouissimi. Qui sunt ꝓmi?
Sapientes seculi. nobiles. diuites. optimates.
Qui sunt extremi? Stulta mundi elegit
deus ut confundat fortia. & ea que non
erant: ut destruat que sunt. Veniant
gentes ab extremo terre quaſi dixerit de his
omnib; qui sunt nouissimi sup terram de fatuis.
de ignobilib. de abiectis. & dicent. quam fal
sa possederunt patres nri simulac̃: nec est
in illis utilitas. Non quia & uera sunt idola ad
quorum distinctionem nunc falsa dicantur.
S; idola que falsa sunt ꝑ naturam: nulla ē
in eis utilitas. Si faciat homo sibi deos: et
isti non sunt dij. Non solum de corporeis
simulacris faciunt sibi homines deos: s; &
de corde confingunt. Qui enim possunt
simulare alium creatorem extra uniuersi
tatis dñm. alium sanctum spm. alium xm.
alia secta extra hec que ēnumeſ hominеs
fecerunt sibi deos: & adorauerunt opa
manuum suarum. Omnes philosophi qui
uana dogmata ꝑdiderunt. oēs heretici
qui auctores ad aliter credendum de deo
miseris mortalib; extiterunt: fecerunt
sibi idola & animę uoluntatem putaue
runt dñm. & confusi adorauerunt opera
manuum suarum: putantes uera ee que
finxerē. Omnes g̃ tam de uisibili materia.
quam de falsis dogmatib; fingentes sibi deos.
corrupit nunc sermo diuinus: dicens. Si fa
cient sibi homo deos & isti non sunt dij.
Propterea manifestabo illis in tempore isto
manum meam: ostendam illis uirtutem
meam. In quo tempore nisi isto. quo saluator
noster assumpsit corpus humanum? Et
scient quia ego sum dñs. Deinde alia
sequitur ꝓphia. quam nescio quare. lxx.
non inuenientes in ceteris editionib; que

cum hebreo consentiunt sermone reppim⁹.
que plena ē necessariis reb; & tam utilib⁹:
ut si possit animus fuit attentus a uiciis
reuocare lectorem. Sic autem sequitur. Pec
catum iuda conscriptum est in stilo ferreo.
in ungue ad amantino: sup pectus cor
dis eorum. Qm̄ difficile est aliquem se ma
lum confiteri. ideo iudei qui exemplaria
non nulla falsarunt etiam in hoc loco pro
peccō iuda: peccatum eorum posuerunt.
S; si figuraliter consideres ut sepe ostendim⁹.
iudam xp̄m nuncupari forsitan peccatum
iude peccatum nostrum est. qui credimus
de tribu iuda in xp̄m. & ex eius sccdm carnē
stirpe nascentem. Si autem uoluis sacratius
intelligē de pditore iuda dictum. peccatum
iuda scriptum est stilo ferreo in ungue ada
mantino sculptum. sup pectus cordis
eorum: repugnat tibi quod sequitur
eorum. Igitur ut supra diximus sup nos
qui peccamus ista conueniunt: quorum
peccata non forinsecus alicubi conscribunt⁹.
s; in cordis conscientia stilo exarata ferreo
sculpta ungue adamantino. Quia autem
peccata nr̄a scribantur in pectore: ex his
que secuntur intellige. Antequam peccatum
faciam: nulla in corde meo peccati imago
uisatur. Cum autem conscientia peccati
imaginem sumpserit. habeo formam illi⁹:
et semp ante oculos cordis mei delicti
pompa depingitur. & siquidem ēēt
peccatum meum atramento conscriptum.
forsitan delerem illud: nunc autem scrip
tum est in stilo ferreo & in ungue ada
mantino scriptum est sup pectus cordis
mei. ut tribunal ueniam & compleatur
illud: quod a xp̄o pphatum ē. Nichil ab
sconsum quod non manifestabitur: et
nichil occultum quod non palam fiet.
Nudabitur pectoris mei conscientia. et
aperto corde uidebuntur littere peccatorum.
que stilo ferreo in ungue adamantino scrip
te sunt: atq; ita uniuersa expectantium
multitudo. leget in pectore meo signatas
imagines peccatorum. Nich enim absconsum
quod non reuelabitur. & inter se inuicem
cogitationum accusantium: siue defenden
tium. Et nolite ante tempus iudicare. donec
ueniat dominus & illuminet absconsa tene
brarum: & manifestet consilia cordium.
Cui manifestet? Utiq; non sibi. quia ante
quam fiant cuncta cognoscit: s; his qui
cum illo uenturi sunt. & pp puritatem men
tis & corporis agnum secuntur: ostendit
delicta in corde peccatoris expressa. ut resur
gant iusti in gl̄a: peccatores u̅ in obprobriū
et confusionem eternam. a quib; liberet ds̄
resurgentes cum xp̄o ihu: cui est gl̄a &
imperium. in secula seculorum amen.

Expl omil. xii. Incip. xiii. de eo qd scriptū ē.
qm̄ conuersa es i amaritudinē uitis aliena.
usq; ad eū locū in q ait. maculata es in cons
pectu meo. in iniquitatib;
tuis.

Deus mortem
non fecit: neq; delectatur
in pditione uiuentium. Crea
uit enim ut essent omnia. &
salutares generationes mundi. nec est in eis
uenenum mortis: neq; inferni regnum sup
terram. Deinde paululum ultra pcedens
reppio unde sit mors. Inuidia autem dia
boli: mors introiuit in orbem terrarum. Omnia g̅
bona in nob pp nos condidit deus: s; nos
met ipsi malicia atq; peccato pprio. nobis
attraximus uoluntatem. Unde & in p̄senti
lectione p pphām nunc queritur dominus.
et quodammodo dubius inquirit. quomodo in
quibusdam amara sit anima: quam dulcē
ipse condidat & ait. Quomodo conuersa es in
amaritudinem uitis aliena? Quod dicit:
tale est. Ego feci pedes quib; incedēt mortale
genus. Qua causa factum ē. ut claudicent
plurimi? Ego feci omnia menbra ualida.
atq; integra. Quomodo uideo in multis debi
lia. atq; mutilata? Itaq; non solum primi
hominis anima. s; uniuersorum ad imagi
nem & similitudinem dei facta ē: & anti
quior est hec imago que dei ē imagine

zabuli: quam postea nob induimus ob peccatum.
Unde debemus magnope laborare. ut quom de
linqntes portauimus imaginem terrestris
ita ad penitentiam conuersi portemus imaginem
celestis. ad quam & uniuersa primum condita cre
atura est. ob cuius in malum conuersionem: nec
peccantes sermo corripiens ait. Quom conuersa
est in amaritudinem uitis aliena? Ego autem
plantaui eam fructiferam: uniuersam ueram.
Et ante diximus. & nunc eadem plenius ut
intelligatis repetimus: quia deus bonam plan
tauit uineam hominis animam. sed ipsa uicio
suo aduersus conditoris deprauata sit uolunta
tem. Ego autem plantaui te uitem fructife
ram uniuersam ueram. Non ex parte ueram. &
mendacem ex parte plantaui: sed uniuersam
ueram. Quom contra plantationem meam
conuersa es in amaritudinem. & facta es uitis alie
na? Post hec sequitur. Si abluta fueris nitro. et
multiplicaueris tibi poam. maculata es in cons
pectu meo iniquitatibus tuis: dicit dominus.
Ergo ne hoc arbitrandum est. quia anima pec
catrix nitro conata sit purgare maculas suas:
et assumens poam que oritur ex terra. immun
ditiam delictorum a se mundare contenderit:
unde nunc ad eam loquatur sermo diuinus.
si abluta fueris nitro & multiplicaueris tibi poam
maculata es in conspectu meo iniquitatibus tuis
dicit dominus. an id quod est uerus estimandum
est. quia ut sacra uolumina omni uirtute sunt
plena. ita & dei sermo omni uirtute sit ple
nus. & habet istiusmodi fortitudinem que pos
sit purgare uicia. & sordibus defricatis ad can
dorem pristinum reuocare? Uiuens quippe
sermo dei. & efficax & acutus super omnem
gladium utrinque acutum: & reliqua. Ex quibus
docemur propassionibus animae remedia habere
sermonem: esse in eo nitrum. esse poam.
quibus sordes abluantur. Neque uero omne peccatum
nitro sermonis & poa potest emundari: sed sunt
aliqua delicta que non indigeant curatione
facili. nec ad nigri poe ad actum abluta dis
cedant: sicut nunc dicitur. Si abluta fueris ni
tro. & multiplicaueris tibi poam: maculata es in
conspectu meo dicit dominus. Et quomodo
sunt quedam uulnera que malagmatibus & oleo
alligaturis redduntur pristine sanitati. alia uero
sunt istius modi de quibus dicatur non est ma
lagma imponere. neque oleum. neque alligaturas:
sed terra uestra deserta. ciuitates uestre exuste sunt
igni: sic sunt quedam peccata que animam
sordidant & indigent homine qui habeat
poam: nitrique sermonem. Alia uero talia sunt
ut non possint supradicti sermonis uirtute cu
rari: neque enim sordibus comparantur. Iccirco
sciens differentias peccatorum: per ysaiam ait
dominus. Lauabit dominus sordes filiorum & fili
arum syon: & sanguinem emundabit de me
dio eorum. spiritu iudicii & spiritu combustionis
sordes & sanguinem. Sordes spiritu iudicii. san
guinem spiritu combustionis. Si peccasti et
peccatorum sorde polluta es: lauabit dominus
sordes filiorum & filiarum syon. & sanguinem
emundabit de medio eorum. Si autem mor
tale peccatum est. non possumus nitro po
aque mundari. nec spiritu iudicii sed spiritu com
bustionis & pene. Forsitan & ihesus baptizat
spiritu sancto & igne. non quia eundem in
spiritu sancto atque igne baptizat: sed quo sanctus
baptizetur sancto spiritu & is qui post fidem et
misterium dei. rursum ad scelera conuersus est:
cruciatu purgetur incendii. Beatus qui la
uachrum accepit spiritus sancti: & ignis lauachro
non indiget. Miserabilis autem & omni fletu
dignus: qui post lauachrum spiritus baptizan
dus est igne. Utrumque siquidem habet bap
tisma ihesus. Exiet namque uirga de radice
iesse: & flos de radice eius ascendet. Uirga pec
catoribus: flos iustis. Sic deus & ignis con
sumens. & lumen in scripturis dicitur. Ignis pecca
toribus: lumen iustis. & beatus qui habet
partem in resurrectione prima. Siquis ser
uauerit lauachrum spiritus sancti: iste in resur
rectionis prime parte communicat. Siquis
uero in secunda resurrectione seruatur. iste
peccator est qui ignis indiget baptismo. qui
combustione purgatur. ut quicquid ha
buerit lignorum feni & stipule: ignis ille

consumat. Quam obrem cum talia post mortem nob relicte uideamus. scripturas diligentissime lectitantes. reponamus eas in cordibus nostris: & iuxta earum uiuere precepta nitamur. ut ante excessionis diem si fieri potest peccatorum sordib; emundati. cum sanctis ualeamus assumi in xpo ihu cui est gloria & impium: in secla seclorum amen.

Incipit oratio. xlii. Incip. xlii. & factum est uerbum dñi ad me. in diebus regis iosie. usq; ad eum locum ubi ait. multiplicatus animam suam ape

Ipsum primum lectionis sermonem catte iuda. tum obscurus est debemus excutere. & primo dominum dicit uam intelligendi: ad alterum sensum uenire. Regnorum fert libris historia que docet post salomonis interitum temporib; roboam duodecim tribus fuisse diuisas in decem tribub; regnasse ieroboam et uocatas eas esse israhel. duab; uero remansisse roboam: & uocatas eas esse iudam. Que discessio per iuxta fidem libri. usq; ad presentem diem permanet. Neq; enim in aliquib; uoluminib; inuenitur. ubi israhel & iuda sub unum rursus imperium redigantur. Primus itaq; peccauit israhel sub ieroboam. & ceteris successoribus eius: & tanta peccauit ut adeo traderetur captiuitati: & seruiret apud assirios usq; ad presentem diem. Et iudas peccauit. tradituque est babilonis non usq; ad hodiernum diem ut scriptura testatur: sed lxx. annis de quib; ihemias prophetauit & daniel. Si intellexisti historiam que in regnorum libris scripta e: consicta uba prophe. & iudebis eundem expressum sensum. Accusatur israhel & dr. Audiens conuersatio iuda quod ob peccata sua israhel tradita sit captiuitati. non egit penitentiam conuersa est ad me. sed in tantum peccata peccatis cumulauit: ut ad comparationem uiciorum eius iustior inueniatur israhel. Deinde prophetare iubetur ad israhel: ut qua iuda peior illo factus sit conuertatur ad dñm. Quod ut planius fiat: ipsius scripture uba ponenda sunt. & dixit dñs ad me. in diebus regis iosie. Vidisti quid fecit michi habitatio domus israhel? Non dixit iuda. sed pius israhel abiit super omnem montem excelsum. & subter omne lignum nemorosum: & fornicata est illic. Et dixit postquam fornicata est hec omnia conuertere ad me & non est conuersa. Et uidit preuaricationem eius quod propterea israhel preuaricatrix iuda. & uidere runt quod hi qui erant de iuda cum de omnib; comprehensa est in quib; mechabatur habitatio israhel dimisi eam: & dedi ei libellum repudii. Dimisi enim propterea israhel. & eieci eos in assirios: & dedi ei libellum repudii in manu eius. & non timuit preuaricatrix iuda per tanta que passa est israhel. dimissa est a deo: accipiens libellum repudii in manus suas. Debuerat a uicinis suis conuerti iuda. & per aliena peccata correpta. sibi similia prouidere que ii solum peccare non desiit: sed prima secta duplicatur. in tantum ut ad comparationem eius congruatio israhel que prius fuerat & ipsa damnata sit iustior. & dedi ei libellum repudii in manus eius. Et non timuit preuaricatrix iuda soror eius & abiit & fornicata e & ipsa. et facta e fornicatio eius in nichilum: et mechabatur in lignum & lapidem. & in his omnib; non conuersa e ad me preuaricatrix iuda ex toto corde suo: sed in mendacium. Non timuit ex his que fecerunt filii israhel: ut toto corde conuerterentur ad me. & deposito mendacio in quo perseuerabat: uere ageret penitentiam. & dixit dominus ad me. Justificauit animam suam israhel: a preuaricatione iuda. Peccata israhel cum iude uicinis compata. iustificant quodammodo animam eius. Iude & lege sermones istos: ad aquilonem. Si intellexisti historiam. iudeamus quid in his mistice sermo significet. Vocatio gentium ex peccato israhel habuit exordium ut testantur apli. post eam annuntiationem quam iudei prohibuerant synagogis. Ad uos dicendus erat missus sermo. sed quia indignos uos iudicastis: ecce conuertimur ad gentes. Paulus quoq; sacrata uoce loquitur. Illorum

peccato. salus gentib; facta est: ad zelandū
eos. Igitur multa peccata illius ppli fecerunt
eum derelinqui a domino & nos ad spem
salutis uenire: qui alieni eramus testamen
torum dei & repmissionis. Vnde & enim
m̄ nescio ubi extra sanctam t̄ram nato. nunc
de repmissionib; disputare. & credere in
dn̄m patriarcharum abraham ysaac & iacob.
et in ihm xp̄m qui omnium pphārum uo
cib; p̄dicatus est. Si intellexisti duos pplos
isrl & gentium: intellige transmigrationem
isrl & pplo iudeorum. & de eo scriptum esse
dimisi eam: & dedi ei libellum repudij. Di
misit enim uere deus pplm isrl. & dedit li
bellum repudij: ut sequens firmat exemplū.
Jubet lex moysi mulieri displicenti uiro suo
dare libellum repudij. & dimitti eam: et
tunc uiro licere ut alteram ducat. Juxta
hunc sensum intellige accipientes iudeos
libellum repudij: & omnino a domino de
relictos. Vbi enim iam apud eos pphe. ubi
signa uirtutum. ubi manifestatio dī? Non
templum. non uictime. non alius quilibet
cultus: uoluminib; legis expssus. Eiecti sunt
de regionib; suis. atq; ita dedit illi domin⁹
libellum repudij isrl pp nos: qui in scripturis
iudei uocamur. Judei autem pp tribum iu
da. ex cuius saluator stirpe descendit. Con
uersi sumus ad dn̄m. & nouissima utinam
saltim in hoc tempe non complerentur.
Similia futura sunt peccatis iuda: immo pe
iora. Et ut credas in consummatione scli de
teriora nob euentura quam euenerunt iu
deis. audi saluatorem in euuangelio predi
cantem. Cum multiplicate fuerint iniqui
tates: refrigescet caritas multorum. Qui
autem pseuerauit usq; in finem: hic saluus
erit. In alio loco. Faciet signa & pdigia
in celo & in t̄ra. ad decipiendos si fieri pot
etiam electos. Tantaq; incredulitas in uniuerso
humano gene futura est: ut saluator n̄r qui
omnia que sunt uentura cognouerat loque
retur. Putas ueniens filius hominis inueniet
fidem sup t̄ram? Uere quippe si iudicemus

fidem & uitatem non multitudinem. & respi
cimus uoluntatem hominum non congrega
tionem uidemus in tanto numero ecclesia
rum fidelem difficile repperiri. Tunc erant
uere fideles quando martirum uictime fere
bantur. quando cruentas exequias psecuti
tristes ad ecclīam reuitebantur: & omnis erat
multitudo lugentium quando cathecumini
in p̄ma statim fide pferendo martirio duce
bantur. quando muliercule & infirmus sexus
usq; ad mortem manebat intrepidus. Tunc
uere signa de celo. tunc fiebant portenta
de terra. Tunc erant pauci quidem. s; uere
fideles. angustam & artam ingrdientes uiam
que ducit ad uitam. Nunc u̅ quando facti
sumus plures. quia difficile ē plures esse bo
nos: neq; enim mentitur ihc dicens. multi
uocati pauci autem electi. ex tantis xp̄ia
nam fidem pollicentib; pauci satis reppe
riuntur qui habeant fidem & uitatem.
et beatitudine digni sint. Sic itaq; dicit
p̄mum. Propt̄ peccata dimisi isrl: & dimi
si eam in commigrationem. Judas audiens
ea que accidant isrl: noluit ad me conuerti.
De nostris loquitur peccatis. qui legentes ea
que passus est ppls iudeorum: non timemus
neq; dicimus. Si naturalib; ramis non pepcit.
quantomagis nec nob parcet deus? Si illos
gloriantes esse se oliuam bonam. & de radice
patriarcharum abraham ysaac & iacob. xp̄c
clementissimus deus p suo mito eradicauit.
quantomagis neq; nob parcet si similia fece
rimus? Uide benignitatem & seuitatem dī.
Neq; enim benignus tantum est & non se
uerus. neq; seuerus tantum: & n̄ etiam be
nignus. Si benignus ēēt. tantum m̄ bonita
tem eius contempnēmus. Si seuerus: despa
tio nos salutis pp peccata que fecimus pre
cipitaret in uicia. Nunc u̅ quasi deus neces
sariam quippe habemus nos homines boni
tatem eius ob penitentiam & seuitatem ob
delicta. & benignus est & seuerus: & loqtur
ad nos p pphas dicens. Uidisti quid fecit
m̄ habitatio domus isrl? Isrl in presenti p

udeorum ꝓto accipe. Abiit sup omnem excelsum montem. subiit uic; ad omne lignum nemorosum. Si consideꝛes phariseum ascendentem templum cum supbia. & non penitentem pectus suum. neq; mala ꝓpria sentientem: q̄n dicat gr̄as tibi ago quia n̄ sum ut ceteri homines. raptores. iniusti. adulteri. & sicut iste publicanus ieiuno bis in sabbo. decimas do de suba mea: uidebis q̄n ascendat sup omnem montem excelsum et inflammatus sit arrogantia. Sunt autem alii qui ascendunt sup colles. & fiunt subtus omne lignum non fruciferum: s; nemorosū. Siquidem alīus est nature lignum. quod ubrace fertile est: alīus quod tantum abundat fronde foliorum. In nemoꝛib; & lucis nemo plantat ficum. nemo uineam. nemo arbores feraces: s; oblectatione usus tantum ligna frondentia. Tales sunt heretici qui oratonem suam uꝛboꝝ decoꝛe componunt. ut non contristant auditores auditis: s; delectant. Igitur qui huiusmodi seductione ꝓsuasus est. abiit subtus omne lignum. Simulq; attende quare non dixit omne lignum & tacuit. neq; rursum addidit omne lignum fruciferum: s; significanter omisit subō omne lignum frondosum. Quamobrem si intelligas cur ꝓcipiatur in lege non plantabis omne lignum iuxta altare domini dei tui. ne faciet nemus: nominatim quippe mōdicetur ne lucus plantetur in templo. Si obseruauis quare dictum sit fornicata est illic & dixi. ꝓquam fornicata est h omnia ad me conuertere & non ē conuꝛsa: & uidit ꝓuaricationem eius ꝓuaricatrix iuda. nob dici intellige qui dereliquerint pactum quod cum dō fecimus: non obseruamus neq; respicimus ꝓpositum populum & testamentum & repmissiones et nobilitatem geniꝰ ꝓpeccatum simile p̄didisse. Si essetis filii abraham. opa patris uī faceꝛetis: dicit eis dominꝰ. & in alio loco iohannes baptista. Ne incipiatis mquit dicē. quia patrem habemus abraham. Dico enim uob q̄n potens est dꝰ ex lapidib; istis suscitare filios abrahę. Lapides significant nos: qui ad similitudinem lapidum obdurantes corda nꝛa remanemus infidi. Et uere oīnps deus suscitauit filios abraham de lapidib; si pmaneamus in adoptionem eius: & ip̄m ꝓquem adoptati sumus custodiamus in nob. Vidit g̃ preuaricationem isti ꝓuaricatrix iuda: que non seruauit pactum quod cum dō fecerat. et uidit q̄n de omnib; quib; comphensa ē illa genatio. Omnia quippe que passus ē ihc. nos qui sumus de iuda le gentes in sāc uoluminib; inuenimus q̄n de omnib; mecbabatur habitatio ihc rabel dimisit eam deus. & dedit ei libellum repudii: & cum debemus ex his que illi passi sunt nos ad meliora conūti & inspicē qua illi ꝓ peccata tradti sunt captiuitati. et infecti ab inimicis: ciuitates eoꝝ igni exuste sint. cum itaq; ut dicimus h nobcum debuerimus reputare. qui si dꝰ naturalib; ramis non pepercit. quantomagis nec nob puꝛcet? Si illos qui de patriarchaꝝ genē descendebant. sic ꝓ peccata dimisit: quid nos necesse sit uocatos ex gentib; pau? Nieb bonum reputamus. et ido nos uocatos ut illi mereantur ad zelum uidentes seruos aliquando liberos. ignobiles aliquando: nime dei filios. Si autem illi tanta passi sunt. quantomagis nos si peccauimus peiora patiemur? In quib; mecbabatur habitatio ihc. Dimisi eam. & dedi ei libellum repudii in manu eius: & n̄ timuit ꝓuaricatrix iuda hec. que fecit habitatio ihc. quia dimisi eam. & dedi ei libellum repudii. Non timuit ꝓuaricatrix iuda. ne & ipsa ꝓ peccata sua similia sustineret. Siquis sup emptus domum emptoꝛis & domini fuit mīgstus: seiungatur ab aliquo conseruo quis de ꝓpositi seruis offendit dn̄m quo promeruerit. Et si uoluit in domo domini pse uenare: cauet ea facē que eos fecisse audiuit. qui uerbi; & tormentis & relegatione

BIBLIOTHÈQUE DE L'UNIVERSITÉ DE STRASBOURG

BIBLIOTHÈQUE DE L'UNIVERSITÉ
ORIGENES
IN EPISTOLAM
PAULI
AD ROMANUM
HOMELIÆ
M.S.
95
CH. LAGRANGE